

TENTAMEN
MED
INSTITUTUM

QUÆSTIONES JUXTA
RECENTIORUM BREVITER D
CATHOLICA CÆSAREO-ARCHIDUC
BLICÆ DISPUTATIONI SUBMISSUM
RIIS ERLANGÆ ANN

P E T R O

Philos. & Medic. Doct. Sac. Cæs. Maj
fessore ibidem Ordinario, iterato

*In gratiam Inventionis Medicae Pr.
& consensu præfati Auth.*

JOANNE FRAM

Sac. Rom. Imperii & Cæsarearum
Erlsfeld, Phil. J. U. & Medic. Doct. Sac. Cæsar.
tiquissima Carolo-Ferdinandea Universitate I
Primario, Publ. & Ord. Sacri Lateranensis Palatii A
olim iterato Rectore Magnifico, Facu

FRANCOFUR

IMPENSIS JOHANNIS ZIEC

ANN

ET EXAMEN
CUM
STICUM

NTEM VETERUM ET
DATUM AN. 1699. IN ALMA
VERSITATE OENIPONTANA PU-
DDITIS QUIBUSDAM NECESSA-
VITER EDITUM.

NSING.
nae Medico, Institutionum Pro-
gnifico & Physico Cæsareo.

*primis questionibus, adnutu-
tum & Illustratum*

CO LÖVV.
m Hæreditariarum Equite ab
est. Consil. & in Celeberrima & An-
m Medicinæ Præcos Profess. Regio
omite & Medico: Præfatæ Universitatis
& pro tempore Decano.

Slæ,

LIOPOLÆ NORIMBERGÆ

CENSURA MEDICA.

*L*egi & relegi Librum cui Titulus Tentamen
& Examen Medicum Institutisticum, a-
lias Authore Petro Linsing Medicina Doctore
& Professore (titul.) editum, nunc adauctum &
illustratum à Perillustri Clarissimo ac Excell. Vi-
ro Dn. Ioanne Francisco Lôvv S. R. I. & He-
redit. Provinc. Equite ab Erlsfeld. Med. Doct:
& Professore (titulus plenus) Cumque in eo ni-
hil orthodoxæ fidei contrarium, sed præclaram ac
raram utriusque authoris industriam ac doctri-
nam præsertim in explicandis & contiliandis Ve-
terum & Recentiorum medendi principiis ani-
madverterim, idcirco, in communem erudito-
rum, præcipuè vero Candidatorum Medicina
utilitatem, hoc opus Typis publicis dignissimum
censeo. Datum ex Museo meo Prage 17. De-
cembriis Anno 1708.

FRANCISCUS GABRIEL CRU-
SIUS de KRAUSENBERG

BIBLIOTHECA REGIA MONACENSIS. Med. & Professor Extraordina-
rius, Mpriâ.

Inprimatur

JOANNES MILLER ,
Soc. Jesu p. t. Universi-
tatis Rector.

Prefatio ad Lectorem.

DErpende Candidissi-
me Lector, & candore
amoris & utilitatis
publicæ pondera, in
quantum Librorum
Chaos, & inanem ac
confusam voluminum Medicorum
ageriem, tam nostra veneranda
viderit Antiquitas, quam Coæva
tra atque indomita delapsa sit
entus: Ambæ publico & com-
ni bono minimè consulentes, co-
luxere Lectorum confusionem,
non modo impossibile sit omnia
legere, & utilia ab inutilibus
guere, sed (cum non omnia
bus sint data, neque cuique
ori datum sit omnia novisse,
se, & observasse) quod vel
ab iisdem omissa, vel jamnum
s fideliter tradita non tantum

incuriosè, sed injustè sibi non illis appropriata fuerint, atque hæc omnia, non sinè legitimorum Authorum gravi scandalo & præjudicio, & laboriosa ac inaniter repetita legendum Crambe, atque inutili temporis deperditione. Profectò longè meliùs nobiscum fecissent multi, aliis Successores (prout & non pauci laudabiliter fecêre) si suis scientiis, autoritatibus, experientiis bonum publicum exornare cupientes, aliquem Antecessorum Librum in Medica Professione conscriptum & approbatum reassumpsissent, suisque fundamentis & observationibus ac commentis, illustrâssent, auxissent, & publicæ luci utilissimum effecissent: Ità enim Libri multis parasangis forent perfectiores, neq; ut hodiedum, (proh dolor!) tam numerosi; Sed lectu & perlectu, jucundiores & faciliores, multoq; minùs ulli hoc modo verendum, nè sibi ejusmodi laud-

da-

dabilis conatus & studium, minori
sit futurum Gloriæ, quam si solus, a-
licuius Libri Author exstiteret, quin
potius longè majori: Etenim si ejus-
cemodi Liber à pluribus fide & do-
ctrinâ dignis viris fundatè elabora-
tus & perfectus sit, certè ejus quoque
omnes & singuli Authores pari lau-
re condecorantur, quod nimirum
est nulla æmulatione & fallaci fucō,
& sinceritatis & scientiæ dona pro
republico contulerint. His itaq;
cum jam dudum & probè pensi-
s decrevi ad exemplar quorun-
dam Virorum in Arte Apollinea cla-
riorum, *Galenī in Hippocrati-*
stæ Massariæ, Capiuacii &c. in
Artem, Hartmanni in Crollium,
Philucii in Hartmannum, Car-
stæ & Erckerum; Bonneti &
Georgii in Plurimos: Ettmülleri in
Artem & Ludovicum; Dolei-
um, Paracelsum Helmon-
Willisium, Sylvium, Cartesium,

taceo plurimos alios: Decrevi inquit
ad exemplar tantorū Virorū, *Promptuariū quoddam Medicum, in
Lazarī Riverii, Viri universo orbē
commendatissimi, opera hactenus e-
dita, addita Anatomia, (chirurgia
Aphorismorum Hippocratis Com-
mentariis, nec non appodixi medic-
de infantum educatione & curatio-
ne, aliisque utilibus & necessariis ar-
tem Medicam facientibus rebus
Medicis, pro amplificando Bona
publico, publicæ luci consecrare.*
Quoniam verò Triurbis Pragenæ
Vastitas, laboriosa Praxis, Patien-
tum multitudo, Sessionum Acade-
micarum frequentia, disputationum
& Promotionum publicarum nu-
merus, tantam mihi fecerit temporis
angustiam, ut illud huc usque planè
prout lubens intendebam, per solve-
re nequērā; ratus proinde, ut avi-
dæ Juventuti & Medicinæ Tyroni-
bus, sæpius ab iisdem impulsus, inte-

AD LECTOREM.

rim consulerem, constitui institutiones
Medicas, pro rigido Tentamine
& strictissimo Examine, in Antiquis-
sima nostra Universitate ad gradum
Medicum aspirantium observari so-
ro, juxta mentem Veterum & Re-
centiorum concinnatas prælo com-
mittere; Accidit autem non tantum
mea, quam multorum favente
occasione & fortuna, quod incide-
re in Tentamen Medicum seu In-
stitutiones Medicas per quaestiones
Veterum & Recentiorum
tem breviter & fundatè diluci-
as, typoque mandatas, Viri Ma-
gistri, Excellentissimi & famigerati
Petri Linsing, Philosophiae &
Medicinae Doctoris Sac. Caesar. Ma-
gistris Persona Medici, & in Alma
Universitate Casareo-Archiducali U-
niversitate Oenipontana Professoris
Publicarii, iteratò Rectoris Magni-
fici Physici Jurati; Quas dum at-
que perlegerem, & æstimatissimi
(4 hu-

PRÆFATIO AD LECTOREM.

hujus Authoris , inibi demonstratam eximiam sedulitatem animadverterem & perbellè observarem, hunc laudatissimum laborem, meo mox allegato Publicæ quoque lucu destinato labori esse conformissimum : Proinde nè materiam à Tanto Viro, fundatissimè excoctam, denuo recoquerem, pro privato & publico discentium & practificantium comodo, illius Labori, meum quoque à longa annorum serie in Cathedra publica collectorum, ad nutu tamen & consensu Authoris, ut ex amicis Litteris , meram humanitatem & propè excessivam tanti Viri humilitatem continentibus 21. Julii 1708. O Eniponto ad me datis patet , ità tamen inserere constitui, ut non ego , sed Vir ille hoc opere dignissimus Author sit & perennet , pro quo fine & sincerissima fide eidem Epigraphen Tituli hujus Opusculi, liberè mutandi & corrigendi transmissi, obtentoque præfato in propriis litteris ut dixi ad nutu & consensu typocommissi. Fave proinde Candidate & Benevole Lector & Authori & Auctori, uterque enim unicè hoc intendit sincerissimo animo, gratæ posteritati consulere, hoc crede & benè nobiscum vive, atque nostra vestigia & Exempla, si tibi placuerit fideliter sequere. Dabam Pragæ 3. Februarii An. 1709.

IHS

Questiones Prolegomenales.

Umin omni Arte & disciplina duplex cognitio, teste Arist. requiratur: prima an sit? secunda quid sit? unde

QUÆSTIO I.

ur Medicina R. datur & probatur
a Scriptura: Altissimus creavit de
licamenta & Vir prudens non ab-
lla Eccles. 38. v. 4 & v. 3. ubi in-
plina Medici exaltabit caput illius
pectu magnorum collocabitur. v.
agit: Nonne à ligno indulcata est
a.

r 2. ratione, experientia, & Au-
A
tho-

thoritate tot Virorum: imo nemo de hoc dubitat sanæ mentis homo.

Q. II. Unde desumit nomen suum Medicina? R. à medendo id est ægros sanando, & sanos conservando.

Q. III. Quænam ejus Origo? R. i. Divina: Deus enim Adamo Medicinam infudit, uti alias scientias & Artes, à quo hæreditario postmodum Jure ad posteros defluxit, quibus adhuc dum ulterius perficitur.

Probatur 2. ex ante allegato textu Sacro v. 1. qui sic habet: honora Medicum: propter necessitatem etenim illum creavit Altissimus.

Q. IV. Quænam fuerit prima Medicina? R. *Dialectica & Chyrurgica*, postea crescentibus morbis ab obviis experientias fecerunt, in templo Apollinis tabulis suspendebant morbos & inventa desuper remedia tabulis quoque inscripta. *Ægyptii* post Adamum Medicinam primò exercuerunt, apud quos *Hermes Trismegistus* (à quo *tabula Schmaragdina* venit) princeps fuit; & testatur *Herodoto* apud *Ægyptios* singuli morbi suos habuerunt Medicos. Ab *Ægyptiis* devoluta est ad *Græcos*, quorum princeps *Apollonius* credebatur, cujus filius *Æsculapius* erat cui templum erectum est: & rursus hujus erat filius *Podalirius*, à quo tres Sortes Medicæ prodierunt, nempe: *Rhodia*, *Cnidia*, &

Coa

Cos, ex hac venit *Hippocrates*, ob eam *Cos* dictus: Græcis à Romanis victis, etiam ad Romanos Medicina devenit, quorum decus erat *Galenus* ex *Pergamo* Asiae, Oppido natus: Romanis postea in universum mundum ut propagata Medicina verbo: *Apollo* Medicinam invenit, *Æsculapius* auxit, *Hippocrates* & post hunc *Mechania* perfecit. Plurimi de Origine & natura Medicinæ scirent, legat in Compendio *Etmüllerum*, & tenio *Senertum*.

V. Quod ejus objectum? R. cor-
umatum ut vivens seu ut sanabile: vi
excluduntur omnia reliqua objecta
ilia vero Medico indigna, nec non cor-
nortua seu insanabilia, nisi contempla-

VI. Quid & quis est finis? R. ad
sestid cuius gratia aliquid fit.

2. Absolutè & per se est ipsa sanitas
servanda vel restituenda, licet per
sex subjecti scil. aliarumque circum-
m culpa V. G. Medentis inscitia,
norbos, remedia non debite cogno-
suo fine non potiatnr semper Medi-
m qui fecit quod potuit, legem ad-

Sic Orator manet Orator licet
videat, ita Medicus manet Medicus
curet & finem semper attingat, ar-
tamen processit: Si enim partes
A 2
sunt

sunt destructæ, morbus & medicamentum nullam admittant proportionem, vires ipsæ, vana est medela. Sed

Dices ergo Medicina est Ars pure conjecturalis? (conjectura est quædam cognitio inter perfectam ignorantiam & exactam notitiam) unde R. non dedecori esse Artem hanc secundum quid & per accidens esse conjecturalem, hæ conjecturæ tamen quæ adhibentur non sunt temerariæ sed circumspectæ & experientiis rationibusque fundatæ.

Q. VII. Quotuplex est finis Medicinæ? R. Medicinæ finis est duplex: finis proximus qui est mederi corpori humano, finis remotus sanitas, præsens & amissa.

Dices Medicinæ finis non est sanitas: quod dantur morbi insanabiles. V. G. marasmus &c. R. 1. hos morbos tractari à Medicis non ut in iis finem suum assequantur sed ut sciant eos insanabiles.

R. 2. Eos morbos esse quidem insanabiles, sed tamen curabiles, id est in quantum curæ Medici subjiciuntur.

Q. VIII. Quot & quæ sunt sectæ Medicinæ? R. variæ. 1. *Empyrica* soli experientiæ,

2. *Dogmatica*, seu rationalis, solis rationibus innititur.

3. *Methodica* quæ nullis signis & causis

attentis in *laxo & stricto* se fundat ; ad hanc spectat *Hermetica* ab Hermete dicta.

4. *Spagyrica*, quæ divellit & congregat.

5. *Chymica*, quæ omnia fundit.

6. *Paracelsica*, à Paracelso Galeni hoste dicta, quæ Sale, Sulphure, & Mercurio fundatur.

7. *Mixta seu dogmatico-Hermetica*, seu *dogmatico-Spagyrica Pyrotechnia seu Chymia*, *Anatomia* super instructa & simul experimentum cum ratione adhibet.

8. *Dogmatico-Mechanica seu Cartesianæ*, hodierno sæculo maxime floret & in experimentis Anatomicis & Pyrotechnicis fundata etiam est.

IX. Quæ ex Medicorum Sectis est antiquissima ? R. *Mixta* scilicet: *Dogmatico* confidens non soli experientiæ, ut Empirici, nec soli rationi ut Rationales, sed rationi & experientiæ simul ut *Mechanica*.

X. Quod est Medici *Dogmatico-Christiani* officium ? R. 1. Ut curam auxilii prævia imploratione aggrediantur enim sapientiæ est timor Domini in ea agat divinis contrarium legumque moneat maturè de cura animalium.

2. Naturæ assistat & illam bene operetur, errantem dirigat. 1.

3. Ægrum sæpius visitet & iudicet an curabilis vel desperatus sit.

4. Inquirat *primo: quæ patiatur ager* id est quo morbo, Symptomatibus, & quæ in partibus afficiatur, quæ ex actione læsa, situ, excretionibus & retentis, dolore & accedentibus inscunt. *Secundo: Ex qua causa* an interna an externa, mediata vel immediata procathartica &c. *Tertio: Quot jam diebus*; ut discernat morbi tempora & magnitudinem, brevitatem, continuitatem, & intermittentiam &c. *Quarto: An Venter secedat*, id est an alvus sit libera vel adstricta & quam diu. *Quinto: quo victu utatur*, an pleno, tenui, an humido an sicco &c.

5. Medicus non nisi urgente causa & circumstantia mutet remedia in substantia; forma vero, quantitate & qualitate potest mutare ad gustum ægri.

6. A mitioribus ad fortia imo extrema opus progrediatur.

7. Si morbum non cognoscat à fortioribus abstineat & diætam ordinet, & quæ præstare potest diætæ, relinquat multa remedia.

8. Ut lucri vel ambitionis, vel alius motivi causa nulli noceat ægro, vel derelinquat quenquam, multo minus Rempublicam luto oppressam.

9. Ut nullus alterum invidiose traducat

Me

edicum, sed in causa necessitatis & dubii a-
 sin consilium vocet Medicos. *Ad consi-*
m non ad contentionem; nec parvum mor-
 m attollat, aut magnum spernat, aut arca-
 sua publicæ utilitati subtrahat, aut reme-
 vendicans privilegiatum destruat phar-
 copolam, aut *secreta agri* propalet; qui
 secreta sibi concredita propalat non
 contra Jus Canonicum Can. 18. C. 22.
 Jus Civile l. 1. in fin. ff. d. calum. l. 3. d.
 tellion. peccat sed & Jus naturæ vio-
 ll. ad Struv. ff. de testibus Ex 28. th. 40.
 verbo ut appositè omnia faciat ad sani-
 tuendam, Medicus enim est sanitatis &
 Minister.

Q. Quid ergo est Medicina Dogma-
 gyrica R. contra Antiquos non est
 scientia practica, exclusis artibus ei
 ntibus: nam est habitus per demon-
 s certas acquisitus, & effectus co-
 er certas causas, quod ex Arist. scien-
 oprium. Si quis tamen Artem di-
 nelicet. Utrumque tamen susti-
 t, duæ enim sunt generales Medici-
 Theoria & Praxis: juxta illam sci-
 hanc Ars seu habitus cum vera ra-
 tivus dici potest: vel quia pleræ-
 rtes diriguntur ad medendum Ars
 , & quidem tam ratione quam
 nobilissima. Verum hæc
 A 4 quæ-

quæstio magis Scholastica quam Medica est.

Q. XII. Quomodo hæc describitur? quod sit scientia practica, ratione & experientia constans, à DEO Adamo infusa, posterisque in suam utilitatem communicata ut hæc præsens humani corporis sanitas conservetur & amissa restituatur. Vel breviter. Est scientia practica medendi humanæ valetudini, quæ medetur conservando præsentem & restituendo amissam sanitatem. Unde.

Q. XIII. Quid est valetudo in genere? R. Est partium sive bona sive mala dispositio aut textura.

Q. XIV. Quid mederi & unde dicatur? R. à medio seu mediocritate dicitur, tam parte Medici quam ægri & remedii, medium enim tenuere beati.

Q. XV. Possetne alio adhuc modo describi Medicina? R. affirmative in hunc modum: Quod sit Ars quæ sanis sanitatem conservat, ægris restituit, neutros à morbis præservat; vel est scientia, rerum naturalium non naturalium & contra naturam: vel eadem adjectio deficientium vel detractio redundantium; vel est scientia salubrium, insalubrium & neutrorum.

Nobis prima definitio est optima, quia habet genus, differentiam, objectum

finem. ratione harum descriptionum ori-

Q. XVI. Daturne status Neuter inter
tatem & morbum? R. Negativè : sed
imus qui sunt in statu decidentiae, cum sit
gus recessus sine manifesta actionum læ-
ad sanitatem spectant: qui sunt in statu
alescentiae cum sit adhuc aliquis defe-
pristinæ sanitatis à morbo dependens
ad morbum.

XVII. Quotuplex est Medicina? R.
speculativa & practica, illa conclusio-
ec praxim continet.

XVIII. Quot sunt Medicinæ partes?
es Medicinæ sunt quinque.

Est *Physiologia* quæ corpus humanum
im naturam considerat & docet res

hygiene seu diæta quæ corpus sanum
docet, & tractat res non natura-

pathologia, quæ id in præternaturali sta-
lerat seu præter vel contra naturam
net.

prognostica, quæ signa tradit sani ægri-
oris.

therapeutica, quæ ægrum restituere
tradit methodum medendi, & ha-
ntinet in se *Chirurgiam*, *Pharma-*
cologiam.

Q. XIX. Unde desumitur præstan
hujus scientiæ?

- R. 1. Ex Origine Divina.
2. Objecti nobilitate.
3. Finis Pretio.
4. Methodo scientifica &
5. Summa necessitate.

Q. XX. Quæ Artes sunt ejus Ministra

R. Præcipuæ sunt: 1. *Pharmaceutica*, quæ e
vel Galenica vel Chymica.

2. Chyrurgica.

3. Culinaria: Istis enim tribus nunc c
mnibus, nunc harum una vel altera ad obt
nendum suum finem semper utitur
Medicus.

INSTITUTIONUM MEDICARUM.

LIBER PRIMUS.

Quæstiones ex Physio- logia.

QUÆSTIO I.

Quid est Physiologia & quid docet?

R. 1. Est Physica Medico-Philosophica, seu illa Medicinæ Pars quæ corpus hominis in statu naturali considerat: seu quæ tractat Res naturales quæ aliud non sunt, quam quæ hominem seu corpus humanum constituunt, seu à quibus sum esse & perfectionem recipiunt & sunt septem: *Elementa: Temperamenta: Humores: Spiritus: Partes: Facultates & Actiones:* Adhas adhuc reducuntur: *ætas: sexus: calor: consuetudo: figura: compositio &c.*

Nota aliqui sunt qui dicunt Res secundum Naturam (seu Naturales) tantum esse tres: nempe: *sanitatem: causam sanitatis: &*

accidentia sanitatis : Sicut etiam tantum tria sunt res Præter seu contra Naturam : Morbus. causa Morbi : & symptoma seu prodromum morbosum. Verum, siue tres siue septem res Naturales numeres, dummodo quæ mox definita sunt intelligas & ad hominis seu corporis humani constitutionem & perfectionem dirigas, à scopo non aberrabis.

R. 2. Docet 1. principia corporis nostri & mixtionem Elementorum. 2. Temperamentum. 3. Sanitatem. 4. Partes corporis sani in genere. 5. Partes fluidas & solidas, ut sanitatis vel morbi unice capaces. 6. Causas sanitatis, humores scilicet & spiritus. 7. Facultates & Actiones in corpore contingentes.

Q. II. Estne omni Medico scitu necessaria hæc doctrina Physiologica ? R. affirmative : nam statu sano bene cognito, facile ægrum cognoscimus, sicque ægros sanare & sanos conservare facilius novimus.

TITULUS I. *De Principiis seu Elementis, corporis humani.*

QUÆ

QUÆSTIO I.

Quid est Corpus humanum vivens? R. Est Machina hydraulico-pneumatica, seu fabrica humorosa & spirituosa, ex organis variis velut tot instrumentis artificiose confecta & imprimis spiritu immortali instructa, ut sit viva ter optimi maximi imago. Quid sit Machina hydraulico-pneumatica inferius tit. 5. huius lib. dicitur.

Q. II. Quæ hanc Machinam componunt principia juxta Peripateticos plurimos, quid sunt Elementa & quomodo agunt? R. 1. Duplicia: primò *Essentialia* seu *intrinsicæ* quæ rei entitatem ingrediuntur, quæ duplicia *principium materiale* seu materia prima Aristotelica, seu subjectum primum cuiuslibet rei &c. per quod homo convenit cum omni non homine, & *principium formiale*, seu forma hominis substantialis, anima scilicet rationalis, quæ dat esse materiæ primæ, & per quam homo differt ab omni non homine. Secundo *Integralia* quæ sunt 4. Elementa, ignis, seu æther subtilis, seu ut alii: est motus particularum Sulphurearum, Aer, Aqua, & Terra. Ex his duo ultima *terra & Aqua* sunt materiæ quasi fundamentales & firmæ, in quibus omnia corpora mixta constituuntur & in quæ tandem resolvi possunt. Duo pri-

prima *Ignis & Aer* sunt, quæ quidem etiam mixto reperiuntur & ea componunt, ita quidem ne aliquid vacuum sit omnia interstitia & poros corporum mixtorum replent, si que terram & aquam, quæ de se quasi mortuæ sunt movent & vegetant. Quomodo ver hæc 4. Elementa probentur patet ex Philosophia & Institutionibus ut ibidem videtur est.

R. 2. Sunt Elementa Ex Arist. 3. de Cælo C. 3. t. 30. in quæ cætera corpora, in quibus insunt actu vel potentia, resolvuntur, ipsi vero sunt indivisibilia in alia specie distincta. Elementa alia sunt *Symbola*, quæ conveniunt in una qualitate prima V. G. Ignis & Aer Aqua & Terra. Alia *assymbola*, quæ in nulla qualitate prima conveniunt V. G. Ignis & Aqua, terra & aër. Symbolizatio autem est relatio similitudinis seu convenientiæ in eadem qualitate.

R. 3. Agunt hæc mediantibus 4. qualitatibus calido scilicet & frigido ceu magis activis, humido & sicco ceu magis passivis, quæ primæ dicuntur, quatenus prima sunt alterantia & disponentia subiectum ad formam Elementi: Sic igni competit caliditas, quæ est qualitas activa disgregans heterogenea & congregans homogenea: aëri humiditas, unæ est qualitas passiva facile alieno nunquam proprio contenta termino: aquæ frigiditas,

ditas, quæ est qualitas activa homo- & hete-
rogenea simul congregans: terræ siccitas,
quæ est qualitas passiva suo facile contenta
termino, ex his 4. qualitatibus oriuntur *secun-*
da ut crassitas, densitas, mollities, durities &c.
ex primis & secundis varie mistis tertiæ dedu-
cuntur, ut: color: odor: &c. adduntur tan-
dem occultæ quæ ab ipsa forma substantiali
ori putantur.

Q. III. Quomodo ergo secundum Neo-
tericos agunt Elementa? R. per particulas
Elementares: Sic *primo* Terra præ aliis Ele-
mentis habet particulas in quibus innumeræ
quoad magnitudinem diversitates possunt
conciipi, ut crassas, tenues, graves, leves, duras,
molles, rigidas, flexiles, acutas, obtusas, pun-
gates, scindentes, ramosas, hamulosas, cubi-
cas, rotundas &c.

2. *Aqua* particulas habet magis confor-
mes, flexiles & oblongas leves, quam cubicas
vel rotundas, aut ramosas.

3. *Ignis* habet particulas subtilissimas, te-
nuissimas celeberrime mobiles & agiles: No-
ta *primo* sunt qui harum particularum natu-
ram ætherem, hoc est subtilissimam totius
mundi materiam, seu Authorem omnis calo-
ris, fermentationis & effervescentiæ &c. sta-
nuunt.

Nota *secundo* Ignis triplex est: alius luccet
calidus est, V. G. in Candela. Alius non

lucet & calidus est ut in calce aqua irrorat
item in nostro Sanguine: alius lucet sed non
ardet V.G. in quibusdam vermibus & ligni
putrido.

4. *Aër* habet particulas rotundas, politas
exiguas flexiles, tenues & agiles: Nota multi
Neoterici ista quatuor Elementa negan-
nos breviter dicemus: non dantur ut vera
prima corporis principia, dantur tamen
principia principiata.

Q. IV. Quæ à nobis huic machinæ a-
struentur principia? R. eadem cum Antiquis.
Si essentialia consideremus, nempe mat-
riam & formam. Integralia vero sunt el-
ementa Chymica, quæ tamen cum elementis
peripateticis facile combinantur: Sic per
Sulphur sui Juris redditum, inque motu pe-
nici existens, *ignis*, per *Spiritum*, *aër*, per *sal*,
terra solubilis per aquam, aqua, per terram
terra Peripateticorum non ita solubilis no-
tatur.

Definiuntur nobis elementa bene per
Arist. in priori Q. citatum, vel per *Galenum* 1. de
Elem. c. 1. quod sint minimæ partes ejus, cu-
jus sunt Elementa. Unde patet elementa
esse partes minimas, adeoque corpora respec-
tu mixtorum simplicia, physica dicta, con-
stantia scilicet materia prima & forma substantia-
li: & hæc manent æque, ac priori quæstione
dictum, actu & formaliter in mixtis.

Q.V.

Q. V. Quomodo differunt elementa à principijs physicis, seu materia & forma?

R. 1. Quia elementa ex alijs se prioribus fiunt, & ex se invicem oriuntur: Principia Physica neque ex alijs, neque ex se invicem fiunt, sed ex illis omnia quæ naturaliter fiunt produciuntur.

2. Differunt, quia Elementa ejusdem sunt generis cum ijs quorum sunt Elementa, sunt enim corpora, prout ea, quæ ex ijs consti-
tuntur, corpora sunt, sed principia, incorpo-
realia sunt, & substantiæ incompletæ ac simpli-
cia.

3. Principia Physica sunt pure pure prin-
cipia, Elementa vero sunt principia princi-
piata seu Elementata. Sed

Q. VI. An Principia Chymica Sal, Sul-
phur & Mercurius sint vere prima principia?

R. Negative: sed sunt æque tantum princi-
piata, quia non ex omnibus corporibus illa
eliciuntur. V. G. Aurum, Talcum ustum &c.

Nullum horum vel vix unum resolvitur,
quocunque etiam ignis gradu: Item alia mix-
ta in plura quam ista resolvuntur: V. G. san-
guis in phlegma, sal, oleum, sulphur & terram
resolvitur.

Ista igitur principia Chymica
non sunt corpora simplicia, sed principjata,
secundaria: hoc tamen fateri debemus,
Chymiam ex suis laboribus & experimentis
sua principia factis Physicæ magna incre-

menta dedisse : de quibus brevi post , ubi principijs mechanicis egerimus:

Q. VII. Quis in hoc mundo Elementum est finis? R. 1. ut cum Cælo & terra hanc mundi molem compleant.

2. Ut sint materia mistorum, adeoque in qualitatibus, quæ in quolibet duæ sunt , ut tamen excellentior altera, in se mutuo agant & sic mista facilius efficere valeant: Sic igitur est calidissimus & siccus: aër humidissimus: calidus: aqua frigidissima & humida: terra calidissima & frigida.

Q. VIII. Quid sunt qualitates Elementorum? R. Sunt Elementorum Proprietates, quatenus sunt affectiones corporum naturalium à formis horum fluentes, per quas formæ sunt efficaces & corpora naturalia agendum & patiendum apta: dicuntur etiam hæ qualitates primæ, quatenus non ex aliis fiunt, nec ex se invicem.

Q. IX. An qualitates hæ sine substantia agant? R. Naturaliter non: ubicunque enim calor V. G. agit, ibi & particulam igneam agere necesse est &c. Sed

Dices, substantiæ nihil est contrarium. formaliter transeat, virtualiter nego, sic particula ignea est contraria aqueæ & è contrariis

Q. X. An ignis V. G. in Lampade extinctus in aërem convertatur? R. Negativè sed dissolvitur in minutissimas atomos

gnc

gneas à nobis invisibiles, constantes tamen suamateria & forma, sic aqua in criptis non in terram mutatur, ut putant Peripatetici, sed tantum ab amplis terræ poris imbibitur, & absorbitur: sic aquæ pluviosæ pars magna à terra imbibitur: sic aër condensatus non convertitur in aquam, sed ille aqua nimis turgidus hanc tandem dimittere debet: hoc confirmant 1. destillationes ubi phlegma cum spiritu ad superiora, id est alembicum rapitur.

2. Aquæ in olla bullientis pars subtilior instar fumi avolans, quæ ad operculum rapta, ubi in guttas, atomis scilicet aqueis pluribus tunc coeuntibus, condensatur: Sic aqua stillatim in ardentem rogam injecta, non in ignem mutatur, sed dissolvitur majori ex parte in atomos aqueas, quæ una cum igneis & aëreis sub forma fumi avolant.

Q. XI. An Medico vere Christiano hæreticum sit statuere, non tam corpora naturalia quæcunque, quam corpus humanum materialiter componi ex Atomis? R. Non. Sic præter alios plures R. P. Casatus S. J. & R. P. Müller S. J. &c. testantur: dummodo atomi non, ut Antiqui Ethnici voluerunt, infiniti & increati, sed finiti, creati, hinc in temperata &c. statuuntur, neque tanta difficultas, Atomistæ vere Christiano explicare Mysterium Eucharisticum, dummodo

do quis fateatur, ut Patres in Synodo co-
volunt, substantias panis & vini tunc perire
& tantum horum species manere: hoc
men ut dicat cum Patre Casato, Species
corpuscula distincta à corpusculis subst-
tiam panis & vini componentibus, natur-
ter tamen inseparabilia: in illa autem tr-
substantiatione per divinam vim ab his se-
rata; seu dicat cum eodem, facultates panis
vini, quæ sensus movent, divina vi separ-
tunc à pane & vino, & sic supernaturaliter
stentari in corpore Christi: seu dicat cum a-
Theologis, corpus Christi supplere illas
cultates omnes panis & vini nostra sensu
organa moventes, & sic manere species pa-
& vini intentionaliter, vix fidei Catholicæ
tisfacere, videtur.

Si enim species panis & vini etiam dic-
tur esse corpuscula, ex hac sententia sunt
stantia, proinde non satis videtur salvari co-
versio illa totius substantiæ juxta Trident.
13. cap. 4. & non erit verum dicere quod
accidentia mancant juxta dogma fidei.

Secundo sequeretur quod species panis
vini sustentetur in corpore Christi, adeoq;
aliquo subiecto, cum tamen per potentiam
divinam sine subiecto conserventur, rep-
bataq; sit sententia Wicklessii per Conc. Co-
stant. docentis: accidentia panis non man-
sine subiecto in hoc Sacramento; taceo quod

ex hoc supposito ipsum corpus Christi videri & tangi, prout ipse species, posset, & vi accidentium horum alterabile foret & corruptibile, ubi tamen Christus Sacramentaliter & insensibiliter in Eucharistia est. Pariter

Tertiò vix salvari potest, si dicatur species tantum intentionaliter manere, quia Trid. dicta Sess. cap. 1. & can. 1. reprobatur doctrinam quæ docet: Christum tantum esse in Eucharistia ut in signo & figura, & determinat illum vere & realiter ac substantialiter sub speciebus contineri.

Q. XII. Quænam sunt principia Neote-
licorum? R. Hi per Atomos rotundas, acu-
minatas, quadratas, triangulares, cylindricas,
confortium vel divortium inter se consti-
tuentes explicant: Horum Author olim De-
mocritus, Epicurus, Hodie Gassendus, Carthe-
sius, Paracelsus, Helmont, Villis &c. Sic 1. Para-
celsus dicit tria Sal Δ & X .

Secundò Cartesius tria quoque primum,
secundum, & tertium nominat, primum est ma-
teria subtilissimæ. Secundum globuli minutissi-
mi tertium materia crassa, & ex hac terra, a-
ër & aer oritur.

Tertiò Villis quinque statuit spiritum, Sal

Quartò alii his adhuc addunt oleum.

Quintò alii unum tantum dicunt, nempe:
aqua: ut Helmont. & olim Thales qui a-

quam esse omnium corporum principium in eam cuncta resolvi asserunt, sed false, quia si unum esset Elementum nulla fieret mixtio nec generatio, quia mixtio non fit, nisi plura sint miscibilia, præterea nulla esset alteratio nec actio, nec passio, neque ullum corpus set mixtum, sed unumquodque tam simplex esset, quam ipsa aqua.

Sexto alii duo (quæ dicunt omnis fermentationis principia) *Acidum & Alkali*.

Q. XIII. Quid est Acidum & Alkali? *Acidum* est principium fermentationis activum, seu forma, quæ dat esse rei: *Alkali* principium fermentationis passivum recipiens omnis generis fermentationes acivæ ut materia. Dicitur passivum, non ideo quia non agat sed quia minus & non tam efficaciter agit, agit tamen, quia sæpe sua volatilitas acidum activat. *Verbo*: acidum est sal fixans, alkali sal saturabile.

Q. XIV. Quotuplicia sunt ista principia? R. I. sunt *volatilia* ut omnia nitrosa: Secundo *fixa* ut Vitriolacea.

Tertio: *Lixiviosa* seu Urinosa, quæ ex utroque participant, & dicuntur Salia enim.

Q. XV. Quam habent virtutem agendi. R. Utrique principio inest vis coagulandi, figendi, incrassandi, obstruendi, resolvendi, attenuandi, volatilifandi, fermentationem excitandi & sistendi; unum denique agit contra alterum, agunt & patiuntur in

no, unde fermentationis principia seu causæ dicuntur.

Q. XVI. Quid est fermentatio? R. Est motus intestinus particularum corpus mixtum continentium, ortus à mutua acidi & alcali in se invicem actione: unde *subjectum* fermentationis est corpus mixtum, seu particularum mixtarum ex quibus constat.

Q. XVII. An effervescentia & fermentatio distinguantur? R. 1. Alii distinguunt alioquin, quod & nos tenemus.

R. 2. Effervescentia dicitur quando unum Sal prædominatur: fermentatio quando utrumque; Ergo tamen est diversus status Salium in effervescentia & diversus in fermentatione, in se autem idem.

Q. XVIII. Quis & quotuplex est effectus fermentationis? R. Effectus fermentationis sunt varii, alii enim sunt essentialia, & alii accidentales: ordinarii & extraordinarii seu ultimi; qui ultimus effectus, est ultima mixti resolutio, quæ *putredo* dicitur, quæ nihil aliud est, nisi istorum salium, unius cujuslibet resolutio, diremptio & cessatio.

Q. XIX. Unde inchoantur & augentur fermentationes? R. Per fermenta, quæ ista faciunt, continent, inchoantur & augentur.

Q. XX. Quid est fermentum? R. Est corpus naturale duo hæc salia Acidum & Alkali

cali continens. Nota de acido & alcali etiam olim jam egit Hippocrates lib. de Veteri Medicina, dicit enim, nostro sanguini inesse acidum salsum &c.

Q. XXI. Quæ ergo sunt principia Medicinæ Dogmatico-Mechanicæ, & quomodo illa explicant? R. 1. Antequam ad quæstionem respondeamus, ut principia Medicinæ Dogmatico-Mechanicæ, quisque intelligat sciendum.

Prima: apud Medicos illud dici alicujus *principium*, unde aliquid (id est corpus a quod naturale) est: *corpus* autem naturale est ens per se subsistens, seu est substantia triplicem dimensionem vel localem dimensionem, id est in longum, latum, & profundum (non quidem essentialiter, hoc enim dei Catholicæ de Eucharistia repugnaret, unde Physicam generalem Dn. Hamel. Tract. Dissert. 1. cap. 1. conc. 1. mihi fol. 116. Sed tantum accidentaliter) extensa, hujus autem *corporis naturalis* (cujuscunque demum sit) triplex est status V. G. *compositionis* seu dum fiunt, *constitutionis*, dum facta sunt, & *resolutionis* seu dum corrumpuntur.

Q. XXII. Quid est status compositionis

R. Est idem ac status *in fieri*, qui licet proprie spectet ad Physicam, quia tamen Medici Neoterici seposita Philosophia peripatetica, in ordine ad Medicinam Dogmatico-

Mc

Mechanicam, alia principia statuunt, & dicunt dari.

Primo aliquod primum & principale principium essendi (ex quo tanquam subiecto fit aliquid, omnibus enim principiis commune est, esse primum, unde aliquid aut est, aut fit, aut cognoscitur) quod vocatur *Materia prima*, quam scilicet primo concipimus ingredi compositionem corporis naturalis, id est ex qua aliquid fit, tanquam ex aliquo priori, ex ea quippe & forma educitur, & fit compositum (excepta anima rationali, quæ est Materia non educitur) hæc materia prima in omnibus corporibus est eadem & unica, qua omnia corpora inter se conveniunt, & extensa (hæc est vera huius materiæ exigentia;) huius materiæ proprietates sunt

Primo: Est divisibilis in partes seu particulas, quia essentiali suo conceptu includit diversas partes realiter inter se invicem distinctas, & consequenter etiam dicit separabilitatem, licet summam, non tamen in infinitum, hanc enim nemo facile admittit, nec mathematica demonstratio eam evin-

Secundò: Est solida & naturaliter impenetrabilis, quod ex ejusdem extensione colligitur; (Extensio enim est modus corporis, cujus effectus sunt: impenetrabilitas, ordo, figura, situs, textura &c.) Sic duo digiti

non concipiuntur clare, nisi utriusque exte-
sio concipiatur, & ideo se invicem penetra-
non possunt.

Tertio: Est figurabilis, quia nullam ma-
riam possumus concipere totam, nisi sin-
concipiamus ipsius extremitates, hoc vel i-
modo esse dispositas, vel saltem disponibi-
(figura enim nihil aliud est quam dispositio
extremitatum materiæ, seu est id quod qua-
titatem & materiam exterius determinat
nam certum est in Sacramento Eucharistie
manere quantitatem panis & Vini, & non
manere materiam panis & Vini: Unde non
teneri potest, idem esse quantitatem & ma-
teriam in hoc Sacramento.

Quarto: Denique mobilis dicitur, quia
corporum productionem materia move-
debet, ergo pure passive se habet, quam dicitur
enim res movetur, semper est in via ad ulte-
riorem perfectionem, sic materia si moveatur
est in via ad productionem corporis.

Dicunt secundo Neoterici, dari adhuc
aliud principium intrinsecum quod rei entita-
tem ingreditur seu quod dat esse rei, seu co-
pori, seu composito & hoc appellatur *forma*
per quam corpora à se invicem distinguun-
tur: Nam (ut mox diximus) ut materia pri-
ma nihil est præter subjectum ex quo in ex-
istente fit aliquid, adeo ut potentia tantum
habeat rationem, id est pure passive se ha-

beat

beat. Sic illud quod potentiam vagam & indifferentem ad certum genus determinat *forma* nominatur. Hæc *forma* accedente *motu* (motus autem à *Neotericeis* principium efficiens creditur) è materia emergit : nulla tamen datur juxta quosdam (præter animam rationalem in homine) *substantialis* Aristotelica. Sed omnis *respectu materiae*, secundum se considerata & ad plura disposita, est accidentalis, (Nos tamen non negamus per hæc formam substantialem in pane & vino; Si enim inibi forma substantialis non esset, omnino sequeretur, fieri tantum materiae & non totius substantiæ conversionem: consequenter esset quid contrarium statuere Concilio Trid. Sess. 10. cap. 4. in verbis: ideo per hanc semper in Ecclesia DEI fuit, idque nunc denuo sancta hæc synodus declarat, per consecrationem panis & vini conversionem fieri totius substantiæ panis in substantiam Corporis Christi Domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis &c. Sed solum referimus sententiam contrarium absque fundamento statuentium) licet respectu compositi sit essentialis, hinc omnes hæc formæ sunt materiales respectu materiae, non autem materiatae respectu sui. Unde *forma* (secundum quosdam *Neotericos*) nihil aliud est, quam *complemodum per quam corpus in certa specie*

constituitur, & convenienter suae Naturae operatur, nec est aliquid reale à materia distinctum. Modus autem in genere illis est, id cuius est esse, est tollere indifferentiam, alicui rei ad aliquem effectum formalem, seu (brevius) est id quod dat aut esse, aut quale a quantum, aut esse secundum quid. Modi vero (quos alii affectiones alii accidentia vocant) primarii sunt.

1. Motus vel quies.
2. Magnitudo, extensio vel quantitas.
3. Figura.
4. Situs.
5. Textura.
6. Ordo &c.

Hi modi sunt rationales catholicae simplicium corporum affectiones, ex quibus omnium Phaenomenorum seu signorum & effectuum naturalium ratio petenda, & sicut omnes hi *modi* praeter *quietem* (quae quidem aliud non est quam privatio vel cessatio motus, ut censere *Veteres, Cathesius* autem contra omnes Philosophos docuit quietem non esse motus privationem sed quid reale & positivum, inquit enim eodem jure dici potest hoc ipso corpus movere quod amplius non quiescat, adeo ut tam motus videatur esse quietis privatio, quam vicissim; cui sententiae pauci assentiunt) hi inquam *modi* facile concipiuntur per solum motum localem (de aliis enim motibus &

mo

morum speciebus hic non loquimur) produci, sic & omnis forma ab eo dependet, sive sit artificialis sive essentialis, cum hac tamen distinctione quod artificialis industria hominum, essentialis vero à causis secundis, secundum *leges Naturæ* agentibus procedat, hoc est iuxta *Leges Idearum* seminum in creatione prima acceptarum, ita ut non nisi vi seminum determinata (sicut in artificiali quæcunque vaga & imaginaria) corpora producantur.

Q XXIII. Qualia ergo sunt corpora quæ dictis modis emergunt ? R. Varia : vel enim constant simplici & uniformi per totum in minimis materia, tunc sunt corpora *simplicia* (mixta tamen) in se ingenerabilia & incorruptibilia ut aër, aqua, terra &c. vel constant immediate ex diversis quantitativas rationes in minimis (de quibus mox) immediate particulis, & constituuntur corpora *composita* nempe : generabilia & corruptibilia. Verbo *Mixta* : hæc iterum sunt vel per se mixta, id est secundum totum eodem modo se habentia seu *Homogenea* : vel impermixta, difformiter nempe se habentia *heterogenea* vocata : priora sunt in toto ac omnibus suis quoad sensum partibus eodem modo se habentia, posteriora seu heterogenea quæ ex pluribus quasi corporibus distinctis tamen modo & ordine invicem ordinantur.

dinatis, certo nexu & coalitu sunt compositi
uti sunt: plantæ, arbores &c. Corpora autem
animalium seu Machinæ (etiam hetero-
neæ) hydraulico-pneumaticæ (seu ex san-
guine, aqua & spiritu constantes) sunt, &
per sanguinis & spirituum contentorum
rias actiones edunt, velut : quosdam Mo-
talis Machina est *homo*: hæc Machina du-
cia habet agendi *principia*, unum horum
substantia intelligens (seu anima rationalis
cujus actiones propriæ sunt, velle, nolle,
intelligere, discurrere : alterum principium
Extensum seu *quantum* (seu extensio seu quan-
titas) certo modo modificatum à quo de-
pendet Chylificatio, sanguificatio, sangui-
circulatio, caloris dispensatio, succi Nutri-
tione assimilatio.

Q. XXIV. Quid est status *constitutionis*

R. Est qui non agit amplius de materia pri-
ma, nude sumpta, sed de materia secunda, i-
am certis affecta accidentibus, seu certis af-
fectionibus prædita.

Q. XXV. Quid ergo est ista materia
secunda?

R. Materia hæc secunda sub nomine E-
mentorum (quæ juxta omnes inter corpora
naturalia sunt simplicissima & ex quibus
omnia primo producuntur) venit: hæc ma-
teria necessario multiplex esse debet.

Q. XXVI. Quotuplex est Dogmatica

M

Mechanicis Medicis hæc Materia seu Elementa? R Est quintuplex, seu quinque sunt illis Elementa.

Q. XXVII. Quid Dogmatico-Mechanici Medici intelligunt per ly Elementa?

R. Alio Nomine Elementa vocant *minutia* seu vulgo *particulas*.

Q. XXVIII. Quæ ergo sunt illorum quinque Elementa?

R. In specie sunt particulae *Acida: Alcalina: Pingues* (seu *Sulphureæ*) *aqueæ, terreæ*: Non autem omnia hæc quinque Elementa in omni omnino corpore præcise & manifeste insunt, sed sufficit quod eorum varietas juxta proprietates mechanicas (utpote à quibus omnis vis & potentia eorum dependet) omnem corporum quocunque modo mixtum statum materiale efficiat, omnia phænomena circa corpora contingentia explicet; ubi

Nota 1. ut autem ex his particulis invicem combinatis corpora exsurgant, requiritur etiam certa & determinata harum particula-
rum *Magnitudo*, seu *Quantitas*, seu *Extensio* (sunt Synonima) *figura*, certus ad se in-
ter *Ordo* ac *Situs* (id est dispositio in ordi-
ne locum) quorum intuitu (mediante
quoque actus est in potentia ulterius semper
agens) varie contexantur, uniuntur, & ex
necessario diversa emergant corpora, &
diversæ istorum affectiones seu proprie-
tates

tates secundariæ (quæ respective qualita
dici possunt, de quibus brevi post quæstio
Dogmatico-Mechanicis magis proprie P
ticulæ dicuntur & pro principiis corpori
ideo ab iis tenentur, quia corpora ex his co
binata per Chymicam mechanicam tali m
do observantur, ut ex horum minimorum
corpusculorum *syncrisi* (id est commixtio
seu unione) & *Metacrisi* (metastasi seu tra
latione) corpora sub *generatione* compon
tur, sub *alteratione* immutentur, & sub *cor*
ptione destruantur.

Nota secundo omnes dictæ quinque n
nutiæ seu particulæ, seu Elementa, vel imm
diate (rarius) vel mediate (& quidem fr
quentius) ab efficiente motu & Rectore
minali materialiter oriuntur: Præterea
particulæ maximum habent usum & conc
ptum in medicina, nam ab earum certa te
tura dependent omnium Medicorum qua
tates, temperamenta, sanitas, morbus, me
camentorum & alimentorum vis & mil
alia.

Q. XXIX. Quænam ex his particul
seu Elementis sunt maxime activæ & princ
pes: R. tam in statu sano, quam morbofo,
medicamentis primatum obtinent Particul
Salina & Sulphurea.

Q. XXX. Quid ergo sunt Salia? R. Sa
lia sunt substantiæ plus minus compactæ,

gid

gida vel porosa, aculeis pungentibus, nec non aliquando a latere incidentibus donatae, sapidae, & in liquoribus aqueis facile solubiles.

Q. XXXI. Quotuplicia sunt salia? R. duplicia *Acida & Alcalia*: acida sunt magis rigida aculeata instar gladii: Alcalia sunt quidem etiam rigida, sed tamen magis porosa & plus minus quoque aculeata.

Nota 1. Utraque sunt vel *manifesta* (V. G. Alkali in sale tartari, acidum in aceto) vel *occulta* (V. G. alkali in oculis cancrorum & acidum in Saccaro, oleo, melle &c.) vel *volatilis* ob porositate ad motum prona (V. G. acidum in spiritu vini, alkali in spiritu C. C. sal armoniac & aliis urinosis) vel demum *fixa* tempe ob soliditatem talia, quae saepe nec igni cedunt: V. G. acidum in auro, alkali in cineribus elixivatis.)

Q. XXXII. Acidum & Alkali suntne sibi contraria? R. omnino, quia sunt omnium fermentationum & effervescentiarum principia, & duo pugiles contrariissimi, & dum se configunt, *Sal*, tertium emergit, *enim* dictum.

Q. XXXIII. Quæ ergo est vis & virtus alcalinorum (quæ alias etiam vocantur Lixivialia)? R. habent (ut paucis dicam) vim resolutivam, succos acidos præcipitant, absorbent, edulcorant,

modificant, fermentationes tollunt, ver
Sunt acidorum antidotum.

Q. XXXIV. Quæ vis & virtus est sali
acidorum (quæ sunt quasi primogenita &
liquorum omnium fundamenta, hinc om
plantæ , & fructus ab initio austeri & a
sunt, imo vituli ventriculi acidum in se co
nent) ? R. Visciditatem incidunt partes
nues, volatiles, biliosas, sulphureas, coa
lant, exuperant, & figunt ; Sæpe etiam v
corrosivam exerunt : Si debite & temper
inter se misceantur fiant Analeptica Balsa
ca &c.

Q. XXXV. Quid ergo præstant Elem
ta seu particulae ∇ reæ (à ∇ re sic dictæ)
& $\triangle$ æ ? R. 1. Sulphureæ componun
maxime ex acido & aliqua oleositate, und
acidum temperatur unctuosò , multa be
præstat : V. G. in amigdalibus, pineis, lacte,
cibus, &c. Si vero acidum excedat cum
ctuosò multa mala infert, exedit, corrodit,
ut sapo qui ex pinguedine & sale alcalico
citur.

R. 2. Particulae *terree* , vim habent
siccandi, indurandi, corpora reddunt rigi
hispidæ, & durabilia.

R. 3. Particulae *aqueæ* faciunt corpo
flavescere, mollescere, & ad putrilaginem (
cessu) disponere.

Q. XXXVI. Oriuntur ex his quinq

Elementis seu particulis aliquarum qualitates? R. omnino oriri qualitates, ex certa quinque particularum textura, quæ, ut mox ante diximus, in variis modis & dispositionibus consistit.

Q. XXXVII. Quid ergo est *Qualitas* secundum Medicos Dogmatico-Mechanicos

R. Qualitatem quamcunque nihil aliud esse dicunt quam certam particularum dispositionem & contextum, unde corpus (quodcuque naturale) quale denominari potest, vel brevius: Qualitas est, per quam substantia est efficax seu quæ movet sensus. Vel cum

D. Thoma. Est modus vel determinatio substantiæ. Unde hic pure loquuntur de qualitatibus quæ ex affectionibus mechanicis

scilicet: Motu, figura, situ, ordine, textura, magnitudine, & aliis: Si quæ sint, communes affectiones oriuntur. Unde dicunt qualitates sic sumptas, seu ex his affectionibus mechanicis ortas, à corpore non

naturaliter separatas, id est in statu pure naturalis & physico: per hoc (inquiunt) non

dicando Mysteriis Sacræ Catholicæ fidei divinæ omnipotentia, cum & multi

mosi Theologi, qui docent, salvo Ecclesiæ iudicio, salvisque conciliorum decretis

quando Sacro Sanctæ Eucharistiæ mysterium non convinci, dari naturaliter acciden-

tes, sint entitates, itaeductæ de potentia

subjecti, ut sint adæquate separatae, ab o
 prorsus substantia : Non intelliguntur hi
 cidentia principaliter seu in actu secundo
 tantum nominaliter, quæ possunt vel pe
 accidere & hoc modo species Eucharist
 esse accidentia panis. Hinc denuo dici
 Licet accidens in ratione accidentis, non
 sit salvari, nisi in ordine ad substantiam,
 men accidens in ratione entis potest sal
 sine substantia. Qualitas ergo illis est, ip
 materiae talis vel talis modificatio, seu mo
 percipiendi, & quasi insensibiles motus o
 sione spirituum excitati ac relatione tan
 ad nostrum corpus varium sortiri nomen
 nam, non dicunt quod tantum in obje
 sint, sed simul quid in mente fiat, dum e
 ceptus etiam diversos (prout sensoria
 stra tali vel tali modo afficiunt) in me
 mente formant, exemplo aciculæ res fi
 rior : Acicula quæ titillationem, pruri
 & dolorem solo suo *motu* (quo qualitate
 re agere videntur) sui que acuminis fi
 generat, nervorum fibras duntaxat mov
 do & hinc spiritus irritando, licet aci
 in se nec dolorem, nec titillationem co
 neat.

Verum ut paucis multa dicantur pa
 & præsertim hoc sæculo Philosophos v
 mus in tres partes circa originem qua
 tum esse inter se divisos, & ut verum

tear, omnes tres sectæ veri aliquid dicunt.

Prima secta dicit qualitates à substantiali forma vel à intima rei natura proficisci, illæ nempe quæ divelli ab ipsa re non possunt, quæque proprietates nominantur, ut calor & lux in igne.

Secunda Secta, nempe Chymici, ad sua principia ubique confugiunt, dicuntque qualitates citra principia Chymica & Elementa (intelligo plurimas non autem omnes) vix intelligi posse.

Tertia Secta, nempe Dogmatico-Mechanica experimentalem Philosophandi rationem sectantur & qualitates plurimas ex affectionibus Mechanicis, Motu, Magnitudine, figura, situ, textura, Ordine partium, & aliis quæ sunt communes affectiones oriuntur.

Cum ergo ex forma seu intima rei natura, & ex Chymicis principiis omnes qualitates, imo paucae oriantur, sequitur er-
quod ex generalibus & Mechanicis affectionibus, omnibus obviis & omnium priorantur, & ad eas omnes qualitates re-
vocentur V. G. Exemplo uno (mille
rem declaro cum ferrum Magneti ve-
admoveatur, statim vim eam concipit,
ad polos mundi se convertat, aut aliud
ad se rapiat; sed nihil novi ei tum ac-
ut in forma substantiali, aut Element-

tis, aut principiis Chymicis, ex quibus fer
conflari putant, nihil sane video, quid
subito ei accidere potuerit præter no
partium aut meatuum figuram: Plura &
finita alia exempla infra afferemus de col
bus, saporibus, medicamentis &c. quib
mnino demonstratur, qualitates tum m
festas, tum occultas vix aliunde melius qu
captum quam ex mechanicis affection
oriri aut intelligi posse. Affectiones e
Mechanicæ sunt omnium primæ & prop
infinitas species deduci possunt: V. G. fi
rarum infinitæ sunt differentię, ita quo
magnitudo, seu quantitas, seu Extensio, s
texturæ sunt innumerabiles, sic pariter spe
motus sunt variæ: verbo: Principia seu M
chanicæ affectiones, sunt tanquam Alpha
ti litteræ, Elementa autem Peripatetic
Principia Chymica, sunt tantum velut i
dictiones.

His ergo de qualitatibus præmissis ori
quæstio.

Q. XXXVIII. An ergo Medici I
gnomatico-Mechanici nullo modo admitt
qualitates Elementares peripateticor
nempe: primas, Secundas & Tertias? R.
alio & magis serio modo ac ab illis factum
plicentur quod Sic: Sic V. G. Qualitates il
rum

Primæ sunt *calor, frigus, humiditas, siccitas*

unde calor (juxta Mechaniam) est varius, multiplex & tumultuarius motus intestinus minimarum particularum corporis calidi, quo feruntur ad suum centrum & valide agitantur ad movendum organum tactus, hinc etiam corpus nostrum *calidum* dicitur, si sanguinis & ceterorum humorum motus intestinus augeatur: unde motus est causa caloris seu causa consistit in motu: E contra *frigus*, est quies integra vel saltem minor motus earum particularum, non autem est mera caloris privatio, nam & quies, ut supra diximus non est privatio motus, sed etiam est motus realis, hinc frigemus, sic dictus motus est immixtus.

Humiditas consistit in motu partium corporis liquidi, quæ satis magnæ sunt, ut corpora duris possint adhærere & sic duntaxat est species liquiditatis, hinc *humidi* appellatur, quando sanguinis abundantiores particule aquosæ partibus solidis adhærescunt.

Siccitas tandem in hoc consistit quod talia corpora nil habeant humoris admixti, hinc nominamur quando partes aquosæ duobus nostris partibus non adhærent.

Temperies seu Temperamentum denique dicitur quando istæ qualitates (ut sic intellegendæ Mechanice) ita modificantur ut quasi in equilibrio & mediocri motu detineantur: corpus nostrum temperatum vocatur, ubi

sanguinis & humorum & maxime etiam rituum motus est æqualis, discretus, & huius corporis in nulla qualitate excedat. Nemo vero

R. 2. Medici Dogmatico-Mechanici etiam admittunt Peripateticorum qualitates *secundas & Tercias*, quasi à primis dependentes, sed male: unde Mechanici negant eas à primis oriri aut dependere, sed dependere oriuntur æque à primariis particularum affectionum Mechanicarum modis, tales sunt raritas, densitas, &c. *Tertia* colores, odores, saporibus &c. de quibus tit. seq.

R. 3. Etiam qualitates occultæ Peripateticorum ad Principia Mechanica optime reduci & per ea explicari manifeste possunt ut infra dicetur de viribus medicamentorum.

Q. XXXIX. Quid ergo tandem est *res resolutionis*? R. Est quo corpora fere sua principia (non tamen usque ad materiam primam) principiata resolvuntur; per principia autem principiata intelliguntur particule seu minutie, seu quinque Elementa supra dicta. Ubi

Nota quod aliqui sint qui asserunt has ipsas particulas seu minutias (ut tenet *Helmon*) in aquam reduci posse & ideo etiam ex aqua constare statuunt, eo quod corpora quæ quæ maxime reluctantur, in aquam reducuntur V. G. pinguedo animalium, oleum veg-

stabilium, quæ addito alcali maxima ex parte per crebriorem aëris expositionem in aquam abeunt Teste Boyle, quod ex aqua, terra, componi possit, ergo infertur; terra ex aqua constat.

Q. XL. Quid ergo Medici Dogmatico-Mechanici intelligunt per *Motum*? R. per motum intelligunt universalissimum rerum principium, & omnium formarum causam efficientem, & sic definiunt: Motus est transitus unius corporis seu partium materiae ab uno ad aliud, seu à termino à quo ad terminum ad quem.

Motuum differentiae sunt multae, alius est *perfectus*, ut est planta vel aliud corpus absolutum: alius est *imperfectus* ut est ipsa tendentia ad actum perfectum.

Peripatetici quatuor, alii Sex assignant motus species.

1. Quando tendit ad substantiam & dicitur *generatio*.

2. Cum inclinatur ad qualitatem, & est *Alteratio*.

3. Quando vergit ad quantitatem, estque *crectio* seu augmentatio.

4. Quando transit ad locum, vocatur *locus* seu *transitus*, seu *motus localis*.

5. Aliqui addiderunt *generationi corruptionem*.

Et aliqui *accretioni* addiderunt *decre-*

sionem : At vero cum omnes modo censitæ species sint pura quædam parti
Locatio : ideo Medici Dogmatico - Mec
 nici nullum proprie *motum* admitti deb
 asserunt, præter *motum localem* in naturalib
 mox definitum : Motus localis triplex sta
 potest :

1. *Gravitatis* (levitas enim proprie di
 scu positiva est nulla) solum unâ lineâ de
 sum tendentis.

2. *Restitutionis* seu *Elasticus*, quo nem
 corpus in pristinam figuram sponte sua
 componere nititur.

3. *Impulsionis* ad quasvis positionum d
 ferentias se se extendentis, hinc iste reliqu
 universalior, nam locum habet tam in nat
 ralibus, quam artificialibus, tam simplicib
 quam mixtis. Quod autem sit universalic
 patet, nam motus dilatationis, & striction
 rarefactionis, & condensationis impulsu pe
 aguntur, sic etiam omnis *corporum per sem*
naformatio (quæ nihil nisi positio partis e
 tra partem & certa secundum tres dimensi
 nes situatio est) motu impulsûs absolvitur
 quod & de omnibus aliis operationibus præ
 baripotest : Cæterum *Motus impulsus* div
 ditur in *rectum* seu *directum*, *obliquum*, se
transversalem & *circularem* : rursum est
Generalis, qualis est ipsius solis, vel *Particul*
ris, & hic est vel totius cujusdam corpore

motu : Ve

molis junctum & dicitur *externus*, seu progressivus, vel est plurium vel omnium corporis particularem motus & dicitur *internus* seu *intestinus*, huc spectant primario *fermentationes*, putrefactiones corporibus mixtis heterogeneis propriæ: deinde fluiditates, ebullitiones, liquefactiones &c. Denique motus dividitur in Naturalem, Præternaturalem & Mixtum ex naturali & violento. Nota ubicunque est *motus*, ibi quoque debet esse *movens*, quod itidem triplex est 1. Gravitas.

2. Tendens seu Elastica vi restituens:

3. Impellens quod (licet determinatio motus specialis, à vi motiva interna naturali legibus particularibus à DEO datis prodatur) originaliter & excitativa (per calorem) semper est externum.

Nota secundo: *Movens* est vel *Primum simpliciter movens*, DEUS, qui, usque ad finem Mundi, motum rebus inditum conferat. Vel est *movens secundum*, quod constituit certæ materiæ portiones à DEO prius motæ, in quibus tam universales quamiculares motuum leges ab ipso fundatæ

Nota Tertio: Secundum movens rursus *universale* ut est *Sol* omnis motus tam diverso quam particularibus etiam corporis radix excitativa: Vel *Particulare* quod

quod est speciatim dictum *semen* quod constituit minima (seminis ita dicti) pars generalis dicta, quæ in particulis Sulphureis materialiter fundatur.

Nota Quarto : In dicto *semine* duo ad considerandi sunt :

1. Materiæ in tale & tale corpus mutatio.

2. Materiæ transmutatæ Mechanica transformatio.

Nota Quinto : Materia tandem per determinatas motuum leges acquirit, ut jam supradiximus, certam magnitudinem, seu extensionem, situm, ordinem & figuram, texturam &c. quæ complexio *forma* dicitur, ut pariter jam supra dictum.

Nota sexto : Ex hætenus allatis patet scilicet vitam humanam *formaliter* in unionem animæ cum *materia* plus minus organica : *fundamentaliter* vero in fluidis maxime sanguine circulante & spiritibus impetum facientibus & solidas partes moventibus consistere : his enim utitur anima tanquam instrumentis ad exequendas actiones seu motus in quibus vita consistit : unde mors nil aliud nisi annulatus motus.

Q. XLI. Cum hætenus toties facta sit mentio Naturæ, quid ergo est Natura ? Respondet cum Divo Thoma *Est ratio artis divina rebus naturalibus inserta, qua ducuntur ad suos fines*.

Est ratio

*Est bona definitio: quia res omnis eam habet
essentiam, quam sortitur ab Artifice DEO,
ideo vis illa rebus indita, qua sunt & operan-
tur, vocatur *ratio artis divinae*, sive illius ex-
pressio, quae proficiscitur ab Idea DEI. Un-
de apud Medicos, ut supra dictum, dantur
res *secundum Naturam*, *prae-ter Naturam*,
contra Naturam & *contra Naturam*. Medi-
ca: Natura est *certa materia proportio &
textura*.*

Q. XLII. Quid est Instinctus Naturae,
de quo etiam saepe fit mentio? R. Est mo-
tus localis, ut totius ita & partium etiam exi-
stunt, certa magnitudine & figura praedi-
tum, secundum quas res naturales distin-
guuntur & varias sortiuntur denominatio-
nes & operationes, sic piscis ad natandum, a-
vis ad volandum inclinant.

Q. XLIII. An sententia Carthesii de
Principiis etiam sit Dogmatico-Mechanica?
Sed quærendi est, quod Medici Do-
gmatico-Mechanici admittant quinque
Elementa seu Elementa, Carthesius autem
tria?

1. Sententiam Carthesii de Principiis
omnino Dogmatico-Mechanicam &
improbat Excellentiam, quia ille rerum o-
mnium principia plane Mechanica statuit,
quæ omnia Phaenomena in corporum
compositione tum resolutione occur-
ren-

rentia evidentissime & ad captum seu intellectum facillime explicari possunt, quæ ubique obvia & intellectu facilia deprehenduntur.

R. 2. Hæc principia seu Elementa, Systema seu Hypothesis Carthesii nunc tantum ternario continentur, suntque materia primi, secundi & tertii Elementi (vel citius) *Materia mundi subtilissima: Globuli ætherei, & Particulæ terrestres.* Ubi

Nota: Carthesium & ejus Assēclas firmiter tenere nulla in rerum Natura, corpuscula, sive particulas, sive Minutias, cujuscunque etiam sint conditionis reperiri, quæ non ad unum ex his principiis referri possint, quandoquidem hoc universum absolvitur corporibus lucidis, pellucidis & opacis, sive *lucem mittentibus, lucem transmittentibus & lucem recipientibus.* Unde hæc doctrina Cartesianæ etiam vocatur corpuscularis.

Q XLIV. Quid est materia mundi subtilissima; R. *Cartesius*: Materia mundi subtilissima seu ætherea (aliis *æther* dicta) est quæ perniciosissime agitatur, fluida, nullius figuræ tenax, sed quæ corporum adjacentium figuras facile induit, vel, quæ constat ex particulis indefiniti motus, figuræ, magnitudinis, quibus indefinita illa corporum interstitia & poros replere apta nata est, omniumque fermentationum, alterationum, & cor-

ruptionum Author existit, dans calorem & motum omnibus corporibus, & pro certis anni temporibus, nunc parcius, nunc copiosius, nunc alia atque alia, prout tellurem Sol, Sydera & vagabunda Lumina propius accedunt, vel ab iis longius recedunt, in hæc inferiora spargitur, unde variæ rerum vicissitudines, tum in Macro-tum in Microcosmo observantur, verbo: hæc materia in Sole, stellis, igne & lucidis corporibus maxime regnat.

Q. XLV. Quid sunt illi Globuli ætherei Carthesii? R. Sunt secundum Elementum Carthesii, quod ex minutissimis globulis componitur, idque non modo instar primi elementi meatus corporum implet, sed efficiunt ætheris & Calis substantiam effici-

Q. XLVI. Quid sunt particulae terre Carthesii? R. Sunt tertium Elementum Carthesii, quod Elementum ex materia ori & particulis ramosis compingitur, cuique Elemento, terra, aqua, aër, & quaecunque corpora mixta formantur ad hoc Elementum etiam referuntur, acidum & alcali, utpote princi-

XLVII. Utrum ergo Carthesius Elementum a Peripateticorum & Chymicorum differat, cum de terra, aqua, & aëre fiat mentio?

rentia evidentissime & ad captum seu intellectum facillime explicari possunt, quæque ubique obvia & intellectu facilia deprehenduntur.

R. 2. Hæc principia seu Elementa, seu Systema seu Hypothesis Carthesii numerantur tantum ternario continentur, suntque materia primi, secundi & tertii Elementi (vel clarius) *Materia mundi subtilissima: Globuli ætheris, & Particulæ terrestres.* Ubi

Nota: Carthesium & ejus Assēclas firmiter tenere nulla in rerum Natura, corpuscula, sive particulas, sive Minutias, cujuscunque etiam sint conditionis reperiri, quæ non ad unum ex his principiis referri possint, quandoquidem hoc universum absolvitur corporibus lucidis, pellucidis & opacis, sive *lucem emittentibus, lucem transmittentibus & lucem remittentibus.* Unde hæc doctrina Carthesii etiam vocatur corpuscularis.

Q XLIV. Quid est materia mundi subtilissima; R. *Cartesius*: Materia mundi subtilissima seu ætherea (aliis *æther* dicta) est quæ perniciosissime agitatur, fluida, nullius figuræ tenax, sed quæ corporum adjacantium figuras facile induit, vel, quæ constat ex particulis indefiniti motus, figuræ, magnitudinis, quibus indefinita illa corporum interstitia & poros replere apta nata est, omniumque fermentationum, alterationum, & cor-

ruptionum Author existit, dans calorem & motum omnibus corporibus, & pro certis anni temporibus, nunc parcius, nunc copiosius, nunc alia atque alia, prout tellurem Sol, Sydera & vagabunda Lumina propius accedunt, vel ab iis longius recedunt, in hæc inferiora spargitur, unde variæ rerum vicissitudines, tum in Macro-tum in Microcosmo observantur, verbo: hæc materia in Sole, stellis, igne & lucidis corporibus maxime regnat.

Q. XLV. Quid sunt illi Globuli ætherei Carthesii? R. Sunt secundum Elementum Carthesii, quod ex minutissimis globulis componitur, idque non modo instar primi elementi meatus corporum implet, sed purissimam ætheris & Calis substantiam efficit.

Q. XLVI. Quid sunt particulae terrestres Carthesii? R. Sunt tertium Elementum Carthesii, quod Elementum ex materia rari & particulis ramosis compingitur, & quocunque Elemento, terra, aqua, aër, & quaecunque corpora mixta formantur; ad hoc Elementum etiam referuntur salia, acidum & alcali, utpote principi-

Q. XLVII. Utrum ergo Carthesius Elementa Peripateticorum & Chymicorum stat, cum de terra, aqua, & aëre fiat mentio?

tio? R. Nō negat absolute hæc Elementa Carthesius in mundo existere, nam esset imprudentiæ argumentum, illa absolute negare. Dicit tamen illa, nullatenus nomen Elementi proprie mereri, quia ex principiis Cartesianis constant, neque etiam in quovis corpore ostendi possint, neque sine principio Carthesii illorum Natura explicari queat, pariter Carthesius tria Chymicorum principia. Sal Δ & φ non agnoscit Elementum quia 1. hæc (idem dicit de iis qui quinque stant, idem de iis, qui unum, ut: *Helmontii*) gerere non possunt, nisi à materia primi & secundi Elementi actuentur.

2. Chymici ipsi de suis principiis inter dissentiunt.

3. Experimenta, quibus numerum suum ternarium probare conantur, sunt manca.

4. De Elemento Helmontii, nempe Aqua, dicit Carthesius esse potius mixturam quam corpus simplex & nullius aut exigui experientiae: sed

Q. XLVIII. Quomodo ergo tria Carthesii dicta Elementa ex eadem & sibi simili materia prodire possunt? R. 1. Carthesius Elementa secundum ipsum, dici partes simplicissimas, & homogeneas ex quibus componitur, cum autem unumquodque corpus minutissimis constet particulis, ex quibus aliae majusculæ & sensibiles texuntur &

for

formantur, illæ ergo minutissimæ particulæ
(seu materia subtilissima) elementa merito
 dici possunt: Per minutissimas particulas
 Carthæsius nullatenus intelligit Atomos de-
mocriti (quas democritus solidas esse credi-
dit, ut nulla arte, & ratione frangi possint)
nam materia subtilissima seu particulæ Car-
thæsi non omnes compactæ & solidæ nec in-
divisibiles sed infinite aut saltem indefinite
divisibiles.

Secundo: Cum tota materiæ subtilis-
sime Natura in triplici dimensione (secun-
dum longum, latum & profundum) posita
est homogenea & unius modi, atque o-
mnium formarum varietas ex divisione & mo-
tibus orta & profecta est: communem
materiam in ipsa mundi origine pri-
mæ creatam, deinde vehementi motu agi-
tasse, ut rem ipsi rationi consenta-
nter inponere; Nam materiam in va-
rias & figuras digestam concipere
sumus, quin illius partes variis quo-
cibus collocatæ fuerint, id quod citra
verum non potuit. Unde

tertio: Ad hoc bene perpendendum,
mundi exordia sic mente concipere:
is omnium materia (quam alii ma-
teriam vocant) in partes sibi æqua-
quadratas fuit divisa, adeo, ut nul-
lum vacuum (Carthæsius negat et-
iam

iam divinitus dari vacuum) relinqueret
 deinde omnes vehementi motu fuerunt
 tatae, ac plures circa centrum commune, et
 singulae, quaeque circa suum centrum circi
 actae fuerunt, non aliter fere ac si aqua
 pelvi baculo circumagas, tunc enim aqua
 stat vorticis seu Gyri movebitur, & si quae
 paleae circa suum itidem centrum quae
 vertentur.

Ex duplici illa rotatione singulae partic
 ob mutuum attritum ex cubicis seu quac
 tis rotundae factae sunt, nam prominenti
 angulis resectis globosae seu globuli ev
 runt & hoc est *secundum Elementum*. Pu
 autem ex attritis particulis decisus *prim*
 efficit *Elementum* quod globulorum re
 spatia seu intervalla : Ingens quippe ille
 tus, quo divisa fuit materia, satis validus f
 ut angulorum apices elideret & partium
 speritatem, si quae esset, levigaret. Quo
 ca Scobs illa minutissima, quae ex collisu
 juscularum partium prodiit, quae fuissent
 sua spatiola omnino implevit : hujus a
 renuis pulveris velut granula eo celerius
 facilius moventur quo minora sunt, &
 per angustiores meatus, vel globulorum
 fractus impelluntur, unde sic comminuta
 cile flecti possunt, & nulli sunt figurae ac
 eta, sed eam induunt, quae spatiolis imple
 est magis Idonea, neque motus impressi

ant, neque alia aliis sunt implicita, sed omni-
inter se divisa, necesse est ea moveri quam
tissime, corpus enim quod ab alio impelli-
reo citius movetur, quo minus est; proin-
scobilla, quam rapidissime movetur per
lobulorum anfractus, sicut passim fieri vi-
emus, quod foliis vel lento motu inclu-
at per tubi angustias quam citissime pro-
pat.

R. 4. Et concludit Carthesius & dicit
Primum Elementum Lucida corpora efficit ut
em & Stellas: *Secundum Elementum* Dia-
ta: *Tertium* corpora opaca & Lucifere
via: *Primi Elementi* particulae nullam
ut certam & definitam figuram, nam
neatuum angustias (ut jam dictum) fi-
ndiunt, quas eadem facilitate exiunt.
di *Elementi* partes sunt globosae: utrum-
oc *Elementum* eodem motu, quo in
undi exordia fuit agitatum indefinen-
retur, nam sicut materiae, ita motus
quæ in Initio fuit quantitas & vis per-
nihil enim eorum, quæ à DEO
perit. *Tertii Elementi* partes craf-
non suavi, sed à subtiliori *primi* aut
elementi, accepta impressione mo-

(ut verbo dicam) Carthesius hanc
nam materiam *primi & secundi Ele-*
at ætherem, seu ætheream, & cæ-
D 2
le-

lestem plane substantiam, omnis motus, i
omnis generationis & corruptionis o
cem ; Nullus enim motus aliunde qua
materia subtili oriri potest , cum enim
cuncta penetraret ; omnes corporum mo
perficit.

Nota bene : Et hæc (in compendio) si
quæ ad explicanda & confirmanda Carth
Principia offerre volui, non doctrinæ sed
exercitii causa. Unde

Q. XLIX. Pro coronide, quid ergo
sentimus de hoc novo Carthesii Philo
phandi genere ?

R. 1. Multa nobis in sententia Cart
sii videri probabilia , & ad captum facili
multa autem nullatenus tenenda nec doc
da, imo reprehendenda & rejicienda esse c
dide fatemur , præsertim ea quæ Orthoc
xam fidem invertunt , quæque Sanos P
losophiæ rationalis limites excedunt. Pr
inde

R. 2. Quod hæc doctrina seu Philo
phandi ratio corpuscularis Carthesii (co
puscularis à non nullis dicitur , quia per co
puscula & minutissimas partes omnia exp
cat) in omnibus , quæcunque hætenus
principiis & Elementis diximus, videatur p
rumque verisimillima, sed revera (quod n
tanter dico) ubique eam non sufficere , Eg
equidem, ubi Elementorum imo & corp

nam, ut expertum, vires sunt velut oculis & ad captum subiiciendæ, hoc Philosophandi genus Cartesii, suo modo non repudiandū arbitror. Sed ubi ad viventium & animalium (præsertim hominis) functiones & structuram devenitur, tum sane hæ rationes Mechanicæ & similitudines ex Machinis desumptæ, ferè nos deserunt, & ad principia plerumque metaphysica, quæ nec sensu, nec imaginatione consequimur, sed intellectu ut cunque attingimus, vel inviti confugere cogimur & compellimur.

R. 3. Cartesius tenet, quod corpora sive vel saltem indefinite sunt divisibilia, sed æque vero non usque quaque videtur divisionum, ut dicemus in R. 6.

R. 4. Tenet item Cartesius unius motum, tantum figura & magnitudine, etiam esse, quod merito etiam videtur comprehendendum, prout & hoc quod asserat eam materiam magna facilitate commi- quod utique vix animo concipi licet, modo fieri possit, ut corpus solidum ne nullos poros intercipit, tanta facilitate & comminui possit.

Et non ægre concedo subtilem esse substantiam, omni aëre, quem producimur, tenuiorem, cuncta per- n & cui effectus plurimi, quorum non occultiores, accepti sunt referen- di:

di: Verum id nulla mentis agitatione capi potest, quomodo fiat, ut minutissimæ eius materiæ partes, duræ ac solidæ cum globulis sint excisæ, nulla inter se vacua tiola intercipient; quacunque enim figdonentur, instar pulveris futuræ sunt & nullo modo moveri poterunt, quin vacua, spatia intercipient.

R. 6. Neque id satis sufficienter & convenienter statuit suis principiis Carthesium (ut diximus R. 3.) materiam infinite quidem dividi posse, aut potius indefinite, tamen nunquam infinita partium divisio fiat (ut citat Carthesius) cum enim subtilis mater globulorum se se tangentium intervalla pleat, cumque globulorum contactus infinite exacuatur, profecto necesse est, ut sub materia infinite dividatur, ut nihil inanis vacui relinquat: quod nec ipse Democritus de suis atomis tenet, cum eas infinite divisiles non statuatur, unde Democriti sententia hoc nobis videtur verisimilior. Sed

R. 7. In hoc tamen certe Hypothesis *Carthesiana* longe præstantior est *Epicurea* & *Democritica*, quod infortuitum, & temerarium Atomorum congressum, rerum varietatem & summum Naturæ artificium non ferat, quod utique in *Epicuro* & *Democrito* nime ferendum: Sed *Carthesius* materiam ab omnipotente DEO conditam tradit,

ad motum & quietem esset omnino libera & indifferens; Sic autem motus impressione esse divisam statuit, ut hinc species rerum innumerabiles exurgerent. Neque enim minor est artificis industria (inquit Carthesius) si horologium Rotis instructum sic fabricet, ut horas indicet, nec manum artificis semper exigat, quæ indicem moveat, aut horas pulset: Non dissimili equidem ratione, non minus admiranda est supremi opificis sapientia, cum leges statuit, quibus materia movetur, nec aliud præter illius utilitatem concursum res quoque exigant, quam si ipse vel ad mota manu cunctum efficeret: Et hæc (verum fatear) Carthesii hypotheseos ab impietate & injuria in Naturæ Authorem vindicant, sed optarem tamen (salvo auctoris melius sentientium judicio) ut Carthesius non soli materia, aut motui impresso, credibilem illam Naturæ varietatem, speciem distinctionem, structuræ artificis haberet: Videtur enim DEUM ut motorius & Creatorem, quam ut Eximium artificem, qui cuncta juxta Ideas mente conefficiat, nobis exhibere, quamquam creatur Mundum à DEO conditum & res divisum ac terram, in prima rerum e plantis & animalibus instructam esse: Carthesius terram non considerat ut

Elementum , sed ut corpus compositum
tribus suis Elementis.

R. 8. Illud quoque intuendum & rati-
tinandum, an ista hypothesis Carthesiana
possibilis: Nam si de facto agamus, id p-
manifestum, eam hypothesis falsam esse
Sacrae Scripturae minus consonam ; i-
puto eam sibi ipsi non constare, nam si ma-
teria erat unius modi, ac divisa fuit in partes
re cubicas seu quadratas , nec ullum in-
spatium interciperent. Tunc primum
intelligi nullo modo potest, quomodo ma-
teria dividi aut secari potuerit citra ullum
inane, aut vacua spatiola, quid enim illas fis-
sas implebat, cum nondum praesto esset ma-
teria subtilis.

Secundo: nec illae Tesserae aut partes
bicae circa suum centrum quaeque torquere
potuerunt, cum plena essent omnia, ut ipse
tetur Carthesius.

Tertio: Si illae tesserae circa suum quaeque
centrum gyabant, spatia inter eas vacua
manserunt, nec dum enim ex attritu angulorum
ramenta erant excisa, quae spatia vacua
occuparent, quomodo igitur partes illius ma-
teriae, si minus infinitae, (quod non audet
cernere Carthesius) saltem indefinitae, cui
nulli fines assignari possunt, distractae sunt à
invicem? an velut flumina in glaciem co-
creta, subito confracta est huius universim

les

lex: quæ ergo substantia rimas & hiatus implevit, cum pulvis ille ex angulorum elisione nondum prodiiisset.

Quarto illius pulveris seu scobis Atomum seu partes divisæ sunt variis figuris comprehensæ; quomodo igitur (ut jam dixi) tam exquiritæ se tangunt, ut nullum inane seu vacuum intercipient? quare simul junctæ non sunt tam densæ & compactæ, ut ramenta crassiori ex quibus plantæ & terra coaluerunt? Jam si ille motus, qui materiæ semel impressus est, adhuc perseverat, cur globuli Celestes non continuo exeduntur? quod si alit, tandem aliquando Lux seu primum Elementum totum universum occupabit, & corpora Diaphana, quæ secundo Elemento consistunt, ita comminuentur, & nulla tandem erunt, nec video, quomodo hi globuli primi Elementi ex ramentis seu ex primo Elemento rursus prodire possint:

9. Hæc & similia hætenus deductas & inextricabiles difficultates patitur, quæ hypothese Carthesianam, si mihi & absurdam, certe ancipiti admodum & instabili fundamento subnixam ostendunt, adeoque non semper, nec in omnemendam: taceo enim plura contra eam addenda, quæ consulto omitto, quæ alio in institutionibus meis fusius prosecuar.

quar. Interim, ut brevissime me tandem ex
diam.

Primo id nullatenus Concedo Carthe-
naturam corporis physici in trina dimen-
ne, secundum longum, latum & profund-
esse positam; id falsum esse, alibi patebit
sius, hic breviter dico, quod hæc trina dim-
sio, sit Idea corporis Mathematici, non Ph-
ci: ita tenent omnes.

Secundo, Nec illud à Carthesio ferendi
puto, vacuum nec à DEO quidem omni-
tente, induci posse; cum tamen Carthesia
Hypothesis citra vacuum seu inane disp-
sum intelligi non possit.

Tertio: Ex eodem fonte manât illud d-
cretum Philosophiæ Carthesianæ, mundum
indefinitum esse, non finitum, eo quod illi
termini nulli assignari queant, ne scilicet
quod spatium extra Cælum Empyreum c-
gatur admittere; quod juxta Carthesii pri-
cipia corpus erit, cum trina dimensione co-
stet: Huic sane voci *indefiniti* nulla subest
tio, nulla Idea. Vel enim hoc universum
nes habet, tuncque finitum est, quantum
eos fines imaginatione consequi non pos-
mus: vel nullis finibus continetur, tuncque
infinitum non indefinitum.

Quarto: Nec illud quidem mente conse-
quor, quietem ipsam, tam esse quid reale
positivum, quam motum, nec magis eam esse

mo

motus privationem, quam motus sit privatio
veteris: Motus enim, ut ipse concedit Car-
tesius, extrinsecus advenit corpori, quod
ante se otiosum est, & quiescit; Itaque hoc i-
so quod materia creata fuit, quiescebat; ut
autem moveretur, nova actione opus fuit;
igitur quiddam est materiae superve-
nientis, non item quies; de quibus plura in Insti-
tutionibus.

Quaestio: nec illud quidem dabo aut conce-
di Cartesio, figuram, situm, & actiones (si
autem exceperis) esse activas qualitates:
nil aliud sunt, quam conditiones ad a-
ctionem requisitae; Sunt quidam tantum ma-
chinarum apparatus, non principia, aut formae ef-
ficaces: ac ne qualitates quidem dici debe-
re, quippe talem non efficiunt, cum e-
rimus qualis res sit, non responde-
re, ut moveri vel quiescere, aut talem ha-
berere figuram vel situm.

Tandem ex iis quae haecenus de princi-
piis licet colligere:

Primo quod prima principia mechanica
non modo adhiberi possent ad multos
effectus ad captum clare explican-
tes, sed sint intellectu facilia; Sed ea tamen,
quae dixi, non sufficere in omnibus, praeter
quam animalium vires & functiones ex-

Secundo: Ex Mechanicis principiis Atomo-

mos & Vacuum seu inane Epicuri & Cartesii Elementa, non omni probabilitate detrahi, si modo quæ in utrisque observavi absque da, detrahantur.

Tertio: Subtilem Cartesii substantiam si bene intelligatur, ab *Arist. Plat.* & omnibus Veteribus Philosophis admitti, sed Recentiores pene omnes in eo peccare, quod materiam homogeneam unius modi esse prætendant; rem enim aliter se habere multis rationibus jam evici & uberius in Institutionibus meis declarabo.

Nota: sæpius hætenus fuisse factam mentionem *Atomorum* Epicuri & Democriti, unde paucis scire oportet: quod Atomos vocant minutissimas partes, ex quibus unumquodque corpus componitur: Insectiles sunt & hinc suum nomen duxerunt, sed tamen non sunt puncta ut vocant mathematica cunctis extensione destituta, sed Puncta sunt Physica suis figuris circumscripta. Cum autem nec Atomi (nisi eo modo intellectæ præut Q. 8. diximus) nec puncta sive Mathematica sive Zenoniana (puncta enim Zenonis sunt partes quantitatis omnium minimæ quæque indivisibile spatium occupant, adeo ut nec per mentem quidem dividi possint) Punctum vero Mathematicum illud est, cuius pars nulla concipitur, sed mens abstrahit, sive partes habeat, sive non: vel brevissime; punctum

Et un

um est id quod magnitudinem sensibilem
on habet) ad nos Medicos pertineant, ab-
mpo filum; & hæc pauca de iis scire sat

Maneat ergo firmum (ut paucis dicam o-
nia) & conclusum, quod quemadmodum
os *Principia* Neotericorum absolute non
namus; sed in quibusdam Phænomenis
tis & facilius explicandis lubenter admit-
tis: ita quoque minime toleramus ut
repa Veterum à Neotericis (ut passim
estumiose quam docte factum) abso-
repiantur, prout & nos illa nullatenus
mus, sed ea firmiter tenemus, & eomo-
o in Q. 2. 3. & seq. diximus, defendi-
ta moti ratione, quod indubite creda-
sunt vera & physica esse rerum Prin-
cipia corpora ultimo resolvuntur, &
Elementa, dici merentur, eaque
terra, aqua, aër & ignis. Reliqua enim
cordia magis à nobis sunt quæsita,
venta; sunt enim vera Elementa, sic-
tione ultima, ita compositione pri-
e per Metaphoram litteræ Alpha-
betus fiunt syllabæ, & ex syllabis di-
e in quas iterum resolvuntur Ele-
cum & dictionum vocantur. Hic
ur.

L. Quid Carthesius teneat de
elementis Peripateticorum? de tri-
bus

bus Chymicorum? De quinque Willisii? De uno Thaletis & Helmontii? De Acido & Alkali?

R. 1. Carthesius Elementa Peripatetica non negat revera existere & hoc multa prestare, sed asserit ea nomen Elementi non mereri, & potius inter mixta referenda, eaque ex tribus ipsius Carthesii Elementis constare.

R. 2. Elementa *Paracelsi* seu *Chymicorum* dicit esse absurda, dubia, & pro principiis sufficientia, omnemque suam energiam materia ipsius primi & secundi Elementi accipere.

R. 3. Idem sentit de quinque Elementis *Willisii*.

R. 4. Unum Elementum, nempe aquam Helmontii, dicit, cum non sit corpus simplex sed mixtum, nomen Elementi non mereri, cum illud nec Helmontius sufficienter demonstraret, & multa in contrarium afferantur.

R. 5. De Acido & Alkali, quamvis in combinationibus & secretionibus corporum naturalium admodum, efficacia salia aperta & à multis pro Elementis activis habita, quin imo omnium morborum causas per se explicare, illisque medendi methodum perstruere conati fuerint; Carthesius tamen docet hæc salia in omnibus effervescent

non reperiri, in quibus autem reperiuntur, nil aliud esse, quam particulas ipsius Tertii Elementi, omnemque motum suum, æque ac reliquas tertii Elementi particulas à materia subtilissima primi & secundi Elementi obtinere.

TITULUS II.

De Mixtione Elementorum.

QUÆSTIO I.

Quid sentiunt de *Mixtione Elementorum* Empirici? R. Cum suo Arist. *Mixtionem miscibilium alteratorum unionem*; nec ut miscibilia maneant tantum virtutibus mixtis: hoc est potentia, seu secundum proprietates sensibiles; quod confirmatur definitione Elementi Arist. *quæst. 2.* in fine, allata. Si autem quis temere dicat, ut manere seu formaliter, tunc consistant absolute seu secundum suam essentiam: Secundo actu in quatuor Elementis resolvuntur.

Quid nos de illa sentimus?

Mixtionem optime dici ex Arist.

1. de

1. de generat & corrup. c. 10. *esse miscibilium* alteratorum unionem, & vi hujus definitionis *miscibilia*, id est *elementa*, debere in mixtis formas incorruptas retinere, nam 1. Arist. nit *alteratorum* : non *corruptorum* unionem, ea enim quæ non servantur, misceri non possunt.

R. 2. Unio est eorum, quæ revera sunt copulatio, non autem eorum, quæ interiectione utpote non existentia.

R. 3. Arist. l. 1. De Cæl. ait, mistum motum prævalentis elementi moveri.

R. 4. Mista in elementa resolvuntur. Arist. 1. de gen. & corr. T. 48. Dicente: *miscibilia posse iterum separari à misto*, & quidem non tantum eadem specie, sed etiam *numerosissime ipsissima*.

Q. III. An ergo primæ qualitates Peripateticorum sola conferant ad mixtionem? R. Ut bonam harmoniam inter sectas Aristotelis & Epicuri servemus, dico primas Veterum qualitates multum omnino conferre ad mixtionem sed non solas, sed multum etiam eam contribuunt Mechanicæ affectiones, G. textura figura partium, & similia de quibus mox infra. Unde Neoterici dicunt corpora perfecte mixta esse, quæ ex variis partibus certa proportionem inter se contextis constant.

Q. IV. Quænam requiruntur juxta ne-

admixtionem. R. quatuor. Præprimis
ut 1. miscibilia contrarias habeant qualita-
tes, seu proprietates, seu affectiones.

2. Tam in quantitate, quam qualitate sint
sibi invicem proportionata.

3. In minimas dividantur particulas; nam
quælibet mixti particula omnia quatuor Ele-
mentorum debet in se continere.

4. In mixto formaliter seu actu existant.

Q. V. Quomodo ergo miscentur Ele-
menta? R. 1. per amicitiam.

2. Per necessitatem.

3. Per amicitiam & necessitatem unius E-
lementi cum altero.

VI. Quid sit qualitas Elementorum?
Accidens absolutum ad complendam
formationem substantiæ, tam in agendo,
quam existendo.

VII. Quæ & quot sunt proprietates
Elementorum? R. tres. 1. habere contrarium
calor & frigus.

2. Intensibilem & remissibilem.
3. Similem & dissimilem.

III. Unde oriuntur qualitates?
Nullæ oriuntur ab Elementis, non
primis principiis, nonnullæ à Me-
tæ affectionibus. Sic calor ab igne, sic
sapor à sale: odores à Δ re:
colores à certa partium configura-

Q. IX. Quæ & quot sunt qualitates
teribus:

R. 1. Sunt vel primæ vel secundæ.

R. 2. Primæ, à quibus reliquæ de-
dent, sunt quatuor. Caliditas, frigiditas
(quæ dicuntur activæ) humiditas, siccitas
(quæ dicuntur passivæ) secundæ (quas Ma-
terici primas & modales vocant) sunt m-
raritas, densitas, gravitas levitas: dur-
mollities, subtilitas, crassities, ariditas lub-
ritas: friabilitas: lentor: asperitas, levitas.
etiam referuntur colores, odores, sapor
sonus &c.

Q. X. In quo consistit *caloris natura*
In motu expansivo, celeri & perturbato
partium insensibilium ut patet in flammis
& liquoribus fervidis.

Q. XI. Quid est *calor*? R. Est quæ
prima, quæ *homogenea* (id est quæ sunt e-
dem naturæ) congregat, & heterogenea
(quæ sunt diversæ naturæ) segregat: Sic
tunt Veteres & Recentiores.

Q. XII. Quotuplex est calor? R. Tri-
plex. *Actualis* (qui est in igne) *Potentialis*
qualis est in calce, aquis stygiis, Thermis
fanguine, in fimo &c. & sic calor Poten-
tis maxime pendet à partium textura &
affectionibus Mechanicis motu, figura,
magnitudine, situ, connexione.

Q. XIII. Quid est frigus? R. Est

tas prima, quæ homogenea & heterogenea congregat.

Q. XIV. Quid sentimus de qualitatibus vulgo secundis & tertiis? quas Neoterici primas & modales vocant, seu affectiones seu proprietates, R. Sunt diversi materiæ modi & propullulant ex Elementis nostris, una cum suis proprietatibus varie agentibus, & materiam seu corpus vim emolliendi, inflandi, &c. habens constituentibus.

Q. XV. Quæ occultatum vulgo qualitatibus nobis est mens? R. Easdem non à substantiali, sed ab Elementis mixtumponentibus varie, hinc mere mistis, & sic etiam & mire agentibus resultare, unde semper à priori saltem à posteriori manifestabiles sunt.

XVI. Unde effectus occultarum qualitatibus? R. Non à sola qualitate Elementis una cum suis qualitatibus & miram suam miscelam varie & agentibus, sicque effectus etiam miros agentibus: Sic generaliter constat *aniglo venenata* non esse talia nisi Irata, seu suo in ira concitatori, & quasi fune mediante saliva in morfu communihostili quadam substantia & spiritui nimica hominem inficiant; sic in *ranicula* non pura qualitate sed spiritum ex Elementis mire mixtis in se

confecto , & mediante saliva per mori
communicata inficit: Sic Basiliscus spiritu
ex Elementis in se mire mistis confecto,
per Athmosphæram diffuso hominem
aspectu inquinat, sicque de aliis &c. Rem
bo clariorem:

Dico ergo 1. plurimarum qualitatun
præcipue vulgo occultarum originem
motu, situ, connexione & aliis affectioni
Mechanicis esse petendam, ut patet in Me
camentorum viribus &c.

Dico 2. Quod occultæ qualitates ad eff
xus substantiales, seu ad mechanicas affecti
nes, figuram, magnitudinem, situm, motu
texturam partium aliasque similes (de qui
supra de principiis Carthesianis egimus) r
gna ex parte referri possint, ut patet in pes
& aura pestilentiali: magnetismo: morfu
rantulæ: lapide Nephritico: febrifugis
externis &c.

TITULUS III.

*De Temperamentis in
 genere & in specie. Et
 de Calore Naturali,
 fermentatione, calido
 Innato & Humido Ra-
 tionali.*

*De Temperamentum & Temperies. Syn-
 onima Veteribus: crasis & complexio,
 recentioribus Synonima sunt: stricte autem lo-
 quendo temperamentum solis qualitatibus
 (calidum frigidum) complexionem
 significat (V. G. sanguineam, biliosam &c.)
 ut: Et sic Veteres & Recentiores
 combinantur; Veteres enim & Re-
 centiores per Cysymetriadem quam alii Idiosyn-
 crasiam vocant, aliud non intelligunt, quam
 concordantiam, convenientiam, propor-
 tionem proprietatem & consensionem par-
 tium in compositione, connexione, nu-
 mero*

mero, magnitudine, figura, situ, motu, & c.
prænotis sequitur :

QUÆSTIO I.

Quid est Temperamentum in genere
Est congrua mixtio Elementorum,
rumque qualitatatum, ad functiones cuique
propriam rite obeundas. Neoterici sic
niunt: Temperamentum est certa corporis
dispositio, quæ à fluidorum legitima mix-
tione & partium solidarum debita textura
figura dependet. Vi prioris definitionis
vel *substantificum*, quod est congrua mixtio
elementorum seu particularum debita tex-
tura: vel *Qualificativum*: quod est congrua
mixtio qualitatatum: utrumque

Primo est Simplex. Quando unum Ele-
mentum vel qualitas superat, reliquis æqualiter
& æquè quadruplex est: *igneum* scil. *aëre-*
aqueum, *terreum*: *calidum*, *humidum*, *fi-*
dum, *siccum*: vel *compositum*, dum duo I-
menta, vel duæ qualitates, elementa vel c-
litates contrarias superant: hæc tem-
ramenta veterum, juxta mentem Neot-
corum sic explicari possunt: *Calidum, igne-*
biliosum, Cholericum est, quando sanguis &
liqui succi, plus de sale volatili, oleoso, sul-
phureo, participant, & *bilem* uberiores pro-
ducunt, & tales dicuntur *cholericæ*, vel biliosi, su-
perque pallidi, sicci vel virescentes.

Humidum aëreum sanguineum est, quando sanguis temperatus & temperato volatili oleo dulcificatus, optimaque gaudet crasse: & tales dicuntur sanguinei, suntque carnosissimi, rubicundi, hilares, ingeniosi, &c.

Frigidum, aqueum, Phlegmaticum, Pituitosum
 quando sanguis ab uberiori chylo dicitur, & paucio oleo volatili imbutus est, tales vocantur Phlegmatici, Pituitosi, suntque humidi, frigidi, pallidi, stulti, &c.

Siccum terrenum Melancholicum, quando aqua & succi &c. Sunt densiores, spissi, omnino vitia destitui acidi: & tales dicuntur Melancholici, suntque tristes, meditabundi, siccissimi, tardi &c.

Quando: *Ad pondus*, dum Elementa vel partes æqualissime concurrunt: id est proportionem arithmetica, quia sicut in proportionem arithmetica est paritas numerorum, ita est elementorum: primus enim numerus plus distat à secundo quam secundus à tertio &c. Sic etiam æqualia esse debent partes ad pondus: vel ad *iustitiam* dum tantum actio elementorum, vel qualitatum, ut quælibet corporis pars suas actiones exercere valeat: id est proportionem geometricam, non enim requiritur ab æqualitate qualitatum, sed tamen qualitas

litatum debita consensio. Unde incider

Quæritur utrum rationabiliter Temperamentum ad pondus detur? Responden-
 qui quod non; Ratio, quia si & qualitat
 elementa simul, prout hic requiritur, æ
 mensura reperirentur in corpore human
 videtur implicantia in rerum natura, cum
 le quid nec concipi quidem possit, quia
 prorsus immobile, si quidem omne mix
 ad motum elementi prædominantis me
 tur; neque etiam proprium locum inv
 ret, nam unumquodque eo in loco sisti
 qui elemento vincenti proprius est, ergo
 datur temperamentum substantificum
 mentorum secundum substantiam seu qu
 tatem ad pondus, neq; etiam datur qualifi
 tivum ad pondus, seu de solis qualitatibus
 qualiter permixtis; ratio est, quia nec
 mento subsistere potest, propter varias
 tationes, sed est tantum imaginarium. *Pl
 pius* asserit dari: quia fieri potest, ut quali
 res intensiores remittantur & remissiores
 tendantur, & sic fiet, ut in aliquo saltem te
 poris puncto seu instanti sint æquales quo
 gradum: & hoc dicunt residere in ext
 mitate digitorum propter perfectiorem
 dem sensum: Aliqui dicunt hoc tempe
 mentum habuisse Christum Dominum, Pr
 batur ulterius: ut aliquid transeat de ext
 mo ad extremum debet transire per medi

ergo illud medium est temperamentum ad
pondus.

Dices si sunt in pari gradu qualitates, non
agent in se mutuo, quod tamen requiritur, ut
sit mixtio & temperatio ergo. R. quam-
vis adit aequalitas virtutis agendi. Sic ca-
lor cum sit in eodem gradu ac frigus est hoc
tamen efficacior. *plemp. ad Instit. lib. 2.*
fol. 46.

Tem: Actualiter tale, quod primo conta-
ctat, & immediate afficit, ut calor, ignis
frigus aquæ &c. Vel *Potentialiter*
quod non alterat nisi prius actuatum &
mediate seu primo contactu non afficit;
calor in pipere, frigus in lactuca &c. his ad-
temperamentum temperatum græce
quando omnia Elementa & horum
sunt rite ab invicem conteinpera-
ta in terra hoc temperamentum; &
vel absolute tale, quando unum vel
elementa, horumve qualitates sunt præ-
sentes, à quibus fit denominatio. Sic
perfecta sunt *absolute calida*, *terra*
secca. Vel *comparative*, dum elementa
rates plus minus excedunt in hoc
illo, cum quo fit comparatio & hæc
ratio fit inter res:

1. *Diversi generis*, si animal cum
2. *Diversa speciei*, si homo cum asino.

Tertio: *Inter individua ejusdem speciei*
 Petrus cum Paulo.

Quarto: *Inter aetates ejusdem speciei*, si
 cum viro.

Quinto: *Inter sexum ejusdem speciei*,
 cum femina comparetur.

Q. II. An dentur adhuc aliae tem-
 peramentorum species? R. *Astrologi* tem-
 peramenta dividunt in *solare, lunare, joviale, sa-
 tiale, Saturninum, Mercuriale, & Vener-*
 nempe juxta septem planetas.

Q. III. An omnes istae enumeratae
 peramentorum species juxta nos dentur?
 R. Dari has species, *excepto substantiis*
pondus, quod dari nequit (servata tan-
Plempii distinctione Q. praeced. in fine d.
 Si enim ignis V. G. in eadem quantitate
 curreret ac reliqua elementa, mixtum nul-
 generari posset: *qualitativum* ad pondus
 tur instantanee in qualitatibus passivis in
 dolescentia & in activis in virilitate: plur-
 quaestione praeced. diximus.

Q. IV. Quod nam est temperam-
 tum hominis? R. Est moderatum vel
 derato vicinum, id est in homine temper-
 tissimo: alii dicunt calidum & humidum
 derate.

Q. V. A quo dependet temperam-
 tum corporis humani, hujusque partium?
 à diversa particularum elementarium in m-

ione concurrentium plus minus activarum
conditione & nativa & ascititia, hinc resul-
tante diversa fibrarum structura, textura,
tali sanguinis & tandem varia qualitatuum
contemperatione. Hinc rursus aliud tem-
peramentum dicitur *Naturale*, seu *nativum*,
seu *innatum*, quod à *Natura* in primo ortu
semper est datum. *Ascititium* seu *adventi-*
tium, quod decursu ætatis acquisitum est per
causas non naturales vel præternaturales. A-
liud rursus *Partiale*, quod cuique parti,
aliud *Totale* quod toti corpori est tribu-

Q. VI. Quotuplex est temperamentum
humani? R. Quadruplex; Primo Igneum.
Calidum & siccum, biliosum, cholericum seu
cholericum, in quo igneæ seu Salino-Sulphu-

Secundo Aëreum, Calidum, & humidum,
pituitosum, Joviale, seu solare, ubi aëreæ
humores adeoque pingues & dulces.

Tertio Aqueum seu frigidum & humi-
dum, phlegmaticum, seu vene-
reum, ubi aqueæ, seu lymphæ plus minus

Quarto Terreum, frigidum, & siccum, me-
lancholicum seu Saturninum, in quo terreæ
humores seu acido terrestres prædominan-

VII. Quodnam temperamentum
est ad

1. ad *vitam*. 2. ad *studia* & 3. ad *offici-*
 aptius? R. 1. *Sanguineum*, seu moderat
 lidum & humidum: nam vita decenti ca
 & humido unice conservatur.

R. 2. *Cholerico-Melancholicum*:
 in hoc acumen ingenii redditur affid
 cum memoria felici.

R. 3. *Sanguineo-Melancholicum*: na
 hoc præter acumen Ingenii sat laudabil
 constantem memoriam suavitas in omn
 actionibus suspicitur.

Q. VIII. Quodnam est temperan
 tum partium seu quænam partes aliis sunt
 lidiores?

R. 1. Omnes partes corporis secund
 se calidæ sunt & humidæ.

R. 2. *Sanguinea*, nobis tantum *carni-*
 dictæ sunt calidiores *spermaticis*, cum spi
 & calore magis redundant, in specie aut
calidæ sunt, spiritus, cor, sanguis, caro simp
 jecur, lien, renes, pulmones, pinguedo, ad
 &c. aliqui dicunt pinguedinem calidam
 quod resolvat & maturet &c. Sed hoc
 cit per accidens poros occludendo; alii
 gant, quia pinguedo à calore liquatur, sec
 do parum habet de sanguine & spiritibus
 tota est tantum tepida.

Siccæ ossa, cartilagines, ligamenta, tendit
 membranæ, cor, &c.

Frigidæ: Cerebrum, spinalis medulla, n

membrana, tendines, ligamenta, cartilagi-
nosa &c.

Humida sunt: Sanguis, adeps, caro muscu-
li, glandularum, jecur, lien, testes, mamil-
lae, medulla ossium, &c.

Q. II. Quæ corporis pars est tempera-
ta? R. Cutis maxime in vola manus &
in digitorum pulpellis, in quibus dici-
tur temperamentum ad pondus ut supra.

Q. I. Quomodo variat temperamen-
tum? Primo vi sexus, (*sexus autem est modus
vitalis ex diversa partium genitalium
actione & temperie*) estque duplex Ma-
schinus & femininus: uterque ad speciei
conservationem necessarius.

Q. II. Quæ ætas? (*Ætas vero est par-
tis vitæ humanæ, in quo notabilis ob-
servatio, eaque ex mutatione caloris na-
turalis & præternaturalis
proportione.*) Aliqui ponunt octo
ætares, Pueritiam, Pubertatem, A-
dultætem, Juventutem, Virilitatem, Se-
nitatem decrepitam: alii quinque
sunt.

Q. III. Quæ ætas anni temporum?

R. Vir foemina universaliter est cali-
da non semper.

Q. IV. Quæ ætas? primo Pueritia est cali-
da

da, & *humida*, finitur decimo quarto anno
Infantia septimo.

Secundo *Adolescentia* est *calida*, & in p
vis temperata, durat usque ad vigesim
quintum annum, & includit pubertatem
cimo octavo terminatam.

Tertio *Iuventus* est *calida & sicca*, dura
gesimum quintum.

Quarto *Virilitas*, seu *etas consistens* est
ca & in activis temperata, finitur quinqu
simo.

Quinto *Senectus* est *in principio frigida*
sicca hinc *frigida & humida*; nam triplex
viridis à quinquagesimo ad sexagesimu
*Ingravesce*ns à sexagesimo ad septuagesim
Decrepita à septuagesimo ad finem usque
durans.

R. 3. *Vi temporum*; *Ver* est *calidum*
humidum habens æquinoctium vernale:
Stas calida & sicca, habens solstitium æstivi
Autumnus frigidus & siccus ubi æquinocti
autumnale: *Hyems* est *frigida & humid*
ubi solstitium hybernium. Memoriae faci
tandæ gratia notentur versus sequentes,
equinoctia & solstitia denotantes:

Hæc duo Solstitia faciunt: Cancer, C
pricornus:

Sed noctes æquant Aries & libra d
bus.

Item

Lai

Lampert, Gregori, nox est æquata diei
Vitus, lucia, dant duo solstitia.

Q. XI. Quæ sit causa ætatum? R. Est
etiam calor nativi hoc vel illo tempore vi-
bres naturales, non naturales, vel præter
naturales proportio, quæ tamen in quibus-
dam, in aliis tardius contingit.

Q. XII. An actiones corporis tempe-
ratæ perfectiores? R. Si actiones *colle-*
sumantur, hæ in temperato perfe-
ctiores sunt, secus, si *disjunctivè* suman-

XIII. Quid sit calor naturalis & qua
fiat?

Cum ex caloris variatione videamur
temperamenta variari, unde
oportet quid calor noster naturalis sit,
vide supra qu. 39. tit. 2. Nempe
(reperam) Calor noster naturalis
civis, celer, tumultuarius, confusus,
orbatus, motus intestinus materiæ
humidarum particularum corpo-
rum potissimum sanguinis & succo-
rantium) qualem passim videmus
in aqua irrorata: in variis Chymi-
mentationibus, in fimo equino &
exsiccatum (quæ non modo inca-
lescent, sæpe flammam concipiunt) Item
in rotis prope centrum ubi major
& motus, uno sæpe etiam accen-
dun-

duntur: Item in ferro, quod æque recipi
 limæ motu fortiter incalescit; Item in
 teo albo (est illustre exemplum quod non
 non sine admiratione fecimus) igni ac
 to & bene calefacto, quod statim in lo
 obscurissimum intuli, mox evolvi, & ur
 bus motu celeri pressi, mille scintillas d
 Id ipsum præstant catti, si illorum dorsu
 loco obscuro fortiter fricetur, flammæ
 deunt: Taceo mille talia exempla! Spi
 nitri, Marcasitæ affusus calorem & ignem
 citat. Est inquam Calor motus materiæ
 tilis, seu minimarum particularum, ab ea
 textura, magnitudine, situ, figura, & aliis
 ctionibus mechanicis dependens.

R. 2. Cum hic loquamur de calore
 turali, qui potissimum in sanguine & su
 circulantibus subiectatur à quibus pler
 que homo calere dicitur. Sciendum est,
 guini nostro duplicem esse motum, nem
Intestinum seu fermentativum & Progressivum
seu circulatorium, utroque motu non sol
 efficiuntur & generantur Spiritus, sed & p
 pter crasim particularum sanguinis, salin
 rum, volatilium, oleosarum &c. fit insign
 fermentatio seu effervescentia, & ab hoc
lor per Universum corpus una cum circula
 te sanguine distribuitur, quo operationes p
 rimum facilitantur, non tamen *formaliter*
primario operando, sed *virtualiter & secunda*

excitando Spirituum motum, & eorum
elastice seu extensivam promovendo:
ergo primum excitatur in sanguine
quamprario subjecto, efficienter verò
articulis spirituosus, aliisque heterogeneis,
tumque motu seu impetu & elatere, seu
tione tanquam subjecto secundario:
autem calor efficienter à Spiritibus de-
cat, patet.

Primo (multa exempla prætereo) suf-
fatis oppressis, seu resolutis Spiritibus,
re correpti toti frigidi evadunt.

Secundo. In Terrore, spirituum sobo-
tu suppresso, homines pallent, fri-
ntra verò aucto motu seu Elatere,
re. Id quod sanguinis & spirituum
attribuendum: Hi motus, cum eas-
as habeant cum fermentatione
cretur,) & varias fermentationes
secutivo calore fieri videamus;
, qui calorem naturalem in fer-
e constituunt. Unde

IV. Quid sit fermentatio? R.
it. I. Q. 16. & sequentibus dixi-
Lectorem remittimus, pauca ta-
m, scitu digna, hîc annectenda
us.

V. Quomodo fiat fermentatio?
tio fit per hoc, quod materia
subtilis, seu particulæ volatiles,
F trans-

transeunt per quædam corporis humi-
fluida, obviet & impingat in particulas
dam rigidas, fixas & minus flexiles, quæ,
se poris accomodare nequeunt, confu-
nem & motum pariunt, sic quidem, ut
materia subtilis maiore copia in poro
plendos se insinuare debeat, atque ita
corpora rarefaciat, extollat, & ad mo-
intestinum concitet : Exemplum habet
in massa farinacea pro pinsendo pane,
ob particulas heterogeneas motum con-
notabilem. Item in vino quod tota hy-
(vulgariter loquendo) quievit: In vere
radii solares magis ad nos attingunt
materia subtilis minorem init motum
rigidas ac tartareas inibi contentas par-
las aggreditur, ita quidem ut sæpè doli-
quo continetur, nisi spiraculum hab-
diffingat.

Q. XVI. Quomodo ergo ferme-
tio differt à rarefactione? R. In laxo
possunt dici idem sed improprie : St-
verò & proprie fermentatio dicitur qu-
intestino fit principio seu partium het-
geneitate, diversa figura, situ, magni-
ne, &c. Sic non est fermentatio in liqu-
aliquo homogeneo V. G. in aqua si-
ignem rarefcente & fervente sed ebull-
seu rarefactio à copia materiæ subtilis, nec
ignis, ipsi extrinsecus impulsa, & non ex
ipsi interna.

Q. XV

Q. XVII. Quis usus & effectus est fermentationis? R. Jam supra tit. i. q. 15. diximus: Generaliter multum, partium mixtioni servit, & fermentata perfectiora fieri solent & mutat.

Q. XVIII. Quotuplex est fermentatio? R. *Naturalis*, *Præternaturalis* & *Artificialis*. *Naturalis* fit in corpore sano: *Præternaturalis* observatur in quibusdam morbis. *Artificialis* in Oeconomicis & pharmaceuticis. Rursum respectu subjecti fermentatio alia est *humida*, v. gr. in musto & *acida*, quæ fit in Glaslo vulgo *Sauerbrunnen*.

Q. XIX. Quomodo differt fermentatio & putredine? R. fermentatio est quoddam medium inter digestionem & putredinem: digestio initium, putredo vero fermentationi imponit regulam.

Q. XX. Quid ergo adhuc notandum de fermentatione? R. 1. Ex fermentatione esse motum blandum & plerumque in humoribus esse demonstrant spuma, bullæ, & c. Blandum, ut sæpè sensum effugiat. 2. Fit à Particulis Salino-Sulphureis: illis passivis; his cœu volatilibus.

Tertio. Vehiculum est Liquor, seu b
dum. V. G. aqua; quæ nisi adsint frustu
pectatur fermentatio (saltem in plerisc
Salia enim non agunt nisi soluta.

Quarto. Quo plus salis volatilis
mixto, eò facilius fermentationem subi
è contra.

Quinto. Fermentatio requirit spa
pro extensione, expansione, rarefacti
seu vi elastica, sufficiens pro se, & ad
aëre, nisi enim aër, aut spiritus admitt
particularum motus vix excitatur, ut
mustum V. G. dolio inclusum & firmite
clusum, vel oleo superfusum, non ferme
tur, & ideo saporem dulcem diutius con
vat. Spatium autem requiritur, alias V
quo fermentatio fit, rumpitur.

Hæc notanda obiter de fermentatio
nunc redeundum denuò ad Calorem N
ralem: unde

Q. XXI. Quotuplex est calor nativus
Naturalis? R. Veteres illum duplicem
tuere: Nempe: *Insitum* seu Innatum, &
fluentem: Insitum quidem, quod nempe
lor aliquis à vitæ exordio singulis part
implantatur, qui toto vitæ tempore per
rat; Verum ut potius Veteres seu Per
teticos cum Recentioribus combinemus
cimus in homine & animantibus calor
omnem esse à sanguine & spiritibus, adeo

mentum tantum; Fatentur enim Veteres
que Innatum seu Insitum calorem nihil
posse, sed actum deduci ab Influyente:
terea cum caloris essentia in motu consi-
& non in quiete, ergo innatus calor non
calor, cum continuo quiescat, & non mo-
vetur nisi ab Influyente; Influens autem
continuo movetur, augetur ex alimentis,
& sanguine.

XXII. Quæ sedes est Caloris Natura-
lis? R. Sedes primaria est cor cum suis ar-
teriis & venis: Secundaria omnes corporis

XXIII. Augetur ne perpetuo in nobis
calor naturalis? R. Ad virilitatem inclusivè
calor augetur: quia quo magis ad-
vancamus, eo magis à vapido sanguinis
se vindicat, & perpetua circula-
tur.

Hic calor nobis major est in æsta-
te, id quod probat pulsus cre-
dior, sitis major, frigidorum ap-
pense noxa digestio, lætio à calidio-
rem proclivitas &c. In hyeme
minus, quia transpiratio impedita
sicem auget, & inspiratus aër ri-
orem mitigat. Nec obstat quod
liores sint digestiones, & impin-
ia hæc à caloris moderamine &
tu fiunt, magnus enim calor
F 3 pin-

pinguedinem dissolvit & digestionem pat, & ideo in febribus & æstate emaciat & minùs appetimus: Vel dic: In æstate est major *extensivè*, in hyeme major *intè*.

Tertio: Calor noster major est sub liis, quàm somno, sub hoc enim puls languidus ob spirituum soporem & trem, tardio remque motum sanguinis: obstat quod de nocte sudemus, sudor nocturnus, magis à tegumentis quàm à re oritur.

Quarto Calor augetur vel minuitur frequenter mutatur; ab animi motibus lætitia, timore, terrore, &c.

Quinto. Interit seu perit calor nostrum tripliciter, nempe: *Suffocatione*, & *Restorationis defectu*: Suffocatio sanguinis *copia* sicut ignis parvus à cognorum: vel sanguinis *viscositate* à vel frigore vel coagulatione, vel cordia constrictione, vel apertione, ut vide in illis qui Irâ, vel lætitiâ, tristitiâ vel mor afficiuntur, vel in illis qui strangulantur, ingina, Catharris, Asthmate, Apoplexi *dissipatur* per nimios labores, sudores dia, senium &c. Non restauratur in I vaforum compressione, læsione, vel sanguinis visciditate, crassitie vasa obstruente, cor non fluente.

Q. XXIV. Quid est Calidum Innat

ad humidum radicale ? R. imò. Veteres
calidum innatum, seu calidum nativum defi-
nit, quod sit substantia corporis nostri pin-
da & oleosa à primordio vitæ inditum calo-
rati subjectum.

R. addo. Ut Veteres cum Neotericis com-
paramus, dicimus : Nos *calidum innatum* à
Veteribus non distinguimus (ut diximus de
calore innato seu innato) nulla enim alia pin-
da & oleosa substantia in corpore nota &
habilis est : præterea videmus calorem
constanter toto vitæ
sanguini constanter toto vitæ
insidere. Corpus enim sanguine
confestim friget & emoritur : vel
calidum innatum est sanguis in suo motu
continuo & circulo, hoc enim ces-
sat calor & vita.

Humidum radicale seu humi-
genitum, revera Veteribus ple-
num est cum calido Innato. Proinde
humidum radicale à sanguine non
est, sed idem prorsus esse asserimus ;
et, dicere poterit : humidum radi-
cale & lacteam sanguinis par-
tem omnium partium pabulum, &
humidum unicum, quo deficiente mox
corpus flaccescit.

eterum Dogma & Doctrinam de
calore & humido radicali est difficile,
ostendere, illis nempe inniti vitalitatem

hominis : Hoc enim falsum esse, demonstrat
 ranæ, pisces, testudines, quorum Lique
 circulantes frigidi actu sunt, & tamen
 cillimè actiones vitales exercent, imò
 quam animalia calida.

TITULUS IV.

De Sanitate.

QUÆSTIO I.

QUotupliciter ab Antiquis sumitur *Sanitas* ? R. Dupliciter: *Primo: materialiter*
 pro partibus scilicet sanis benè temperatis
 conformatis & unitis. *Secundo, formaliter*
 est dispositio naturalis corporis humani
 ventis ex dictis partibus debite constituta
 resultans, & actiones corporis debite ex
 cens. Dicitur actiones & non actione
 quia *sanitas* cum bonum sit, nascitur ex in
 gra causa, *morbis* ex quocunque defectu:
 citur *debite exercens*, id est convenienter
 turali statui. Sic senex licet non exactè
 quat, & videt, coquit tamen & videt pro
 potest.

Q. II. Quomodo consideratur à nobis
 Sanitas, & in quo consistit ? R. imò. Tri
 tum *materialiter*: nam dispositionem illam

distinctum à partibus, actiones exerce-
re non admittimus, & sic putamus ipsas par-
te bene temperatas, decenter conformatas
ibi invicem debite unitas actiones vivere
corporis suas exercere.

R. adā Sanitas consistit in vitæ integri-
tate, adeoque in partibus corporis per regu-
lationem sanguinis, lymphæ & spirituum ani-
mi circulum, unanimiter bene tempe-
re impulsis, actuatis, & unitis actiones sanas
exercentibus. Vel secundum Wald-

l. Sanitas consistit in partium fluida-
rum imperie & legitima secundum minu-
tas particulas mixtione, & in canaliculo-
rumque debita stabilitate, con-
sistentia & configuratione, sicque enim
corporis nostri apta erit ad omnes
actiones tam *vitales* quam *animales* exer-
centibus. Vel breviter: *Sanitas* est dispositio
optima textura, partium tam fluidarum
solidarum humani corporis actioni-
bus efficiendis apta.

Quotuplex est Sanitas? R. Est vel
hæc est vel *ad unguem talis*, ubi cor-
pus optimum, vel *ad communem omnis*
corpus ita est constitutum, prout
ad actiones debite obeundas. Vel
relativa, si corpus est in statu deciden-
tis, vel *convalescentia* ex morbo;
ut neuter dicitur.

Q. IV. Daturne *Status Neuter*? R. *habilius quod non: Ratio: Vel enim habet in statu decidentia, & tum jam est morbus vel convalescentia & tum est sanitas. ut jam supra diximus. Si est in statu decidentia, seu levi recessu, est adhuc sanus. in statu convalescentia, cum sit adhuc aliquid defectus à morbo dependens, est a morbidus.*

Q. V. Quid est subjectum Sanitatis? R. *totum corpus humanum omnesque partes.*

Q. VI. Quæ sunt causæ Sanitatis? R. *plurimæ Internæ & externæ, proximæ & remotæ; Potissima verò causa sanitatis consistit in legitimo temperamento, conformatione, seu figura, situ, connexionione seu unionem partium & totius.*

Q. VII. Variatne Sanitas? R. *variat ratione individuatorum, ætatis, sexus; habetque corporis.*

Q. VIII. Quæ sunt signa Sanitatis? R. *multa: Sed potissimum tria sunt: Actio debita, habitus corporis bonus: Excreta retenta benè correspondentia. Alia autem sunt hominis pituitosi, alia biliosi, alia senis, alia pueri.*

TITULUS V.

De partibus corporis sa-
lutaris in genere & de ea-
rum differentiis.

QUÆSTIO I.

Quomodo corpus humanum à Medicis
consideratur? R. Respectu finis, scilicet
ut corpus nostrum ut totum è pluri-
tudinibus ad integratum primario con-
sideratur.

Quomodo hoc sub respectu cor-
poris partes ab iisdem considerari de-
bet, ut Adintegrantes.

Estne quædam differentia inter
integrantes? R. Sic. Nam sunt *Primo*
Continuæ, quæ communi cum toto fruun-
tur & sic toti sunt continuæ vel *in anima*.
contra & hæ toti sunt contiguæ.

Secundo. *Solida*, seu *continentes* vel *fluida*
seu contenta vel *spirituosa* seu *im-*
penetrabiles Juxta illud Hippocratis, corpus
est *in contenta continentia*, & *impetum*
faci-

facientia diximus supra de principiis, hunc nem esse: *machinam Hydraulico-Pneumat* per *machinam* intelligimus partes solida, ossa, carnes, &c. per *Hydraulico*, partes fluida, chylum, sanguinem, serum &c. per *Pneum*, Spiritus.

Q. IV. Ergo omnes partes corporis ad integrantes? R. Contra *fernelyum* omni. Juxta *Galenum*, qui partem definit: pars *omne id quod ad nostri corporis substantiam currit. Vel Pars corporis est omne illud quod eum complet & integrat, atq; ad illius functionem est destinatum.*

Fernelyus autem strictissime definit partem, quod sit corpus toti coherens, *communi* vita conjunctum & ad illius functionem & usum destinatum. Unde ille excludit ungues, humores, spiritus &c. quæ non coherent continue, sed tamen contigunt, si quis tamen definitionem *Fernelyi* retinere velit, omittat *communi vita conjunctum*; non excluduntur mox dictæ partes, quæque partes sunt ac aliæ: Nam non tantum illæ corporis partes sunt verè tales ad integrantes, quæ sanitatis vel morbi sint capaces, ut partes solidæ, sed etiam omnes illæ, quæ velut plurimis minimis compositæ totum complent, non potè pertinentes ad veram & naturalem illius functionem vel usum: ex hac definitione patet.

Primò. Non tantum partes solidas esse

vera

es & integrantes corporis partes, sed et
fluidas & spirituosas, ut *sanguinem spiritus*,
hum, semen: &c. maximè cura harum
velatio sæpè sint præstantiores, quam
tum, hux plus Medico conferet, confide-
re *sanguinem spiritus* &c. quam hanc vel
to putem *solidam*; licet enim humores &
us non vivant, nec vitaliter accrescant,
antum novæ materiæ appositione, non
ideo desinunt esse partes, & quidem
mæ & necessariæ, tam benè, quam
aqueus oculorum, qui apud omnes
nutritur & accrescit.

Minus coherent toti, quam partes
R. Illos tam multum quam fluida na-
inter se & cum reliquis partibus soli-
tate, ac ad summum inde sequi, il-
tes minus firmas, quia tamen fa-
tiones hominis, ideo merito par-
tunt. Sic pariter Crines & un-
signa vitæ cum crescunt, nutrimen-
tibus vascula sanguifera (teste mi-
) unguis & crines qui in plica po-
guinem sæpè exsudant.

Crines & Ungues etiam in mortuis

R. Id fieri à colliquatione & dis-
corporis, quæ illis dat nutrimentum
terim etiam utiles sunt *crines*, quia
tis apertos servant ad fuligines
as, in palpebris tumentur oculos,
in,

in capite caput : Ungues digitos
borant.

Secundo. Particulas elementares ex
e numero partium ad integrantium à M
co, ut Medico, considerandarum: cum
ipsa *minima Physica*, è quorum plurimis
mistis partes hæ corporis integrantes
ficiuntur.

Tertio. Excludi quoque omnia illa,
non sunt comparata ad certam functionem
vel usum, ut *calli, tophi, veruca, excresce*
carnea. &c.

Q. V. Quomodo 1. Semen. 2. Adep.
Pinguedo possunt dici partes veræ & i
grantes corporis? R. 1. Licet *Eunuchus*,
semine bene vivat, hoc tamen ad veram &
turalem constitutionem pertinet : U
ille semper in præternaturali statu versat
utpotè actionem generativam habens
bolitam.

R. 2dò. Sunt veræ corporis partes ad
tegrantes, cum sint corpora è plurimis mi
mis composita ad naturalem corporis co
stitutionem, hinc certum usum & funct
nem &c. destinata.

Q. VI. Quænam partes sunt sanitatis
morbi capaces? R. 1. Strictè loquendo ta
tum *solida*: istæ enim solum sunt vera illa
gana pro vitalibus operationibus exercend
quæ, si integræ sint, sanæ, si læsæ, morbosæ
euntur.

R. 2dò

do. Minus strictè loquendo etiam fluidæ sanitatis & morbi capaces sunt ut discrasia, cacochymia, & motui naturali obnoxia sunt: ut infra de his dicitur.

VII. Quomodo inter se differunt partium, nonne per formas partiales? Atque per materiale suam texturam partibus variè agentibus specialem: nam partialem nominare vis, per se cum hæ non implicent quomodo-que explicata.

TITULUS VI.

*partibus solidis, ut
sanitatis vel morbi u-
capacibus & de
eius differentiis.*

QUESTIO I.

Antiquis pars solida? R. Benè ex
ut dictum, definitur: *Esse corpus
coherens, ad illius functionem vel
usum*

*usum comparatum: vel quod sit: corpus est
 è semine utriusq; sexus, sanguineq; mater
 animaplasticâ sive facultatis alteratricis &
 matricis in utero decenter generatum, h
 alimentis humoribus facultatum auctriu
 nutritis, hisque servientium vi adauctum
 perq; instauratum ut variis functionibus
 bus serviat.*

Q. II. Quid nobis est pars solida? R.
 ut ex *Fernelio* definitur, vel quod sit: *C*
crassum, magis minusq; durum, communi
toto, vitâ gaudens, tanquam rudimentu
ovulo contentum è corpusculis nostris Eleme
ntis debite mistis generatum, hinc vi anim
existentis à succo nostro nutritio adauctum,
perq; exinde conservatum, ut reliquas cor
partes contineat, operationibus organicis pr
 & sic sanitatis vel morbi unicè sit capax.

Q. III. An pars solida benè nobis divi
 tur *vi substantiæ seu compositionis in simila*
& dissimilarem? R. 2. Quod sic: Nam d
 tur partes in corpore nostro, quæ tantum
 partes ejusdem rationis cum toto, adeoq;
 nullas alias partes, quam in particulas ele
 mentares seu corpuscula seu minutias dividi p
 sint, ut fibræ, nervus & caro simplex, &
 similes dicuntur: Sic quælibet pars ossis,
 os, nervi, nervus, id est quoad materiam ne
 autem quoad formam vel usum. Dant
 dein alia quæ in partes à toto diversas, ant
 qua

in particulas elementares dividantur,
ut dividi, & hæ *dissimilares* dicuntur.
definiunt partem similem *cujus om-*
nes primo intuitu apparent ejusdem sub-
stantia. Dissimilans, *cujus omnes partes primo*
intuitu apparent ejusdem substantia. Dixi
intuitu, multæ enim assignari possent
pro similaribus, & revera tales non
paucissimæ sunt, in quibus non di-
stantia notetur. Unde

Q. Cur contra Antiquos dicimus,
pinem, pilos, ungues, ligamenta, tendi-
nas, nervos, venas & arterias non
similares? R. Quia omnes hæ par-
tem in particulas elementares di-
viduntur à toto, *etiam quoad*
diversas dividi possunt, V. G. os in
partes, membranæ in fibras, &c.
partes, non idem nomen, eadem-
nem cum toto retinent, propter
usum.

An Pars solida vi substantiæ vel
e dividatur in *spermaticam & san-*
guineam : Quod non : sed potius con-
sistat in *spermaticam & carnosam* :
sanguineæ vere tales non dan-
tum *apparenter* ; cum purpureus
sanguis in utero non suppeditetur,
sine & nutritione fœtus : nec,
haberet qualitatem nutriendi, si se-

rum spirituofo-chylofum ab inde fe-
tur, ut in *tit. seq.* audiemus.

Q. VI. Utrum Partes spermaticæ
dultis regenerentur feu coalescant? R.
primam intentionem feu materiam homi-
neam non, *sed per secundam intentionem*
materiam heterogeneam. Sic offa per cal-
Pars spermatica juxta veteres est: *cujus*
teria ex qua totalis, in prima sua conforma-
est semens. Juxta Neotericos, *cujus ma-*
immediata chylus & specificatio ab Ideis sen-
libus est. V. G. offa, nervi, tendines,
menta, membranæ &c. Pars carnofa (q
Veteres sanguineam dicunt) *cujus mater-*
qua totalis in sua prima conformatione est
guis. Dixi *prima*, quia certum est illas
dultis maxima fui parte constare fangu-
quo omnes nutriuntur.

Partes fanguineæ potius carnofæ hal-
tur in carne, quæ quadruplex est.

Caro musculorum, quæ generata est, ex
guine concreto & est rubicunda.

Caro Viscerum, feu Parenchyma, qua
propria fubftantia cujusvis visceris. V. G.
num, Hepatis, Lienis, Pulmonum.

Caro cuilibet parti membranofa particul-
V. G. *Ventriculi, intestinorum, uteri, vesicæ*
& hæc caro caret proprio nomine.

Caro glandulofa. Quæ glandulas con-
tuit.

No

ea. Sunt nonnulli, qui inter *spermaticarnosam, mixtam* statuunt & est, quæ *partibus seu portionibus seminis & sanguinis* prima sua conformatione facta est, &

VII. An pars solida vi actionum & simpliciter bene dividatur in partem *organicam & non organicam*? R. Non: Ista visio est frustranea: cum non detur pars solida, quæ non sit organica, & non habeat structuram materiale[m] actionibus sibi & toti convenienti-
bus requisitam.

II. An pars organica sit dissimilata? R. Non: Ista visio est frustranea: cum non detur pars organica, quæ non sit organica, & non habeat structuram materiale[m] actionibus sibi & toti convenienti-
bus requisitam.

Quæ conditiones requiruntur
organicarum actiones exercen-
tes.

Forma (sub qua figura mea-
s, asperitas & levitas:)
Magnitudo.

Locum.
Coniunctio (sub qua situs & con-
prehenduntur.)

Nunquid pars solida, vi dignitatis
actionum bene dividitur in *Prin-*
cipalem & ignobilem? R. Sic, nam

primo datur in corpore pars, quæ toti largitur materiam & immediate vitam conservat, quaque læsa immediate læditur ut cor, cerebrum &c. & hæc est *Principes absolute*.

Secundo. Datur pars, quæ toti quicquid non largitur materiam, sed insigne præstans, ut *pulmones* &c. *Præstans*. Non *Princeps*, quia Urinatores aqua diu vivunt.

Tertio. Datur pars quæ *Principalibus* *Præstantibus* inservit, & commune quoddam officium agit ut *vasa* &c. Et ignobilis dicitur *Ministra*.

Q. XI. An non tres sint partes ab te *Principes*? R. Contra Antiquos, sunt duæ, *cor* & *cerebrum*, ex solidis, hoc totum corpori concedit: *Illud* sanguine toti corpori largitur. Ex liquidis seu fluidis partes principes sunt sanguis & spiritus summam sanguinis & spirituum necessitatem & utilitatem, cessante enim motu sanguinis & spirituum, cessant vita & sanitas. Immo sine sanguine & spiritu vita nulla. Sanguis enim chylum in suam propriam naturam mutat naturam, *vitalis spiritus* ejus est *Scaturigo*, *spiritus animalis* ejus mater *principium*, & ex his duobus omnium partium fermenta exercentur continuo, his defectibus, cessant aut saltem vitiantur omnia.

Q. 3

XII. Ergo Hepar è numero partium
quod excluditur? R. Omnino: quia
e quomodolibet læso, vita immediate
perditur, nec toti hoc largitur materiam,
qui volunt, quod audiemus tit. 9. 15. &
in libro, hinc hepar, ratione officii sui
& mirabilis structuræ, singularisque
ordinis dicitur: *pars prestans*. Venti-
um non est *pars Princeps* sed *Præ-*
stantia multis diebus sine alimento vivi-

quod aliqui partes *Principes & Præ-*
minent Publicas: *Ministras* seu
Privatas vocant.

III. An testes possint dici partes

Quod non: patet enim in *Castra-*
mentis.

In se quidem sunt *præstantes*, *Prin-*
cipi possunt *respective*, in quantum
ad nutritionem & conservationem speciei re-
spondent simpliciter. Melius igitur est
dicere *Præstantes*, quam *respective*

An adhuc alia partium sit di-
visio? Sunt qui partes dividunt in tres
regiones: *Suprema* seu *Capitis &*
Partes animales, & sunt *spiritus anima-*
les, *Nervi* &c. *Media* seu *Thoracis*

& vocant *vitales*, ad quas recensent: *cor*
pulmones, &c.

Infima Regionis seu abdominis, & vo
Naturales, & sunt: *Ventriculus*, *Intestina*
par, *lien*, *Renes*, *pancreas*, *partes genitales*
nempe ad actiones *Animales*, *Vitales* & *N*
ales destinatae.

Q. XV. An partes solidae vivant ?
affirmative; nam haec sunt vere corpora
ganica totique continua per eandem
mam.

Q. XVI. An *dentes*, *ungues*, *pili*, *adipem*
pinguedo, velut corpora solida, vivant ?
Primas tres partium species vivere :
sint corpora organica toti continua.
scunt enim & nutriuntur, habentque sua
capillaria, usumque praestant capilli poro
pertos servando : & in palpebris oculos
entes ; Ungues quod concernit, sic praest
adjutorium in re aliqua exili apprehend
da, ut ante dictum. *Adipem* vero & *ping*
edinem non vivere : cum sint corpora toti
tum contigua & sic nullam operationem
talem exerceant.

Q. Ultimo. An una pars origine sit pr
altera ? R. Cum *Hipp.* quod non, sed om
simul formantur & discriminantur : non
tem aequali temporis spatio exornantur,
alia citius, alia tardius. Principum ergo
sic *Hipp.* corporis humani nullum est,

omi

simul Principium & omnia simul finis.
ergo nullam in formatione partium
prioritatem, unam tamen altera citius
& exonerari V. G. *vasa umbilicalia*
et sanguis & viscera dimanant.
Cor est primum vivens & ultimum
ergo datur prioritas in formatione.
ante antecedens: quia *vita* est ani-
ma in corpore & non solo corde conjun-

TITULUS VII.

*Partibus nostri cor-
poris solidis in specie seu
Anatomia.*

QUÆSTIO I.

Quæritur, ut ista doctrina de parti-
bus ritè intelligatur. R. Ut quis
vel *speculative* sit *Anatomicus*.

Quid est Anatomia, quotu-
susceptio, & quod ejus objectum &

est latinis dissectio, seu recta & ar-
tificiosa, Anatomia à græco ver-
bo

bo ἀνα & τομῶ id est recta divisio
tur.

R. 2. Sumitur dupliciter, vel pro
arte *cadavera dissecandi*, vi cuius partium
formatio, substantia, magnitudo, nan
connexio, situs & usus innotescunt, v
sectione mentali seu cognitione pa
conformationis substantiæ &c. Ita ut
manualis operationis adsit scientia
illo sensu dicitur *practica* sub hoc sp
tiva.

R. 3. Objectum per se, est tantum
pus humanum, per *accidens* & in defectu h
ni etiam *brutale*.

R. 4. Quatuor potissimum sunt
mia utilitates;

Prima: Omnipotentia DEI demo
tio, qui hominem similem sibi fecit *G. I.*
faciamus ad similitudinem nostram.

Secunda: Partium tum in statu sano &
boso, earumque actionum & defectuum
gnitio.

Tertia: Prognosticatio seu progno
ventuum circa corpus humanum, eju
functiones & actiones.

Quarta: Aegritudinum curatio, præse
in morbis externis, vulneribus, uiceribus
cturis, Luxationibus, &c.

Q. III. Quænam corporis partes
primis considerantur? R. *Solida*; inter

partes corporis humani partes compo-

nt:
capillares seu villus, seu filamentum, quæ
similis alba instar fili oblonga, & re-
ptum, quas componit, vel carnosæ,
vel nervosæ; ut sitis nunc recta,
longa, vel transversa, vel obliqua; nunc
vel circularis, vel angulosa, vel spiræ-
proin, ut motui, partibusque conte-
riat.

Caro, quæ est pars similis è succo
nutritio circa partium fibras ac vasa
facta, & est:

mollis vel dura.

Alba, vel rubra aparens.

proprie talis, scilicet: musculosa, gingi-
glandis penis: vel improprie talis:
parenchymatica sive viscerum V.
, Lienis, Renum & pulmonum, quo-
dula referuntur à quibusdam, ab
caro glandulosa dicitur vel cuiusvis
vis, & hæc caro proprium nomen
Galen. tamen illam vocat Carnosam
qualis est: in Intestinis, Ventriculo,
sica, Vtero.

membrana, quæ est pars in se diffusi-
is fibris conflata, tenuis, flexilis, ac-
ta proin, ut sit tactus organon,
iat & connectat, vasa formet, &
adicitur, ac tandem loca separet.

4. Vinculum seu Ligamentum, quod pars in se dissimilariis est pluribus fibris colligatis facta, mollis, valida, & flexilis, mediæ inter nervum & cartilaginem naturæ subinde membranofam magis, subinde vasofam, subinde cartilagineam præfens substantiam: usus est partes & ossa colligare, continere & tegere.

5. *Cartilago* quæ est pars in se dissimilariis mediæ in duritie & siccitate inter os & ligamentum naturæ, *levis, lubrica, sensu carens, saepe in os degenerans*: data proin; ut foras tubulos, aërem modifcet, cavitates obturaret, partesque stabiliat ac muniat.

6. *Os*, quod est pars in se dissimilariis cissima, durissima, sensuque expers, in cavitate sua medullam, succumque nutritivum continens: dividitur proin: in corpus *partem mediam*, seu *os* proprie dictum *processum* græcis *Apophysen*, sive legitimam partem ossis protuberantem, & *Appendicem* græcis *Epiphysen* sive os ossi adnatum; usus est esse fundamentum totius, rectitudinem servare, cibum comminuere ut *dentes*, & motum in auribus modificare.

7. *Pili*, qui sunt partes in se dissimilares nimatæ, siccissimæ, figurâ & colore variæ, ceu tot peculiæ plantæ in microcosmo fungant, ornent, tueantur, & expurgationi diuinæ tertiarum regionis serviant.

Arteria, quæ est pars dissimularis, orbiculosa, pulsans (per hoc differt à ve-
na non pulsant) quadruplici constans
scilicet *vasculosâ* seu *retiformi*,
glandulosâ, quæ serum superfluum ab
eis eripit: *tertiâ musculosâ*, vi cuius
per fibras annularibus contexta, & in-
terea quæ sensu prædita est; usus est:
1. *monalem* vi trium valvularum sig-
nificans, lymphæ, & spiritus à dextro
in pulmones, *per arteriam magnam*
venam (à qua omnes totius corporis
venæ originem, hæc mox dum è si-
nistro ventriculo prodit, *ramum ascen-*
dentem constituit: *ascendens*
phrenicas, rete mirabile, in-
truncarias, gastricas, brachiales, co-
elicas &c. *descendens: caliacas, he-*
paticas, meseraicas, emulgentes, sperma-
ticas, internas, & externas producit.
de Anatomicos) vi trium valvu-
larum è sinistro cordis sinu in
venas feratur.

quæ est pars *dissimularis organica*
inquam principio materiali &
in principio locali orta, *organi-*
ca & usum habet, *dissimularis*,
& membranis constat, *fistulosa*
quia sanguis refluus ex minimis
& impletum non habet, qua-
dra-

druplici tamen constans tunica extimâ membranosa, secundâ vasculosa, tertiâ glabra & in trina fibris tenuibus ac simplicibus textâ; usus est; ut sanguis per venam (quæ est mater & omnium maxima quia maximam cavitatem habet, Cavitur, duos habens ramos unum sursum diaphragma in dextrum cordis ventrum ascendentem venam Azigosive sine p. claviâs mammarias, intercostales, mediales, jugulares, raninas, cervicales; extra thoracem egressus, frontis axillares, in brachiis C. cam, Basilicam seu Hepaticam, Medianam Communem, Salvatellam &c. Alterum sursum, in renes & crura descendentem, emulgentes spermaticas, lumbares, Iliacas, pogastricas hæmorrhoidales, uterinas consti- vi trium valvularum tricuspidalium in trum cordis sinum è toto corpore, ex plerisque abdominis partibus, per pulmo- vi duarum valvularum mitralium in sinu cordis sinum è pulmonibus, per portam- ta seu vena Porta est illa, quæ cavam h. partem inter duas eminentias seu porta- de dicta, ingreditur & ex illa venæ mese- umbilicalis, cystica, gastrica &c. oriuntur; que ejus est communis venæ cavæ) è p- que abdominis visceribus in hepatis sub- tiam referatur.

10. Vasa *Lymphatica*, quæ sunt parte

es cavæ, tunicam habentes tenuem ad
hinc venas ortæ, ut lympham ferant
in varias partes ad usus varios. De vasis
lacteis vide infra tit. ult. hujus lib. cir-

Nervus, quæ est pars dissimilariis instar
de pluribus tenuissimis fibris seu tu-
bularibus conflata extus membra-
næ meningibus productæ, intus medul-
losæ & à cerebro vel spinali me-
dulla ut spiritus animales singulis parti-
bus. Intra cranium sunt *decem* paria:
extra cranium *triginta*, veteres septem paria
iuxta illud:

Prima, oculos movet altera, *tertia*
gustat

quarta, quinta audit *vaga sexta* est, *se-*
ptima lingue.

Superius infra obvenient hoc tit. 2. 11.

Vasa lactea, quæ sunt partes dissimila-
res & subtiles, ut Lymphatica & ob-
scure transparentem albicantia, ut chy-
lus per mesenterium in recepta-
culum ferant; & dicuntur *Vasa*
lacteæ generis: *Secundi generis* sunt quæ
per mesenterii glandulam majorem ad re-
ceptaculum seu glandulam thoracicam de-
feruntur. De vasis lacteis vide sis infra tit. 14.

13. *Glandula*, quæ est pars dissimilari
 coque caro friabilis & spongiosa,
 generis vasa scilicet *arteriam, venam, ne*
vasa lymphatica & ductum excretorium h
 & est vel *conglobata* quæ est unius sub
 quasi continuæ, & æqualis; vel *conglon*
 quæ è plurimis minoribus glandulis ef
 fiata, hinc inæqualis superficiei, cum p
 ductu excretorio magno, à pluribus m
 bus constituto humorem ibi separatu
 cernente: Servit proin glandula Depu
 ni, Secretioni, & elaborationi, vide plu
 29. *huius lib. in fine* 2. 14.

14. *Musculus*, aliis dicitur: *Lacerte*
 est pars dissimilari, è carne, nervo, fibr
 riis, vena arteria lymphatica & membra
 tum obvolvante conflata; in principiu
caput, in medium seu *ventrem* & fine
caudam distincta, cuius *actio* est contract
passio dilatatio, proin data, ut sit orga
 motus localis cujuscunque, five is sit ve
 tarius, vel naturalis, vel mixtus: Num
 musculorum est incertus, quotidie enim
 res ab Anatomicis deteguntur *Galenus*
Avicenna 529. *Aquapendens* 429. *Riol*
 437. Singularium partium musculos vide
 Anatomicis.

Musculi patiuntur omnis generis m
 bos intemperiei, organicos, communes

Pinguedo, quam vide descriptam inter
menta corporis Universalia.

V. Quomodo vocatur *tota ossium*
corporis *compages* & quæ hujus *divisio*,
exi?

Primo dicitur *tota ossium compages*
seu *ossilogia*.

Secundo: Dividuntur in ossa *capitis*,
artuum: Proin primo ossa *capitis* in
duas: *maxillas* duas: *cranium* duabus
laminis superiore, & inferiore, inter-
duas seu *medulla*; *Cranium* seu *Ga-*
los seu *Calvaria*, ubique habet par-
na, ut Nervi arteriæ, & venæ transi-
nt, Octo habet ossa, quorum anti-
us, posticum *occipitis* seu *Basilare*,
ia: *lateralia* duo superiora *syn-*
temporum quæ exterius & supe-
osa, inferius & interius *petrosa* di-
processu *jugali styloide* & *interio-*
Calvæ est os *sphenoides* seu *cunei-*
processibus *sellam equinam* rese-
tandem os *ethmoides* seu *cribro-*
cessu *cristato* seu *crista galli* & *vo-*
tonasi: proin hæc octo ossa sex
meningis suspensioni & fuligi-
rationi, topicorum penetratio-
e securitati servant, distinguun-
es vera. Scilicet *sagittatis*, ossa *syn-*
nalis os frontis; & *lambdoides*

os capitis ab ossibus syncipitis separant
 vero *mendosa* seu *spuria* scilicet *tempo*
sphenoidæa, & *ethmoidæa* hæc ossa ab in
 distinguunt; huc spectant quatuor o
 aurium in cavitate ossis petrosi scilicet
leus, *stapes*, *Incus*, & *ossiculum orbicular*
 non *ossiculum triangulare occipitis*, item
cula Wormiana inter futuras, ac tand
 concursu futuræ sagitalis & coronali
pulsatilis, in recens natis *membranaceus*
xilla superior quinque habet ossa: *Zygon*
cum seu *jugale*, *lachrymale*, *maxillare*, al
 suis dentes superiores excipiens, *nasale*
lati posticum, hæc ossa *harmonis* conjun
 tur: *maxilla inferior* nuper natis est
 adultis *unica*, alveolis suis dentes infer
 continens, processum habet *acutum*, c
 dictum, hinc *obtusum*, qui *condylus* voc
 sub capituli forma ossi petroso inarticul
Dentes sunt ossa minuta dictis alveolis
gomphosin infixa, *sedecim* superius & tot
 rius: horum quatuor anteriores *incisore*
 nus utrinque lateralis *caninus* vulgo *ocul*
 reliqui *molares*, ultimi tamen duo, *dent*
piencia seu *serotini*, quia sero prodeunt
 cuntur.

Secundo: Trunci pars posterior est *spina*
si, quam *viginti quatuor* componunt ve
 bræ, scilicet *septem cervicis*, *duodecim dor*
quinque lumborum, singulis est *foramen*

ex quo *medulla spinalis* excurrit, &
processus, nimirum *quatuor obliqui*, duo
& *unus acutus*, *spina* dictus; *Spina*
processu caret, nempe *Atlas* seu
prima: *Atlas* dicitur, quod caput
secunda vertebra vocatur *Epistro-*
circa eam caput cum prima verte-
bra rotatur, hæc appendicem ex
qua *Dens* seu *odontoides* vocatur:
vertebra vocatur *Axon*: reliquæ ver-
tebre nominibus: his legitimis
connectuntur *sex spuria* in adultis
quæ *os sacrum* componunt: huic
est *osficulum coccygis* inferius & in
ere utroque *os innominatum* in
m, in recens natis in tria ossa
iuncta divisum, scilicet *superius*
inferius seu *Ischium*, seu *coxa*, seu
impla gaudens cavitate, *acetabu-*
tandem antèr sive *os pubis* si-
hoc reliquis *tenuius* est: *Cavitas*
ominata & *sacrum* dicitur *pel-*
vis anterior & *superior est thorax*,
os sternum, quod *semi cartilagi-*
er natis in octo ossa, hinc in tria
si unita, dividitur, quorum ulti-
s, seu *Xyphoris* seu *ensiformis car-*
proin recipit *septem costas ve-*
ternum terminantur, medianti-
bus cartilagineis, *inferioribus*
is, dictæ, quæ *os sternum* non at-
H tin-

tingunt, vi cartilaginum sibi invicem & postea annexis.

Tertio: Artus superiores pro fundam utrinque habent *scapulam*, os nimirum re in processibus crassum, instar scuti costis superioribus posterius incumbens: hinc a rius *claviculam*, quæ *scapulam* cum sterno mat: *manus* primum os est *humeri* seu *chii*, cuius caput magnum & rotundum scapulæ cervice inarticulatur per *Ginglia*. *Secundum os* Cubiti quod *inflexura* or suis binis processibus duobus sinibus humeri ibi desinentis unitur, per *synchondrosim*, constans osse majori scilicet *cubito* seu *na* seu *Focile* majori & minori scilicet *seu focile minori*.

Quarto: *Sunt ossa extrema manûs*, quor vicina cubito, hinc radio juncta, sunt octo *carpi*, quæ sequuntur ossa, quatuor *metacarpi*, his proxima sunt quindecim ossa digitorum, cum duodecim fere osiculis *sesamoides*.

Quinto: *Artuum Inferiorum* primum est *femur* habens superius duos processus *hanteres* & unum, cui *caput*, rotundum cartilagine Incrustatum est impositum: infer deinde duo capita seu processus cartilagine ctos sinibus duobus tibiæ inserendos.

cundo est *tibia* seu *canna major* à genu ad idem extremum usque protensa, antèrius

ne. *Spina* dicta, inferius processu suo
internum constituens : huic *fibula*
extus suo processu ad pedem ex-
allolum externam formans: in me-
moris & tibiæ est os *rotundum*,
seu *mola*, seu *patella* dictum, intus
lubrica vestitum. *Tertio*. Sunt
remi, quorum *septem tarsi*, *quinque*
quatuordecim digitorum cum duo-
culis sesamoidæis.

Ad supra motam quæstionem
tionem & dico : Connectun-
ossa, hætenus recensita, inter-
artilage & *synchondrosis* dici-
mento & *synevrosis*, vel *carnis sys-*
membrana in Infantibus & *syni-*
it autem *connexio* vel cum *mo-*
vel sine motu & *connaturatio*
huius tres sunt species scilicet
er varias inæqualitates, *harmoni-*
m, & *gomphosis* seu *clavatio*, si
s offi infigitur : illius pariter
cies, scilicet *inarticulatio*, si ca-
excipit caput amplum, ad *arti-*
minus excipitur à cavitate mi-
nus, si veluti per cardinem da-
ptio.

Ossium sunt *fissura*, *fractura*,
omodo dividitur corpus no-
strum

trum *extrinsece* ab Anatomicis ? R. In *cum capitatum* & artus : Ille à summitate usque ad finem pudendorum inclusuntur vel *superiores* scilicet *brachia* vel *inferiores* sive *crura* : vulgus illorum extrema *horum pedes* vocat.

Q. VI. Quomodo dividitur *trum capitatum* ? R. in *tres ventres* sive *cavitates* *Regiones*, in quibus singulis, singularia sunt *scera*. *Primus* & à situ *supremus*, dicitur pars anterior in non barbatis, *glabra*, cuius pars media prominens, *nares* dicitur distincta *septo* ; *Superior* pars nasi ossea vocatur *dorsus*, pars *acuminata spina* nuncupatur *Inferior* pars nasi cartilaginea ejus *extrema* vocatur *globus*, seu *orbiculus* : *Latera* *Pinnæ*, *Ala*, *medium columna*. Vide plura In tit. Q. 13. nasi radice, latera oculi, cum oculis, sive *palpebris superioribus* & *inferioribus* harumque crinibus sive *ciliis* & *superciliis* *apicis* vero latera *genæ* sive *buccæ* vocantur. *Superior* nasi pars *frons*, *inferior* labia vocantur, quæ sunt *oris circumferentia* : *Superior* labii seu *labri* medium, cavitas scilicet illa longa subnarium *septo phyltrum*, hujus *ramustaces* vocantur. *Inferiori* labio vocatur *mentum*, cuius medium carnosum & prominens *buccula* audit : pars capitis pilosa *frontis* proxima *synciput*, posterior *occiput*, *inter synciput*, & *occiput vertex* seu *bre-*

in horum latera *tempora* audiunt ;
inter caput & thoracem media col-
lor huius *cervix*, cuius cavitas nu-
tor *jugulum* dicitur; adde, in ore,
colos dentium vestientes *gingiva*,
palatum, in huius extremitate
ecaruncula prominens spongio-
cula seu *plectrum vocis*, seu gur-
gareon seu *columella* musculis
nucta internis & externis, quæ aë-
lo vocique formandæ servit: ca-
ulam *fauces*, ad radicis linguæ la-
tes rotundo-oblongæ verè glan-
dulae, sive *tonsillæ* vocantur, quæ
et excretorios lympham in fau-
ces. Morbi *oris* & partium
eum sunt *perversio labiorum*, eo-
ulcus, tremor, *Crapedon*, *spasmus*
oscitatio, *ptyatismus*, *fætor oris*,
um erosio, & *hemorrhagia*, *Luxa-*
ngina *paristhmia*, *uvula luxatio*,
, *ranula* sub lingua, *asperi-*
aphonia, *paralyfis*, *convul-*

ter, & à situ *medius*, dicitur *tho-*
terior *dorsum*, anterior pars
superius, *collis* scilicet seu *mon-*
e carneus *mamilla* inferius *la-*
m medio exstans *fossula* audit
is.

Tertius, & à situ *Infimus Venter* vocatur *domen* in 4. divisus regiones, quarum *epigastrica* sive *stomachalis*, latera *epichondria*, dextrum scilicet sinistrum. 2. *bilicalis*, trium circiter transversorum circa *umbilicum*, qui est centrum huius regionis, latera sunt lumbi. 3. *Epigastrica* sive *aqualiculus* latera huius *Ilia*. Et ultima regio est *pubus*, latera *Inguinalium* & infimum regionis istius est *perineum*, à quo per posteriora, versus os *scrotum* linea carnes dividens *rima*, in cuius medio foramen rotundum *anus*, huius latera *concha* & prominentia *nates*, spatium ab *ano* extendendum usque, quod in foeminis pollicis longitudinem transversum vix superat. *Perineum* dicitur.

Q. VII. Quomodo dividuntur
R. Superiores simpliciter alias *manus* dicitur *brachium* & *manum extremam*: *brachium* supremo usque ad *flexuram*, *humerus*, alius usque ad *carpum cubitus*, audit: *manus* inter *carpum*, qui medicis tangendo pulsui servit, *metacarpum* cuius pars exterior *dorsum*, interior *vola* vocatur, & tandem in quinquagittos: quorum *primus* crassissimus extrinsecus situs, *pollex* dicitur seu pollens digitus: *Secundus Index*, quo in demonstrando utimur. *Tertius Impudicus*, ceu immittendus in loca impudica serviens. *Quartus annulus*

unulo insignitur. Quintus auricularis
us expurgandis aptissimus & hic est
minimus.

res aliās proprie *pedes* dicti, in *crus*
um pedem : *cruris* pars superior
live poplitem, femur, inferior
sum tibia, huiusque posterior pars
 in fine tibiæ eminentia in & ex-
olus, in & externus : *pedis* pars pro-
ar/us, vi cuius pars varie flectitur:
 pars & posterior *calcaneus*, reli-
 d pedis digitos *metatarsus*, hinc
 ti, quorum crassior & primus so-
collicis insignitur (cæteri tantum
 pantur) huius basis lateralis
 tota autem basis, *planta pedis* au-

Quænam sunt corporis nostri
universalia? R. Ea, quæ totum
 secus tegunt, suntque:

cula græcis *Epidermis*, quæ est
 quissima insensibilis, hinc non
 tem tegat, protegat, huius-
 turet. *Cuticulæ morbi* sunt:
ritas, vulnus, erosio, exanthema-
variola, petechiæ, scabies, ma-

utis, græcis *Dermis*, quæ est
 alior cuticulæ subjacens, extus
 s, ac glandulis provisa miliari-
 H 4 bus,

bus, ut sit tegmen & perspiraculum tot
tactusque organon &c. Cutis in Capit
xime *nucha*, pedibus, collo, dorso, crassior
in *volis manuum*, *subaxillis* in *genis*, puer
foeminis etiam quam viris tenuior. Cu
mnis generis morbos patitur, prætercu
jam dictos, *Intemperiei*, *organicos*,
gines, *impetigines*, *psoram*, *Erysip*
herpetem &c. *Soluta unitatis*, *vulnus*,
contusiones &c.

Tertio *Pinguedo* quæ est materia pi
non vivens, plus minus totum ambiens
membranulis ceu lobulis pinguiferis
glandulis collecta, ut calefaciat & hui
ciat subjacentia, &c. Differt *pinguedo* ab
pe (qui etiam *pinguedo* est) quod illa fir
lior, ista durior.

Quarto *Panniculus carnosus* seu *membr*
Communis, qui est velamen duplici con
membranâ, *extâs adiposa*, intus maxime
frontem, collum, aurium plagas *musculo*
pinguedinem vasaque fulciat, & muscu
ces quandoque agat.

Morbos patitur: Dolores pungitivos,
est valde sensilis, & in febribus ab acribu
poribus corpori rigorem & horrorem in
cit *vide 4. aph. 58.*

Q. IX. Quænam sunt *Ventris supren*
ve capitis integumenta specialia? R. pr

alia. Quatuor in priori quaestione no-

ta: *Musculi capitis* inter quos *tempo-*
que pericranio tegitur.

ta: *Pericranium* sive membrana
tegens, quod aliqui *simplex* aliqui
munt, praesertim circa musculos

ta: *Ossa cranii* de quibus diximus in

ta: *Meninges* sive *Matres* quarum
ura Mater, quæ cum pericranio
ita, suturas cranii penetrantia
os habet processus, unum sub su-
lo, *falciformem* seu ductum falca-
dextram & sinistram partem ce-
ditur: alterum *transversum* sub
loidea, cerebrum à cerebello di-
ta: proin habet in sua duplicatura
cipuos sinus, scilicet:

Sagittalem per falcis longitudi-
& *Tertium* in lateribus processus

ta: In concursu sagitalis & trans-
va/a sumit à Carotitibus internis
laribus.

ta: *Pia Mater* quæ illâ tenuior non
cavitatem vestit, sed ipsum et
m, huiusque gybbos, ac cerebel-

lum, hujusque laminas, & tandem vasa terna tuto deducit.

Tertia est Arachnoides, quæ vi situm dia, & maxime circa nervorum egressum tatur.

Q. X. Quænam in hoc ventre sunt *scera* & cujus usus?

R. Primo: Est *cerebrum* quod olim & hodie *Malpighius* glandulam magnam ex glandulis conglomerationis infinitis factam appellat, id quod probat feri copia & carum: quod dividitur:

Primo in cerebrum proprie sic dictum, antè situm & mole magnum, duplicis substantiæ, *corticalis* scilicet sive glandularis quæ est externa *gybosa* & cineritia: hinc *dullaris* sive *fibrosa*, quæ est interna & albicans gaudens arteriis carotitibus & venis Jugularibus, cineritia à quibusdam vocatur *elatorium*, albicans vero *asservatorium* spirituum animalium.

Secundo in cerebellum, quod posterius situm mole minus duplicis ut cerebrum est substantiæ, nisi quod lamellatam extus tineat formam, lamellis dein & circellis sibi impositis, & sensim minoribus antè & posterius processum *vermiformem* constituentibus.

R. Secundo: *Usus* cerebri est ut *primò* hujus cortice spiritus per arterias allati

ur, & per medullarem animales di-
vos dispensentur ad functiones ani-
ecialiter vero spontaneas peragen-

Ut ibi *imaginatio, memoria & di-*
Cerebelli usus est ut spiritus, a-
o in cortice à sanguine separati
menta, quæ fere omnia in quarti,
xti & septimi paris nervos impen-
actiones quascunque involunta-
las in corpus dispensentur. Unde
overi patet in vulneribus capitis,
tis &c. movetur autem non ex
sed ad motum arteriarum, teste
perientia, quæ docent motum
& cerebri motum correspondere
& cessante arteriarum motu, ces-
ebri, imò omnis sensus & mo-
oculi adest *apoplexia* vel *mors*;
us tamen etiam spiritus anima-
productos & eidem inexisten-
arteriarum & cerebri facilita-
ter

in qua parte cerebri spiritus a-
arentur, generentur & perfici-
Cortice seu *extima* cerebri par-
In *interiore* & candidiore seu
ci, moveri & distribui spiritus ut
imus.

secundo. In quo loco cerebri
fun-

functiones animales resideant? R. *ginum & specierum locus est pars corticalis : Imaginationis & appetitus pars cerebri medullaris ; sensus communis est (non ut aliqui volunt glandula pituitaria (sed etiam medulla seu intima pars cerebri.*

Q. XI. Quænam in & circa hæc vasa capitis reperiuntur scitu magis necessaria?

R. Primo: In *cerebro* præprimis conueniuntur

Primo post medullarem substantiam, *truncum ovale*, dictam; albißima alia & dura *corpus callosum* vocata, quæ revera instar *fornicis* cavum cerebri fulcit.

Secundo Cavum, quod intermedio *septum*, seu *speculo lucido*, eandem cum calloso corpore substantiam obtinente, sed ob tenuitatem transperante in *dextrum*, & *sinistrum ventriculum* dividitur, qui figuram lunæ biconcavæ seu crescentis repræsentant: hi duo ventriculi laterales & magni, serviunt, ut cum te ventriculo serum è calloso corpore ac glandulis plexûs *Choroidæi* defluens recipiant in *infundibulum* ad *glandulam pituitariam* ferendum.

Tertio Fornix vulgo seu *testudo* dictus, fimbriata veri fornices adeoque callosi corporis appendix cum quatuor cruribus, d

et anterioribus & posterioribus vel-
luminis veri fornicis molem cerebri-
bus, ne tertius ventriculus ab ea
atur.

Ventriculus tertius ceu priorum
sinuum majorum concursus cum
raminibus, *uno oblongo, rima*, seu
o & ad infundibulum ducente, al-
do, *anus, dicto*, ad quartum pergen-
lum.

Crura medullæ oblongatæ, seu *tha-*
rum opticorum ob substantiam
illarem, intus etiam cincream
ntem *striata corpora*, & ob situm
eriora, dicta.

Processus anteriores medullæ oblon-
gæ *apices crurum* ante dictorum,
substantiæ cum cruribus ejusdem,
a, & ob situm superna *anteriora*,

semicirculare centrum, quod cru-
cessibus dictis interjicitur, ceu
cellanis substantia ab ovali cen-

plexus choroides, in ventriculis
oribus apertis conspicuus, qui
is cervicalibus, sive vertebrali-
carotitibus internis, quæ ad scl-
n & glandulam pituitariam ex-
crete mirabile seu *processum reti-*
formem

formem ibi constituunt exilius quam in
tis ipsam cerebri substantiam penetrant
ad tertium usque ventriculum, ibique
duas alias divisas in utroque ventriculo
rali, intervenientibus etiam venulis jugu-
bus internis & glandulis interfertis con-
nitur, ut calore foveat cerebri partes, ac
guis celeriter affluens ibi divertatur, ut
lius à venis resorbeatur.

Nono. Infundibulum, quod est tubul-
piamatre ortus, mediante rima tertii ven-
culi serum recipiens & in *glandulam piti-*
riam ope membranarum inferens.

Decimo. Nates & testes, quarum illæ m-
res & ventriculis proximiores, hæ minore
inferiores sunt protuberantiæ.

Undecimo : Glandula pinealis Græcis *ci-*
rión, aliis *virga*, seu *penis* cerebri dicta, in
nucis pineæ à pia matre orta & ad natales
spensa.

Duodecimo. Medulla oblongata, quæ
pars medullaris à cerebro vi duorum in p-
cipio suo *crurum* : & cerebello vi duorum
in fine suo *radicum minorum* Willisio *ped-*
culorum seu quasi *vermiculorum* seu *vermij-*
mium orta, & processibus sive protuberan-
annularibus caudam amplexantibus prov-
dein per magnum occipitis foramen egre-
spinalis dicitur *medulla*

Decimo tertio. Nervi Cerebri Veterib-

em paria , sequenti versiculo in-

caprima, oculos movet altera, ter-
tia gustat ,

taque, quinta audit, sexta est vaga,
septima linguæ.

ntiores *Nervi* quorum plurimi ,
tantem Decem paria, à cerebri ,
medulla egrediuntur ; notati
uentibus :

us , *cernens* , oculosque *movens* ,
patiensque ,

ingens oculos, audiensque, va-
gansque ,

linguam , sub vertebralia ten-
dens.

constituunt *olfactorii* , alias
pillares sive pupillares appendi-
ribus medullæ oblongatæ ori-
illis cribrosi foramina in glan-
inæ narium intimæ desinen-

tr opetici è cruribus dictis, hinc
is orti.

tr oculorum motorii à basi
ngæ pone in fundibulum

tr oculorum pathetici , qui o-
rias passiones movent , in
æ oblongæ ad testes & nates
orti,

orti , in trochlearem musculum nunt.

Quintum par divisi , qui è lateribus processus annularis orti, oculis, naribus, palatimprimis linguæ, unde *gustatorii* audiuntur feruntur.

Sextum par Gustatorii secundi , qui ex processu annularis basi orti , cum pibus in linguæ anteriora feruntur ; h & priorum aliqui surculi reflexi juxta *turcicæ nervi intercostalis* componuntur *capitulum*.

Septimum Par Auditorii, qui ex imbricatione annularis , ubi cerebello ad latere orti, ad aures feruntur, unum alterve surculum pro radice intercostalis dimittentes : unde patet par nervorum intercostale à quinti, sexti, & septimi parculis reflexis ortum suum ducere, non à *pari vago*, cum quo in progressu quidem cietatem habet: distribuitur pro in hoc pectus, gulam , collum , hinc pectoris & abdominis posteriora in & extus.

Octavum Par Vagi , à variis excursionibus sic dicti, & multis fibris è latere medullæ longæ nati, cumque intercostali hinc in osculati in caput , hinc pectoris & abdominis interiora in & extus feruntur.

Nonum Par Linguae motorii , qui nati fibris è medulla oblonga orti , per

thyroidi, musculisque linguæ provi-

um *Par occipitales*, qui è medulla ob-
in spinalem cessura nati, motibus
um cervicis peragendis serviunt,
hinc surculis ad intercostale par re-
ciderent

cum Nervi sint canales spirituum
an sint cavi?

o: *Galen.* & *Plempius* tenet illas ef-

do Nos cum Recentioribus, ipsis
needimus substantiam, ut spiritus
nquam radii luminares, vel sola-
lem porulos ad partes corporis
to influere possint.

do ad Q. XI. In *Cerebello* notan-
seu quasi *vermiculi* sive *vermifor-*
lucio, vi quorum illud medullæ
idici statim post cerebrum in-
culo interim *quarto* seu *Nobili*
mentis immunis est) his parti-
o, & ab invicem quadantenus
in circumferentia hujus circa
lentur nunc bini, nunc trini
osi, *pens*, à *Variolio* vocati, arte-
et *cerebellum* à carotitibus in-
cervicalibus, venas à jugulari-
cervicalibus. Dixi mox ante
quarto seu *Nobili*, seu *Cisterna*

cerebelli dicto, Eum ab omni excrement
immunem, quia per eum *succus Nerv*
spiritus animales per nervos in totum
pus transferuntur, huius ventriculi *par*
rior) eum ad finem acuatur *Calamus Sa*
rius) quæ cerebello debetur, operculum
tur. His addo &

Q. XII. Quid est spinalis medulla
nam exinde Nervi, & cujus est usus?

R. 1. Est cauda medullæ cerebri o
gæ duplicis substantiæ, scilicet *medullari*
alba quæ *externa* & *cordicalis* seu *gland*
quæ *interna* & *pauca*, supra ab arteriis &
cervicalibus, sinibusque duobus venosis,
ab aorta & cava sumens sua vasa, gau
quoque non tam, ut cerebrum, *triplici*
branâ propriâ, producta nimirum à *dura*,
matre, hisque media arachnoide, ita ta
ut pia mater caudam hanc non tam vesti
quam in dextram & sinistram per totam
nam dividat: quam una *communi* quæ c
& nervosa internæ vertebrarum specu
perficie firmiter adhærens, ligamentiv
brarum *spondylos* circa anteriora simul li
tis est productio.

R. 2. Dimittit utrinque *triginta* t
lorum medullarium fasciculos à medu
sua substantia, associantibus se se quibus
è corticali portione prodeuntibus; ac
que *triginta paria nervorum*, scilicet *septe*

duodecim è dorsi, sex è lumborum &
raminibus ossis sacri excurrunt;
nibus unus sine pari addictus: ex
nervi inferiores cervicis, hinc
res dorsi mutuo uniti utrinque in
autem inferiores lumborum, &
iores ossis sacri utrinque in cru-
ur.

lus est, spiritus non tam à cere-
nam in Propria substantia cor-
os in omnes partes dimittere
oluntarias exercendas. Hic
An cerebrum an medulla spi-
um Principium?

ltos esse qui absolute cerebro
llius Nervi principium.

difficultas facile solvitur: Po-
is medulla dupliciter confide-
est adhuc intra calvariam, &
n cerebro continua sit, nervi
vulgo cerebro a quibusdam
el prout est extra cranium &
tur & proprie dicitur spinalis
a prodeunt Nervi; quia ce-
ervos, stricte loquendo, in
ia possidet, cum enim sen-
generale sit, de omnibus
bus animalibus judicans, de-
rebrum sensus & motus ani-
nam uno sensu & motu præ-
di-

ditum de aliis non bene judicâisset, quia
Judex in propria causa.

Nota Morbi ac symptomata Capitis
vorum sunt: *phrenitis, lethargus, carus,*
vigilia, memoria Lesio, amentia, delirium
lancholia, mania, rabies, hydrophobia, Lye
pia, Coma Vigil, sternutatio, oscitatio, cath
apoplexia epilepsia, convulsio, incubus, par
tremor, stupor, vertigo, catroche, spasmus
eus, hydrocephalus, Erysipelas, tumor
tusio, vulnus, gangrena, fractura, dolor,

Q. XIII. Quænam partes externæ
pitis sunt *organa sensuum externorum?*

R. Primo: *Oculi* seu globosæ faciei
in ossibus orbitarum cavitatibus ad latera
sitæ, numero duæ, ut uno oculo deficienter
ter officium peragat, duos habentes
seu *canthos*, quisque oculus *majorem* si
ternum ad nasi radicem, *minorem* seu
num, versus tempora; associatæ sunt
palpebræ, constantes *Cute, membranæ*
musculis, tunicâ, tarsis & aliis, tanquam ve
nibus ad injurias externas aëris, luminis,
mi avertendas. *Palpebræ* sunt *duæ*, *Superior*
quæ movetur motu naturali, qui motus
seu *momentum oculi* dicitur. *Inferior* in
ta semper manet: *Extrema palpebræ in*
ris & superioris, ubi pili nascuntur, dicuntur
Cilia; *Superioris palpebræ extrema* ubi
sunt: *supercilia vocantur* qui pili supra oc

antis situantur. *Caruncula lachri-*
ant in Cantho majore, fistulæ la-
posita, ubi ductus Lachrimales
seu *punctum lachrimale* prode-
stant igitur *o uli tunicis quatuor*
quæ antè aliam, aliam po-
at denominationem, Scili-

natâ seu *albuginea* à pericranio,
in medio magnum habente fo-

neâ posterius dicta *Scelerotica*
orta, in foramine adnatæ pel-

posterius dicta *Moroidæ*, quæ
pago per *filamenta*, *ligamen-*
a, corneæ in abitu rimæ, pupil-
in medio habet, adhærens, in-
circa rimam, ob coloris varie-

phiblestroide seu *retinâ*, quæ
i optici substantiæ est pro-
propriis scilicet *tunicâ cry-*
humores suos continent-

moribus tribus scilicet *aqueo*,
is & anterior, *crystallinus*, qui
timus, ac *vitreus* qui ultimus

ulis sex gracilibus *quatuor* sci-
licet

licet rectis, levatore, seu superbo, depresso, humili, adductore seu bibitore & abductore, iracundo, hinc duobus obliquis seu amatoribus quibus trochlea seu illa cartilago est.

Quarto: Pinguedine copiosa.

Quinto: Tandem vasis sanguineis arteriis carotitibus & venis jugularibus: sunt oculi ut ope horum objecta visibili capi possint: Sunt enim oculi lucerna, speculatores, & corporis custodes.

Quæres: An visio fiat per emissionem receptionem radiorum seu specierum. Per receptionem, quatenus radii ab objectis repercutiuntur ad oculum, quorum imago in fundo oculorum depicta per nervum cum sensorio repræsentatur.

Morbi & symptomata oculorum summi multi, de quibus videantur authores. Principui autem sunt: Trachoma, Emphisema, litus, cancer, inversio palpebræ, hordeolum, gonorrhoea, madrosis, trichiasis, phalangosis, phthorhæ, encæstis, agirops, ophthalmia, ambliopia, pia, suffusio, cecitas, nebula, pannus, hyposphagma, amaurosis, echynosis, gutta serena, pterygium, bugo, pustula, effusio humoris aquei, hypopion, phobia, Chemosis, phymosis, phlietena, staphyloma, clavius, strabismus, fistula lachrymalis, Epiphora, dolor, vulnus, ulcus, &c.

R. Secundo: Aures, sive partes utrinque scilicet una ad latus faciei sub temporibus

prominens, dividitur in *externam*,
nam, quæ ex cuticula, cute &
 carnosa, hinc masculosis linea-
 ponitur *quatuor* instructa protu-
 larum

culæ ambitum constituens *helix*

ut helix.

ius tempora *tragus* seu *hircus*
 qua auriculæ *lobus* pendet, an-
 his protuberantiis fere carti-
 us interponuntur, & *internam*
 int

us auditorius seu *antrum* ab au-
 sursum tortuose pergens us-
 nam *tympanum*; in illo flavum
cerumen, & sic ab ejus flavo co-
 lictum continetur.

tympanum seu sinuosa ossis pe-
concha interna, quæ in suo
 membranam annulo osseo
 stantibus proxime quatuor
 suis, *malleus*, *incus*, *stapes*, &
are vocatis: ex hac concha,
 auces ad radicem uvulæ & in
 b basi *stapedis* foramen ovale
 & aliud rotundum in *Laby-*
leam ceu criptas nervo audi-
 nam tenso provisas pergen-
Auriculæ externæ adnascun-

tur glandulæ *parotides* dictæ, proin auribus à carotitibus, *venas* à jugularibus, *sculos* à temporalibus, & occipitio, *nervi* auditorio, & secundo cervicalis me-
pari, sumunt, ut sic ope harum sonus
piatur.

Morbi aurium sunt: *inflammatio, obstru-
dolor, surditas, gravis auditus, tinnitus, ulcus* &c.

R. Tertio: Nasus seu pars faciei obli-
cava, in medio fauci sita, cujus pars super-
ossea, & immobilis & *dorsus* nasi, pars infera
acuminata *spina* dicitur, & componitur
cartilaginibus, cujus latera *pinna* seu *ala*, me-
columna, extremum *globus* seu *orbiculus*,
foramina *nares* nominantur, è carnibus
gosis intus spongiosa ossa replentibus
fecta, & membrana nervosa, cui *carunculae*
pillares substernuntur, intima narium ambi-
te vestigia, musculisque provisa duobus
ribus dilatantibus, triangulis, & duobus
stringentibus, hinc arteriis & carotitibus
nis à jugularibus ac nervis à primo nervo
pari, dein quinto: ut ope nasi odorabilia
jecta percipiantur.

Morbi nasi potissimi sunt: *obstructio, Sa-
ma sinus, nasus, ozena, polypus, coriza, hemo-
gia, olfactus, lasio, fætor narium, sternutatio,
nus, ulcus*, &c.

R. Quarto: *Lingua*, quæ est pars è fi-

ne complicatis conflata, mollis, in
 bus sita, à lata basi in acumen,
 dictum) attenuata, duplici con-
 rana, externa, aspera, & porosa,
 ius versus externam papillis ner-
 ulis provisa, venis quoque binis
 externis, quæ *ranina* dicuntur,
 is à carotitibus, nervis tandem
 quinti & sexti panis ac noni lin-
 , posterius faucibus connexa
 yngi, tonsillis & ossi hyoidi, in-
 inferiori, mediantibus s. mu-
 bus: *Mylioglossis*, *Basioglossis*,
racoidais & *genioglossis*, ac liga-
 ranoso, cuius extremum *frenu-*
 ata proin ut voci proferendæ,
 ijuvandæ serviat, maxime ve-
 tabilia percipiantur: adde: lin-
 m esse os *hyoides* instar basis,
 figura *ypsilon* græcum repræ-
 uasi constans ossibus, *basi* scili-
 nibus, connexum cum proces-
 bus ossium, Cartilagini laryn-
 & epiglottidi, sinu suo, maxime
 movetur una cum hac à quin-
 sculorum.

Quænam sunt *Medii ventris*
gumenta specialia & quid extus

Præter *quatuor* integumenta
 I 5 uni-

universalia, sunt hic *musculi serrati ma-*
minor intercostales in & externi, utrorum
 undecim numerantur Paria *costæ* ac p
 quæ est membrana non tam Cavitationem
 quam omnia viscera hujus ventris vel
 ad vertebrae dorsi manifeste duplex, ab
aorta habet *arteries*, à *Vena azigos*
nas Nervos, è proximis thoracis v
 bris.

R. Secundo: Occurrunt extus *ma-*
 seu *mamilla*, seu *ubera*, sive corpora mol
 elata (utrinque scilicet unum muscul
 etorali incumbens) è plurimis mino
 glandulis & tubulis conflata, integum
 communibus, sed multa pinguedine gau
 tia, hinc nervulis à quarto dorsalis me
 ramo, ac vasis, tum externis ab axillari
 tum internis à maminariis: tandem in
 dio suo corpus unum fungosum prot
 rans, *papilla* dictum habent, aliquibus for
 nulis, in quæ tubuli lactei à vasis excrete
 constituti, desinunt, instructum: data pr
 de: ut ibi suo tempore lac à sanguine
 cernatur, quo foetus in lucem editus nu
 possit.

Morbi mammarum sunt *Inflammatio*,
mor, *adema*, *scirrhus*, *cancer*, *vulnus*, *ulcus*,
mutatio, *defectus*, *vel exuberantia vel coagulatio*
lactis &c.

Quæ in hoc ventre reperiuntur.

Primo pulmo, qui substantiæ vesiculi *Malpighio* vel *Blancardo*, fistulosa membrana duplicem habente tunica, flavescens & albescens, a figura repræsentans bovis ungulam, mediastinum lobos divisus in tabescente vel læso, alter inco-; præter vasa sanguifera *pulmonaria* & *vena pulmonalis* dicta, & *nervos* à paris vagi ramis externis : habens quoque *bronchia* sive ramulos asperæ arteriæ tandem & collo per asperas vertebrae & sterno per mediastinum, & datus ut aërem admittat, continuo imprægnetur in usu ratione dicendum.

males præcipui sunt: *Peripneumonia*, *tumor*, *Vomica*, *vulnus*, *phthisis*, *asthma*, &c.

: *Trachea* seu *aspera arteria*, *arteria pulmonalis*, quæ est fistula & canalis cartilagineus, seu ex cartilagineis, annulis constans, fauces apertæ suo trunco vero incum-; usque ad quartam thoracis vertebra bifaria in pulmones, descendens, multiplici ramificatione per-
cur-

currens, proin dividitur in Caput, *Larynx* etum, Laryngi adjacent *tonsina* seu *an-*
la, græce *Parystmia*, quod è quinque ca-
 ginibus, scilicet *scutiformi* seu *thirtoide*
 pomum Adami audit in viris, *Annula*
Crycoeide, *guttalibus* seu *Arrhytenoidis*.
 bus rimam sive *glottidem* componentib
epiglottide sive *Rimæ operculo* conflatur
 musculorum *septem* paribus, quorum
 sunt externa, *quinque* interna *Thyrocri*
Cricoarythenoidei, *Cricothinoidei*, *Thyro*
noidei dicti, ergo in universum sunt qua-
 decim muscoli Laryngis: in truncum,
 membranaceus semicircularibus cartila-
 bus sternum versus est provisus, tunica-
 tus laxam, & vasis sanguiferis provisam,
 carnosam, intus tenuem, & sensibilissimam
 medio glandulosam habens: & in *bron-*
 seu *ramos* suos, qui ejusdem cum trunco
 substantiæ, nisi quod integris constent c-
 lis, cartilagineis, vasis *bronchialibus*, dictis
 provisus, uti glandulis majoribus & minor
 ad divisionem ramorum sitis. *Vsus* est
chææ, aërem pulmonibus in inspiratione
 mittere.

R. Tertio: *Mediastinum*, quod est m-
 brana binis constans lamellis à *plevra*
cor cum *pericardio* continentibus & à d-
 recta sursum ad longitudinem sterni
 dens, vasis *sanguiferis: mediastinis* dictis,

is copiosis & nervis à stomachicis
gmatis provisa, ut pulmonem di-
extrum & sinistrum lobum, cor-
sum teneat cum pericardio &c.
to: *Thymus* est glandula con-
circa divisionem arteriarum &
claviarum sub jugulo sita, vasis
guineis à vicinis carotitibus &
hinc Lymphaticis & nervis à va-
um vasorum imprimis securita-

o: *Pericardium* Est involucrum
ranaceum, continens pauculam
ympham seu aquam pericardii,
mectatione & lubricatione,
in *cono* à corde liberum, arte-
mediastinis & diaphragmati-
phrenicis sumens exstantibus
lymphaticis.

Cor, quod est pars musculosa,
astini & pulmonis duorum lo-
o involucro seu pericardio si-
basim seu *Caput*, quod est pars
ta & *Apicem* seu *mucronem*,
ima cuspidata, intus duos ha-
atriculos dictos, septo nullate-
ncin foetu in utero contento
formatum est ut sanguis, qui-
ue pulmonibus, ab uno ven-
trum transire possit) utpote
crasso,

crasso, carnosoque distinctos, fibris quæ
 velut tot *columnis nervis* provisos, ex
 trinque ad venam scilicet cavam & pulmo-
 nem *auricula* scilicet *dextra* & *sinistra*
 motus sanguinis debiti in cor promo-
 munitos : proin duplicia referens va-
sanguiferorum genera, *propria* scilicet co-
ria dicta, hinc *Lymphatica* ac *nervos* à
 & *communia* scilicet in sinu dextro *art*
pulmonalem seu *Arteriam venosam* cum
 valvulis *sigmoidibus* sanguinis egressu
venam cavam cum *tribus tricuspidalibus*
 valvulis : illapsum sanguinis admittentibus
 sinistro sinu : *arteriam magnam* seu *ao*
 cum *tribus valvulis semilunaribus* egre-
 sanguinis, & *venam pulmonalem* seu *v*
arteriosam cum *duabus valvulis mitralibus*
 gressum sanguinis concedentibus ; his
 diantibus valis & præprimis cordis & art-
 rum pulsu constrictione seu *systole* dilata-
 ne seu *Dyastole* constanter fit *circulus san-*
nis per totum corpus de quo *infra tit. 29.*
ius lib.

Morbi cordis sunt: *Phlegmo, tumor, vul-*
cordis Tremor, palpitasio, deliquium, Syncope
rium debilitas &c.

R. Septimo : *AEsophagus* seu *stoma-*
 seu *saccus Harveo* seu *Gula* est, infundibulu-
 seu *canalis*, à faucibus, ubi capite suo, *phary*
 quæ est caput *gula*, seu *esophagi*, dicto, mul-

sex dilatantes (quorum primum
pharyngeum : Secundum par spheno-
: Tertium par stylopharyngeum :
annes ad cibos deglutiendos de-
um constrictorem (qui sphincter
ventriculum claudit & ideo afo-
ur) habente , est conspicuus è
quarum extrema à plevra in tho-
mine à peritondo , seu peritonæo
cum ventriculo , cujus orificio
decimam thoracis vertebram ,
penetrans inseritur , communi-
tandem gaudens sibi ubique vi-
ad cibos ex ore in stomachum

: *Diaphragma* seu *septum trans-*
est musculosa pars , lata & ex-
medio tendinosa , totum tho-
cludens , supra à plevra , infra
stita , antice sterno , costarum-
office lumborum vertebris suis
us annectitur , perforaturque
dine à cava , à sinistris in carne
ter per nervos trunci interco-
adeuntes , arteria aorta inte-
ffus abeunte : provisa est va-
Diaphragmaticis dictis , & ner-
gredientibus , hinc inferius ab
& forsan lumbaribus : Data
contractione ex arcu , ad pla-
num

num pergente viscera abdominis decellantur, hinc ad distributionem chyli cumque excretionem faciant.

R. Nono: *Pleura* est membrana thoracis capacitatem intrinsecus succingens, oritur a duplici membrana dorsalis medullæ spinalis hinc ubique duplicata existit, *arterias aorta, venas ab azigos vena, nervos, à sexto nervo vago*: Usus: ut thoracem vestiat & membranam ut diximus constituat.

Morbi harum partium sunt: *pleuritis, pneumonia, hydrops pectoris, Empyema, phrenitis, vulnus, ulcus, dolor &c.*

Q. XVI. Quænam sunt *Infimi* v. *integumenta*? R. Præter Universalia *adipositas* & præprimis pinguedinem fat communem, sunt.

Primo. *Musculi abdominis*, nempe quatuor paria, quorum primum par oblique descendens, secundum oblique ascendens, tertium transversum, unum par rectum habens, tendines & quartum inscriptiones albas & tendines & tandem unum pyramidale dicitur, desinens in linea abdominis alba, quæ est congeries tendinum circa medium abdominis. Usus horum muscutorum est, ut abdomen sustentent, & comprimant pro exigentia naturæ.

R. Secundo: *Peritondum* seu *Peritonæum* quod est membrana cavitati abdominis

ta, huiusque viscera investiens, ubi-
 manifestius vero ab umbilico us-
 que ad pubis, inque sua duplicatura con-
 sistens, *capsulas atrabiles*, seu *capsulas*
vasa spermatica, ureteres & vesti-
um: juncta omnibus tam externis,
 sensitis, quam internis partibus
 rebris lumborum, à quibus etiam
 vasa sumit ubique à partibus
 nervos ex osse sacro & lumbalibus,
 perius, ut diaphragma, antè
ilicalia &c. infra per *intestinum*
minis per vaginam uteri, & liga-
tunda, ac per uretram lamina
 in viris tandem processu utrin-
 quem vulgo processum peri-
 (is) vasa spermatica continen-
 decurrit, ibique dilatata, tuni-
ginalem constituit.

Quæ in hoc ventre reperiun-
 tur. Sunt Primo *Ventriculus* sive
 est pars membranosa, cava, in-
 fusoria vulgo *Sackpfeiffen*
 ex ventriculis enim animalium
 ciuntur) in hypochondrio si-
 tor constans tunicis: quarum
 eo: Secunda carnosæ: Ter-
 tior muscosa: & quarta ac intima
 mucosa sive *crusta villosa*, glan-
 dularum obtinens, divisa pro in-
 K in

in fundum, & duo orificia scilicet *dextra*
inferius pylorus dictum, cui intestina &
strum seu *superius*, cui *esophagus* est cont
 vasa sanguifera habens *coronaria* dicta
 terca in extimam tunicam à liene pergi
 dam vena, *vas breve* vocatum, vasa dein
 phatica (*vasa lymphatica quid sint vide*
tit. 29 h. l. Q. 14.) & nervos plurimos
 signes maxime in sinistro orificio à *par*
 tandem in suo cavo obtinet *menstruum*
succum gastricum à glandulis prostillans
 resolvendo cibos chylicationem efficit
 sus igitur est, cibos assumptos retinere, u
 lificentur.

Morbi Ventrliculi sunt: *Intemperies*,
Etio, *tumor*, *adema*, *scirrhus*, *vulnus*, *ulc*
flammati, *bradipepsia*, *Apepsia*, *dispepsia*
fames canina, *bulinos*, *nausea*, *anorexia*,
ventriculi, *cardialgia*, *sitis*, *singultus*, *ruct*
mitus, *cholera* &c.

R. Secundo: *Intestina* græce *entera*
interranea, quod quasi intus abdita hæ
 in abdomine sub peritonæo, quæ sunt ca
 à piloro usque ad anum protensi, anfract
 iisdem ut ventriculus seu quasi ventri
 continuatus gaudens tunicis, in toto a
 mine circulariter siti, ac septies circiter
 giores illo, in quo sunt, homine; vasa fa
 nea à meseraicis, nervos à Ventrículo c
 nuatos, nec non à plexu mesenterico, l

urima suis oris in cavum intesti-
tine tenuium apertis proin, con-
tibus sibi vicinis, ope peritonæi,
chylus in duodeno mediantibus
onfluentibus majorem acquirat
& purus à fœcibus separetur,
lacteis imbibatur, hæ vero & fla-
excipiantur & pro nostro arbi-
tur, numerantur sex hoc ver-

*denum, jejunum, post Ileon,
atque
quod colon sequitur, tenet ultima
rectum.*

intestinorum *tria tenuia* scili-
quod duodecim transversos
n, piloroque continuum,
lochum & pancreaticum re-

ia ut plurimum vacuum con-
um quod longissimum est &
o inseritur, conspicibile, hoc
ernia in scrotum incidit, &
viserere, seu *passio iliaca* in illo

o tunicarum crassitiem ita di-
um, quod globosum, inferius
is colo continuum, ad renem
sibique processum vermifor-
eces diluente provisum, sibi

annexum habet; *Cecum* dicitur propter
scurum usum, quem habet: dicitur
monoculum quia unum tantum forame
bet: In foetu dicitur excrementa
pere.

Colon à collibus & cellulis ita, vel
dictum, quod à rene dextro cellulosi
Epar tendens, ibique à cy stifellea o
nexionem, flavedinem contrahens sul
tricoli fundo ad lienem, hinc renem
strum usque ad finem ossis sacri d
dit: &:

Rectum quod valde carnosum sesqui
mam longum, venas habet intus à port
tus a cava, *hemorrhoidales* dictas: *hujus*
anum dicitur, musculis duobus lev
bus & uno constrictore, *sphincter* vocato
visus, nec non nervis è medulla ossis sac
tis in gratiam motus voluntarii in exc
do requisiti.

Morbi Intestinorum sunt: *Inflam*
obstructio, *procidentia ani*, *hemorrhoides*,
toma, *ficus ani*, *vulnus*, *ulcus*, *rhagades*,
constipatio, *diarrhea*, *dysenteria*, *Lyem*
cæliaca, *fluxus hepaticus*, *tenesmus*, *colica*,
volvulus, *vermes*.

R. Tertio. *Omentum* græcis *Epip*
liis Zirbus quod est membrana pinguis
stinis incumbens, venas instar retis plu
obtinens, in duas divisa laminas, intican

entriculi, posticam colo intestino
& sic mar supium præseferens, &
inda intestina & Ventriculum,
Ventriculi dicitur.

Mesenterium seu *Mesereon* a-
tura Colare Judaicum repræ-
mesocolon: quod est membrana
is, glandulis insignibus, quas
iose perreptant, provisa, præ-
fera: *meseraica* dicta & lactea,
ns nerveum, & ubi colon con-
dicta, ac data, ut intestina col-
um vertebra una secum con-
que in suis glandulis chylum

Cisterna chyli seu *saccus lacteus*,
chyli, quæ est capsula mem-
s chylum recipiens, aortæ de-
ns.

Ductus chyloferus, ab Authore
ic canalus membranaceus ex-
litur, sub emulgentibus fini-
m sinistram, subinde dex-
colore vi chyli transparentis
lis sursum spectantibus pro-

Pancreas, quod est glandula
b fundo ventriculi, & post-
n sive vertebra transverse
a, præter vasa sanguifera, &

nervos à plexu nerveo epatico, ductus excretiores laterales in unum majore Auctore *Wirsungianum* dictum, hiant dein per longum in medio pancreatis rit, in duodenum ad lympham Salinotuosam pro ulteriori resolutione, exa ne, ac dilutione chyli illuc ferendam.

R. Octavo: *Hepar*, latinis *Iecur*, quæ glandula conglomerata maxima, aliquibus lobos, quorum sinister pyloro succet, præter arterias pauciores, & venas *ba* seu *convexa* seu *exteriore* sui parte, à in *concava*, seu *interiore* vero plurimas à *porta*, cujus truncus in hoc viscere dehinc vasa lymphatica plurima, ac nervi fasciculos à trunco intercostali ductus que habet excretorios in unum truncum gularem, *ductum epaticum*, seu *Bilarium* *porum* *bilarium* dictum, abeunt: proptis & diaphragmati supra per *ligamentum suspensorium* annectitur, extus umbilico per *mentum umbilicale* ex magna epatis prodiens, & in foetu utero matris includit nam *umbilicalem* constituens: *Vsus* est, à sanguine maxime per portam allatorem, & per ductum suum scilicet Epaticum in communem & ab hinc in intestinum duodenum mittere.

Morbi Hepatis sunt: *Intemperies* *inflammatio*, *tumor*, *scirrhus*, *obstruc-*

drops, atrophia, vulnus, ul-

: *Cystis*, live *vesicula fellea*, quæ
cava & membranacea, in
cava partis epatis sita, in fun-
em seu collum divisa, vasa ha-
nguifera: & ductus felleos ab
suo est annexus *meatus* sive
ductum communem pergens,
visus: data proin, ut per suum
sinceram subinde in duode-

: *Ductus cholidochus*, qui est
inosus, ex epatico & cystico
duplici nunc simplici ore duo-

no: *Lien* seu *splen*, qui est vi-
sum, celluloseum, favos apum
us glandulis, sed copiosis do-
guæ bubulæ, purpureum, in
um, *cava* sui parte ventriculi
& *pancreati*, *gibba* vero co-
nati annexum, & plurimas ha-
uciores venas, nervos à plexu
lymphatica plurima: datum
is bilis secretionem, in epate
ponat: Lien est numero u-
canibus duo vel tres reperti
us rarissime, in animalibus ve-
imo ex iis innoxie excindi

potest, non vero in homine: Dicitur etiam
cisso liene canem reddi sterilem, sed ce-
rium testantur exempla.

Nota: Dicta abdominis viscera su-
suas arterias à trunco *aortæ descendente*
nas à *porta*: tegunturque omnia, ex
ventriculo & intestinis, à duabus tunicis
ma scilicet à *peritoneo* & intima sempe
pria. *De Vase brevi Lienis jam diximus*
de Ventriculo 2. 17.

Morbi Lienis sunt: *Intemperies seu dis-*
obstructio, inflammatio, inflatio, tumor, sci-
vulus, ulcus, Icterus niger, melancholia
chondriaca, scorbutus, dolor.

R. Duodecimo: *Renes*, qui sunt di-
scera (utrinque scilicet unum sub liene a
sub epate humiliter) substantiæ glandulæ
instar phaseoli, sed magna, in lumbis inte-
plicaturam peritonæi, in qua etiam seq-
tes hujus ventris partes jacent; sita super
sculum *psoas*, præter vasa à truncis *aor-*
cava descendentibus orta sanguifera,
riosa & venoso, *emulgentia*, dicta, ad re-
sulcum juxta pelvim intrantia, ac *nervi*
intercostalibus & lumbalibus, stomachici
unde tantus consensus renum & ventrici
quod in *Nephritide* vomitus concitetur:
ctus habentia excretorios à glandulis
manantes, adque centrum pergentes in
pillas sive carunculas papillares, & in sp

las sive tubulos à pelvi sive cavi-
membranosa productos; recta
membrana adipe perfusa, hinc
, intus propria, ac data, ut
sum in sua substantia separe-
ri per ureteres in vesicam mit-

msunt: *Intemperies, seu discrasia,*
structio, abscessus, calculus, tabes,
diabetes, dolor.

quomodo fiat separatio seri in

ii dicunt fieri per collationem
ribus.

vi attribuit peculiari fermenten-
sentit *Waldschmid.*

am diximus fieri, hanc sepa-
glandulis renalibus seu ca-
ibus & ex harum porulis ad-
lat & urinam efficit.

tertio: *Glandulae renales, sive*
scu renes succenturiati, quæ
a glandulosa (utrinque sci-
octu renibus, dein separata e-
umbentia, interque renes &
incū sita, instar nucis vomice
a, nūc adiposa, intusq; cava &
erias ab emulgentibus & ner-
i vicino sumentia, ac data, ut
uinem sero in renibus priva-

tum diluat, aque circulationem continuam disponat.

R. Decimo quarto : *Vreteres* seu *ductores*, qui sunt duo canales (utrinque licet unus) membranosi, duplici, ut aliter, constantes tunica, in ipsa renum sutia suis productionibus sive tubulis partium horum attingentibus, hinc ampliati in maiorem pelvis, *infundibulum* dicti, tandem tractiores facti & è sulco renum instar cæscriptorii minoris supra musculos *psoas* ascendunt, oblique utrinque circa cervicem steriorem vesicæ inserti, Nervos à sexto partem habent.

R. Decimo quinto : *Vesica* quæ est vasis sive Lagenæ figuram referens, membranosa, triplicem habens tunicam, scilicet *primam à peritoneo*. *Secundam carnosam* & *tertiam intimam nerveam* mucosâ obducta, divisum in *fundum* sive *latum* & *collum angustum*, quod à musculo circulari *sphincter* dicto, clauditur, in viris intestino recto partem habet, in foeminis vaginæ uteri firmiter adherens, collo est annexus canalis, *ureter* dictus : qui ad excretionem urinæ est ductus, supra umbilico *fundus* connectitur *vesiculi*, qui est tubulus membranosus, ad fundum amplior, versus umbilicum exilior, in foetum urinam in urinariam ferens, in adultis est *suspensorium* & *ligamentum suspensorium* constituit : partem habet

anguifera ab hypogastricis & hæ-
bus internis, nervos à duobus
ominis plexibus sumit, vagi,
ossis sacri propaginibus; data:
o arbitrio urina ibi collecta ex-

cæ sunt: *Inflammatio, calculus,*
ia, dysuria, stranguria, mictus
purulentus, abcessus, trichiasis, u-
ntia.

Quæ sunt partes generatio-

Sunt *vasa preparantia, sperma-*
testibus nutrimentum & semi-
fferunt, inque dextro latere
ca, è trunco cavæ, in sinistro ex
arteria spermatica, utrinque à
riuntur, abhinc simul & semel
n psoas contorta, hinc pami-
u *corpus varicosum quasi instar*
contorta) & vi figuræ pyrami-
is figura dicta, tandē pergunt
ram peritonæi utrinque ramo
s, minori in *epididymides*. Val-
ribus duplicata, serie disposi-
ctantibus & relapsum sangui-
mpedientibus provisa, nervos
tuantia.

o: *Testes seu Testiculi*, qui sunt
d radicem penis extra abdo-
men

men pendula, figuræ ovalis, substantiæ
 losæ & membranosæ intersitis probal
 minimis glandulis, vasa recipiunt sperm
 tunicis provisa pluribus, quarum quæ a
 bus sunt communes, *Scroti* seu sacculi no
 veniunt, licet tantum externa proprie
 tum dicatur scilicet cuticula & cutis in
 fam expansæ, inque medio testes *septo* su
 videntes: interna à panniculo carnosio
 stituitur *dardos* vocata, vi cuius Scrotum
 trahi potest carens ideo pinguedine;
 vero tunicæ, testibus sunt propriæ, est i
nervea à colore *albuginea* testis substan
 involvens, exterius *vaginalis* seu *clyt*
 seu processus *peritonæi* instar vaginæ re
 cum vasis involvens: hæc cum extusa
 tum habeat utrinque ad est, quivis testis
 musculum *cramestrem*, rubedinem inde
 trahit, & rubra sive *erythroides*, aliis testi
 nica testium audit: Usus testium est;
 men è succo Chyloso ibi à sanguine sep
 to conficere: *testiculi* sunt numero di
 raro plures, raro pauciores, rarissi
 plane absunt: sinister testiculus com
 niter est major dextro & paulo longius
 pendet.

Morbi testium & Scroti sunt: *Inflam*
umor, *scirrhus*, *hernia*, *Enterocoele*, *hydro*
pneumatocele, *sarcocoele*, *crisocoele*, *bubonocoele*,
mus, *ulcus*, &c.

stantia. *Tertio: Epydidimides sive parastata*,
is probatur sunt duo corpora glandulosa & varici-
int spermatica, seu tortuosa, quorum unum utrin-
umque testis superius incumbit, album & du-
ciculinosum, vasa habens eadem cum testi-
proprie sua.

& cutis in. *Quarto: Vasa deferentia*, quæ (utrin-
s *septo* sive quolibet) ab epydidimidibus sursum per
carnoso peritonæi feruntur, circaque vesi-
scrotum *curvaturam* postice reflexa desinunt in ve-
nedine; *utrinque* seminalem.

ria, est. *Quinto: Vesicula seminales*, quæ sunt
substantia membranosa *capsula*, seu *cellula* exigua race-
seu *clava* dispositæ, semen à testibus prostratis
ginea testibus colligentes, & conservantes, latera-
i extus & posterius & inferius ad vesicam sitæ, &
is testibus annexæ, quarum utraque parvum
n inde *caruncula* munitum & vi parvi se-
iis tenui *gallinacei* caput dicti, distinctum di-
m est *pro infra* collum vesicæ in ureteram poste-
rionem mittit.

nero. *Sexto: Prostata*, quasi adstantes dictæ,
sunt duo corpora è glandulis, vasculis ac
is communis conflata, supra sphincterem ve-
ngius *sitæ*, sibi que junctæ, hinc simul sum-
lamini *juglandi* similia, ductibus quoque
hydræ *canonibus* in uretheram hiantibus dotata

ne. *Morbi Testium sunt: Intemperies seu di-*
gesta inflammatio, dislocatio, monoschides,
magni-

*magnitudo laesa seminis generatio, salacitas
norcha, &c.*

R. Septimo : *Penis*, seu membrum
le, mentula viretrum seu *virga virilis*, quod
corpus oblongum, exteretiliusculum
& constat

1. Corporibus duobus nervosis.

2. *Septo* illa dividente:

3. *Vretera* sive *fistula urinaria* sive
membranoso valde sensibili vi intimæ
cæ, in huius ureteræ principio sunt illi
per quos semen exstillat, adest quoque
branula seu *caruncula* instar *valvula* cir-
cumsa, ne semen vel urina ad vasa spermatis
refluat, si hæc eroditur fit *gonorrhæa*.

4. *Ba'ano* seu glande, sive capite
quæ est penis extrema pars subrotunda,
caro cætera carne magis sensilis est, &
in eo tantus pruritus, estque antea ob
go foramine pervius, tegitur integumen-
tum quod *præputium* dicitur, parte infera
glans ligamentum habet quod *frænum* vo-
catur, id in *Iudæis* & *Turcis* in circumcissione
ascenditur; &

5. *Vasis* scilicet venis & arteriis à puden-
& hypogastricis; nervis vero ab ultimo
rebrarum pari ac plexibus pelvis.

Morbi penis sunt: *Inflammatiō, inflatio,
storsio, obstructio, phymosis, thymus, priapism
vulnus, ulcus, cancer, erectio laesa, &c.*

Q. XIX. Quanam sunt partes genera-
tis in foemina?

R. Sunt. Primo *pudendum muliebre*, seu
quali *valva* seu *cunus* quod conti-

1. *Fissuram magnam.*

2. *Labi vulvae* seu *alae*.

3. *Monticulum veneris* sive elatam, pilis-
que pubescentem partem fissuræ incumben-

4. *Clitoridem* seu *tentiginem*, *astrum libidi-*
nalem *virgam muliebrem* in principio fissuræ,
eiusque anguli prostantem.

5. *Nymphas* sive carnosas & molles pro-
tuberantias binas instar alarum ad Clitoridem
sitiles.

6. *Preteram* in medio *nympharum*, cum
carnalis *myxtiformibus*, ne retrocedant, &
cum inflatae penem comprimant.

7. *Hymen* seu claustrum virginale (Juxta
magnum crimen perrumpere virginis,
sive membranam in corpore à qui-
busque injuriis externis hic illibato visibi-

8. Secundo: Vagina Uteri seu collum,
velut uteri majus, quæ est canalis mol-
lissimus & glandulosus, à pudendo usque ad
utrumque porrectus, è cujus ductibus excreto-
ria lymphæ in coitu genitalis, uti ex prostra-
to viris, effunditur; triplici proin con-
stans

stans membrana scilicet : *prima à peri-*
secunda carnosâ & intima nervea, ac rugo
 musculo sub clitoride sito, provisa confor-
 tio : data denique in gratiam admissi
 membri virilis in congressu.

R. Tertio : *Uterus* sive *Matrix*, quæ
 pars cava pyriformis, in gravida juxta
 molem dilatabilis, iisdem, ac vagina,
 branis instructa, nisi quod nervea in fun-
 lævis, à *fundo in cervicem* sive *collum*, quo
 ctus lymphæ excretorios habet conspi-
 turbinata, in hypogastrio inter intestinū
 ctum & vesicam sita (unde dicitur : *homo-*
scitur inter stercus & urinam) magnan-
 bens vasorum copiam cum binis ovi-
 bus ad latera fundi conspicuis, & ubi va-
 adhæret, osculo in virginibus clausissimū
terno dicto, donata, ac connexa ossibus il-
 ligamenti lati instar alæ vespertilionum
 trinque excurrentis, ossibus pubis vi ligam-
 torum rotundorum, prope tubas ortorum
 peritonæi, reliquis circumjacentibus, datū
 fit foetus domicilium.

R. Quarto : *Tubæ uterinae* ab Auctore *Fal-*
piana, seu *Cornua uteri*, quæ sunt duo duo
 five canales, quinque & sex digitos longi
 fundi uteri latere prodeuntes, inque sua
 tremitate fibris instructa musculosis, ut
 tempore ovulum foecundatum corripere
 ad uterum ferre possint.

Quinto: Testes muliebres sive ovaria, *quæ sunt capsulae, utrinque scilicet una, ha-*
centes in se aliquot ovula, quæ à vasis sperma-
torum, sive præparantibus una cum tota sub-
stantia conservantur, & rite augentur, sitæ ad
lucra fundi uteri in eadem altitudine, duo-
busque abhinc distantes digitis per latum u-
terum utrinque annexæ utero, nec
*non per illud illud multis *vas deferens*, vi-*
dentur, præter membrana tegente intus pro-
pterea, curis à peritonæo: data: ut foveant
ovula in conceptione foecunda, & per tu-
berculas suas suo tempore ad uterum fe-

Sexto: Ovula, quæ sunt vesiculæ ro-
tundæ, pistorum minorum, tribus con-
*tribus membranis, externa, scilicet: *corio*, in-*
*termedia (vulgo *das Hemmetl* seu *In-**
*dicti) & media *urinaria* seu *Alantois**
est in amnii cavitate extat liquidior seroso-
sa ac gelatinosa, cui foetus rudimen-
*ta *Malpighi* inspectionibus innatant: U-*
terus est, fovere foetum intra suas
membranas & ad illum constituendum sub-
ministrare materiam primam.

*Ad uteri & illius partium sunt: *Intem-**
*perata *discrasia*, *inflammatio*, *satyrasis*, *ob-**
*structio *agustia*, *tumor*, *edema*, *erisipelus*, *scir-**
*rhosus, *bydrops*, *pustule*, *mola*, *gangrena*,*
*prolapsus, *procidentia*, *Tentigo*, *vulnus*, *ulcus*,*
men-

*mensium suppressio, fluxus, fluor albus, chlo-
suffocatio, seu hysterica passio, furor uterinus,
menstrua, sterilitas, partus difficilis, fœtus
tuus, abortus, secundina retenta, lochiorum
pressio & fluxus.*

Q. XX. Quænam sunt partes in
inprægnato conspicibiles, post partum
dinarum constitutivæ?

R. Sunt Primo: Præter tres ovuli
juxta fœtus molem dilatatas membran-
centa uteri sive *epar* aut *pulmo uterinus*
glanduloso-vesiculosus per papillas si-
minentias suas versus uterum conspicua-
lulis sive *acetabulis* uteri infixus videtur
sic per vasa umbilicalia, arterias & vena
totam placentam mire disseminata si-
chylosus in substantia uteri secretus &
cetabula latus inforbeatur, ac mediant
stis vasis fœtui apportetur.

R. Secundo: *Funiculus Umbilicalis*, q-
umbilicus fœtus utero inclusi, ad tres
mas longus, ac constans tribus dictis, ut
membranis, hinc ramo venæ cavæ è m-
epatis fissura ad & per umbilicum excu-
rente, duabus quoque arteriis ramorum
corum adurachi latera sursum porrec-
hinc ipso etiam uracho, ceu canale illo n-
branaceo à fundo vesicæ in urinariam
umbilicum excurrente, non exclusis p-
ductibus, & teste *Bidloo*, *succiferis* dictis,

albus, chlo- quos succus nutritius specialiter ab utero in
or uterino vitatem amnii fertur.

ilis, fatu-
, lochiorum Q. XXI. Quomodo ordinario situa-
artes in m- tur fœtus in Utero? R. Caput in genua
partum se- pronum, spina mediocriter incurvata, crura
es ovuli non nil erecta, tibiæ ad nates complicatæ,
embrana ita ut eas contingant; brachia juxta hypo-
erinus, chondra posita, ulna secundum fenaur
pillas for- dextra, manus genibus insidentes, ut
onspicua eam inter medias & genua nasus conforme-
viderur tur, oculi autem alter alteri genuum in-
& venar pressi esse videantur, adeoque totus par-
inata se- tis anteriora uteri respicit tantum, ut non
etus & impus jaceat, quandoque tamen sub
ediant tanto ambas manus transversim tenet. *De*
fac. *in pra vide infra tit. 20. de formatione*

Hæc ergo de partibus corporis nostri in
 præcæ sufficiant, compendiose dicta, al-
 teris tantum scitu summe neces-
 sariis.

TITULUS VIII.

*De Humoribus , quos
Hippocrates continet
vocat, ut sanitatis cau-
sis, in genere & in spe-
cie.*

QUÆSTIO I.

Quid Antiquis & quotuplex est humor
num vivat?

R. Primo : Secundum Arist. definitur
qui proprio termino non, alieno vero continetur.
Medice autem in genere ; est substantia
pabilis (ut excludatur spiritus) seu corpuscu-
lum ex alimentis vi stomachi , hinc epato-
coctrice genitum ad varias corporis neces-
itates.

*Dico ex alimentis & non ex chylo , quia
ipse chylus non esset humor (nihil enim
se ipso) qui tamen revera humor est , cum
enim fit lac , & non nisi perfectione à se differ-
unt , quæ essentiam rei non mutant ,*

VIII

humor, ergo & chylus, de quo
postea agetur. Est autem humor vel *natu-*
rals, qui secundum leges naturae in corpore gene-
ratur: Vel

Extraneus, qui à causis *præternaturam*
oritur: Et de hoc in Pathologia agitur: Ille
autem duplex est vel

Alimentitius seu *alibilis*, qui in corpore
naturaliter genitus ad *nutritionem* vel

semitam, qui naturaliter genitus ad *propa-*
gandam speciem: Vel

Excrementitius, qui naturaliter quidem ge-
nitus nutritioni tamen ineptus, ad *excretio-*
nem est destinatus.

Alimentitius rursus duplex, vel *Prima-*
rius, qui in vasis adhuc continetur, & quadru-
plex scilicet:

Primus sanguis & est corpus fluidum ru-
brum &c. ad sibi similes scilicet partes sangui-
nis V. G. *epar, cor, &c.*

Secundus Bilis, & est corpus fluidum fla-
vum &c. ad biliosas V. G. *vesiculam fel-*
lem &c.

Tertius Pituita & est corpus fluidum albi-
dum &c. ad pituitosas V. G. *cerebrum &c.*

Quartus Melancholia & est corpus flui-
dum nigrum &c. ad melancholicas V. G.
hepaticas, atrabiles &c. nutriendas de-
stinatum vel:

Secundarius, qui à primario ortus, alicui
mem-

membro jam specialiter est insertus, & duplex est.

Primus Innominatus seu *insitus*, dum nutrimentum in extremis vasorum capilla continetur, & leviter à membris particulis mutari incipit.

Secundus Ros, dum instar roris è vasis in partes seu substantiam partis dissipatur.

Tertius gluten, dum *ros* ibi agglutinatur unitur.

Quartus Cambium, dum nutrimentum tinosum in partis substantiam totaliter vertitur.

Verum hos humores Veterum *secundarios atibiles* confundit circulatio sanguinis quidem per eam tota massa sanguinea et per vasa capillaria, imo per ipsam partis substantiam circulatur & promovetur. quitur ergo.

Genitalis, qui triplex est, scilicet *seminariusque sexus*, & *sanguis menstruus*, de his autem *infra tit. 16. ubi de Generatione* getur.

Excrementitius, & hic quadruplex est: *primus Bilis*, & est excrementum tenue secundum coctionis, calidum & siccum, amarum, pum vel flavum per vesiculam felleam purgandum, ut pituita in intestinis indetergatur & hæc irritet ad fœcum excre-

rtus, & præ primis instar balsami chylum à cor-
 ruptione præservet, & ad sanguificatio-
 dum disponat. *Bilis* hæc duplex est: *Excre-*
capillaria naturalis & excrementitia præterna-
partita.

Naturalis rursus duplex vel *flava* vel
palida.

Naturalis est *quadruplex*. *Vitellina*,
 crudiorum vitellis similis:

Porrea porri colorem refert:

Æruginosa, æruginis colorem præse-

Glassea, *Isatidis* seu *glasti* colorem refe-

vitellina est calidior *flava*: *Porracea*

melan, *æruginosa porracea*, *glassea* omnium

secunda Melancholia, quæ est excremen-

secunda coctionis frigidum & siccum,

ærum & acidum per lienem expurgandum,

si hæret hoc humore, postquam lien, inde

autritus, per vas breve in ventriculum

appetitus ibi excitetur, & coctio promo-

Melancholia quando præter naturam

si hæret *Atra* seu *adustabilis* vocatur: & vel

melan, vel bile, vel pituita falsa vel melan-

cho adusta vel corrupta oritur, estque o-

mnium humorum perniciosissimus & corpori

inimicus propter summam ejus acredinem &

corrosivum.

Tertius Pituita, quæ est excremenda cunctæ coctionis frigidum & humidum minus crassum, album, insipidum & subd in variis corporis partibus, maxime cere tanquam *pituita Metropoli* & omnium fluminauthore, generatum, ut partium cætes internæ inde oblimantur.

Pituita ratione saporis quadruplex est *pituita dulcis, acida, salsa.*

Ratione consistentiæ est etiam quadruplex *tenuis, crassa, vitrea, gypsea.*

Quartus Serum, quod est excrementum tenue, & aquosum secundæ coctionis, per urinam tum per sudores expurgandum ut sit vehiculum humorum alibilium: Est sapore *salsum* & quadruplex: *sanguineum, liosum, pituitosum, & melancholicum*, ut patet sanguine vena secta emisso.

R. Secundo: *Vivit*: Nam est Epatici continuus per fibrillas seu minutissimas venulas ac sic nutritur ab intrinseco.

Q. II. Quid nobis & quotuplex est mor in genere?

R. Est corpus fluidum ex elementis tum per menstruum in stomacho, tum in intestinis per bilem & succum pancreaticum resolutum generatum, hinc ulterius sufficienti vehiculo hinc inde dilutum & maxime resolutum, vere actuatum, ut sanitatis causa existat, partes solidas continuo ad actiones vitales

mendum corpus impellendo, & alias corpori utilitates
 midum faciendo.

& subdit. Est autem humor, ut Antiqui volunt: vel
 ne cerebri vel praternaturalis: Naturalis de in-
 tum fluit alimentitius ad nutriendum corpus, vel
 um carum ad speciem procreandam, vel Excre-
 ventius excretionem destinatus, de qui-
 x est: *h. l. p. 2. h. t.*

Q. III. Ergo nec sanguis nec alius hu-
 adrupio rucis Epate generatur, aut ab hoc in corpo-
 raput per venas dispensatur?

R. Primo. Contra Antiquos, nullum hu-
 nis, in Epate generari, cum hoc viscus vi-
 ganda structura materialis sit ineptum ad talem
 : Epate generationem, & vis illi innata sanguificativa
 vram inexplicabilis &c.

R. Secundo: Non: nam per venas o-
 rna partibus corporis sanguis refertur, &
 quibus valvularum venis inexistentium
 zom solum concedunt reflexum sanguinis
 vis hepar, hinc cor: unde patet, licet con-
 at he cor, Epar vi quadam innata sanguinem
 gant, tamen hinc inde in corpus dispen-
 s ruc sanguis posset, uti fusius infra *tit. 29. h. lib. u.*
 tit. *bilis generatione*, audiemus.

Q. IV. Quotuplices sunt humores ali-
 bili alimentitii?

R. Assimulti numerantur: famosio-
 riam sunt quatuor: *sanguis proprie di-*
 o duc: *puita* seu sanguis pituitosus *Bilis* seu
 L 5 fan-

sanguis biliosus. *Melancholia* seu *sa*
melancholicus : nimirum secundum
sitatem particularum in sanguine con
rum.

Q. V. Quid est Sanguis propri
tus?

R. Est rubicundior & temperatior
sanguineæ portio.

Q. VI. Quid est Pituita?

R. Est albior & frigidior massæ sa
neæ portio , vel pituita est chylus ja
guifiens.

Q. VII. Quid est Bilis?

R. Est tenuior & calidior sanguini
tio.

Q. VIII. Quid est Melancholia?

R. Est terrestrior & siccior sang
portio.

Q. IX. Cum isti humores ab eadem
efficiente nempe calore fiant, cur tamen
tam diversæ naturæ?

R. Ideo, quia ex diversis chyli par
producti sunt; V. G. ex terrestri, melan
lia, ex inflammabili bilis, ex crudiore pitui
temperatiore sanguis.

Q. X. Quotuplex est Alimentitium
cundum nos?

R. Unicus, scilicet *serum spirituosum*
sum; cum nulla massæ sanguinis portio
cepto hoc sero, habeat vim nutriendi

seu simonatham, & hoc tantum sit simile parti-
 dum corporis nutriendis, utpote mere si-
 e conturbus: pars enim non ut dissimila-
 sed ut similis illam componens nu-
 troperit.

Q. XI. Ergo nec bilis, melancholia,
 nec sanguis seu quartus massæ
 vulgo *humor* nutriunt?

R. Primitres humores non haberent sub-
 stantiam nutritivam, nec partes quas nutri-
 rent. Sanguis vero, scilicet quartus Antiquo-
 rum *humor ruber*, nec est in rerum natura, nec,
 si esset, haberet substantiam nutritivam,
 nec partes quas aleret, quia sanguis sub forma
 si nutrit, tunc pulmones ante a-
 les partes, quia copiosissime illos alit, in-
 crementum deberent excrescere, quod ta-
 men non fit.

Q. XII. Ergo contra ocularem expe-
 ctationem negamus dari sanguinem?

R. Omnino: Nam quartus humor ru-
 bus sit distinctus à bile, melancholia, pi-
 mæ & sero, non datur: cum illa quatuor
 sola debire sibi invicem mista massam san-
 guinis constituent, hinc etiam ejus rube-
 dō.

Q. XIII. Cur igitur cor rubricat, lien ni-
 ger, cerebrum albicat, vesicula vellis flave-
 scit, nec sanguis, nec melancholia, nec pi-
 mæ, nec bilis nutriant?

R.

R. Quia illa coloris diversitas pro plus minus deficiente polita, partium strata materiali, specialiter vero ab eminere recessibus variis, pororum ac meatuum varia : unde lumen à corporibus reflectitur, non prout incidit, sed varificatum, refractum, umbrisque turbatum scimus vesiculam fellis bene elotam alere, &c. Unde color in his partibus adarians non alenti, sed alluenti massæ guinis pororum texturam externam mutare valenti etiam partialiter adscindus est.

Q. XIV. Quotuplex est genitalis humor ?

R. *Triplex: semen masculinum; Secundus colliquamentum* ovulo masculino inexistens est.

Tertius sanguis menstruus, de his in

Q. XV. Quotuplex est humor elementarius ?

R. *Quadruplex. Bilis seu lymphæ* cui Sulphureæ particulae copiose sunt mixtae.

Secundus Melancholia, seu lymphæ sacris acidis & terrestribus onusta particulis.

Tertius Serum, seu lymphæ Sale alcalico plus minus prægnans, nunc sine, nunc tantillo Sulphure.

Quartus Pituita, seu lymphæ nunc i

is pro chylosa, nunc per stagnationem, tumescit: vi tantilli acidi coagulantis increascent.

Q. XVI. Danturne præter dictos humores *utiles naturales*?

R. Nullus adhuc addit: *Salivam*, bilem, gastricum, humorem digestivum ventriculi, seu alibi quorundam gastricum, succum pancreaticum, is adeo aquam pericardii, aquam amnii, mucum in massa testium, oculorum humores, sed hi ornati sunt lymphis, alii adhuc addunt: Secunda sunt synoviam, medullam ossium, aquam pericardii, sudorem, udorem, urinam, lachrymam, cerumen, sanguis hæmorrhoidalis & hii ex ultimi sunt humores excrementarii, quia nullam corpori utilitatem præstant.

Q. XVII. Quotupliciter peccant humores?

A. Quadrupliciter: in quanto seu substantia, in quali: in motu & situ seu loco.

Q. XVIII. Estne omnis humor excrementarius utilis & sanitatis causa?

A. Sic, si excretio sola, ad quam unice est deinde, consideretur; dummodo in debita quantitate, qualitate, modo, substantia & per locum conferentia ac destinata excernatur: Si vero huius excretionis respiciatur, duplex est utilis, qui in quandam corporis cavitatem ad quandam usum excernitur: Sic bilis

ex epate & fellis vesicula in duodenum creta semper est utilis. *Melancholia* semper inutilis. *Pituita* partim utilis ut in stomacho & intestinis est *mucus moderatus*, partim utilis ut mucus è naribus ac sputum è pulmone excretum. *Serum* partim utile, ut lymphæ salivalis stomachica, pancreatica & partim inutile ut urina, sudor: &c.

Q. XIX. Quis est finis bilis in intestinis excretæ?

R. Contra Antiquos est sola resolutio dilutio massæ chylosæ è stomacho diffusio licet per accidens præstet ea, quæ ex Antiquis in 2. I. dicta. Neoterici vocant bilem quorem saponarium constantem salis sub olei tegmine, particulis delitescens.

Q. XX. An melancholia separetur a liene & per vas breve in ventriculum ratur in illum ab Antiquis assignatum nem?

R. Non: Nam particulæ acido-terreæ non separantur in liene: & si separentur non per vas breve, cum sit vena, nil è in stomachum, sed potius ex hoc in liem ferri posset. Adde hoc vas tantum in liem desinere non in cavum stomachi.

Q. XXI. Cujus ergo est usus lienis.

R. Probabilius, ut suis spiritibus copiosius influentibus, lymphæque sua sanguis

uodem *cho*liam se-
in stom-
partim
n è pul-
trile, ut
atica &
a intesti-

neretur debite , & continuæ circulationi
loretur , sicque portiones Salino-Sul-
tetz decenter disponantur, ut per ramum
portæ epati allatæ feliciter in hoc sepa-

Q. XXII. Cur à nobis conceditur me-
lancholia excrementitia, cum non detur vi-
scum, quo illa singulariter à sanguine secer-

I. Quia nos per melancholiam notamus
portiones acido-terrestres plus minus lym-
phas, & tales experimur excerni
per alvum vel urinas hypochondria-

Q. XXIII. An massa sanguinis vi-

I. Nec massam hanc, nec lympham solum
nymphaticis vivere: cum non sint corpora
continua & sic nutriantur tantum per
compositionem novi nutrimenti.

Q. XXIV. Cur igitur , si sanguis
continuo in partes fluit , hæc emoriun-

I. Quia sanguis è corde per arterias pro-
prie unice partes quodam impulsu actuat
ad omnes operationes exercendas: iste im-
pulsus cesset , anima in partibus soli-
dis nil operari po-
test.

TITULUS IX.

*De Spiritibus seu im-
petum facientibus, ut
nitatis causis in gen-
& in specie.*

QUÆSTIO I.

Daturne spiritus & unde probatur?
R. Dantur & *probat*ur Primo: I-
ctiones animalium solis spiritibus ac-
bendæ.

*Probat*ur Secundo: Per hominis vires
liquia, vertigines, paralyses, &c.
spiritibus bene vel male dispositis consi-
tes:

*Probat*ur Tertio: Per Authoritatem
pocratis, qui asserit 6. *epidem.* 8. tria esse
quæ corporis nostri compositionem con-
tuunt *continentia* (nempe partes) *cont-*
(id est humores) & *impetum facientia* (
Spiritus) imo probat hoc tota Medicor
Schola.

*Probat*ur Quarto: Experientia, quia

IX

a im

S. M.

Tene

tur?

mo: in

s ad

em de

et de

con

un

o

a

f

f

nō nervo velligato, cessat sensus & motus
interceptum spiritum.

Q. II. Quid Antiquis & quotuplex est
spiritus, num vivat & an detur calidum inna-

R. Primo: Est substantia tenuis & corpo-
rea ab ablatione sanguinis benignioris &
aëre inspirato vi vel epatis, vel cordis vel
ceræ genita, sensum effugiens, summe ne-
cessaria ad operationes quascunque ab ani-
ma curandas.

2. Secundo: Est hic vel *In situs*, ingenitus,
seu implantatus, qui in generatione partibus
seu implantatur: vel *In fluxus* seu influens,
per arterias venis, arteriis vel nervis à
partibus principibus in totum corpus influit
ad adjuvandum insitum.

Advenim continuo in actionibus occu-
rrentibus spiritus dissiperetur, nisi continuo etiam
aëre inspirante conservaretur, à partibus princi-
palibus redeunte.

hinc vide definitionis est quadruplex:
1. *Naturalis*, qui è tenuiore sanguine
aëre inspirato in epate genitus, per venas in
totum corpus dispensatur pro actionibus na-

2. *Vitalis*, qui è naturali & aëre inspi-
rato corde genitus per arterias dispensatur
pro vitalibus actionibus.

3. *Animalis*, qui è vitali & naturali,
M.

hinc

hinc aëre per os & nares attracto in co-
genitus, per nervos diffunditur pro se-
motu, aliisque functionibus animalibus
cendis.

Quartus Genitalis, qui ex omnibus
spiritibus in testibus generatur, & ad
las feminales dimittitur in gratiam ge-
tionis.

R. Tertio: *Vivit*: Nam partibus pri-
bus est continuus, hinc toti, movetur
intrinseco.

R. Quarto: Datur *calidum innatum*
est: *Substantia primigenia* è *spirito insi-*
mido radicali, ac calore nativo conflata
neratione omnibus corporis partibus
plantata, ut sit immediatum animæ
mentum: Est autem spiritus insitus su-
tia primigenia, calida, ætherica, in humi-
radicale agens: *humidum radicale* seu
dum primigenium, substantia primigeni-
mida & oleosa, in totum corpus effusa
hac ceu proprio subjecto spiritus insitu
calore nativo hæreat, ut ab eadem ceu
lo conservetur: *Calor nativus* est qui
spiritus insiti pariter *ætherica*, partibus
bus implantata, vi cuius ceu instru-
animalia vivere & actiones suas exerce-
tant.

Q. III. Quomodo distinguitur ca-

o incensum ab humido radicali & quomodo à pro ferore nativo?

R. Primo: Quod humidum radicale sit humor oleosus & pinguis: Calidum autem humidum sit aggregatum ex isto humore, spiritui calido & calore nativo.

R. Secundo: Calidum innatum est corpus habens calorem, Calor innatus vero quatuor

Q. IV. Quid nobis & quotuplex est spiritus?

R. Est corpus subtile, elasticum, & ele-
vatum, & subtiliore sanguinis vel chyli, hinc
per inspirationem attracti portione, per con-
suetudinem resolutionem genitum, ut sit causa
velut summe necessaria ad omnes a-
ctiones. Spiritus in essentia est tan-
tum (*brève loquendo*) unicus nomine tamen
diversus, est autem spiritus etiam nobis vel
in foetu, qui in generatione implantatur, licet
non admittatur à primordiis singulis
primis inditus, cum cito evanescat, ut supra
diximus de calido innato de tempera-
mento vel potest admitti ut mox 2. 4. & 5.

Vel
spiritus, qui à partibus principibus corde
scilicet cerebro per arterias & nervos in-
ducitur. Hic iterum dividitur vulgo in *vita-*
lem qui à corde, & *animalem*, qui à cerebro di-
ducitur: ex his duobus in testibus resultat

genitalis dictus : hi spiritus essentialiter se non differunt, nisi tamen secundum & minus & secundum loca.

Q. IV. Daturne spiritus insitus

R. Datur, si sub hoc nil aliud, quam mentum spirituosum quod cum aliis elementis rudimenta ovulo inexistencia continetur, intelligis; si vero calidum innatur ut Veteres adstruxerunt, notare vis datur.

Q. V. Ergo non datur calidum innatur seu substantia est spiritu insito, humida calida, & calore nativo conflata, vi cuius, nimantibus propriae in generatione innaturatae haec vivant?

R. Non. Nam Primo id quod calidum solidis nostris dat partibus, solus est sanguis cum in hoc existat calor omnis, & ab corde in totius peripheriam propulso derivatur: quod confirmant animi deliria in quibus, quatenus sanguis non appetitur, ejusque motus intestinalis hebescit, in peripheria momentanee perit, quod si non esset, si calor natus ad actum, partibus solidis singulariter esset plantatus.

Secundo: Id, quod dat humidum partibus, solus est sanguis: hoc enim partibus negato haec ex succa existunt.

Tertio: Dantur animalia frigida, ut r

entiales, pisces, serpentes &c. Quorum
 cundum nigris, nivis instar, frigidus deprehenditur,
 tamen vivacissima sunt, summe foecunda,
 insitus: ad vitales functiones quaslibet obeundas,
 id, quod maximissima: Patet igitur, vi calidi in-
 n aliis elementis calida non vivere, sed vi cali-
 entia coacta influentis; omne enim sensibile partium
 im innatum calidum est influens, mobile & e-
 are vis, vaneque nullum vero ipsis singulariter alli-
 gatum & implantatum.

Q. VI. Vivitne spiritus insitus?

A. Si hic in concreto scilicet una reliquis
 cum particulis elementaribus partes soli-
 dae componentibus consideratur, vivit.

Q. VII. Daturne Spiritus à partibus
 principalibus influens, & quotuplex est? R.
 Affirmative: Sed non quatenus in his con-
 sistat, verum hinc in totum dispensa-

Quod Confirmant: Primo *animi deliquium*
 causa esse videtur, materia spiritiuosa
 coacta, à spiritibus vel applicatis vel af-
 fectibus unice tollenda.

Secundo: *Coqui*, qui à spirituosus è cibis
 extrahunt vires suas potiori ex parte con-
 servant velut parum comedentes.

Tercio: *Semen*, cuius spumescencia,
 spiritibus evanescentibus, perit, aquoso
 scilicet & in foecundo remanente liqua-

R. Secundo: Est duplex *Primus* Vitæ à corde per arterias.

Secundus Animalis qui à cerebro pervenit in totum corpus dispensatur : firmat hunc ligatura, nam : ligato à brachii nervo sensus & motus ibi cessat; unde cum eis ligaturam hic non possit, sequitur nil nisi summe spirituosum nervum alias influere, quod sensui & peragendis serviat : ille demonstrat præsentiam omnium particularum elementarium in quavis corporis parte, hinc spirituosarum in sanguine.

Q. VIII. Ergo non datur spiritus naturalis influens, qui in hepate generatur, in totum corpus per venas dispensatur, nutritioni præsit?

R. Contra Antiquos negative, non daretur.

Primo: Non posset per venas in corpore dispensari, ut in Q. 3. tit. prioris animamus.

Secundo: Nullius esset usus : nutritiva peragenda vitalis servit spiritus & motus spiritus vitalis satis congrua est purioris sanguinis chylique portio : Secus, si ad vitam spiritum conficiendum requireretur spiritus naturalis etiam ad hunc conficiendum requireretur spiritus, & sic in infinitum progressio procederet, accedit quod in hepate

est specialis sanguificatio nec spirituum
generatio.

Q IX. Quid est spiritus vitalis ? (aliis
lamps vel flammula seu igniculus Luci-
da & laminosus, vitalis, Architectus corpo-
ri, Helmutio dicitur Archæus & Blas hu-
manum, Bartholino spiritus vitæ seu vivificus
seu laetificans, Aristoteli quinta essentia Ele-
mentum: à Theophrasto vitale principium:
Hippocrati calidum innatum, Chymicis Balsa-
mus vitæ & Sulphur vitæ) R. Est cor-
pus subtilissimum volatile & elasticum, è
aëre & sanguine vi continuæ horum à spi-
ritu tenuiori in inspiratione communi-
catis, attenuationis & resolutionis ela-
sticum, ut elementares partium solidarum
substantias non tam in debita unione & crasi
conseruet, quam instauret, maxime motu suo
incessanter actuet, hinc in cere-
bro, & spinali medulla à sanguine
separatum, spiritus animales ibi
conseruat, dansque corpori vitam & ca-

Q X. Cur Spiritus hic dicitur vita-

Non quatenus vivit, sed quatenus una
cum sanguine est immediatum animæ in-
strumentum actuum & conservativum
actionum vitalium, si sensum & mo-
tus excipias: hinc opinionem Waldschmid:

rejecimus, qui hunc spiritum *animam* vocat, quæque juxta sacrum codicem *guine* est; hoc enim est contra Sydera vera contra sacrum codicem, quia non est mortalis, sed immortalis, & toto & tota in qualibet parte & non sanguine: Præterea spiritus vitalis est corporeus, anima autem incorporea.

Q. XI. Cur *Cor* dicitur, spiritum lem tantum dispensare, non autem *cere*?

R. Cum id ad spiritus confectionem habeat per accidens, ut antea ad confectionem aquæ, & serviat pure motui sanguinis perennando sua *dyastole* & *systole*: ferunt enim flammulæ vitalis, vel aliæ vires innatæ ut spiritus hujus confectrices, fundamento & frustra adstruuntur.

Q. XII. Quæ est igitur causa efficiens spiritus vitalis?

R. Sola sanguinis & chyli resolutio: constat, in chymia ex corporibus etiam duris per menstruum spirituosum debite agere resolutis, corpus quoddam subtile tertium confici, præsertim si corpus solvendo constanter in loco quodam calido ventur.

Q. XIII. Quæ ejus materia?

R. Præter sanguinis & chyli subtilissimam partem, esse subtilem quoque aëris inspirati

nam proportionem, quæ, sicut spiritus est summe recipientis sanguinem & chylum, sic portio ydæ horum proportionatam volatilifat, sequia atque exaltat: hoc confirmant animalia, & in quæ si aer ab ipsis inspirandus intercipiatur, non modo languescunt, imo extinguuntur, nisi tempestive novo fruantur aëris impulsu: per hunc cum cito reviviscunt; unde constat spiritum sanguinis & chyli portionem siue æris portione novo semper appulsu communicanda non sufficere, ut in partibus solidis materialis dispositio ad vitalitatem continuandam requisita debite conservetur.

Q. XIV. Quid est spiritus animalis?
 R. Est corpus animali tantum inexistens æri mobilissimum, tenuissimum, purissimum, elasticum, ac siccum, à sanguine & Lympha in cerebro & cerebello per modum subtilissimæ filtrationis & accuratæ per serenos ductus destillationis separatum, ut spiritus immediatus tam actuativus, quam conservans actionum animalium sensus, scilicet visus auctor.

Q. XV. Cur hic spiritus dicitur animalis?

R. Quia adeo purum & ab omnibus impuritatibus & impedimentis liberatum corpus tantum inest, quæ sensum & motum continent, & talia sunt animalia sola.

Q. XVI. Quomodo spiritus Animalis differt à vitali?

R. Essentia non differunt, sed ratiocundum majus & minus.

Secundo: Differt in hoc quod spiritus animalis non sub forma sanguinis sed sub forma aëris insensibilis incedat, adeoque gradus vitalitatis differt.

Tertio: Differt quod animalis in cerebro vitalis in chylo & sanguine: animalissimum præest sensui, & motui, & circulationem sanguinis & calorem sistit.

Q. XVII. Quæ materia hujus spiritus & num cerebrum, cerebellum, & spinalis medulla non sint officinæ ejus?

R. Primo: Materia est spirituosissima sanguinis & Lymphæ pars.

R. Secundo: Non generatur de novis illis partibus spiritus animalis. Sed separatur tantum à dictis liquoribus vi singularum earum structuræ: unde hæ partes possunt esse fons spirituum animalium, non quod conficiunt, sed aliunde excipiant, & scaturientie sue erogent.

Q. XVIII. Ubi igitur fit separatio in dictis partibus?

R. In externa magis, corticali, & cinerea cerebri, cerebelli, ac spinalis medullæ, sic dicta, substantia ad hanc separationem, quæ

s. An glandulosa est, quam aptissima; motu tam-
peristaltico cerebri non parum illam
tamen movante.

Q. XIX. Cur medullarem dictarum
puram substantiam tantum spiritus pene-
trat, & non etiam sanguis vel lymphæ?

R. Quia medullaris substantia poros ob-
tinet valde angustos, ita ut nulla alia nisi aë-
reæ summe penetrans sanguinis portio
scilicet spiritus purissimus illos subire sit pro-
portio: quare sanguis respectu medul-
larum improporcionatus non in hanc
sed à venis imbibitus revehitur ad cor: &
lymphæ respectu ejusdem improporcionis
minus pinguem medullæ substantiam à lym-
phæ absorbetur.

Q. XX. Quæ nobis est mens de succo
nervo, qui à plurimis, ut spirituum anima-
torum vehiculum, adeo decantatur?

R. Spiritus animalis juxta definitionem
L. h. tit. datam, est corpus siccum, hinc
siccum per nervos influit, nam
quod dicant Willisius, Veuſſeus, Cole, Glif-
ſon, &c. nullas tamen afferunt ra-
tiones sufficientes, vel experimenta in simili-
bus requisita, quæ comprobarent ta-
lem per nervos excurrentem humiditatem
spirituosam: hæc enim qualitercunque spiri-
tosa esset;

primo nervum ligatum tumefaceret.

Secundo: E nervo dissecto ploraret : gigitur duo effectus cum in neutro casu tingant : evidenter concludimus spiritum animale esse corpus siccum, & dispensa nervos sine omni liquore.

Q. XXI. Nonne saltem lux oculi spirituum animalium luciditatem probat?

R. Nec lux oculorum, nec alia spirituum luciditatem demonstrant ; nam lux oculorum ab extra incidit , & à retina tunica novo reflectitur, hinc si humores & tuniculorum naturali pelluciditate gaudent hęsitum convenientem accurate tenent, radiorum ad retinam usque congruis su refractionibus defertur , & ab hinc subn magis reflectitur, & sic oculi sunt lucidi : confirmant.

Primo : *Moribundi* , ubi pelluciditas moram, hinc oculorum turbata, tunicae flavescentes, nec radiis incidentibus nec flectendis transitum & rarefactiones conduunt necessarias , sicque opacitatem conferant.

Secundo: *Luminis existentia*, quę non extra oculum, sed in oculo , & fit ex modo determinato & appulsu ætheris , adeoque radii luminosi , in oculum : ut audiemus visu.

Tertio : Summa improbabilitas flammę illius vitalis , cordi intrinsecę à Willisio

præterea assignata, à qua spiritus ceu toti-
ro casu radii in se lucidi, in sanguine autem
spiritus minimum gliscentes in totum corpus c-
spensantur, hinc in cerebro separati vere luci-
desunt.

Quarto: Inconvenientissima compara-
tio spirituum animalium cum lucidis radiis,
cumque, illos per corpora nervorum,
& nervorum organorum compacta, solida
& opaca, hos per fluida tantum diaphana
ferunt.

Q. XXII. Cur ergo si oculus compri-
mitur digito corpuscula quædam lucida ei
observantur?

A. Quia partim in actu compressionis
radii luminosi in oculum fuere intru-
si partim tales inexistiterunt ante compres-
sionem, partim phantasmata, diversorum lu-
minum excitata, tale quid præsentare
possunt.

Q. XXIII. Quid est Spiritus Genita-

A. Est corpus subtile, elasticum, & maxi-
mè vivum tam feminis masculini, quam
complementi è subtilissima sanguinis &
lymphae portione per arterias & lymphatica
testibus allata, vulgo spiritu vitali dicta,
hinc et animali per nervos accurrente spi-
ritu conflatum, & à menstruo testium &
epy-

epydidimidum Salino - Spirituoso ult
 exaltatum , ut sit primaria causa ge
 tionis efficiens , hinc à quibusdam di
Vit-animalis , quasi ex *vitali & animal*
 nitus : & ideo usum præterea præstat,
 vigorem addat corpori , ut vires sint
 stiores, hoc vero deficiente corpus deb
 pigrum redditur, ut testantur *spadones ca*
ti : Ergo æque suo modo, non tantum
 speciei conservationem , sed etiam ad v
 perfectam , sicut alii, esse necessarium
 spiritum genitalem.

Q. XXIV. An Spiritus quiscunqu
 fluens vivat ?

R. Negative : cum non sit corpus
 re organicum ad operationes vitales e
 cendas aptum nec toti conti
 nuum.

TITULUS X.

De facultatibus & functionibus, sive actionibus partium in corpore sano contingentibus in genere.

QUÆSTIO I.

Quid requiritur, ut hæc doctrina rite intelligi possit, tam ex Sanioribus Antiquis, quam juxta Nos?

R. Ut forma hominis, hujusque vires, à primis actiones omnes immediate dependent, prævic explicentur.

Q. II. Quid Antiquis & quotuplex est anima, ejus facultas, & functio in genere?

R. Primo. Anima in quolibet homine unita, est ex Arist. *Actus primus substantialis corpori organici potentia vitam habentis. Vel anima est forma substantialis corporis viventis, per quam vivimus, sentimus, nutri-mur, intelligimus & loco movemur.*

R. Se-

R. Secundo. *Facultas est vis intrinseca*, qua hæc actiones immediate ex
 A Neotericis *Facultas* dicitur dispositio
 que causa immediata actionum qua ab e
 tantum innotescit. *Facultas* & dispositio
 synonyma, utraque dicit aptitudinem
 resultat ex communi bonitate corporis
 partis, estque ut mox diximus causa im
 diata actionum.

Proinde ut ly nomen *Facultas* à Neo
 cis sustineatur per facultatem non debe
 telligi *vis* aliqua superaddita ab anima
 virtus seu dispositio immediate à Textu
 fabrica partis dependens: Sic V. G. C
 facultatem habet aperiendi seram, hoc
 sola sua textura præstat.

Alii ex Neotericis *facultatem* dicunt
 spiritus vitales & animales, qui sunt co
 scula minutissima & mobilissima. Est au
 hæc *Facultas* triplex, vel *naturalis* ad Natu
 les (generatrix ad nutritionem, auctrix
 generationem) vel

Vitalis ad vitales (id est pulsum & resp
 tionem) vel

Animalis ad animales functiones (sensu
 & motum) peragendas destinata.

Naturalis rursus triplex est, vel *nutrix*,
auctrix vel *generatrix*.

Generatrici specialiter serviunt: *alte*
rix & *formatrix*: omnibus tribus serviunt

intrinsicæ quatuor facultates, *ministra* dictæ sci-
entiae sunt:

Alutrix, retentrix, concoctrix, & expul-
sa ab eorum.

Utraque triplex est: vel *cordis pulsifica,*
vel nutritiva, vel generativa spirituum vita-
porum.

Animus tandem est triplex: *cognosciti-*
va scilicet appetitiva & loco motiva: cogno-
scere sciuntur:

Facultates quinque sensuum ex-
ternarum, scilicet: *visiva, auditiva, odorativa,*
gustativa & tactiva.

Facultates quinque sensuum inter-
narum, scilicet *communis, imaginativa,*
reminiscentiva & rationalis; Fa-
cultates animales (excepta rationali vel
humani propria) tanquam sensitivæ,
perfectioribus sunt communes:
Facultates autem dictæ ab anima rationali
non distinguuntur: interim tamen
sicut *externi* sedibus in cerebro dis-
tincti: proinde qualibet harum facul-
tatum debito suo loco specialiter age-
re.

Tertio: *Functio* est effectus faculta-
tis, & totuplex, quotuplex ipsa facul-
tas.

Q. III. Quid & quotuplex nobis est ani-
ma nostri corporis?

R. Unica & bene dicitur, quod sit *substantialis corporis nostri qua vivimus, mur, sentimus, movemus, & intelligimus* ut sit tota in toto & tota in qualibet parte que informet omnes corporis partes secundum suum esse *vegetativum sensitivum rationale*, pro diversa tamen illarum dispositione materiali varie operans.

Dices. Si Anima est tota in toto & in qualibet parte, ergo quævis pars erit anima.

R. Quod quævis particula essentialis est anima, non est homo sed quoad usum loquendi non est, sed vulgo *homo* tantum dicitur tantum corpus.

Instabis: Sublato eo in quo est anima, tollitur tota anima, sed sublata pars G. digito non tollitur anima, ergo non ibi tota.

R. Majorem esse tantum veram in dicendo de subiecto *adequato* ipsius animæ non autem de parte seu subiecto in *adequato*.

Q. IV. Estne Hæreticum cum multis Atomistis sanioribus statuere, dari in eodem homine duplicem animam inter se distinctam: & quomodo juxta hos animæ græcè definitur.

R. Primo. Non: Si præter animam rationalem, quæ sola est *principalis* & vera

mod sit forma, actiones intellectivas & voliti-
 vimus, exercens, admittatur *anima* quoque cor-
 rigimus & materialis ut distincta & priori sub-
 bet partem, cuius materiales tantum operationes
 partes se perungunt: nam talis doctrina non redolet
manichaeum, qui duas animas, & quidem
 in dispositionibus, unam scilicet: à *bono* alte-
 ram à *ma* Deo procreatas & quasi decisas
 tota dicitur: nec *quietismum*, qui inter alia fidei
 ars est: contra dogmata corpus, seu animam cor-
 porationali animæ non subjectam esse
 entiale supponit. Nec *Atheismum*, qui *animam* no-
 di omni rationalem instar brutalis animæ mor-
 dicitur: Licet enim dicti Atomistæ ad-
 ducant illam complexionem modorum ef-
 fectibilem in homine, tamen inde non
 a partem veram hominis animam pariter
 omni rationem esse, cum hæc sit sola illa radix, qua
 omnes DEO similes sumus: Deus autem
 incorporei, hinc etiam nil mortalis in se
 continet; ergo nec in homine radix illa, qua
 omnes DEO sumus similes, erit quid corpo-
 reale mortale, sed incorporeum & im-
 mutabile, ut DEUS est. Nec tandem alium
 quicunque hæreticismum, uti fusius alibi
 demonstrabitur.

Q. In quo consistit anima materia-
 lis, quæ est communis?
 A. In particulis nostris elementaribus, &
 quædam si bruta perfectiora sint, maxime spi-
 rituo-

rituosis, hinc plus minusve sulphureis, nus perfecta, magis in spirituosis, semper bivis summe exaltatis, totique corpori tensis : licet Atomistis modernis videtur non esse aliquid distinctum à corpusculis elementaribus corpus componentibus, tenus ita conjuncta & contemperata prout in tali vivente sensum & motum cente contemperata & composita exhibent.

Q. VI. Quid & quotuplex est facultas seu potentia animæ?

R. Est illa vis animæ, qua hæc opera corpore nostro: & *duplex* est: Prima *materialis*, vi cujus actiones materiales deperit ab organis corporis exercentur, & rursum duplex, vel *vegetativa* quæ vegetativas, vel *sensitiva*, quæ sensitivas actiones exercet.

Secunda *Immaterialis*, seu *spiritualis rationalis*, vi cujus spirituales actiones & dependentem in se independentem ab organis aguntur.

Q. VII. Ergo tot facultates ab Antiquis assignatæ sunt superflue?

R. Omnino: Nam ad operationes vegetativas materiales peragendas in partibus corporis nostri præter animam informantem hinc debitam illarum texturam materialis nihil requirit: ad immateriales vero

ones nil nisi vis animæ nostræ rationa-

Q. VIII. Estne Medico necessarium ,
animæ vires considerare ?

R. Non: Sed tantum necesse est animam
primam causam primam omnium cor-
poris nostri actionum vitalium supponere ;
quatenus hæc non tam rationalem , quam
sensitivam & vegetativam vim in corpore
habet, relinquentes proin isthanc triplicem
animam philosophis & Theologis penitus
considerandam , solum hic & nunc partium
solum corporis materiale structuram sta-
tuere harum debitum considerabimus :
presenim corporis viventes , ut decenter
impulsæ, conformatæ, & unitæ, actio-
nes materiales unice exercent ,
quod si vero scire lubeat.

Q. IX. Quid Nos sentiamus de dictis a-
nimæ potentiis, an illæ ab hac, & inter se di-
stingantur realiter, an vero non ?

I. Primo *Rationalem* seu *Immateriale*m
potentiam animæ non distingui *ab anima no-*
tionali, velut etiam immateriali: Distin-
guam realiter materiale potentiam
scilicet vegetativam & sensitivam, unde pa-
tet, *materiales has potentias* non distingui ab
animæ materialibus, velut etiam materiali & cor-
porali.

R. Secundo: Potentias materiales à spiri-
tua-

tualibus realiter differre, sicut materiale & rituale à se invicem differunt.

R. Tertio : Nec potentias *spirituales* *spiritualibus* , nec *materiales* à *materia* *realiter* differre sed tantum formaliter.

Q. X. Quid & quotuplex in nostro corpore est functio?

R. Est *actio vi anime in nobis continens* est autem hæc multiplex. Ad duas classes reducibilis, quatenus est vel *materialis* , quæ dependenter ab organis nostri corporis , tanquam instrumentis sine quibus non, perpetuo conficitur: vel *immaterialis* quæ ab anima rationali fit independentem organis.

Materialis dividitur in actionem *vegetativam* seu *vitalem*, sub qua *chylificatio*, *sanguificatio* *nutritio*, *auctio* & *generatio*, subque hisbus rursus aliæ huc pertinentes functiones comprehenduntur scilicet: *tractio*, *retractio* *concoctio*, & *expulsio* & respectu generalis specialiter *alteratio* & *formatio* & in *sensitivam* seu *animalem*, sub qua *cognitio* *appetitus* & *motus* intelliguntur: ad *cognitionem* huiusmodi plures requiruntur actiones scilicet *sensus interni* qui principes, & *externi*, qui minus principes dicuntur actiones.

Immaterialis etiam duplex est, scilicet *intellectus* seu *cognitio vera* & *rationalis*, hinc *voluntas* seu *appetitus rationalis* & hæ actiones

eriales sunt inter animalia soli homini
proprie: de his igitur discurrant Theolo-
gici. Nos de materialibus loquemur fun-
damentalibus.

Q. XI. Ergo nullam actionem in corpo-
re nostro revocamus *naturalem*?

R. Contra Antiquos, *nullam*: sicut enim
nulla datur facultas naturalis, quæ ab epate
intermediate qualicunque spiritu naturali, &
sanguine per venas toti corpori communi-
catur, ita *actionem naturalem* inde pro-
ficere pariter non admittimus, sed recte
dicimus omnem actionem in nostro corpore
contingentem esse vel *vitalem*, quæ vegeta-
tivam vel *animalem*, quæ sensationem ma-
gistrat.

Q. XII. An non omnes actiones in ani-
malibus hinc homine vivente contingentes,
debet dici vitales?

R. Sic: cum omnes à principio vitali per-
agantur: interim placuit dividere actiones
in vitales quæ omnibus viventibus etiam ve-
getabilibus sunt communes, & in *animales*
quæ tantum animalibus sunt propriæ: pro-
inde est, in his vitales seu vegetativas
in animalibus seu sensitivis non peragi,
& vicissim: uti nunc sigillatim
audiemus.

TITULUS XI.

*De Nutritione &
ctione seu Accretione
& excrementis.*

*N*otandum hic præliminariter, quod
tio videatur esse meta & finis, ad
omnes corporis nostri actiones internæ
partium functiones præsertim fluidarum
tium circulationes directæ & institutæ
runt, mediantibus enim his productiones
animalis quodammodo, continuari ne-
erat, neque hoc opus *generatio* sola ex-
poterat, utpote mediante qua rudimen-
saltem embryonis jaciebantur, & multa-
rant, quæ successu temporis per novæ na-
riæ accessionem ad perfectionem dedu-
continuata nutritione exolvere debebant:
embryoni ab initio deficiebant ossa &
partes ac viscera, quæ successive ex addito
nutrimento conveniente exortum &
gressum sumebant: hæc pariter viscera
per nutritionem ad perfectionem deduc-
sunt, nisi per eandem conserventur, & in-
rentur, mox totam machinam animale

XI. & collabi videmus, ut demonstrat inedia,
 & mox defectum virium inducit sicut è
 contra refocillatio vires & calorem restituit:
 & utaque prænотatis:

Q U Æ S T I O I.

Q U Æ S T I O I. *Q*uid Antiquis est nutritio & auctio,
 & materia, quod efficiens & quæ ex-
 crescat?

R. Primo: *Nutritio est actio facultatis na-
 turæ nutritivæ qua assimilatur nova pars ad
 augmentum nutrimenti restorationem: vel bre-*

*vis: Nutritio est alimenti conversio in substan-
 tiam viventis; concoctio est tantum altera-
 tio & conversio in substantiam necdum viven-
 tis sed victuram.*

Concoctio triplex est: *Chylosis*, & in ventri-
 culi *hematosis* seu conversio chyli in san-
 guinem & in hepate; *hæmaosis* seu mutatio
 sanguinis in substantiam viventi simillimam
 & in singulis partibus absolvitur.

*Actio est ejusdem facultatis actio, qua
 comprehenditur, in omnes dimensiones.*

R. Secundo: *Materia* utriusque est hu-
 moribilis parti cuilibet amicus.

R. Tertio: *Efficiens* nutritionis est facul-
 tas animæ nutritrix parti cuivis insita, qua ali-
 mentum in humores secundarios & tandem

in substantiam partis convertitur pro ratione deperditi.

Auctionis efficiens est facultas auctuæ non tantum nutrimentum deperditum restaurat, sed etiam corpus ad certum finem quoquo versum extendit.

Istis efficientibus serviunt ut causæ astræ: *Attrahens, Retinens, concoctrix, pultrix*, quibus nimirum alimentum attrahitur, retinetur, concoquitur, huius quod superfluum est, expellitur.

R. Quarto: Excrementum tertiæ actionis est duplex: *Sensibile*, seu *sudor, sensibile seu transpiratio ordinaria*: ad utrumque excludendum quatuor requiruntur actiones.

Prima copiosa Evaporatio:

Secunda Vaporum confestim facta propulsio:

Tertia Vaporum facta condensatio.

Quarta Vaporum concretorum per poros facta propulsio: hac maxime servit facultas pultrix.

Q. II. Quid nobis est nutritio in genere & quoruplex?

R. Primo. *Est actio animæ in parte contingens, qua deperditum restauratur*: vel restauratio particularum absumptarum ad individui conservationem.

R. Secundo: *Duplex est*: vel talis cum

ur promotione corporis in omnes dimensiones
 sic vera assimilatione novæ partis & au-
 tas autem live *nutritio vera* : vel sine tali exten-
 deperatione & assimilatione, ac nutritio *notha* dici-
 certum est, quæ proprie instaurat & conservat licet
 non augeat.

causæ. Q. III. Quænam inter auctionem seu
 nutritionem veram & notham est differen-
 tum?

R. Primo: Auctio seu accretio à nutritio-
 ne differunt non differt.

R. Secundo: Strictè tamen differt quod
 in illa nutrimentum vere in partem soli-
 dam convertatur, vicujus hæc non tantum
 conservatur, sed etiam necessario quoquo
 extenditur: in hac autem partes soli-
 de nutrimento nostro spirituofo tantum ir-
 ritantur, continuo actuantur & impelluntur
 ad operationes decenter continuandas, 2.
 Illa à primordiis generationis usque ad
 senectutem vel supra aliquot annos, quamdiu scili-
 cet partes solidæ ad extensionem sunt di-
 gestæ: hæc desinente auctione datur: dum
 ossa, artus, ligamentorum robur, fibra-
 rum elasticitas, & sic pori dictarum partium
 omnes nullam partis extensionem am-
 plius admittunt.

Q. IV. Si post annos auctoris nutri-
 mentum in solidam partem non amplius con-
 vertitur, quomodo potest restaurari id, quod
 de

de solida parte vulgo constanter absumitur?

R. Contra plurimos, nil de solida per totum vitæ cursum absumi, unde auctoris tempus nulla amplius requiratur vera assimilatio: nam eadem sunt omnia per totum dein vitæ cursum, eadem ligamenta, tendines, eademque fibræ.

Q. V. Quid ergo absumitur, de quo vivimus, quod continua indiget relatione?

R. Succus noster nutritivus spirituosus, qui continuo mediantibus arteriis in partes influens has irrorat, & impellendo agit, ut suis operationibus hæc constanter peragantur: hoc confirmant animi deliquia, quibus cum humidum illud spirituosum in partes non dispensetur, hæc concidunt & pereunt, in omnibus actionibus: unde pars succum hunc, utpote spirituosum, per omnia partium facile penetrare, & sic irroratis & vitalis partibus secundum reliquas transire, & exspirare: unde transpiratio insensibilis tam in externis quam internis partibus continuo fit: portio igitur nutrimenti influentis constanter exspirans, constanter novum succo spirituofo restaurari debet.

Q. VI. Si nulla fiat partium solida in vita absumptio, non potest explicari, cum partes secundum solidas imminuantur partem

er absque. Imminutio vel est *vera* vel *apparens*,
 in solidis non datur: Nam ossa V. G. in
 e solidis sene sunt ejusdem crassitie &c. Ac
 , unde vero: *Apparens* vero datur & causatur qua-
 is requiritur per ligamentorum, tendinum, & ma-
 iunt ossa carum, & integumentorum in sene
 a ligamentis decidunt ex fibrarum per continuum
 usum contracta debilitate, & sic non tantum
 ir, de succo nutritii irrorantis in se suscipiunt in se-
 et rebus quæ antea in juventute: unde dictæ par-
 tes minus distenduntur, & sic decre-
 iritur sene apparet.

Q. VII. Si post tempus autionis non
 datur nutrimenti conversio in partem soli-
 dam, quomodo *vulnus* V. G. viro inflictum
 cicatrizari potest?

A. Id fit non per veram assimilationem:
 non enim pars non est similis reliquis, quod
 trans nutritionem veram in statu naturali
 contingenter requiritur: Sed per nutri-
 tionem, vasis in vulnere ruptis prostillans, &
 ob platinosam suam naturam facile con-
 crevit, quod successive penitus indurefcit,
 & heterogeneum quoddam medium,
 non in mollibus *cicatricem*, in duris *callum*
 contrahit.

Q. VIII. Nonne saltem nutritio pilorum
 & unguum, qua hi ab anno etiam vigesi-
 mo quinto ad usque finem vitæ in omnes
 con-

constanter extenduntur dimensiones
vera?

R. Non, sed *Notha*, nam in radicibus
lorum & unguum continentur fibrillae
nitæ sic dicendo, quæ usque ad annum
mum quintum ibidem confectæ, post
que ad finem vitæ à succis & spiritibus
fluis continuo impellentibus distenduntur
elevantur, protruduntur, & ita succi
urgentur, ut sibi vicinas jam prius pro
pellant fibras, & sic crescunt pili & ungues
quin nutritio illa dicatur vera, nobis
dicta.

Q. IX. Quomodo fit nutritio
seu *auctio*, & quomodo *nutritia notha*?

R. Primo. Vera fit: dum gelatina
et ea mediante continua sanguinis circula
ne singulis corporis partibus apponitur
harum utpote adhuc molliorum poris
que diffuens in propriam substantiam
convertitur, assimilatur, & novo, firmo
tum amicitiae, tum necessitatis vinculo
contemperatione agglutinatur, accedens
non parum & proportionata pororum
tium nutriendarum conformatione, &
ticularum nutrientium habitudine.

R. Secundo. Notha fit; dum succus
ros noster nutritius per totum corpus
cum sanguine circulatur, poros partium
netrando, hosque portionibus *chylosis* du

iones & gelatinosis irrorat, humectat, affimi-
 , seu agglutinat & plus minus distendit ;
 radices vero partes corporis omnes im-
 fibrillata & ita actuatur, ut non tantum debita par-
 tum elementarium partes corporis
 componunt temperies, constanter con-
 serventur, sed etiam omnes earum actiones,
 continentur.

Q. I. An Enemata seu clysteres nu-
 tritionem?

R. Admissa indubitata circulatione san-
 guinis clysteres ex jusculis lacte & aliis nutri-
 mentis, nam per vasa lactea absorbentur,
 & ad cor deferuntur.

Q. XI. Quæ est materia nutritionis &
 nutritionis?

R. *Materia remota* sunt alimenta, nem-
 pe *esca* & *potus*; *Proxima* est chylus dulcis
 & temperatus.

Q. XII. Quod est subjectum *nutritionis*
 & nutritionis?

R. Propriæ sunt partes solidæ & fluidæ,
 sanguis & spiritus etiam suo modo nu-
 triti & restaurantur.

Q. XIII. Quæ est causa efficiens nutri-
 tionis?

R. Primo. Calor noster homogeneus
 seu naturalis supra dictus, qui consumendo
 humiditatem, & tenuiorem dissipando, fa-
 cit ut torida seu gelatinosa affimiletur, &
 ag-

agglutinetur ; hinc ob caloris excessu defectum universaliter vel particulariter bescunt vel imminuuntur corpora.

R. Secundo. Spiritus *animales* quoad laudabilem nutritionem præsertim num fibrarum conservandum & poros patulos reddendos.

Q. XIV. Ergo nulli facultati adtur *nutritio* & *auctio*, nec *attractrici*, *ventrici*, *concoctrici*; *secretrici*, & *expultrici*?

R. Primo: Ex supra dictis patet has tates, more *veterum* explicatas, esse figmenta, quam documenta.

R. Secundo: Si tamen admitti vel intelligendæ sunt longe aliter:

Sic *Attractrix* omnis explicari potest motum pulsionis, sic chylus pellente peristaltico cogitur in vasa lactea.

Retentrix dependet unice à forti fibrarum tono.

Concoctrix explicatur optime per fermentationes.

Expultrix adscribenda *Villorum* & membranarum partium laxitati. Denique

Secretrix peragitur, ratione texturæ & horum pororum & meatuum magnitudinis, figura, situ, connexione &c. humori servando correspondentis.

Q. XV. Cur ergo in Juventute cre

s excessiva & pinguescimus, & cur senescimus, & rugosi efficiamur?

R. Primo: Crescimus in Juventute, quia tales quædam sunt molliores & faciliores fluidiores, chylois, cedunt; & si plures accedant porosa nutrimentum, quam ante consumptum est, tum cum *augemur*, & si copiosæ tales generati ad laterales partes connectantur in corpore et *paruescimus*.

R. Secundo. Cur autem senescamus, facies rugosa fiat, & marcescamus, hoc fit dum et hanc rariæ fibræ partium indurescunt, tubuli an- & hoc modo fluidis aditum pro-

Q. XVI. An sanguis sub forma sanguini-
marit?

A. Hanc *questionem supra tit. 8. De humori-*
lib. 1. b. Lib.

Q. XVII. Cur infantum corpuscula
excorum sanguinis motus tam intesti-
nalem progressivus sit admodum Lentus)
egeeant nutritione, quam homines

A. Hujus causa est quod in tantum par-
te donec ad debitam mollem per-
veniat, plus alimonie requirant & admit-

Q. XVIII. Quænam sunt excrementa
nutritionis, sive tertiæ regionis?

A. Primo: Est materia vaporoso-aquea
ma-

maxime per poros cutis plus minus emulgetur
sub nomine sudoris & transpirationis in-
bilis.

R. Secundo. Fit hæc excretio : de
glandulis cutis miliaribus plus minus co-
fanguinis per capillaria vasa vi circula-
allati aquosa emulgetur, vel potius exine
paratur portio salibus ubique imprægi
hæc sic acuta nunc in solidis, nunc aliis
bus quæcunque nutritionis recremen-
abstergit saponaria, & sub halitum seu
biliun seu invisibilium forma, per vascu-
etarum glandularum excretoria, secum
eliminat, ut ita massa sanguinis ab effæti-
tionibus liberetur, inque solidis partibus
congrua quæcunque, naturæque molesta
primis salina abstergantur, sicque fora-
minentur.

Q. XIX. Quænam ad nutritionem
ciendam requiruntur actiones?

R. Primo: *Appetitus alimentorum.*

Secundo: *Horum assumptio.*

Tertio: *Chylificatio.*

Quarto: *Sanguificatio &*

Quinto: *Spiritualisatio.*

TITULUS XII.

De Appetitu alimen-
torum seu de fame &
siti.

QUESTIO I.

Quid Antiquis & quotuplex est appetitus
alimenti & quæ ejus causa?

A Primo : Est actio potentiae animæ
appetitiva, qua alimenta in stomacho appe-

E Secundo : Duplex est vel *Naturalis*,
quæ naturæ stimulus in ventriculo, sicut in
aliis partibus ad alimentum sibi conveniens
attrahendum ob partium vicinarum, vaso-
rum ipsius inanitionem (*quam inanitione*
ne vasatio sanguinis refellit) vel

Artificialis, qui est sensus exquisitissimus,
stomacho inexistens, & maxime in ejus ori-
ficio sensu causatus, quo pro diversitate
sua cum humidorum nunc solidorum, de-
siderium, adeoque fames vel sitis provoca-
tur.

A Tertio: Causa est ex Galeno *venarum*

suctio in stomacho & singularis hujus
 Quæ Suctio quidem est prorsus res in
 quia implicat, & quidem tam conti

Q. II. Quid nobis & quotuplex
 petitus iste?

R. Primo: Est Cibi potusve deside

R. Secundo: Est tantum unicus, & q
animalis, qui duo supponit.

Primo sensum stomacho vi hujus m
 impressum.

Secundo: Sensus hujus five affection
 ceptionem, mediantibus tum nervis, tu
 ritibus animalibus inibi undulantibus
 si, percussis, in cerebro factam, vicu
 rie modificatæ appetitus solidi vel h
 formaliter constituitur; ratio est: qu
 petitus naturalis male animalibus at
 tur, cum causæ illi adscriptæ in Q. I
 non naturalem sed animale appe
 constituunt, ut pote sensum fibrarum
 nentes.

Q. III. Quid est *fames*, & *sitis* S
causa?

R. Primo. Fames est cibi, sitis vero
 desiderium.

R. Secundo: Causa famis est mens
 Salino-volatile stomachi rugis inexist
 quo ceutympha in internæ tunicæ glan
 à sanguine separata fibrillæ illius tunicæ
 nervi orificio sinistro inserti titillantur,

vellicantur : ad sitim efficiendam, fau-
gular, & asperæ arteriæ ariditas, maxime
pro humiditatis stomachicæ defectus, hinc
dictas partes facile vellicantium since-
tas, non semper concurrunt.

Q. IV. An menstruum stomachale non
tam præ dictam obtineat vim?

R. Ilenon aliam habet vim, ac quævis
lymphæ: licet per accidens aliqua chymi
portio remanentis portio in cavo stomachi
quandam vim inferat, qua me-
diante major sensus in stomacho concitari

Q. V. Cur magis famemus Hyeme quam

Quia in hyeme menstruum stoma-
chale habemus magis concentratum, acrius
ob minorem transpirationem.

Q. VI. Quomodo glans plumbeus,
vel silex in ore detentus, sitim le-
uat, cum nulla insit ipsis humiditas?

R. Hoc fit quod motu horum,volvendo
linguæ ductus salivales magis ape-
riuntur & saliva effluat.

Q. VII. Quæ causa est, quod fame de-
terminato alimento, salivam uberiores in o-
re sentiant?

R. Hoc non à fame sed famis causa de-
pendet, salivæ indigitat fluiditas, men-
struum enim stomachale seu lymphæ, post
nu-

nutritiarum particularum depositionem
quosior reddita, per glandulas salivales
ad os deponitur.

TITULUS XIII

De Masticatione & glutitione alimen- torum.

QUÆSTIO I.

Quid est masticatio, & an in omnibus
requiratur?

R. Primo: Est alimentorum in os
ptorum mediantibus: maxillæ inferiori
guæ & labiorum motibus, & quidem di-
rum dentibus caninis, molliorum incisio-
hinc molarium, asperitate facta agitata
comminutio. Unde duo habet conjunctam
masticatio: *comminutionem* & *Salivam*
scilam, sive ciborum per salivam suba-
nem.

R. Secundo: In omnibus requiritur,
summe necessaria est, nam decem boli
masticati melius digerunt, quam unus
masticatus, hinc est quod voraces tot n

positiones edoxii sint: nam mediante masticatione
 & salivæ super motum oris partium copiose pro-
 cur, & alimentis in hoc actu commisce-
 re, quæ inde felicius dissolvuntur, & sic chy-
 lificationi in stomacho subeundæ apparan-
 tur; unde ubi in aliis animalibus dentium
 pluralitas, salivæque copia non est V. G. in
 & avibus, quæ dentibus carent, tunc vel arenæ
 in actus masticationis vicariæ deglutun-
 tur, ruminationem, vel ventriculorum
 plurimam, vel menstruum stomachi copio-
 sius curata dedit.

Q. II. Quid est deglutitio & quomodo
 fit?

A. Primo: Est Alimentorum masticatio-
 nis solutorum in stomachum detrusio.

A. Secundo: Fit: dum alimenta in ore
 præparata mediantibus linguæ & faucium
 musculorum motibus ad pharyngem, & ab
 inde per rimulam laryngis ab Epiglottide
 clausam, sphinctere se angustante fibrisque
 musculosis œsophagi motu peristaltico se
 succedente contrahentibus, in ventriculum
 detruduntur ad famem vel sitim se-
 dendam.

Q. III. Quid est saliva?

A. Est substantia aquosa & ut omnis lymphæ,
 Saliva spirituosissima, in glandulis maxillaribus, pa-
 rotis & sublingualibus à sanguine separata
 primo, quæ per tubulos horum excretorios

pro majori vel minori oris commotione minusve in hoc deponitur, ut primam lentorum solidorum dissolutionem inducat & sit primum alimentorum in stomacho chylum mutandorum menstruum dissolvens, & abstergens, licet secundam guam ad motum, fauces ad deglutitionem disponat, sitim removeat, sit medium vens saporiferum ciborum portionem de patet salivam minime esse humorem clementitium sed potius primum *menstruum* seu *succum gastricum* in huius laboratorio, & Authorem primæ fontis in ore, maximamque cum sanguine affinitatem & unum alterius est procreandum.

Præterea hæc saliva disponit cibos ad meliorem chylicationem: Item gustui inservit, sales liquefaciendo, nervulos & linguam brillas modeste movendo. Item linguæ motum expeditiorem tam ad loquelam quam ad comestionem reddit, & alia multa præstare bona.

Hæc *Lympha*, seu *succus* seu *liquor gastricus* sunt synonyma. In statu Naturali est temperatus, salino spirituosus, & multa, uti diximus præstat; si vero sit acidus, & in statu ternaturali multa & magna mala in toto corpore & partibus inducit.

TITULUS XIV.

De Chylificatione et Excrementis, seu excrementorum separatione.

QUÆSTIO I.

Quid Antiquis est chylificatio, & quæ causa hujus, hinc absolutionis in intesti-

A. Primo: Est alimentorum concoctio in stomacho facta.

A. Secundo: Causa est calor stomachi cum facultate ejus concoctrice.

Dices: Hoc calorem non præstare; quod comprobatur: quod pisces sine calore tali vivunt, & digerant. 2. Canes ossa digerunt quod calor non potest. 3. Quo magis calor in febribus eo minor est appetitus.

A. Tertio: Bilis affluens per ductum choledochum à corruptione præservans & ad sanguificationem disponens, hinc vasa mesenterica intestinis tantum chylum vi singulari attra-

tractrice imbibentia, & ad Epar ferentificationem absolvunt.

Q. II. Quid nobis est chylicatio causa?

R. Est alimentorum in stomacho insam chylosam cremori hordei non aliam mutatio : non vero concoctio : enim est , dari in corpore sano calore actioni, ut Antiqui putârunt efficiendam.

R. Secundo : Est causa efficiens c Antiquos sola alimentorum resolutio vphæ seu menstrui stomachici Salino-Secundo-volatilis facta : *Adjuvans* est *Primor* stomachi, viscerumque circumjacentium tale menstruum, teste chymia, à moderato constanter acuaturn quæ corpora dissolvere valet : *Secundo* rugæ rioris tunicæ stomachi, quæ alimenta processitate detinent.

Q. III. Ergo causa chylicationis est fermentatio?

R. Non: Nam motus adeo vehemens est fermētativus, in statu naturali nullis comprobatur , sed simpliciter resoluti qui est temporatus, hinc insensibilis : om enim actiones in sanis sunt temperatæ: Si tamen cum *Ziræo* & *Vicario* chylicationem per fermentationem, fieri asserere velit, inficias ibimus , dummodo non violenta

ferentibilis, sed ut ipsæ Zipæus asserit levis & advertibilis, quasi fermentatio alimentificatio in Ventriculo intelligatur; neque enim lenta requiritur, cū tenuiora cito ex Ventriculo per pylorum ad intestina excurrant.

Q. IV. Quid est chylus?
 R. Est massa quædam liquida cremori horæ calore veluti similis ex cibo vel potu in ventriculo & intestinis (in his enim etiam aliqua fit digestio) genita, ex quo omnes corporis humores seu succi seu liquores suos naturæ valent; chyli officina est ventriculus & intestina.

Nota: Ut autem bene capiatur quomodo hic locus chyli ferus fiat, mechanice & ad causam facile deduci potest, hoc modo: postquam pistor farinaceam massam ex malictia cum portio aliqua ibi remanens pro nova resolutione & dissolutione subsequens massæ inservit. Pari ratione se res in Ventriculo habet, reliquiæ enim ciborum primæ Ventriculi adhærentes aciditate addunt, & novam cum novis alimentis resolutionem & dissolutionem.

Q. V. Resolvuntur ne cibi simul & seorsim in stomacho?

R. Non; hi citius illi tardius: unde pars jam resoluta & sufficienter diluta per pylorum continuo conniventem in intestinum duodenum defluit.

Q. VI. Quid est chylicationis actio & quæ hujus causa ?

R. Est chyli seu purioris massæ chylosæ portionis in intestinis resolutio & dilutio, hinc à fœcibus separatio.

R. Secundo: Causa hujus est *Prima* bilis ab epate constanter & magis tenuis, cysti vero fellea crassior, amarior & intestinalim mediante ductu, cholydocho in intestinum duodenum fluens, vique sua plus Salino-Sulphurea & oleosa potenter vens, penetrans, attenuans, fluidiorem dens, rarefaciens, & ceu balsamum ab corruptione & verminatione ac putredine præservans; tum succus pancreaticus per ductum suum, ab auctore: *Wegianum* dictum, in intestinum fluens, ut pha Salino-Spirituosa resolvens ac diluit.

Secundo: Chyli puri sic diluti & resoluti debita respectu pororum vasorum lacteorum proportio, impuri vero seu fœcum proportio.

Tertio: Motus intestinorum peristalticus proportionatam massæ portionem in poros vasorum exprimens. Et

Quarto: Rugæ intestinorum maximæ, massam, quantum ad separationem requiritur, inferiora alias perentem tantisper detinentes.

Q. VII. Ergo separatio chyli à fœcibus

ionis *causa* per effervescentiam bilis & succi pan-
creatici ?
 Non : Namin statu naturali nec signa
 effervescentiæ, nec duo isti succi sunt
 contrarii, ut effervescentiam
 causare possint : adde succum pancrea-
 ticum esse Naturæ Salino-Spirituosæ, hinc
 & minus acidum, hoc est evidenter : & po-
 tuit, non concessio : illum esse subacidum,
 non fieret effervescentia per mistio-
 nem horum succorum, cum bilis
 temperatis non effervescat, præ-
 munitur si acida sint temperata, imo si liquor
 pancreaticus vel lymphaticus naturaliter seu minus acida sint, mira-
 tur & turbas excitant, cruditates
 præstant, appetitum potius destruunt, quam
 ferant, & fermentationem naturalem de-
 struunt.

Q VIII. Qua serie ergo fit chylica-

1. Modo sequenti : Cibus assumptus
 prædentibus caninis, & incisoriis mox mo-
 lina perfringitur motuque linguæ buc-
 ca & labiis saepe in ore volvitur, saliva imbui-
 turque ad meliorem saporem, mixtionem,
 digestionem & solutionem, donec tandem
 ad radicem linguæ perductus, illius motu &
 elevatione ad œsophagum moveatur : ultra
 laryngem & Epiglotidem, quæ epiglottis in
 hoc

hoc motu lingua incurvatur, & supramentem se instar pontis inflectit: æsophagus jam attingens ab illo mediante muscubiculari deglutitur, & partim suo potest partim fibrarum annularium æsophagi tractione descendit ad ventriculum: Ventriculus statim undique fibris suis cibos coactitur & utrumque ejus orificium, inferius, ne volatiles partes evolent, aliter constringitur, imo utrumque seclaudit non nihil clausum, etiam ventriculo suo. Et ne quid ex intestinis ad os regredietur, aut cibus indigestus ad intestina deducatur, & melior etiam fiat digestio, habet illa clausura, quam faciunt copiosæ fibræ neæ & nervosæ, quibus exstruitur utrumque orificium, in modum alicujus annuli carni nervosi; Cibus jam in ventriculo conclusus undique totus imprægnatus saliva, & liquore gastrico subacido, undique transudat ex parietibus ventriculi: aliquo tempore post illam irrigationem cibus in Ventriculo fit omnino spongiosus & porosus, & molliores ejus partes incipiunt extra se in vicem efferri; post has in minima frustula reliquum apparet discerptum, donec tandem totum ad cremoris consistentiam redigatur, tunc ergo chylicatio in ventriculo peracta est.

Q IX. An ergo omnis cibus ejusque
ælophylæscit in Ventriculo æqualiter?

R. Non: quia mollior, tenuior, purior,
masticatus cæteris paribus citius chy-
lophylæscit. Cibi vero crassi, solidi, in ventriculo
longius dissolvuntur, & chylescunt.

Q X. Utrum cibus primo deglutitus,
primo digeratur?

R. Quod non: quia potest esse quod pri-
mo deglutitus sit crassior, aut viscidior & so-
lidior, & sic non potest primo digeri, sed lo-
cum servat, donec etiam potu dilua-
tur & magis dissolvatur: At si liquidus sit ci-
bus, cum potu in ventriculo confunduntur: Sic
citius chylescit, quam assus, vel fu-

Q XI. An cibus dissolutus, alterius dis-
solutionem expectet?

R. Quod non: Sed primo dissolutus pro-
perat ad pylorum & ad intestinum transmit-
tendum.

Q XII. Quantum ergo tempus requi-
ritur ad chylificationem?

R. Cum chylificationis diversitas, ex tot
diversis habeatur capitibus ad certum tem-
pus non potest limitari: Sunt enim aliqui
roboris & efficacis ventriculi, ut intra
tres, quatuor vel quinque horas ad summum
chylificationem perfecte absolvant: E con-
trarii sunt tam debiles, ut intra octo, de-
cem,

cem, imo duodecim horas vix chyli-
ficationem absolvant : Interim in plerisque
cit tempus septem horarum, varia
pro assumptorum qualitate & quantitate.

Q. XIII. Quodnam est indicium
etæ chylicationis?

R. Subsequens ciborum appetitus.

Q. XIV. An in Intestinis etiam
chylicatio fiat?

R. Jam supra insinuavi etiam in int
continuari aliquam chylicationem,
fermento stomachali, secum delato,
à bile & succo pancreatico ibidem co
nientibus.

Q. XV. An melior fiat digestio d
ctæ an de die?

R. Primo: Rem esse pro & contra di
bilem, propter varietatem corporum.

R. Secundo : Cæteris paribus pro
lius est melius de nocte dum dormim
quam de die dum vigilamus digestionem
ri : nam in somno sanguis & spiritus
ita ad exteriora corporis feruntur & c
stioni incumbunt, unde multi sunt, qui
ge maiorem cænam quam prandium
gant : præterea observamus passim cibo
prandio assumptos, tempore cænæ non
digestos.

Q. XVI. An in hyeme vel æstate me
fiat chylicatio?

x chylificatio. In Hyeme, quia famemus plus & citius, lerisque sanguinemque in hyeme, præterea in variis liquoribus gastricum abundantio-quantum habemus, ob minorem illius resolutio-ndicium.

Q. XVII. Cur aliqui à pastu rigent & citius corrumpuntur?

R. Præmo hoc fieri, quia potus nostri semper frigidi sunt, & sic calor omnis ad ventri- in in calidum concocturus recurrit, & hæc est em, vulgaris opinio.

Secundo: Hoc non esse perpetuum, sed modo fieri, modo non fieri, prout variatio & aliæ circumstantiæ se ha- tio.

Q. XVIII. An sapida insipidis citius chy- ra corrumpuntur?

R. Quod sic: quia sapida ventriculum afficiunt, & ventriculus illa ar- plectitur, unde quod sapit nu- ra.

Q. XIX. Quando chylificatio in ventri- calidum intestinis peracta est, quo chylus de- ferretur?

R. Ad vasa lactea.

Q. XX. Quid sunt vasa lactea?

R. Venæ lacteæ, seu vasa lactea sunt va- scula quædam sui generis innumera & admo- dum tenuia, quæ ex omni intestinorum parte egrediuntur, & per mesenterium un- P dique

dique præsertim illius *glandulam magnam Asellii seu centram* (ubi vasa lactea *primæ generis* dicuntur, & inde iterum congre-
truncis crassioribus & paucioribus egi-
tur, ibique vasa lactea *secundi generis* au-
adeunt, aut potius *cysternam seu receptaculum*, seu ampliorem partem ductûs
cici, & ipsum ductum thoracicum,
sequenter vasa lactea tertii generis
ciunt.

Illa autem vascula non apertis osculis
in intestinorum cavitate, sed obliquè
eorum tunicas sunt posita, sicuti ure-
vesicæ inferuntur, ideoque aërem ex
intestinis non admittunt.

Porro in omnibus intestinis, chyli co-
seu pars illius delicatior, foeculentiore
intro retenta, ab illorum centro ad latera
superficiem internam emergit, & in
lactea absorbitur, idque ut fiat communi
motu peristaltico intestinorum, lento
lorum initio, usque ad finem (juvante
ad hoc intestinorum valvulis) protrusum
& vasis lacteis absorbendus offertur.

Verum non intrat chylus vasa lac-
motu peristaltico, eo modo, quo mul-
sum est, nam ille fit fibrarum transversarum
intestinorum contractione, qua consec-
ter subjecta vasa angustantur; sed potius
modo :

pressionem abdominis, & *descensu diaphrag-*
mate intestinorum latera ad chylum quem
congruent, accedunt; aliqua chyli pars in
vasa lactea imbibitur (saltem si tunc su-
perposita non contrahatur, nam tunc
nihil introiret, quamvis postea contrahi pos-
sum, sed, cum motus peristalticus fit successiva
contractione fibrarum) & motu peristaltico
superius sequente, partim sursum premi-
untur, interum in intestina delabuntur: unde
motus potius fit ad chylum jam in lactea
vasa promovendum, quam ad illum su-
perius eundem.

Nobiliore chyli parte jam in vasa lactea se-
paratur, reliquæ sunt fæces quæ quamvis in o-
mnibus intestinis (ut fit in omnibus aliqua
nobiliore ab ignobiliore separatio) fiunt ta-
men maxime in *colo & recto*, nam antequam
in rectum deveniat, jam optima ejus pars se-
parata est, & fæces foras excernun-
tur.

Nota: Chylus in Ventriculo & intestinis
indistinctus servat aliquatenus colorem assum-
ptum, sic Vacca & oves, quia gramine
pascuntur, chylum habent viridem: Chylus
humanus plurimum est coloris cinericei,
est ubi jam sequestratus est in vasa lactea, &
in thoracico, omnino albus est: nempe a
fæ-

foecibus jam liberatus , in Cane ex cochleari ex cysterne paulatim concre roseum inducit colorem.

Chylus jam vasis lacteis susceptus, tur ad *glandulam magnam mesenterii*, quam omnia vasa lactea , tanquam trum mesenterii decurrunt, ac per illa ctuose transcolatur , forte ut eo tard lactea moveatur , ejusque summa qu celeriore motu per ductum thoraci quam per lactea compensetur, si (ut asserunt) ductus thoracicus excipiend lo per tot vasa lactea simul deportato sufficeret.

Progreditur autem chylus per lacte senterica sicut & per ejus glandulam ma usque ad cysterne seu receptaculum commune, partim motu ipsi impresso al stinorum fibris peristaltice contractis, p continua novi chyli successione, qua surgetur , multum ad hoc juvantibus l rum valvulis ejus regressum inhib bus & innata eorum ad constrictionem pensione. Transcolatus jam chylus prædictam glandulam , ramulis aliquot cioribus quidem sed amplioribus quam ipsa vasa lactea infra glandulam ob mesenterii decurrit , & capaciore pa ductus thoracici *Cysterne* dictam subin

Haec est haec *cysterna* inter tendines diaphragmatis, quo illi loco spinæ dorsi annectuntur, recipitque ex omnibus partibus interioribus & abdomine contentis *vasa lymphatica*, ut eorum lymphæ chylus diluatur, quo tanto facilius percurrat ductum thoracicum.

An vero aliqua chyli pars proxime ex *cysterna* ad uterum & renes diffundatur, dicemus de urina & foetu.

Quoniam vero chylus, solis causis pro motu per *vasa lactea* jam assignatis, admodum difficile totum iter ab intestinis ad *axillarem* internam, cui ductus thoracicus inferitur confecisset, atque facile coagulationem inivisset, medio itinere novam agitationem, singulis mutationibus suis tendinibus *cysternam* contingente.

Non est vero ductus thoracicus simplex *cysterna* ad prædictam venam protrahens, sed magna parte, duobus quasi confluens, multis in locis valvulas habentibus, qui transversis ramis (*scalas dices*) inter se communicant, excepto circa cor, ibi enim ambo aliquo spatio coeunt, idque ne facile totus obstrueretur, & sanguis chylo, quo repleatur debet, orbaretur, sed uno etiam ductu, si uno obstrueto, per alterum adhuc chylum reciperet. Ducitur itaque chylus

ex ductu thoracico recta ad venam
viam, cui præfatus ductus, pluribus aliq
osculis, aliquando unico sed ampliore
tur, sanguini in illa ad *cavam & cor*
commiscendus.

Sed ne sanguis decurrens per
subclaviam incidat in insertum illi duct
chylum reprimat, præmunitur ductu
suam insertionem ubique tenui quada
vula respectu ductus foras intus spect
sub qua chylus tranquille ad sanguine
truditur, & ultra quam sanguis sicut
pontem progreditur, prout etiam
suo tractu valvulas obtinet, quibus ch
gressus impediatur, ejusque ad cor mot
cilitetur.

Utrum vero omnis chylus tantum ad
nullus vero ad hepar feratur, sub Jud
est: prior tam sententia longe firmior
corde, quam de hepate, quæ magnas p
difficultates, de quibus *vide Loirerum*
pæum.

Utrum etiam nihil chyli immedia
ventriculo in ejus venas recipiatur, ut a
per illas (sicut ex intestinis per vasa lact
ductum thoracicum ad sanguinem ferri
mus) deferatur, ut sic viam brevior
niat, cum constet hominem ab assumpti
cito refici, præsertim si spirituosæ sint V
vinum &c. Verum hoc non probat

venam aliquam ex ventriculi cavitate proxime
bus aliis venis absorberi, sed ad summum (quod
apliorem sonum captui est) aliquem spiritum, qui
& consequenter chylus non est, se in sanguinem
proxime insinuare, qui ad cor deveniens il-
per ad refoecillat, tum spiritus vitales & anima-
lli duces movendo, augendo, & sopitos excitando,
ductum sanguini majorem rarefibilitatem præ-
quadrando.

Christandem associatus sanguini, non
quidem temporis & statim in illum convertitur,
sicut namque maxima ejus pars talis est, ut
etiam naturaliter multum à sanguine discrepet,
quod tam cito in illum mutetur & non ali-
quod tempus cum sanguine prius circuletur: Sed
ipsum confirmat experientia, nam hominum
& animalium sanguini, quinque vel
sex horis à larga alimentorum assumptione
per sectionem educto & coagulato, su-
perest lacteus quidam humor, vix illi, qui
in ductu thoracico dissimilis, qui nequit
esse aliud, quam chylus, qui certo tem-
pore à sanguini innatat, sed nimis
diu post illum, jam rubicundatus dispa-
ret.

Hoc tamen non negaverim aliquas chyli
particulas sic posse proxima & citissima ra-
refactione vi spiritus aërei converti in san-
guinem, sicut etiam aliquas in bilem, &c.

Q. XXI. Cum facta sit mentio vasorum
P 4 lym-

lymphaticorum, quid ergo sunt vasa lymphatica?

R. Quamvis de his alibi actum, & actum getur, hic breviter dico: vasa lymphaticus ductus admodum tenues transparentes translucidi, lympham à glandulis accipiunt & in vasa lactea exonerantes, plura videtur. *ultimo h. lib. circa finem.*

Q. XXII. Quænam sunt excretionis seu primarum viarum?

R. Sunt fœces maxime alvinæ, cum propria gravitate, tum visibilis abstersiva, tum maxime vis motus intestinorum peristaltica intestina crassa, & ab hinc ad *sphincterem* que *recti* ablegatæ, & pro nostro arbitrio clusæ. Hæc exclusio rursus variat, citior est, modo tardior, prout est dignitas motus peristalticus, qualitas & quantitas gestorum.

Q. XXIII. An detur in intestinis fermentum ex *Helmontio* stercorificum?

R. Non: Sed chymi chylo spiritus privati sulphur impurum sui Juris tunc datur, & à lymphæ hinc inde, maxime atque in cæco effusa cum salibus urinosissimis resolvitur: Unde

factor.

TITULUS XV.

*De sanguificatione, seu
chyli in sanguinem con-
versione. seu Hæmato-
si, & excrementis.*

QUÆSTIO I.

Quid Antiquis est sanguificatio seu hæ-
matosis, quæ ejus, causa, quis finis, & quæ
excrementa?

R. Primo: Est actio organica, adeoque
sanguinis è chylo in epate contingens ge-
neratio, & per venam portæ facta affluxio.

R. Secundo: Causa est calor epatis cum
facultate hujus concoctrice innata sanguifi-
cationis. *Pelopesius* hæmatosim seu sanguifi-
cationem tribuit olim cerebro: *Illemor* ocu-
lis: *Digenes* ventriculo.

R. Tertio: Finis est humorum alibilium
generatio.

R. Quarto: Excrementa hujus coctionis
quædam sunt *bilis* à vesicula felleis, & serum à

renibus specialiter è sanguine attracta cum hepar hoc sæculo læthalem sustinuit, unde cadit Antiquorum de sanguificatione in hepate facta sententia.

Q. II. Quid nobis est sanguificatio quæ ejus causa?

R. Primo: Est actio similis, quæ convertit in sanguinem seu massam rubram contur? Dico *similis*, quia est simpliciter in sanguinem immutatio, si autem à corde vel hepate deberet dici actio *con-*vertens.

R. Secundo: Est sola chyli cum sanguine moti & misti, præ primis vero vi spiritus a purioris pulmonibus communicati succedente intima resolutio facta.

Q. III. Quid ergo est sanguis?

R. Est liquor rubicundus Salino-volis-oleosus seu Sulphureus, gelatinosus, in arteriis, aliisque partibus contentus chylo tanquam suo elemento vi spiritus rei, è pulmonibus communicati, genitus. enim plurimum in hoc opere præstat, non aër (juxta suas literas) *Anima Est Rerum* tinctura universalis teste *Lovero* etiam sanguinis: Imo aërem Venenatum mira potest cuique notum est. Color ergo ille rubicundus sanguinis, ex miscela particularum salinarum & sulphurearum dependet, quæ

attracta, quæ invicem conjungantur, tincturam
in substantiâ purissimam faciunt, uti in operationi-
is de partibus chymicis liquet: V. G. Si Sal $\square$ ri con-
tingit coniungi cum sulphure communi, tinctura
purissima, lento ignis gradu exsurgit. Sic
visificatio quoque crassius cum de Sulphure seu oleoso
substantia parumpet, sicum sanguinis salinis par-
tibus coniungitur, facile ruborem induere po-
test.

Q IV. Ergo nec *Epar*, nec *cor* generat
sanguinem?

A. Omnino: Nam nec vis Epatis innata
sufficiens est explicabilis, nec cordis flam-
ma vitalis, aut fermentum demonstrabile,
quod fermentum hætenus aliqui cordi affi-
ciunt: nec coctio sanguificationi sufficiens,
vel *Epatis* assignari potest: hinc sangui-
ficatio non est actio organica, sed similis,
quæ dependens à sola illa resolutione, ut
inefficiente, licet viscera totius corporis
hanc resolutionem juvent, nunc aliquod pro-
movere communicando, nunc impedimenta
removendo.

Q V. Ergo sanguificatio non fit per
fermentationem aut effervescentiam?

A. Non: Nam primo motus ille adeo in-
temperatus actiones nostras ubivis tempera-
tas non juvaret, sed potius turbaret, imo de-
strueret.

Secundo: Non dantur signa talis fer-
men-

mentationis vel effervescentiæ in co-
sano.

Tertio: Nec fundamenta, nec re-
carum reperiuntur: levis tamen admi-
test fermentatio, ut diximus de chylicis

Q. 3. tit. preced. hoc lib.

Q. VI. Quis ergo sanguificatio-
finis?

R. Nullus: Si sola spectetur chyli
quoris albi in rubrum seu sanguinem
versio: ad nullam enim actionem co-
ris nostri rubedo, sanguinis singulare
præstat.

Q. VII. Cur ergo chylus omnis, qui
in corporis nutrimentum cedit, nec ut co-
mentum excernitur in massam rubram
tur?

R. Id non fit vi cuiusdam, exigenti
spectu corporis nostri, sed per accidens,
tenus chylus vi lymphæ spirituosæ jugite
fluentis & vi spiritus aërei in pulmonibus
communicati continuo resolvitur, necess-
particulæ hujus Salino-volatiles & sulphu-
dissolvuntur: unde color ruber, adde sol-
gestionem Sulphur liquidum expansum
tari potest, ut colore rubello superbia

Q. VIII. Quis chyli & sanguinis co-
nuæ resolutionis est finis?

R. Ut per resolutionem debite factam
primo è chylo nutrimentum fiat convenie-

Secundo: Hic cum sanguine constanter ex-
 istat in spiritus, qui cum massa sanguinis
 necesse est corpus distributi, partes cunctas impel-
 lunt, & sic actuent ad vitales actiones exer-
 cendas.

Tertio: Salino-Sulphureæ portiones à
 se recipiunt, constanter in epate secerni
 possunt bilem constituendam.

Q. II. Quid est proprie ista in sanguine
 commensuratio?

R. Est motus sanguinis intestinus seu con-
 tinuus particularum elementarium chylum &
 sanguinis constituentium actio & re-
 actio, quæ ab aëre in inspiratione attracto
 & calore solvente non parum promovetur,
 ad hanc autem actionem & reactionem de-
 berendam requiritur bona sanguinis
 & corporis constitutio, viscerum debita crasis,
 natura, situs, unio, & integritas: particula-
 rum salinarum & sulphurearum sufficiens co-
 mpositio, quia sanguis eo plus rubescit, quo plus
 de hæc & Sulphure participat, Sulphur e-
 nim Sale alkalino secundum minima sol-
 vitur.

Q. X. Vi huius intestini motus nonne
 sanguis debet dici vivere?

R. Non vivit, nam motus iste cum non
 dependenter à fibra, ceu vero omnis motus
 in organo perficiatur, non est vitalis: a-
 lium enim motus vini fermentativus etiam de-

deberet dici vitalis , cum hic sicut ille
 particulis nostris elementaribus ob co
 rias suas vires ingenitas, in se invicem
 tibus.

Q. XI. Utrum sanguificatio varia

R. Quod sic *primoratione etatis* in
 ne enim est floridior & spirituosior quam
 sene.

Secundo Motûs, & quietis, in laboriosis
 lior quam in otiosis.

Tertio Anni temporis in vere & æstate
 ridior cætero tempore.

Quarto Animi pathematum , moer
 moestitia segnem , lætitia alacrem re

Quinto Ratione loci arteriosus est flori
 venoso, qui crassior est.

Q. XII. Daturne circulatio sangui
 & quomodo fit ?

R. De hac agemus infra de sanguini
 lymphæ motu *tit. ultimo h. lib.*

Q. XIII. An omnis chylus unico illo
 cor transitu in sanguinem mutetur ?

R. Ad hoc est responsum *priori tit. 2*
in fine.

Q. XIV. Quænam sunt excremen
 massæ sanguinis seu secundarum viarum

R. Sunt vel *utilia* vel *inutilia* : inter
 est *primo Bilis*, quæ à sanguine per truncu
 portæ è visceribus abdominis relato, vi ep
 tis structuræ glandulosæ ad hoc conformat

ut ille super collatorium secernitur, & per vasa
 ob ceteram partim ad vesiculam fellis, partim im-
 mediate ad ductum epaticum, & per hunc in
 intestinum duodenum eructatur.

Secundo *succus pancreaticus*, qui vi substan-
 tiæ pancreatis glandulosæ à sanguine secer-
 nitur, & per tubulos suos excretorios in com-
 mune ductum, ac per hunc in duodenum
 eructatur.

Tertia *Lympha* quæcunque, quæ in stoma-
 cho, & aliis aliarumque partium glandulis à
 sanguine secernitur, & per tubulos excreto-
 rios eructatur: inter inutilia occurrit utina,
 quæ in substantia renum glandulosa vi spe-
 ciosorum structuræ materialis à sangui-
 ne per collationem quadam separata, per tubu-
 los excretorios in pelvim eorum & ex hac
 per urethras in vesicam & ab hinc pro libitu
 foras cernitur.

Q. XV. An omnis urinosa portio in re-
 nibus simul & semel secernatur?

1. Non: Sed illa tantum, quæ minus re-
 densa sanguineæ particulis gelatinosis
 complicata, utpote per renes, ceu uri-
 nosa cribra facilius co-
 labilis.

TITULUS XVI.

*De spiritualisatione,
spirituascencia.*

QUÆSTIO I.

Quid est Antiquis spiritualisatio, quæ
causa, quæ materia, quod instru-
tum?

R. Primo: Est spirituum generatio.

R. Secundo: Efficiens est anima cu-
cultate generativa spirituum.

R. Tertio: Materia spirituum na-
turalium est sanguis benignior & aer: vita-
lialis aer inspiratus & spiritus naturalis: an-
imalis aer per os & nares attractus, & spi-
ritus vitalis.

R. Quarto: Instrumentum spiritus
naturalis est epar, vitalis cor, animalis
cerebrum; nam in istis tribus partibus dicuntur
generari dicti tres spiritus.

Q. II. Quid nobis est spiritualisatio
quæ causa?

R. Primo: Est exaltatio activarum
humoris chylique particularum.

R. Secundo: Causa est continua

VI. *resolutio, seu motus sanguinis intesti-*

Q. III. Nullum ergo viscus spiritus ge-

R. Non: nam non *epar*, cum hoc tantum
 eadem separet, nec *cor*, cum hoc, sicut ad san-
 guificationem, ita ad spiritualisationem se
 habet per accidens, spiritus scilicet non à
 se creatos in totum corpus una cum nutri-
 mento dispensans. *Nec cerebrum*: nam hoc
 spiritum solum à sanguine separat juxta dicta
 de spiritibus. *Nec testes* cum in his non ge-
 rantur de novo spiritus, sed animalis per
 arterias & vitalis per arterias allatus & mistus,
 uterque resolutus & exaltatus dicitur ge-

TITULUS XVII.

De Generatione.

QUESTIO I.

Q. I. ex Antiquis est generatio animalis
 quid ejus facultas?

R. Primo: Est actio facultatis generatricis,
 ut principium conjunctum produ-
 cit simile.

R. Secundo: Facultas ejus est illa animæ
 vis,

vis, quæ proxime efficit totius viventis
 rationem ad animalium species perpe-
 das : hæc duas habet ministras : scilicet
ratricem, quæ principium generationis
 rat & immutat ; & *formatricem* seu
cam, quæ toti corpori, singulisque par-
 suam dat organizationem : his duabus
 sum serviunt *attractrix, retentrix, conservatrix*
 & *expultrix*.

Q. II. Quid nobis est generatio
 lis, & quæ nam ad hanc requiruntur ?

R. Primo : Est actio animalibus
 propria, & definitur à D. Thoma P. I.
Quod sit origo seu productio viventis à
se ut principio conjuncto in similitudinem
re. Dixi *ut principio conjuncto* hoc est
 ductio talis ut ad illam principium
 cens det aliquid producti de sua substantia
 Unde processio *Adami* à *DEO* non est
 ratio prout hic : nec processio *Eve* à
mo est talis, quia non est à principio
 est à causa efficiente, sed tantum se
 habent :

Alii dicunt generationem aliud non
 quam quandam tum sensibilibus tum in-
 bilium partium seminis tam in plantis,
 animalibus agitationem.

R. Secundo : Requiritur primo
fœmina cum suis organis generationi
 tis.

Secundo Genitura utriusque sexûs.

Tertio Partus,

Quarto Lochia &

Quinto generatio lactis.

Q. III. Quomodo differt generatio à nutritione & accretione?

R. Qui per generationem producitur vivens integrum per nutritionem & accretionem producuntur tantum successive partícula, unde per generationem producitur corpus per nutritionem & accretionem successive pars.

TITULUS XVIII.

*De Generationis subje-
dis horumque organis.*

QUÆSTIO I.

AN antiquis foemina sit ens monstrosum, & quomodo hæc, uti & vir ad generationem concurrant?

R. Primo: Non: nam foemina est respectu universalis ens intentum, & ordinatum ad generationem.

R. Secundo: Concurrit ad generationem foemina magis materialiter, hinc efficien-

ter quoque semine suo prolifico in preparantibus suis vasis æque instructo, *instrumentaliter* vero utero & que partibus genitalibus ad conceptionem & concepti gestationem debitis spositis.

R. Tertio: *Vir* magis *efficienter*, *materialiter* semine suo foecundo organo debitis concurrat.

Q. II. An & quomodo juxta nosna & vir concurrant ad generationem?

R. Fœmina non tam *materialiter* scilicet foecundo ex ovario decidentem *instrumentaliter primo utero*; qui dicitur in *fundum*, cujus lateribus utrinque connectitur, Fallopio *tuba* dictum; deinde, hinc *collum* seu *vaginam* & tandem dendum.

Secundo testibus seu potius *ovariis*, quæ semen sed ovula continent, juxta accuratas multorum jam à multis annis factas inspectiones.

R. Secundo: *Vir* concurrat *efficienter* genitali mediante suo semine foecundo communicato; *Instrumentaliter primis* in quibus illud elaboratur.

Secundo Epididymidibus, in quibus perficitur.

Tertio Vasis preparantibus extra abd-

o in
struct
teron
con
debi
ver
org
lro
ne
lar
em
le
e
e

sciorum excurrentibus & pampini forini-

Quarto vasis deferentibus.

Quinto vesiculis seminalibus.

Sexto Corpore glanduloso &

Septimo Pene.

TITULUS XIX.

De Genitura utriusque
sexus ac sanguine men-
struo.

QUÆSTIO I.

Quid Antiquis est semen utriusque sexûs
ac sanguis menstruus?

R. Primo: Semen humanum est corpus
vivens, spirituosum & humidum, ut resi-
duum tertie coctionis alimentum à partibus
sanguis, maxime vero à principibus ad' te-
tes derivatum, inque his elaboratum, ut vi-
vens, à quo decidet simile, secundum spe-
ciem generetur.

Diui corpus vivens, nam sicut sangui-
nem & spiritum ex quibusdam antiquis vi-
dere diximus, ita etiam Semen, cum sit

corpus à sanguine & spiritibus
ctum.

R. Secundo: Sanguis menstruus est
tio massæ sanguinis superflua, adeo
crementum alimenti ultimi partium
sarum, quod singulis mensibus vi luna
xus per uterum excernitur ad foetus
tionem & nutritionem serviens.

Q. II. Quid nobis est semen masculinum
& num vivat?

R. Primo: Semen est corpus fluxile
mosum, albicans, spiritu turgens, ex por
sanguinis chyloso-spirituosa, hinc animi
spiritibus per nervos affluentibus vi ly
seu menstrui testium & epididymidum
tantis & solventis & in testibus & para
genitum in vasis deferentibus & vesicul
minalibus elaboratum, ut spiritu suo pro
genitali dicto, qui ex odore colligitur, sit
teria generationis efficiens.

R. Secundo: Non vivit; cum non
vere corpus organicum, nec totum
num, cuius actus primus possit esse an
nostra.

Dices: materia seminis est succus
veus qui à cerebro decidit, quod patet,
tot nervi in testibus deprehenduntur:
terea patet quod insignis sanguinis portio
ablatio non tam debilitet, quam modicilla
seminis perditio.

R. Primo: Succum nerveum nullatenus
cum spirituosum ac semen.

R. Secundo: Hoc fieri sola deperditione
cuius animalium; quia horum deper-
itione etiam nervi inaniuntur.

Q. III. Quo tempore incipit generari
semen?

R. A Pubertate, quia tunc major est
effluvia glandularum, venarum & arte-
rarum & testium, qui sanguinem & spiritus
impellunt.

Q. IV. Quæ est officina seminis?

R. Sunt proprie testes, ideo Eunuchi se-
men non habent, titillantur tamen sed ab hu-
mori quodam tepidulo ex prostaticis in ure-
thra multis tubulis extillante, qui humor
est verum semen.

Q. V. Possuntne tamen Eunuchi, &
Castrati prout vel altero coitu in vesiculis
seminibus habere semen, & mulierem im-
pregnare.

R. Quod sic: Primo quia de bobus & cani-
bus castratis hoc narratur.

R. Secundo: Ad generationem certe
quæ fit per ovorum (ut mox diximus) in mu-
liere fecundationem, non requiritur tam se-
minis copia, quam spirituositas & activa-
tio seu irritatio, unde utique narratur
semina foeminam lasciviose impregnasse.

Q. VI. Cur Castrati plerumque
guentur?

R. Non modo castratos sed & ca-
ventes impinguari, quia non multum
progenerant, sed loco seminis mater
nutrimentum convertunt.

Q. VII. Quid est semen foemini-
num vivat?

R. Primo: Semen foeminae est ovu-
quod, si foecundum est, rudes in suo co-
mento continet omnium partium solie
delineationes, ut semina plantarum
caret ovulum subventaneum. Unde
potest mulieres habere semen, si per illu-
intelligamus, quibus pleni sunt testiculi
ab aura seminali virili foecundata ex ali-
suis errumpant in tubas Fallopianas exin-
cavitatem uteri.

R. Secundo: Ovula quam diu in o-
sunt, vivere vi animae illius foemineae,
decidunt, cum sint corpora parva toti o-
nua, scilicet corpori foemineo, foecundat-
ro à spiritu maris genitali, hinc separat-
ab ovariiis decisa, vivere vi propriae an-
rationalis infusae, ut infra dicitur Tit.
quaest. 9.

Q. VIII. Si foemina nullum è test-
semen ad uterum mittit, unde ille liq-
foemineus, qui in congressu per muliebria
cernitur?

inquit. A. Est Lympha è glandulis pudendi, colli, & cervicis uteri maxime clytoride tunc ex- & cetera, talis enim liquor etiam in gravidis, tum uteri osculum arctissime clausum est nate excernitur: utilis tamen est hic liquor, quia vaginam uteri humectat & coitum facili- tatem ad ovafecundanda, præterea hic liquor sæpe in tam quantitate excernitur, quantam re- torum cavitatem continere non potest ovis tamen coitu fecundo quam sterili & go-

Q IX. Num verum sit, omnia ex ovo

R. Canonem istum valere de animalibus tantum ovi paris, sed etiam vivi paris, & vegetabilibus. Conclamatum enim patet est homines non aliter, quam cætera animalia ex ovo gigni, totque probantur au- thenticæ observationes, imo ipse *Hippocrates* de *Natura Pueri* fatetur se *Paltriæ* abor- ti cupienti saltare iussisse, illamque à salta- tione ovum abjecisse, molli putamine obvo- lutam, hinc neque pura fabula est quæ de *Idæis* ex ovo editis circumfertur, neque animalibus tantum verum etiam plantis commune est, prodire ex ovo, quod ipsum scimus teste *Malpigio in Anatom. Planta- rum*: Patet hoc quoque ex observatione *Francisci Redi* in carnibus nempe & piscibus, ad quod muscis aditus patebat, depositis ab

Q 1 - ipsis

ipsis ovis vix nostris oculis conspicuis, vermes adparuisse; Nec obstat vulgus etio, quod ex limo & æstiva pluvia ranæ generentur; Respondet *Redi. de ratione In sect.* & ostendit ranas illas autem pluviae natas & in sicco inter dum saxa, vel limum delitescentes, subsident immotas cum terræ colorem imitentur illa non facile discerni, cujus rei evidentiæ esse subdit, quod stomachum plenum cibi & intestina excrementorum eo ipso momento, quo natae creduntur, habent. Hoc ipsum pulchre deducit *Bartholinus* docet ranas ex-spermate non perfici diebus duodecim, is enim Anno 1673. m. Aprili excepit sperma ranarum & vitreum clusit, aqua postmodum pura quotidie sa, radiis solaribus exposuit, & observavit prima die ovum conglobari, deinde sex illius partes conformari, quousque tandem die duodecima rana perfecta prodiiisset; de absque semine momento temporis via decidente illas non' posse fieri, facile quæque credet. Ut autem rem penitus periremus, prius pullorum gallinaceorum pote magis familiarium generationem dulo contemplabimur, ut hinc deinde ad manarum per fundatas conjecturas transire queamus.

Primo in gallinarum, ovario observantur

quandam papulam, quæ sensim au-
rubrum colorem adipiscitur, deinde à
utero abruptitur & per infundibulum, sive
tubam deorsum delata, albumen, quod
placis & cellulis, tum uteri, tum tubæ resta-
nat, induit, & tandem in extremo utero
humorosa contegitur, in quo præterea ap-
parent calazæ, seu uvæ lacte, seu perlæ, cir-
cularis & exigua capacitas in obtusiori par-
te, & cicricula quædam aviculæ pupillam
relinquit quæ *Harvæo* præcipua ovi pars ex-
istit, & quarta die ab incubatu in foecundatis
ovis conspicitur instar puncti sanguinei sa-
lis, e quo etiam sanguinis ductus diffun-
duntur & omnia corporis rudimenta notari
possunt: Sexto die viscera omnia & in-
terna nascuntur & pullus moveri incipit,
galeæ (seu vermiculi albi) similitudinem re-
ferens: a septimo ad decimum omnia mani-
festa evadunt, & alæ, pedes, pedumque di-
gitus cernuntur: interim dum enarratæ partes
robore sunt, albumen ductior absumi-
tur per venas & arterias, quæ tam ad ipsum
quam vitellum diriguntur; decimo quarto
die omnia viscera intra propria conceptacu-
la, thorace & abdomine recondi vi-
dentur & cerebrum sua calvaria tegi, & vi-
scera prius albicantia rubescere: Deinceps
umbilicalia vasa comparent, plumisque pul-
verem vestiri incipit, se movet, respirat & pipit:
al-

albumine tandem absumpto, venæ & aquæ ad ipsum pertingebant, exsiccantur vero ad vitellum intestinis adiunguntur. Post vigesimum primum diem, aucto furtum cortex rumpitur, & pullus in lucem effertur. Hæc eadem in cæteris volatilibus contingunt, quanivis tempore differenti.

Harvæus his non contentus, Cervas, mas, aliaque animalia secuit, atque etiam ova detexit, ut videre est *Exercit. generatione Viviperarum*: ubi expressè monstrat eo modo, ordine, & ratione, pullus ex ovo fabricatur, eodem pariter conceptu præexistente viviperorum fieri proveniunt. Idem docet *Arist. 7. de generat. animal. cap. 7.* ubi dicit omnia tum naturalia tum pedestria tum etiam volatilia si animalis sive ovi forma proveniunt, similiter gignuntur: & 3. *De generat. animal. 9.* quæ intra se pariunt animal, iis quod modo post primum conceptum oviforme quoddam conficitur, humor enim in membrana tenui continetur, proinde quasi ovum ita detraheris.

Stenonius Vir meo tempore Florentissimus anatomicis famosissimus, diversorum: *vacca, ovis, canis, cuniculi, ursæ, Leporis, Erinacei, Salamandra, testudinis, vipere, Lupæ, Cervæ, Damæ, Scrofæ, asinæ &c.* ita & foeminarum corpora hoc in puncto rimatus est: idem prout

Bartholinus, Hamemannus, & alii, ut pro-
 de ovario in foeminis humanis nemo
 cogitat; Stenonius in *Theatro Hassniensi* de-
 monstravit ova in cadavere foeminae, eaque
 cunctis aliorum ovorum more & cunctis spe-
 cimen ostendit. De ovario etiam cla-
 rissime loquitur Hippocrates lib. de natura
 pueri ut 4. genitura inquit rotunda est in
 pellicula qui genituram, quæ sex diebus in ute-
 ro nati & foras prolapsa est. ipse vidi &c. qualis
 annus ego referam: velut si quis ovo cru-
 dum testam circum circa adimat, in in-
 teriore pellicula inclusus liquor pellucescat &c.
 hic Hippocrates.

Q. X. An semina plantarum vivant?

R. Sic: nam anima plantarum nobis vide-
 ri consistere in spirituosus tantum seu aëreis,
 vel in his & simul sulphureis seu oleosis par-
 tibus singulariter exaltatis, totique corpori
 adherentis, hacque una cum semine sibi ad-
 haerentibus & actuantibus: unde patet
 semina plantarum sua anima informari vege-
 tiva, quæ cum divisibilis sit, decidit, una
 cum semine decedente, in quo dein illa con-
 servatur ab aëre vel alio medio nutriente. I-
 dem dicatur de seminibus brutorum rationi-
 bus hunc finem non deficientibus: Stan-
 dentem illis, quæ *Quest. 2. hujus tit. diximus*,
 nos hæc & nunc contrarium tenemus.

Q. XI. Quid est sanguis menstruus?

R.

R. Est portio massæ sanguinis not
gna, sed æque laudabilis, è foemina cal
per triduum, è frigidior per septimana
gulis mensibus ab anno ætatis 14. ad
50. usque per uterum vi præviæ ibide
guinis turgescentiæ profluens, ut port
spirituosa, seroso-chylosa suo temp
substantia uteri separari possit pro nutr
foetûs.

Q. XII. Quæ est causa hujus fluxus
strui?

R. Fermentatio liquoris in prostrat
nerati & circa uterum congesti & deten
de & sanguis in arteriis vicinis incalescit,
rum oscula dilatantur & tandem effund
dum vero hæc fermentatio cessat, cess
iam fluxus mensium circa annum 48.
minus.

Q. XIII. Quo tempore foeminae ac
nerationem aptæ redduntur?

R. Nisi malitia superet ætatem, fi
rumque 14. anno, seu quo menstruantu
jam diximus.

Q. XIV. An ergo foeminae non ge
rent, nisi menstrua habeant?

R. In cursu ordinario quod sic: sed
men duas novi, quæ tota vita nec guttam
derunt, & 6. vel 7. filios pepere
runt.

TITULUS XX.

De Conceptione.

QUÆSTIO I.

Quid Antiquis est, & quomodo fit conceptio, quæ requisita & num sit signum certum?

A. Primo: Conceptio est seminis utriusque sexus in uteri cavo permixtio & retentio, dum maris semen in cervicem uterum, a vide ab hoc attrahitur, foemina vero in proprium uteri sinum semen suum mittit, & sic duo hæc semina necessario mixta, in poris uteri quasi sepeliuntur: & tunc conceptio dicitur.

A. Secundo: Requiruntur tria ad conceptionem. *Primo: Materia conveniens* scilicet semen utriusque sexus ex quo omnes partu spermaticæ formentur & nutriantur.

Secundo locus: Scilicet uterus debite dispositus.

Tercio compositus congressus.

A. Tercio: Unum signum solum nunquam est evidens, multo minus certum.

Q. II. Quid nobis est conceptio & modo fit?

R. Est ovuli unius, vel alterius in o-
imprægnatio, hujusque separatio paulo
facta, & fit per intimam spiritus maris
talis associationem cum ovulo muliebri
in hoc concentrato spiritui pariter ge-
dum scilicet semen maris ad vel in cervi-
uteri effusum, suo spiritu uterum fecun-
& sic per unum alterumve porum, vel p-
tubam inde dilatatam ruit in ovarium
denique ovulum hoc vel illud penetrat,
centratoque ibi spiritui se jungit, totum
actuatur, ut colliquamentum jamjam re-
incipiat, & membranas ovuli dilatet: tu-
scens hoc ovulum in cavitate illa cont-
amplius nequit, & sic ab ovario separatu-
à tuba ibi per ligamentum suum irritatu-
jam ante attracta excipitur, inque ute-
serius vel citius defertur: unde semen
sculinum efficienter, seu spiritualite-
vum vero seu semen muliebri material-
concurrit.

Q. III. Utrum ergo omnes parte-
mul generentur?

R. *Antiqui* conceptionem intra septi-
dies à concubitu fieri, formationem aut-
masculorum ad dies triginta, & foemellar-
ad dies quadraginta differri crediderunt,
Hipp. lib. de natura pueri.

Secundo : Neoterici & Expertissimi
 medici ita & Hippo: lib. de locis in homine &
 erius inchoant dicunt omnia membra simul formari,
 tio paulatim & nos tenemus, frustra enim pars pri-
 us mater genita in foetus formatione quæritur,
 mulier quando simul omnium rudimenta jacta
 riter genuit :

el in cer Galen quidem Hepar Alchmaeon Cere-
 m foecundum Democritus umbilicum : Empedocles spi-
 m, vel ut a seipso nasci defendit, sed vane :
 varium quod autem una pars præ altera citius perfi-
 netur, cur hoc non negamus.

Q IV. Quomodo fit superfoetatio &
 njam gemellatio?

ter : A. Fit illa, dum facta semel conceptione,
 la concursu in concursu venereo noviter titilla-
 epuratur, scirritatur, ita ut spiritus genitalis valvas
 urinae ejusdem perrumpens denuo in ovario ap-
 ue in pectus, ovulumque foecundet, nec non tuba
 semper a fibris sui ligamenti per novam e-
 niam pectus foecundationem irritatis contracta,
 ut illud infundibulo excipiat, rursusque in
 utero deferat : Gemellatio fit primo, dum
 pectus genitalis duo ovula propriis tunicis
 sibi arte connata foecundat, tubaque orifi-
 cio excipiat ambo, utpote non nisi vi sepa-
 rabilia.

Secundo. Dum Spiritus genitalis ad u-
 trumque delatus ovarium, utrumque ovu-
 lum foecundat.

Tertio. Dum unum simplex ovulum plices habet dispositiones, ac delineatur ut hoc à spiritu maris genitali foecundum & utero apportatum, *geminos* constituit. Sic constat geminus nunc *simplici* nunc *plici* involutos esse tunica: Vel dico breviter quod plura eodem tempore foecundantur ova, gemelli nascuntur, si per vias dines tunc superfoetatio oritur.

Q. V. Quomodo fiunt monstra

R. Vitio uteri plasticæ seminalis vel imaginatricis perturbatione, aut cum ovo foetus principia male disposita sunt *gantes & pigmai* bene dispositi non sunt. De Monstris vid. *Tozz. Institutio* fol. m. 34 usque 47.

Q. VI. Quæ sunt conceptionis sita?

R. Sunt *primo materia debita* scilicet ritus maris genitalis per modum magis cientis, hinc ovulum muliebrem in se foedum, & ros nutritius in utero separatus foetus nutritur.

Secundo Locus seu Uterus debite dispositus.

Tertio Tuba uterina ex utroque fundum latere una, versus ovarium excurrente ovulum imprægnatum utero afferendi vel etiam spiritum maris genitalem prius luc deferendum, decenter constituta.

Quarto Compositus congressus : Omni scilicet impedimento aut impropotione maris foecunditatem foeminae proscriptis.

Quinto: Ut semen virile, eo momento quo ovum foeminae irritatur, emittatur, sic enim felicius fit imprægnatio, quam si diversis temporibus fiat.

Sexto: Ut fibra uteri se constringant, & os uteri se stricte claudat, ne ovum imprægnatum excidat.

Q VII. An certum sit signum conceptionis factæ?

A. Non : Sed plura simul sumpta dant probabilitatem, si non certitudinem: utile-
 va moror statim à venere, suppressio men-
 struum, languens, cibi fastidium, mam-
 marum tumor, dolor aliquis, & durities, ge-
 neratio lactis, hinc motus in utero; unde
 peruriam solam non posse esse signum fa-
 ctæ conceptionis, quin imo omnium signo-
 rum validius est.

Q VIII. Quæ ergo est differentia inter Embryonem & foetum in utero?

A. Embryo dicitur illa massa ex conce-
 ptione facta, tam diu, quousque ad per-
 fectam & absolutam articulationem non
 devenit, ea autem ex assè absolute dicitur
 foetus. Embryo non est homo, nec vivit
 proprie.

Q. IX. Quo tempore anima rationalis infundatur foetui?

R. Rem esse magis Theologicam, philosophicam & revera intricatam, diffique determinandam: dicimus tamen ter salvo aliorum iudicio, animam tum mo uniri foetui humano, quando condispositum est, ut anima possit in ipso circa 40. vel 45. diem, peracta scilicet organizatione: Tunc enim vere & proprie vita enim est sensuum exercitium, & exercitium ab organizatione, qua praesentibus augetur & nutritur, his deficiente mors in olla.

Anima ergo actiones sunt, nolle sentire &c. *Corporis* vero dispositi & organizati functiones sunt chylicare, circum masticare, deglutire, excernere respirare, &c.

TITULUS XXI.

De formatione & nutritione fœtus.

QUESTIO I.

Q. Antiquis est materia formationis & nutritionis, quod instrumentum, & quæ deficiunt?

R. Primo : Materia formationis secundum partes spermaticas est semen utrumque, secundum carnosas sanguis menstruus : instrumentum est calor & specifica uteri procreantis ; efficiens est ipsa anima rationalis consuetudine alteratrice, & formatrice, quæ figurat partium cum utroque semine, aliter format, & omnium primo è crassa membranas foetum involventes, velut totum formandi obvalationes : hinc tres bulbi seu notas trium partium principum : tandem reliqua viscera artus & carnes &c. animæ serviunt spiritus seminum per totam massam excurrentes, maxime autem in interioribus se manifestantes.

R. Secundo. Materia nutritionis est sanguis maternus per venam umbilicalem in foetus

tus e par latus , ibique perfectam susce-
 sanguificationem , inque humores a-
 conversus , & per venam cavam in c-
 corporis partes inde nutriendas distrib-
Instrumenta sunt organa nutritionis ;
 ens est anima cum facultatibus.

Q. II. Quæ nobis est materia for-
 nis, instrumentum, & efficiens ?

R. *Materia* sunt rudia delineament-
 ante conceptionem ovulo inexistencia,
 colliquamentum ovuli, ac succus dein
 rius ab utero per venam umbilicalem al-
 instrumentum calor uteri , efficiens p-
 diebus est spiritus maris, in primis, hinc f-
 næ genitalis, illas delineationes penetra-
 ac impellens, hinc noviter actuans, diduc-
 inque omnes dimensiones extendens,
 ovulum ad separationem disponens : vici-
 ovuli ab ovario contingente separatio-
 inque uterum per tubam attractam tra-
 tione , Deus movetur infundere animam
 tionalem, quæ proprii sui Domicilii long-
 actissima sit architecta.

Q. III. Quæ materia nutritionis, in-
 strumentum & efficiens ?

R. *Materia* est succus noster nutritiv-
 substantia uteri membranacea glandulo-
 sanguine separatus & foetui apportatus.
Instrumenta sunt organa nutritionis. C-
efficiens est anima , corpus nutritioni ap-

manans. *Causa sine qua non*, est materia-
rum nutriendarum structuræ & parti-
um nutrientium proportio simulta-

Q. IV. Per quas vias nutrimentum fœ-
tui utero affertur?

R. Per venam umbilicalem, *primo*, quate-
nus hæc suis radiculis per uteri placentam
hujusque papillas acetabulis uteri infixus, suc-
cum nutritium in istis imbibit, & in truncum
superiorem fert, ab hinc ad cor, à corde per ar-
teriam in totum corpus.

Secundo: Per os proprium: Dum fœtus hunc
maternum succum, ex utero in cavitatem
amnioticam cui innatat, ore identidem
sugit, ut sic jam in utero asvescat, huic su-
ctioni & assumptioni, quam vix in lucem e-
ditæ perfectissime peragit: hoc confirmat
statim à partu *lactens*, liquori amnii
per omnia similis, priusquam ullus cibus fuit
dum aliquoties à me, sæpius ab aliis observa-
tus, cum *meconium* in intestinis. Quod fœ-
tus per os sugat in utero alimentum, cla-
rissime docet Hippocrates Lib. de carnibus &
Lib. de natura pueri. Gal. 5. phorismor. Comment.
37. Lib. an animal sit. cap. 3.

Q. V. An liquor amnii, quo fœtus etiam
per os nutritur, tantum ex utero in cavitatem
amnioticam transudet?

R. Non: Sed probabile esse, specialiter
per

per ductus quosdam *D. Bidloo* succifer
ctos, ope placentæ ex utero ferri in
tem annii: licet videatur quibusdam
liquorem etiam à mamillis foetus jug
affluxu aggravatis necessario profundi
lam: hoc confirmant *primo per recens na
fantes*, quorum mamillæ turgidæ liquor
eti similem stillant.

Secundo. Sic hic usus mamillis neg
non potest dari ratio, cur masculi æque
mellæ gaudeant mammis.

Q. VI. Quid ergo est placenta uter
utero annectitur, chorion & Amnion?

R. Primo: *Placenta uteri* est efflu
quoddam crassiusculi sanguinis, ex ar
umbilicalibus chorion perreptantibus in
rosam uteri substantiam se insinuans &
ces quoddammodo agens, unde conce
primis diebus utero non alligatur.

R. Secundo: *Chorion* est exterior, *Amnion*
vero interior ovi membrana, ita ut hæc
branæ foetum includentes exordium
habeant, non in utero sed in ipsismet
rum ovario seu testiculis. *De his plura sequi
tit.*

Dices multi Anatomici dicunt humo
qui continetur in *Amnio* esse foetus sudor
qui vero in *chorio* urinam, ergo non potes
se nutrimentum.

R. Hos Anatomicos aberrare à vera ex

o succifera : *Primo* quia isti humores sunt in
ferri in cœlo membranis antequam foetus sit perfe-
ribusdam.

etius jugo. *Secundo* multa animalia sunt , quæ nun-
profundum indant V. G. Canes , & feles , mul-
recensita quæ nunquam mingunt ut pisces , a-
e liquores &c.

Q. VII. Ergo liquor Amnii cui foetus
illis negatur, est alibilis?

R. Sic: nam nullum odorem vel sapo-
rem, utina vel sudor, sed dulciusculum ob-
ta una: Estque albicans , facileque in gelati-
nionem concrefcit, ac reperitur in animalibus ,
st etiam quæ non sudant, & urinam in *alantoidem* mit-
, ex tunc, vel in vesica & intestinis usque ad tem-
tibus, pus retinent.

Q. VIII. Quis situs sit foetus in u-
tero?

R. Foetus ut plurimum facie versus spi-
ritum matris obversus, & capite versus genua
matris, manibus innitens (ut dormientes
solent) genibus ad abdomen contractis &
et pedibus à retro sibi decussatim suppositis re-
spiciendo.

Q. IX. Quomodo primus generatur san-
guis cum nullum à nobis viscus loco efficien-
tus admittatur?

R. Per solam resolutionem colliquamen-
tante spiritu maris genitali , proprio-
que concentrato simul illud agitantibus, at-
tenu-

tenuantibus, & per delineationes ovulo
istentes rapientibus factam.

Q. X. Quo tempore foetus in utero
veri incipit?

R. Plerumque tertio gestationis
mense, circa quarti principium, quod
alia citius, alia fortius motum senti-

TITULUS XXII.

De Partu, Secundina & Lochiis.

QUÆSTIO I.

Quid Antiquis est partus, quinam le-
gitimus & vitalis quid secundinae &
lochia?

R. Primo: Partus est exclusio foetus
facti ex utero.

R. Secundo: Legitimus est 38. vel
septimanarum: vitalis vero multis tantum
est, qui nonum vixit mensem, hinc non
tum quinque mestrīs & sexti mestrīs vel
etiam septimestris & octimestris non sunt
tales.

R. Tertio: *Secundina* sunt funiculus
umbilicalis ex duabus arteriis & vena co-

... cum tribus membranis & pla-

R. Quarto: *Lochia* sunt deteriores men-
strui sanguinis portiones, quibus naturæ,
pro conformatione, nec pro nutritione,
partum vivantis utitur, hinc in vasis asservat
usque ad tempus partus, ut ille post hunc eli-
minari possint, tum per vasa avulsæ secundi-
næ, tum per vasa etiam cervicis uteri.

XII. Q. II. Quid nobis est partus legitimus
acutus?

R. Est exclusio foetus cum secundinis,
congens circa finem noni regulariter &
decimi mensis. Quod etiam con-
firmare videntur in Jure l. 3. §. 11. ff. de suis
& leg. l. 29. pr. ff. De lib. & posthum. quia
partus hoc tempore non tam vitales quam
postea semper existunt: unde partus an-
te nonum vel post decimum mensem est uti-
que legitimus, cui assertioni leges quoque
scribunt, in *Novella 39. c. 2.* vel R. Tem-
pus quo infans gestatur in utero triplex est,
Primo formationis, Secundo motus, Tertio Par-
tis. Hinc divisioni convenit etiam divisio à
jure facta, quæ est conceptionis, gestationis &
Partus. Formationis sive conceptionis ut supra
ad 45. dies extenditur, si duplicatur
habetur tempus motus id est 90. dies, sic
nonaginta dies triplicati dant tempus legi-
timum partus: adeoque totius gestationis
dies

dies sunt 280. vel 9. menses aut hebdomadae 40.

R. Secundo: Absolute vitalis est partus legitimus nunc dictus.

Secundo octimestris.

Tertio septimestris &

Quarto decimestris : quia hi omnes esse possunt , & revera saepius vivunt prodeunt.

Nota aliud esse partum perfectum, maturum : perfectus est dum infunditur anima, non tamen est maturus. Aliud est vivum aliud vitalem, sic quoque vel seximestris partus potest esse vivus, non tamen legitimus. Cum autem Juris-Consulti hac interia maxime responsis Medicorum substantiant , per tradita *Math Steph. ad art. const. Carolina & Brunnem. ad l. Septimon. 12. ff. de statu hom. n. 3. igitur oritur.*

Q. III. An partus Duodecimestris quoque legitimus ?

R. Licet undecimestrem omnes tamen legittimum, nihilominus, praeter exempla quam plurima, Paulus Zachias vir Doctissimus in suis *Quaest. Medico-Legalibus lib. 2. q. 6. n. ult.* asserit duodecimestrem de re agnosci pro partu legitimo , ob partus tempora incerta, addita ratione, cur apud omnes partus tempora incerta sint ? quod sicut tempus incertum inter homines co-

aut hebrei ita quoque incertum pariendi esse. Con-
stat in animalibus irrationalibus, quæ,
ad certo tempore coeunt, statuto tempore
pariunt.

Q. IV. An bene dixerit *Hippocrates lib. de octimestri partu*, illum vitalem non esse ob
succedentem afflictionem uteri, quæ habita
est septimo mense?

R. Salva authoritate *Hippocratis*, quod
non quasi hoc verum esset, hæc afflictio
frequenter accederet in partu decimestri
et nononem factam nono mense: præter-
ea octimestres sunt maturiores, quam se-
ptimestres & tamen septimestres sunt vita-
longi.

Q. V. Cur à mare calido, foemina vero
frigida & vicissim promiscue fit generatio
ex maris, nunc foemellæ: & an dentur
signa certa maris aut foemellæ in utero lati-
tantis?

R. Primo: Istam sexus diversitatem non
à colore prædominante hujus vel illius ge-
neris, ut Antiqui voluerunt, dependere,
sed potius à varietate delineationum ovulo-
rum, quo ad partes genitales, vi qua
incubentium, potissima inter marem & foemi-
nam est differentia.

R. Secundo: Nulla dantur signa certa; Sunt
tamen nonnulli, qui asserunt, si ovum in coitu
de-

decidat ex dextro ovario fieri mares, si-
stro foemellas.

Q. VI. Quid sunt Secundinae?

R. Primo: Secundina dicitur, quod
do quasi partu excernatur.

R. Secundo : Sunt partes foetus
duae, harum prima est umbilicus in foet-
turo trium spitarum longus, ex cho-
amnio hinc urinaria conflatus, in quo
& duae arteriae à foetu ad placentam
gatae, & mire in hac disseminatae con-
tur.

R. Tertio: *Membranae ovuli*, foetu
volventes, quarum interior est tenuior
amnios: exterior crassior & chorios
tur: his additur tertia inter duas dicta-
dia, *Alantoides* in brutis à farciminis
sic dicta in hominibus vero proprie *ur-*
dicenda, in quam urina vi urachi fundo-
cae inserti, perque umbilicum excurrere
reddundare dicitur.

R. Quarto: Placenta uterina, quae est
neamoles è plurimis glandulis & quasi
culis instar pulmonum, unde *pulmo uter-*
audit, composita.

Q. VI. Quae sunt causae partus?

R. Sunt primo alimentum non am-
sufficiens corpori in dies majori alendo.

R. Secundo: Praecordiorum angustia
respirationis hinc debitae sanguinis resolu-

mares, seu defectum accrescens, seu respirationis ne-

ndina? R. Tertio: Uteri angustia & foetus moles,
ar, quodque ex gravitate offensio.

R. Quarto: Irritatio uteri ab excremen-
is foetus per ruptam Alantoidem reliquasque
s in foetum involventes membranas in uteri ca-
, ex chorion facta. Ego prae ceteris potio-
in quodam partus existimo esse maturita-
centiam: Sicut enim fructus qui maturi
tae conijuncto podiculo sponte sua decidunt,
ita & infantes maturi ab utero & placenta
, facti prodeunt in lucem. Ita *Gal. 4. aph.*

Q. VII. Quomodo fit partus?

R. Quatenus ob dictas necessitates sese
convolvens, manibus pedibusque cal-
citans & sic membranas ovi dirumpit, unde
multaque communiter aqua dictus, magis
tunc profluit, & partes universas genera-
tas humectat, quam humectatio-
nem requirit infans praevio capite, hinc hu-
mectat, reliquoque corpore, & tandem adju-
vante tum uteri fundo magis magisque
se contrahente, tum ipso uteri orificio tunc
largitraperto, tum spiritu matris cohibito,
diaphragma deorsum praementente, tum maxi-
me musculis abdominis unanimiter contra-
gentibusque subjectum, comprimantibus,
factus jam jam exiens, non sine magno, ob
via-

viarum angustiam excitato dolore tot expellitur; ergo mutuas præstant operæ & foetus. Quandoque autem evenit infans solus prodeat, proprio molimine, mortua matre, & vice versa tuum infantem mater proprio conariat.

Q. VIII. Quis partus fit o modo?

R. Bene nasci dicitur infans, qui capite prodit, si pedibus, non usque quacundum naturam, magis adhuc contrariam si brachiis vel latere vel clunibus umbilico prodeat. Hinc sæpe foetus de extrahi & excindi, qui partus Cæsareus vocatur, uti narratur de *Julio Cæsare, qui inde C nomen accepit.*

Q. IX. An ex partu difficili uterus rumpi, atque pubis ossa divellantur?

R. Primo: Sic. Nam propria experientia ante aliquot annos Olniponti confirmatur, ut vix non singulis annis adhuc dum comatur, uterum in aliquot foeminis ex partu laborioso mortuis & à me apertis circa cæcem nunc in antica, nunc in postica, nateralibus fuisse ruptum, foetu scilicet transverse ad exitum inclinante, ipsaque ejus nuper pudendum protrusa.

R. Secundo: Non divelli posse, sit de partu qualitercunque, difficilis, cum n

ore tamen per cartilaginem connectantur. Su-
per opera mentio facta statutum esse tempus bru-
emendi parienti, ob certum tempus coeundi.
molimur.

verum Q. X. Quodnam tempus parienti sit a-
conatus animalibus?

R. Elephas gestat duobus annis, Equus
fit quodam mensibus: Camelus & Vacca de-
cem: Cervus octo, ovis & capra quinque, por-
ci quatuor: Canis & cetera duobus; Cuniculus
quodam mense. Soli Homini est incertum &
vixit tempus gestandi & parienti: exem-
pla citant 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13.
14. 15. 16. 17. 18. mensium. Vid. Instit. Tozzi in fol.
4. & seq. & ante citatum Paulum Zabiam.
Q. XI. Quid est puerperium seu Lo-
chia?

R. Sunt insignis massæ sanguinis per vasa
parva in partu magis minusve distenta &
etiam, profluentis quantitatis, hinc residua
nutritii in uteri substantia membrana-
culosa separata portio; unde primo
exiit hinc plus minus albicans liquor & qui
durat 5. 8. 9. 10. 11. 12. 14. 20. imo 30. et-
iam dies effluit.

Q. XII. Unde similitudo natorum cum
parentibus?

R. Primo. Similitudo Medicis triplex est,
sic canis canem, homo hominem ge-
nerat: Sexus sic filius patri, matri filia est si-
milis:

milis : *Individui* sic alius Patri, alius matri
avo vel aviaē similis.

R. Secundo : Similitudinem depe
ab anima & semine interdum etiam ab
natione patris aut matris.

TITULUS XXII

De Generatione Lactis.

QUÆSTIO I.

QUæ Antiquis est Lactis materia, efficiens
& instrumentum?

R. *Materia* est sanguis : *efficiens* fac
mammarum Lactifica : *Instrumentum*
mammarum.

Q. II. Quid nobis est lac, quæ ejus
materia, efficiens & instrumentum?

R. Primo : Est liquor albicans è mat
fluens chylosus & dulcis pro nutritione
natus.

R, Secundo: *Materia* sanguinis est ch
so-serosa, debiteque spirituosissima.

R. Tertio : Instrumentum sunt man
ita constructa, ut portio chylosa velut liq
proportionatus in illarum textura glandu

alius materiam possit à sanguine separari, seu sunt tubuli
 seu vasa mammae propria, quæ ex illa-
 em de glandulis prodeunt mamillaribus innu-
 tiam ab utero & in papillis, plurimis foraminibus ter-
 minantur. Mammæ enim nihil aliud sunt,
 quam corpus globulosum, album, ex glan-
 dulis conglomeratis innumeris constructum.
 XXII. Efficere nullum datur, nil enim ibi de novo
 generatur, nisi quod anima mammae vivifi-
 cat universalis causa.

Q III. Quanam est via chyli ad mam-
 mam?

R. Esse ductum thoracicum de quo in a-
 nima diximus: alii dicunt chylosam sub-
 stantiam ad glandulas mammarias deduci,
 per ipsas arterias mediante circula-
 tione sanguinis; Idque ordinario & ple-
 nario fit secundo vel tertio à partu die,
 cum aqua horripilatione, seu ut vulgo fe-
 rentur **Milch Fieber**: ab initio aqueum
 & salubre, quia magis abstergit meco-
 nim, postea albescit & crassescit pro foetus
 nutritione.

Q IV. Utrum etiam in virginibus, ve-
 nulis maribus & pueris, lac in mammae repe-
 riatur?

R. Quod sic: nimirum propter viarum ad
 mamillares latitudinem, glandula-
 rum unitatem, & chyli abundantiam: vel et-
 iam magia, ut sæpe fit.

Q. V. Ergo Lactis materia non est sanguis, sed serum sanguinis chylosum?

R. Omnino: quod probatur *primo* *estis substantia.*

Secundo ex qualitate: quæ eadem est mentis assumptis.

Tertio ex quantitate, nam si tantum sanguinis foemina deperderet unico die, quæ lactis præbet lactanti, utique uno altera die extreme debilitaretur, imo more quod confirmant hæmorrhagiæ, & si aliter, fieret summe plethorica, si materia esset sanguis.

Quarto ex tempore, cum iusculum sumptum lac novum subministret, quotum esset insufficiens, si è chylo factum & è sanguine dein lac illud generaretur.

Probatur ulterius: Sumpta re amara purgante mox lac amarescit & laxat foemina. Item Nutrix à largo haustu mox sentit in mammis inundationem, quæ non fieret, si materia lactis esset sanguis, quia implicat ut cito chylus in sanguinem & sanguis in lactem converti possit.

Dices: Subinde exsugitur sanguis è mammis ergo sanguis est materia lactis.

R. Hoc violente & in statu præternaturali fit, ergo nihil probat.

Q. VI. Quænam in mammis requiritur?

ad debitam lactis separationem & excretionem?

R. Ut *primo* nec sanguis nec chylus sit acutus, aut nimis crassus.

Secundo. Tenella glandularum vascula excretoria non sint nimis aperta vel conferta.

Tertio: Canaliculi excretorii lac è vasculis excretoriis excipientes sint introrsum latius, versus papillam debite angustati.

Quarto: Canaliculi hi suas obtineant anatomies.

Quinto: Qualibet papilla sit prædita 8. vel 9. similibus poris seu canaliculis plus minus magnis.

TITULUS XXIV.

De Sensu.

QUÆSTIO I.

Quid & quotuplex est Peripateticis sensus, quæ ejus requisita?

R. *Primo*: Est actio facultatis animæ sensitivæ cujus & in specie facultatum animarum externarum seu minus principum objectum sensibile decenter, percipitur, & ab ani-

animæ facultatibus internis seu principis
cognoscitur, hinc appetitur & repudiatur.
Cognitio autem est actio facultatis ani-
malis principis cognoscitivæ in cerebro facta
cujus in hoc objectum per externos
præsentatum percipitur:

Appetitus est actio facultatis animalis
principis appetitivæ, vi cuius anima ob-
jectum per externos sensus monstratum vel de-
rebat, vel averfatur.

R. Secundo: Sensus est duplex: vel
exterius vel *internus*: *Internus* est *triplex*: *Imaginatio*,
Raciocinatio & *memoria*, seu ut alii:
mentis operationes; Seu ut alii: Sensus
communis, *phantasia* & *memoria*. De his qui-
bus sentiamus mox infra patebit.

R. Tertio: Requiritur ad sensum e-
fficiendum *primo objectum* à cuius qualitate
realibus aliæ scilicet spirituales, proprie
dictæ, & velut illius imagines pre-
sunt, & in sensu percipiuntur, externum
internum cognoscuntur.

Secundo organum decenter dispositum
receptionem specierum sensibilibum.

Tertio Medium conveniens.

Quarto debita distantia inter objectum
et sensum.

Q II. Quomodo à nobis consideratur
sensus, quid & quotuplex est & quæ requiritur.

R. Primo vel *materialiter* & est ipsum

primum, seu pars corporis sensibilis affectio-
 repudiatur recipiens, & ista *receptio* vocatur sen-
 atis animæ: vel *formaliter* & est objecti sensibi-
 ro facta receptio, seu sensatio in organo facta,
 in quo anima objectum percipit, adeoque
 cognoscit, hinc appetit & averfatur. Ani-
 malis anima enim est, quæ per oculum videt, per au-
 ra obiectum audit, per linguam gustat, per nares odo-
 rat, per cutim sentit; unde non ipse oculus
 videt, nec auris audit &c. Sed anima quæ o-
 maxime motus, per sensuum organa admissos
 percipit: Sic aliquando nobis ante oculos
 re præpositæ, quas tamen non videmus, ani-
 malis rebus intento. Id ipsum de Sensi-
 bus internis etiam dicendum illos ab anima
 emovere, sunt enim effectus animæ. Sen-
 satio enim seu objecti sensibilis perceptio in
 sensuum exteriorum organis inchoatur, sed
 in cerebro seu in sensus interioris organo
 perficitur.

R. Secundo: Sub utraque consideratione
 duplex est, scilicet externus vel internus ut in
 sequentibus.

R. Tertio: Requisita sensationis sunt
 primum *organum sensus externum & internum*
 bene constructum tam secundum partem
 suam principalem scilicet plexum fibrarum
 nervearum, quam minus principales, quæ ad
 meliorem actionem concurrunt: V. G. figu-
 ram, quantitatem, situm, quietem & mo-
 tum,

tum, vocatur autem sensus organum pa-
quæ impressionem seu insultum recipi-
mediate.

Secundum Objectum sensibile ut agens,
bilem affectionem organo imprimens.

Tertium affectio seu modus, quo ob-
organon afficit.

Quartum Medium conveniens, inter
ctum & organum intercedens.

Quintum distantia inter objectum &
organon proportionata.

Q. III. Quid est cognitio & ap-
tus?

R. *Cognitio* est actio animali tantum
pria, vi cuius animal affectionem ab ob-
sensibili sensui externo impressam & ab
in^o cerebrum traductam, receptamque
gnoscit; *Appetitus* est pariter tantum an-
lis, qua animal objectum cognitum ap-
vel averfatur.

Q. IV. Quotuplex est cognitio &
titus.

R. *Duplex* est utraque hæc actio: vel
sitiva quæ brutis est communis; unde
ea tantum appetunt vel averfantur, quæ
sensoria externa percipiunt ut congrua
cōgrua: *vel rationalis*, quæ soli homini co-
tit, quatenus hic cognoscit & appetit per
dijudicatione, ac sæpe talia, quæ visa
fuere, sed tantum ab aliis relata.

Q. V. Ergo sensatio fit per solam affectionem ab objecto sensibili sensus externi organo impressam & ab hinc per Spiritus in illud organum traductam, ibique receptam sine quibuslibet vel realibus vel intentionalibus participacionum speciebus?

R. Sc: Nam sine affectione species sensibiles non possunt recipi, nec percipi. Ergo non species sed affectio sensationem constituit, quod confirmatur, quia *primo* negata affectio non potest dari ratio, cur non etiam pes audiat, videat &c. Species enim communicantur pedi: ergo tantum, hic non sentit, quia hunc nos non afficiunt.

Secundo Concessis speciebus non potest dari ratio, cur species in oculo vulgo receptam per aliquot tempus, absente etiam corpore, maneat, non semper ibi perse-

tertio Entia non sunt multiplicanda sine necessitate, ergo sola affectio impressa sensui organo, sensationem efficiet: maxime cum species sensibiles sine affectione hic non præstent.

Q. VI. Quid & quotuplex est ista affectio seu impressio?

R. Est modus , quo objectum sensible organum sensûs afficit : & triplex est :

Prima grata si fibra organi leni & crebrius affricta pulsantur & titillantur citra ullam earum immutationem intensam , sed modica tantum tensione , adductione , pressione &c. & hæc variat pro diversis interruptionibus.

Secunda ingrata si fibrosi plexus organum fortiter immutantur , & rursus multum est , prout illi tenduntur vel premuntur vel franguntur vel secantur , vel lacerantur vel punguntur , vel uruntur , vel in alias actiones moventur.

Tertia media , quæ neque dolorem , neque *ingrata* : nec voluptatem , ut grata in fine sed medio modo afficit , & hæc æque variat pro diversis interruptionibus & affrictibus organorum , hinc harum situ , plexu , & vario.

objectum
: &

TITULUS XXV.

leni &
citra

n, fa
dducti

o diver

De Sensibus Exter-
nis.

QUÆSTIO I.

Quid Antiquis & quotuplex est sensus ex-
ternus?

R. Est actio cujusdam animalis faculta-
tis externæ, vi cuius objectum sensibile per
species suas spirituales percipitur.

R. Secundo: *Est quintuplex: Primus vi-*
sus, qui est actio facultatis visivæ oculo inexisten-
ti, idque est sensus externus, quo objectum
sensibile per medium actu illuminatum oculis per-
cipitur.

Secundus Auditus, qui est actio facultatis
auditiivæ, hinc sensus externus, quo objectum au-
dibile, per medium sonis deferendis aptum auri-
buz percipitur.

Tertius Olfactus, qui est actio facultatis
olfactivæ in processibus mamillaribus existens,
seu sensus externus, quo in illis objectum ol-
factibile per medium aëreum vel aqueum perci-
pitur.

Quartus Gustus, qui est actio facultatis gustati-
væ,

va, seu sensus externus, quo in lingua objectum gustabile per membranam porosam seu medium internum percipitur.

Quintus Tactus, qui est actio facultatis tactus seu sensus externus, quo in cute per cuticulam medium objectum tactile percipitur.

Q. II. Quid Nobis & quotuplex est sensus externus?

R. Primo: *Materialiter* consideratur organum seu pars quædam corporis magis externa objecti sensibilis proportionati, affectionem recipiens: *formaliter* est in organo receptio.

R. Secundo: *Quintuplex* est, ut animalia volunt: Quia *Primo* non plures dantur distincti externorum insultus, nec plures distinctæ corporis partium structuræ hujus vel illius objecti impressionem seu affectionem recipientes, hancque mediante certo spiritus motu repercussivo ipsi cerebro Communicantes.

Secundo Hi quinque sensus & animalium utilitati sufficiunt, & intellectum nostrum substantiarum cognitionem ducere possunt.

Q. III. Quid est *visus* & an fiat per emissionem radiorum?

R. Primo: Est sensus externus objectum visibile recipiens: *Objectum* est Lux, lumine varie modificatum affectionem organo

lingua. *Organum* affectionem recipiens est
 in specie vero retina, tunica, seu ner-
 vus opticus expansus : medium est diapha-
 num illuminatum : visio est affectionis hu-
 jus receptæ & traductæ in cerebro facta per
 cerebrum.

R. Secundo : *Non* : nam splendor ille in
 animalibus V.G. noctivagis nunquam obser-
 vatur, nisi quid lucis prius immittatur in ipso-
 rum oculos : *adde*, talia animalia habere sin-
 gulari sensorii hujus conformationem, V.
 G. pupillam valde dilatatam : unde lux ma-
 jor & diurna lædit, minor & nocturna est
 proportionata, in sole mititant & pupillam
 contrahunt : hoc Confirmat *Nyctalopia* in
 hominibus.

Q. IV. Quid est *auditus* & an detur aër
 innatus seu ingenitus in auris interiori mea-
 tu, ut tenuit *Arist. 2. de partib. animal.*
 Cap. 11.

R. Primo : Est sensus externus sonum re-
 cipiens. *Objectum* est sonus seu aër tremu-
 lus inter externos auris anfractus varie con-
 cussus & sic plus minus impetuose afficiens :
Organum est nervus auditorius in labyrinthi
 & cochleæ intimo gyro in membranam pe-
 culiarem expansus : *Medium* est tympa-
 num externum cum ossiculis *stapede* scilicet
incude & *malleo*, nec non aër in interna au-
 ris concha : *auditio* est affectionis hujus in
 aure

aure receptæ & in cerebrum traductæ perceptio.

R. Secundo: Non: nam aër in internis concha continuo absumitur, hinc repletur ab aëre externo per nares & aquæ ductum Fallopii subintrante.

Q. V. Quid est *odoratus* seu *olfactus* & *tactus*?

R. Primo: *Odoratus* est sensus externus: *objectum* odorabile recipiens: *Objectum* effluvia Salino-Sulphurea plus minus velia, ut varie modificata, affectionem in mentia: *Organum* sunt sub membrana manarium succingente latitantes fibræ potius papillæ & capitula nervea: *medium* membrana dicta: *Odoratio* est affectionis receptæ & traductæ &c. perceptio.

R. Secundo: *Gustus* est sensus externus: *objectum* gustabile sapidum vel insipidum recipiens: *Objectum* sunt Salia quæcumque nunc pura, nunc aliis vel salivæ propria mixta: *Organum* sunt papillæ, seu Capitula nervea peculiaribus fibrarum plexibus instructa sub poris membranae linguam vestientis: *medium* est membrana hæc posita: *gustatio* est affectionis hujus receptæ & traductæ perceptio.

R. Tertio: *Tactus* est sensus externus: *objectum* tactile recipiens: *Objectum* est omnis res tactilis:

tradit *organon* tactus definiti, seu exactæ affectio-
 nis receptionis est *cutis* cum papillaribus
 in interstitiis fasciculorum eminentiis sub cu-
 ticulariis : *indefiniti organum* est quæ-
 s & aquæque membrana vi suarum fibrillarum :
 tactus veri tactus est cuticula : *tactio* est af-
 fectio tactilis in externo receptæ & in ce-
 rebrum traductæ perceptio.

Q. V. Omnes sensus in tactu convenire
 quia omnes sensus quasi tactus sint, quod e-
 nim vibratio est in cute; hoc est sapor suavis
 in lingua : amœnus color in oculo : gra-
 vis sonus in aure : acceptus odor in nari-
 bus.

Q. VI. An non ergo cuncti sensus pos-
 sunt diversæ tactus species?

R. Omnino possunt : nam quilibet sen-
 sus in fibrosis plexibus non nihil tamen di-
 versus, nunc scilicet in membranas expansis,
 nunc in capitula elevatis.

Q. VII. Requiritur ne ut pro afficiendis
 diversis sensibus etiam entia realiter inter se
 distincta sint?

R. Quod *non* : Verum enim *Ens* prou-
 ri variæ sensuum organa afficit, plurimum sen-
 suum objectum esse potest : Exemplo res
 fiet clara V. G. teneo in manu frustulam
 corticis aurantii : *Nasus* percipit fragran-
 tiam : *oculus* flavedinem : *manus* frigus &
 scabritiem : *Lingua* amaritiam ; Hoc frustu-
 lum

lum Ens est unicum, ex certo tamen particularum materialium coalitu constans, quorum figuram, magnitudinem, situm, motum & quietem & ex his resutem texturam varie aptum natum est, suum organa afficere; Effectus autem ab impressione in organo, contingit *se* dicitur.

Q. VIII. An sensus errare possint

R. Non respectu ipsius affectionis, quam immediate versantur: bene tamen respectu ipsius causæ seu objecti: sic igne G. subinde nobis applicatum esse putamus, et revera non sit.

Q. IX. An in externis partibus corporis nulla fiat perceptio?

R. *Non*: Nam perceptio seu cognitio objecti sensibilis fit in solo cerebro, seu organo interno: unde nil refert, siue sensus externus vocetur objecti sensibilis receptio, sensatio externa, dummodo concipiatur, objectum illud quidem recipi in organis externis, percipi autem & cognosci in interno organo: quare quidem dici potest V. G. visionem fieri in oculi tunica retina, quatenus objecti visibilis receptis est principium perceptionis, quatenus autem receptio ista visionis ab objecto visibili impressæ, & tractæ in cerebro percipitur, in hoc visionem vere fieri dicendum est. Patet igitur *se*

nenam externam potius quandam passio-
tans : *internam* vero sensationem potius
n, *internam*.

TITULUS XXVI.

De Sensibus Internis.

QUÆSTIO I.

Quid Antiquis & quotuplex est sensus in-
ternus, & ubi residet?

I. Primo : Est actio facultatis animalis
sensitivæ, vi cuius objectum sensibile per spe-
cies intentionales in externo sensu perce-
ptas ab hinc cerebro communicatas ab a-
nima cognoscitur.

I. Secundo: Est Quintuplex: *Primus sen-*
sus Communis, cuius species sensibiles in exter-
no sensu perceptæ & cerebro communicatæ
cognoscuntur.

Secundus Phantasia seu imaginatio, vi cuius
species sensibiles à sensu Communi cognitæ
diutius retinentur & examinantur.

Tertius Memoria, vi cuius species sensibi-
les sive ante cognitæ, ut cognitæ sunt, ite-
ratim comprehenduntur.

Quartus Reminiscencia, vi cuius anima ex u-
na vel plurium rerum in memoria asserva-

T

tarum

tarum notitia in alterius, quæ non pro
occurrit, recordationem regreditur.

Quintus Ratio, vi cuius anima
materia abstrahit & sine conditionibus
riæ, sine quantitate, sine figura cogn
dijudicat.

R. Tertio : Sensus hi seu facultate
ternæ sedibus distinguuntur, ita ut in an
ri parte *phantasia*, & ante hanc *sensus*
communis, in medio *ratio*, in posteriori
memoria, cum *reminiscentia* existat: nam
bro læso sæpe unica tantum ejusmodi
tas læditur.

Q. II. An juxta nos detur sensus
nus?

R. Quamvis internorum sensuum
gatio magno egeat scrutinio, ut multi
qui sine rubore dixerunt: se hoc in punct
tius in tenebris, quam aurora versari, m
minus ut plenam veritatis attingere val
meridiem : Opinionum proinde var
vix non & nos dubios reddit, verum
vero in *magnis voluisse sat est* inquit Poë
circo quid nobis videatur; Dico datur
sus internus, quia homo sentit, se sentire
quid, licet omnes sensus externi ferien
Sic diversos sonos olim perceptos, sibi re
sentat, quasi audiret: sic sacharum &
licet non adsit, degustat: ista sensatio est

non potest hinc internum quoque sensum dari ne-
ditur. *Id est.*

us animi. Q. III. Quid est sensus internus & quod
ionibus organum?

a cogn. R. Primo: *Materialiter* spectatus est ipsa
pan corporis seu cerebrum affectionem ab
facultatibus sensibus traductam recipiens. *For-*
ut in *materialiter* vero est ipsa affectionis per certum
c *sensum* spirituum in illorum nervis undulantium
ostendit quippe percussorum motum traductæ
t: nam percipio.

smo. R. Secundo: *Organum* magis specificum
sunt striata cerebri corpora: nam in his ceu
sensu in centro à quo & ad quod omnes affectio-
nes ab externis traductæ ultimate recipiun-
tur.

De Aristoteles 3. de part. animal. c. 4.
Avicenna & Alii Cor non cerebrum statuunt
solum organum & originem omnium sen-
suum.

R. Salva Aristotelis & aliorum Authori-
tate, Anatomia experimentalis constat cere-
brum & non cor esse, laeso enim cerebro ope-
rationes animales illico deficiunt, non autem
laeso corde.

Q. IV. Quotuplex est iste in nobis sen-
sus?

R. *Quadruplex*: nam quadruplici modo
anima affectionem traductam percipit. Sic
Primo, dum affectio vix traducta simplici-

ter cognoscitur, fit *simplex apprehensio sensus Communis* : Vel *Sensorium Commune* quo per animam omnes mentis operationes & sensus perficiuntur, & sic sensationes bonæ vel malæ V. G. Ira, amor, voluptas, gaudium, metus, tristitia, & alia talia pathemata mentes & passionibus generantur. *Locus sensus communis* à plerisque centrum *ovale fundus ventriculorum* seu *meditullium* seu *glandula pinealis*, seu *rete mirabile* omnia corpora striata terminantur, & ex his nervi suam originem petunt, unde sensus qui in hoc fit vocatur *sensus Communis*.

Secundus. Ubi cognita inter molliore tamen tenaces striatorum corporum firmius retinetur, & exactius apprehenditur, *Idæum* seu *simulacrum phantasia* seu *imaginatio* oritur. Phantasia tamen ab imaginatio secundum majus & minus distinguitur.

Tertius. Dum affectio seu phantasma retentum & vestigium impressum, & certa striarum seu fibrarum nervearum dispositione, implicatione vel compositione manens excitatur seu movetur à spiritibus animalibus à quacunque causa occasione cerebro commotis, fit *memoria*.

Quartus. Ubi tandem affectio non simpliciter, quam varie & exactius apprehenditur.

ulterius examinatur, componitur & dijudicatur, fit *rationatio*, seu *iudicium* mentis ab operibus.

Q. V. Suntne hæ actiones animales quæ sunt seu sensus interni etiam brutis communes?

R. Affirmative, excepta *rationatione*: nam bruta objecta externa sibi præsentata apprehendunt, retinent & ulterius sibi imprimunt, horumque recordantur: unde *memoria* in *sensitivam*, quæ brutis etiam est communis: & *rationalem* quæ soli homini competit, dividitur. Itaque non sensus aut cognitio sed ratio sola nos homines à brutis separat. Fiunt quidem opera rationabilia ab brutis, quorum rationes tamen ab ipsis perspicere non sint: Bruta ergo habent sensum, cognitionem, & perceptionem aliquam materiam, probatur mille exemplis, quorum unum & alterum adferam; V. G. *felis* tenebrosam locum captat ubi à mure quem venatur, videri non possit: *Canis* Herum non tam animose defenderet, si omni cognitione destitueretur: *Asinus* cum est in præcipiti loco, nec verberibus promovetur, nonne perterritus sensu & timore mortis quem habet? Plura taceo utpote aliis plurima notissima supponimus. *Memoriam* habere bruta testatur Sanctus *Augustinus lib. 10. Confessionum cap. 10. habent enim* (inquit) *memoriam &* pe-

*pecora & aves aliquin non cubilia & nidos
terent &c. hæc Ille*

Q. VI. Fiuntne in diversis locis cæ
hæ actiones principes?

R. Contra Antiquos, in iisdem ce
striatis corporibus, ut mox supra Q. 4
jus tit. diximus. Nam ista sunt princ
omnium nervorum, utpote non nisi ex
seu fibris in tot quasi funiculos contor
contextis oriundorum, & per hæc spiri
ninales in nervos dispensantur. Unde
iam in hæc corpora sensuum externorum
fectiones facile traduci possunt: adde
phenomenon, ubi una cerebri parte læ
nica tantum læditur functio, reliquis
manentibus, non indicare sedibus dis
sensus internos, sed patefacere, quod
grua illa & mutua cunctarum cerebri
tium conspiratio & harmonia ad cogn
nem & perceptionem objectorum in ce
bro faciendam requiratur, quæ, si cereb
læditur, facile quoque lædi potest: ut
prout magis vel minus temperatura illa
terialis textura & harmonia partium to
ter vel aliter est læsa, ita & hæc vel illa
Princeps lædi potest.

Q. VII. Quid & quotuplex est somni
& quomodo fiat?

R. Primo: Est affectio seu phantasma
mollibus sed tamen tenacibus striatorum
corporum fibris inhærens, interque dor-
loci tendum à quacunque causa occasionali ex-
citatum & tunc animali occurrens.

R. Secundo: Est *Supernaturale* vel *naturale*
hoc vel est tale ex relictis phantasmatibus
resultans, vel è certa corporis dispositione &
temperamento, &c.

R. Tertio: Fit dum vel quorundam spiri-
tuum animalium cerebro inexistentium mo-
tu vi vehementioris affectionis communi-
tate factus, etiam in somno remanet, vel
sanguis aut lymphæ, plus minus nunc acris,
nunc stagnans, nunc turgens, nunc
effervescens spiritus & his mediantibus fi-
bras seu strias cerebri movent & afficiunt,
sicque affectiones his impressas modo novis-
simis modo antiquissimas, modo totaliter
peregrinas pro vario Spirituum appulsu,
hinc striarum dictarum motu
excitant.

TITULUS XXVII.

*De Motu Animalis tum
Animi, tum corporis*

QUESTIO I.

Quid & quotuplex Antiquis est motus
quod efficiens, quod Organum?

R. Primo: *Motus est actio facultatis
motricis.*

R. Secundo: *Duplex est: vel naturalis
absque sensu prævio fit, vel animalis, quod
pro placito excitare, intendere & removere
possumus.*

R. Tertio: *Efficiens est facultas anima
motrix.*

R. Quarto: *Organum motus animalis
musculus, & specialiter hujus fibra,
naturalis, etiam motus est organum.*

Q. II. Quid nobis & quotuplex est
motus, quæ causa, & quod organum?

R. Primo: *Est actio pure animalis, vel
ius corpus vel parte ejus debite organiza-
tum suum mutant, adeoque loco mo-
ventur.*

R. Secundo: *Est in animalibus & sic*

XVII. *animi homine unus, scilicet animalis, si so-*
larum partium motum tantum considerare-
mus: Licet alii duplicem faciant Anima-
am spontaneum & animale naturalem, de
quopostea.

R. Tertio: *Causa universalis* est ipsa ani-
 ma informans omnes partes solidas, quin ab
 anima fiat non dubitandum, quia alias pro
 voluntate ejus non fieret motus animalis,
 prout videmus motum cordis, sanguinis & a-
 lios ab anima non dirigi. *Causa vero specialis*
efficientes sunt spiritus animales in fibras in-
fluentes.

Dico *influentes*, unde non oportet conci-
 pere animam spiritus in nervos movere, ac
 si ipsos protruderet (nam res spiritualis
 incorpoream non protrudit:) sed per me-
 ram ejus voluntatem, ad quam ex lege à Na-
 tura Conditoris statuta, spiritus mox debent
 fluere in hunc vel illum musculum, quem
 movere volumus præ aliis.

R. Quarto: *Organum* est fibra nervea, ideo
 motu dicta, in medio sui coagulo carneo
 plasma vestita.

Q. III. Ergo omnes nostri corporis par-
 tes solidæ moventur motu tantum ani-
 mali.

R. Contra Communem sensum *sic* nam
 primo motus animalis non tantum est ille,
 quem sensualis vel intellectualis cognitio
 præ-

præcedit, verum etiam ille, qui animalibus talibus, tantum competit, ratione cuius membram magnitudinem, figuram, assitum suum mutant, hinc ad diversas in animali functiones exercendas à principio intrinseco & conformatione peculiari duntur; patet igitur, tali motu gaudere tantum musculos, sed etiam reliquas partes quæ omnes fibris constant nerveis, plus minus vel vix vestitis: uti sunt ventriculus, intestina, vesica, vasa, liquores fere cor, cerebrum &c. Sic V. G. intestinum suum peristalticum exercent mediis fibris suis, quæ ut moveant intestinum quendam stimuli sensum sensui tactus angulum qui ad motum determinat, recipiunt ergo motus horum fit vi præviæ sensus perceptionis. Confirmat hoc V. G. cæca, in qua intestina, ob vehementiorem, tanto, stimuli sensum præternaturalem illatur etiam vehementius & sic sensibilibus movetur.

Secundo: Partes solidæ omnes, quæ moveri possunt, idem cum musculo obtinent, organum scilicet fibram motricem, eosdem spiritus scilicet animales mediantibus nervis allatos & causam efficientem, eandem causam universalem scilicet animam informantem, & eandem quoque causam disponentem & irritantem scilicet sensum prævium

Q. IV. Ergo nulla est differentia inter
ne cunctarum partium solidarum ?

R. Est: alius enim motus animalis *primo*
strictus talis, qui solis musculis adscribitur,
incipit ab ipso voluntarius dicitur, quem pro pla-
citu nostro, seu voluntate nostra excitamus,
suspendimus, vel remittimus, talis est *ambula-*
tas peritatio &c. *Alius minus strictus talis* qui
in ceteris partibus motrices saltē fibras obti-
nere convenit, & iste semper involunta-
rius seu *spontaneus* seu *Naturalis* & *auto-*
maticus qui citra omne animæ imperium &
voluntatem, nobisque insciis peragitur: talis
est *motus peristalticus: palpitaciones musculo-*
rum, pulsus cordis: sanguinis circulatio: motus
cocti: generatio spirituum: fames: sitis. chy-
liarum: sanguificatio: nutritio: accretio: gene-
ratio &c. *hi omnes naturales motus sunt.*

Secundo: *Alius sensitivus*, qui etiam bru-
ta est communis: *alius rationalis*, qui soli
competit homini, ad quem efficiendum
quæque requiruntur.

Primo: *Objectum* quod ad motum incitat.

Secundo: *Anima* illud sedulo cognoscens vi-
siva.

Tercio: *Ejus Imperium*, ut appetitu ex co-
gnitione objecti resultanti satisfiat.

Quarto: *Spiritus primario animales* in orga-
num influentes.

Quinto: *Organum motus* scilicet fibra ner-
vea

vea communi gaudens vita, inque medi
coagulo carneo vestita; unde

Nota : non ut veteres tenuêre, orga
motus esse tantum musculum, sed & fil
motricem, seu fibrarum harum conge
esse organum motûs quia & ipsi mu
communes habent fibras motrices.

Q. V. Quo spectat motus somna
lorum?

R. Licet hic motus primâ fronte na
lis videatur, re tamen perpenſa à volun
regi credendum est, cum eant redean
qua velint.

Q. VI. Nunquid motus musculo
non semper est voluntarius?

R. Non semper: Nam scimus illos
veri sæpe contra voluntatem nostram. V
in convulsionibus, respiratione &c.
etiam nobis non sentientibus, ut in
mno.

Q. VII. Ergo in nobis aliisque ani
libus non datur motus naturalis?

R. Datur, sed non in solidis partibus,
quorum motu huc usque sermo erat, ver
in fluidis. V. G. in sanguine, massa chyl
&c. quid enim est illa resolutio? Nisi n
tus naturalis particularum Elementari
suis contrariis affectionibus, modis seu
ribus in se invicem agentibus & patien
bus. Imo quidam tenent quod omnis m

ueniunt à liquoribus circulantibus & moven-

Q. VIII. Quæ requiruntur in partibus
ad hanc fibræ contractionem?

R. Duo: *Primo* spontanea illius ad sui con-

Secundo: Aliqua vel objectis externis vel
quodam irritante facta pressio seu
qui potissimum vel à succo nerveo,
animalibus vel sanguine eorum-

Q. IX. Quid specialiter & necessario
ad modum in musculis exercen-

Determinatus sanguinis per arterias
ob pororum in musculis magnitudi-
actionis robur & musculi antagonistæ
resistentiam: fibræ enim solæ à spiritibus a-
nimalibus, licet decenter inflatæ, ob suam exi-
tatem in movendis membris, & cum iisdem
magnis ponderibus nimium debi-
latur, aut omnino lacerarentur, nisi san-
guis per arterias influens, suas constanter da-

Q. X. Cur motus V. G. intestinorum
est perpetuus?

R. Tum ob causam proximam continuum
scilicet spirituum per nervos & sanguinis per
arterias influxum: tum ob causam remotam
scilicet respirationem, hinc diaphragmatis
mo-

motum, nec non ob materiam è ventri
perlabentem ac cōtinuo irritantem: quo
causis motus intestinorum dicimus, hoc
modo etiam de aliorum viscerum con
motûs causis dicendum est.

Q. XI. Quomodo fit motus in
nere?

R. Fit dum fibra nervea velut organum
motûs à spiritibus animalibus per ne
copiose influentibus inflata (accedente
spontanea ad sui contractionem inclin
ne, tum aliqua nunc ab objectis externis
nunc alio quodam irritante facta pressio
in musculis magis, in aliis vero partibus
abbreviatur, & sic pluribus talibus fibrillis
abbreviatis fit hic vel ille motus.

Q. XII. Potestne perire motus re
nente sensu alicujus partis?

R. Quod sic: quia per interiorē ne
partem fit motus & per exteriorē fit
sus, & sic potest una pars nervi af
fici sine altera.

TITULUS XXVIII.

De Pulsu.

QUÆSTIO I.

Q. I. Antiquis est pulsus, quæ causa, quod organum, quis finis?

R. Primo: Est actio cordis & arteriarum vitali duplici constans motu naturali, *dilatativo* scilicet & *contractivo*.

R. Secundo: Causa est facultas vitalis pul-
sæ cordis & arteriarum, qua venæ carent,
hinc non pulsant.

R. Tertio: Instrumentum sunt cordis &
arteriarum fibræ.

R. Quarto: Finis est conservatio caloris
nati, hinc vitæ.

Q. II. Quid nobis est pulsus cordis &
arteriarum, quæ causa, quod organum, quis
finis?

R. Primo: Est actio pure animalis è du-
plici motu scilicet *systole* seu *constrictione* &
diastole seu *dilatatione* composita. Alii sic
definiunt: Pulsus est arteriæ dilatatio &
constrictio alternatim facta. In *systole* a-
gunt partes dum se contrahunt: in *diastole*
panuntur, dum dilatantur: In *systole* micro
ad

ad Basim accedit ; in diastole recedit : In
stole sanguinem rarefactum expellit ; in
stole recipit alium.

R. Secundo : *Causa generalis est anima*
cor & arterias informans : *Causa specialis*
motus cordis efficiens, sunt spiritus animi
per numerosos paris nervorum vagi fu-
los cordi hinc inde insertos influentes.
Causa irritans ad motum est Sanguis per
prias arterias coronarias constanter a-
ens, nec non sanguis è venis in cordis
culas, hinc ventriculos irruens. *Causa*
sua arteriarum efficiens sunt spiritus ani-
les per fibrillas proprias influentes. *C*
stimulans est sanguis è corde cum impetu
arterias propulsus, dilatata enim inde art-
in puncto V. G. A irritat hic fibrillas circ-
res ad suam contractionem, unde in puncto
B. propellitur sanguis & sic ulterius.

R. Tertio : Organum cordis sunt fil-
seu Columnæ nerveæ, quæ à dictis causis
mulatæ & à spiritibus animalibus inflatæ
dicto movent modo : arteriarum vero sunt
plures fibrarum ordines propriæ muscula-
tunicæ.

R. Quarto : Finis dictarum partium p-
suis est, ut sanguis continuæ circulationi ac-
ptetur , partes constanter impellat ,
que actuet ad omnes vitales operationes
continuandas.

cedit: Q. III. Si pulsus est actio pure animalis, sequitur quod etiam motus sit pure animalis?

R. Sic; minustamen stricte talis, de quo supra diximus. Cor enim non tantum fit animal, sed et musculosas, sed vix non omnes partes sunt verus musculus.

Q. IV. Quomodo sine facultate pulsifera potest esse tam ordinatus & æquabilis?

R. Quia in statu naturali, de quo solum agitur, esse quaestio, organa sunt decenter disposita, spiritus animales debite & congrue influunt, ac sanguis æqualiter circumfluit, simulat æqualiter dictas partes ad motum, ita ut istis omnibus sic positis non requiratur ulla facultas vitalis pulsifica.

Q. V. An cordis & arteriarum motus sit continuus, an vero discontinuus?

R. Est *continuus* scilicet vel *constrictivus* seu *systole*; vel *dilatativus* seu *diastole*; vel interdictos, aliis *morula* seu *quies*, seu *perisystole* dicta, & quidem secundum aliquas fibras harum partium, etiam in *morula*, si quæ tamen datur (quam in moribus dari dicunt) moveri debet partim active partim passive. Arteriæ (ut ex dictis patet) continuo agitantur & quidem moribus contrariis respectu ventriculorum

cordis, hoc est arteriarum diastolem esse cordis systole & è contra ; moveri verò iam motibus similibus respectu *cordis auricularum*, quæ pariter tamen contrarie ad triculos simul moventur ; *Brevius* : quæ est auricularum systoles , est ventriculorum diastoles & è contra.

Q. VI. Quænam sit harum prior adestole, an systole ?

R. Diastole est prior , quia alias non systoles , nihil enim potest constringi, nisi non prius dilatum est.

Q. VII. Cur venæ non ut arteriæ pulsantur ?

R. Quia *primo* venarum tunicae sunt molles, ceduntque facile sanguini irruenti, non arteriæ.

Secundo : Venæ non tam densâ fibrarum motricium congerie sunt donatæ, ut arteriæ quæ tunicam musculosam binis fibrarum motricium, nimirum & circularium ordinem constructam habent, adeoque longe densiorem fibrarum motricium aggerie gaudent, cujus systolem & diastolen adeo sensibiles constituere valent. Alia ratio cur venæ pulsant dari potest, quod venæ transmittunt sanguinem ex via angustiore in latiore, non ex venis capillaribus in majores (arteriæ vero ex latiore via in angustiore, seu ex arteria maxima ad minimas capillares cum magno impetu) lento motu exigua expansio

lem esse pulsare nequeunt. Vena cava & pul-
 veri vena circa cor pulsant, & ut aliqui volunt
 etiam vena portæ.

Q. VIII. Ubi potissimum pulsus perci-
 pitur?

R. In pluribus locis, ubi arteria non ni-
 hilum est immersa, plerumque sentitur in
 carpo temporibus, in collo circa asperam ar-
 teriam &c.

Q. IX. Quot pulsus fiunt circiter, spa-
 tium horæ in homine sano?

R. Ad minus duo millia pulsuum: potest
 pulsus mutari per animi pathemata,
 etiam corporis, spirituum; utique ratione æ-
 tatis in pueris pulsus est crebrior quam
 in adultis &c.

Q. X. Nonne finis pulsus etiam est con-
 servatio caloris nativi in partibus?

R. Contra Antiquos, non: si horum cali-
 dum vel calorem innatum intelligas: Istud e-
 rit tunc, ubi de spiritibus est actum, e-
 rit si vero per calorem nativum, nil a-
 liud quam particularum elementarium cor-
 pus componentium debitam temperiem, &
 hinc decentem partium solidarum
 structuram, & actuationem concipias, tibi
 sentitur.

Q. XI. Quis usus & utilitas pulsus?

R. Pulsus non tantum sanguinis consi-
 stentiam & mixtionem secundum singulas

partes nobis inculcat & revelat, sed & id est spirituum animalium & vitalium, rem & imbecillitatem, eorumque atque demonstrat.

Q. XII. Quomodo ergo fit pulsus?

R. Sanguis mediantibus auriculis in ventriculos illabens, hos & maximas fibras extendit, hinc istas mox ad propriam actionem scilicet contractionem movet, quare spiritus animales, in illis latentes, illo distensionis sensu similiter plus solito moventur, & copiosius per nervos influunt, à quibus (coadjuvant enim eorum sanguinis arteriosi influxu) fibrae crispatae conum ejus & basin contrahunt *systolem* constituunt, hinc parenchyma crassescens angustantur ventriculi, sanguis arteriosus à venis coronariis imbibitur & spiritus ab isto motu concitatiores ita cessant, unde cor flaccidum redditur, sistit, sanguinemque denuo illabente

recipit, ac *diastolen* exprimit.

TITULUS XXIX.

De Respiratione.

QUÆSTIO I.

Quid Antiquis est respiratio, quæ causa efficiens, quæ materia, quod instrumentum, quis finis?

R. Primo : Est actio vitalis duplici contenta motu tantum naturali scilicet inspiratione & expiratione, utpote contingens in sensibili vel intellectuali cognitione.

R. secundo: *Causa* est facultas vitalis respiratoria.

R. Tertio : *Instrumenta* sunt pulmones habentes in se specialiter illam facultatem.

R. Quarto: *Finis* est, ut in inspiratione viæ per os & nares ingredientis cor refrigeretur, & spiritus vitalis generetur: in expiratione vero aër cum fuliginosis excrementis per eadem loca excludatur.

Q. II. Quid nobis est respiratio, quæ causa, quæ materia, quod instrumentum, quis finis?

R. Primo: Est actio pure animalis è duplici

ci motu, inspiratione scilicet & expiratione constans.

R. Secundo: *Causa generalis* est animi formans partes respirationi dicatas: *species* est motus thoracis cum spiritibus in per respirationi dicatas influentibus: *dispositio* est sanguis in pulmones irruens, qui respiratione identidem facta, adeoque aëris admissione non potest per pulmones debite circulari.

R. Tertio: *Materia* est fluidum biens, seu aër impetu suo elastico transit.

R. Quarto: *Instrumentum* est pulmonum substantia vesiculosa aërem facile adiens.

R. Quinto: *Finis* respirationis est proprius inspiratio, secundario exspiratio ut iudicetur q. 13. h. tit.

Q. III. Si respiratio est actio pure naturalis, sequitur non esse motum mixtum naturalem scilicet & animalium, ut vix non omnino Recentiores dicunt?

R. Contrarios, est motus pure animalis quia fit ad motum musculorum thoracis diaphragmatis, quod pariter vix non vegetus est musculus: Cum autem à nostro arbitrio non omnino dependeat motus erit quidem animalis, sed minus stricte talis; quia etiam nobis dormientibus & sine arbitrio nostro

respiratio. *Helmontius* nullo modo pulmones moveri asserit, *Bartholinus* contrarium statuit, quia in sectionibus vivorum animalium observavit pulmones manifeste dilari & contrahi: Sed an hic motus sit pulmonum suapte natura, an vero ab alio moveantur est quaestio? Ratio autem & experientia docet, moto diaphragmate & thorace, moveri pulmones; desinentibus illis etiam pulmones à motu desinere: loquimur autem in statu naturali, in statu morbofo V. G. Tussi, asthma, peripneumonia &c. affecto pulmone & ad motum lacerato, & ab illo diaphragma & thorax move-

Ubi ad evitandas difficultates respiratio etiam sic commodè definiiri potest: *Quod sit actus per se spontanea seu naturalis*, quia nobis etiam invitis & nescientibus peragitur: Est tamen voluntaria seu animalis quoad motum, quia illam accellerare aut retardare possumus pro libitu.

Pulmo ergo in respiratione potius passive quam active se habet: non enim pulmo repletur, quia dilatatur, sed dilatatur, quia repletur: unde ad inspirationem plane nihil ad expirationem parum contribuit vel dicere possumus: Inspirationis gratia primum institutum respirationis negotium, exspira-

rationis tamen per accidens ut dicemus
Q. 13. h. tit.

Q. IV. Quomodo sanguis in pul-
nes per arteriam pulmonalem è dextro
dis sinu expulsus, potest esse dispositiva
rationis causa?

R. Quatenus sanguis vi cordis systole
pulmones ruens, ob thoracem in exspira-
ne contractum, hinc pulmones inde ne-
rio concidentes & sic pressa horum va-
angustata per pulmones ægerrime, in
inspiratio diu differatur nullo modo per
circulari: unde ab illa pressione titillantur
siculæ pulmonales cum bronchiis &
chea, vi cuius contiguæ thoracis part
maxime huius musculi facile in conser-
trahuntur, & sic moventur ad respiratio-
conficiendam.

Q. V. Quid motus thoracis facit ad
monum motum?

R. Quod hi ad illius motum moveantur
adeoque si thorax nullo modo moveretur
attollitur, pulmones nunquam dilatari
sunt, teste experientia: unde motus
racis semper datur, licet subinde vix sit
bilis.

Q. VI. Quomodo aër potest in pul-
nes illabi?

R. Vi suæ gravitatis, quatenus aër per
dere atmosphæræ ad tracheam usque con-

emissus, per dilatabilia pulmonum interiora
 et molitur, pressus à pondere atmosphærae
 in compage aëris, unde thorace dilatato
 emittit ille collapsos pulmones, hi prementi
 irruunt, & sic pleno gurgite irruit elasticum
 corpus, sanguinemque nunc per dilata-
 tos pulmones liberius circumstantem secun-
 dum suam sui portionem subintrat.

Q VII. Quæ aëris inspirati portio san-
 guinem subintrat?

R. Portio ejus subtilior, habens tamen a-
 liquam elasticitatem seu flexilem & expansi-
 vum:

Nam ista *primo* per poros pulmonum sub-
 intrat apta & proportionata est.

Secundo: Est fluidum illud ambiens, quo
 non debite suppeditato, motus sanguinis
 circuli segnis redditur, intestinus vero vix
 non momentanee turbatur & tollitur: unde
 moribus actionibus tepor oritur.

Q VIII. An sine vitæ jactura animal
 careo ambiente fluido carere possit?

R. Non: Sic animalia calida extra aë-
 rem subtiliorem; frigida vero extra aquam
 vel siccum aërem crassum & humidiorum vi-
 vere nequeunt;

Q IX. Cur animalibus calidis, inter quæ
 homo est, subtilior ambientis nostri portio,
 frigida vero, ut sunt piscis, rana, serpens, &c.
 densior & humidior competit?

U s

R.

R. Primo: Ut perpetuo inspirata mobus suis particulis sanguinem constanter tet: unde hujus portiones agitatae, restae, actuatae & sic necessario incallescunt, mulcet semel mediante circulatione in partibus corporis dispensantur, hasque impellunt & calidis humidisque suis substantiis calidum ibi & humidum ad actiones vitales exercendas unice necessarium continuo impeditant.

R. Secundo: Quia animalium frigido impellens congruum est *frigidum*, crassum & humidum ambiens: nam hoc sensum reum nunc continuo nunc intervallatim respirantibus ut rana, serpente, &c. insensatum seu aqueum in piscibus abundis aeris impulsu sufficienter impellit sensum, ut etiam hic partes debite impellat sic vitalibus actionibus obeundis servit interim ob particularum suarum minus sensibilibus defectum, non ita illum agitare test, ut calidus inde reddatur, unde hic calidum dat horum animalium partibus nec haec illud ad vitalitatem conservandam requirunt.

Q. X. Estne adeo necessarium ejusmodi fluidum ambiens proportionatum?

R. Sic: & quidem non tantum hominibus sed omnibus etiam reliquis animalibus, scilicet vi illius in interiora ruentis contin-

pirata totius corporis impulsio & actuatio: un-
 onstante, licet piscium ambiens fluidum scilicet a-
 tat, sit proportionatum, tamen aërem quo-
 alefcent summe sibi necessarium saltem aquæ
 ione in ædium impellens, requirunt, quo pe-
 impellens negato in stagnis glacitatis emori so-
 nis suberint.

Unde fluidum seu aër animalia ambiens
 terminata quadam dispositione vel modo
 pendere solet, ratione cuius pisces in aqua,
 frigidiorum, lumbrici in terræ cavernis undosis, aves
 , cum aëre sublimiore, alia animalia vero in at-
 oc solis, terra viciniora vivere, extra hæc
 valde naturalia, & sibi convenientia loca, abs-
 & vitæ periculo degere non possunt,
 unde quando nimirum hujus vel illius fluido in-
 illi in ædium externum ambiens fluidum non
 aquatum: Sic nos homines neque in
 se fluido nimis subtili uti aër est in montibus al-
 nio, neque crassiore ut aqua, vivere possu-
 git.

Q. XI. Nonne homines aliaque calida
 animalia aque ac frigida crassiori ac fri-
 gidiori fruuntur aëre, & inde conservan-
 tur?

R. Sæpe quidem ab animalibus calidis et-
 iam inspiratur crassior & frigidior talis am-
 bientis pars, hæc tamen antequam subintrat
 sanguinem, per anfractuosos narium tubu-
 os, oris fauciumque fornicatas angustias, ac
 pul-

pulmonum cavernosos sinus prius refectur & attemperatur.

Q. XII. Cur materia respirationis licet fluidum hoc ambiens seu aër contemperari debet?

R. Ut subtilior ejus portio, quæ intramones admissa fuit, ab aura libera semper constituatur, una cum novo impulsu, quodante dicta portio ad interiora pulmonum & vasorum cogatur, & sic ea præstet, inrum gratiam respiratio est instituta.

Q. XIII. Cur inspiratio est finis prius respirationis & exspiratio secundarius?

R. Quia in inspiratione fiunt usus primarii respirationis, in expiratione tantum secundarii: alii dicunt vitam inspiratione initiari, expiratione finire, juxta illud Galeni *possibile est viventem non respirare & respirantem non vivere*: respiratio enim & vita passu ambulant.

Q. XIV. Quinam ergo est usus prius respirationis, in quo omne vitæ servandipunctum est situm?

R. Ut fluidum ambiens nobis proportionatum scilicet subtilior aëris portio constanter recentata in pulmones ruat, sanguinisubintret, & hunc una cum chylo nutritivum resolvat vi sua resolvente & agitante, verum etiam suo elastico impulsu totum

prius in partes corporis impellat, sicque
 extuet, ut in qualibet harum juxta pro-
 pirationem aptitudinem vitales, aliæque ad vitam
 aër continuandam immediate requisitæ actio-
 nes, adeoque in sanguine motus intestinus,
 quæ in sanguificatione & spiritualisatione fiunt,
 in solidis circulatio, nutritio &
 diaphoresis perennent.

Q. IV. Quinam sunt usus respirationis
 secundarii?

R. Ut *primo* vox beneficio laryngis, ceu
 pneumaticæ mediante respiratione
 formetur.

Secundo foetus ex utero; fæces ex intesti-
 na ex vesica per inspirationem elimi-
 nantur.

Tertio: Excrementa pulmonum, narium
 & faucium per expirationem excernan-
 tur.

Q. XVI. Ergo refrigeratio sanguinis &
 cordis, hinc fuliginum sanguinis excretio
 nec constituunt singularem respirationis u-
 sum?

R. Primo: Contra Antiquos, Aliosque
 non: Nam si aër vel frigiditate sua, vel intro
 quodam condensatorio refrigeraret aut
 condensaret sanguinem:

Tunc *primo* sanguis in pulmones è dextro
 cordis sinu ruens, deberet esse fluidior, te-
 nuor & multo rubicundior, illo, qui à pulmo-
 nibus

nibus in sinistrum cordis sinum pergit ; a contrarium docet quotidiana Anatomorum experientia ergo &c.

Secundo : Non posset dari ratio cur ne respiratione , statim deberet homo per mortem subitaneam, cum brevis adeo harum iterationum refrigerationis scilicet & densationis turbatio & feriatio illam non valeret : deberet enim tunc potius longe certius subita mors accidere, quam in febribus acutis illa sanguinis & cordis lesio & rarefactio est summa & tamen frigidus , tunc non conceditur pro compensatione constituenda.

R. *Secundo* : Contra Antiquos, alios non : Nam in corde & sanguine nullus ignis aut calor vehemens, omnia adurens, & exans, vi cuius fuligines excitari possint, peritur, sed blandus & temperatus, à quo fuligines nullæ eructari possunt : addere, si possibile esset hæc fuliginum explosio, nihil quid spiritus vulgo vitalis , utpote in me permixtus , affatim profundi deiret.

Q. XVII. An foetus in utero respiraret ?

R. Non : *Primo* quia illius pulmones sunt densi & adeo rubelli, quod signum est non expandendi nec contrahi.

Secundo : Si quis esset aëris accessus ad pulmones.

pergrediens, esset per arterias vel vasa lactea, non
Anat. per uteri os internum, quia strictissi-
me clausum est, imo chorion & amnion
membranæ, satis densæ non admittunt; per
homo. etiam non, quia non est demonstra-
eo huius ergo

licer dicitur: Pullus pipit in ovo: foetus in utero
illam. anatur seu vagit: Ergo.

incept. R. Primo: Pullum in ovo non pipire, nisi
re, quia non egressum ex testa & aliquantulum per-
& curat.

R. Secundo: Non vagire foetum, nisi pau-
ro ante partum tempore & apertis jam alicu-
us membranis.

Q. XVIII. An urinatores respirent sub

R. Illos aliquo tempore manere sine re-
spiratione, vi alicujus instrumenti ad os
applicati, quo aërem ab aqua separent.

Q. XIX. An mulieres Hystericæ respi-
rent?

R. Quod sic, licet inadvertibiliter.

Q. XX. Quomodo fit Inspiratio & ex-
spiratio?

R. Inspiratio fit, dum thorax à musculis
pectoralibus, tam internis quam externis, a-
liisque vicinis, attollitur, & à diaphragmate
contracto deorsum & extrorsum propellun-
tur, viscera abdominis, hinc in pulmones per
thoracis dilatationem explicabiles factos aër

vi ponderis athmosphæaræ, seu compagis
ris, & elasticarum aëris particularum tur
scentiæ, seu nixu proprio seu spontaneo
expansionem impellitur, & sic aëre mi
minusve irruente dilatantur pulmones, qu
usque thorax admittit, & ab aëre in
suscepto replentur, ob substantiam eo
plane singularem, non spumofam sed
tius vesiculofam: hæ itaque pulmon
vesiculæ & lobuli asperæ arteriæ ramis
piose annexi, ab aëre subintrante qu
maxime inflantur & dilatantur.

Exspiratio fit: dum à dilatatione par
thoracis ad sui contractionem incitantur
musculique abdominis triangulares, re
& obliqui se contrahentes, viscera una c
diaphragmate introrsum ac rursus in t
racem premunt, cavitas thoracis angust
tur, hinc comprimuntur pulmones fib
suis motricibus una contractis & sic vesic
læ cum lobulis coarctatæ necessario aëre
inspiratum propellunt: patet hoc: in
risu, tussi, & sternuta
tione, &c.

TITULUS XXX

*De Sanguinis & lymphæ
motu seu de Circula-
tione.*

Quemadmodum omnia flumina & fon-
tes in macrocosmo ex mari derivantur,
rursusque ad id denuo refluunt : Sic pari-
ter sanguis in nostro microcosmo ex corde
per arterias manat in extremam corporis
partem & ex hac per venas denuo ad
fontem suum (cor) unde effluxerat, redit,
cuiusmodi circulatio à medicis dicitur, non
quod circulum mathematicum circumscri-
bit, sed quod ad eundem locum à quo ema-
vit, mox redeat universale hoc fluidum,
propellitur etenim à corde per arterias ad
omnes corporis partes & ab his rursus per
venas ut mox dixi ad cor revehitur. His
itaque præcognitis.

QUÆSTIO I.

Quid Antiquis est motus Sanguinis, quæ
X
ejus

ejus causa, quod instrumentum, quis finis quomodo fit?

R. Primo: Sanguinis motus in venis actio naturalis: in arteriis vero est actio vitalis.

R. Secundo: *Causa* est facultas animi naturalis in venis, vitalis in arteriis.

R. Tertio: *Instrumentum* hujus motus sunt venæ & arteriæ.

R. Quarto: *Finis* est, ut per venas nutrimentum toti corpori afferatur, per arterias vero spiritus & calor vitalis pro vitalitate partibus conservanda.

R. Quinto: Fit hic sanguinis motus quatenus chylus à venis meseraicis absorptus circa confinia horum trunci & rami splenicus in partem crassiorem, quæ in lienem, & tenuiorem, quæ ad epa fertur, dividitur, in his visceribus utraque in sanguinem qualemcunque mutetur: Sanguis dein Epaticus tenuior, per venam cavam ascendentem descendente, toti corpori, excepto abdomine: crassior vero splenicus, partibus hepaticis dominis, ut inde nutriantur, effertur, ita ut per truncum cavae ascendentis pars partibus superioribus ac capiti adducatur pars vero ad ventriculum cordis dextrum ab hoc tum per pulmones, tum per septum cordis, & sinistrum derivetur, inque hoc spiritus vitalis activitate imprægnatus, median

tribus

n, quibus arteriis totum corpus ac venosus pari-
ter iriget: patet igitur, sanguinem juxta
is in antiquos efferri in partes corporis per-
o est alius duplicis generis scilicet venas & arte-
rias.

Q. II. Quomodo à nobis consideratur
sanguinis & lymphæ motus?

R. Consideratur non ut liquoribus hi-
sce, sed ut arteriis, venis, & vasis lymphaticis
propriis; prout etiam considerari debet:
nam sanguis & lymphæ ex se non moven-
tur tam ordinate, per & in singulas corporis
partes, nisi vasorum motus peristalticus con-
tinuus liquores hos moveret.

Q. III. Quid nobis est iste vasorum di-
ctorum motus continuus, quæ causa, quod in-
strumentum?

R. Primo: Est motus animalis minus ta-
men stricte talis, uti est motus cordis.

R. Secundo: *Causa universalis est anima*
has partes informans. *Specialis vero spiri-*
tus animales in fibrillas harum partium in-
fluentes: *irritans* est sanguinis impulsus tum
à corde ei communicatus, tum ab impellente
intrinseco scilicet subtiliore aëris inspirati
portione conservatus.

R. Tertio: Instrumentum sunt fibræ va-
sorum dictorum motrices.

Q. IV. Moverturne sanguis per diversas
vias in partes corporis?

R. Non : Sed per solas arterias : venæ enim nîl ab epate efferunt , sed à partibus referunt , ut omnes docent demonstrationes.

Unde *primo*, *vena* portæ non fert sanguinem nutritium in partes abdominis : ex his istum illa potius referat in epat , unde bilis separari possit, & reliquus sanguis mediantibus anastomosibus cavæ cum cetera ad cor referatur , à quo dein per arterias in totum corpus rursus dispergitur.

Secundo : Venæ facultatem naturalem non continent, nec spiritum naturalem nutrimento partibus corporis inferunt.

Tertio : Epas non sanguificat : quia tantum est viscus ad sanguificationem agenda in se improporcionatum , secundum quod aptum sanguini , si quis hic conficere vellet dispensando.

Q. V. Si sanguis tantum per arterias in totum corpus dispensatur , per venas autem non, nunquid sequitur, cum venæ semper sanguinem contineant, has debere dispensationem revertere, adeoque dari circularem sanguinis motum ?

R. Sic : Nam circulatio sanguinis evicentissime demonstratur *primo* ab authoritate.

Secundo à fundamentis in nostro corpore existentibus.

Totio ab Experimentiis &

Quarto à ratione.

Q. VI. Quænam est circulationis hujus ratio?

R. Est tota auctorum jam à plurimis ævis lucusque editorum collectio, paucissimis exceptis, qui quondam hunc velut tunc peregrinorum adhuc hac in re Dogmatum auctoritatem præprimis *Harvæum* refutare conati sunt, sed in cassum; Imo circularium hunc motum aliqualem *Hippocrati* cognitum fuisse non est dubium, licet sat obscure traditum, ut patet ex eo, dum dicit: *Quod est superius est inferius, & quod est inferius est sicut superius*, atqui hoc est circularis sanguinis motus.

Q. VII. Quænam sunt circulationis di-
versæ fundamenta nostro corpori inexisten-
tia?

R. Diversi motus valvularum vasorum
totius corporis, maxime autem cordis: nam
cor duas habet venas scilicet *cavam* dextro
scilicet *pulmonalem* sinistro; totidemque arterias
scilicet *pulmonalem* dextro, *magnam seu aor-*
ticam sinistro suo ventriculo insertas: horum
vasorum venæ valvulis suis ad intra
spectantibus, & quidem vena cava tribus tri-
cuspidalibus, pulmonalis vero duabus mitra-
libus solum sanguinis in cor ingressum con-
ducunt, arteriæ vero valvulis suis utrinque

foras spectantibus & quidem *pulmonalis* bus, *sigmoidibus* in pulmones, *arteriam* *tribus semi* lunaribus sanguinem in totum corpus efferrisunt: sicut igitur truncorum quatuor vasorum cordis sinibus in has dictas habent valvulas singulares, omnes horum truncorum seu per pulmones seu per reliquas corporis universi partes seminati rami iisdem gaudent valvulis, et à cava & pulmonali vena oriundus cor, ab aorta & pulmonali arteria versus partes reliquas adeoque foras spectantibus: vi valvularum harum motu variorum, sanguis è cordis sinibus in systole propelli potest tantum in arteriæ pulmonalis & aortæ truncos, & ab his in horum rami majores, à majoribus in minores & ab his in minimos scilicet capillares: unde sanguis in dictis venis, harumque ramis semper periturus, non tamen à corde illuc impellitur, erit ille, qui ab arteriis capillaribus in peripheriam partium corporis latus, à venis capillaribus imbibitur, & ab his semper majores, tandemque ad ipsos venæ cavae & pulmonalis truncos fertur: *adde* vi valvularum venæ portæ versus eam spectantibus sanguinem, licet truncus iste illi sit impletus, non in abdominis partes ferri sed exinde à ramis portæ in ipsis absorptum in eam referri, ex quo dein mediantibus ramoribus

palmarum & cavæ inosculationibus ad hanc, & ab
arteriis omnino ad cor ablegatur: Confirmant i-
dem in fundamenta ligaturæ in vivis animalibus
tur trun-
tile sed arcte faciendæ.

Q. VIII. Quomodo Circulatio ab Ex-
perimentis probatur?

R. Primo: Per ligaturas: Nam ligatus ra-
mus portæ mesentericus vel splenicus intum-
escit à ligatura versus lienem & mesente-
rium, quod tamen fieri non posset, si ab epa-
te per portam in istas partes ferretur san-
guis: Sic ligatus venæ Cavæ truncus à cor-
de ascendens à ligatura ad articulos intume-
scit: contrarium apparet in arteriæ ramo,
ascendente ligato ubi venæ concidunt ne-
gato impulsu sanguinis à ligata arteria.

R. Secundo: Per injectiones, sic aqua
repida siphone arteriæ injecta, per venam
vicinam itidem apertam primo sat cruenta,
post iteratas vero injectiones limpida remea-
re est visa &c.

R. Tertio: Per apertiones venarum &
arteriarum sic scimus per venam vel arteriam
notabilem apertam, sanguinem è corpore
omnem emitti posse, quæ omnia explica-
re nequeunt, nisi circulus sanguis admitta-
tur.

Q. IX. Quomodo ratio circulationem
probat?

R. Primo: Ex Autoritate, quæ sic-
ut

ut unanimes est, ita facile conclusionem
bis suggeret, dari revera circulationem
guinis.

R. Secundo ; Ex fundamentis scilicet
valvulis, vel enim adversarius harum
vel *omnes*, vel *nullas* concedit : Si aliter
tantum unde desumit hoc, nonne ex in-
tentionibus anatomicis, quæ tamen juxta
ipsum nil probant, cum tunc præternatu-
sit corporis humani status. & à tali non
argumentari ad naturalem: ergo licet aliter
vellet concedere valvulas, nobis sine in-
tentionibus anatomicis nunquam demon-
bit: Si nullas concedit, tunc sensibus ha-
re infallibilibus resistit, hinc ex Aristotele
dignus censeretur nomine philosophi
adde talem ad intestina ablegandum
ubi ad initium coli inveniet valvulam om-
nem maximam, quam si in vivo corpore
get, anum (S.V.) viventis subintrare op-
tet, & digito pergere, donec in intestino
impediatur à dicta valvula, & sic sensibus
det. Si tandem omnes concedit valvulas
tunc nobis assentiri debet, & palam fati-
dari circulationem sanguinis, cum motus
larum in venis & arteriis sit contrarius, ut
Q. 7. jam audivimus.

R. Tertio: *Ab Experienciis* : nam licet
juxta adversarium nil probare videantur
pote in statu corporis nostri præternatu-

tantum factibiles, iis tamen credere debe-
mus: unde enim constat adversario, cere-
brum esse in cranio, cor in thorace, &c. Nisi
ex inspectionibus anatomicis? Unde quæ-
so, scit, sanguinem spirituosum per arterias,
alibilem per venas moveri? nisi ex iisdem in-
spectionibus, quæ sunt unicus modus, quo
venimus in notitiam hujus vel illius sangui-
nis motus: ergo status in illis inspectioni-
bus violentus, & corpori nostro præternatu-
ralis non obest, quin etiam circulationem
inde eruere liceat, præsertim cum experien-
tiæ anatomicæ & philosophicæ nunc longe
accuratius quam olim, & miris sane modis
insimulantur. Non enim dicas ligaturam
nil probare, si ligata vel abscissa arteria venæ
turgidæ ibi videantur: ex rupto enim vel
relaxato vinculo facile id accidit, vel arteriæ
superiores loco abscissarum inferiorum, in-
feriores quoque membri poros rigare & ve-
nas ibidem ad implere facillime possunt: nec
dicas experientiam, quâ sanguis è vena in si-
guaperta omnis evacuari potest, non pro-
bare circulum sanguinis: cum hic in tali ca-
su ob metum vacui motu naturæ violento
per venas & arterias totius corporis retro-
gradatur, & ad venam vi quadam specifica
deferatur apertam: Sed contra si hoc fieret
ob metum vacui, quid, quæso, à natura ad vi-
tandum vacuum subministrabitur illis venis,

X 5

in

in quibus retrogradus ille fit sanguinis motus? *adde* quis credat, venarum musculorum admodum impactarum & undique annexorum motum, qui juxta adversarium à contraversus partes fit, posse subverti, ne detur eorum, quod tamen nullibi timendum, & illa vena, quæ sanguine inanitur, partim recidat, partim aëre non tam ubivis præsentem quam sinecesse est, cuius minimo angustia corporis viventis ut pote perspirabilis communicabili, velut corpore summe elastici semper adimpleatur?

R. Quarto: Ex pulsu cordis; tum quia cor indefinenter pulsatur: unde si quodlibet cordis pulsu tantum 15. grana seu guttae (et probabilius sit drachmam unam, vel nam & dimidiam semper expelli) in arterias propellantur: Sequitur, cum unâ horâ mille circiter fiant pulsus, libras 7. & uncias 9. ac drachmas 6. Sanguinis expelli, & quantitate hâc, sicut 24. horæ diem & noctem constituunt, multiplicata patet, 187. libras & 6. uncias sanguinis, diu noctuque è corde expelli.

Ab aliis observatum fuit singulis horis, vel unius horæ spatio 4500. pulsus circiter numerari: Cum vero in homine decentis staturæ 24. libræ sanguinis reperiantur, singulis vero pulso uncia semis sanguinis ex corde in arterias propellatur, hinc qualibet hora, sanguis,

guinis, qui homini inest, toties cor transire de-

Cum ergo in homine 24. libræ sanguinis
circiter reperiantur: evidens est illum, qui à
corde per arterias toti corpori communica-
tur, sanguinem per venas ad cor redire debe-
re, ut sub hoc rursus in arterias, & ab hinc in
partes corporis distribui possit: tum quia si
concederetur adversario, nullum sanguinem
ad cor redire: unde suppeditaretur, rogo,
tanta semper quantitas & cujus tandem esset
usus, an nutritionis? ne utiquam, in immen-
sum enim quivis excreveret: an transpiratio-
nis, aut urinæ materiæ constituendæ? ne-
que: cum ex tanto sanguinis, ut vitæ nostræ
thæuri dispendio, corpus quantocyus mar-
cesceret, imo periret: unde patet, sanguinem
constanter & tam copiose partes irrigantem,
cum nec effluxus, nec refluxus concedatur,
plane debere ibi evidentissime stagnare, hinc
corruptivum a corem contrahere, & sic sem-
per vel obstructions, vel abscess⁹, vel aposte-
mata, vel ulcera, vel alia quam plurima mala
nunc interna, nunc externa causare, cui tamen
unanimes sanorum hominum repugnat ex-
perientia: nec dicas, sanguinem à nutritio-
ne, superfluum saltem per aliquas redire ve-
nas: hoc enim posito, vel jam innuis circula-
tionem, vel uni eidemque vasorum generi
contrarias adscribis actiones, vel te ipsum
con-

confundis, cum tali de causa nullus omnium sanguis per venas ab epate posset efferri, pote semper in suo effluxu à sanguine deunte impedibus; nec instabis, stante sanguinis circulo, plura naturæ phænomena. G. cur in subitaneo terrore facies pallens, cor palpitet, artus tremant, &c. Aliqua non posse explicari; nam talia & longius trusiora, admissio circulo, solide & facile ergo autem, non nisi plurimis admissis ab aliis explicantur.

Q. X. Ergo sensu, imo ipsa ratio caret, is, qui negat circulationem sanguinis?

R. Sic: nam nulla experientia nulla ratio unquam contrarium probabit ut prioribus punctis declaratur.

Q. XI. Utrum certum tempus circuli sanguinis describendo præfigi potest?

R. Primo: *Non*. Nam minus est in calidioribus quam frigidis, quia in illis ob citiorem rarefactionem sanguinis cor citius ad contractionem, qua sanguinem propellit, irritatur.

R. Secundo: *Minus* est in motis, quam quietis ob eandem rationem & partium motum agitationem.

R. Tertio: *Minus* est in sanis juvenibus, & adultis, quam infirmis & senibus.

Quarto : *Minus* in gracilibus quam
in robustis , ob compressionem vel tenuita-
tem vasorum , & crassitiem sanguinis.

Q. XII. Utrum in hystericis , syncope
fieri circulatio?

R. Quod sic: Licet enim circulationem
in partibus exterioribus non fieri pulsus abo-
luntur, potest tamen ea adhuc haberi in
vasis coronariis, intercostalibus, aliisque cor-
di vicinis.

Q. XIII. Quis circulationis sanguinis est
finis?

R. Primarius primo sanguinis per cor &
pulmones circulantis finis est, ut vi aëris am-
plius inspirati, elastica & resolvente, parti-
culæque subtiliorum ejus & mobilium
chylis cum sanguine agitetur , attenuetur,
rareatur, ut juxta proportionatam suam por-
tionem in spiritus resolvatur : particulæ ve-
ro ejus Salino-Sulphureæ ad bilis materiam
perpetuo constituendam exaltentur.

R. Secundo: Sanguinis per omnes cor-
poris partes circulantis finis est, ut portio e-
jus chyloso-serosa ut nutrimentum , & ma-
xime subtilior aëris inspirati portio , ut
actus universalis , & ad vitales partium
operationes impellens , constanter suppe-
diatur.

Secundarius finis est, ut coagulatio, putre-
do, stagnatio sanguinis & feri impedian-
tur,
co-

eorumque fluiditas & crasis conservetur, ubi quiescendo facile grumescerent, divisa massæ hujus fiat alteratio, hinc inde in visceribus, effatæ vero portiones exinde in celis separari, & tandem medicamenta ex applicata, ad intra suas vires communicare possint.

Q. XIV. Quis ergo est usus circulationis?

R. Est hic adeo magnus (*ut paucis dicam omnia*) ut absque ea vel ea subsistente momentum quasi supervivere possimus. Vita enim & circulatio, pari passu amittuntur.

Q. XV. Qua ratione & quomodo qua via sanguis ab arteriis venis commutatur?

R. Primo: Plures hætenus crediderunt arterias venis inosculari, illarum nimirum capillaria vasa, harum seu venarum subtilissimis ramusculis ita implantari, ut sanguis ex arteriis immediate in venas urgeatur.

R. Secundo: Quamvis quidem hac ratione circulus conservetur, tamen concipi non potest, quomodo sanguis ad partes solidas deponatur: rationi proinde minus consentaneum videtur, ex arteriarum & venarum immediata implicatione sanguinem circulum suum absolvere: stante enim talia

conferentiarum & venarum Anastomosi, concipi-
ent, & non potest quomodo transcolatio in diversis
inde in visceribus glandulis &c. Item succi nutritii
de in appositio fieri possint:

¶ Ergo Tertio: Et dico mechanicam
structuram & texturam hoc negotium absol-
vere: Arteriarum nimirum tubuli capillares
terminantur intra substantiam partium &
suarumunicarum crassitiem deponunt, & fi-
bris & poris partium implantantur, hisque
sanguinem infundunt.

Qua vero partes hæ solidæ ex variis & di-
versis poris & fibris constant, hinc partim nu-
tritæ partes sua apta loca occupant, lymphæ
quæ inest, à capillaribus vasis lymphaticis
absorbetur, sanguis vero reliquis venis ca-
pillaribus, partibus solidis etiam implantatis
impellitur, ob pororum & tubulorum con-
venientiam. Transcolatio vero hæc, non
contingit per modum attractionis, sed con-
tinuo sanguinis arteriosi appulsu propellitur
& ulterius urgetur sanguis. Quoniam ve-
ro motus hic sanguini ab arteriis & corde
imprimatur, ex minoribus vero tubulis ve-
narum in majores truncos sanguinis pro-
pulsio sensim languere posset, hinc mo-
tus hunc promovet peristalticus vena-
rum motus, & earundem valvularum a-
ctio, quæ sanguinem versus cor ulterius
urget.

Q. XVI. Quomodo fit sanguinis
culatio in homine, in & extra uterum con-
tuto ?

R. Primo: In fœtu fit circulatio: qu-
nus in hoc sanguis per arterias umbilic-
ceus duos ramos arteriarum iliacarum a
rachi latera sursum porrectos, umbilicum
penetrantes, & in placentam excurrentem
huic affertur, & ex hac una cum humore
albugineo seu sero alibili aërisque à ma-
inspirati portione in uteri acetabula de-
fitis per venam umbilicalem, ceu venæ p-
tæ ramum, ad hujus truncum & ab hinc
cavam defertur: à qua pars una per imp-
sum auriculæ dextero cordis ventriculo
pars altera per anastomosin *ovalem*, seu
ramen *ovale* sive *botale*, cavæ, cum vena p-
monali sinistro affertur ventriculo: illa de-
è ventriculo dextro per arteriam pulmo-
lem partim in pulmones pro eorum nut-
mento, partim per canaliculum arteriosum
in aortam, & ex hac una cum reliquo etia
è sinistro cordis ventriculo propulso sang-
ne in totum corpus diffunditur, hinc qu-
que in arterias iliacas, ut sic circulatio pere-
nari possit, & quidem in illum usum, quem
priori Q. assignavimus.

R. Secundo: Circulatio sanguinis extr-
uterum fit, quatenus sanguis per venam ca-
vam dexteræ cordis auriculæ & ab hinc dex-

tero

sanguis cordis ventriculo impellitur, à quo per
arteriam pulmonalem, in pulmones protru-
itur, in quibus recepta aëris inspirati por-
tio: non subtiliore ceu resolvente & impellen-
te generali per venam pulmonalem me-
dicamentis anastomosibus cum arteria pul-
monali unibitus, per sinistræ cordis auricu-
læ impulsus in sinistram hujus sinum detru-
ditur, à quo fortiter contracto sanguis ma-
gis impetu per aortam seu arteriam ma-
gnam totum corpus distribuitur, à majo-
ribus semper ad minores transiens arterias,
donec tandem in corporis partium periphe-
riam, subintret arteriolas capillares, è quibus
deum immediate per minutas anastomo-
ses, tum mediantibus partium porulis in ve-
nas inde capillares transgreditur, & ab his
semper ad majores, hinc maximos venæ cavæ
ramos, ac tandem ad hujus truncum refertur,
denique cordi infunditur, & sic quousque
viro homo, in eum finem, quem in priori Q.
affigavimus.

Q XVII. Ergo etiam sanguis circulatur
per carnem?

R. Quod sic: quia pressa caro albescit sta-
tim, fugiente sanguine, iterumque illo regre-
diente mox rubescit:

R. Secundo: In pudore plerisque tota fa-
cies sanguine perfunditur.

R. Tertio: Manus pendula turget san-
gui-

guine. Circulatur autem per carnes tenuissimis arteriis, illarumque extremitatibus.

Q. XVIII. Quid auriculæ cordis ac culationem peragendam faciunt, hæc non etiam per septum cordis fiat?

R. Primo: Auriculæ cordis culationem juvant, quatenus sunt ministræ ventriculorum cordis ostiariæ, vi musculosæ scilicet suæ texturæ utrinque muscolum cordis adiacentium, qui culationem dictam proveant, agentes.

R. Secundo: Nullatenus fit per septum cordis: cum hoc nullo modo sit pervium nec reperiantur vestigia sanguinis quomodo modo penetrantis.

Q. XIX. Quid est lymphæ motus (id est dicendum de aqua pericardii, saliva, sero sanguinis, succo pancreatico, succo gastrico ventriculi, spiritibus &c.) quomodo & in quem finem fiat?

R. Primo: Est motus æque circularis ipsius sanguinis.

Nota autem primo: hic non intelligitur illud salino-aqueum, quale tanquam excrementitium per renes & sudorem segregatur, sed illam substantiam, quæ rubicundarum particularum seu sanguinis, ita etiam albidarum seu chyli vinculum & vehiculum est, ex multis gelatinosis particulis conflata massa

er canalem circulantem constituit, quæ serosa
ue extrinsecus lymphatica substantia, si à potiori fieri
deberet denominatio, Actio illa, qua chylus
cordis per arterias & venas circulatur & alteratur,
ant, potius *serificatio aut lymphificatio, quam sanguifi-*
catio dici deberet.

Nota secundo: Est ergo lymphæ substantia
istius seu humor totus lymphicus vasis lymphaticis
conclusus, & ad multos magnos usus neces-
sarius. De quo in Nota Prima.

Nota Tertia: Vasa lymphatica sunt va-
sula tenuissima & pellucida, quæ ex omnibus
partibus corporis oriuntur, & suum lym-
phicum sorbent liquorem ex glandulis,
quæque ut incedant tutius hinc & inde ve-
nas maiores (ut in artubus & vena portæ,
prope Hepar &c. videre est) instar hederæ
coronant, serum tamen ex illis non lambunt,
sed corpus venosus sanguis est satis indigens, sed
ex glandulis & arteriis venisque tum sangui-
quam chyloferis, imo cystemæ chyli tribuunt.
Hæc vasa habent in suis osculis innumeras
valvulas, ut motui debili lymphæ præ tenui-
tate vasorum debite succurrant: Non ubi-
que sunt conspicuæ sed oculos ob tenuita-
tem effugiunt: Est tamen subinde Lym-
pha tincta (sed tunc non est pura, sed mix-
ta particulis nutritiis vel aliis) rubore vel fla-
vedine tunc melius apparent, ita etiam in
Y 2 mor-

mortuis ubi sunt magis ex stagnatione
stenta.

Nota Quarto: Lympha est etiam ille
simus humor, quem vulgus vocat aquam
vorum proprie synoviam *das Glied-
ser* dum erosio aut læsis vasculis lymph
cis satis abunde ex cavis ulcerum aut v
rum effluere cernitur.

Nota Quinto: Vasa Lymphatica ut
diximus innumeris valvulis sunt prædita
tantum ut debilem lymphæ motum juve
sed etiam ut impedian (sicut in vasis lac
ne lymphæ à centro ad circumferentiam
semper antrosum à circumferentia ad
trum versus urgeatur.

Nota Sexto: Vasa lymphatica ubique
sanguifera comitantur, & ab omnibus
tibus, ad quas sanguis arteriosus defertur
oriuntur.

Nota septimo: Usus lymphæ genera
est varius & magnus, *Primo* in primis
constituit menstruum universale, dissolvit
quæcunque ingesta, hæc namque in ore
cerat, in ventriculo digerit & dissolvit, i
testinis partes subtiliores chylosas prove
easque in receptaculo diluit, & per ductu
thoracicum promovet.

Secundo: Lympha ad sanguinem delata
tissimam ejus partem, ut mox diximus co
stituit, imo prior sanguine dici potest, c

agnatione prima conceptione materiam suppeditat.

Tertio: Solidis tandem partibus, ut supra diximus unicum nutrimentum & restaurativum generat.

Quinto: Non omnia vasa lymphatica glandulis prodeunt, nec ea omnes transmittuntur, quæ ab extremitatibus artuum emergunt, absque glandularum commercio in subclaviis implantantur. Unde

Sexto: Glandulæ sunt substantia sui generis carnosa, alba seu grysea, & friabilis, consistunt maxime ex arteriis varie inter se coniectis, quarum tubuli hunc vel illum humorem mediante circulatione accipiunt & proderitate tubulorum ac certæ porositate eorum varius etiam humor V. G. Lac, semen &c. Sistitur.

Glandulæ sunt duplicis generis aliæ sunt conglomeratæ à figura ex unico quasi globo constitutæ, quarum etiam lymphæ unica seu pura videtur.

Aliæ conglomeratæ ex variis glandulis compositæ, quæ suum liquorem per proprios ductus in cavitates notabiles deponunt, & pro diversitate pororum ac compagis verus etiam liquor, tam quoad saporem, odorem, colorem, & consistentiam producit. His talibus dico &

Septimo: Fit motus lymphæ per vasa
Y, fa

sa sua lymphatica : quatenus lymphae arteriosi sanguinis in poros partium de portio à lymphaticis vasculis utpote proportionata imbibitur , & per varias hinc glandulas maxime conglobatas circulanovis semper spiritibus, animalibus per vos allatis, plus minus exaltatur, & sic tuncysternam Chyli , tum in ductum thoracicum , tum in venam subclaviam nunctram, nunc sinistram &c. fertur, quibundiantibus vasis ad cor ut facilius rarefcat ab hoc per arterias rursum in partes corporis universas propulsus , in his à sanguiniparatur & sic quousque vivit homo.

R. Tertio: *Finis* est ut spiritus animi in partes continuo influentes revehi possent nec non chylus ac sanguis venosus dilatur, resolvantur, impellantur & sic massa sanguinis quibuscunque usibus constanter standis apta reddatur.

*Finis Libri Primi Institutionum
Medicarum, qui tractat res
naturales.*

INSTITUTIONUM MEDICARUM.

LIBER SECUNDUS.

EX

*Hygieni id est sanitatis
tutrice, sive Diæta,
seu Victûs ratione.*

Hygienē à græco ὑγιαίνω, id est bene
valco, est pars Medicinæ, quæ sani-
tatem conservandi modum tra-
dit, seu est tutrix sanitatis, Unde,

QUÆSTIO I.

Quotuplex est Hygienē?

R. Triplex est : *Prophylactica* quæ
morbos futuros & imminentes avertit. *Syn-*
tere-

teretica quæ præsentem sanitatem tue
Analeptica, qua valetudinarii reficiunt
 vel dic, est duplex: *una* quæ tradit diætam
 norum: Altera, quæ tradit diætam valetu-
 nariorum.

Q. II. Quid est diætā?

R. Est regula vivendi, seu ratio qua
 pus in sanitate conservatur, per debitan-
 rum, præprimis necessariorum, hinc nec-
 cessariorum administrationem: adeo quæ
 prima *Therapeutica* pars, quæ teste Ga-
 non solum conservat, verum etiam
 morbos curat, sine reliquis therapeu-
 partibus, hæc tamen nunquam sine illa

Q. III. Quid docet hæc?

R. Res occasionales, id est res, qua
 convenientia sanitas conservatur & I-
 gæritas obtinetur, & è contra earum ab-
 & illegitima applicatione in morbos &
 tium præcipitatur: huc pertinet lusus
 Ovidii lib. 3. epigrammat. 123.

Vivere natura si convenienter an-
rent

Mortales, Medica nil opus e-
ope.

Si saperent homines, rixis, avidisque
rerent

Litibus & queruli garrulitate f-
Sic incompotus post scrinia Baribol-
iret

Et mus illectum roderet Hippocratem.

Inter hæc numeramus *primo necessarias* sunt res *non naturales*, dicuntur *necessaria*, quia is carere non possumus, sed continuo & necessario corpus nostrum affligunt.

Secundo: Non necessarias seu fortuito contingentes.

Tertio: Quomodo per has sanitas in genere & in specie conservetur. Pro conservanda *prima* sanitate, ad sanguinem & succos à sanguine dependentes est respiciendum & potissima ratio habenda fermentationis in Ventriculo & evacuationis excrementitiorum humorum; quæ si bene munere suo fungantur, sanitas affulgebit, si minus, brevi Ecclypsis putietur: proinde ad laborandum ut bona fiat chylificatio, digestio, secretio, & evacuatio: nam vitia concoctionis primæ non corriguntur in secunda nec tertia: Hinc plerique famosi Medici tenent, quod omnes fere morbi præcipue chronici natales suos & radicem à Ventriculo ducant.

Itaque ante omnia vitale seu homogeneum illud acidum, quod occulte inest sanguini, ventriculo manifeste, sale tamen alcalino temperatum debet conservari, secus si fiat, morbis panduntur fores, *omne enim minimum naturæ minimum.*

Deinde cum consuetudo sit altera natura, non temere ab illa recedendum, nam: Hippocrate 2. aph. 50. *consuetudo longo tempore & si deteriora sint, minus molesta esse solet.* Imo medicamenta sæpius assumpta nil nocuerantur, quia frequentiori usu naturæ familiaria.

Neque mala consuetudo repente est transferenda, ut videmus in illis qui enemate affecti, si repente & violente desistant, male consulitur, nam omnis subita mutatio est periculosa, sensim proinde mutanda, ut natura vult duci, flecti & corrigi, non cogi.

Speciale etiam conservandæ sanitatis medium proponit Hippocrat. lib. de Dia. *Sanitatis studium est: non satiari cibis & pigrum esse ad labores:* morbos etiam præcavendi rationem idem Hipp. adfert, dicens: *quiete & abstinence magnos morbos præcavari,* unde sobrietas totius diætæ cardo ducitur.

Porro! Quemadmodum summum Juvium est summa injuria, sic strictissime vivendi regula, summa est miseria & verificatur illud: *Medice vivere est misere vivere:* Observemus enim, quod laxior paulo diæta, plus conferat ad sanitatem tuendam, quam si scholæ Salernitanæ rigorem exigatur: Equidem negari nequit, quod ii qui strictius

altera addicti sunt, casu aliquo occurren-
te, plerumque gravius ægrotent, difficul-
ter restituantur, interdum etiam plane mori-
tae esse possunt: Unde licet quandoque ad insolita
transire.

Nec forte datur melior diæta illa cuius
Celsus lib. 1. cap. 1. mentionem facit: *Sanus*
homo (inquit) & qui bene valet, & sua
sponte nullis obligare se legibus debet, ac ne-
que Medico, neque Alipta (id est unctore a-
liquo) egere: Hunc oportet varium habere vi-
tam, modo ruri esse, modo in urbe, sæ-
pius in agro, navigare, venari, quiescere in-
terdum, sed frequentius se exercere, siquidem
& gravia corpus hebetat, labor firmat, illa
iuvam senectutem, hic longam adolescentiam
reddat: Prodest etiam interdum balneo, inter-
dum quis frigidis uti, modo ungi, modo id
ipsum negligere, nullum genus cibi fugere, quo
populi utitur; interdum in convivio esse,
interdum ab eo se retrahere, modo plus justo,
modo non amplius assumere; bis die potius,
quam semel cibum capere & semper quam plu-
rimum, dummodo hunc concoquat. Hæc
Celsus.

Tandem ut sanitatem conservemus, ab
intempestivo medicinarum usu & frequen-
tia, potissimum vero venæ sectione, & pur-
gatione abstinendum, & non nisi verno
tempore indulgendum. Verbo: optima &
bre-

brevissima regula conservandæ sanitatis
*quæ juvant & prosunt sunt servanda, quæ
cent fugienda*: Item: *Sanis pro medicinis
medicina non uti*: Item *qui bene ingerit,
digerit, & bene egerit, Sanus censetur*: Pro
de sanitate conservanda in genere & in
cie infra tit. 15. h. lib.

Q. IV. Quotuplex est diæta?

R. Duplex: *Generalis*, quæ generalia
dit præcepta conservandi sanitatem cor
ris humani: vel *specialis*, quæ specia
dat regulas corpus humanum in spec
hoc scilicet vel illud in sanitate sua con
vandi.

Diæta specialis iterum triplex est: *co
sa, tenuis, & mediocris*, de qui
bus in therapeutica.

TITULUS I.

*De Rebus necessariis seu
non naturalibus in
genere.*

QUÆSTIO I.

*Ut res necessaria, de quibus hic est ser-
modicantur non naturales?*

*R. Quia non sunt præternaturales, nec
eius natura morborum causæ existunt, nec
que corporis naturalia, ut sic consideratæ,
componunt, sed sunt res *neutra* seu *media*,
inter res naturales & præternaturales, & in-
differentes vel ad sanitatem tuendam, vel ad
morbum producendum, pro moderato
vel immoderato earum usu & bona vel mala
adhibitione, id quod sano sensu debet intel-
ligi, nempe respectu hujus & illius personæ,
potest enim uni res eadem male, alteri bene
adhiberi, prout natus & consuetudo variat:
Imo res eadem respectu ejusdem perso-
næ potest jam adhiberi bene, alio tempore
male, & sic de aliis circumstantiis sentire o-
portet.*

Q. II.

Q. II. Quid sunt res non naturales quotuplices?

R. Sunt eæ, quæ, licet corporis essent non componant, nihilominus ei necessæ sunt ad sanitatem tuendam.

R. Secundo: Sunt Sextuplices

Primo Aër.

Secundo Cibus & potus.

Tertio Motus & quies.

Quarto Somnus & Vigilia.

Quinto Excreta & Retenta &

Sexto Animi Pathemata.

TITULUS II.

De Aëris plagæ seu Regionis Cæli, & Locis seu situs salubritate

QUÆSTIO I.

Quid est Aër, quæ hujus necessitas & quomodo nos afficit?

R. Primo: *Est res non naturalis, vivens nostrum corpus continuo ambiens, eique per cæcos poros inspiratione se insinuans, ad id, quod a rei est, absumptum, instaurandum.* Unde h

nam non consideramus ut elementum, sed ut rem *non naturalem* id est non per se solum simplicem, sed prout varia corpuscula mixta ei necesse habet proprio è latere vel sponte vel motu per dilatabilia vel complicabilia.

R. Secundo: Necessitas ex inhibita aëris inspiratione sen sponte, seu contra voluntatem facta patet: Foetus enim in lucem editus, dum semel respiravit, sine respiratione nec momento vivere potest: multa præterea præstat, resolvit enim & volatilizat, sanguinem spiritus excitat, & instaurat, excrementa promovet sensibiliter & insensibiliter, atque suo sale volatili nitroso, quo diversimode coagulata dissolvit & volatilifiat, gravitatem & elasticus est; verbo omnibus animantibus saluberrimus & eorum sanitati idoneus, dummodo sit temperatus, ut mox infra Q. 5. hinc audiemus.

R. Tertio: Triplici modo nos afficit,
Primo ut ambiens.

Secundo ut se insinuans inspirando.

Tertio ut alimentis & saliva mistus.

Q. II. Quæ aëris differentia & unde mutationes ejus desumuntur?

R. Primo: Differt aër *primo ratione virium seu qualitarum*, particularum scilicet nunc calidarum nunc frigidarum, nunc humidarum, nunc siccarum ei mistarum.

Secundo Ratione Substantia & quidem nunc
cras-

crassus, nunc *turbidus*, nunc è contra *limpidus*, *serenus*, *Liber* & *perflatus*, nunc *corruptus* ex se, dum non ventilatur montibus altius clusus, seu *aliunde talis*, puta à cœlo, sidentibusque è locis infestis spirantibus, nunc contra *sincerus*.

R. Secundo: *Mutationes* petuntur à quibuscunque particulis, quæ in aëre receptæ, suis viribus illum immutant.

Secundo ab astris.

Tertio ab Anni temporibus, quorum *maxime* sunt *quatuor*. Ver scilicet, *æstas*, *autumnus* & *hyems*: durant autem: *Ver*, ab ingressu solis in principium Arietis 22. Martii usque ad finem geminorum. *Æstas* à principio Cancris 22. Junii ad finem virginis. *Autumnus* à principio libræ 22. Septembris ad finem sagittarii. *Hyems* à principio Capricorni 22. Decembris ad finem piscium. Quod tantum sub Zona temperata septentrionali procedit.

Minora vero sunt menses, septimanae, dies.

Quarto à Ventis (Ventus est aëris motus rem locum affectantis agitatio, si enim levis est commotio aëris, tum *aura*, non ventus nominatur) quorum *quatuor* sunt *Cardinales*, à quatuor mundi plagis ita dicti sunt:

Primo : *Orientalis, Eurus, seu subsolanus.*
 Ost-Wind / calidus & ficcus.

Secundo : *Septentrionalis, Boreas seu*
 Nord-Wind / frigidus &

Tertio : *Occidentalis, Zephyrus seu Favo-*
 West-Wind / frigidus & hu-

Quarto : Denique *Meridionalis. Notus si-*
 Sud-Wind / calidus &

Quinto : *A variis meteoris nunc ex vapo-*
 rigentis, ut est *ros, pruina, nix, grando &c.*
 Exhalatione ortis, ut sunt *faces arden-*
tes, ignis, dracones volantes, cometa, tonitrua,
fulmina, fulgura &c.

Sexto à *Zonis*, quarum alia est *torrida,*
 alia *frigida*, alia *temperata*; Inciden-

Queres: Unde ergo hæc mutatio tempo-

R. Primo: Mutatio temporum provenit
 ab accessu & decessu solis, quia quovis anni
 cursu sol in Zodiaco 47. versus septentrio-

R. Secundo: Diversitas autem tempesta-

circum radios suos dispergat, qui deinde recta decedunt, illi omnino calidiores quam transversis; inde in Zona torrida regiones necessario majoris caloris experiri se debent, quam sub Zona temperata, participant de radiis directis, qui verò in Zona temperata habitant solum transversis fructuantur. Patet ergo sub Zona torrida non esse frigidum, quia nunquam sol ex ejus latitudinibus excedit; Quod autem sub Zona temperata semel valde frigidum, alia vice calidum esse debeat apparet inde, quando nimis sol ab æquatore in Zona torrida pertransit usque ad initium temperatæ septentrionalis, quam inhabitamus, tunc sentimus calidiores calores; Si vero recedat ad Zonam temperatam meridionalem sive australem semper magis & magis frigus intenditur in *Zonis frigidis*, quæ circa polos mundi sitæ semper est frigidum, quia sol valde procul ab illis distat.

Septimo: *A Clymatibus*, quæ nil aliud sunt, quam spatia globi terreni inter parallelos versus eundem polum ab æquatore distantes regiones ab invicem distantia, quorum quodlibet semi hora diei terminatur.

Octavo: *A Regionibus*. Regio autem pars terræ in qua ob magis rectam vel obliquam radiorum solarium demissionem,

t, quidam est primarum qualitatum discrepantia:
 o calidior & frigiores sunt quinque, præcipue: *equino-*
 Zona torrida sita sub Zodiaco, quæ est Zona torrida,
 lonis excedens gradibus 47. *Septentrionalis* sita spa-
 temperata inter *circulum* sive tropicum Cancræ &
 , qui est Polus arcticum, quæ est proprie Zona tem-
 ansverberata constans gradibus 43. Improperie ad-
 torrida nomen etiam Zona frigida, quæ gradi-
 sol excedens 23, constat. *Meridionalis* utique tem-
 sub Zona torrida & frigida sita inter circulum seu tro-
 , alia nomen capricorni & Polum antarcticum.
 inde *Orionis* & post occidentalis. Inciden-
 torrida.

ta sep. Quid est Zodiacus?

sen. R. Est curvo-serpentina linea per medium
 d. Zona equatorem intercedens eumque bis diffin-
 uit in duas & ita una ex parte versus septentrio-
 nalem & altera versus meridiem ad uncitatem seu
 mundi curvaturam sua tendens, in qua duodecim si-
 gna cœlestia existunt. Hæc linea ergo Zo-
 diacus vel Ecliptica, vel orbita solis Germ.
 dicuntur. *Et Hier. Krenß* appellatur.

in hac linea signa cœlestia versus septem-
 trionem existunt Sex.

1. Aries ♈.
2. Taurus ♉.
3. Gemini ♊.
4. Cancer ♋.
5. Leo ♌.
6. Virgo ♍.

Et cætera sex versus meridiem sequentia:

1. Libra ♎.
2. Scorpius ♏.
3. Sagittarius ♐.
4. Capricornus ♑.
5. Aquarius ♒.
6. Pisces ♓.

Quæ memoriæ adjuvandæ causa sequentibus continentur versibus:

Sunt: Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo.

Libraque, Scorpius, Arcitenens, Capricornus, Aquarius, Piscis.

Quodvis signum tale Zodiaci, in Ecliptica continet gradus 30. Cum igitur Sol per signum propter quotidie unum gradum absolvat intra 30, dies sive unum mensem totum signum. Sufficiant hæc de Zodiaco & signis ejusdem.

Nono: *A Mundi partibus*, regnis & provinciis.

Decimo: *A Civitatibus* & ædibus variis, hinc ventos solisque aspectum magis salubres obtinentibus.

Undecimo: *A loco*, ob diversam cæli perniciem, commoditatem soli, situm, naturam aquarum, aut viciniam montium.

Duodecimo: *A fodinis metallicis*, aut

ridiem *cryptis*, variis effluviis, arsenicalibus, mercurialibus aliisque exhalationibus scaturientibus.

Decimo tertio : A montibus vel silvis plus minus densis.

Decimo quarto : Ab aquis.

Decimo quinto : *Ab animalibus*, herbis, aliisque, quæ in illo terræ tractu nascuntur.

Decimo sexto : *Ab Industria, negligentia, malitia* hominum, aërem vel puriorem reddentium, vel inficientium, ut in cultis & peste contingit.

Q. III. An Aër, an vero cibus & potus nos magis afficiat ?

R. Primo : Uterque nos maxime & diversimode afficit.

R. Secundo : *Aër* nos magis *continuo* & *permanenter*, quam cibus & potus afficit, vix enim momento sine aëre vivimus : Alimentum seu *cibus & potus* magis *vehementer* sensibiliter & firmiter afficit ob majorem crassitatem & densitatem.

Q. IV. An Anni climaterici, vel astra, certam nobis nocendi vim habeant ?

R. Non : Nam quodcunque accidens seu morbosum seu fatale *primario* à divina providentia, & hinc *secundario* ab immoderata diata dependet : unde patet, pestes & ejusmodi morbos malignos epidemicos, ac alios

quoscunque rarissime vel nunquam a fluxu siderum maligno quadraturis, pſibus, aut qualibuscunque constellatibus, sed aliunde suam trahere originem.

Q. V. Quinam aër est optimus?

R. Qui primo tota sua substantia temperatus, purus, sincerus, tenuis, patens, liber, sticus, amœnus, serenus.

Secundo: Non ex profundo speculans.

Tertio: Nec ingrato odore aut qual pernicioſa infectus.

Quarto: Nullis obſitus inquinamentis nullisque vaporibus, calliginibus, vel stagnis, paludum, aut cloacarum vasta loca agmina numerosa purgantium excrementis effluviis inquinatus.

Quinto: Sed potius aquis fluentibus, pſidis & glaucosis vicinus, à ventis suavibus maxime orientalibus agitatus, salubribus imbribus identidem irrigatus.

Q. VI. Quinam aër temperatis, quin intemperatis convenit, & quomodo intemperatus corrigitur?

R. Primo: *Temperatis* naturis temperatus, qui scilicet vires nullas habet exedentes & ad optimi naturam magis accedit.

R. Secundo: Intemperatis, sed tamen

quæ naturali adhuc constitutis, convenit aër
 turs quantitatatis, sic calidus ob deficien-
 onstem gravitatem & nimiam expansionem seu
 abertatem obest choleris prodest phleg-
 maticis, quia humores liquat, sanguinem
 tenuat, spiritus dissipat, vires profternit,
 nta munda facit, diarrheas, dissenterias cau-
 ns.

Frigidus, ob nimiam gravitatem & mi-
 norem elaterem, prodest choleris, nocet
 phlegmaticis, quia repellit, transpirationem
 impedit, obstructions, stagnationes causat,
 mauget, anginas & catharros aliosque
 flus producit.

Sua obstructions parit, tumores gene-
 rat, calorem acuit.

Humidus contrarium facit: Infantibus au-
 tem est saluberrimus propter incrementum
 & accretionem.

II. Tertio: *Aër calidus* & in æstate corri-
 gunt frigiditatem quibuscunque: *Fri-*
 gidos & in hyeme calefacientibus, foco, suf-
 fribus, &c. *Siccus* humectantibus: & humi-
 dus efficcantibus. *Venenatus* seu *corruptus*
 vel suffribus excitatis per ligna adorata ac-
 censa, vel agitatione ejus vehementiori tor-
 mentis bellicis explosis facta: vel prohibito
 publico progressu, nisi post unam vel al-
 teram horam à solis ortu, aliquo prius alexi-
 pharmaco sumpto, aut naribus illito: vel aëre
 Z 4 tali

tali penitus vitato. Juxta illud *mox cedere
gerecede tarde redi.*

Q. VII. Quænam plaga cœli est salu-
rima?

R. Primo: *Orientalis*: Quia aërem h
purum, tenuem, amœnum, & serenum:
temperate calidum & siccum obtinet:
corpus reddit temperatum, agile inge-
sum & ab excrementis liberat.

R. Secundo: *Septentrionalis*: quia aë-
habet frigidum & siccum, qui *ex Hipp. 3.*
17. corpus firmat, mobilius, expeditius
ratiis & auditu reddit valentius: *humidum*
pro indebite exsicicans: hominibus longi-
tatem confert: unde patet, plagas cœli
nus salubres esse *occidentalem & meridi-*
lem. ex Hipp. 3. aph. 5. & 17.

Q. VIII. Quinam locus est salub-
mus?

R. Qui gaudet *primo situ editiore.*
Secundo solo sicciori glareoso.
Tertio Aëre salubri.

Quarto Aquis salubribus &
Quinto Libero cœli aspectu.

Q. IX. An loca montosa planis sint
briora?

R. Quod sic: nam *primo* habent præ-
gativas omnes loci saluberrimi.

Secundo: Sacræ Literæ hoc confirmare

mentur, dum DEUS pleraque mysteria in
monibus revelavit.

Tertio: Experientia docet, in montosis lo-
cis vix unquam pestes grassari.

Q. X. An Medicus in medendo ad a-
strorum cursum & præcipue Lunæ phases at-
tendere debeat?

R. Cum *Manardo*: recte sibi & ægrotis
consulent medici, si quoties evacuandum vi-
detur, lotium magis quam astra aspiciant, &
arteriarum pulsationem, quam stellarum ob-
servant configurationes.

TITULUS III.

De Alimentis.

QUÆSTIO I.

Q. Uid est alimentum, quæ ejus differentia
& quomodo à non alimentis cognosci-
tur?

R. Primo: Alimentum est corpus mix-
tum è plantis vel animalibus petitum, ut de-
cens exinde conficiatur nutrimentum, non
tam ad vitæ sustentationem, quam absum-
ptum nostri corporis substantiam reparan-
dam destinatum. *Brevius*: Alimentum est
id, quod calore nativo mutatum, in nostri

corporis substantiam potest facessere, at
in id, quatenus tale converti.

R. Secundo: Alimentum aliud est pr
solidum & cibus vel liquidum & potus
tur.

Secundo: *Proprie tale*, quod tantum nu
vel *medicamentosum*, quod nutrit & sim
iam alterat.

Tertio: Actu vel potentia tale.

Quarto: A viribus tactilibus vel gusta
bus vel aliis.

Quinto: A facili vel difficili coctione, p
vocatur *Euchimum*, *Eupeptum*, posterius d
ptum: latine boni vel mali succi, multum
parum nutriens.

Sexto: A corruptione vel duratione

Septimo: Ab amabilitate.

Octavo: A quibusdā ad substantiam & h
connatas vires relatis, unde aliud bon
præbet chylum & vocatur *Euchimum*, al
depravat chylum & *cacochymum* seu di
ptum: aliud substantifice & multum nutri
polyphorum, aliud parum nutrit & *Olygophor*
nominatur.

Nono: Ab effectibus, vi quorum dup
resurgit alimentorum species, *alterans* scilicet
& *evacuans*.

R. Tertio: Differt primo à Medicame
to, cum hoc alteret & corpori sit contrarium
vi suarum virium, nec semper necessarium, a

scilicet : *plan-
tarum, animalium, mineralium & metallorum.*
 id est *Primum* : *Medicamentum est, quod corporis no-
poteat substantiam alterare, neque in id, quatenus
valeat inverteri potest, alimentum autem nutrit, &
in id substantiam convertitur. Sed*

Secundum : Datur tamen medium inter ali-
mentum & medicamentum, utriusque natu-
ra princeps quod & nutrire & alterare po-
test, & vocatur alimentum medicamentosum
vel medicamentum alimentosum.

Tercio : Differt à veneno, cum hoc na-
mque destruat, & inimicissimum sit, nec non
ab omnibus *Quatuor* regionibus desumatur
ut medicamentum.

Quarto : Differt à Condimento, cum hoc
suavitatis tantum & voluptatis gratia ali-
mento additur.

Q. II. Unde alimentorum vires cogno-
scuntur, & quænam requiruntur ad exactam
vires rationem?

R. Primo: Vires cognosci *primo per ratio-
nes*, quæ desumitur potissimum ex sapore,
odore, & consistentia.

Secundo per experientiam, quæ desumitur ab
effectibus.

R. Secundo: Requiritur, ut alimentorum
vires substantia accurate consideretur. Per
alimentorum substantiam intelligitur *mate-
ria & forma* ex qua illa componitur. Per
for-

formam comprehenditur illa totius substantiæ proprietas, qua alimentum idoneum dicitur, ut in substantiam nostri corporis convertatur.

Unde ut diximus, cibi dicuntur boni mali succi, multum vel parum nutritivi homogenei vel heterogenei. Per *materia* comprehendimus duritiem, mollitiem, tatem, densitatem, gravitatem, levitatem, crassitiam, tenuitatem, lentorem, friabilitatem, quæ licet magis ad qualitatem spectent quia tamen materiam denotant, ideo materialiales vocantur & revera sunt, quia substantificæ.

Secundo Quantitas proportionata conceditur, & moderata, quæ corpori nutriendis viribus reficiendis sufficiat.

Tertio Qualitas bene discernatur, ut ne sit salubris, temperata, & in nulla qualitate excedat.

Quarto Varietas & ordo ea sumendi deinde instruuntur ut liquida, & tenuia prius crassa & solida posterius sumantur.

Quinto Præparatio sit conveniens, ut bibite elixentur, assentur, frixentur, & torrentur.

Sexto Consuetudini & delectationi quæ tribuatur, quia cibi consueti, licet pauciores deteriores, utiliores sunt insuetis licet melioribus.

Septimo. Certum sumendo alimento tem-
 perate praefigatur, & tantum bis in die, prandio
 & cena.

Q. III. An Appetitus ventriculi sit de-
 terminatus potusque mensura?

R. Non: quia ventriculus in bene valen-
 tibus adhuc appetit, licet jam sit repletus, sed
 tamen caute mercandum, ne sero, sapiant
 pharynx.

TITULUS IV.

De Cibo in genere.

QUÆSTIO I.

Q. Quid est cibus in genere, & quinam opti-
 mus?

R. Primo: Est alimentum à plantis & a-
 nimalibus petatum, ut fames sedetur,
 & nutrimentum corpori debitum conficiat-
 ur.

Dico ut fames sedetur, id est potissimum
 nam cibus tenuior potest etiam non nihil
 sedare sitim, ut potus crassior sedare fa-
 mem.

R. Secundo: Optimus est, qui *Euchimus*,
 seu boni succi,

Secundo *Eupeptus*, seu facilis coctio-
 nis,

nis , & excrementis minime reſectus

Tertio Quantitatis non gravantis ſed proportionata, & ſufficientis, ne gula plures cidat , quam gladius : nam ubi plus quam pro natura ingeſtum eſt hic mors facit. Hipp. 1. aph. 17. Intemperantia dicorum nutritrix , nunquam bene ſano appetitatem eſt comedendum, ſed vigente appetitu ceſſandum.

Quarto: Virium laudabilium, & naturæ viſ convenientium.

Quinto: Debite præparatus, ſuavis, modus, actuque calidus.

Sexto : Bis in die reiteratus & quidem coena parcior, vel *ſemel tantum* & parum, ſufficiat appetitus, aut ſigna cibi non concocti vel debite diſſoluti , V. G. ructus ſapor ciborum ſumptorum præſeferentes, inflatiles &c. adſint ; *Infantibus, validis, laborioſis, valetudinariis* plus & ſæpius comedendum.

Septimo : Menſa non nimis protrahenda.

Octavo : Condimenta acria fugienda.

Nono: Cibi bene maſticandi.

Q. II. An foſſilia & mineralia nutrantur?

R. Non: quia partes habent à noſtris diſformes & ob nimiam rigiditatem nec adherentes nec diſſolubiles : Aurum enim potabile chymicorum ſi quod datur , ei inſtaurationem ſpirituum permittimus non nutritionem.

Q. III. An plus & melius chylicemus
noctu quam interdiu?

R. Noctu: Primo à paritate vegetabilium,
plus noctu magis animantur & nutriuntur.

Secundo: Spiritus animales sunt copio-
siores & non alio avocantur & sic fermenta-
tiones vel digestiones licet fiant segniores,
sunt tamen magis proportionatæ.

Q. IV. An varietas ciborum sub eodem
pastu nociva?

R. Sic: Quia *primo*: Est unanime præstan-
tissimum virorum effatum.

Secundo: Diversi cibi, diversam & contrariã
habent naturã, vi cuius facile corrumpuntur.

Tertio: Ventriculus ex tanta ciborum a-
gementum & patientium varietate, plus solito
afficitur: patet igitur, varietatem ciborum
sub diverso pastu non esse nocivam, sed
potius approbari, imo requiri tum ob jucun-
ditatem, tum ob utilitatem & necessitatem.

Q. V. An plus comedendum in Hye-
me quam æstate?

R. Primo: Ex Hipp. quod sic, quia Ventres
hyeme, quã æstate moderate sunt calidiores.

R. Secundo: Quia acidum Ventriculi
potentius est in hyeme & calor concentra-
tur, & sic virtus unita fortior.

R. Tertio: Probabilius esse in æstate cor-
pora esse calidiora, quia sitis magis urget,
materia ætherea copiosius nos afficit; frigi-
da magis appetimus; an vero plus come-
den-

dendum? R. natura & consuetudo attendenda est.

Q. VI. An cibus tenuis crasso, an si sit præmittendus?

R. Crassiusculus: quia *primo* cibus ante alios sumptus tonum ventriculi roborat, & sic melius concoquitur.

Secundo: Fundum Ventriculi petentinetur, & sic priusquam in intestina detur, certius concoquitur, fluida è cibus in fundo stomachi plus detenta facile rumpuntur.

Q. VII. An in sumendis cibis, aliæ consuetudini & delectationi sit tribudum?

R. Primo sic: quod confirmat *primo* 2. aph. 50.

Secundo: Galenus consuetudinem volunt naturam adventitiam, juxta illud, consuetudine altera natura: quia medice vivere est modice vivere: & juxta Celsum: Sanus homo qui bene valet ac suæ spontis est, nullis se ligare legibus debet. Et quisque sui ipsi sit medicus, moderator & arbiter, atque rex.

Tertio Experientia: ab assuetis non fieri rationem docens.

R. *Secundo* sic: Nam Hipp. 2. aph. 38. *cibum suaviorem & sic deteriore, esse præferendum minus suavi, licet meliori.* Celsus idem

insuetudo videtur dicens: *id, quod sapit nutrire*:
 ab assuetis, si deteriora sint, aut neces-
 crasso, puta morbi, vel mutatio ætatum &c.
 pergatur, ad insueta sensum pergatur. Unde
 intensius appetuntur etsi sint insueta,
 facile neganda. Sic Halex sæpe in-
 pinato desideratus febrem sanat, quam ci-
 aliis optimus, cum nausea assumptus ex-
 itat.

Q VIII. An generalis detur regula mo-
 deratæ & necessariæ ciborum quantitatis: &
 quæ signa ciborum quantitatis unicui-
 que convenientis?

1. Primo: Non: nam variare oportet,
 ratione consuetudinis ex Hipp. 2.

Secundo Temperierum ex Hipp. 1. aph. 5.

Totum ætatum ex Hipp. 1. aph. 13.

Quarto Temporum ex Hipp. 1. aph. 15. &

Quinto Denique ratione delectationis.

1. Secundo: Sic: Talia sunt primo
 cum appetitu adhuc vigente.

Secundo *Agilitas* post mensam, cum nul-
 torporis, gravitatis vel lassitudinis

Tertio Absentia signorum plenitudinem
 monstrantium.

Q IX. Quæ sit Dieta gravidarum mu-
 cum?

R. Temperata in quanto, quali, more, ordine & tempore: præterea d vitare aërem impurum & foetidum, non enim omnia foetida, graveolentia & grantia, fugiat cruda, acria, pingua, flatuosa, diuretica, purgantia, clysteres fortes, nutationes, motus corporis vehementer, mis maxime mensibus, terrores, Iram, sectionem intempestivam.

Q. X. Quibus conveniat jentaculum & merenda?

R. Primo Pueris ex Hipp. 1. aph. 12. Secundo *Operariis*.

Tertio *Senibus*, cum hi ex eodem p sed crebris indigeant cibis.

Q. XI. An Pejor sit excessus cibi atus?

R. Damnosius est *in cibo* excedere ventriculi gravitatem, & inde oriunda pressiones & obstructiones &c. Potu ro citius suas vias absolvit, percurrit, excur, ejusque damnis citius succurritur: Hipp. 2. aph. 11. facilius est satiari potu cibo.

Q. XII. Quarumnam partium pro servanda sanitate sit habendus maximus spectus?

R. *Ventriculi & Intestinorum*, si enim partes bene agant, sanitas affulget, sin mi Ecclipsim patietur: optimum enim est b

quali, digerere, digerere, & egerere: Errores etc.
 tercia prima concoctionis non corriguntur in
 um, secunda neque tertia. Venterculus passim
 entia annuum chronicorum morborum author &
 uia, fango audit. Verbo: omne nimium na-
 foma inimicum: de quibus mox supra in prin-
 cipio h. lib.

TITULUS V.

De Cibo in specie.

QUÆSTIO I.

Unde desumuntur ciborum species?

R. Primo: E plantis & quidem vel ho-
 rum *seminibus*, quorum usualia dicuntur, ce-
 rentia & *legumina*: vel *herbis*, vel *radicibus* vel
fructibus maxime arborum.

R. Secundo; Ex *Animalibus* & quidem
 vel *quadrupedibus*, horum *interraneis* & aliis
 inde desumptis, vel *volatilibus*, vel *pi-*
scibus.

Q II. Quomodo dividuntur cibi sub
 ratione alimentationis?

R. In *bonos*, *mediocres*, & *deteriores*: De
 his nos agemus, reliquas duas classes ob o-
 sculi huius angustias reticentes, quæ ta-
 men

men facile è diametro de bonis concipi p
sunt.

Q. II. Quinam ergo cibi è plantis
pti optime nutriant ?

R. Sequentia : Sic ex plantarum p
feminibus & in specie cerealibus triticu
zea seu filigo : ex leguminibus phaseo
pisa.

Secundo : Ex herbis, quæ foliis aut c
bus rei escariæ serviunt, *lactuca sat: portu*
& pro harum correctione *Dracunculus*
item *endivia*, *cichor. acetosa*, *chærefol.*
gloss. *borago*, *pimpincl.* *brassica*, *spinaci*
petroselinum &c.

Tertio *Ex radicibus* , *rapa*, *napum*,
punculus maxime elixus in acetariis , p
naca.

Quarto *Ex fructibus* , *Uvæ* maturæ
dulces, seu recentes seu passæ, *ficus* ma
recens & sicca, vulgo *carica* dicta, *amygd*
dulces, *nucæ* *pinæ*, *pistachia*, *capares*
cent. mala cydonia sub cinere cocta, *casta*
in robustioribus, *poma dulcia* & fragra
pro gratia. Item *pyra*, *pruna*, *persica*,
resa, *melones* &c. *De his vid. fufius*
Etantem Liverium Lib. 4. instir. cap. 12. 13. 14
m. à fol. 126. usque 131.

Q. IV. Quinam cibi ex quadrupe
bus animalibus desumpti sunt optimi?

R. Hi: Sic primo inter carnes *bubula* p

concoctis, vitulina pro delicatis, suilla, suis de-
 licatius nutritæ, sed assa pro robustis & exer-
 citatis: ovina, ovis junioris, agnina & hædi-
 na assa pro deliciaribus: vervecina anicu-
 rum & bimulorum item caro caprearum
 utriusque sexus, cervina hinnulo-
 rum: rupicaprina, juniorum pro robustis,
 2. 3. 4. 5. 6. & septimestrium: cu-
 scule mediae ætatis & maxime alti-
 sum.

Secundo: *Inter Interranea*: Lingua bu-
 buli, maxime si passulis, & amigdalibus præpa-
 rata, cor vituli & aliorum Juniorum: *pulmo*
 magnus, tener succulentus & rubicundus, ut
 gallinarum, pullorum gallinaceorum, capo-
 rum, anserum, puta juniorum, hinc
 porcorum, agnorum, hædorum & vitulorum:
 hædorum, agnorum, suum, porcello-
 rum, vitulorum &c. *Glandula* & in spe-
 cie thymus vitulinus vulgo das Brischl. u-
 ter suum, ovinum & vaccarum junio-
 rum.

Tertio: Inter desumpta ex animalibus
 est Lac: si tepidum, recens, candidum, sin-
 cerum, æqualis substantiæ, leve non visco-
 sum ungui ad motum non diffuens, dulce
 areolentum, consistentiæ mediocris, à sa-
 corpore procedens in mammis bene con-
 nutis & mediocriter magnis elaboratum,
 specie autem lac humanum & vaccinum,

caprinum, butyrum & cremor Lactis. his vide fufius fupra nom. *Doctiffimum verium Inftit. lib. 4. cap. 16. 17. 18. 19. 20. m. 131. ufque 135.*

Q. V. Num carnes affæ magis nutrit elixis?

R. Mediocriter affæ bene nutrire fuc utpote nutritium in fe integerrime continet, interim elixæ una cum brodio fumptæ que laudantur.

Q. VI. Quando & quibus quadragefimali tempore & aliis Jejunii diebus carnes efus concedendus?

R. In morbis acutis, in febribus hæc & quartanis, item gravidis carnes appetibus, item à natura averfantibus pifces cibos quadragefinales. Item iis qui fati ex cibis quadragefimalibus graviter infirmi funt. Nulli è contra fano, nifi factum per duas feptimanas periculo: nec in cæcæ vulgaribus.

Q. VII. Quinam è volatilibus fupra cibi funt optimi?

R. Sequentes fcilicet; Ova, gallina junior & bene nutrita, anfer & anas junior & faginata, pulli gallinacei affi pro delicio Gallus Indicus junior. Capones Juniores probe faginati, perdices, atragenes, conices poft melfem, phafiani juniores, lumbæ, turtures, columbæ, turd

lucida, rusticalæ, aliæque aviculæ mon-

Q. VIII. Quinam è piscibus magis nu-

R. Illi, qui magnitudine ac pinguedine
excedunt mediocri, carne dulci, alba, & ru-
bra, molliuscula, & tenera, friabili: boni o-
loris & saporis, inque aquis limpidis de-
gentes, ut sunt pelagii, petrei, seu saxatiles,
& fluviatiles, nec non lacustres fontibus &
fluminibus depurati & exercitati: in specie
sunt trutæ minores, salmunculi, thy-
mali, funduli, gobbii, fluv. linguacula, gob-
bides fluv. seu capitones, lucii minores,
perca fluv. barbi, cyprini fluv. maxime Danu-
bii, Salmones Rhenani, busones, & bu-
cones recentes, passerres & soleæ, asellus ma-
nus, halex recens.

Q. IX. Estne aliquod condimentum no-
tissimum & necessarium?

R. Omnino: scilicet Sal, quod in omni-
bus proportionate requiritur, velut
preservans à corruptione & saporem tri-
buens idem, cum ordinario in se sint insi-
pidi.

Q. X. Quid dicendum de Saccharo,
melle & butyro?

R. Primo: Saccharum acido suo oc-
curre in unicum est sanguini, nervis & den-
tis.

R. Secundo : Mel bilefcit & fermentationes inordinatas caufat.

R. Tertio : Butyrum temperate ad-
tum optime nutrit. Præterea inter co-
menta admitti poffunt , temperate tan-
macis, crocus, nuxmoschata &c.

Q. XI. An panis fit cibus laudatiffimus
& qui nam optimus?

R. Primo : Sic : Nam eft alimentum
niverfale & communiffimum , ac quo
lo omnes homines vitam confervare
funt.

R. Secundo : *Optimus eft, qui Primo
bita materia*, fcilicet puriffima tritici, zeæ
fecalis farina, hinc aqua, debitoque co-
mento ordinario fcilicet fermento & fale
ratur. Panis fæcalis , vitale in fe conti-
acidum naturæ noftræ amicum , unde
cco merito præferendus, qui vifcidus
videtur , nec adeo firmum præbet ali-
tum.

Secundo Levif eft , oculatus , fpongio-
candidus & fapidus,

Tertio bene fermentatus,

Quarto In furno debite coctus.

*Quinto Mediocriter folidus & compactus
& modice fale conditus.*

*Sexto Ultra biduum non affervatus, fed
men refrigeratus. Et*

Septimo Mediæ exiftat magnitudinis.

Q. XII. An verum sit panis repletionem
esse pessimam?

R. Non : Nam panis laudabilis est ali-
mentum saluberrimum, hinc repletio carnis
omnis est nocentissima: unde adagium erit;
panis repletio mala, carnis vero pessima ob cor-
ruptionem hujus longe faciliorem: hinc pa-
ret, illam quoque repletionem, quæ infanti-
bus vi non est propria, scilicet lactis, pariter
esse nocivam.

Q. XIII. An mensæ secundæ id est Bel-
læ impediant?

R. Absolute non: Si vero modicæ sint &
bene instructæ vix nocebunt.

TITULUS VI.

De Potu in genere & in specie.

QUÆSTIO I.

Q. Uid est potus in genere, quæ ejus differe-
ntia & quinam optimus?

R. Primo: Est substantia liquida è triplici
primis specie petita ad sitim sedandam, ci-
um deferendum, & diluendum, hinc serum
staurandum destinata.

R. Secundo : Duplex est, *Ordinarius*, triplex, *aqua, vinum & cerevisia*; vel *extraordinarius*, qui multiplex, ordinarii enim per speciebus dictis plura & varia pro cuius placito addi possunt.

R. Tertio : Optimus qui boni potus conditiones habet, non sit glaciatus, vel inigidissimus, ac in moderata quantitate aptus, ne fluctuet.

Q. II. Utrum melius sit mensam claudere vel potu?

R. Qui morbis & molestiis capitis obnoxii, eos præstat cibo mensam claudere qui vero firmo sunt capite potu claudere pedit.

Q. III. An excessus potus sit nocivus excessu cibi?

R. Non : Nam excessus cibi præter mala, quæ infert, etiam obstructions cauunde ex Hipp. 2. aph. 11. melius est impotui, quam cibo, & bibones diutius vivere comedonibus. Sed tamen bonum semper est potum cum cibo miscere : neque enim solo pane vivit homo : in alterutro si ex datur malum : multa enim ingerere, terogenea parere, naturæ Legibus non est rere.

Q. IV. An ad vitam sustentandam potus sit cibo magis necessarius?

R. Non, sed cibus : Nam *Primo* mu

animalia à potu abstinere, nulla à
velut.

Secundo. Cibi humidi & succulenti & sitim
roborant, & solide nutriunt.

Q V. An potus glaciatus nostro sub
nunc, ut in Italia, Hispania, &c. concedi
possit?

R. Non: Nam in hoc pectori, intestinis,
totumque systemati nervoso est infensissimus:
interim tamen Juvenibus & calidis, robustis,
sanis & maxime ad vetis suo modo concedi
potest.

Idem dicendum de potu *serotino*
Schloff-Trunc qui cruditates cu-
mulet, ad cachexiam, hydropem & obstru-
ctiones disponit.

Q VI. Quænam aqua est optima?

R. Quæ alba, limpida, crystallina, non
turbida, alieni saporis vel odoris expers, grata
& lenis, levis & tenuis vinum non ferens,
non calefit, & cito refrigeratur, hausta cito
transit, facile alteratur, & in qua omnia citius
eluvantur: in specie autem fontana è terris &
altis, collibus, ac maxime *orientalis*
& septentrionalis: hinc *pluvialis* per locum
arceosum in cystemam deducta, & tandem
putealis è profundo hausta puteo, decenter
adificato, hyeme calens, æstate frigens; Alii
addunt *lacustrem* & *nivosam*, quæ sunt no-
væ.

Q. VII.

Q. VII. An aquæ minerales pro p
ordinario sumendæ?

R. Non: Neque etiam acidulæ in pran
& coenæ bibendæ, quia chylicationem
bant, & nutritionem sufflaminant, dan
tamen aliquid naturæ, consuetudini &
sic Sivalbacenses optime bibuntur per
etiam mixtæ vino.

Q. VIII. Utrum aqua nutriat?

R. Quod sic: non enim est simplex
mentum.

Secundo ab effectu, quia passim vide
homines, pisces & plantas aqua nutritur.

Q. IX. Quodnam vinum est optimum
(vinum est succus ab uva expressus.)

R. Quod ex uvis maturis in calida
temperata regione crescentibus est exp
sum, probeque fermentatum, substantia
nuioris coloris flavidiusculi, puri & pellu
saporis grati, ex dulci acri & acido, conf
odoris suavioris, ad tactum frigidum &
auditum in fundendo sonorum, quode
ætatis mediæ, nec nimis generosum, tale
num naturæ nostræ & fermento gastrice
micissimum sanitatem conservat, atque re
tuit, vires instaurat, lac senum & menstrui
microcosmicum dicitur: Symbolum spi
rituum, eosque producit, & recreat, Ex his p
et quæ vina sint nociva.

Q. X. Quid sentiamus de spiritu vini ,
& aqua vitæ?

R. Omnia ista si abusive sumantur esse spi-
ritus, rores, & aquas mortis.

Q. XI. Quænam Cerevisia est opti-
ma?

R. Quæ ex debito tritico vel hordeo vel
utrinque simul confecta , mediocri lupulo
condita, & simplex est, præter maltum nem-
pe lupulum & aquam nil recipiens, bene co-
acta, consistentiæ mediocris, & coloris non ad-
modum intensi, saporis alieni expers, mediocriter
amara, mediæ ætatis, & moderate hausta ;
ex his quoque patet, quæ cerevisia sit no-
biscum.

Q. XII. An aqua reliquas potuum species
anteccedat?

R. Sic: Et quidem *primo tempore* : Nam
aqua una cum cælo & terra à Deo est creata,
vino primum post diluvium per Noëm in-
troducitur.

Secundo Natura : Nam aqua , ut mate-
ria omnium potuum, necessario prærequi-
ritur.

Tertio Vfus ; Nam omnibus naturis est con-
veniens, & ubivis datur; vinum vero tantum
in quibusdam Europæ locis.

Q. XIII. Quid sentimus de mulsâ seu
hydromelle ex aqua & melle confecto ?

R. Eum non omnibus & semper confer-
re:

re: alias si bene cocta & despumata sit, destruit & pectori grata est.

Q. XIV. Quid sentimus de sydra ex copomorum vel pyrorum acidorum vel cum prælo expresso & postea ut vinum fermentato & defœcato?

R. Potus quidem gratus est, sed flatulentus & caput ferit.

Q. XV. An vinum alat?

R. Sic: quod potatores confirmantur parum comedentes sæpe crassescunt: rim est potus etiam medicamentosus, raturis & sulphureis particulis calefaciens, siccans, maxime si generosum sit.

Q. XVI. An vinum pro sanitate conservanda dilutum requiratur?

R. *Merum & dilutum*: prout corpus solidius & tenerius, senile vel Juvenile, non massa sanguinis in se plus minus temperata.

Q. XVII. An Cerevisia plus vino alat & an hujus ebrietas magis noceat?

R. Primo: Sic: Cum cerevisia è frugibus conficiatur.

R. Secundo: Vini ebrietas est nociva ob vires vini semper in se potentiores.

Q. XVIII. An ebrietas unquam salutaris?

R. Non: Licet etiam abstrahamus hic nunc, quod in continentia semper universi

et sit prohibita : Nam ebrietas corpori no-
 tum semper aliquod malum serius vel citius
 plus minusve infert.

Q. XIX. An pejus sit in cibo vel in potu
 excedere supra jam insinuatum. De potu
 utrique differentiis vid. *River. Instit. Lib. 4.*
24. m. fol. 137. n. que 145.

TITULUS VII.

De Motu, Quiete & Exercitiis.

QUÆSTIO I.

Quid est motus (nota de motu & quiete
 dictum abunde lib. 1. de principiis) qui-
 tum bonus, quæ mensura debiti motus, &
 quomodo instituitur?

R. Primo: Est exercitium quodcunque
 corporis ad sanitatem conservandam, &
 quandoque etiam restituendam utilissimum
 & saluberrimum.

R. Secundo: *Bonus* est, qui *moderatus* an-
 te vel post pastum institutus, habito pariter
 respectu, loci, modi, ætatis, consuetudinis, se-
 us, dignitatis &c. Immoderatus enim & ni-
 mus motus poros nimium reserat, spiritus
 exa-

exagitat & dissipat, humores commoveret
refacit, fermentationes auget & destituit
corpus exsiccat & debilitat, inducit febres
hernias &c.

R. Tertio: *Mensuratur*; Si corpus
citatum intumescat, floridus sit faciei ad
nunc color, lassitudo quædam, & modicus
dolor prorumpere incipiat.

R. Quarto: *Instituitur* motus per
cunque labores, ut sunt *salus, cursus, pul-
sus, vociferatio, gestatio, vectio, equitatio, navi-
gatio & ambulatio concitatio*, quæ est optimus
motus; hinc frictio colli, dorsi, membrorum
adeo à Veteribus laudata.

Q. II. Unde salubritas & utilitas
deducitur?

R. Primo *Ex Hipp. 6. Epidem: sanitatis
dium sit, non satiari cibis & impigrum esse ad
labores.*

R. Secundo *Ex Galeno lib. de suc. boni
vita. C. 2. si quis non satis exerceatur, non
sobrietas eundem à morbis immunem
det.*

R. Tertio *Ex Arist. probl. 47. S. 1. Sa-
bre est cibum minuere & laborem
gere.*

R. Quarto *Ex rationibus* plurimis, quæ
circulatio per motum promovetur & cor-
pus à multis superfluitatibus repurgatur
spiritus excitantur, fermentationes prom-
ve

obstructiones & stagnationes impe-

Q III. Quid est quies & quænam

R. Primo : Est cessatio motus pariter
summe necessaria ad sanitatem tuendam.

*Quid caret alterna requie, durabile non
est*

*Hic reparat vires membræque fessa le-
vat.*

R. Secundo: Bona est, quæ moderata, o-
ptime instituta & maxime post labores ,
Hipp. 2. aph. 48. facit enim quies ad re-
solutionem corporis & restorationem vi-
tæ, suis & infirmis summe proficua, maxi-
me autem doloribus affectis.

Q IV. An nimia quies æque ac nimius
noceat?

R. Quod sic: partes enim corporis, nisi
excitantur, functiones vitales debiliter
sunt, unde nec nutrimentum vel spiritus
facile conficiuntur, nec excrementa decen-
ter excluduntur, & alia mala inducuntur, ni-
mum humorum segnities & cruditas, spi-
rituum torpido, digestionum tarditas,
transpirationis impedimen-
tum.

TITULUS VIII.

De somno & Vigilis.

QUÆSTIO I.

Quid est somnus & quinam bonus ?
R. Primo: Est quies seu feriatio naturalis sensuum præ primis externorum spirituum animalium impetu & tendentia fracta & obtusa propullulans, ut hi spiritus tempore vigiliarum magis absumpti cillantur & reintegrentur, viresque à laboribus fractæ reparentur: præterea somnus levat, corpus humectat: Nimius idem facit quod quies nimia, spiritus sensus torpidos reddit, catharros &c. facit, caput & corpus gravat, Lethargum ducit.

R. Secundo: *Salubris* est, qui modicus & nocturnus duabus post cænam horis tercedente levi deambulatione cum delectatione conveniente primo scilicet in latus sinistrum, hinc dextrum (quod quidam præferunt) institutus, & intemperatis hominibus 7. vel 8. horas durans Juxta illud

Quinque horis dormisse sat est Iuvenique
senique

Ipsa parens rerum septem tibi deputat ho-
ras.

vel

Quinque horis dormisse sat est Iuvenique,
senique

Sed Mercatori, septem de stemmate
nato

Otto damus pigro : cui nulla negotia
cura

locus in quo dormitur sit obscurus à sole
liber, nec nimis calidus, nec fri-

Q. II. An in omnibus præscriptum hoc
tempus sit observandum & num di-
urnum, præsertim meridianus sit noci-

R. Primo : Non : Sed pro diversitate
sectorum & circumstantiarum varian-

R. Secundo : Non : Si sit brevissimus &
in adueto; ac non cubantibus vel ob corpo-
ris quancunque debilitatem: Hinc senibus,
infantibus, convalescentibus & multum la-
borantibus & studentibus, somnus pomeridi-
nus quandoque bonus.

Q. III. Quæ sit causa somni?

R. Alii dicunt esse vapores blandos ex
intestino aliisque partibus exhalantes ad

cerebrum. Alii dicunt esse remissionem
subfidentiam fibrillarum, ex quibus medu-
lla pars cerebri constat, unde motus im-
sensuum externorum organis non possit
bite propagari ad animæ sedem: Ista autem
flacciditas fibrillarum oritur, quod spiritus
animales aut deficient, aut parcius influunt.
Sic *causa vigiliarum* est debita tensio fi-
brillarum cerebri, facta à spiritibus per-
fluentibus, sic ut motus externorum sensuum
organis impressus possit facile propaga-
ri primo sensorio communicari.

Q. IV. Quid sunt vigiliæ & quæ
salubres?

R. Primo: Sunt omnium sensuum ex-
cessus, à libero spirituum animalium influxu
restituta expansione dependentia.

R. Secundo: *Salubres* sunt, quæ mod-
erate & debito tempore admittuntur; *nimia* con-
exsiccant, cruditates pariunt, & caput d-
ebilitant, eaque faciunt, quæ mo-
tus nimius.

TITULUS IX.

De Excernendis & Retinendis.

QUÆSTIO I.

Quænam sunt ista excernenda & retinenda & quomodo sanitati proficua?

R. Primo: Excreta ea sunt, quæ ex corpore vivente egeruntur. Et hæc sunt vel *similia* talia ut *vapores, fuligines, sudor, mador, lacrima, lema vulgo Augen-Büßer / pustulus, stria, aurium sordes, hæmorrhoides, excreta insensibilis transpiratio, fæces alvi, & urina* : vel *ratione factus talia* : Ut *sanguis menstruus, Lochia, semen, secundina.*

R. Secundo : *Retinenda esse sanguinem, semina, pinguedinem, urinam, sudorem, aliaque, quæ vel in tota substantia vel excernendi modo vel tempore, præternaturaliter excernuntur.*

R. Tertio: Sanitati conducunt, si tam quoad *substantiam, quantitatem, qualitatem, vires, quam modum & tempus atque locum excernendi recte sese habeant, & nunquam indebite*

interceptæ, vel nimium propulsæ: sic et multa mala, toti & singulis partibus creant.

In *substantia* seu toto genere præter naturam peccant V. G. calculus, vermes, ranæ intestinorum &c. In *quantitate* V. G. fluxu mensium vel hæmorrhoidum vel secretionis vel urinæ nimio vel parciore. In *qualitate* V. G. in foetore nimio vel alieno colore in odore vel urina. In *viribus* si vel eas occupant, vel resolvant. In *modo excretionis* V. G. in excretionem fœcum per os in *Iliacæ aperturæ*, excretio menstrui per pulmones vel os. In *tempore excretionis* V. G. in sanguinis fluxu, dum vel citius vel tardius excernitur. In loco excretionis idem est quod de menstrui excretionis diximus. De his agetur infra de Symptomatibus tit. XI. Libri sequentis,

TITULUS X.

*De Animi Pathe-
matibus.*

QUÆSTIO I.

Quid sunt Pathemata, seu passionēs, seu affectus, seu motus animi? & quomodo sanitatem conservant?

R. Primo: Sunt plus minus turbidi & contra naturam recta ratione averſi, nunc eidem corpori appetitus ſenſitivi motus, corpus non ſine alterantē ob diverſas inde ortas nigræ ſpirituum & ſanguinis impulſiones, & ſæpius retardationes.

R. Secundo: Si moderata ſunt, ſanitatē produciunt, ſpiritus & ſanguinem debite impellendo, ut actiones corporis decenter peragantur.

Q. II. An animi motus æque ac alii motus noceant, ſtatim poſt paſtum inſtituti?

R. Sic: Nam ſpiritus ad chyliſicationem neceſſarii tunc non debite in ſtomachum inſiſtunt, ſed potius in cerebro plus, debito, reſidentur ad apprehendendam ejuſmodi affectionem fortiorem.

Q. III. Quot modis peccant animi themata?

R. Ut jam diximus vel in defectu vel excessu.

Q. IV. Quot sunt *Animi pathemata*?

R. Sunt *Primo bona vel mala.*

Secundo Reflexa vel directa.

Tercio Alia ab appetitu concupiscibili ab irascibili propullantia. Ab illo cunctur 6. passiones scilicet.

1. *Voluptas, letitia, gaudium, seu delectatio* quæ est motus appetitus in bonum sensibile præsens & adeptum: moderatum gaudium sanitati prodest, nimium spiritus exsolvit mortem infert, ob spiritus impetuosè irruentes in cor, & sanguinem sistentes.

2. *Dolor seu tristitia seu mæror*, quæ est motus appetitus in malum sensibile præsens & adeptum, si excedat, mortem sensim accelerat, innumera mala inducit, spiritus enim desperat, circulum sanguinis figit & impio sanguinem coagulat, unde suffocatur mors.

3. *Desiderium*, quod est motus appetitus in bonum absens apprehensum, ob rationes in gaudio expressas.

4. *Fuga*, quæ est motus appetitus in malum absens apprehensum, ob rationes in tristitia expressas.

5. *Amor*, qui est motus appetitus in obiectum

ut bonum comprehensum, quia sanguis & spiritus in amore blande in & extra cerebrum moventur.

6. *Odium* quod est motus appetitus in malum sensibile per ingratam affectionem impressam apprehensum ob motus & effectus contrarios, quam in amore contingunt:

Atzergo ab irascibili resultant quinque passiones.

I. *Audacia*, quæ est motus appetitus in periculum mali præsentis ob effectus in ira dicendos.

II. *Timor seu mæritus*, qui est motus appetitus procedens ex mali imminentis apprehensione, ob sistentionem spirituum in cerebro, unde torpor, languor, pallor, & sæpe mors.

III. *Spes*, quæ est motus appetitus in bonum futurum, acquisitu quidem difficile, sed tamen possibile ob blandum spirituum motum in & extra cerebrum.

IV. *Desperatio*, quæ est motus appetitus in obiectum apprehensum, ut bonum acquisitu impossibile, ob incarcerationem quasi spirituum & sanguinis stagnationem.

V. *Ira*, quæ est motus appetitus in vindictam ut bonum ipsi proprium, ob illatæ iniuriæ apprehensionem: est passio animi periculosissima, ob violentum spirituum motum in

cerebro , ut patet ex oculis igneis & p
concitatissimo.

Sub istis *undecim* passionibus compreh
duntur:

1. *Pudor* , qui è tristitia ob mali nostri
pinionem ab aliis conceptam ob inæqua
spirituum in cerebrum influxum , m
fixi, modo moti, hinc mox rubor , mox
lor.

2. *Misericordia seu compassio* , qua
amore & tristitia est conflata , propter
la amici : ob effectus in amore & tristitia
ctos.

3. *Invidia* , quæ ex odio & tristitia co
ponitur propter bona inimici apprehen
ob rationes in lætitia seu gaudio & trist
expressas.

4. *Gloria* , quæ est lætitiæ species ob b
nostri opinionem ab aliis habitam : ob rat
nes in gaudio dictas.

TITULUS XI.

De Rebus non necessariis in Genere.

QUÆSTIO I.

Q. Uid sunt Res non necessariae?

R. Sunt eæ, quæ nec ad corporis vi-
vendi essentiam componendam, nec ad
salutem tuendam simpliciter necessariae
sunt, sed fortuito tantum contingentes, pro
vario usu vel abusu conducere vel nocere
possunt.

Q. II. Cur hæ res dicuntur fortuito con-
tingentes?

R. Quia facile declinari possunt, vel juxta
regulas ubivis præscriptas adhibere nobis est
ocasio, quin imo sæpe consultius omittun-
tur, quam admittuntur.

Q. III. Quot sunt res fortuito contin-
gentes?

R. Plurimæ V. G. *equitatio, cursus, vocife-
ratio, ambulatio, saltus, lusus &c.* in primis au-
tem *balnea & acidula*; item *lotiones pedum,
manuum capitis &c. vestes & earum facienda
mutatio, lectus & lecti sternia*, quæ etiam sæpe
mu-

mutantur : Medicamenta quæ profun-
ob sunt sumi vel non sumi possunt : op-
tiones chyrurgicæ administrari vel non
possunt, æque nocent vel profunt.

Q. IV: Cur Balnea & acidulæ inter res
necessarias primatum tenent?

R. Quia hæ quotidie usu veniunt,
nim dantur nostris in provinciis patiens
chronice laborantes, qui, si non à me-
certe à quocunque mediastro ad *balnea*
acidulas tanquam ad sacram anchoram
gantur; unde de istis duabus rebus non
cessariis in specie.

TITULUS XII.

De Balneis.

QUÆSTIO I.

Quid est Balneum & quotuplex?

R. Primo: Est liquor, quo totum
corpus lavatur ad usum medicum.

R. Secundo: Est *duplex primo naturæ*
seu simplex, quod est simplex quidam liquo-
plus minus calidus, & quadruplex est, Ba-
neum scilicet I. *Aquæ dulcis*. II. *Olei*.
Lactis & IV. *Aquæ mineralis*.

Secundo Artificiale seu Compositum, quod

in quo vel vegetabilia simplicia, mine-
ra, aut metalla decoquuntur: horum illa
præcipua, prima sub *balneorum compositorum*,
et vero scilicet *reliqua* sub *thermarum ar-*
tem nomine veniunt.

Q. II. Quid est *Balneum aquæ dulcis* seu
simplicis & quomodo ad sanitatem confer-
re possit, seu præstant usum?

R. Primo: Est aqua simplex calida.

R. Secundo: Si sit temperate calidum:
emolliat enim poros cutis aperit, laxat, resolvit,
et emollit, vel rarefacit, & excrementa in cor-
poris peripheria discutit. Hinc membra de-
turgescit: interim humores fundendo
partes turgescit, longiori tamen usu eos li-
quans discutit. Hinc partes rursus corru-
unt, sicque tandem etiam debilitan-
tur: unde patet balnea, calidiora & fri-
gidiora non, ut temperatum, sanitatem con-
servare.

Q. III. Quid est *Balneum olei* quomo-
do prodest, & quis ejus usus?

R. Primo: Est *Balneum* è purissimo oleo
paratum.

R. Secundo: Si temperate sit cali-
dum.

R. Tertio: Efficacius emollit, laxat
& dolores lenit, quam *balneum aquæ dul-*

Q. IV. Quid est balneum lactis quomodo & qualiter sanitatem conservat?

R. Primo: Est Balneum è solo lacte confectum.

R. Secundo: Si proportionate sit dum.

R. Tertio: Usus est acrimoniam humorum, ipsiusque nutrimenti corrigere, & res ad nutritionem peragendam aptius reddere.

Q. V. Quid est Balneum aquæ meræ, quotuplex, quomodo & ubi dest?

R. Primo: Est balneum quod ab aqua nunc actu calide, nunc frigide è terra profluens conficitur.

R. Secundo: Est *primo ratione qualitatis* perceptibilis *duplex*, scilicet *actu & naturaliter frigidum*, cui varia mineralia vel talla in terræ cavernis, canalibus & poris time commiscuntur, vel *calidum*, cui talia dem vere in coquuntur: & hoc *proprie* lud vero *improprie therma* dicuntur: *Therma* nil aliud sunt, quam *aqua medica terre poris actu calida profluentes*.

Secundo vi odoris saporis & coloris est multiplex, cum autem istæ diversitates à contentis mineralibus vel metallis ortum ducant, tunc *ratione contentorum* nunc *metallorum* vel *aureum, argenteum, æreum, seu æratum*, &c.

cupreum, plumbeum, vel stanneum: nunc
 mineralium & fossilium: vel salinum, nitrosum,
 bituminosum, sulphureum, bituminosum, vi-
 riolicum, chalciticum, calcinum, vel gypseum di-
 cuntur.

R. Tertio: Si proportionate sit tempe-
 ratum.

R. Quarto: Prodest varie pro variis con-
 tentorum viribus, sed magis extrinsece,
 quam intrinsece adhibitum.

Q. VI. Quot sunt thermarum proprie
 & improprie sic dictarum species magis u-
 suales, quarum sunt virium & quomodo pro-
 ficiunt?

R. Primo: Novem, saline scilicet nitrose,
 aluminose, sulphurea, viriolica, bituminosa, fer-
 reosa, & aurea.

R. Secundo: Sunt virium illarum, quibus
 gaudent sua contenta, metalla scilicet & mine-
 ralia, in genere autem restituunt tonum par-
 ticulari nimis laxatum in affectibus nervosis, pa-
 ralyi & hemiplegia, tremore, doloribus chroni-
 cis, & periodicis, & in specie podagricis, malis
 catenariis, sterilitate ex uteri nimia humiditate,
 &c. orta.

R. Tertio: Profunt debite præparato &
 evacuato corpore per universalialia.

Q. VII. Unde thermarum stricte ita di-
 ctarum calor actualis, & efficacia deduci-
 tur?

R.

R. Primo: Calor non ab igne subter-
 neo, utpote in origine thermarum non re-
 ribili, sed potius ab effervescentia deducitur
 quatenus aqua in se frigida per poros te-
 means, vel diversis successive salibus V
 quodam sale, & minera quadam calcis
 seu illi contraria, imprægnatur, & ex in-
 sario effervescentiam concipit, vel vi
 dam salina imprægnata, occurrit minera
 phuris calcinata, & hunc solvens, ex in-
 vescit, unde calor *thermarum*.

R. Secundo: Virtus deducitur à dive-
 salibus, minerisque metallicis, quæ aquæ
 meanti in visceribus terræ commiscentur
 incoquuntur.

Q. VIII. Cur Calor thermarum suc-
 cit temporis quandoque perit?

R. Ob deficientem effervescentiam: d
 successive ab aqua poros terræ permeant
 vel venæ diversorum salium exhauriuntur
 vel venæ minere sulphuris calcinata ab-
 muntur: istis enim absumptis, nulla ampli
 effervescentia & hac deficiente nullus cal
 reperitur.

Q. IX. An non tam in balnearum, qua
 thermarum quarumlibet usu magnus
 tur abusus?

R. Sic: Nam *primo* nunc temporis quæ
 persona sine discrimine, sine necessitate, sin-
 ullis consideratis circumstantiis & sæpe po-

ne sine præparatione prævia à qualicunque
medico, vel medicaſtro, & non raro etiam me-
dico potius ex aliis rationibus politicis, quam
sanitatis conſervandæ aut reſtituendæ gra-
tu ad balnea, hinc thermas ablegantur,
ita ut plurima inde damna quotidie emer-
gunt.

Secundo: Durante balnei cura, balneantes
regulis Diæticis, licet neceſſario ob-
ſervandis, ſe ſubmittunt, ſed potius libertate
ſua, ſine damnoſiſſima fruuntur, ſicque ob-
ſcena pedileſſima loca talia ſanitari conſer-
vandæ vel recuperandæ ſacra proſtituunt, &
ſanitati noxia infamant.

Q. X. An uſus thermarum internus ſit
concedendus?

R. Raro: Nam ſemper periculofus eſt;
cum thermæ ſecum vehant certum ſabulum,
per certas partes terreſtres, corroſas, quæ
transfluxu thermarum tandem coguntur in
tophaceam materiam copioſe reperibilem
in alveis, per quas fluunt thermæ; talis
ergo materia tophacea coagulari, uniri
& in corpore noſtro in faretum vaſorum,
meatum, ac viſcerum facile inducere po-
teſt.

Q. XI. An balnea compoſita uſu ve-
ſiant, & quomodo thermæ artificiales
ſunt?

R. Primo: Non tam illa, quæ eſt ſimplici-
bus

bus vegetabilibus copiose decoctis, quæ à variis mineralibus certo modo inestis componuntur, usu veniunt.

R. Secundo: Fiunt, quatenus calx aquæ communi injicitur, hinc sulphur purificatum; unde effervesceat aqua vi calcis & incalescit, sicque salia calcis vivæ suis redditæ solvunt sulphur mistum, ut aqua colore rubello, sensim imbuatur: & ita the artificiales constituentur.

TITVLVS XIII.

De Acidulis.

QUÆSTIO I.

Quid sunt acidulæ, quotuplices, & quando fiunt?

R. Primo: Sunt aquæ medicatæ sale primis sub acido volatili seu spiritu acidæ hinc ferrea, vel cuprea, quadam vi impugnata.

R. Secundo: *Duplices vel naturales*, quæ criptis & meatibus subterraneis profluunt vel *artificiales*, quæ arte ad imitationem naturæ conficiuntur.

R. Tertio: Naturales fiunt, dum aqua spiritu acuata acidiusculo æque criptis subterraneis

fluens, per venam sæpius ferream, rancidam, cupream, nondum maturam, hanc corrodit, & sic atomis plus minus imprægnatur martialibus vel cupreis; Hinc saporem acido austerum seu adstringentem acquirit: *Artificiales* optime fiunt, dum vel crystalli, vitrioli, martis, in proprio phlegmate solvantur cum vino, vel phlegma vitrioli acidulum, affunditur limaturæ martis, & propinatur loco acidularum naturalium.

Q. II. Quænam sunt virtutes acidularum & cur excrementa in harum potatoribus nigrescant?

R. Primo: Ut *Primo* vi sui spiritus aciduli penetrent, incidant, & egregie urinam pellant.

Secundo: Vi venæ martis corrosæ salia quæcumque in corpore oberrantia, seu acidula seu austerula, seu aliter vitiosa sint, corrigant, inque primis viis stabulantia absorbant, & sic hypochondriacis & scorbuticis dispositionibus tollendis serviant.

R. Secundo: *Nigrescunt excrementa alvi*, præcipitationis salium diversorum, terræ martialium absorbtorum.

Q. III. Quomodo prodesse possunt, & cum transportatæ ab origine sint etiam uti?

R. Primo: Si universalia evacuantia diligenter

genter præmittantur stomachus fit robur
& parva dosi fiat initium, donec ad majorem
imo maximam deveniatur.

R. Secundo: *Acidula vi transportata*
fiunt sæpius inutiles: Nam nisi vas illud
transferuntur acidulae, sit exactissime plenum
& hermetice clausum, facile spiritus ac-
idulæ, ut pote volatilis, avolat; quin imo
non semper aliqua, si non omnis spiritus
diusculi portio se jungit venæ metallicæ
fundum petit instar pulveris, vel materia
minus nigricantis, aqua tunc plus minus
acidula hinc minus vel nullatenus efficaciter
nente.

Q. IV. An non acidularum copiosus
sit merito suspectus & sæpius abusus
num artificiales non consultius substitui-
tur?

R. Primo: Suspectus est: quia vin-
potatorum inde sæpius ita debilitantur,
mediis etiam approbatissimis robur per
num restitui amplius nequeat: taceo: n-
ras ex inconvenienti mistura, resolutione
sublimatione, aut præcipitatione ven-
sum quid inducere posse: adde acidulas
paucis commodo, quod præstant gra-
damnum inferre *pectori* maxime & *pul-
monibus*.

R. Secundo: Abusus est, cum *primus*
pius tantum præscribantur à medicis, ut
qu

us fitientes de malis contumacibus quærelæ æ-
ccedantur velut ingrata, saltem ad tempus
moveantur : ut olim *Galenus* phyticos ad
hæc ablegavit.

Secundo : Sine ulla necessitate , potius
recreationis & conversationis gratia biban-
tur, & saepe corpore prius non satis præpara-
to &c.

Tertio : Substituuntur consultius *ar-*
tificiales, si occasio desit , ipsum acidula-
rum fontem accedere , ob allatas in quæ-
stione priori causas ; & maxime , cum a-
cidulæ artificiales ad nostrum libitum mo-
derari , & vires pro morbi causa & sym-
ptomatum. Hinc temperamentorum va-
rietate augeri , minui , corrigi
& emendari pos-
sint.

TITVLVS XIV.

*De sanitate conserva
da in genere & in sp
cie.*

QUÆSTIO I.

Quomodo sanitas in genere conse
tur?

R. Per rerum occasionalium, & quic
sex *necessariarum* & quarumcunque *non n
sariarum* debitam administrationem &
sum.

Q. II. Quomodo sanitas in specie
foetibus in utero inclusis conservatur?

R. Conservatur si mater *quædam præst
quædam fugiat* : præstanda est administr
vere moderata omnium rerum non nat
lium, nisi quod nono mense possit motus
fortior, ut foetus ad exclusionem magis
sponatur, somnus vigilias respective exce
venus sit rara, balnea ad finem gestatio
pro laxandis partibus genitalibus sint usu
medicamenta foetum confortantia sint se

permoderata; *fugienda* sunt omnia, quæ di-
ctis sunt contraria.

Q. III. Quomodo in infantibus & pue-
ris?

R. Primo: Infantes sani conservantur, si
statim post partum impuritates per gestatio-
nem collectæ blande educantur, nutricem
habeant matrem propriam, nisi hæc sit debi-
lis vel morbis obnoxia, vel pravorum mo-
rum: Lacte nutriantur ultra annum, & pul-
mento lacteo substituatur panatella ob tor-
mina & obstructions inde facile timendas,
quantum fieri potest caro loco cibi, quam diu
lactea præbentur, exulet: victus sit humidus:
balneum rarium: vinum nullum, ne coagule-
tur lac.

R. Secundo: *Pueri*: Si aër sit temperate
siccus, cibi validiores, somnus sensim bre-
vior, Venus cum aliis animi affectibus inco-
gnita.

Q. IV. Quomodo puberes & adolescen-
tes conservantur sani?

R. Primo: *Puberes*: Si sensim cibis asue-
scant toto vitæ decursu communibus: exerci-
tationibus sæpius factis durabiles reddan-
tur: Venus sit nulla; spiritus animales debite
generentur, conserventurque cibis Euchimis
& eupeptis: aëre subtili & puro: debitis
crementorum evacuationibus & proscri-

ptis intempestivis studiis cruditatem gerantibus.

R. Secundo: *Adolescentes*: Si aër temperatus; cibus solidior sed eupeptus: potus fortior) aquatus: Venus, scilicet, non excessiva, studiis, aliisque applicationibus sed alterna interpoletur quies.

Q. V. Quomodo Juvenes, viri, & senes conservantur sani?

R. Primo: Juvenes per aërem humidum & moderate frigidum, potum minus generosum, vigilias modicas, excreta biliosa, in proscriptam, aliosque animi affectus corporales calefacientes & siccantes protinus extenuatos.

R. Secundo: *Viri*: Si aër cum cibo humidus & calidus, somnus adauctus, nimis evacuationum retentio:

Timor, tristitia hisque amicæ affectiones excussæ, Venus, si sit licita, subinde repressita.

R. Tertio: *Senes*. Si frigiditas & siccitas, caveantur, nimia, per calida & humida vinum sit facile penetrans, excrementa facili deponantur, vigilie corrigantur per pediluviones aliaque hypnotica.

Q. VI. Quinam sint intemperati & quomodo hi servantur sani?

R. Primo: Sunt ii, qui exactissima carent

sanitate, vitales actiones sat commode exercent.

R. Secundo: Conservantur & simul cōsistentur *primo calidi & sicci*, si frigidis & humidis utantur, è contra fugiant aërem æquantem, cibos calidos, iram, meditationes nimias, hinc vigilias.

Secundo: *Calidi & humidi*, si moderate tales, omnibus moderate adhibitis, ne corruptione contracta in morbos vulgo putridos incidunt.

Tertio: *Frigidi & sicci*, humidis & calidis, sanio longiore, frictionibus & aquæ dulcis balneo.

Quarto: *Frigidi & humidi*, calidis & siccis, evacuatione pituitæ, matura, corpusque exerceatur: Simili modo discurrendum est, si sit interperies simplex.

Q. VII. Quid sunt declinantes & convalescentes, & quomodo ambo conservandi sunt sani?

R. Primo: Declinantes seu neutri declinantes dicti sunt ii, qui à statu sano ad morbum vergunt: Convalescentes seu neutri convalescentiæ dicti sunt, qui à morbo se reolligunt.

R. Secundo: Declinantium Plethora & cacochymia irrepens corrigitur, quiete & abstinentia, hanc venæ sectione & purgatione,

tionem, vel pillulis Emanuelis, aut Franco-
tensibus, bis vel ter semper ante cibum su-
ptis ; Convalescentes à recidiva morbi
ceri, & ad pristinum sanitatis gradum red-
debent : hinc materia posteris inman-
per epicrasim seu sensim evacuetur : &
pus postea nutriatur, sed sensim, si sen-
fuerit extenuatum, & quidem per illa,
debilitatem respiciunt, & morbosis dispo-
sitionibus resistunt.

*Finis Libri Secundi Institutionum
Medicarum qui agit de Rebus
non naturalibus seu
Dietæ.*

INSTITUTIONUM MEDICARUM.

LIBER TERTIUS.

EX

Pathologia.

QUÆSTIO I.

Quid est Pathologia & quid docet ?

R. Primo : Est illa Medicinæ pars, quæ corpus in statu præternaturali considerat.

R. Secundo : Docet tria, morbum, causam morbi & symptomata , quæ alii vocant producta morbosa, seu res præternaturam.

Q. II. Quid sunt res præter vel contra naturam ?

R. Sunt res naturali corporis viventis constituta-

stitutioni adversantes. Sic enim res secundum naturam sunt tres (contrariorum enim eadem est ratio) sanitas, causa sanitatis sanitatem consequens:

De quibus egimus in physiologia.

Dixi *corporis viventis*: morbus enim si sanitas ad principium vitale pertinet, si eodem ab eodem omnes actiones tam naturales in sanis, quam præter naturales in morbis procedunt, hinc recte dicitur idem principium à quo fiunt actiones laudabiles in sanis, vitiose in ægris.

Q. III. Utrum si præter naturam contra naturam inter se differant?

R. Secundum nos dicimus esse idem alii distinguunt & dicunt: si *præternaturam* dicere aliquid adhuc sanitatis, quia nemo ægrotat, quin non aliquid sanitatis retineat & quia non omnes actiones semper læduntur: si contra naturam est malum absolutum.

TITULUS I.

De Morbo in Genere.

QUÆSTIO I.

Quid Antiquis est morbus, & quomodo consideratur?

R. Primo: Est affectus præternaturam sensibiliter lædens operationes.

R. Secundo: Dupliciter: *materialiter*, pro omni eo, è quo præternaturaliter in corpore existente præternaturalis ejus dispositio resultat, vel *formaliter* & est ipsa dispositio præternaturalis è morbo materialiter sumpto resultans, & lædens operationes primo & per se: unde patet, *morbum formaliter* sumptum esse *primo dispositionem*, qua constantia ad morbum requisita notantur.

Secundo: Ens reale positivum, cum juxta Arist. ponatur ut species determinata in prædicamento qualitatis sub dispositione. *Ammannus* dicit: Quæstio illa quam habent Scholæ: *in quo prædicamento morbus collocandus sit*, est superflua, & eadem cum sequenti, *in quem loculorum Medicus ducatos reponere velit*; quid hoc ad Medicum & patientem, est enim res liberrimæ voluntatis & nullius usus:

usûs: Sunt enim ista sæpe convertibilia; nam sæpe causa morbi fit morbus respectu symptomatis & morbus respectu symptomatis est quoque hujus causa, ac tandem sæpe symptoma induit causæ vel morbi naturam omne enim id juxta *Hippocratem* quod hominem affligit morbus est, unde prorsus non est ista tria distinguere, cum omnia agant & se invicem immutentur, imo symptoma, si morbum sequitur, morbus respectu illius erit causa symptomatis, symptoma vero productum morbosum, imo ipse morbus & symptoma symptomatis erit prioris quod morbi productum.

Q. II. Quomodo à nobis consideratur morbus, in quo consistit, & quid est?

R. Primo: Consideratur tantum in sensibili materiali exclusa omni entitate formali scilicet præternaturali, quacunque dispositione realiter distincta.

Cum hæc *primo* sit *superflua*, ipsa enim intertemperies, ipsa mala conformatio &c. lædunt immediate operationes.

Secundo: Non potest explicari illa dispositio præternaturalis, nisi nobiscum dicatur esse intemperiem: V. G. malam conformationem, &c.

Tertio: Accidenti soli, talis agendi virtus non competit, ut in physiologia diximus.

R. Secundo: Morbus consistit in læsa parte vel temperie vel conformatione vel unione debita; nam morbus, ut malum, è quolibet effectu resultat. Juxta illud: Bonum ex integra causa, malum ex quocunque defectu.

R. Tertio: Morbus est vitium partium, vel temperiei, vel organizationis, vel unionis, lædens operationes sensibilibiter primo & per se, adeoque ipsæ partes quomodolibet læsæ, vel vitiatæ actiones immediate lædunt sine alia intermedia dispositione præternaturali realiter distincta, vel breviter: *Morbus est constitutio corporis viventis præter naturam, qua non omnes actiones rite perficiuntur.*

Non omnes actiones, quia ad constituendum morbum sufficit, ut una tantum actionis lædatur, quia ut ante dixi, *malum ex quocunque defectu.* Vel adhuc brevius: *Morbus est vitiosa partium Corporis textura convenientis, earumque actionum edendarum ratio.*

Q. III. Quod est morborum subiectum?

R. Totum corpus, uti sanum est, ita etiam idem ægrotare potest, & solet, adeoque & singulæ ejus partes sanitatis & morbi subiectum erunt, diverso tamen, pro diversitate & varietate partium modo: V. G. *Spiritus,*

tus, sanguis, humores, partes solidæ; verbo: *P*tes solidæ & fluidæ seu totum corpus vivum est subjectum morbi. *Primarium* tamen subjectum sunt partes *fluidæ* seu *contenta*, *spiritus* & *sanguis*, quia hæ propius vitæ radicem tingunt: *Secundarium* partes *solidæ* seu *continentes*-quia hæ à spiritibus & sanguine irrigantur, & plerique morbi à fluidis ortum cunt.

Q. IV. Utrum calculi & Lumbrici morbi?

R. Licet morbi dici possint, cum si calculi actu obstruat vel lumbrici corrodat partem, obstructionem vel dissolutionem producant & sic actionem lædunt: *Proprie* tamen causæ morborum dicuntur, cum morbos causent, quam ipsi morbi si sæpe enim calculi & Lumbrici in corporibus hærent, absque ulla manifesta actionis læsione.

TITULUS II.

De Differentiis essentialibus morborum.

QUÆSTIO I.

Quotuplex generaliter est differentia morborum?

R. Duplex una *Essentialis* : altera *accidental*; primam varietas subjecti morborum, secundam multiplex circumstantiarum con-
stituit : vel *prima* constituit genera & species : *Accidentalis* seu *secunda* constituit proprietates & circumstantias.

Q. II. Quotuplex Antiquis est essentialiter morbus tam materialiter, quam formaliter sumptus?

R. Primo : *Materialiter sumptus* est triplex: primus *similaris* seu *intemperies*, qui similis partibus est proprius, vi cuius in his nutritio vitatur, estque nunc *cum materia*, dum materia cum qualitate quadam peccat: nunc *sine materia*, dum sola peccat qualitas, & hic est nunc *simplex*, ubi una tantum qualitas vitiose excedit, & *quadruplex* est; scilicet: *calidus frigidus, humidus vel siccus* : nunc

compositus , ubi duæ qualitates vitiose eundem & rursum *quadruplex* est ; scilicet : *calidus & humidus, calidus & siccus, frigidus & humidus, frigidus & siccus.*

Secundus Organicus, qui partibus organæ proprius, *quadruplex* est, dum vel *conformitas*, vel *magnitudo*, vel *numerus*, vel *locatio* ad vitiatæ.

Tertius Communis seu solutæ unitatis, ceteris similaribus & organicis partibus proprius, *in genere triplex* recensetur : dum vel *in toto*, vel *tantum in parte similiari*, vel *tantum in parte organica* , vel *in utriusque simul latitudine*. In *specie* autem *sextuplex* est , scilicet : *ulcus, fractura, ruptura, contusio, caries.*

R. Secundo : Formaliter sumptus est effectus scilicet : præternaturalis dispositio, ex quocunque morbo materiali dicto, similiari, vel organico, vel communi resultat.

Q. III. Quotuplex nobis est essentialis morbus?

R. *Triplex* etiam : vel *intemperies similis* , vel *organizatio mala seu organica*, vel *soluta unitas seu Communis* : adeoque totuplex , quotuplex Antiquis est morbus materialiter sumptus. Adde omnem morbum esse vel simplicem , vel compositum.

complicatum: quamvis hoc magis videatur accidentale quam essentialiale.

Q. IV. Utrum tamen dentur etiam morbi fiens & non tantum facti?

R. Stricte quod non: quia morbus per se est res permanens, seu in facto esse, morbus fiens tantum in fieri unde

R. Secundo: Respectu causæ, quamdiu causat, potest morbus dici fiens, quia semper causatur & fit, qui autem jam est causatus & productus, est res in facto & non in fieri

Q. V. Quid & quotuplex est morbus similis seu intemperiei?

R. Primo: Est intemperies seu discrasia partium nostri corporis, lædens operationes sensibiliter primo & per se.

R. Secundo: Intemperies est *primo substantialis*, dum hoc vel illud elementum, ita in nostro corpore excedit, ut actiones lædantur inde, & hoc totuplex est, quotuplex ipsum elementum Peripateticum, Chymice vel mechanice explicatum; vel *qualitativa*, dum qualitas elementaris vitiosa actiones lædit, hæc cursum est *totuplex*, quotuplices sunt scilicet qualitates elementares, quæ varias produciunt intemperies V. G. salvas, acidas, amaras, pituitosas, biliosas, viscidas, manas, calidas, frigidas, siccas, humidas, &c. tum alia est habitualis, seu jam fixa. V. G.

G. hectica : alia *inchoata* , vel *fiens* ut bres.

Secundo simplex , quando unum Elementum, vel una qualitas: vel *composita* , quando vel plura elementa aut qualitates sunt coniuncta.

Tertio Elementaris , quam particulae totius corporis solidarum materiales in propagatione secundum minima varietate texta, vel in se vitiosa, vel à nutrimento magisque vitioso successive in sua causa & miscela immutata, sicque non rite impetuata & actuata, operationes sensibiliter primo per se, sed lente tamen laedentes: vel vitiosa quae est vitium à Spiritu influo vel sanguine vel lymphâ secundum suam crassam, expansionem & circulum, hinc particulas impellit plus minus vehementer vitiatas velociter solidis corporis partibus illatum, inque hinc riter vitiosam partium crassam, impulsam ad actionem cum velocitate & vehementiori vel minori inferens, sicque actio immediate, sensibiliter, primo & per se laedens.

Quarto Manifesta, quae ex manifestis factis vel *occulta* , quae saepius tantum à posterius deducitur, causis prius non sufficienter cognitis. Verum cum omnia phaenomena indicia in quocunque etiam comparati morbo, ad mox supra allatas intemperies

vel per eas explicari possint; unde veterum decantata decisio in morbos intemperie manifestæ & intemperie occultæ (seu ut dicant morbos totius substantiæ) inutilis, à multis rejicitur, quia ignotum per ignotius explicatur, quid enim morbus totius substantiæ vel qualitatis occultæ aliud est, quam morbus quem curare intendo, sed quid sit, & quæ ejus sit causa, ignoro. Quod si venerea assumpta in corpore similes excitent turbas, idque corrodingo vel sanguinis mixtionem seu texturam turbando & destruendo, unde humorum præcipitationes, concretiones, secretiones & alia stupenda phænomena, quid opus est ut in morbis malignis intellectu nostro limites ponamus: ubi omnia ista ob salmalignum (vulgo dictum) plus minus volande æthereum plus minus à naturali & sanguini nostro amico degenerem, vim & efficaciam egerere videantur, præterea omnia symptomata æque facile per motum, figuram, magnitudinem, texturam, situm &c. particularum salia illa componentium explicari possint, prout infra de medicamentorum qualitatibus & viribus in therapeutica dicemus. Hinc Neo-terici tres constituent morborum differentias essentielles. I. spirituum. II. Humorum. III. Partium solidarum.

Q. VI. An ergo spiritus, humores & contenta etiam sint morbi?

R. Quod sic: quando deflectunt à naturali & requisita constitutione, quæ ad corporis regimen requiritur: peccant autem *quantitate, qualitate, motu & situ*. Sic *Quantitas* *Augmentata* in Mania, Phrenitide; *Imminuta*, in Inedia, Hæmorrhagia, Laboribus, Paralysi, Vulnere.

Qualitate & substantia, dum vitium præter naturale, Contrahunt, ut in scorbuto, febribus, & contagio.

Motu, quando vel fiunt torpidi, effati, in Lethargo catoche; vel nimis mobiles & turgentes, ut in Epilepsia.

Situ, ut in Luxatione.

Ad spirituum morbos etiam referuntur morbi *Archæales* & magnetismus, sympathiæ, & antipathiæ.

Morbi *humoris* si sanguis *quantitate* peccat: Plethora seu plenitudo dicitur, eaque complexa est ad vasa & ad vires. Si *qualitate* peccat: *cacochymia*; Si *motu*, *Turgentia* seu *orgasmus* dicitur, de quibus infra plura: Crasi & discrasia jam supra multa dicta sunt.

Morbi humorum ergo (id est sanguinis, chyli, Lymphæ, Bilis &c.) fiunt, quando à naturali constitutione pro conservatione corporis requisita degenerant.

In *Quanto*, dum deficiunt vel excedunt V. G. in hæmorrhagia vel Plethora. In *Quali*, dum deficiunt à crassi seu temperatura V. G. in Cacochymia, visciditate, aciditate, tenuitate.

Motu, Dum plus vel minus, de loco in locum moventur vel subsistunt & stagnant, præternaturam V. G. Raptus bilis ad caput vel aliam partem.

Situ seu loco, quando præter naturam situm mutant V. G. in calculo, in ictero, in hydrope, in quibus Urina, bilis & serum alium locum occupant.

Notandum de his morbis partium fluidarum plura infra dicemus, ubi de causis morborum internis tit. 6. h. lib. & sequentibus. Cum autem supra dixerimus, quod morbi partium fluidarum sint primarii, morbi vero partium solidarum secundarii, adeoque illi horum sæpe causæ existunt, proinde hanc tractandam materiam congruentius ad causas referimus, ne crambem bis coctam repetamus: Idque solum bene notandum volumus, quod partium similarium intemperies, non sit propria aut insita aut connata, sed adscititia partibus solidis, id est partibus solidis similaribus ut talibus nullum esse morbum intemperiei, sed deberi partibus fluidis V. G. quod in causo seu febre ardente, caleamus, in cachexia frigeamus, est à spiritibus &

sanguine : quod si tamen morbus intemperiei in partibus solidis similaribus admittendus esset unicus, posset esse *sphacelus*, utpote per quem tota partis textura dissolvitur & continua appellentis sanguinis interceptio hinc stagnatione, ergo tamen & hic *sphacelus* seu hæc per sphacelum inducta gravis intemperies rursus à fluidis, id est spiritibus & sanguine & non à parte solida dependeret.

Q. VII. An Intemperies *substantifica* an vero *qualitativa* nobis sit magis consideranda?

R. *Primario*: Substantifica, cum elementa juxta nos actu inexistant, & ipsamet agant una cum suis proprietatibus; *Secundario* *qualitativa* ut *connata*, & hoc vel illud elementum peccans nobis indicans.

Q. VIII. Daturne intemperies substantifica, sic ubi vis stante, intemperies sine materia?

R. Non : nam in marasmo V.G. vel summa partium refrigeratione in aqua gelida aut sub aquilone gelidissimo, vel cephalaalgia à vehemente æstu contracta &c. quæ vulgo intemperies sine materia dicuntur, non sunt tales, sed semper cum materia: vel enim *calida* vel *frigida particula* semper peccant : prout videre est apud auctores practicos, qui morbos tales, penitus considerant.

Q. IX

Q. IX. Utrum detur intemperies simplex?

R. Dubitari potest vel enim esset cum materia, vel sine materia, non *prior*, quia talis ab humore dependet, sed omnis humor prædictus est duplici qualitate, ergo: non *posterior*, quia talis dependet ab elementis, quorum unum quodque duas habet qualitates.

R. Secundo: Unicam tamen qualitatem posse excedere, reliquis bene contemperatis.

Q. X. Quid & quotuplex est morbus organizationis?

R. Primo: *Est mala organizatio partium in corpore, ledens actiones sensibiliter, primo & per se.*

R. Secundo: *Est quadruplex: primus morbus conformationis & iste triplex est I. vel figura qui est materialis partium figura videlicet actiones sensibiliter primo & per se lædens: huc refertur partium atonia seu vitium substantiæ fundamentalis, scilicet fibrarum partium, dum hæ nimis extenduntur, vel non rite expanduntur, replentur, vel nimis contractantur, hinc flavescent & laxantur. Vitium figuræ est rursus duplex vel intra utrumque ante ortum, vel extra utrumque & post ortum venit. Utrumque rursus duplex: vel figuræ externæ V. G. nasus curvus, crani depresso-gibbus, oris distorsio &c. vel figuræ internæ*

V.G. partium internarum: cordis, hepatis, pulmonum, lienis, renum &c.

II. Vel *in via*, qui est meatus vel cavitatis (cavitas & meatus differunt, quia *cavitas* dicitur spatium longum & latum: *Meatus* dicitur spatium oblongum & angustius) quidam vitiata, & quidem aut *dilatata*, unde mergit. Primo *Anastomosis* vasorum, ducula horum sunt aperta. Secundo *Obstructio*, dum vasa naturaliter clausa eroduntur & Tertio *Rhixis*, dum vas vi violentæ ruptum aperitur: aut *angustata*, & est nunc *obstructio, constipatio, compressio, coalescentia, subsidencia, nunc constrictio vasorum*.

Obstructio seu meatus angustia est liberi transitus impeditio, & fit ab humore vel alia crassa in cavitate hærente.

Constipatio, quæ fit à corpore duro cavitatem implente.

Compressio, fit à re aliqua extrinsece cumbente.

Coalitus, seu coalescentia, quæ est unio laterum partis cavæ.

Subsidentia, fit à laterum mutuo ad se collapsu.

Contractio, seu constrictio, quæ est laterum ad se invicem approximatio, fit ab adstrictivis gentibus vel siccantibus.

III. Vel *in superficie*, qui est vitiata pars superficies & duplex est, vel asperitas, dum superficies est aspera, quæ levis esse debet, ut in

laetudine, in scabie &c. vel lævitas, dum è
contra, ut in lienteria.

Secundus morbus numeri, qui est numerus
parium vitiatus & duplex est, vel *excedens* &
est pars quædam alias ad integritatem neces-
saria, vel alia substantia in corpore abundans,
nunc secundum naturam se habens ratione
substantiæ ut sextus in manu digitus est: nunc
toto genere præternaturam ut est verruca
&c. vel *deficiens*, dum pars requisita abest, ut
testis in castratione amissus, defectus uvulæ,
vel digiti & manus: uterque rursus vel ab
ipso ortu vel post ortum promanant.

Tertius Morbus magnitudinis, qui est ma-
gnitudo vitiata, &c. & quidem nunc *aucta*,
dum vitiose augetur, vel in toto corpore, si
hoc in omnes dimensiones ita augetur, ut
quis se vix movere possit, idque *ex laudabili-*
bus humoribus, ut est nimia crassities seu obe-
sitas, vel *à vitiosis humoribus*, ut est cachexia
vel hydrops &c. vel *in parte*, dum tantum
pars ita augetur, idque vel *à primo ortu* uti est
moles linguæ blæsitatem inducens, vel *ex vi-*
tiis ætatis & morbo, ut spina ventosa, nodi,
tophi, calli, plerique tumores, herniæ, hydro-
cephalus &c. Nunc *diminuta*, dum debita
deest magnitudo vel *in toto corpore* ut est *a-*
trophia universalis, Pigmæi, hæctica: vel *in*
parte, ut est *atrophia particularis*, lingua muti-
la, penis justo brevior: Utraque morbi spe-
cies,

cies, rursus vel ab *ipso ortu*, vel post ortum accedit : huc referuntur vitia *longitudinis*, *latitudinis & profunditatis*, dum corpus pars minus vel nimis longa, lata, aut profunda.

Quartus Morbus in locatione seu situ, qui vitiosa partium connexio vel situs sensibilibus primo & per se actiones lædens. *Connexio* vitatur, dum pars una alteri cohæret, non deberet *cohære* ut est clausura oculi, *vicissim* ut est *luxatio*: *Situs* vero, dum à bita sua sede recedit pars, ut est hernia. *Morbus in situ*, rursus *totuplex*, quotuplex est *loci* differentia, nempe antrorsum, retrorsum, dextrorsum, sinistrorsum, sursum, deorsum, introrsum, extrorsum, tales sunt ut cluxationes, prolapsus ani, uteri, Intestinum.

Q. XI. Cur è numero morborum in *transsudatione* excluditur, diapidasis seu transsudatio humorum?

R. Quia nec humores, nec tunicae vasculorum ita subtiles reddi possunt, ut talis transsudatio locum habeat, potius igitur lævior est erosio vel anastomosis.

Q. XII. Quid & quotuplex est morbus *unitatis*?

R. Primo: *Est vitiosa partium corporis connexio, sensibiliter lædens operationes*. Unitas habetur ut est partium *continuatio*, non accedit

post unam contiguitas : unde ex soluta contiguitate
ingitur tumoritur morbus ex indebito situ par-
um contum, non autem ex indebita unitione.

lata, R. Secundo: Est *septuplex*:

Primus Vultus & est recens continui so-
luto, in parte molli, sine deperditione sub-
stantiæ ab externa causa, nunc *punctum* &
nunc *casum* & *incisio*, nunc recta ve-
ris atteris & nervis inflicta & *fissura* dici-
tur, nunc *profundum*, nunc *superficiale*,
nunc *rectum* mox *obliquum*, nunc *tortuo-*
sus.

Secundus Vltus & est unio soluta in parti-
bus mollibus cum deperditione substantiæ
& ab interna causa: Et aliud est rectum, obli-
quum, tortuosum, sinuosum, magnum par-
vum.

Tertius Contusio & est unitas læsa in parti-
bus mollibus, sine deperditione substantiæ,
cuiusque læsione, sed cute plerumque inte-
gramanente: Si enim cutis aperta est, dicitur
contusio cum vulnere iuncta.

Quartus Ruptura & est unitas soluta in
partibus mollibus dilaceratis.

Quintus Fractura, & est continui solutio in
partibus duris ossibus scilicet & cartilaginosis
sine deperditione substantiæ & triplex est
vel *transversa* vel *recta*, vel *obliqua*: Species
fracturæ sunt: *fissura*, *rima*, & *comminutio*
ossis.

ossis. *Fissura* est fractura secundum longitudinem ; hæc differt à *Rima* , quæ hæc major sit , quam fissura. *Comminutio ossis*, est ossis in minimas particulas confectio , quæ ramenta vulgo *die Splitter* minantur.

Sextus Caries, Et est unio læsa in partibus duris cum deperditione substantiæ.

Septimus Luxatio , Est unio soluta quando os ab osse discedit. Sed *Luxatio* magis spectat ad morbum organicum in articulo , quam communem seu solutæ unionis. Adde

Ex his simplicibus morborum Communium differentiis, plures aliæ componi possunt.

TITULUS III.

De Accidentalibus morborum differentiis.

QUÆSTIO I.

Quid sunt Accidentales hæ morborum differentiæ & unde desumuntur?

R. Primo: Sunt illæ quæ non genera & species, sed nonnullas tantum proprietates & circumstantias constituunt.

R. Secundo: *Desumuntur primo à proprietatibus*, essentiam comitantibus, quæ sunt *magnitudo, motus, mos & eventus.*

Secundo à causis vel materialibus seu subiecto, vel efficientibus seu humoribus & spiritibus: vel sine quibus non seu loco seu parte effecta.

Tertio à temporibus morborum.

Quarto à Crisibus.

Q. II. Quinam morbi à proprietatibus desumuntur?

R. Deducitur Primo: *A magnitudine parvus*, qui leviter affligit, & parum à statu naturali decedit: ut febris Ephemeræ: vel *magnus*, qui

qui magna vi corpus afficit, ut vires et
validas deicere aptus sit & mortem inferat
& hinc *sextuplex* est scilicet ratione *pro*
partis affecta principis, ut si affectum sit
cor:

Secundo prestantis, quando ventriculus
mo &c. afficitur.

Tertio Causarum vehementium, malignarum
vel violentarum.

Quarto symptomatum atrocium, deliriorum
convulsionum.

Quinto Propriae essentiae. V. G. Apoplexia.

Sexto Respectu virium, ut est febris tertiana
in senes vel debiles,

Secundo: *A motu & duratione*: nunc
longus seu chronicus, qui ultra 40. dies exten-
ditur, V. G. febris quartana, hydrops, pa-
lysis.

Vel *brevis*, qui cito terminatur &
est talis nunc *simpliciter & sine periculo* V. G.
febris ephemera, nunc *cum periculo*, quia
per acutus dicitur, & est *quadruplex* vel *per peracutus*
tertia aut quarta die V. G. apoplexia, pestis
per acutus septimo V. G. febris ardens: vel *acutus*
simpliciter decima quarta V. G. febris continua
non ardens vel *acutus* ex decidentia trige-
ma aut quadragesima die terminandus
V. G. omnis morbus longus, quia tales non an-
pius merentur nomen brevis, cum brevis
non sint sed longi; nunc *contineus*, quia si-
ex

exacerbationibus, vel *continuis*, qui cum istis continuo durant.

Tertio: *Amore* (mos morbi à quo morbus fit boni vel mali moris, est conditio morbi superveniens, ratione symptomatum ei communium vel non communium) *benignus*, qui initio, nulla sæva infert symptomata V. G. febris tertiana exquisita, vel *malignus*, qui quamvis apparenter adeo nocivus non videatur) sæviora, quam morbi à medico primo considerati natura exigit, symptomata infert, vires scilicet nunc vitales, nunc animales, nunc utrasque repente lædencia; & hic triplex est: vel *venenatus*, qui vitæ penitus advenitur, vel ab extra, vel ab intra, scilicet ab aliarum particularum crasi & miscela penitus destructa proveniens V. G. à veneno dato vel pessimis humoribus, vel *pestilens*, qui deletariam habens vim populariter grassatur, & plerosque jugulat: vel *contagiosus*, qui alios eodem prorsus modo inficit quodam miasmate à corpore ægri in aliud dispositum translato.

Quarto: *Ab Eventu*, seu *sine morbi, salutaris*, qui salutem: vel *Lethalis*, qui certissimam infert perniciem, ut apoplexia fortis: uterque est talis *absolute* aut *secundum quid*; vel *periculosus* seu *dubius*, qui est incerti exitus, ut sunt morbi acuti.

Quinto: *A Partium anni*, alii sunt æstivi, ut
Ec
fe-

febres tertianæ: *Autumnales*: ut quartana
Hyberni: ut catharrhi.

Sexto: *Alii Continui alii intermittentes*
 G. febres tertianæ, illi continuo, hi inter-
 latim affligunt. *Alii ordinati*: ut tertiana
alii inordinati ut febres erraticæ. *Alii*
mittentes, qui continuo quidem durantes
 tamen subinde symptomatum remissionem
 habent.

Q. III. Quomodo distinguitur morbus
 acutus à brevi?

R. Sicut species à genere, omnis morbus
 acutus est brevis, sed non omnis brevis est
 acutus.

Q. IV. An omnis morbus acutus sit
 malignus & an semper febrem conjunctam
 habeat?

R. Negative: Pleuritis enim & multa
 sunt morbi acuti, & nullam habent
 malignitatem: Apoplexia est morbus acutus
 sine febre, plerumque tamen acutus
 malignus.

Q. V. Quinam morbi à causis desum-
 untur?

R. Deducitur primo à *subjecto* nunc
universalis V. G. febris, cachexia; vel *particula-*
ris V. G. pleuritis, hydrocephalus: nunc
internus vel *externus*: nunc *solitarius* seu
plex, si unus unam corporis partem occupat
 V. G. pleuritis, vel obstructio unius parti-

4. *Situm* , sic Caput partibus inferioribus &

5. *Connexionem* , seu vasorum Communicationem, sic cerebro nervi, sic arteriæ con- facile compatiuntur. Alii breviter sympathiam seu consensum explicant per spiritus animales ; Cum enim spiritus animales beant rationem corporis continui , ipsorum ope impressiones in momento, quasi toti corpori communicari queunt , id quod à re foetidis, gravecolentibus, urinosiis & aliis quotidie fieri videmus. Hinc non amplius explicatu est difficile unde in nephritide vomitus, nausea, anorexia, & colica : In passiva hysterica vomitus , respirandi difficultas, motus convulsivi : In lumbricis intestinorum epilepsia, in colica icterus , in aliis aliis symptomata oriantur.

Secundo: *Ab efficientibus* , nunc legitur qui naturam suam speciei propriam , & essentiam habet puram, à qua producitur, ut est *bris tertiana vera* , vel *spurius* qui est consensum nunc essentialis seu per se & est idem *Idiopathico* nunc *symptomaticus* seu per consensum: nunc *primarius* seu primo generis nunc *secundarius* seu posterior V. G. Interperies frigida cerebri ab intemperie ventriculi producta est secundarius. Nunc *hereditarius* , qui mediante semine aut succo matris nutritio foetui suppeditato, implantatur

ut podagra, lues venerea &c. Vel *congenitus*, qui natis congeneratur, licet parentes hoc morbo non laborarint.

Tertio: *A loco & Regione Pandemius*, qui plures eodē tempore & in eadē Regione invadit & est nunc *Endemius* seu *Patrius*, quæ à causa quidā loco communi ut lues venerea in India, Trumz in Styria: plica in Polonia: Scorbutus in Holandia. Vel *Epidemius* seu *popularis*, qui à causa communi inficiente non tamen vernacula seu nulli regioni propria produci-
tur V. G. Pestis, angina, dyssenteria vel pleuri-
tis epidemica. Vel *sporadici* seu *sparsi*, qui non communes, nec populares morbi sunt, sed huc vel illi hinc inde accidunt V. G. pleu-
ritis, ophtalmia, hunc vel illum inva-
dens.

Q VI. In quo consistere videtur mali-
gnitas cujusdam morbi?

R. In materia quadam vitiosa plus minus
spiritibus turgida, nunc ab extra communica-
ta, nunc in corpore genita, & à quacunque
causa occasionali excitata, quæ si acida sit,
succos & liquores circulantes ad varias sta-
gnationes disponit: Si vero acris iidem po-
tius præter. nat. dissolvuntur, unde in utroque
casu præterquam, quod materia peccans tur-
bida, spiritus quoque singulariter afficiat,
totus liquorum intestinus plus minus sub-

vertitur, hinc circularis vel sufflaminatur, præternaturam intenditur & sic indebite deimpelluntur partes, maleque spiritus procedit: quare si spiritus magis deficiunt; vires vitales sunt magis læsæ, adeoque summe debile est corpus: si vero impurius & viscosi spiritus in cerebro à sanguine & lymphæ separentur, vires animales indolito sensu & motu consistentes sunt læsæ tandem spiritus insigniter deficient, & si impuri sint, utæque vires insigniter læduntur?

Q. VII. Quid est contagium?

R. Est inquinamentum seu effluuium quoddam ex corpore ægro emissum, & morbus ex uno corpore in aliud transire potest: vel Contagium est velut morbi minarium quoddam, quod sub mole minima, magnam vim & energiam, totamque suam essentiam continet?

Q. VIII. An morbus Epidemicus noster semper sit malignus?

R. Sic: magis tamen vel minus: nam appropriata in similibus raro prosunt, nisi alexipharmaca commisceantur.

Q. IX. Quid & quot sunt morborum tempora?

R. Primo: Sunt mensuræ durationis mutationum, quæ superveniunt in morbo consuetudine naturali, vel tempus morbi

spatium temporis seu intervallum quod-
dam, in quo notabilis fit & observatur muta-

R. Secundo: Sunt duplicia scilicet *uni-*
versalia, quæ totius morbi decursum distin-
guunt, quæ *quadruplicia primum principium*
morbi, dum morbus suæ generationi vicinus,
nullo fere statu est, in quo productus fuit,
nullis ob materiam adhuc crudam signis co-
ctionis apparentibus. Nota principium hoc
morbi non vulgariter sumi pro illo momen-
to, quo aliquis male habere incipit, tempus e-
nim illud est divisibile, & aliquando per plu-
res dies durat: ubi ergo æger non gravi-
ter laborat, vires non notanter fractæ, sym-
ptomata nulla vel levia, morbus in princi-
pio est.

Secundum Augmentum, dum symptomata
crescunt cum majori actionum læsione, signis
coctionis apparere incipientibus, si morbi
sint salutare.

Tertium Status seu vigor, dum symptomata
sunt lævissima signis coctionis plus apparen-
tibus.

Quartum Declinatio dum morbi vehemen-
tia, hinc actionum læsio imminuitur, natura
morbum superante & materia morbifica hic
vel alibi excernitur. Hæc omnia, si morbi le-
thales sint, contrario modo se habent: Sic
in principio nulla prorsus sunt signa coctio-

nis; In *augmento minus* : In *statu* minimè
ad *declinationem* raro aut nunquam per-
gunt. Vel

Particularia, quæ paroxysmi decursum
stinguunt, quæ *sextuplicia*.

1. *Principium*, in quo horror, rigor, frigus
& horripilatio.

2. *Inæqualitas*, dum calor & frigus inæ-
liter percipiuntur.

3. *Augmentum*, dum paroxysmus su-
accedit vigorem, calore magis magisque
crescente.

4. *Status* seu *summus vigor*, in quo
cessio in intensissimo consistit vigore.

5. *Declinatio*, dum ille quo ad symptom-
ta in statu præsentia decrescit,

6. *Tempus apyrexia* seu *integritatis*, dum
omnia penitus remittuntur, causa nimirum
morbifica prius turgescente, ita superata,
æger ab accessione sit immunis.

Q. X. Tempora morborum universalia
& particularia quibusnam conveniunt mor-
bis?

R. Illa omnibus sunt communia potius
mum autem acutis : Hac intermittentibus
tantum : hi enim præter universalia tempo-
agnoscunt particularia respectu cujuslibet
paroxysmi.

Q. XI. Utrum etiam in morbis lethali-
bus detur declinatio?

R. L.

R. Licet proprie morbus declinare dicatur quando ad salutem tendit: dicitur tamen etiam dum in pejus vel mortem declinat, licet hæc declinatio sit impropria imo pessima. In declinatione morbi universali nemo facile moritur, saltem ab eo morbo, cujus illa est declinatio, quia devicta & expulsa est nunc morbi causa: potest tamen in illa adhuc mori ex alio morbo conjuncto, vel superveniente, vel ex defectu requisitorum ad vitam ut in senibus. Vide Q. 15. h. tit.

Q. XII. Unde dependet temporum differentiarum morbi mutatio?

R. Tam à Natura & Indole ipsius sanguinis, quam etiam majori & minori lucta spirituum, prout nempe sanguis citius vel tardus fermentat vel spiritus nimis expanditur vel premitur: plura vide tit. 9. h. lib.

Q. XIII. Quid est paroxismus seu accessio, seu exacerbatio? quid periodus? quid typus? quid Recidiva?

R. Primo: *Paroxismus* est ille morbi motus, qui à remissione vel intermissione ad detinendum tendit.

R. Secundo: *Periodus* seu *Circuitus* est intensio, vel remissio morbi ordinata, statis temporibus, ut ejus natura petit, rediens, sic quotidiana febris servat suam periodum, quotidie rediens, tertiana die alterna seu tertiana, quartana die quarta.

Ee 5

R. Ter-

R. Tertio : *Typus*, est ordo intensiōis remissionis tantum durantis, quantum morbus requirit, hoc est, quando intensio & remissio sibi invicem succedunt : *Typi* alii sunt *primi*, qui principium accessionis breve, longam intermissionem habent V. G. tertiana, quartana : alii *secundi* qui longam accessionem habent & parvam intermissionem V. G. quotidiana : alii *persistentes* : qui iisdem horis accedunt & remittunt : alii *mobiles* qui diversis horis semper accedunt, & hi *anticipantes vel postponentes* : alii *simplices*, est unius morbi : alii *compositi* seu plurium morborum.

R. Quarto : *Recidiva*, est morbi redditus post breve tempus : dico post *breve tempus* quia si diu post alicujus morbi sanationem simili quis iterum corripitur, non eodem sed diverso censetur affici, adeoque nec recidivam pati. Recidivas autem facere consueverunt, quæ relinquuntur in corpore post Judicationem. Hipp. 2. aph. 12.

Q. XIV. Percurritne quilibet paroxysmus sua sex tempora?

R. Non : Sed tantum verus paroxysmus febribus intermittentibus communis : reliquæ enim exacerbationes V. G. in continuis non omnia semper obtinent particularia tempora. V. G. frigus, tempus, inæqualitatis & apyrexia.

Q. XV.

Q. XV. An morbi lethales ad debitam
perueniant declinationem & num salubres
omnia quatuor percurrant tempora?

R. 1. Non : Sed ad infidam & perni-
ciosam, quæ ex Galeno est illa, si morbus ho-
minem vehementer invadit, & subito quie-
scit, nulla vel per sudorem, vomitum,
alvi excretionem vel fluxum sanguinis eva-
cuatione prævia, nulloque coctionis signo
apparente.

R. 2. Sic : Licet dein serius vel citius termi-
netur.

Q. XVI. Cur Medicus considerat mor-
borum tempora?

R. Ut Primo remedia rite & debito tem-
pori applicentur.

Secundo : Morbi status & eventus possit
prædicti.

Tertio : Debitus victus cuilibet morbi
tempori attribuatur.

Nota : Si quæ materia in arte medica docen-
di & discendi est difficilis, certe doctrina de
crisi est difficillima, unde à paucis publice
ventilata legitur. Nos paucis potiora dare
conabimur. Unde

Q. XVII. Quid est motus morbi seu
crisis, ejus causa, subjectum, & quotu-
plex?

R. 1. *Crisis* (seu *Judicium*, *Judicatio*, *se-*
cretio, *excretio*, seu *certamen*) in genere est su-
bita

bita morbi mutatio ad salutem vel mortem cum insigni corporis turbatione, cuius *causa* est motus & fermentatio in fluidis de causa crisis vide infra tit. 9. h. Q. 5.

Subiectum eius sunt febres & morbi acuti: nostro autem hoc tempore maxime bis raro crises contingunt, quia frigidior inhabitamus plagam.

Secundo quia soli naturæ, ut olim, committimus negotium, sed materia morbi per varia remedia subtrahitur, & ideo tam impetus fieri tam sæpe non possunt, quin potius morbi eorumque causæ sensim deficiunt & levi subductione alvi vel alia evacuatione paulatim terminantur, ut propterea solutiones potius quam veræ crises teste Gal. 3. Crisi dicendæ.

R. *Secundo: Crisis primo est bona ad vitam vel mala ad mortem.*

Secundo: Perfecta, quæ morbum absolute solvit & hæc est perfecte salutaris, aut perfecte lethalis: vel *Imperfecta*, quæ aliquid morbi in ægro relinquit, & ista tendit vel in melius vel in deterius.

Tertio: Fida & segura, quæ nullas morbi reliquias recidivam minantes relinquit, nulla periculosa inferens symptomata, cumque facili ægri tollerantia, signisque coctionis apparentibus & die critico, accidens: vel *insida*

periculosa, quæ è contra se habet : sic crisis, ubi ægri non loquuntur, non moventur, oculi non aperiunt, periculosa est, ob signum sufficientis roboris ad crisin feliciter absolvendam requisiti.

Quarto *ratione modi*, est duplex vel per excretionem & quidem per alvum, vomitum, sudorem, urinam, hæmorrhagiam, fluxum mensium, aut hæmorrhoidum: vel per translationem seu metastasim materiæ, nunc ad habitum corporis, ut in ictero critico &c. nunc ad partes exteriores & alias ad receptionem aptiore: ut glandulas &c. unde bubones, parotides, aliæque abscessuum species, quo autem pars illa recipiens, ratione usus suæ est ignobilior, eo tutior etiam erit translatio.

Q. XVIII. Quænam sint conditiones crisis perfecte salutaris?

R. Sex : Ut 1. humor peccans evacuetur tali excretionem notabili, aut morbificæ materiæ translatione, quæ ægrotantis constitutioni & morbi indoli convenit.

2. Nil de eo relinquatur.

3. Sit manifesta ac secunda idest omnia symptomata remittant.

4. Per signa coctionis prius indicetur.

5. Die critico contingat.

6. Potius per excretionem quam translationem fiat.

Q. XIX. Quomodo differt *crisis* *lysi*?

R. *Crisis* est subitanea & repentina mutatio morbi ad salutem vel mortem V. morbi chronici lethales, ut phtisis, drops &c.

Q. XX. Quid est *acrisia* & quomodo duplex?

R. Primo: Est turbulentus morborum status adeo, ut rectum Judicium sumi possit.

R. Secundo: Est *duplex*, *Perfecta* & *Imperfecta*:

Perfecta seu totalis, in qua nulla spes affertur in morbo evacuationis alicujus aut translationis materiae morbificae V. G. si in morbo acuto nullum signum sudoris haemorrhagiae aut alterius criseos apparet.

Imperfecta quando fit aliqua quidem excretio vel translatio, sed aut nimia, aut insufficientis, vel saltem absque tolerantia & confortia seu Euphoria: *perfecta acrisia* exemplum est: alvi fluxus nimius in febre ardente, quae est lethalis: *imperfecta* exemplum est stillicidium sanguinis narium.

Q. XXI. Num *crisis* bona possit fieri in principio morbi?

R.

R. Non; sed in augmento maxime vero
stanti, & huius sine prægressis semper co-
monis signis: unde evacuationes sine signis
alibus accidentes in principio, vel etiam po-
tea sunt potius *symptomata*, cum non ha-
beant conditiones cuiusdam crisos, non ta-
men semper perniciosæ, maxime si per eas hu-
mores, a quibus morbus oritur, evacuentur,
& agnoscere ferant.

Q. XXII. Cur ægri sæpe in declinatione
monentur?

R. Illam declinationem non esse *veram*,
sed falsam ut mox supra diximus, quæ prove-
nire potest *primo* à natura, causis morbificis
succumbente.

Secundo: A Natura morborum à partibus
providente, ob vires nimium deperditas ni-
hilominus succumbente.

Tertio: A Translatione materiæ ab una
parte in aliam magis principem.

Q. XXIII. Quid & quot sunt dies cri-
tici?

R. Primo: Sunt in Genere ii, in quibus fiunt
solutiones morbi.

R. Secundo: Sunt *primo perfectæ & tales*, sive
Principes seu Principales, sive radicales, pro-
prie critici dicti, in quibus frequentes & me-
iores accidunt crises & sunt septennarii, scili-
cet 7. 14. 20. 27. 34. 40.

Secundo: Indices sive *contemplabiles*, qui futu-
ræ

ræ criseos diem indicant per coctionis signum ut plurimum in urinis apparentia *ex Hipp. aph. 71.* & hi sunt *quaternarii* scilicet : 4. 17. 24. 30. & 37. dicuntur critici *secundum* cum in his crises subinde fiant, vel advertatur pugnae initia ad bonum vel malum eorum inclinantia.

Tertio: Incidentes sive *provocatorii* seu *zercalares*, qui crises contra naturam seu perfectas, accidentes monstrant, scilicet nunc ob paroxismi vel exacerbationis vehementiam, nunc ob causam externam natura irritata & hi sunt 3. 9. 13. & 19.

Quarto: Non critici seu *vacui*, hinc *metacinales* dicti, & sunt reliqui.

Q. XXIV. An ergo dicti critici dies, præcise critici & non alii?

R. Primo: Veteres firmiter tenuerunt solos illos dies criticos & illis tantam vim tribuebant, ut nullam recidivam expectarent ex morbo illis diebus soluto.

R. Secundo: Neoterici plerique exigua vim illis concedunt, & dicunt, (ut ipsi met veteres, imo ipse Hipp. testatur) quolibet iam die crises fieri & factas esse, nec ratio apparet, cur dies illi potius quam alii sint critici unde nec plus illis tribuunt, quam annis cunctis maetericis (qui divites & avaros) & annis bis sextilibus (qui gravidas tenent) aut seminiis genethliacorum, ex quibus varia & magna

hæc præfagiunt. Miror Hipp. tantum
 ex æquo, quod tanta de crisi-
 bus scripserit, & ta-
 cet: neminemvis diem criticum fecerit: 1. Epid.
 sect. 2. ponit primam diem: 2. Epid. sect. 3.
 tertiam diem. 3. Epid. quartam diem. 1.
 Epid. constit. 3. quintam diem. 1. E-
 pid. sect. 3. sextam diem. 4. Epid. septi-
 mam diem, imo in Epidemiis pergit per o-
 mnes dies usque ad centesimum & ultra
 diem: pluribus diebus colligendis abstineo,
 quia tædet amplius his immorari: unde va-
 na est dierum criticorum observatio, &
 melius est cum Celso lib. 3. Cap. 1. non nu-
 merare dies, sed ipsas accessiones intueri.
 Q. XXV. Quando dierum criticorum
 numerus incundus est?

R. *Generaliter à die*, in quo æger manife-
 ste agrotare incipit, & actiones læsas quæri-
 tur, & non ab hora decubitus.

Specialiter Primo in puerperis febricitan-
 tibus, nisi 6. 7. vel 8. die febris superveniat à
 die partus: secus à die febris.

Secundo: In vulneribus capitis, idem obser-
 vandum est à die vulneris.

Tertio: In recidivis, si morbus subsequens
 sit ejusdem cum præterito naturæ, tunc dies
 ejusdem prior computandi sunt, secus si alius
 ejusdem morbus invadat postea.

Q. XXVI. Utrum crisis semper expectari
 debeat?

R. Non : Potest enim materia turgere præcipitari & postea evacuari, quo ipso omnis spes criseos , quæ dubii est eventus, præceditur & ipsa crisis antevertitur.

TITULUS IV.

De Causa Morbi in Genere.

QUÆSTIO I.

Quid est causa morbi & unde ejus differentia?

R. Primo : Est Medicis omne id, quod ad morbi productionem quocunque modo concurrat , scilicet per se , per accidens efficienter vel quasi efficienter , seu positive seu privative , mediate vel immediate tunc enim primo scimus quando causam cognoscimus & *felix qui potuit rerum cognoscere causas.*

R. Secundo : Omittis Philosophorum causæ efficientis , materialis , formalis finalis &c. differentiis : apud Medicos præcipue de efficiente agitur , unde desumuntur

huius differentia à respectu ad *morbum* vel cor-
pus.

Q. II. Quotuplex est causa sub ratione ,
qua morbum respicit?

R. Est *Primo principalis* , quæ primario
morbum causat , V. G. in angina causa
principalis est aëris constitutio austrina ,
vel *adjuvans* , seu *instrumentalis* , quæ sola
effectum non producit , V. G. in angina
humores in fauces influentes , vel *sine qua*
non, V. G. in angina partis debilitas & mea-
rum vitium.

Secundo per se , quæ propriis viribus
morbum producit , nullius alius interven-
tu, V. G. aqua frigida corpori affusa con-
centrando cutem & calorem calefa-
cit.

Tertio: Totalis vel partialis , *Totalis* quæ
sola in suo genere producit morbum. *Par-*
tialis , quæ sola non producit effectum. V.
G. Lienis obstructio est causa sæpe tota-
lis obstructionis hepatis : humor biliosus
est causa partialis tumoris phlegmonoi-
dis.

Quarto: Immediata seu proxima , quæ
proxime suum effectum attingit. V. G. san-
guis tumorem efficiens : vel *mediata seu*
remota , quæ mediante altero effectum
atingit , V. G. aër austrinus in an-
gina.

Quinto Communis, quæ in pluribus *particularis*, quæ in certis tantum sub-
 etis morbum efficit. Sic vinum V. G.
 causa particularis in certis hominibus, V.
 vomitus &c. Aër vero aquæ &c. in ce-
 regionibus sunt causa communis certor-
 morborum.

Sexto Manifesta seu evidens V. G. Po-
 gra, sine signis patens: vel occulta & lat-
 quæ è contra per certa signa eruitur. V.
 vermes, calculi. &c.

Q. III. Quotuplex est causa sub ra-
 ne, qua corpus respicit?

R. Est *Primo Externa* quæ ab extra ad-
 niens morbum causat, vel *interna* quæ è co-
 tra.

Secundo Procathartica, quæ *interna*
externa, & evidens latentes in corpore
 sas excitat, vel *antecedens*, quæ est dispositio
 in corpore latens, hæc distinguitur à p-
 cathartica quæ est evidens & morbo
 præcedens, vel *conjuncta* seu *continens*
 quæ immediate morbum producit, qua
 sita, ponitur, & ablata aufertur morbo
 Vel causa *antecedens* est, quæ conjuncta
 priori, eamque movet & immediate per e-
 morbum efficit, sed ea ablata non tollit
Continens causa est, quæ in corpore mor-
 proxime adhæret, & qua posita, ponitur,
 qua ablata aufertur.

in plac. Alii distinguunt *conjunctam* & *continen-*
tem, sed stricte loquendo sunt eadem: qui
 vnum V. G. distinguunt, dicunt *conjunctam* esse, qua po-
 nomina, morbus quidem ponitur, sed ea ablata
 uz &c. non auferitur; ut gladius vulnus efficiens
 nuntius vel terror febrem vel podagram tollens. In
 continente vero V. G. posito calculo poni-
 tur obstructio & eo ablato auferitur. Unde
 utrum omnis morbus habeat causam con-
 tinentem, vel non, dic quodvis, utrumque
 defendi potest: *Quod non*: patet ex gla-
 dio & vulnere: *Quod sic*: patet V. G. in
 similibus morbis vitiata crasis in morbis
 organicis, vitium organi quodcunque;
 In morbo communi solutio unitatis, his
 enim positis ponitur, & illis
 ablati aufer-
 tur.

TITULUS V.

*De Causis externis &
procatharteticis in sp
cie.*

QUÆSTIO I.

QUænam sunt causæ morborum externarum remotæ & procatharticæ?

R. Eadem res occasionales, quæ sanitati sunt conservatrices, scilicet tam necessariae quam non necessariae seu fortuitæ si male constitutæ, vel adhibitæ sint, nunc morbum ex se causare, nunc latentem in corpore dispositionem excitare possunt, & hæ sunt non naturales.

Ad fortuitas pertinent omnia ea, quæ causam sin turbant, & Unitatem partium, ac connectionem tollunt. V. G. gladii vel lapidis ictus vel morsus animalium vel ictus.

De necessariis, seu non naturalibus nunc specie brevius : Causa procathartetica causa cuique evidens : vel est causa extrinsecus adveniens vel saltem cuique evidens cui morbi principium etiam à vulgo attribuitur.

ur : Estque duplex *Interna* V. G. vigiliæ ,
curæ, ira, tristitia, dolor, à vulgo additur
mors & morbus, gaudium repentinum &c.
Externa V. G. Lapis, gladius, aër, cibus, & po-
tus, &c.

Q. II. Quomodo aër morbos causare
valet?

R. Si peccat secundum suam substantiam,
dum connatæ *aëris activitates* subvertuntur
quaduplici modo: Primo à particulis sul-
phureis, nitrosis, vel terrestribus & crassis
præternaturaliter communicatis, & sic mor-
bos calidos, frigidos, humidos vel siccos
causantibus.

Secundo ab *Impuris* facile effervescebili-
bus & corruptis *effluviis* V. G. *subterraneis*,
palustribus, *sordidis* & *fætidis*: unde humores
& spiritus ad varias impuritates, imo corru-
piones etiam pessimas disponuntur: confir-
mat hoc aër vernalis, qui talibus effervesce-
bilibus vegetabilium germinantium particu-
lis largiter imprægnatus, *morborum epidemi-*
arum familiaris est auctor.

Tertio ab *astris maleficis*, veneficis & vehе-
mentibus constellationibus vulgo *aspectibus*
seu influxionibus dictis, quandoque aërem int-
ficentibus suis radiis heterogeneis per ath-
mosphæram diffusis.

Quarto à *motu*, dum vel excedit, vel deficit:
unde talis aër inspiratus suis particulis non

debite diffatis sanguinem non rite diffundit, nec impellit, aut actuat decenter, unde etiam partes male impelluntur, hinc transpiratio insensibilis vitiatur, & obstructions variæque sanguinis impuritates restant.

Q. III. Quomodo cibus & potus morbos excitant?

R. *Cibus*, si hic mali sit succi seu *dischylus* vel difficilis coctionis seu *dispeptus*: Si quantitate excedens, vel deficiens: Si insuavis, immundus, si multifarius sub uno eodemque pasto, vel non rite præparatus, ore vel mastigatus: Si nimis tenuis vel iteratus præsentis cruditis signo, vel citra consuetudinem aut delectationem sumptus: Si mensæ cundæ sint lautiores, & inconuenientes: inter stata cibandi tempora diuoretur. *Potus*: si hic quantitate excedat, vel deficiat substantiam variis impuritatibus obnoxiam infectam: vires à vitiosis maxime præparationibus illatas habeat excessivas, & tandem importune vel affatim hauriatur, unde actuat, quæ periculosa est.

Q. IV. Quomodo motus & quies morbos causant?

R. Si excedant aut deficiant vel importune, vel quomodocunque indecenter intuantur.

non in
decente
tur, h
, & ob
nuitate
is & po
ci seu
eptur
Si in
inoc
ore
arus
oniam
Si m
enim
ore
vel d
us o
ne p
, &
, u

Q. V. Quomodo somnus & vigiliæ morborum sunt causæ?

R. Si excedant, indecenti tempore & modo instituantur: Sic *somnus diurnus*, sine causa debita est nocivus.

Q. VI. Quomodo excreta & retenta morbose excitant?

R. Dum vel *utilia*, corporique necessaria, quæ nullo modo deberent excerni, excernuntur, aut saltem intempestive, aut immoderate: vel *inutilia* vel ut evacuanda retinentur.

Q. VII. Quomodo animi passiones morbos causant?

R. Si *primo excedant*: Nam varie succorum & spiritus hinc actiones partium nostri corporis vitiant.

Secundo intempestive instituantur: Nam coctiones seu resolutiones succorum nostrorum insigniter turbant, sicque cruditates malorum omnium parentes gignunt: De his omnibus vide librum *Hygieine* seu de *rebus non naturalibus* ubi dilucide omnia sunt tractata.

Huc etiam referuntur balnea, lotiones, vestimenta, lectisternia; pharmaca male præparata, male adhibita aut per se nociva: præsidia chyrurgica indecenter præstita, Res præter naturales V. G. digestionum errata, cruditates, nitrositates, cacochyliæ, seu vitia-

ta chylicatio, omnis cacochymia focu-
da mater: Venena five fermentativa, si-
corrosiva, five narcotica, coagulantia, fige-
ria, enecantia: Contagia & miasmata, ma-
gna, venena, phytica &c. Veneficia, incan-
tiones, fascinationes, philtrea: Fermentum
(fermenti nomine intelligitur, aliquod
gens, mole nimium, subtile & penetrativum
ac potenter activum seu mediante determi-
nati motus, impressione spirituum & humo-
rum alterativum) Item *producta morborum*
quæ per se non sunt morbus, sed etiam causa
morborum esse possunt V. G. *calculus* est
lum productum, sed certa illa ametria salina
est morbus Lithiasis, potest tamen esse causa
morbi organici, dum obstruit ureteres: sic
vermes, sunt purum productum morbi
sum, plurimos tamen morbos & mala infe-
re possunt: Sic tandem pedes ædemare
sunt cachexia soboles, causare tamen
possunt impotentiam
cundi.

TITULUS VI.

*De Causis morborum
internis in specie.*

A Nequam aliquid de causis internis dicamus ; Sciendum quod sicut variae omni-
vino existere Medicorum sectae , sic variae
morborum causae excogitatae sunt, & qui-
dem

Primo Hippocrates causas morborum po-
nit superantiam vel defectum.

Secundo Hippocrates causas morborum di-
xit status.

Tertio Herophilus omne vitium esse in hu-
midis.

Quarto Eristratus in sanguine.

Quinto Trallianus ad strictum & la-
xum.

Sexto Galenici ad Intemperiem , malam
compositionem , & solutionem continui.

Septimo Paracelsista DEVM, astra, naturam,
Elementale, Venena, causas morborum sta-
tuunt :

Octavo Petrus Severinus epilepsiam, hydro-
pem, lepram, & podagram omnium morbo-
rum causas & monarchias esse.

None

Nono Chymici & Hermetici, sal, sulphur & mercurium statuunt causas.

Decimo Helmont, Archæum, recepta & retenta.

Undecimo Neoterici quidam acidum & kali.

Duodecimo Franci: De le Boë Sylvius ad hæmopancreaticum, Biliosum & Lymphaticum trium viratum.

Decimo tertio: Alii ad sapores & odores, alii ad alia causas morborum retulerunt: nunc progrediamur quid adhuc antiqui de causis senserint, videamus.

QUÆSTIO I.

QUot Antiquis sunt causæ morborum ternæ & quid ac quotuplex istis est plethora & cacochymia?

R. Primo: Sex scilicet Prima spiritus.

Secunda humores, qui nunc plethoram, nunc cacochymiam constituunt.

Tertia partes solidæ, vel aliquæ harum particulæ & quidquid in illis continetur vel a nascitur.

Quarta Flatus.

Quinta Calculi.

Sexta Vermes.

R. Secundo: Plethora est redundantia san-

Cal. sanguinis solius vel simul reliquorum humorum sanguinis commixtorum, vel ultra quantitatem naturalem corpori debitam vel ultra virium convenientiam. Ex hac definitione patet quamlibet plethoram (de quibus paulo post Q. 5. h. in.) esse duplicem vel quo ad vasa, vel quo ad vires utraque est primo pura seu stricte talis, dum tota massa sanguinis qualitate laudabilis, sola peccat quantitate, & hæc est absoluta, dum solus sanguis ita peccat: nunc secundum quid, dum cum illo alius quidam humor quantitate excedit: vi cuius differentia plethora est aut serosa, aut biliosa, aut melancholica aut pituitosa, vel notha, quæ coincidit cum cacochymia primæ, secundæ vel tertiæ Regionis.

Secundo Vera, quæ est vera solius quantitatis redundantia sine vitio in quali: vel apparens, dum videtur adesse plethora vera, sed revera non adest nisi una cum vitio in quali.

R. Tertio: Cacochymia vel redundantia alterius humoris à sanguine omnino separati vel supernantis, estque

Quadruplex: Prima Biliosa quæ una cum suis speciebus, vel ex pravis alimentis corruptis, vel è majori vel minoribilis adustione, & torrefactione oritur.

Secunda Melancholica, etiam atrabilis dicta quæ nunc à sanguine adusto, nunc à melancholico.

cholia naturali adusta, nunc à *bile* adusta, nunc juxta aliquos à *pituita* falsa adusta, & sic modici reddita generatur.

Tertia Pituitosa, quæ seu hujus, seu illius sit saporis, aut consistentiæ, ab intemperie frigida & humida, hinc caloris defectu generatur.

Quarta serosa, quæ à materia urinæ vel transpirationis insensibilis, præter naturam rectæ oritur.

Q. II. Quot nobis sunt causæ morborum internæ?

R. Sunt Primo *spiritus influus & insus.*

Secundo Humores scilicet sanguis, chylus, & lymphæ.

Tertio Vapores, cum autem hi dependant ab humoribus bene vel male constitutis, quatenus inde eleventur: ideo actum ageremus, si singulariter de vaporibus fieret sermo.

Q. III. Quomodo spiritus morbos causant?

R. Dum Influus peccat nunc quantitate (non excessiva sed deficiente, quia excessus sive quantitas nimia spirituum, raro imo vix lædere potest, adeoque quantitatis vitium quod hic assignamus, de defectu & penuria potius intelligimus) V. G. in inedia, diurnis post labores, vigilias, super purgationes, ac

nimias sanguinis profusiones, vel etiam quantitas, quando spiritus non sufficiente quantitate generantur, vel ex defectu, vel chyli & sanguinis vel organorum quocunq; vitio; nunc *substantia* & *qualitate*, si vitiosus generatur, crassus, siccus, viscidus, tenuis, acidus, fixus, impurus, sulphureus, acer, ut in scorbuto malo hypochondriaco &c. vel *genitus* aliunde *vitiatur*, ut in peste à miasmate maligno vel etiam vitietur ab organo, quando ob nimiam angustiam, tubulorum non satis expedite à crassioribus secerni possunt, vel ob tubulorum nimiam amplitudinem crassioribus commixti, crassiores evadunt, suamque subtilitatem perdunt: nunc *motu*, dum minus mobilis est, & torpet, ob deficientem volatilitatem, subtilitatem & agilitatem seu impetum V.G. in lethargo, apoplexia, catalepsia &c. vel post narcotica sumpta aut applicata: vel *nimis* mobilis, ita ut ex quacunque causa inexorabiles, & impetuosos erumpat motus, ut in deliriis aut convulsionibus, animi pathematibus, ita, gaudio, vertigine, sanguinis orgasmo, febribus, phrenitide &c.

Inflatus itidem nunc *quantitate*, si deficit in quodam membro, à vulnere, paralyti &c. læso ac debilitato: nunc *substantia*, si in se sit inquinatus, vel à spiritu influo vitiato, vel aliunde inquinetur: nunc *motu*, si debitam cla-

elasticitatem, & cum influo collisionem non obtineat.

Q. IV. Quot modis *humores* morbos causant?

R. Præprimis *dupliciter*, scilicet in *quantitate* & in *quali* seu *substantia* & ex hoc resultante vitio in *motu* & *situ*: vitium in quantitate dupliciter consideratur, ut excedente & *plethorica*, de qua mox dicetur, vel *deficiente* & *penurica*, seu imminutio, vel inanitio vel defectus audit. Defectus autem humorum fit, quando in debita quantitate non generatur, vel quando pabulum deficit, aut quando organa eorundem elaborationi & secreti dicata, debite disposita non sunt. quando per extraordinarias evacuationes V. G. hæmorrhagias, hypercatharises, sudores &c. absumuntur. *Vitium in quali tripliciter* respicitur: vel enim humor vitiosus seu substantiæ elementares vitiosæ, plus minus fluidæ, acidæ, acerbæ, austæræ, viscidæ, crassæ, tenues, acres, salsæ, calidæ, frigidæ, humidæ, siccae &c. à sanguine separatæ existant, proprie cacochymiam: vel cum his liquoribus circulantur, sed non commistæ & improprie cacochymiam: vel cum his liquoribus circulantur, sed indecenter mistæ, & motus sanguinis ac lymphæ intestinum, fermentativum & progressivum viciatum constituunt ex quo deinceps tanquam productum morbo

om resultat, vitium in motu circulari, quod
plex est, vel enim est *circulatio imminuta*,
humores minus sunt mobiles vapescent-
es, & effoeti, hinc tardius circulantur, ut in-
temperie frigida, spirituum influxu imminu-
to, cachexia, urinæ sudoris suppressione, hu-
morum visciditate, crassitie, lentore, &c. or-
ganorum occlusionem, læsione, vel defectu
&c. Vel *acuta*, dum è contra humores
sunt mobiles, rapideque circulantur, ut in di-
scrasia calida, spirituum influxu majore, hu-
morum acrimonia, copia, tenuitate, fluxibili-
tate, turgentia &c. organorum relaxatione
& apertione: Vel *depravata*, dum præter-
quam, quod velox vel debilis sit humorum
motus, perverse vel omnino non per partes
circulantur, aut, ut decet, deponuntur, sed vel
flagnant in iisdem, vel influentes quasi regur-
gitant, ut in doloribus, convulsionibus, vol-
vulo, ictero, aneurismate, dysenteria, contu-
sione, &c. organorum laxitate &c. in nimia
rarefactione humorum. Sic pariter peccant
humores in *situ*, quando V. G. ad ea vasa vel
partes regurgitant à quibus prodierunt. V.
G. urinæ à vesica ad renes, fœces alvi ad sto-
machum: In cavitatem sibi non propriam, si
fundatur humor V. G. in aneurismate:
humor extra corpus effluat V. G. in hæ-
morrhagiis.

Q. V. Quid & quotuplex nobis est Plethora?

R. Primo : Est redundantia massæ sanguinis.

R. Secundo: Est triplex *prima* Quo ad *sa*, quæ est *redundantia* supra quantitatem visis debitam.

Secunda: Quo ad vires, quæ est redundantia supra virium conferentiam.

Tertia Mista, quæ est redundantia respectu vasorum & virium.

Q. VI. An detur plethora antiquorum pure absolute talis?

R. Non : Nam sicut juxta nos non datur sanguis seu quartus humor ruber alibi ita nec dari potest hæc plethora vid. supra I. tit. 8.

Q. VII. An detur *pura & vera*, ut antiqui volunt plethora quo ad vasa?

R. Rarissime : Nam licet in aliquo subjecto adsit *Primo Temperamentum sanguineum*.

Secundo : Intemperantia cum stomacho robusto copiosa alimenta euchyma & euapta, hinc sanguinem laudabilem suppeditans. Et

Tertio: Vita sine curis & maxime *sedentaria*, insensibilem transpirationem multum habens, tamen nunquam eruitur, massam sanguineam in substantia sua seu viribus seu quod

vitibus exacte bonam, in quantitate sola excedere: quis enim dicet? Si in tali plethora transpiratio insensibilis notabiliter est inhibita sanguinem ideo non difflatum, sed potius solito plus cumulatam sola quantitate peccare? cum sciamus ex imminuta transpiratione plurima prodire mala, quatenus portiones effatæ, alias excludendæ, non excluduntur, hinc sanguini circulanti denuo re-affunduntur, & ita licet quantitatem adaugeant, labem quoque inferunt, quæ sic non tam quantum quam quale vitiosum constituunt.

Q. VIII. An detur pura & vera plethora quo ad vires, aliis quo ad carnes dicta?

R. Non: Nam seu intelligamus per hanc plethoram redundantiam massæ sanguinis per poros carinum circulantis seu copiam succi nutritii in poris partium concreti, semper implicat: Sub hoc enim sensu non amplius dici potest plethora, cum hic succi jam sint separati à massa sanguinis: alias enim obesi deberent dici absolute *plethorici*, quod tamen falsum est: Sub illo absurdum est dicere, vires vitales maxime in sanguine & spiritibus fundatas ipsis *viribus vitalibus* graves esse, aut vires gravare: cum sanguis potiori ex parte partes tantum irrotet & inhumectet sua lymphæ spirituofo-chylosa, quantum necesse est

Gg 2 est

est pro impulsione, actuazione, hinc perpetuatione actionum vitalium. *Spiritus* veru cum corpora admodum subtilia vires partibus intrinsecus gravare nequeunt, unde: *vera esset hæc plethora*: sic quidem ut patet dicam omnia: Plethora ad vasa etiam ad vires, non enim possunt nimis distendi vasa, quin & nimia sit sanguinis quantitas respectu cordis, cuius capacitati proportionantur & sic vires obruet; & è contra sanguinis quantitas nunquam vires obruit quin nimia, tumque etiam nimis vasa distendit & plethora ad vasa.

Q. IX. An non plethora ad vasa sapissime, ad vires vero semper sint tantum apparenter tales?

R. Sic: Nam *signa* plethoræ veræ ad vasa sunt vasa turgida & distenta, lassitudo tæva, suffocationis periculum, vividus & ruber faciei color, ac vasorum apertio: *signa* verò plethoræ ad vires, sunt in motu pigrities, pulsus inæqualitas, corporis & membrorum gravitas &c. sed ista signa in hominibus comprehenduntur, in quibus *vera plethora* non est, sed potius *cacochymia* plus minus nobili cum omnia hæc signa particulas sanguinis ætiores sui juris redditas, & turgescientiam vel effervescentiam plus minus sensibiles causantes, hinc sanguinem succo chyloso tumgidum ab effoetis portionibus vi transpiratio

tionis imminutæ non sat liberatum, & inde
plus minus turgescens, vasaque disten-
dentem vel ob crassas portiones facile sta-
nantem, aut segnius saltem circulantem, &
sic facile acrimonia majori vel minori vix
non semper simul concurrente oscula vaso-
rum aperientem, aut saltem corpus &
membra gravantem notant: unde *sanguis*
per nares, hemorrhoides, vomitum, manimas,
oculorum canthos, aut cutis poros effluens,
non est signum veræ plethoræ, sed potius
apparenter talis; Dixi *sepiissime*, nisi enim
probes, posse inveniri hominem, in quo co-
ctiones seu digestiones, omnes tam exacte
sunt, ut nulla vel pauca excrementa per po-
ros cutis eliminanda in sanguine reperiri
possint, non video, quomodo illa imminuta
transpiratio, quæ partialis plethoræ veræ ad
vasa causa dicitur, excrementis cutaneis, eva-
cuandis sufficiat, ita ut horum nulla in san-
guine relinquantur, quæ substantialem *vulgo*
quæ, dictam labem deinde componant.
Proinde si *plethoram* ad vires apparenter ta-
lem concedere velimus, ea forsitan concedi
posset, in iis, qui venæ sectionibus & cucur-
bitulis assueti suo tempore lassitudines &
membrorum gravitatem & pulsum muta-
tiones sentiunt; Si plethorā ad vasa apparēter
alem admittere intendimus, concedi ea pos-
set in febrili effervescentia quando sanguis in-
star

star musti generosi enormiter ebullit, vasa distendit, & celeri, frequenti, ac magno motu rapidissime movetur.

Q. X. An detur plethora notha ad vasa & vires, coincidens cum cacochymia prima, secundæ & tertiæ regionis?

R. Sic: Nam in illis qui plethorici vulgo dicuntur, vix tam stricta observatur regula vivendi, vicujus laudabilium tantum generetur succorum copia, & nulla in quadam regione portio cacochymica: præsertim cum constet, copiam succorum circulationis potiori ex parte vi imminutæ transpirationis hinc necessario etiam impuriorum quarundam portionum retentarum adaugeri. Effectus plethoræ quæ causæ internæ sunt variæ, præcipue Apoplexia, angina, hæmoptisis, pleuritis, hæmorrhagia, variarum partium.

Q. XI. Quid & quotuplex nobis est *cacochymia* seu malus chylus?

R. Primo: Est redundantia humorum seu particularum harum vel illarum unius vel plurium specierum plus minus activorum & à statu naturali in sua crasi deviationem.

R. Secundo: Est *primo duplex*, vel *propria*, dum humores à circulante sanguine vel lymphâ omnino separati existunt, vel

improprie talis, dum separatae sunt, sed tamen
 datis liquoribus supernatant.

Secundo Utraque hæc species est quadru-
 plex (licet juxta Hipp. Lib. de Vet. med. mil-
 lem dentur sapes & sic divisio hæc infini-
 ta esse potest, nobis commode videtur qua-
 druplex.)

I. *Amara seu biliosa.*

II. *Acid. seu melancholica.*

III. *Inspida seu pituitosa.*

IV. *Plus minus salsa seu serosa dicta*; nam
 totidem dantur humores naturales excre-
 mentitii, hi ergo, si naturales excedant limi-
 res, praternaturales constituunt humores, &
 quidem pariter quadruplices.

Q. XII. Quid est cacochylia medi-
 cis?

R. Est depravata chylicatio & ipsius ven-
 triculi & intestinorum seu primæ digestionis
 affectus: *Cacochymia* est vitium sive depravatio
 massæ sanguineæ, seu secundæ digestionis
 affectus. *Cachexia* est mala dispositio suc-
 ci nutritii & hinc depravata nutritio in tertia
 digestionem.

Q. XIII. Quid & quotuplex est caco-
 chymia biliosa seu amara, quæ hujus effi-
 ciens, quæ materialis & dispositiva cau-
 sa?

R. Primo: Est redundantia particula-
 rum Salino-Sulphurearum, nunc nimis nunc

minus volatiliū vel fixarum sero plus minus dilutarum, hinc magis minusve acrium vel à sanguine separatarum vel supernatantium: est autem hæc cacochymia *vi saporis* semper *amara*, sed *vi coloris* quadruplex; scilicet *vitellina*, *porracea*, *eruginosa*, & *glascea*, seu *isatis*, seu *brassica* colorem referens.

R. Secundò: Causatur *efficienter* hæc cacochymia cum suis speciebus ab acido vel vi depravatæ ciborum digestionis, vel vi acid pancreatici genitos, hinc mediante chymo per effervescentiam cum bile pariter plus minus vitiosa unito: ubi dein bilis color per præcipitationem adeo alteratur.

R. Tertiò: *Materialiter* ab aëre æstivo subtili, alimentis acribus, aromaticis, amaris potu vini generosi: *dispositive* à crebrior corporis exercitio, ira, amore, vigiliis &c. excedentibus, ætate juvenili, dispositione hæreditaria. Hæc cacochymia ardores, phlogoses, febres, diarrhæas, effervescentias &c. excitat: Si vero bilis deficiat aut iners & effæta reddatur, cachexias, obstructions, variasque corporis decolorationes, iæterum, chilo rosim, hydropem &c. causat.

Q. XIV. Quid & quotuplex est cacochymia melancholica seu acida, quæ ejus efficiens materia ac dispositio?

R. Primò: Est redundantia particulorum

rum salinarum, fluorem concipientium, terrestribus plus minus mistarum, & varie vitiarum, nunc una cum sero plus diluente à sanguine totaliter separatarum, nunc vero ei supernatantium: est autem hæc vi *saporis* vel nimis acida vel vitriolacea, aluminosa, austera, pontica, vel etiam salino-acida acerrima.

R. 2. Causatur *efficienter* à portionibus chymi crudioribus non debite dispensatis, hinc stagnatione plus minus acorosis redditis, & vi succi pancreatici affusi, similiter plus minus acidi, magis acescentis, tandemque mediante frequentiori effervescentia ulterius in sapore varie vitiat.

R. 3. *Materialiter & dispositive* ab omnibus iis, quæ similibus constant particulis acorosis & terrestribus scilicet cibo præprimis & potu tali, hinc somno & quiete longiore vel nullo: consuetâ melancholiæ per hæmorrhoides, album aut scabiem alias excreta, evacuatione retentâ, tristitiâ, curis, timore &c. hæc sanguinis grumescencias, polypos, obstructions, quandoque etiam fermentationes &c. efficit.

Q. XV. Quid & quotuplex est cacochymia pituitosa seu dulcis seu insipida, quæ ejus efficiens, quæ materia & dispositio?

R. 1. Est *redundantia portionis chylosæ*,
Gg 5 vel

vel ob menſtrum ſtomachum nimis debile
ac fixum, vel ſuccum pancreaticum minus
ſpirituofum vel ob bilem nimis inertem
nus reſoluta & exaltata, hincut maſſa crude
permanentis, & vel à ſanguine omnino
parata, vel ſupernatantis: eſt autem hæc
ſaporis, inſipida, dulcis, acida, vel ſaſa: vi con-
ſtentia tenuis, craſſa (mucus dicta) *vitrea, gypſea*
ſeu tephacea.

R. 2. Cauſatur *efficienter* à dictis in
ſcriptione: *materialiter & diſpoſitive* ab om-
nibus iis, quæ portionem talem chyloſam aug-
re, vel illuc diſponere poſſunt, ut ſunt talis
nebulofus, & cibus, potusque, ſomnus,
quies longior ſeu otium, motus deficient
retentio conſuetæ pituitæ excretionis, ite-
temperamentum pituitofum &c. ab hac
ſcolitates, morbi chronici, febres intermi-
tentes, quartanæ, cachexiæ, viſcerum tum-
res & obſtructiones promanant.

Q. XVI. Quid eſt cacochymia ſero-
ſeu lymphatica, quæ hujus efficiens, & quæ
ſpoſitio, ac materia?

R. 1. *Eſt redundans vehiculum maſſæ ſa-*
guinis, ſeu ſerum ſeu latex aquoſus, non ta-
fluidas, quam ſolidas noſtri corporis parte
nimium diluens, & quidem vel à ſanguine
paratum, vel ei ſupernatans; Eſt autem hæc
cacochymia *vi coloris flava, pallida, nigra, vir-*

Et visaporis *amara, salsa, acris* & quod
pessimum est *acida*.

R. 2. Causatur efficienter à materia
transpirationis & urinæ inhibita: materiali-
ter & dispositive ab omnibus, quæ serum co-
nferunt, vel ad hujus generationem
disponunt: ab hac catharrhi, leucophleg-
matiz, affectus urinarii, extravasationes,
tumores, oedemata, hydatides, hydropes,
procedunt.

Ex his ergo patet quod omnes hæ caco-
chymiz in *quanto, quali motu & situ* exceden-
te deficiente & depravato peccare, & sic
multorum morborum causæ esse possint: Id
etiam de sanguine dicendum, quan-
do *situm & motum suum tam intestinum*
fermentativum quam *progressivum* seu *cir-*
culatorium mutat, ut diximus supra de mor-
bis.

Q. XVII. An flatus, calculi, vermes, sint
morborum causæ, ut Antiqui volunt, an pro-
ducta morbofa?

R. Sunt *producta* potius *morbofa*, interim
tamen varia quoque symptomata causare
possunt, ut ex praxi palam est; non enim
implicat, unum symptoma producere al-
iud.

Q. XVIII. Quid sunt flatus, &
unde.

R. Sunt corpora rarefacta, adeoq; produ-
cta

Etia morboſa ex acido plus minus viſcido reſultantia, concurrente calore, vel naturâ veſtigiâ reſpectu materiæ, aut copioſioris, aut ad debitam reſolutionem aliàs ineptæ debiliore. Differunt flatus à vapore & exhalatione, craſſitie & tenacitate, vapores enim tenues ſunt & facile diſſipabiles.

Q. XIX. An cibus vulgò flatulentis, leguminibus oleribus &c. flatus revera inſunt & an tantum per os & alvum flatus excernantur.

R. I. Non inſunt, ſed primum fiunt, præviæ cuiuſdam turgelcentiæ ſucci corum viſcidi cum acido accidentis.

R. 2. Non tantum ſed etiam per aures, uterum & penem teſtantibus experientiis.

Q. XX. Quid ſunt calculi & unde?

R. Sunt *ſubſtantia* lapideæ, adeoque producta morboſa ex ſale tartareo velut è terreſtri & ſalina cum occulto ſulphure maritima materia conflato, in renibus ſeparato, & ob impropotionem ſuam non tranſcolato, ſed vel in ſubſtantia renum, vel in horum cavitate ſeu pelvi reſtitante & ſucceſſive ex propria natura coagulato progenita, coadjuvantibus tamen renum calore & viarum anguſtiâ, diſpoſitione hæreditariâ, & imprimis tum ſpasmus modicâ fibrarum contractione, ab arenulis plus minus aſperis ibidem irritantibus cauſata,

hasque detinente & disponente, ut in
maorem concrecant calculum : tum spi-
ritu insito, partibus dictis implantato,
vel naturaliter vel occasionaliter debi-
liore.

Q. XXI. Num calculi tantum in reni-
bus & vesica urinaria reperiantur ?

R. Non : Sed in illis sæpius, rarius autem
in vesica fellea, pulmonibus, oculis, intestinis,
glandula pineali, imo in omnibus corporis
partibus.

Q. XXII. Quid sunt vermes, unde, &
quæ horum species ?

R. 1. Sunt *producta morbosa* adcoque
animalcula ex proprio sui seminio una cum
alimentis assumpto (nam vix ullus fere cibus
aut potus in corpus assumitur, qui non ovis
seu semine muscarum vel aliorum insecto-
rum sit contaminatus, unde vermes,)
& neque in stomacho, neque à bile for-
san inertis destructo, sed successive secun-
dum activas ibi detentas portiones exalta-
ro, & ab his ad actus vitales impulso pro-
pullantia in omnibus corporis partibus ni-
dum struentia, maxime autem in inte-
stinis.

R. 2.

R. 2. Sunt præprimis *triplicis speciei*

Primi , *teretes* , *rotundi* , seu *lurbrici* , in intestinis tenuibus præprimis.

Secundi , *lati seu tinea* in intestinis crassis.

Tertii , *tenues parvi* , filorum infusoriorum seu *ascarides* in intestino recto existentes.

Q. XXIII. An ex *Helmontio* verum sit ibi esse lumbricorum cubile , ubi defæcalis bilis ?

R. Sic : Nam hæc conditura instar ejusdem balsamicæ omnia conservat incorrupta.

TITULUS VII.

De Causis Dyscrasiarum in specie, seu morborum essentialium & in specie morborum intemperiei seu similium.

QUÆSTIO I.

Q. Uot ex Antiquis sunt causæ intemperierum?

R. Sunt *duplices*, scilicet: *alia sunt causæ intemperiei sine & alia cum materia*: hujus sunt *duæ causæ*: *fluxio* scilicet & *collectio*: illius sunt illæ ipsæ, quæ nobis intemperiem cum materia causare videntur.

Q. II. Quæ ergo nobis causæ morborum intemperiei?

R. Frequentiores sunt *Primo fluxio*, quæ fit, quando succi nostri corporis suomet impetu ad partem aliquam commoventur maxime

xime debilem, vel natura talem, ut sunt partes molles, raræ &c. vel talem ob situm, connexionem & morbosam constitutionem vel potius ob dictas causas, & maxime pororum vitia in suo circulo retardantur, hinc facili in quolibet transitu aliquam licet minimam portionem post se relinquunt, præsertim si sint naturæ crassioris, viscidioris, & ad circulationem aliquam inerti: nunc eò detrahuntur à parte mandante robustiore vi cuiusdam majoris vel minoris effervescence hinc subsecutæ præcipitationis; nunc à parte concitantur, vel ab hac attrahuntur vi cuiusdam doloris, à quo partes deinde sensibiles vellicantur, & irritantur, unde spiritus accurrentes, fibrillas inflando, hinc corrugando, vasa quoque sanguifera comprimunt: unde sanguinis circulo retardato, tota vicinia plus minus intumescit.

Secundo: Collectio, quæ fit, dum adest partium atonia, vi cuius alimentum illam non recte impellere, irrorare, & humectare potest, unde etiam alimentum non recte assimilari, nec excrementa debite expelli solent, & sic colligitur ibidem quædam successive circulantium liquorum portio, plus minus alibis, vel excrementitia, quæ morbum intemperie non raro causat.

Q. III. Quænam in specie quatuor intemperierum sunt causæ?

R.

R. Sequentes, scilicet: *Prima dyscrasia calida*, seu *predominium particularum calidarum* causatur vel à *motu*, qui motus tam animata, quam inanimata calefacit & distemperat teste *Aristotele*, vel à *putredine* humorum corpus permeantium, secundum omnes dimensiones velocius agitatorum, fibrarum solito celerius motarum, sive is motus sit *fermentativus* vel *progressivus*; vel à *tubulorum & pororum perversione, obstructione, rptione & lesione* vel à *vicinia seu contactu*, sic ab igne vel sole activo, emplastris, balneis, inducitur calor: vel à *cutis constipatione* seu transpiratione denegata; vel *assumptis spirituosiss, sulphureis*, aliisque calidis, ut aëre, medicamentis vel cibis V. G. cæpis, allio, aromatibus &c.

Secunda dyscrasia frigida seu *excessus portionum frigidarum* vel ab *alterantibus frigidis* sumptis, aut applicatis, vel à *suffocantibus calidas particulas*, vel à *dissipantibus easdem*, vel à *subtrahentibus pabulum dictarum particularum conservativum*, qualia sunt acida, precipitantia, sanguinem incrassantia, chylificationem & hæmatosim retardantia, lympham gelatinosam reddentia, humorum sufflaminantia, actu frigida, narctica otium: frigus externum: balnea frigida &c.

Tertia Dyscrasia sicca, seu *portiones sicca præ-*
Hh
do-

dominantes, vel à siccantibus assumptis, vel applicatis, vel ab humido non administrato qualia sunt balnea sicca, mineralia, seu Thermae, aër calidus & siccus, medicamenta dorifera exsiccantia, adstringentia, motus nimis.

Quarta Dyscrasia humida seu praedominia particularum humidarum ab humidis applicatis aut assumptis, vel à subtractis substantiis siccioribus, qualia sunt aquae potus glacialis vel nimis, aër humidus, balnea tepida, evacuationes consuetae retentae &c.

Q. IV. An in statu naturali detur anapragia viscerum V. G. temperies ventriculi frigida & hepatis calida?

R. Non: Nam sanguis debite circulari proportionaliter epar, stomachumque caefacit, unde utriusque debita crasis.

Q. V. Quot & quae morborum vulgarium occultorum sunt causae?

R. *Duplices: Primò internae*: quae tres sunt scilicet *spiritus humores vel vapores veneni* nam isti possunt venenari, vel per communicationem materiae, nunc per se venenari nunc per corruptionem talis redditae. Vnde ob pravam victus rationem in annonae caritate, vel per peregrina quaedam corpuscula nunc *acerrima*, & quasi corrosiva, totam massam sanguinis naturam totaliter invertunt, eiusque consistentiam penitus dissolvunt.

nunc *acida* eandem hinc inde coagulan-
 tia, vigoremque vitalem, hinc impulsum u-
 nce requisitum penitus extinguentia, & qui-
 dem *concurrente* nunc succorum *corruptio-*
 ne, nunc vero non : hoc ultimum vene-
 num per morsum canis rabidi confirma-
 tur.

Secundo Externe : quæ etiam tres sunt ,
 scilicet *contagium & venena*. Nam I.
 per tripliciter potest venenari, dum vel salu-
 bres non diffatur ventis, aut nullis; vel
 corruptæ exhalationes è locis aut subjectis
 corruptis elevatæ ei communicantur, vel
 quod rarissimum est, à malignis siderum in-
 fluxibus inficitur. II. *Contagium* miasmate
 maligno à corpore ægri in corpus sanum la-
 to inficit. III. *Venena* nunc applicantur,
 nunc assumuntur, nunc per morsum median-
 te salivâ tunc vitiosa infliguntur: & ista desu-
 muntur è triplici regione, scilicet vegetabili,
 animali & minerali.

Q. VI. Unde animalium venena, & an
 morsus hominis irati, sit etiam nocivus, & a-
 liorum animalium?

R. 1. Ex Ira, furore, terrore &c. Et inde
 concitatis, vitiatis, & quasi furibundis reddi-
 tis spiritibus.

R. 2. Sic : Imò *lethalis* fuit, ut te-
 rantur *Panarollus, Zacutus Lusitanus* aliique.

Q. VII. Quid & quotuplex est contagium & quæ requisita?

R. 1. *Est communicatio mali similis à corpore acri in aliud corpus dispositum.*

R. 2. *Duplex est vel immediatum, seu per contactum corporalem in communicatione materiae crassioris consistentem: vel mediatum, seu per contactum virtualem per corpuscula vitiosa aëri aliive fomiti in hærentem accidentem: Istud autem miasma in hoc contactu ut plurimum spiritum influum, illo vero insitum sibi commistum habet spiritum: in hoc primario insitus, in illo autem influus inquinatur spiritus, etiam in illo corpore, cui communicatur miasma.*

R. 3. *Requiruntur tria: Primò Agens seu corpus Contagiosum quod malum communicat alteri disposito.*

Secundò Affectio seu malum, quod communicat scilicet corpuscula seu miasmata vitiosa.

Tertiò Patiens seu corpus, cui ut dispositum malum communicatur.

Q. VIII. Cuius sunt naturæ hæc miasmata & cur in peste inter bruta grassantur non etiam homines inficiuntur, ac vicissim?

R. 2. *Miasmata ad salia plus minus volatilia congruè referuntur, vi quorum*

maioris vel minoris volatilitatis, hæc *citius* & *potentius*, ut in febre maligna &c. vehiculo aëreo non parum huc contribuyente : vel *tardius* & *debilius*, ut in lue venerea suas exercent vires.

R. 1. Id fieri ob similitudinem & convenientiam majorem illius spiritûs, qui in miasmate continetur, cum altero, cui malum communicatur : sic spiritus brutorum infectus se convenientius associat sibi simili pariter brutali, & vicissim.

Q. IX. An venena præparari possint, quæ non tam diuturnitate temporis, quàm certo tempore, die ac horâ vitalia invadant?

R. 1. Sic : Hoc confirmat venenum à cane rabido illatum, longo sæpè tempore latens.

R. 2. Non : Nam tempus variat pro majori, vel minori vitalium vi, ac veneni crassiore aut subtiliore natura citius vel tardius corpus aggrediente.

TITULUS VIII.

*De Causis morborum
organicorum in spe-
cie.*

QUÆSTIO I.

UNde Antiqui deducunt causas morbo-
rum organicorum?

R. Ab iisdem, à quibus nos deducimus
nisi quod illa vitia, quæ in utero subinde acci-
dunt facultati formatrici plus minus in ope-
re suo impeditæ, vel aberranti, & hinc servien-
tibus potentiis adscribant.

Q II. Quæ nobis videntur causæ mor-
borum organicorum & in specie in mala con-
formatione?

R. Morbi *Primò in figura* oriuntur nunc
in utero materno, vel ob delineamenta ovali
in se modo exilia & debilia, modo vitiosa
aut in quanto, quali; vel ob dispositionem
hæreditariam, cum quis à parentibus male
figuratis oritur; vel ab anima vi phantasma-
tis à quodam objecto fortiùs impressi, ob
ideas inde sibi formatas in ulteriori par-
tium

viam diductione distracta, turbata aut omnino impedita : unde varia figuræ vitia resultant : nunc in partu, dum foetus præposterè pede scilicet vel manu vel lateribus exiturus magna cum vehementia extrahitur, accedente tum partium obscænarum angustia, tum foetus crassitie, vel ex imprudentia ancillantium, vel ex alio casu fortuito, vel humoribus vitiosis : nunc *post partum*, & vel à *causis internis*. V. G. atonia seu languore partium, aut ab humoribus præternatur. affluentibus, vel *ab externis*, si infantes fasciis, vel indebitis vel strictè, latève nimis ligantur, vel membra aliàs temerè coarctantur aut distorquentur, aut malè reponuntur distorta vel à casu, ictu, percussione, motu & agitatione eadem læduntur.

Secundo : In via dilatata & quidem *anastomosis*, à liquoribus quomodocunque dilatantibus, aut à medicamentis fibras vasorum ad excretionem stimulantibus. *Diabrosis* ab humoribus acris vasa erodentibus; *rixi* à causis plerumque evidentibus seu contundentibus seu distendentibus seu dilacerantibus. In via verò *angustata* & quidem *obstructio*, à qualicunque causa, viam obstruente : Exinde etiam varii oriuntur mores, bubones, anthraces &c. *Constipatio* carne ablata tumoreve in meatu aut cavitate existente. *Compressio* ab externo quo

vis meatui incumbente & comprimente
Coalescentia à lateribus meatuum conciden-
 tibus & tandem coalescentibus; *Subsiden-*
tia à meatibus vel ob inanitionem vel fibra-
 rum laxitatem conniventibus. *Constrictio*
 à re externa vel interna, quacunque acri-
 bras partis irritante, undè crispatio, hinc con-
 strictio.

Tertio: In superficie: Sic asperitas à nimia
 humiditate vel exsiccatione, vel exulcerati-
 one, vel vulneribus aut fracturis &c. *Levitudo*
 à copiosis humoribus viscidis, aut glutinosis
 partes rugolâs in humectantibus, vel à cicatrice
 post ulcus vel vulnus.

Q. III. Quanam sunt causæ morborum
 magnitudinis?

R. Excedens magnitudo in toto corpore
 à copia adipis, ac redundantia humorum,
 sæpius stagnatione: in parte per influxionem
 vel collectionem fit. *Deficiens* verò in toto
 corpore à succi alimentitii defectu; in parte
 nunc *ab ipso ortu*, nunc *post hunc*, ab alimento
 in parte vel non suscepto, vel vitioso, vel non
 assimilato ob partis atoniam.

Q. IV. Unde morbi in numero?

R. *Numerus excedens* fit in *ortu* ob rudimen-
 ta ovulo inexistencia superflua hinc ani-
 mam formationi indebitè invigilantem, vel
 ob redundantiam materiæ seminalis V. G.
 quando sex digiti vel tres testiculi gene-

rantur. *Post ortum* à materia in parte stagnante, & sensim assimilata ut apparet in verrucis & pterigio &c. *Deficiens in ortu* ob rudimenta in ovulo deficientia vel animam formationis præsidem alio distractam, vel ob defectum materiæ seminalis V. G. quatuor digiti vel unus testiculus. *Post ortum* verò sectione, abscissione, amputatione, uestione, erosione, putredine, refrigeratione nimia, gangrena &c.

Q. V. Unde morbi in locatione seu situ?

R. *Morbus Primò in situ*, vel à quacunque violenta causa partes constitutas dislocante, quo spectant vociferationes, saltus elevationes ponderis gravioris equitatio &c. vel à vitioligamentorum, aut debilium, aut laxatorum, quorum ratione partes in naturali situ nequeunt contineri: Sic uteri quandoque collum, intestinum rectum procidere solet.

Secundò: In Connexione à plurimis tum externis tum internis causis connexionem subvertentibus, causatur, ut fit, in luxationibus, dislocationibus &c.

TITULUS IX.

*De Causis morborum
unitatis, temporum
& crifium.*

QUÆSTIO I.

QUænam Antiquis sunt causæ morborum unitatis, hinc temporum & crifium?

R. 1. Sunt eadem causæ, quæ in quæstione sequenti à nobis adducuntur.

R. 2. *Tempora morborum* causantur vel ob materiæ peccaminosæ in venis maioribus coctionem V. G. in non putridis; vel ob materiæ putrefactæ in iisdem separationem. V. G. in putridis, continuis, & intermittentibus.

R. 3. *Crises* fiunt à facultate vitali robusta, nunc ab onere materiæ peccantis nimis gravata, nunc ab ejusdem qualitatibus vitiosis valde lacerata, & sic causam morbificam devincente, hinc vi facultatis expultricis fortioris eandem eliminante.

Q. II. Unde morbi solutæ unitatis à nobis deducuntur?

R.

R. *Vulnus* ab instrumento duro nunc acuto, nunc secante; *Ulcus* à causa interna succis scilicet acribus, mordacibus, & aliquo modo corrosivis, vel ab externis naturam corrosivam obtinentibus. *Contusio*, ab instrumento duro, ac obtuso, cum impetu partem comprimente, & cogente. *Ruptura* à re ultra modum distendente, & sic vi dilacerante, *Fractura* à violentia extrinsecus superveniente. *Caries* tandem à re corrodecente; ut ulcus in mollibus partibus.

Q. III. Unde universalia morborum tempora in genere & in specie?

R. 1. A materia quadam peregrina vitiose sensim in corpore cumulata, semper quodam core, aut alio sapore nunc acri, nunc salio, nunc acido acerrimo inquinata, seu in primis, seu secundis viis recondita, ibique partes aggrediente, & spiritum influum, aut partibus insitum in varios motus adigente, & vicissim successivè à natura fortiori reddita, adeoque à spiritibus unanimiter contra insurgentibus superata, hinc separata, & per varia emunctoria penitus è corpore eliminata.

R. 2. *Primo principium* à materia febris partes sensiles nerveas, & membranosas, tunc in primis viis maxime plexus nerveos, tunc in secunda, vel etiam tertia regione plus minus vellicante, & varios hinc inde dolores, vel

vel sæpius frigus, horrorem, rigorem, horripilationem causante.

Secundò Augmentum à spiritibus plus minus irritatis & insurgentibus, activis succorum nostrorum portionibus pariter agitantibus & in materiam febrilem agentibus, *hinc symptomatum febrilium adauctio.*

Tertiò Status, ab iisdem spiritibus reliquisque activis portionibus peregrinum subire, & per vias nunc sensibiles, nunc insensibiles exturbare incipientibus: unde *viginti & symptomatum.*

Quartò Declinatio: dum materia febrilis verè expellitur particulis elementaribus corpus naturaliter componentibus, novam scilicet se invicem debitè coadunientibus, & undique se contemperantibus.

Q. IV. Unde tempora morborum particularia in genere & in specie?

R. Causantur à simili vel alia heterogenea materia turgescente, undecunque de mùm partibus nervosis, membranosis, ac denique sanguini spiritibusque communicata hinc vi mutuae insignis pugnae & actionis, reactionisque successivè separata & per certas vias excretorias, si non totaliter, saltem potiori ex parte protrusa.

R. 2. *Causatur Primò Principium seu frigus, horror vel rigor*, à materia febrili, latente

cinante partes sensiles maximè membranoso-

Secundò Tempus inaequalitatis seu caloris & frigoris à dicta materia portiones influentes calidas adhuc multum captivare, quibusdam tamen harum caput erigentibus.

Tertiò Augmentum caloris ab his activis portionibus in & extra sanguinem vi praegressae irritationis maximè sui juris redditus.

Quartò Status caloris dum omnes activae portiones ubivis potenter contra materiam febrilem ceu sibi & miscelae naturali contrariam, unanimiter agunt, unde *symptomata in summo vigore* sunt constituta.

Quintò Declinatio, à materia peregrina multum superata & per quascunque vias evacuata, hinc particulis liquorum in magis naturalem miscelam ac crasin coeuntibus, accidentibus sensim febrilibus indè remittentibus.

Sextò Tempus apyrexiae seu integritatis à materia febrili, quæ à paroxismo adhuc remanet, ad agendum contra naturales succorum portiones, vel ut copiosiores & activiores in sufficiente, donec de novo turgescat & efficacior reddatur, ut naturalem sanguinis miscelam subvertere valeat.

Q. V. Undè Crisis diesque critici?

R. I.

R. 1. Secundum Antiquos causa motus lunæ, sed cum astra tantum influant non necessitent, præterea si luna esset causa dierum criticorum, omnes crises eodem fierent, vel semper septimo die: sed utrumque est falsum: ergo

Adde quod si luna esset causa dierum criticorum, etiam esse deberet ipsius crise causa, atqui nec concoquit, nec movet, nec vacuat, ergo.

R. 2. Causantur secundum nos efficienter (seu à causa efficiente) à Natura, quæ sola est morborum medicatrix: cumque aërem omnis motus sit à materia subtili, si impetum faciente, nempe à spiritibus, unde crises & dies critici causantur à spiritibus.

R. 3. Causantur igitur à spiritibus tum insitis, tum influis, hinc universis partibus canaliculis seu tubulis undique irritatis, laceffit, materiam admodum agitatam, turgescientem & à reliquis jam jam totaliter preparatam per convenientes vias unanimiter foras protrudentibus. Hinc patet causam materialelem esse humores acres vel malignos, aut in sanguine generatos, aut sanguini illatos, sanguinis motui repugnantes, & motum subitaneum seu crisin excitantes. Causam adjuvantem vero non contrariamur esse influxum lunæ & siderum, quæ crisin variè modificare possunt.

in novi vel plenilunium vel æquinoctia, vel
solstitia incidat: Ad causam adjuvantem et-
iam reducimus partium corporis & poro-
rum texturam & figuram ob quam per hanc
vel aliam potius partem excretio institui-
tur.

TITVLVS XL

*De Symptommatibus in
Genere & in specie.*

QUÆSTIO I.

Quid Antiquis & quotuplex est sympto-
ma, quæ ejus causa?

R. 1. Est accidens præternaturale cor-
poris humani viventis, morbum, ceu umbra
corpus sequens.

R. 2. Est triplex: *Primum Actionis*
læsa & quidem vel abolita vel diminuta vel
depravata. Actio abolita est, quæ prorsus non
fit, ut visus abolitus in cæcitate, motus aboli-
tus in Apoplexia.

Actio imminuta est, quæ debiliùs fit, quam
naturaliter fieri deberet, ut exiguus appetitus
in agro.

Actio depravata est, quando non fit eò
mo-

modo, quo fieri deberet, ut motus convulsivus
Lusciditas &c. & rursùm vel *vitalis* vel *animalis* vel *naturalis*.

Secundum Excernendorum & retinendorum. Et

Tertium Qualitatis mutata & quidem *ve*
primæ scilicet *calida, humida, frigida, sicca*: *ve*
secundæ scilicet *raritatis, levitatis, duritiei, mol*
litiei &c. vel *tertiæ* scilicet *odoris, saporis, co*
loris, visus, soni &c.

R. 3. *Omne verum symptoma* in genere
causatur à morbo tanquam propria causa &
ab eo dependet mediatè vel immediatè: in
specie autem *actio animalis* læditur vel ab in
temperie vel morbis organicis, vel continui
solutione: *vitalis* quæ impulsu & respiratione
potissimum consistit, causatur ab intemperie
calida vel frigida, hinc obstructione vel solu
tione continui. *Naturalis* & quidam *privata*
à morbis tantùm similaribus seu intempe
rici: *Officialis*, verò seu *publica* non tantùm
ab intemperie, sed etiam organizatione vi
tiata. *Excreta & retenta* causantur à mor
bo, mediantibus tantùm actionibus læsis: seu
nimia excrementi quantitas, vel dependet à
partis, à qua fit excretio retentrice imbecillæ
vel expultrice vi qualitatis praviæ aut quanti
tatis nimie irritata, vel ob unitatis solutiæ vi
tium: *imminuta* verò vel quod parcius gene
rentur nunc ob alimentorum defectum, cras
sitiam

finem aut siccitatem, nunc ob evacuationes, quæ consuetas impediunt, nunc ob corporis totius resolutionem nimiam: vel quod facultas retentrix sit robusta, vel viæ angustæ.

Qualitates mutatae: Sic *qualitates primæ* vitiantur à partium vicinarum vel quomodocunque sympathiam habentium intemperiebus. *Secundæ* à vario humorum vitio, vel partium intemperie. *Tertiæ* & in specie *color vitiosus* vel ab intemperie, vel ab humore quodam ad superficiem delato. *Odor prævus* ab humore vel partium putredine. *Sapor alienus* ab excrementis linguam imbuentibus; *Sonus præternaturalis* à flatu &c. exempla horum vide infra hoc titulo circa finem.

Q II. Quid nobis & quotuplex est symptoma in genere & quæ ejus causa?

R. 1. Est in sensu stricto *effectus morborum insequens*, seu *productum morbosum*, adeoque vitium corporis humani viventis, ejusque partium, morbum cæu *umbra corpus sequens*: paret igitur sub vocabulo symptomatis, nec causam nec morbum, sed morbi pedisequum seu effectum intelligi V. G. sitis respectu febris.

R. 2. Dividitur in *symptoma primò actionis læsæ*.

Secundò Excernendorum & retinendorum.

Ii

Ter-

Tertio Qualitatis mutatae: Prima species im-
mediatè à morbo, *duæ* posteriores mediante
tantum ab illo propullulant, undè actio læsa
est primarium symptoma, reliqua duo sunt
symptomata secundaria.

R. 3. Causæ sunt variæ, ad tres tamen
fontes, tanquam tot species reducibiles scilicet
ad morbum temperiei, organizationis &
unitatis: ab istis enim tribus morborum spe-
ciebus & illis, quæ sub his continentur, om-
nia promanant symptomata, licet subinde
etiam ab ipsa causa vel alio symptoma
propullulent. Sic V. G. symptoma prox-
imè morbum sequens: & V. G. sitis respec-
tu febris: symptoma symptomatis quod non
proximè sequitur morbum, sed symptoma.
V. G. Imaginatio depravata, sequens motum
spirituum depravatum seu in gyrum factum
ob nimiam angustiam nervorum opticorum.
Symptoma non verum seu quasi sympto-
ma potest etiam sequi causam morbi & dici
symptoma causæ, sed revera non est sympto-
ma, sed potius morbi coeffectus V. G. à
corrosiva carni applicata, eodem proxi-
mo tempore fit ulcus & dolor aut pruritus &
posteriores dolor nempe & pruritus vocari
solent symptomata causæ.

Potest etiam ipse morbus esse symptoma
V. G. febris inflammationem sequens, sicut
nimis febris est symptoma respectu morbi
quem

quem sequitur nempe inflammationem. Sic eadem febris est morbus respectu actionis quam lædit. Potest etiam idem esse causa morbi & symptoma, sic sensibilis transpirationis retentio est symptoma respectu obstructionis pororum cutis: Et etiam est causa respectu rigoris aut febris ipsam sequentis.

Q. III. Quid est symptoma actionis læsæ & quotuplex?

R. 1. *Est vitium notabile in quadam corporis actione &c.*

R. 2. *Est quadruplex: actionis scilicet vel abolita, dum actio nullo modo fit, nec fieri potest, & hoc intellige vel absolutè vel saltem ad sensum ut in Histericis syncope &c. Vel diminutè, dum actio ullomodo fit, sed debiliter & longo temporis spatio indiget. Vel aucta dum prætermodum intenditur & augetur. Vel depravata, dum nec in fieri, nec in factodebitè, sed semper citra modum fit, hoc est aliter fit, quam naturaliter debet: V. G. horum omnium sit hoc exemplum; Sic Anorexia seu in appetentia est actio abolita. Dysorexia seu appetitus imminutus est actio imminuta. Fames canina vel Bulimia est actio aucta, quia est appetitus nimius. pica vel malacia, quæ est insuetus appetitus, & actio depravata.*

Q. IV. An quatuor hæ symptomatum species benè dividantur, in symptoma actionis

nis læsæ, vel vitalis animalis vel naturalis ad normam Antiquorum?

R. Non: Nam sicut in physiologia actiones sanas nullas esse naturales diximus cum sanguificationem una cum spiritu & facultate naturali hepatis denegavimus: ita strictè loquendo læsæ actiones præter *vitales* & *animales* erunt nullæ: nè autem isthæc nostræ fundamentis physiologicis supra structâ visione in symptomata actionis læsæ vitæ tantum & animalis totam hanc materiam reddamus obscuram: consultum videtur symptomata actionis læsæ seu hæc abolita seu imminuta, seu aucta, seu depravata sit, videre magis in specie scilicet in *symptomata læsæ vel chyliificationis, sanguificationis, nutritionis, circulationis, pulsationis, respirationis,* & item *læsæ motûs vel sensûs* & quidem nunc huius, nunc plurium simul sensuum interiorum vel exteriorum, &c.

Q. V. Quid & quotuplex est symptoma excernendorum vel retinendorum?

R. 1. *Est vitium sensibile excernendorum vel retinendorum morbum, ceu umbra corpus quærens.*

R. 2. Est totuplex, quotupliciter hæc peccare possunt, undè aliud est *Primo* vi *substantiæ peccantis*, dum aliquid vel excernitur, aut retinetur toto genere præternaturam, ut calculus, vermes, intestinorum ramenta &c.

vel excernitur aliquid, quod non debet excerni a naturæ amicum, & naturale, ut est pinguedo sanguis &c.

Secundo vi quantitatis nunc excedentis, dum hæc nimis copiose per alvum, urinam, nares, uterum, hæmorrhoides, palatum, oculos, transpirationem, effluunt, nunc *deficientis*, dum hæc parcius justo excernuntur, ut in alvi obstructione &c.

Tertio vi qualitatum seu virium & quidem nunc *primarum*, si particulae calidae, frigidae humida vel sicca: nunc *secundarum*, si portiones tenues, crassae, molles, asperae, leves, raræ, densae, duræ, viscidæ, &c. in excrementis recedant, nunc *tertiarum*, si alieno sunt imbuta colore, sapore aut odore, &c. patet igitur, hæc symptomata vi *virium* varie dependere à particularum excernenda & retinenda componentium dyscrasia, vel miscela vitiosa V. G. fætor nimius vel alienus color in sudore vel urina.

Quarto vi modi excretionis, dum alio, quam qui à natura ordinatus est, modo profluunt. V. G. Excretio fæcum per os in iliaca passione, excretio menstrui per pulmones & os &c.

Quinto vi temporis dum tardiùs vel citiùs excernuntur V. G. excretio sanguinis menstrui citior vel tardior.

Q. VI. Daturne adhuc alia differentia symptomatum?

R. Quod sic *Primò ratione subjecti* aliud est symptoma *connexum*, quod in eadem parte affecta supervenire potest V. G. Tussis in phthysi, aliud *non connexum* seu diversum V. G. Nephritis in partu difficili.

Secundò Ratione temporis aliud *continuum* aliud *intermittens*.

Tertiò Ratione eventus aliud *periculosum* aliud *non periculosum* aliud *salubre* vel *lethale*.

Q. VII. Quid & quotuplex est symptoma qualitatis mutatae?

R. 1. *Est vitium qualitarum seu particularum corpus huiusque partium componentium in sua textura vitiatarum morbum velut umbræ corpus sequens.*

R. 2. *Est totuplex*, quotuplex ipse sensus externus: Nam symptoma hoc est tale *primò in colore*, quomodocunque vitiato V. G. flavus oculorum & cutis color in ictero, vel color pallidus in chlorosi, maculae hepaticae naevi materni &c. & *visui* proprium.

Secundo in odore pravo V. G. foetor narum alarum, pedum, oris in scorbuto & *olfactui* proprium.

Tertio in sapore alieno V. G. sapor amarus linguae vel falsus &c. & *gustui* proprium.

Quarto in sono V. G. dentium stridor, intestinorum borborigmi, aurium tinnitus, sibilus, sonitus &c. & *auditui* proprium. Hinc

Quinto: In qualitatibus primis vel secundis

seu in *substantiis* nostris elementaribus calidis frigidis, &c. vel craffis tenuibus, mollibus, aliisque plus minus excedentibus V.G. quævis intemperies, mollities, durities &c. variata figura, magnitudo, situs &c. & *factui* est proprium.

Q. VIII. An unum symptoma nequeat producere aliud, & sic esse causa respectu alterius?

R. Sic: Unde datur symptoma, symptomaticum, adeoque symptoma, quod ab alio symptomate immediatè à morbo vero mediatè procedit, ut diximus Q. 2. h. tit.

Q. IX. An dentur symptomata qualitatis primæ mutata, cum hæc potius sint morbi intemperiei vel calidæ vel frigida vel humidæ vel sicca?

R. Sic: Nam leves intemperies nullam habentes permanentiam dici possunt symptomata, graviores verò morbi intemperierum dici debent. Unde symptoma quodcumque induens naturam causæ morbificæ, vel morbi, non symptoma sed morbus & causa morbi dici meretur, & est. Symptoma vulgò triplex statuitur, *symptoma morbi*, *symptomatausæ*, & *symptoma symptomaticis* uti paulo antè diximus.

Dices, dantur symptomata, quæ nullum morbum sequuntur. V.G. Si quis deglutiat ossa, vel nucleos ceraforum, quos non coquit

sed integros rursus rejiciat; Si quis plus vor-
ret quam digerere possit & revomat: Si quis
sub radiis solaribus denigretur, & colorem
mutet, atqui hæc nullum morbum sequun-
tur, quia nullus adest, nec ulla læsio. R. Res
istæ non esse *præternaturam*, adeoque nec
esse *symptoma*, quia ventriculus non coquit
quod coquere non debet nec potest, quia
ultra posse nemo tenetur. Si autem sym-
ptomata sunt, tunc saltè intemperies aliqua
præcessit. Sic etiam possunt remanere sym-
ptomata, licet morbus sublatus sit. V. G. fla-
vedo ictericorum, licet obstructio sit sublata
folliculi fellis.

*Finis Libri Tertii Institutionum
Medicarum, qui tractat res præ-
ter, vel rectius contra
naturam.*

INSTITUTIONUM MEDICARUM.

LIBER QUARTUS.

EX

*Semiologia seu Semio-
tica.*

QUÆSTIO I.

Quid est Semiologia & quid docet hæc?

R. 1. Est illa Medicinæ pars ,
quæ per certa signa qualem cunque
corporis nostri statum cognoscit.

R. 2. Docet signa è certis fontibus de-
sumenda, quibus sanitas temperamenta, cau-
sa morborum &c. hinc verbo non tam præ-
sens quam futurus corporis nostri status

declaratur. Hæc Semeioticæ doctrina arti medicæ maximum pondus addit, & Medico maximam æstimationem parit, cumque ab omnibus medicastrois discernit: Non enim sufficit naturam morborum, eorumque fieri di modum scire, sed & illos ritè cognoscere, Judicium de iis ferre & futura prænoscere oportet. Ideo signa quæ Medico sciri digna sunt hac medicinæ parte tractamus, præsertim hac signorum scientiâ in praxi aliquando constituti Medici, dum sinè hac scopulo & syrtes declinare intendimus, in Scyllam & Charibdim incidamus.

TITULUS I

De signis in Genere, bonorum differentiis & fontibus.

QUÆSTIO I.

Quid Medicis est signum in Genere?

R. Est omne id, quo cognito in alterius ignoti notitiam pervenire licet, seu illud sit essenziale quid, seu causa, seu effectus. Vel signum est aliquod notum, aliud ignotum patefaciens.

ciens: Notum illud est aliquid in sensus nostros externos incurrens, quod vim habet intellectui aliquid sistendi, quod sensus effugit, quatenus eundem determinat, ut per rationem ex noto sibi ignotum patefaciat: Unde patet quod notum cum ignoto habeat coherentiam.

Q. II. Quotuplex est *signum hoc Medicum*?

R. *Est triplex, Primò salubre*, quod sanitatem notat, & est collectio omnium actionum integrarum, sive sit sanitas præsens, præterita vel futura, bonum enim ex integra causa. Vel *Insalubre*, quod è contrà morbum, & est actio una vel plures læsæ, denotatque morbum præsentem, præteritum & futurum, malum enim ex quocunque defectu. Vel *Neutrum*, quod statum vel convalescentiæ vel decidentiæ monstrat V. G. Lassitudo antè vel post morbum, crisis imminens, urina crassa.

Sed Nota; Primò signa *neutra* propriè non dantur, cum non detur status neuter, sed illa etiam strictè ad sanitatis vel morbi statum referimus.

Secundo: Tres hæ species subdividuntur in signa *diagnostica* seu *demonstrativa*, quæ præsentem, *prognostica* quæ futurum & *anamnestica* seu *commemorativa*, quæ præteritum corporis statum declarant.

Nota

Nota Secundò : *Prognosis* est artificiosa *præscientia rerum futurarum per signa medica comparata.* *Prognosis triplex* est usus, *Prima* efficit fiduciam ægro ergà Medicum.

Secundo : Ipsi Medico futura providenti fidam curam.

Tertio : Prædicendo futura, Medico absolutionem ab omni culpa. *Prognosticum* ut in genere diximus, æquè est triplex, *Salubre* sanitatem. *Insalubre* morbum, *Neutrum* quod alterutrum prædicit.

Nota Tertiò : Ad bonam prognosim requiritur *Primo* Medici præsentia.

Secundo Sedula ejusdem lectio.

Tertio Frequens ægri visitatio.

Quarto Memoria & Judicium singulorum.

Quinto Cunctatio nè properet.

Sexto In DEUM fiducia.

Tertio signa insalubria specialiter dividuntur in *pathognomonica* seu *inseparabilia*, quæ morbum semper comitantur V. G. dolor lateris pungitivus in pleuritide, qui dolor habet essentialem cohærentiam cum morbo quia statim adest in principio & ab eo separari non potest, alia sunt *Epigenomena*, quæ per causæ propagationem superveniunt & morbum adauctum indicant V. G. Tussis, pulsus durus, ferratus &c. & *communia*, quæ diversis conveniunt affectibus, hinc *Epiphenomena* seu

seu *affidentia* seu *separabilia* dicuntur, cum modo absint, modo adsint & tantum accidentia morbi V. G. magnitudinem, evenum, durationem &c. indicant. V. G. sputum cruentum in principio morbi cum abbreviat: unde nunc *post genita*, nunc *post apparentia*, nunc *judicatoria*, coctionem aut cruditatem materia vel solutionem scilicet morbi *notantia* dicuntur.

Quarto lethalia vel salutaria.

Quinto bona, valde bona, vel optima & è contrà.

Q. III. Quid & quot sunt fontes signorum?

R. 1. Sunt quædam res, è quibus omnia signa deduci debent.

R. 2. *Triplices, Primo Essentia*, seu ea, quæ essentialiter inhærent, ut est partis situs, magnitudo, color, figura, & alia, quæ *visui* se offerunt.

Secundo Antecedentia, seu *causæ tam interna, quam externa*, tam *communes*, quam *proprie*. Quò primò *omnia ea*, quæ causæ rationem in Medicina habent, referuntur: Secundò *subjecti patientis constitutio*, qua id disponitur ad hunc vel illum affectum & quidem tum *nativa ratione Idyosincrasie* seu proprietatum cuilibet propriarum; tum *adventitia* ratione ætatis, victûs, vitæ generis &c. Tertiò *juvantia & ledentia*. Nam ea, quæ juvant, mor-

morbo sunt contraria: sanus enim à similibus conservatur, æger à contrariis curatur & viciissim.

*Tertio: Effectus seu accidentia, seu symptoma-
ta*, qualiacunque, quæ sanitatem, morbum &
causas morborum insequuntur, seu deinde
actiones seu excernenda & retinenda, seu
qualitates nunc integræ, nunc quomodo-
cunque vitiatæ.

Q. IV. Debetne quivis affectus per
omnes tres signorum fontes cognosci?

R. Non: Sed *nunc ab essentia nunc à cau-
sis, nunc vero & ut plurimum ab effectibus.*
Essentia scilicet rei, ac causis occulatis.
In genere autem sciendum est, ea quæ visui pre-
sent, cognosci ab essentialiter in hærentibus
reliqua verò magis abscondita, vel à causis
vel ab effectibus.

Q. V. Quid requiritur, ut morbus
ex dictis fontibus benè & facilè cognosce-
tur?

R. Ut quivis Medicus præviam malorum
naturæ, & essentiæ causarum, & effectuum ha-
beat cognitionem *ex physiologia & pathologia*
desumptam. Undè

Nota *Primo* in singulis rebus dignoscen-
dis, ab omnibus prædictis fontibus signa
capi non posse: non rarò enim *Essentia* re-
est incognita: *Causæ* aliquando non exquisi-
tè Indicant: *Effectus* etiam subindè sunt
con-

confusi: Verum tamen ex præpositis signorum capitibus semper prudens Medicus inveniet, quod rem, quam investigat, quantum ars præstare potest, certò demonstret: ità ut nunc ex solis *effectibus* signa necessaria desumat, nunc à *causis*, nunc *ab essentia*, nunc à duobus simul & aliquando *ab omnibus simul junctis*, prout praxis & exercitium patefaciet.

Nota Secundo: Quod ab *effectibus* ordinariè multò plura & certiora signa, quàm à reliquis *duobus fontibus* desumi possint. De his fontibus laxè agentem vid. *Riverium* Instit. lib. 3. cap. 3. fol. m. 55. 56.

TITULUS II.

*De Signis corporis sani,
ac saluberrimi, hinc
temperamentorum.*

QUÆSTIO I.

Quanam sunt signa corporis sani?

R. *Actiones universaliter satis perfectæ*, quæ dependent à simultanea corporis partium, tum crassi tum temperie, tum organiza-

za-

zatione, scilicet figura, magnitudine, numero
& locatione, tum unione decenti.

Q. II. Quænam ergò sunt signa corporis saluberrimi?

R. *Actiones universaliter perfectissimæ*: hæc exercere videtur ille, qui gaudet *Primo* temperamento sanguineo, à reliquis congruo temperato.

Secundo staturâ mediocri.

Tertio Corpore hujusque partibus singulis sibi invicem proportionatis.

Quarto Ingenio neutiquam præmature, sed ætati magis conveniente.

Q. III. An quatuor hominis temperamenta annumerentur sanis?

R. Sic : In sensu latiori : cum actione in illis non sint sensibiliter læsæ, sed satis congruæ.

Q. IV. Undè desumuntur signa dictorum temperamentorum?

R. *Ab omnibus tribus dictis fontibus capere priori dictis.*

Q. V. Quæ sunt signa temperamentum sanguinei vulgò dicti calidi & humidum &c.?

R. Sunt *Primo* ab essentialiter inhaerentibus, visuique se offerentibus mediocri pilorum sub flavorum, ac promptè generatorum copia: color faciei ruber: corpus benè com-

paſtum : amplitudo vaſorum & cutis ad ta-
tum calida & mollis.

Secundo à Cauſis: cibi euchymi & eupepti:
ſolitaſque ſanguinis evacuationes ſuppreſſæ ; o-
tium velleve exercitium: rarus veneris uſus,
ſomnus dulcis : vita ſinè curis , ſed lætitiâ
plena : regio , ætas , & tempeſtas calida
& humida, Juvamen ex minuentibus ſangui-
nem.

Tertio ab affectibus : pulſus magnus , tar-
dus, plenus cum tali reſpiratione : hinc felix
imaginatio & apprehenſio; ſomnus longus
ſed minor quàm in pituitosis: nunc hebes &
ſtolidus mens cum riſu multò , nunc hilaris
cum diſcurſu facili & libero , nunc verò im-
prudencia & incontinentia : motus mode-
rati, ſed graves cum laſſitudinibus, magna ad
amorem propenſio : in ſomnia de rebus ru-
bris & jucundis: appetitus, ſitis & venus mo-
deratiores, quàm in bilioſis, & facilis ejus
tolerantia : fæces pauca , tum alvinæ, tum
urinosa:

Q. VI. Quæ ſunt ſigna temperamentum
bilioſi, ſeu calidi & ſicci?

R. Sunt *Primo ab eſſentialibus* corpus gra-
cile: color faciei pallidus, & ſub flavus; pili
pauci, flavi vel ſub nigri criſpi & cito deciden-
tes, venæ amplæ, cutis dura & aſpera, calor
mordax, maxime in manibus.

Secundo à Cauſis: dulcia, cibi, vel medica-
men-

menta calida & sicca, talis ætas & tempus: inedia; motus animi & corporis; venus & vigiliæ excedentes: iuvamen à frigidis & humidis, ac læsio à calidis & siccis: dispositio hæreditaria.

Tertio ab Effectibus: appetitus sæpè nullus sitis magna: inedia difficilis: acidorum desiderium, cita accretio & prompta senectus proclivitas ad Venerem, sed magna inde erosio: solutio: pulsus magnus, frequens & durus cum respiratione magna & frequenti, ingenium solers & promptum, sensus acuti maxime auditus, velut à siccitate promotus: motus celeres: somnus paucus, insomnia deignæ ira; iurgiis, pronitas ad iram, consueta bilis evacuatio rerenta, nec non biliosa per quacunque vias excreta.

Q. VII. Quæ sunt signa temperamenti pituitosi seu frigidi & humidi?

R. Sunt *Primo ab Essentialibus:* corpus albicans: & obesum: pili tenues, molles, recti, rufi, ad palorem vergentes tardè oriundi, & decidentes: vasa angusta, venæ in oculis nullæ; cutis mollis ad tactum frigida.

Secundo à Causis: Omnia ea, quæ, seu efficienter seu materialiter, seu dispositivè frigiditatem & humiditatem inducere, vel augere valent.

Tertio ab Effectibus, appetentia dejecta: si

tis exigua: tarditas ad venerem, sed ex hujus usu moderato levamen: accretio tarda ob particulas calidiores vel debiles, vel saltē sopitos; pulsus parvus, tardus & mollis, cum respiratione tarda: ingenium tardum: bona memoria, sed cita oblivio: mens & sensus torpidi, motus tardi, sed durabiles: propensio ad somnum: insomnia de aquis &c. ira remissa, ignavia: hebetudo: simplicitas ad omnia, fœces pituitosæ & serosæ, plus minus viscida, inconsuetæ evacuationes pituitosæ.

Q. VIII. Quæ sunt signa temperamenti melancholici seu frigidi & sicci?

R. Sunt *Primo ab essentialibus*, corpus gracile & macilentum: color faciei fuscus, plumbeus aut nigricans, cum venis angustis, capillis duris, multis, nigris, tardè ortis, & citò decidentibus: cutis frigida, sicca, & aspera.

Secundo à Causis, omnia, quæ succum crassum & melancholicum generant, augentque.

Tertio ab Effectibus, appetētia rarò dejecta, sapūs nimia: sitis exigua: ructus acidi; tarda accretio: ad venerem propensio, sed indè lesio magna: pulsus tardus, & durus, cum respiratione tali. Difficilis ad iram concitatio ac placatio: vigiliæ magnæ: somni interrupti cum in somniis tristium & horridorum;

rum; motus tardus & gravis : timor & tristitia finè causa etiam manifesta in valdè melancholicis : in aliis astutia, prudentia, constantia & ingeniositas. Adde *Atrabiles*, scilicet ii, in quibus est acidum satis exaltatum, esse osores & proditores, fœces atrabiles & consuetæ harum evacuationes retentæ.

Q. IX. Corpora, quæ aliquo horum quatuor temperamentorum gaudent, dicunturne intemperata, & resistunt causis morbisficis, æquè ac temperata?

R. 1. Sic: Nam nisi duo vel tria temperamenta in uno corpore conveniant, & hoc temperatum reddant, semper quarundam portionum elementarium datur excessus, quod corpus necessariò reddit respectivè intemperatum.

R. 2. Non: Sic *temperamentum* vulgè *sanguineum* variis corruptionibus stoliditatur &c. *Biliosum* febribus biliosis &c. *Pituitosum* cui etiam *serosum* addimus, cachexiæ, aliisque serosæ colluviei adscriptis malis &c. *Melancholicum* melancholiæ, mania &c. Sunt omnia noxia: undè patet, quatuor isthæc temperamenta causis morbisficis minùs resistere, hasque potius fovere. De his omnibus quæ hoc titulo dicuntur fusiùs agentem vide *Reverium* Instit. Lib. 3. Sect. 2. cap. 1. 2. 3. 4. fol. m. 57. usque ad 60.

TITULUS III.

*De signis corporis ægri,
& causarum morbifi-
carum.*

QUÆSTIO I.

Q. Uæ signa corpus notant ægrum?

R. Morbosa quævis actio, vel quod-
cunque vitiosum, quod dependet à læsa nunc
crasi seu temperie quadam, nunc organiza-
tione, nunc unionem, nunc pluribus plus minus
vitiatis.

Q. II. Quæ sunt signa spirituum mor-
bosorum?

R. Sunt *Primo sensus interni vel externi*
vel utriusque læsi.

Secundo Motus qualescunque vel *diminuti*
vel *aboliti* vel *aucti* vel *depravati*.

Tertio Robur vitale vel vulgò naturale læ-
sum. Et

Quarto Absentia signorum humores vitales
indicantium.

Q. III. Undè desumuntur signa humo-
rum vitiosorum?

R. *Primo à sapore* : Sic dulcis *sanguinem*, amarus *bilem* : insipidus, falsus, vel acidus *pituitam* : acidus *melancholiam* : ponticus *atram bilem* notat.

Secundo à colore : Sic ruber *sanguinem*, flavus, flavo-pallidus, æruginosus, vel porraceus *bilem* : niger & turbidus *melancholiam*, niger & splendidus *atram bilem* : albus, plus minùs talis *pituitam*

Tertio à motu : Sic *pituita* singulis diebus & *noctu sanguis* quotidie & *manè bilis* alternis diebus circa meridiem : *melancholia* vespèri de quarto in quartum vulgò moveri dicuntur.

Q. IV. Quæ sunt signa plethoræ seu redundantiaë massæ sanguinis, quomodo cumque qualificatæ ?

R. *Plethoræ ad vasa* sunt temperamentum sanguineum, causæ copiosum sanguinem generantes prægressæ, consuetæ evacuationes sanguinis retentæ : vasorum intumescencia, distensio, apertio, aut ruptio, lassitudo tensiva, & rubor faciei, ac corporis. *Plethoræ ad vires* sunt signa corporis & membrorum gravitas, pulsus inæqualis, somnus turbatus cum insomniis gravioribus, anxietas præcordiorum unà cum illis, quæ plethoræ ad vasa indicant.

Q. V. Quæ sunt signa cacochymiaë genere & in specie ?

R. 1. *Cacochymia in genere* designatur primo à signis temperamentorum in priori titulo allatis.

Secundo à Causis, succos vitiosos facile generantibus.

Tertio à signis humorum peccantium, in puncto tertio narratis.

R. 2. *Indicatur Cacochymia in specie primo Biliosa*, ab oris amaritie, siti: ructibus nidorosis: urina flava, vel rubra, & splendida; fœcibus alvi flavis, juvamine à frigidis & læsione à calidis.

Secundo *Pituitosa* ab appetitu dejecto, siti pauca, excretionibus ubique pituitosis plurimis: urina alba, pallida, nunc tenui, nunc crassa & turbida; juvamine à calidis, & læsione à frigidis. *Pituita salsa* à siti, sapore falso, excretis crudis, pituitosis, sed simul mordacibus: læsione à calidis, siccis, juvamine à contrariis.

Tertio *Melancholica* ab appetitu cibi minore, siti exigua, saliva abundante; urina copiosa, vel crassa, & nigra, sin minus tenui & alba: sudore in somno copioso: hæmorrhoidum fluxu, vel suppressione: flatibus plurimis cum ructibus acidis:

Atrabilis notatur I. A signis mixtis flavæ bilis & melancholiæ.

II. Specialiter ab excretis, nam hæc præter colorem nigrum summam obtinent

acrimoniam, hinc partes quas attingunt, ulcerant, & in terram effusa, hanc fermentant.

III. *Serosa* à corpore pallido, & subtumido maximè quo ad abdomen, ab urina cruda & aquosa, & serum copiosè emisso sanguini supernatat.

Q. VI. Quænam sunt signa *Cacochymia* flatulentæ ceu producti morborum à diætis *cacochymiiis*?

R. Sunt dolores tensivi, sed inconstantes sinè gravitate, oscitatio, pandiculatio, tinnitus aurium, palpitatio, rugitus, ructus, & crepitus ventris.

TITULUS IV.

*De signis Partis affectæ
in Genere & in specie
per essentiam & con-
sensum.*

QUÆSTIO I.

Q. Quæ sunt signa partis affectæ in genere?

R.

R. *Vi essentialium* est *Primò temperies* tactu vel sensu perceptibilis.

Secundo Durities & molities partis.

Tertio Tumor nunc *externus*, & visu: nunc *internus* & tactu perceptibilis.

Quarto Magna partium consumptio & atrophia:

Quinto situs partis.

Sexto Figura: *Vi causarum* sunt omnia, quæ sumpta vel applicata partem lædunt: Sic Mercurius articulos, cantharides vesicam offendunt. *Vi effectuum*

I. *Actio læsa*, quæ illam partem dicit læsam, à qua perficitur: huc refertur dolor, qui, si *pungitivus*, membranam: Si *gravativus* & *ponderosus* parenchyma V. G. renem &c. si *pulsatorius* arteriam vel partes huic vicinas. Si *profundus* quasi partem & ossa frangens, hinc *ostocopus* dictus, membranam ossium notat læsam: Si *tensivus*, flatum membranas distendentem, vel vasa nimis repleta denotat.

II. Excrementa & quidem horum:

A. *Substantia*: Si hæc cuidam parti inter-
næ sit similis, hanc indicat læsam.

B. *Quantitas*: Si sanguis *paucus* cum urina excretus ureterem, vel vesicam, *multus*, renem læsum notat.

C. *Qualitas*: Sic sanguis spumofus tussi ejectus è pulmonibus educitur.

D. *Modus & Ordo* excretionis : Sic quæ excernuntur simplici exspuitione os, screando fauces, tussiendo pulmōnes vel asperam arteriam vomendo ventriculū denotant affectum: Sic pus antè urinam, ulcus in pene post urinam effluens, in vesica, vel renibus id nunciat : in dissenteria pus vel sanguis antè fœces fluens intestinum crassum, post fœces, vel his mixtus tenue significat ulceratum.

E. *Tempus excretionis*: sic cibi vix sumpti nīl vel parum immutati, mox rejecti, ventriculū indicant debilem.

F. *Qualitates mutatae* : Sic rubor genarum constans, pulmonem notat inflammatum : Sic ubi calor, vel frigus ibi morbus &c.

Q. II. Quæ sunt signa partis affectæ internæ in specie ?

R. *Effectus præcipue*, hinc *essentialiter inhaerentia* : Sic læsum indicatur V. G. caput à sensu externo, vel interno motu &c. hinc dolore & excrementis. *Cor* à pulsu & respiratione ac qualitatibus mutatis : *Hepar* ab urina, fœcibus alvi, habitu corporis, dolore, tumore. *Ventriculus* ab appetitu, digestionē, & retentione alimentorum hinc excrementis.

Thorax à læsa respiratione, tussi, dolore, & excrementis : *Aspera arteria* ab iisdem cum voce

voce læsa. *Renes & vesica* à dolore lumbo-
rum, vel pubis gravativo, aut lacerante,
urina rubra, sanguinea, guttatim vel ar-
dore, vel nullatenus excreta. & hujus con-
tentis.

Q. III. Quæ sunt signa partis per essen-
tiam vel consensum laborantis?

R. Vi essentialium est *primo temperies*, nam
pars calida magis compatitur ob poros &
vasa ampliora.

Secundo rara & mollis partis substan-
tia, vi cuius facilius fit receptio causæ no-
xiæ.

Tertio Vicinia.

*Quarto Generis similitudo, vel simile offi-
cium.*

Vi causarum; Sic si medicamentum uni
è duabus partibus dolentibus ad motum ju-
vet, hoc per essentiam patitur: Sic pars evi-
denter à nullo læsa, si afficiatur & consensum
habeat cum alia evidenter offensa, illa
per consensum patitur. *Vi effectuum*: sic
pars una gravius alterâ vel inter plures pri-
mo laborans vel constanter afflicta, per essen-
tiam afficitur: quod etiam fit, dum sympto-
mata, exacerbationis primò & magis in qua-
dam parte sentiuntur, *fusiùs de his omnibus vi-
de Riverium Instit. Lib. 3. Sect. 2. cap. 5. 6. à fol.
m. 60. usque 64.*

TITULUS V.

De signis speciei morbi

QUÆSTIO I.

QUæ sunt signa speciei morbi?

R. *Vi essentialium*, est vel *temperies* seu *Crasis*, vel *organizatio*, vel *unitas lesa*. *V. causarum* ea, quæ hunc vel illum humorem pravum generare possunt, etiam hanc vel illam speciem morbi denotant. Hæc spectat *Primò dispositio partis*, sic aspera V. G. arteria, defluxionibus est obnoxia.

Secundò temperies partis.

Tertiò Hereditas: Sic natus à patre hæctico, facile fit hæcticus.

Quarto Iuvantia & ledentia, sic calida si juvant, morbus est frigidus & econtrà.

Vi effectuum & I. actionum: Sic dolor pulsatorius in parte inflammationem, stupor materiam frigidam & erodens ulcerationem notat: Sic pulsus magnus & frequens calidam, parvus & rarus frigidam notat temperiem. Sic alvus clausa & vomitus simul frequens obstructionem in intestinis monstrant.

II. Excretorum: Sic sudatiunculae & crebra rigoris vicissitudo indicat empyema *ex Hipp. 10. coac. 1.* sic sanguis tenuis confertim fluens, vasis erosionem, craffior verò anastomosis notat &c.

III. *Qualitatum mutatarum* ? Sic rubor in parte intensus inflammationem, in oculis phrenitidem nunciat. *De his utique omnibus fusè vide tractantem Riverium Instit. Lib. 3. Sect. 2. à fol. m. 64. usque 66.*

TITVLVS VI.

*De signis morbi magni
& parvi, hinc brevis
& chronici.*

QUÆSTIO I.

Quanam sunt signa morbi magni?

R. Sunt vi *essentialium* magnæ V. G. intemperies, inflammationes, tumores, ulcera. *Vicinarum* nunc *externarum*, ea omnia, quæ magnam nos afficiendi vim habent, nunc *internarum* ut bilis acrior, atra bilis &c. ad-
eoque semper plus minùs vehementium: huc spectant *Primò partis affectæ dispositio*: Si V. G.

G. princeps vel præstans pars utpotè publicum plùs minùs exercens officium est V. G. vulnerata, ut cor, hepar, pulmo &c.

Secundo Iuvantia & ledentia, Si V. G. plurima nocent & pauca profunt.

Vi effectuum si I. actiones multum recedant à statu naturali, ut est delirium, sopor vel vigiliæ ingentes, dolor vehemens &c. respiratio magna & frequens, vel difficilis cum pulsu frequenti, parvo: anorexia, sitis exhausta, aepsia, alvi fluxus diurnus, urina suppressio.

II. *Excrementa* si nimis copiosa sint, vel omninò suppressa, vel pravus horum color aut odor foetidus, vel substantia omnino præternaturalis V. G. atrabilia, sanguine maximè si suprà excernantur, vel carunculosi in dyssenteria ut *Hipp. in aph. sect. 4. testatur.*

III. *Qualitatis mutatae*: si multum à naturali statu devient, ut est color intensè rubens, sapor validè amarus in lingua, in febribus continuis.

Q. III. Quæ sunt signa morbi longi seu chronici?

R. Sunt *vi essentialium* morbi, qui frigidi accessiones longas habent, & ordinate vel anticipant, vel redeunt, vel post ponunt, cum symptomatum incremento, vel quotidie, vel nocte, vel quarto in quartum, vel circa vesp-

ras infestant, vel per abscessum judicantur. Vi
causarum res non naturales, & naturales fri-
gidæ, hinc pituita, melancholia, atra bilis, hu-
mor multus & crassus, partes læsæ, molles vel
duræ, ut mammæ, ossa &c.

Vi *effectuum Prime* magnæ actionum læ-
siones.

Secundo Excrementa : Si signa coctionis
in quibuscunque excrementis tardè appa-
reant, vel parvæ in morbis sint mutationes,
vel paulatina coctionis incrementa, vel co-
ctiones non durantes, vel excreta frigida,
crassa, nisi à coctione talia sint : interim nec
urina tenuis, & decolor cum pauco, vel te-
nuis contento, valde varians brevem notat
morbum: Item humor salsus à Capite fluens:
excrementa pauca, vel cum vehementi stre-
pitu emissæ : bullæ urinæ insidentes : excretio-
nes incipientes, si mox sistantur, vel die non
critico appareant, vel per partes fiant, quæ re-
titudinem non habent, urinæ cum sedimen-
to farinaceo in febricitantibus.

Tertio Qualitates mutatæ : Si modo calor,
modo frigus sit, frigidi sudores in febre mi-
tiori, summa corporis extenuatio vel nulla :
corpus valdè pallidum, vel & citrinum.

Q. IV. Quæ sunt signa morbi bre-
vis?

R. Contraria iis, quæ ad quæstionem ter-
tiam hujus tit. fuerunt data. V. G. febris eu-
pho-

phemera. *De his fusius agentem vide Rivet-
rium Instit. Lib. 3. Sect. 2. Cap. 7. à fol. m.
66. 67. 75. 76. 77. 78. usque 79.*

TITULUS VII.

*De signis morbi Acuti,
Maligni & Benigni
ac temporum morbo-
rum.*

QUÆSTIO I.

QUæ sunt signa morbi acuti?

R. In genere est *Primo motus morbi
celer.*

Secundo Gravia à principio ad finem usque
durantia symptomata : in specie autem sunt
ab essentialibus partes internæ inflammatae
febres continuæ cum symptomatibus gravi-
bus : à *Causis* sanguis, bilis flava vel atra ; à
effectibus , symptomata quæcunque vehe-
mentia.

Q. II. Quæ sunt signa morbi mali-
gni ?

R. Sunt ab *essentialibus* quidam morbi in

se maligni, ut lepra, scorbutus, cancer, lues venerea, carbunculi &c. à *Causis* alimentorum cacochymicorum, aut corruptorum, aër pestilens, venus cum impuro scorto inita, morsus venenatorum animalium, vulnus ab intoxicatis instrumentis inflitum, bilis atra, porracea, aruginosa &c. Si medicamenta tantum alexipharmaca juvent, vel evacuationes à natura, aut arte decenter factæ nil profint; Ab *effectibus* vires seu vitales, seu animales seu naturales, ita dictæ plus quàm aliquis morbus requirit, læsæ: sic magnæ sinè vehementi febre inquietudines, urina in insigni febre cum pravis symptomatibus sanorum similis, vel in principio turbata, hinc sensim clarescens aut saturata & obscurè flava cum sedimento instar nebulæ crassioris: color faciei lividus, lingua nigra, cum exigua tamen sint: exanthemata, in febribus ut pustulæ, carbunculi, bubones parotides, petechiæ &c.

Q. III. Quæ sunt signa morbi benigni?

R. Contraria prioribus morbo maligno adscribendis, euphemera, tertiana &c.

Q. IV. Quænam temporum morborum sunt signa?

R. *Principium* morbi notat calor per totum corpus diffusus, si idem est, qui in principio fuit & leves actionum noxæ cum excre-

tis crudis. *Augmentum* calor evidenter crescens, & actiones gravius læsæ cum coctionis incipientis signis. *Statum*: Calor manens intensus cum symptomatibus gravissimis, ac, si morbi sint salutare signis coctionis manifestis. *Declinationem* remissio caloris, & actionum læsarum cum coctione perfecta. *Vide de his fusè agentem Riverium Instit. Lib. 3. Sect. 2. Cap. 9. fol. m. 68. 69.*

TITULUS VIII.

De pulsu in specie.

PRæcipuum ex actionibus vitalibus, cuius Medicus curam exactam habere debet. *Pulsus* est; pro quo exactiùs dijudicandi quædam requiruntur in Medico, quædam in ægro, prout ex sequentibus patebit.

QUÆSTIO I.

Quid Antiquis est pulsus ut signum Medicum, quæ ejus causæ, & quis in?

R. I. Est *distensio arteriæ potissimum in carpo manûs vel loco hujus in tarso, aut temporibus, digitis perceptibilis.*

R. 2

R. 1. *Causa pulsus continentes sunt Primò facultas vitalis pulsifica, cordi & arteriis propria, & calor innatus.*

Secundò cor & arteriæ ut instrumenta.

Tertiò Usus: Qui est sanguinis in totum corpus distributio, caloris nativi attemperatio, ac fuliginum exclusio: harum enim trium unâ vel alterâ mutatâ, immediatè pulsum mutari dicunt.

R. 3. *Finis est, ut vires præprimis vitales & sic causarum primùm antè dictarum status cognosci possit.*

Q. II. *Quid nobis est pulsus, ut signum medicum, & non ut actio ut in physiologia, & quis ejus finis?*

R. *Est distensio arteriæ potissimùm in carpo manus digitis perceptibilis, & proveniens à spiritibus influentibus, cor & arterias ritè moventibus hinc à sanguine, tum in cor continuò illabente, tum in arterias impulso.*

R. 2. *Finis est, ut tam circularis, quàm intestini sanguinis motus & maximè virium vitalium, in specie autem spirituum influorum, cor & arterias moventium, hinc sanguinis ad motum irritantis conditio, & tandem instrumentorum, status cognosci possit.*

Q. III. *Suntne tot pulsuum differentie, quot passim ab Authoribus proferuntur?*

R. *Tot & tantas esse, ut non tantùm sinè*

magna discentium confusione legantur, sed revera eorum cognitionem inutilem & impossibilem esse, ut concipi & sensu tactus distinguui possint. Multa enim fingit mens ingeniosa, quæ sensus non assequitur.

Q. IV. Quæ ergò sunt pulsus differentia in praxi observabiliores, utiliores & sufficientes?

R. Sunt *primo absolutus*, qui in se, nulla ad alium factâ comparatione consideratur;

Et iste est I. *Vehemens, magnus, plenus, robustus*, seu *validus*, qui digitum percutiens forveam imprimit. Cujus *causa* est sanguinificopia, vel rarefactio & vibratio & vegetus spirituum animalium influxus:

II. *Debilis* qui è contrà: cujus *Causa* defectus sanguinis vel condensatio & tardus aut exiguus spirituum animalium influxus.

III. *Frequens*, qui sæpiùs debitò, tangentem ferit. Vel

IV. *Rarus & tardus*, qui è contrà: Cuius *pulsus frequentis* seu cerebri est rarefactio sanguinis, ejusque tenuitas, vel acrimonia & spirituum irritatio. *Causa rari & tardi* è contrà & spirituum segnities.

V. *Durus*: qui quadam duritie tangentem resistit, & forti solùm tacta percipitur. Vel

VI. *Mollis*, qui è contrà: His singulis speciebus additur.

VII. *Mediocris*, qui respectu cuiuslibet pulsus speciei mediocriter percipitur: Item

VIII. *Mixtus*, dum una vel plures species pulsus absoluti simul percipiuntur.

Secundo Respectivus, qui facta ad alium comparatione consideratur, & hic vel *aqualis seu ordinatus* vel *inaqualis seu inordinatus*, qui aliquam plus minus notabilem notat inæqualitatem. *Aequalis pulsus* causa est commoderatio sanguinis in quanto, quali, motu, modo, more &c. *Inaqualis è contrà.* *AEqualis pulsus* aliis etiam dicitur *Eurythmus à rythmo*, id est ordinem servans. *Inaqualis dicitur, arhythmus* sinè ordine pulsans: huc refertur.

I. *Miurus nunc deficiens*, qui instar caudæ muri aequaliter minuitur, usque dum omninò cesset: nunc *recurrens*, qui aequaliter semper augetur.

II. *Intermittens*, qui post unum & alterum omissum pulsum redit.

III. *Vndosus*, dum arteriæ pars una post alteram instar aquæ fluctuantis movetur.

IV: *Vermiculans*, qui magnitudine ab uno solo differt, vermi vel formicæ perreptanti similis.

V. *Serratus*, qui inæqualiter ferræ instar pulpam digestorum ferit.

VI. *Vibrans* seu convulsivus dum arteriæ pars sursum, pars deorsum instar jaculicodem tempore movetur, huc quoque spectat *dicrotus* seu bis pulsans.

VII. Tremens seu palpitans dum tremulum & palpitantem arteriæ motum notamus.

Q. V. Quis pulsus est temperamentorum, ætatum, sexûs, temporum, somni & animi pathematum?

R. *Pulsus temperamento calido proprius* solet esse magnus & frequens: *Temperamento frigido* parvus & debilis: *Temperamento sicco* rarus & duriusculus: Denique *Temperamento humido* proprius rarus, magnus, mollis. *Temperamentis compositis*, mixtus ex duobus.

R. 2. *Pueris* creber & mollis. *Inveneribus* & *Viris* magnus & validus.

R. 3. *Mulieribus* creber & mollis. *Senibus* rarus & debilis.

R. 4. *Vere* solet esse magnus, calidus, creber. *Æstate*, creber etiam magnus, validus. *Autumno* inconstans & debilis. *Hyeme* parvus, debilis, rarus.

R. 5. *In somno* languidus, rarus, infirmior.

R. 6. *In Ira*, magnus, validus, frequens.

In *Tristitia* parvus, debilis, rarus. In *Lætitia*, magnus, validus, æqualis. Pulsus *Amori* proprius difficulter noscitur ob diversos affectuum gradus.

Q. VI. Quænam sunt causæ pulsum generantes & immediatæ?

R. Tres scilicet *Primò spiritus* in fibrillas cordis & arteriarum influens, hasque magis vel minùs moventes, ut causæ efficientes.

Secundò sanguis plùs minùs *mobilis* cor & arterias distendens, sicque ad motum *irritans*.

Tertiò Cor & arteria ceu instrumenta.

Q. VII. Quæ sunt causæ pulsum alterantes?

R. Sunt *Primò res naturales* sexus scilicet temperies, ætas, tempora anni: prout enim particulae igneæ seu sulphureæ, aliæque activiores exsuperant, ita pulsus erit vehementior, major, frequentior vel debilior, tardior, rarius &c.

Secundò Res occasionales tam *necessaria* seu *res non naturales*, quàm *non necessaria*, seu *fortuito contingentes*.

Tertiò Res præter naturales.

Q. VIII. Quæ sunt requisita ad pulsum cognoscendum necessaria?

R. Sunt: Ut *primò* Medicus pulsum ægri non tangat, priusquam non omnia ex

hoc perceperit & circa hunc contemplatus fuerit; nam pulsus res admodum fallax est, atque ad corporis & animi motus subito mutabilis, undè malefacit Medicus, si mox ac ægrum accedit, pulsum ejus exploret, quia sola sollicitudo ægri dubitantis, quid Medicus de eo sit judicaturus pulsum immutat. Imò in febribus malignis sæpè decipit. Undè Hipp. hoc in passu admirandè adnotavit, dum dicit: *Vrina bona, pulsus bonus & æger moritur.*

Secundo: Medici manus sit mollis & temperata, & sæpius pulsum in utroque brachio exploret, quia observatum est in carpo dextro pulsum fuisse optimum, in sinistro pessimum, idque ob ulcus in pulmonibus illius lateris.

Tertiò Brachium ægri modicè contractum, sit situm super thoracem, nec moveantur reliquæ corporis partes.

Quartò: Carpo tres vel quatuor digiti applicentur, ad statum & differentias pulsuum ritè explorandas, subindè etiam in temporibus tangendus ad majorem securitatem: Caveat præterea Medicus, nè manus ejus sit frigida, quà aut pulsum mutet, aut corpus ægri alteret. Caveat porrò Medicus nè arteriam comprimendo se ipsum decipiat, undè ut dixi tres vel quatuor digiti applicen-

tur

tur simul, alternatim hos elevando & depri-
mendo.

Quintò: *Triples tangendi modus* notetur, scilicet *comprimens*, pro vehementi & duro: *suspensus* pro debili: *mediocris* pro mediocribus speciebus cognoscendis.

Sextò: Pulsus sani sæpè explorentur & differentia pulsuum sint notæ, nec lateat, quosdam homines à primò ortu obtinere monstruosum pulsum V. G. intermittentem, vel aliter depravatum, vel in loco infueto.

TITVLVS IX.

De Urina.

QUÆSTIO I.

Quid Antiquis est Urina, quæ efficiens; materia: instrumentum: finis?

R. 1. *Urina est excrementum secundæ coctionis tenue & aquosum.*

R. 2. *Efficiens est ventriculus & maximè hepar.*

R. 3. *Materia est potus & sanguinis serum, hinc humor crudus & incoctus.*

R. 4. *Instrumentum sunt renes vi sua secretatrice &c.*

R. 5. *Finis Universalis* est, ut per meatum urinarium excludatur: *particularis* autem ut in Medico sit signum, quo cognoscat statum concoctionis primæ & secundæ, hinc viscerum, harum viarum, & maximè secundarum.

Q. II. *Quid nobis est urina: quæ causa hujus efficiens: materialis: instrumentalis: finalis?*

R. 1. Est *Excrementum* secundæ regionis, ex diversi generis particulis, acidis, salinis, lixivialibus, oleosis, terrestribus chylosis, & aqueis compositum: aureo colore præditum, vibrationis ope in renibus à sanguine separatum & in vesicam demandatum.

R. 2. *Efficiens nullum* est viscus hinc nec renes, sed potius intima illa resolutio, & miscela feri cum reliquis particulis massam sanguineam constituentibus.

R. 3. *Materialis* sunt *potulentia* hinc *serosa sanguinis*, adeoque aqua sanguinis sale acuata, cum tantillo sulphure seu bile, tandem & *succi nutritii* plus minus effecti portio.

R. 4. *Instrumentalis* est cribratio materiæ urinosæ minùs reliquis massæ sanguinis portionibus inhærentis per poros renum facta: hi enim sunt ita conformati, ut feri sanguinis pars cum quibusdam crassioribus & effectis possit separari, à vasis excretoriis im-

bibi,

bibi, & ex his mediantibus papillarum renalium tubulis in *pelvim* destillare, à pèlvi dein seu *infundibulo* mediantibus ureteribus tunc contractionibus vi tum propriæ gravitatis, tum motus horum canalium vi fibrarum suarum facti peristaltici in vesicam deferri.

R. 5. *Finis est Universalis*, ut superfluæ serositates à sanguine debitè separentur: *particularis* ut sit signum Medicum, & nobis indicet rationem chylicationis, & statum sanguinis, ac viscerum primæ & secundæ præsertim regionis.

Q. III. *Quenam urina est sana?*

R. Quæ *Primò* vi *substantia est mediocriter crassa*, particulas scilicet salinas, sulphureas, & terreas, ritè suis poris inclusas habens.

Secundò vi *coloris citrina*, nullas habens bullas, aut corpuscula innatantia: particulas enim sanguinis, chylique sulphureas, decenter & resolutas, & sero mistas, & à quibus heterogeneis liberas notat.

Tertio vi *odoris non nimis færens* utpotè à spirituosissimis ritè temperatas sulphureas monstrans.

Quarto vi *quantitatis* potulentis respondens, vel paulò minor.

Quinto vi *contenti* hypostasim seu sedimentum (non *Eneorema* seu *sublimamentum*, scilicet in medio, multò minùs *nubeculam* scilicet

licet in summo) habens albicans , æquale & leve , nec copiosum : hoc enim succi nutritii decenter constituti est indicium. Undè

Nota *tria* esse *contenta Urinae* ; *Universalia* *Primo Hypostasis* , seu sedimentum, quod in fundo subsidet.

Secundo Aeneorema, seu suspensum, quod in medio suspenditur.

Tertio Nubecula , quæ in summo locò suspenditur : alii addunt *quartum* nempe : *coronam* , sed hæc nîl nisi umbra est. Ex his nihil debet urinæ sanorum inesse , nisi *hypostasis* , quæ coctionem fieri significat, & succi nutritii ut mox dictum debitam constitutionem ; contenta hæc *universalia* , omniplerumque urinæ insunt: Contenta *particularia*, quæ aliquibus tantum urinis insunt , & plerumque præternaturalia sunt V.G. *Calculus*, *arenula*, *pus*, *sanguis*, *caruncula*, *pinguedo* , *sedimentum farinaceum ac furfureum*, *vermes* &c. *pus abscessum* , *sanguinis extravasationem*, *pinguedo colliquationem*, *sedimentum farinaceum*, *exulcerationem*, *vermes*, *putredinem*, *pili* plerumque magiam denotant.

Q. IV. *Quanam Urina præternaturales vi substantia seu consistentia?*

R. Est *Primo*, *crassa*, *spissa*, *viscida*, quam copiosiores urinam naturaliter componentes particulae, vel alia heterogenea poros liquoris

ris infarciētes causant, item in pueris multò alimento se replentibus.

Secundo tenuis seu aquosa, quæ vel ab atonia renū, vel obstructione horū vel meatusū urinariorū crassa non admittentium: vel à parte crassa aliò mota: vel à potūs copia vel vitio resolutionis primæ & secundæ oritur: *crassa* dein est vel *clara*, ob crassas portiones plus poris inclusas, vel *turbata* seu *turbida*, ob partes nimis crassas in unione conservabiles: vel *turbida spontè clarescens*, ob plures particulas effœtas, poris improporcionadas, hinc graves, vel *turbida manens*, seu *confusa*, & nunquam *clarescens* ob summam salū disproportionem.

Q. V. Quænam urinæ præternaturales vi coloris?

R. Est *Primo alba*, quæ si non crassa, causas urinæ *tenuis* habet, & est vel *aquea, crystallina, nivea, qualem in cachecticis: hydropicis: vel glauca*: si *crassa*, admistos habet vel humores crudos, ut in pueris lumbrico laborantibus, vel succum nutritium copiosiore, ut in febribus puerorum: vel pus aut semen in ulcere renū, vesicæ, gonorrhœa, &c. huc spectat *lactea*.

Secundo flava seu spicea seu palearis, seu citrina, crocea, vel subcrocea. à salinis & sulphureis partibus, plus minusve resolutis, & commistis orta, qualem in ictericis.

Ter-

Tertiò Rubra vel subrubra nunc à sanguine crassiore vel tenuiore liquori adhuc misto talis, nunc à copioso sale ac sulphure resolutis, liquorisque poris ritè inclusis tincta, illa loturæ carniū est similis, & *cruenta*: illa splendet, hinc flammea audit, & hæc vel *tenuis* est, vel *crassa*, prout fœculentiæ tartaræ, aliæque crassiores salinis & sulphureis plus minusve sunt commistæ.

Quartò nigra: quo *vineæ*: vino nigriori, *passæ* passo *fusca* seu *bruna*, ex albo & nigro æqualiter confuso, *viridis* & *livida*, spectant: oriuntur hæc species

I. *In peste*, vel febribus malignis à sanguine in sua mixtione dissolutissimo, hinc corruptissimo, volatilibus portionibus indè avolantibus.

II. In ictericis hypochondriacis, vulgò *li-enosis*, qui criticè tales urinas subindè excernunt, à terrestribus, aliisque crassioribus salis & sulphuris portionibus, plus minus acorosis, à sanguine facilè separabilibus, hinc præcipitatis: adde totaliter oleaginosam, à chylosis, crassis, & pinguibus cum quibusdam acidis & terrestribus à liquore inhibitis, quæ verò instar telæ aranearum, vel alio modo innatans, habet pingue, à colliquatione partium corporis pinguium vel ab epoto oleo, ut *Fernelius* testatur oriri, *spumosa* vel *bullosa* urina, flatuum indicat copiam.

Q. VI. *Quæ urinæ sunt præternaturales vi odoris & saporis?*

R. Est *Primo inodora*, ob sulphur minùs *resolutum* vel *deficiens*.

Secundo fortiter odora, ob contrariam causam, vel alimenta vel medicamenta sumpta, vel applicata talis: & hæc est vel *suaviter odora* vel *fetida*: licet hæc in ægris à summa particularum sanguinis maximè sulphurearum, ut in malignis vel à pure velex abscessu rupto, vel ulcere viarum urinariorum, vel à diurna retentione urinæ accidat, vel ab aliqua re foetida assumpta. V. G. caseo, allio &c. *sapor urinæ naturalis*, salus ac nitrosus est, sicut serum, si alius sit sapor, alterius humoris commixtione fit.

Dices indignum est Medico urinam gustare?

R. Si indignum est Medico gustare, non sit indignum ab ægroto ipso degustatam scire?

Q. VII. *Quæ urinæ sunt præternaturales vi quantitatis?*

R. Est *Primò* copiosa, quàm vel potùs *copia* vel humidi alia excernendi retentio, ut in otiosis &c. vel diuretica sumpta, vel crisis, vel renum atonia, ut in diabete, vel sanguis quasi acescens, & in serositatem fusus causat, vel frigus aëris ambientis, insensibilem transpirationem inhibens procurat.

Se-

Secundo Pauca à contrariis orta causis, hinc largo sudore vel alvi fluxu, vel æstu febrili magno, vel obstructione viarum urinarum, vel sanguine ad separationem seriminis disposito.

Q. VIII. *Quæ urinae sunt præternaturales vi contentorum?*

R. *Quæ contenta* habent *præternaturalia*: horum *Primo Universalia* sunt à substantia vel crassa, tenuia, inæqualia, aut divulsa, à calore totuplicia quotuplices sunt urinarum colores, à *quantitate* tandem vel *pauca* vel *copiosa*.

Secundo Particularia: de quibus vide tit. IX. *hujus Lib. n. 3.* à variis renum, vesicæ, meatuum urinariorum, aut partium his vicinarum affectibus, ac morbis, hinc à succis, aliisque portionibus præternaturalibus in visceribus, alibique copiosè congestis, sanguini & in specie seroso latici immistis, ortum suum desumunt: licet quandoque talia contenta, etiam ab abscessu in epate, liene, pulmonibus, aliisque visceribus rupto producantur.

Q. IX. *Quomodo Urina brui, ab urina hominis differt?*

R. *Ex odore certo* distinguitur, est enim prorsus alius odor.

Q. X. *Potestne quivis partis morbus vel*

omni

*omni morbus ex urina cognosci ut fusè afferunt
agria & vetula?*

R. Non: Quia nec vertigo capitis, nec
vulnus partis, nec fractura, nec luxatio, nec
imprægnatio, nec ætas, nec sexus &c. Ex
urina enim tantum dignoscuntur constitu-
tiones si vè bonæ si vè malæ partium earum, à
quibus urina suam habet perfectionem, ge-
nerationem & affectionem. V. G. viscerum
concoctioni servientium, sanguinis, cordis,
renum & vesicæ undè benè dixit *Hoffmannus*
crede cum vulgò in omnibus morbis esse ex
urina petenda signa, parum abest à delirio aut
mendacio.

Q. XI. *An ex pulsu, an ex urina certius
prognosticum vitæ vel mortis detur?*

R. Ex Pulsu, eo quod primarias, vitæ causas,
spirituum nempe animalium ex cerebro in
cor influxum, cor sanguinem, & alia hæc con-
comitantia benè se vel malè habere osten-
dat; non negando quod etiam ex urina mors
sæpè prædici possit V. G. ex calculo, in peste
ex nigra.

Q. XII. *Quæ requisita in urinae inspectio-
ne observanda?*

R. Ut Primo cause urinam commutantes res
scilicet naturales, non naturales, fortui-
contingentes & præternaturales inquiran-
tur.

Secundo: Coctione seu chylicatione factâ
Mm manè

manè nimirum & mox antè coenam, urina asservetur : tempore paroxismi nil nobis monstrat, neque etiam post coitum, crapulam, vigilias, purgationem aut alia medicamenta assumpta V. G. rhebarbarum, crocum, cinamomum, therebinthinam &c.

Tertiò: In matula munda, perspicua & vitrea inferiùs rotunda, lota, quæ unâ vice emittitur, excipiat, inque loco temperato, aprico, nec ventis obnoxio, in quiete & benè recta servetur, nec judicetur, antequam subsederit, conspici præterea debet aëre sereno, extrâ solis radios.

Quartò: Odor quoque percipiat & in loco nec luminoso, nec obscuro nimis inspicatur.

Quintò: Urina turbata inspicatur, ob contenta tunc visibilia, quæ urinæ claræ, nunquam inesse putantur.

Sextò: Urinæ sanorum sint exactè cognitæ.

Septimo: Ex hac præfagiatur nil certi, ægri statu priùs non benè cognito: nec *impuri* seu *universalis*, totius corporis seu *particularis* cujusdam scilicet partis.

Octavo: Benè dignoscatur à *vino*, aliisque *liquoribus* ex odore urinoso: ab *urina* brutis per fumos &c. ex hac ascendentes & descendentes, crassitiem summam, lividitatem notabilem, contentum verò nullum.

Q. XIII. *Cur urinae in malignis saepe similes sunt sanis?*

R. Hoc fit, cum causa morbi vel non in humoribus sed spiritibus existat: vel in hac aut illa parte detineatur, vel ad transcolationem, improporcionata sit.

Q. XIV. *Per quas vias stante sanguinis circulatione, potus in bibulis tam cito transit?*

R. Tenuior potus portio probabiliter tum in ventriculo, tum in intestinis à membranis eorum, utpote spongiosis, imbibitur & à venis absorbetur vel per vasa lymphatica ad renes forsan fertur. Alii dicunt: per vascula quaedam recte ex ventriculo ad vesicam tendentia: Alii per vasa omenti: Alii aliter, res proinde adhuc dubia est.

Plura qui de urina scire desiderat, legat Institutiones Jüncken, & illis de Urinis: Forestum: sed videas cui fidas, semper memor esto moniti Vvedelii dicentis: *Urina infidus valetudinis Interpres & praestat ex ea judicare interrogando quàm decidendo, ad lectum quàm domi, nota quàm ignota.*

TITULUS X.

De signis salutis & Mortis, hinc crisma.

QUÆSTIO I.

U*nde desumuntur signa salutis & mortis?*

R. Ab Essentia : sic, quo minus naturalis crasis, conformatio & unio partium est læsa, eò melius : febres in specie euphemerae & intermittentes minus periculosa : Continua è contra acutæ, incerti semper exitus.

Secundò à Causis, sic si causæ sunt magnæ, malum : secus meliorem notant eventum : unde in specie ea, quæ juvare debent, si non juvant, malum, si non mortem monstrant.

Tertio ab Effectibus : sic quo symptomata in morbis minus à naturalibus deviant accidentibus, seu illæ actiones læsæ, seu excernenda & retinenda vitiosa, seu qualitates mutatae sint, eò meliorem spem, secus malum nunti-
ciant

cianti interim videantur signa hæc prognostica in specie & fusiùs in *Riverio*.

Nota quod morbus incurabilis & lethalis differant: dantur enim incurabiles & tamen non sunt lethales V. G. gibbositas inveterata, claudicatio ex luxato osse femoris, & neglecta eius repositione. Verum quidem est, quod incurabiles sint illi, qui cum ægro, commoriuntur, ut ita per accidens seu laxè lethales esse possint.

Q. III. *Quasunt signa futura criseos, hinc recidiva?*

R. I. Notant *crisim* primò per vomitum, vertigo, dolor capitis mordax, tenebræ oculorum, labii inferioris tremor, sputatio frequens, oris ventriculi morsus.

Secundo per alvum ructus, flatus, & crepitus ventris, cum urinæ retentione sed fecibus alvi semper & maximè die indice fluidis.

Tertio per *Vrinam*, frequens micturitio urinæ copia, diè indice, inflatio in pube, gravitas in hypochondriis, pruritus in extremo pudendi.

Quarto per *hemorrhogiam*, facies & oculi rubentes, splendores observantes, lucis aversio, lachrymæ involuntariæ, stillæ die indice, capitis, colli, & cervicis dolor extraordinarius, ætas Juvenilis.

Quinto per *meneses & hemorrhoides*, si alias illi

isti fluxus sint familiares dolor & gravitas cum tensione & dolore in hypogastrio.

Sexto per sudorem urina subito suppressa cum foecibus alvi solito paucioribus & absentia signorum reliquorum.

Septimo per abscessum, prævia febris diurna, urina tenuis, & cruda dici micta cum signis convalescentiæ, aliàs mortem nunciat: lassitudo in febribus, si resurgenti ex morbo pars quædam laboret.

R. 2. *Signa recidivæ* sunt *Primo* morbi maligni naturam adeò debilitantes ut quid noxii facile maneat.

Secundo Morbi longi.

Tertio ab atra bile vel perversis aliis humoribus orti.

Quarta Morbi Autumno contingentes.

Quinto debilis & mala corporis convalescentis constitutio.

Sexto Febris die non critico & sinè signis soluta.

Septimo Urina post crisin tenuis, minus tincta.

Q. III. *Quæ sit & dicatur facies Hippocratica?*

R. *Hippocrates in Prænotion.* Sic eam describit: *nasus acutus, oculi concavi, collapsæ tempora, aures frigida, & contractæ, imisque suis foris inversæ, cutis circa frontem dura, intenta &*

*resuscitata, & totus faciei color ex viridi pallescens
aut niger, aut lividus, aut plumbeus.*

*Q. IV. Quid in dandis prognosticis uni-
versaliter Medico observandum?*

*R. Ut in iis proferendis sit cautus, in qui-
buscunque morbis, maximè verò acutis, qui
sæpè sunt perfidi. De his omnibus fuse a-
gentem vide Doctissimum & Laudatissimum
Riverium Lib. 3. Instit. Sect. 3.*

*Finis Libri Quarti Institutionum
Medicarum, qui egit de signis
rerum præternatu-
ralium.*

125

INTRODUCTIO

AD

LIBRUM QUINTUM,

SEU

Therapeuticam.

Dictum Initio harum Institutionum, Medicinam esse scientiam practica-
cam medendi humana valetudini, qua
medetur conservando presentem, & re-
stituendo amissam sanitatem.

Membrum primum, nempe conservationem
absolvimus *libro Primo*: ubi considerandus
nobis venit *status Naturalis*: & *libro Secundo*
seu in *Hygieine*, qualiter nam hic status na-
turalis in sanitate constitutus conservari
possit.

Membrum Secundum contemplari incepti-
mus

M m s

mus *libro Tertiò statum* nempe *praternaturali* ; ut autem eò tutius valeat subjectum in praternaturali statu constitutum pristino statui naturali restitui , præmissimus *cognitionem signorum libro Quarto* ut illis animadversis in feliciorum cognitionem morbi deducamur. Tandem tibi præbemus *librum Quintum & Vltimum hujus opusculi* qui offeret remedia cognitum morbum allevandi & *missam sanitatem restituendi*. Antequam autem tractationem eorundem ad eam præmittere quasdam regulas, & monita tam Medico, quàm ægro, necessaria non inconsultum esse duximus :

Et quidem *Prima*

Primarium Medici officium , est antè omnia DEUM revereri ; Initium enim sapientiæ timor Domini.

Secunda : Ad Medicum maximè pertinet naturæ assistere (est enim ejus Minister) in conservanda, quam amissa sanitate restituenda, idque citò, tutò & jucundè, nec temere, nec timidè.

Tertia : Non tantùm sermone, per urbem ambulando & vagando, sed ipso opere verè Medicus habeatur ; Non jactet se plus præstare posse, quàm possit. Neque de arcanis gloriatur, quæ nulla sunt, aut plus scire aliis, quod *Empyrici* non veri *Medici*, inanis & vi-

tuperanda est iactantia , non mercede sed contemptu digna.

Quarta : Visitationes crebras patientum celebret, & in iisdem sedulò vultum, vires, victum, & mutationes morbi examinet & perdiscat: an natura adhuc operetur, an verò nil præstet, & salus desperata sit, undè prudentis Medici erit, cum qui servari non potest, non attingere, nè occisoris nomen nanciscatur, quem fors ipsa peremit, cum ingenti infamia artis.

Quinta: Si natura per se benè agit, quod debet, Medicus non moveat, nec immutet, neque alimentis, neque medicamentis, sed sinat *Hipp. 1. Aph. 20.* Imò si natura valet & morbus est levis, quem ipsa superat, optima medicina, etiam nulla est medicina, vel saltem quies & bona diæta. Si verò morbus gravior, ei quantocius succurrendum.

Sexta: Non sunt mutanda sæpe remedia, quæ ab initio visa sunt bona, licet non succedant *Hipp. 4. Aph. 52.* nisi pertinacia morbi exigat, applicata enim juvant, continuata sanant.

Septima : Non pudeat quemquam Medicum, in arduis casibus tempestive alios medicos in consilium vocare: dico tempestive, serò enim sapiunt Phryges, & sic consultatio sæpe concio funebris auditur. Caveatur in
con-

consiliis contentio & disputatio, quæ Medicos dedecet, & ægros non juvat, sed afflictis addit afflictionem.

Octava: Semper urgentiori & periculosiore succurrat quantocius, etiam remediis temerariis si opus est, teste *Celso*, ne his omissis ægrum certo mortis periculo comittat.

Nona: Morbum parvum non attollat, nec magnum parvi faciat, hoc enim Medici turpis lucri & ignorantiae faciunt.

Decima: Morbo non cognito, ad magna remedia non progrediatur, ne errorem vel periculum committat, & pulmonem curet, ubi ventriculus patitur: Sed potius sequendum consilium *Avicennae*: quod si ignoraveris inquit, quid sit ægritudo, committe eam naturae, non precipitanter agas, sed regimen subtile instituas: Nam summa medicina est, medicina non uti, praesertim si indebite adhibeatur. Unde *Gal. de diebus Decret. cap. 11.* dicit: quaedam peccata committuntur ab ægro, quaedam à Medicis putantibus, nisi quis introgressus ad ægrum, deinde succingens se, vel cataplasma imposuerit, vel perfoderit, vel adusserit, vel clysterem injecerit, vel venam inciderit, vel cucurbitulas adjunxerit, vel confricaverit, vel nutriverit, nil ab eo esse gestum artificiosum. Hinc enim, quoties ad ægrum accedunt, toties peccant, atque hinc

hinc palam fit, quam ægris obsint tales Medici, qui indiscriminatum victu plenissimo, crebra remediorum mutatione, repetitis phlebotomiis &c. digestiones impediunt, atque ut formulas medicamentorum ostendant, illas ex innumeris & oppositis componunt, quibus capiti, hepati, lieni, cordi, ventriculo, inò universo corpori succurrere satagunt; sed certe male, ita nausea & effectus, ac tandem mors testatur.

Undecima: In præscribendis formulis remediorum sit accuratus, ut probè omnia exprimat & scribat & debitè signet, ne quis loco *aq. fontis* legat *aq. fortis*.

Duodecima: In ægris considerata est ætas nempe: *Infantes, Iuvenes, adulti, senes*: Sexus an *mares* an *fæminæ*, & hæ an *liberæ* an *maritæ*, an *menstruatæ*, an *gravide*, an *puerperæ*. *Consuetudo* ratione cujus multa observanda: *Morbus*, an *chronicus* an *acutus*, &c. *Vitæ genus* an laboribus an otio deditum &c. *Regio* an *Hispanus*, *Gallus*, vel *Germanus* &c. *Vires* an *constantes* an *fractæ*, an *resolutæ* vel *oppressæ*; Tandem *Medicamentum* &c.

Decima tertia: *Opiatorum & Narcoticorum* abusum fugiat, nec ea porrigat exhaustum.

haustis , & viribus prostratis, iis enim sunt
viaticum ad æternitatem: Idem intellige de
abusu *purgantium, Vomitoriorum, & venena-*
torum.

Decima quarta : Medicamenta incognita
nunquam ordinet, neque malè præparata,
aut obsoleta, & destructa. His itaque
præcognitis progrediemur ad
Quæstiones.

INSTITUTIONUM MEDICARUM.

LIBER QUINTUS.

EX

Therapeutica.

QUÆSTIO I.

Quid est Therapeutica & quotu-
plex?

R. Est methodus medendi, seu
illa Medicinæ pars, quæ docet mo-
dumquò deperdita hominis sanitas restitui
possit.

Estque *duplex*: *Generalis*, quæ tres primas
morborum species generaliter: vel *specialis*,
quæ dictarum specierum species curare do-
cet; Ad hanc Medicinæ partem reliquæ qua-
tuor, tanquam finem tendunt, quem ista pro-
pius respicit, & ideò reliquæ huic ancillari
debent. Et hæc est *Lapis Lydius*, quo veri
Medici ab Empyricis & ignaris *Thessalis* dis-
cer-

cernuntur : hæc est illa Aurifodina , è qua plures practici ingentes sibi compararunt thesauros ; hæc est illa Medicina Universalis, seu lapis Philosophorum , quæ longe certius quam ille sanitatem restituit ; hæc est quæ *Æsculapio* templa erexit, *Apollinem* inter DEOS posuit, ac *Hippocrati*, divi nomen imposuit : hæc denique omnis medicationis fundamentum seu methodum tradit medendi.

Q. II. Utrum methodus medendi & curatio morborum inter se differant?

R. Parùm inter se differre, quia methodus medendi, nihil aliud est, quàm rationalis via, quâ *Medicus* in Morborum curatione incedere debet.

Q. III. In quo differt *Medicus dogmaticus* à *Rationali Empyrico* & *methodico*?

R. Differt à *Primò*, quod soli rationi ; à *Secundò*, quod soli experientia: à *Tertiò* quod paucis tantum innitatur axiomatibus, & omnia curare velit, *laxo, stricto, & ex his mixto*. Dogmaticus enim utitur ratione seu indicatione, quæ in *philosophia Naturali* fundatur, in morbis in se cognitis & causis perspectis. *Empyricus* experientia in aliquot exemplis jam olim observatis fundata, in morbis & causis non sat cognitis, ubi ratio à priori non satisfacit, *Methodicus* analogismo in similitudine affectûs unius cum altero.

Q. IV.

Q. IV. Cui ergo veri Medici nomen tribuitur?

R. Illi, qui posteaquam ea, quæ hucusque theoretice acta fuerunt, memoriæ optime mandavit, & ea ad sanitatem restituendam & conservandam per Methodum medendi exequitur. Talis enim unice & solus, Indicationibus tanquam propriis instrumentis, uti consuevit, alii vero Medici ut diximus minime.

Q. V. Quæ ergo conditiones requiruntur ad debitam curationem faciendam?

R. Sunt tres, quibus tanquam firmissimis instrumentis uti debet, nempe: ut *cito*, *tuto*, & *lucundè* curet; *Cito* fit curatio si nulla agendorum omissa fuerit occasio, & remedia apta usurpata fuerint. *Tuto*, si morbum expellat discrete, sine metu recidiva, nullamque ægro adferat noxam, & remedia adhibeat experta, & usu probata, *lucundè* si ea remedia eligat, quæ gustui grata, & cum minori molestia ægri usurpentur.

TITULUS I.

*De Methodo Medendi
Generali.*

QUÆSTIO I.

Quid est hæc Methodus, in quo consistit & quid considerat?

R. 1. Est illa Medicinæ pars, quâ per indicationes auxilia inveniuntur, ad primas tres morborum species; & horum specierum species specialiter curandas.

R. 2. Consistit in accurata inventione & artificiosa remediorum applicatione, in cuius iudicium rationale Medicum unice doceat legitima medendi methodo uti.

R. 3. Considerat *tria* *Indicationem* scilicet *Indicans* & *Indicatum*. Item *finem* scilicet sanitatem, seu auxilii inventionem, seu curationem, qua sanitas recuperatur: *subjectum* corpus sanabile: *Medium* indicationem per quam remedia inveniuntur. Sive autem hanc methodum *Artem* sive *scientiam* dixeris, parum ad rem facit. Hæc methodus rursum duplex est *ordinaria* & *extraordinaria*.

Ordinaria est, quâ per *Indicationes* auxilia inveniuntur ad deperditam corporis sanitatem recuperandam, seu morbos curandos servato indicationum ordine, quem servant causæ morbificæ, in generatione morborum, nempe: Initium faciendo à causis pro-catharticis remotis ad propinquas progrediendo, ut sic ex asse, modò generationi morborum, correspondeat eorundem modus solutionis: hæc quoque victum medicamentis præfert, medicamenta ferro, ferrum igni, ignem desperationi.

Extraordinaria est, quæ non servat indicationum ordinem, sed ordine inverso, primum postremæ indicationi utpotè urgentiori satisfacit: unde vocatur hæc methodus *mitigatoria, palliativa*, sive illud urgens sit causa proxima, sive morbus, sive urgens symptoma.

Q. II. *An Iudiciosus magis, quàm memoriâ præditus consulendus sit medicus?*

R. *Iudiciosus*: cùm hic non visa solum & audita, sed cuncta penetret, non temerariam amans medicinam conjecturalem, sed rationem & experientiam fundatam.

Q. III. *Quæ in primo accessu ad agrum ex Hippocrate sunt notanda?*

R. Ut ex agro vel adstantibus quærat, quæ patitur, ex qua causa, quot jam diebus, an alius sit aperta, & quo victu utatur: dein vires,

ætas, pulsus & urina considerentur. *Quid patiatur*; eruitur pars affecta: *Ex qua causa*; omnis causa interna & externa, proxima & remota elucescit: *Quot jam diebus*: tempus & status morbi prodit. *An alvus sit aperta*: Utrum laxandum vel non, docet. *Quo victu utatur*; an appetitus vigeat vel non, vel hoc vel illo victu utatur inotescit.

His factis consideret benè: An curationem (si casus lethalis) instituere debeat: quid agere oporteat: quomodo: perque remedia: In morbis enim desperatis Medicus curam non aggrediatur sine prognostico, ne famam occisoris incurrat, ejus, quem fors occidit V. G. *phthisi consumata, marasmo, apoplexia fortis, vulnere lethali &c.*

Q. IV. *Quæ in omni cura rite instituenda sunt notanda?*

R. *Tria*: ut cura primo sit *Tuta* sine metu recidivæ per *remedia probata*. Secundo *Cita* per *remedia efficacia*. Tertio *Iucunda* per *gratia*, quantum possibile est. Hoc facilius præstabit, si morbum ex suis signis & causis debite eruerit.

TITULUS II.

*De Indicatione in Gene-
re & in specie.*

QUÆSTIO I.

*Quod & quale est illud medium, quod medi-
cum quasi manuducit, ut mox ideam mor-
bi, ejus causam, & ei oppositum remedium
concipiat?*

R. *Indicatio, ut mox ante diximus.*

II. *Quid est Indicatio in Genere & quotu-
plex?*

R. 1. Est comprehensio juvantis seu reme-
dii, seu *indicati* unà cum comprehensione no-
centis, seu *indicantis*, seu morbi citrà observa-
tionem seu experientiam & analogismum, ;
adeoque est unius ex altero illatio V. G. o-
mne illud quod in corpore humano aliquid
indicat, indicat vel sui conservationem vel
ablationem; *Item*: quod juxta naturam est
& corporis integritatem spectat, illud est
conservandum, quod præternaturam est, il-
lud tollendum; *Item*: contraria contrariis
curantur, similia similibus conservantur. Hic
non strictè contraria, neque tantum opposita

intelliguntur, sed omnia ea quæ ita ad se invicem sunt, ut in corporis nostri œconomia simul esse nequeant, sed posito uno, alterum ex quacunque causa removeatur : Sic camphora (calida) *Erysipelas* tollit, non quia frigida est, sed quatenus obstructionem pororum & canaliculorum tollit, & sanguini circulum liberum restituit, atque sic *inflammationem Erysipelatosam* aufert.

Sic etiam ly similia similibus conservantur cum grano salis est intelligendum : obstat enim *Hipp. lib. de locis in homine : Propter similia oritur morbus, & propter similia oblata ex agris quidam convalescunt?*

R. Et hunc locum cum grano salis quoque intelligendum esse : nempe : quod si corpus fuerit temperatum, ad illius conservationem tantum exacte similibus opus est, id est mediis æquè temperatis, nullaque qualitate evidenter excedentibus : Si verò corpus fuerit intemperatum, quale plerumque esse solet (licet in latitudine sanitatis constitutum) non simpliciter *similia* conducent, quin potius ansam dabunt morbis V. G. senex ob naturam senilem & deficientem gaudet temperamento frigidioris & sanguine minus spirituofo & inflammabili, si hic se vellet similibus conservare, id est medicamentis minus calidis, minus spirituosis & pabulum flammæ vitali minus sufficiens submi-

nistrantibus, is potius prostermeret, penitus suam naturam & in præsentissimum periculum morborum & mortis sese conjiceret, sic etiam si cholero in sanitatis latitudine constituto, vellemus conservandi gratiâ concedere & præcipere usum calidiorum rerum non naturalium ob rationem similitudinis, eum potius ad morbum pelleremus, quam ut sanum conservaremus.

Et hac ratione intelligendus est *Hippocrates*: *propter similia oritur morbus*: id est imprudenter adhibita: Undè prudentia Medicopu est, quæ consistit in hoc ut exactè per spectum habeat, in quo sanitatis gradu & statu versetur homo, qui conservari debet: Sic V. G. si fuerit *naturâ cholericus*, ut conservetur in sanitatis latitudine, oportet similia miscere frigidioribus: licet enim contraria addantur, manet tamen medicatio palmaria: *similia similibus conservanda esse* in suo vigore, cum sint *secundùm quid*, id est limitata, & appropriata huic vel illi subjecto. Hinc manifeste patet quod Methodus curandi per similia spectet ad *sanitatem præsentem* in quacunque latitudine, gradu, seu statu constitutam.

Methodus verò curandi per contraria ad sanitatem deperditam illas spectat, indicationes à rebus secundùm naturam. Hæc à rebus præternaturam, cum rebus secundum

naturam collatis, modificatis & appropriatis.

Proindè jam adhuc declarandum venit alterum Medicorum, imò omnium hominum proverbium & axioma : *Contraria contrariis curantur*; vel *contraria contrariorum sunt remedia*: Hoc indubitatè esse veritatis & universalissimum esse canonem Medicum, ipsum vulgus contestatur, patet & hoc ex definitione Hippocratica *Medicina*: *Medicina est additio & ablatio*: *ablatio quidem eorum quæ excedunt, additio vero eorum quæ deficiunt*: ergo sequitur contraria contrariis curantur. Sed

Dices: Hippocrates de locis in homine, ut mox ante diximus, asserit: *per similia oblata ægris convalescunt*: Ergo ex hoc videtur sequi implicantia & contradictio, si enim per similia oblata fit curatio, ergo *contraria contrariis curantur*, non erit universalissimus scopus & Canon.

R. Hanc difficultatem jam dudum solvit Gal. 6. Epid. sect. 2. tract. 9. ubi dicit, *operari simile, velut dolor dolorem sanat*; velut vulgus loquitur & putat: *major dolor curat minorem*. Verùm enim verò hoc falsum esse, si sic intelligatur, clarè patet. Non enim dolor curationem doloris efficit, sed remedium cum dolore conjunctum, doloris causam & auctorem delet: Evidens enim est, quod symptomatis nullius fiat curatio primariò, sed cura-

tio fit symptoma efficientis morbi ; Sic V. G. (ut exemplorum faciamus clariorem) evulsio dentis dolorosa, non per dolorem juvat, sed per remotionem causæ morbificæ in dolente dente antea præsentis : Sic etiam ustio in dolore *Ischiadico* dolorem inducendo, non tollit dolorem, sed auferendo humorem, dolorem efficientem ; ergo per *modum morbo contrarium* : Sic pariter Aquæ frigida affusio in *terano* correpto Juvene (de quo *Gal.*) non operatur simili sed contrario respectu morbi, modo : Dum nimirum frigus aquæ effluvium calidi sanguinis cohibens, calidum copiosius esse interius faciat, quatenus eum intrò cogit suâ vi, eumque quasi compellit fugitivum per antiperistalsin ad interna, ubi auctior redditus calor, causam eò confidentius aggreditur morbificam.

Undè benè *notandum* : *Primo* nunquam revera & primariò similia esse vel esse posse remedia *similium* in curatione morborum, sed semper contraria ; & licet aliquando ità videatur, non tamen effectum curationis dependere à *simili* quâ rali, sed quia vel contrarius sub illo simili latet scopus, vel etiam manifestè contraria fit operandi ratio, prout jam in allatis exemplis ostendimus, sed

Notandum Secundo : Quod quemadmodum, mox suprà de similibus ostendimus,

nempè *similia* in methodo conservanda suas admittere limitationes & restrictiones: Ità & contraria suis opus habent correctionibus & temperamentis, ut aliquando remittant à nimio gradu contrarietatis, quia contraria quæ in toto pugnant, non solum ægrum, sed & Medicum superant, teste *Gal. II. Meth. Med. 12.* & reverà summa omnis curationis hæc esse debet, præcavere nimias in contrarium mutationes, quæ valdè nocent corporibus teste *Gal.* Ratio autem hujus temperantiæ (inter contraria) est, quia omnis morbus præsupponit adhuc aliquod subjectum vivens, & ita aliquid residuum de sanitate, & hæc similibus debet conservari ut supra diximus.

Præterea morbi aliqui magis, aliqui minus recedunt à statu secundum naturam: nihilo minus omnes sive hi sive illi quodammodo participant aliquid de Natura: proindè morbi, & earum causæ non penitus & violente sunt extirpandæ, quatenus fundantur in partibus naturalibus, humoribus, spiritibus &c. sed tantum sunt immutandæ magis vel minus, prout recessus major vel minor à sanitate exegerit: secus enim si Medicus fecerit, nec cito, nec tuto & jucunde curabit: cum alias quoque notum sit à mitioribus ad fortiora præsidia ità etiam contraria progrediendum & universalialia seu communia, parti-

cula.

cularibus seu specificis contrariis præmittenda esse.

His breviter declaratis & limitatis manet firmo talo stans fundamentum illud indicationum universale, contraria contrariis curari, neque enim hoc aliquando verum esse potest, aliquando falsum, sed semper & ubique manet verum, & quisquis scopum hunc neglexerit, ab eo confunditur tota *methodus medendi*. Vide plura in Institutionibus *Riverii* fol. 151. & *Tozzi* fol. 216.

R. 2. Ad quæstionem *quotuplex* sit Indicatio: Est vel *curatoria*, quæ morbum per sua contraria vel *præservatoria*, quæ causam morbi decentibus auferendam: vel *vitalis*, quæ vires vitales similibus & quidem specificis conservandas: vel *mitigatoria*, quæ symptomata urgentia hoc vel illo mitiganda docet. Unde *Indicatio* est verum artis medicæ arcanum. Indicatio iterum alia est *generica*, quam communis & generica indicantis natura suppeditat, alia *subalterna*, quam subalterna indicantis natura suppeditat, alia *specifica*, quæ à speciali indicantis natura petitur. V. G. in exemplo esto *Ventriculi intemperies frigida*, in secundo gradu *generica indicatio* est, morbum esse tollendum. *Indicatio subalterna* est intemperies, morbum esse alterandum. *Indicatio specifica* est, morbum intemperiei frigidæ in secundo

do gradu , esse calefaciendum in secundo gradu. Alia rursum *Indicatio* est *artificiosa* quæ artifici , alia *Inartificiosa* , quæ vulgo est nota ; alia utilis alia inutilis quæ per se patent.

Q. II. *Quenam , ut Indicatio curatoria à morbo ritè desumatur sunt consideranda.*

R. Ut *primò* gradus contrarietatis ritè notetur.

Secundò Pars affecta per sua contraria alteretur , non tamen nimis : Sic cerebro V. G. nimis frigida, stupefacientia, nervis acida ; pectori frigida , acida, adstringentia vel nimis siccantia : oculis acria, fumosa ; Cordi nimis calida, frigida, vel potentia volatilia, nocent.

Q. III. *An ergo Indicatio , sinè omni ratiocinio, experientia seu observatione & analogismo fiat ?*

R. *Indicatio primariò & generatim* sine his fit & fieri potest saltèm expressis : quia quàm primùm patet naturæ aliquid molestum, eo ipso ex insito quodam principio statim indicatur genus ipsius auxilii, sic percepto frigore , calorifica inquirimus , acum infixam evellimus &c. *Secundario vero & speciatim* saltem implicite illis maxime eget, quia indicatio est quasi tertia mentis operatio , seu syllogismus ergo *ratiocinium*.

Analogismus est inventio remedii, desumpto ab alio simili affectu, aut alio simili remedio.

TITULUS III.

De Indicante in Genere & in specie.

QUÆSTIO I.

Quid & quotuplex est Indicans in Genere?

R. 1. Est agens in corpore vivente permanens, ex se auxilium suggerens, ad præsentem hominis sanitatem conservandam & amissam restituendam. Hæc definitio Indicans

tantum *curatorium* comprehendit, non *conservatorium*, cujus finis est sanitatem conservare. Patet igitur *verum indicans* quatuor requirere ut *Primò* corpus afficiat, id est agat, vel naturam tuendo vel destruendo.

Secundò in hoc existat, id est debet esse præsens, nec præteritum, nec futurum sed permanens.

Tertiò sit notum intellectu, alias non posset quidquam indicare quia esset ignotum.

Quar-

Quarto, unum non nisi unum indicet, unde nisi unum esset, non posset unum indicare, quia unum non nisi uni est contrarium.

R. 2. *Duplex: res scilicet secundum & præternaturam in corpore existens: vi hujus quadruplex est, vel curatorium seu morbus, vel præservatorium seu causa morbi, vel utale seu vires vel mitigatorium seu symptoma urgens, quod plerumque causæ morbificæ rationem induit.*

Dico urgens, quia symptoma quæ symptoma strictè indicans esse non potest, cum à morbo & causa morbi dependeat, & illis ablati cessat, & licet symptomati mitigatio debeat, id tamen fit, non quæ symptomati sed quatenus ob vehementiam causæ rationem induit & morbum vel producit vel auget.

Q. II. *Quæ est differentia inter Indicantia?*

R. Inter plura *Indicantia* id, quod magis præcipuum, est verum *indicans*, reliqua *coindicantia* seu *consentientia* dicuntur. *Coindicantia* sunt indicantia, quæ cum alio *Indicante* idem auxilium postulant.

Consentientia sunt, quæ cum *Indicante* ad idem auxilium faciunt: Sic V. G. febris ardens est *Indicans* remedium frigidum: *Coindicans* est *Bilis accensa* seu exaltata, quæ febris

causa est, *Consentiens* est ætas juvenilis, tempus æstivum.

Si Indicantia præcipua dissentiunt, tunc hæc *contraindicantia*: Si vero *coindicantia* dissentiant, *correpugnantia* vocantur: Si tandem *contra indicantia* ab alio vincantur, permittentia audiunt:

Unde patet *Primò*: Id, quod *indicantia*, in unum conspirantia jubent, faciendum esse.

Secundò: Si *Indicantia numero equalia*, digniori parendum est, viribus nunquam neglectis: *Indicatio* enim à viribus desumpta omnibus anteponenda etiam morbo & causæ morbi. Si *inequalia* pluribus obediendum est, indicante magis urgente potius considerato, & reliquis non omninò neglectis.

Q. III. Quid est *Contra indicans*, *Contrà coindicans*, & *correpugnans*?

R. 1. *Contra indicans* & *Indicans*, quod insinuat rei agenda, quæ ab Indicante insinuatur.

R. 2. *Contra coindicans* est, quod simul cum alio *contra indicante* postulat contrarium ei, quod ab indicante insinuabatur.

R. 3. *Correpugnans* est, quod cum contra indicante ad idem auxilium facit, sic febris aliqua indicat frigida; *contra-indicat*, humor crudus, *contrà coindicat*, frigidus

gidus stomachus : *correpugnat* ætas senilis & hyems.

Dices : Natura ipsa in specie indicat , quia est morborum medicatrix , ergo non eget alio indicante.

R. *Cum Helmontio , tract. Ignotus hospes & tract. catharri deliramenta* ; Natura est triplex *stans* , quæ morbos V. G. Ephemeram , catharrum , sua spontè restituit , in his est natura medicatrix , Medicus tantum Minister. *Sedens* in gravibus malis , in quibus ut surgat moveri & cogi debet , in his Medicus est Director naturæ. *Iacens* , quæ ex se nunquam surgere potest , nisi Medici ope , & tunc Medicus est Naturæ Dux & adiutor.

Q IV. Quæ sunt morbi indicantia in specie ?

R. Curatoria sunt ipsi morbi in specie. *Præservatoria* sunt *causæ morborum* : Scilicet humores seu succi nostri corporis , hinc spiritus &c. *vitalia* sunt vires quæcunque conservandæ vel restituendæ. *Mitigatoria* sunt *symptomata urgentia* , si scilicet tale minantur periculum ut morbi vel causæ ablatio expectari nequeat , sed prius mitigari debeant.

TITVLVS IV.

De Indicato seu Remedio, Auxilio seu Praesidio in Genere & in specie.

QUÆSTIO I.

Quid est *Indicatum* & quotuplex in genere?

R. Est id, quod ab *Indicante* monstratur, scilicet: *iuuans remedium seu medicamentum*, & duplex est, dum vires seu naturale conservat, vel praternaturale tollit. Undè etiam quadruplex est, *curatorium*, morbum: vel *praeservatorium*, causam tollens: vel *vitale vires conservans*: vel *mitigatorium*, symptoma mitigans.

Q. II. An remedium idem sit quod materia remedii?

R. Non: Remedium enim id ipsum est, quod ab *Indicante indicatur*: hæc vero, quæ indicationi ut Instrumentum satisfacit. V. G. Remedium sit vomitus instituendus; *Materia*

ria ejus erit vinum emeticum, vel syrupus emeticus: vel evacuatio est *remedium*, manna *materia* remedii &c.

Q. III. Quæ ad debitum remediorum usum & administrationem requiruntur?

R. Sex: *Primò vires* seu *efficacia* remedii quæ pro majori vel minori recessu à naturali statu sit varia, modò major modò minor.

Secundò: Quantitas seu *Dosis*, quæ rursum variat pro partis affectæ substantia, conformatione, situ, præstantia ac sensu; hoc est, vis morbi sit in summo, Dosis summa danda. Si in Mediocri, mediocris: Si in minimo minima; habito tamen respectu ætatis; Sexûs, virium &c. Si pars *densa* est, suffert validius remedium, *rara* mitius. Pars *profunda* latens fortius, in *superficie* mitius: Pars *nobilis* mitius, *ignobilis* fortius: Pars *exquisitus* sensûs mitius, *obtusè sentiens* fortius. *Quantitas* autem remedii non desumitur hic à materia ejus, sed ab ejus virtute, & efficacia, sic V. Chimica dantur ad pauca grana. Hinc inferre denter.

Quæres, An Remedium debeat morbo semper esse æquale, ut vult Gal. vel an debeat esse fortius vel remissius?

R. Hoc totum dependere à Iudicio Medici: æquale quidem est tutius: Fortius quod

dem citius curat, sed cum periculo: *Remissus* seu *mitius*, curat tutius (nisi sit periculum in mora) sed tardius. Hæc autem locum non habent in morbis *conformationis* & *solutæ unitatis*, in his enim debet esse æquale remedium, si enim quis luxatum membrum ad *tres digitos*, vellet ultra *quatuor vel sex digitos* reducere: nam sic iterum esset luxatum.

Tertio Modus, quo spectat non tam *adhibendi ratio*; Nam alterantia V. G. proximè applicantur, ut immediatè agant; purgantia vero assumuntur, ut per convenientia loca materiam educant: quàm *forma remedii*, quæ in partibus V. G. obstructis liquida, in aliis aliter requiruntur, admodum etiam spectat an semel, aut bis, partitè aut confestim, in orgasmo violentè, in lentà febre, lentè agendum.

Quarto Locus, cui & per quem remedia sunt administranda, an per vomitum, purgans, diureticum, diaphoreticum, salivatorium, clysteres, in brachio, vel pede.

Quinto tempus exhibendi vel generale unum scilicet è *quatuor* anni temporibus. Vel *particulare*, dies scilicet & hora, manè vel vespèri, antè vel post cibum.

Sexto Ordo sumendi: Sic, id, quod causa vel argens jubet symptoma, præmittendum. Ad-
ego.

Septimo : Effatam Epiphanii Ferdinandi *nullum adhibere remedium* , quandoque *remedium est*. Undè inviolabili lege observandum dicit ; ut quandoque à remediis abstinemus, maximè quando natura multitudi-
ne & diuturnitate remediorum & dolorum afflicta fuit, nam minus non est Medicus qui utiliter amovet, quàm qui admovet remedia. Undè si Medicus ad curam cogitur, quam desperatam prævidet , ut fundatò se munia prognosticò, necesse est, nam prognosticum Medici æstimationem auget, & minuit, summa quandoque medicina est , medicina non uri.

Q. IV. Quanam sunt Indicata curatorum in specie ?

R. Sunt remedia morbis specialiter contraria. Sic *Primò*, *Morbus* intemperiei calidæ per frigida , acidæ per alkalia, acris & fæcæ per temperantia & dulcificantia tollitur.

Secundò Morbus vulgò occultus per appropriata alexi pharmaca seu medicamenta repellentia, & sublationem causæ, undè venenum ore sumptum vomitorio, aëre haustu sudorifero; morsu vel ictu inflicto cucurbitulis &c. extrahitur.

Tertiò Morbus intemperiei cujusdam partium per appropriata & specifica alterantia : Si acidæ intemperies per alkalina , alkalina per acidæ : viscida per attenuantia : acris per tem-

perantia : calida per refrigerantia & sic de omnibus aliis, sed cavendum nè quid nimis, & nè ultrà mediocritatem fiat correctio & alteratio : nimis frigida & nimis acra acida, natura & nervis, oculis & pectori inimica, mediotutissimus ibis.

Morbi totius substantia à quibusdam dicti, quos ad morbos intemperiei in *Pathologia* retulimus, curantur per alexipharmaca appropriata, quorum vis in saturando, absorbendo, exagitando, præcipitando, sudores movendo, calefaciendo, incrassando, inviscando &c. consistit : Si Medicus tempestive vocetur, vomitorium leve, pingue locum habet, partim ut venenum eliminetur, partim ut contenta in ventriculo utpotè fermentum veneni ejiciatur : In vulnere à morsu, lètu, venenati animalis applicentur cucurbitulae, ferrum candens, cæpæ, fermentum, Theriaca, camphora &c.

Quarto Morbi organici & quidem *atonici* seu languor fibrarum, per moderatè adstringentia, balsamica : *figura vitiosa* per sui reductionem in statum naturalem : *via obstructa* aperientibus & *aperta* claudentibus, densantibus, unientibus & consolitantibus : *partes exasperatae*, levigatione & vicissum : *pars deficiens*, sui restitutione, & correctione saltem paliativa, *abundans* verò ablatione, ferro, igne, vel medicamentis præstanda :

da: *magnitudo aucta* imminutione vel per medicamenta, resolventia, absummentia, caustica potentialia vel actualia & vicissim: *Situs partis praternaturaliter sejunctus*, repositione coalescentia, sejunctione: *soluta unitas* unionis tollitur: fit autem in partibus *unio*, ducit. *Primò* externum, & heterogeneum prius & vulnere eximitur. *Secundò* labia adducuntur. *Tertiò* Adducta servantur. *Quartò* symptomata avertuntur accessu aëris semper impedito. Istis autem satisfit per *quinq; operationes chyrurgicas* scilicet

I. *Syntesin*, quâ partes separatae, fractae vel luxatae, tum ossæ, tum molles, & carnosae uniuntur: huc serviunt *extensio*, *coarctatio*, *conjunctio*, *deligatio*, *repositio*.

II. *Diartehosin* qua ossa compressa, & distorta ad pristinum statum reducuntur, hinc *emplastrum tenax*, in cranii depressione, in aliis verò partibus *thorax ferreus*, aliaque ferrea, item *ocrea*, *fascia* ritè adhibitæ serviunt.

III. *Diarefin*, quâ continua separantur, quâ *sectio* & *ustio* serviunt.

IV. *Exarefin*, qua superflua eximuntur, vi cujus inter alia etiam foetus ex utero, urina ope catheteris flexilis &c. extrahuntur.

V. *Anapleurrosin*, qua Deficientia restituntur

tur. De his plura dicemus ubi de fonte chyrurgico egerimus.

Q. V. *Quanam sunt Indicantia preservatoria?*

R. Sunt remedia causas morbificas tollentia, inter quæ est *Primo evacuatio*, quæ est vitiosi humoris è Corpore eductio & est

I. *Universalis* è toto corpore, ut transpiratio, purgatio, sudor, urina, salivatio universalis; vel *particularis*, humorem parti impactum evacans, quæ potius post revulsionem & derivationem convenit: ut sunt *Salivatio particularis, sternutatio, expectoratio, clysteres, cucurbitula, sanguisuga, visicatoria, fonticuli, setacea*.

II. *Sensibilis*, per ductus ordinarios, vel extraordinarios arte apertos: vel *Insensibilis*, per poros insensibiles contingens, & *resolutio* audit.

III. *Artificiosa*, quæ remediorum ope: vel *spontanea* quæ citra remedium fit, & hæc nunc *critica*, seu *naturalis* est, vi solius naturæ benè operantis, nunc *symptomatica*, vel vi materię contingens, quantitate aut qualitate vitiosa naturam præposterè irritantis, vel virium imbecillium, hinc partium debiliū.

Secundo Revulsio, quæ est humoris in partem fluentis, vel jam illapsi, in contrariam partem

tem mediante evacuatione facta averfio, habitatione ad humoris fluentis originem, vasorum communionem, & rectitudinem.

Tertio Derivatio, quæ est humoris in partem fluentis in vicina parte per evacuationem averfio, fervata vasorum unionem.

Q. VI. *Quanam sunt Indicata vitalia?*

R. Sunt *cordialia* & in primis *analeptica* seu *reficientia*, ex debitâ victûs ratione petenda. Huc quoque spectant Indicata à spiritibus desumpta, qui primario indicant, se esse conservandos, nam spiritibus conservatis, vires quoque & natura conservabitur, è contrâ si Spiritus à naturali statu (ut in pathologia diximus) aberrant, in statum naturalem sunt reducendi: Undè si spiritus in *quantitate* seu *excessu* copia, vel nimia explosione peccant, sunt mitigandi, figendi, & modificandi, illorumque motus (à quo potissimum eorum excessus dependet) cohibendus. Si è contrâ in *defectu* peccant, quem defectum inevitabiliter debilitas virium sequitur, spiritus sunt restaurandi iis, ut mox de motu imminuto. Si peccant *qualitate* seu *substantia*, ea conveniunt, quæ humoribus alterandis sunt dicata, si peccant *motu aucto*, mitigandi, figendi, & sufflamminandi ac cohibendi per acida incrassantia, opiata &c. Si peccant *motu*

motu immutato, excitandi per cordialia, volatilia, spirituosâ, frictiones, si peccant *motu depravato* proderunt antipileptica, antispasmodica, &c.

Q. VII. *Quæ sunt Indicata mitigatoria?*

R. Illa, quæ urgentia mitigant symptoma-
ta, ut V. G. opium, quod universaliter omnia
mitigat symptomata, exceptis lipothomia, &
soporosis affectibus, in quibus magis nocet;
in specie mitigatur dolor, per *anodyna*, seu do-
lorem lenientia, vel *narcotica* seu sensibilita-
tem obtudentia. *Vigilia & deliria* per *hy-*
pnotica seu somnum conciliantia, aut *narco-*
tica: *fluxus alvi & vomitus* per abstergen-
tia & adstringentia: *sitis* per refrigerantia &
humectantia: *hemorrhagia* per revellentia,
repellentia, adstringentia, & obstruentia. *Li-*
pethymia per Spiritus reficientia &c.

Q. VIII. In quo consistit vis opii & quæ
requiruntur ad debitum ejus usum.

R. 1. In sulphureo quodam principio
spirituum volatilitatem, impetum & mobili-
tatem sufflaminate & quasi ligante.

R. 2. Ut *primò* succo quodam stoma-
chico, appropriato, hinc debita fer-
mentatione vis ejus narcotica corriga-
tur.

Secundò: Viribus constantibus & in prin-
cipio, vel augmento exhibeatur, & quidem
O o s cum

cum appropriatis, vel diaphoreticis, vel præcipitantibus, vel purgantibus, vel specificis, ut indò feliciùs corrigatur.

TITULUS V.

De Materia Remediorum.

QUÆSTIO I.

Quid est materia Remediorum, quomodo invenitur, & unde desumitur?

R. 1. Ipsa *indicata* seu remedia in specie.

R. 2. Invenitur triplici modo, seu viâ:

Primò Ratione, quæ est demonstratio-
num formatrix, de qua egimus in *physiologia*
de sensibus internis.

Secundò Experientia, quæ est observatio
unius rei, in pluribus individuis, eodem mo-
do se habentis, quæ vim legis obtinet, caute
proinde ex historiis, & observationibus col-
ligenda est, nè locò *Experientie falsitatis* ar-
guamur.

Tertio Analogismo, qui ex similitudine af-
fectûs ignoti, in alio cognito hauriatur, simi-
litu-

litudo autem hæc desumitur , vel inter affectus eodem modo se habere apparentes; *vel* inter remedia V. G. *Dentes apri* , *carduus benedictus* &c. ob aculeos , contra pleuritidem: *vel* inter membra V. G. *serophularia*, contra *serophulas* , *perfoliata* contra *rupturas*.

Nota : Inter hæc tria primatum obtinet *experientia* , *fida* , & *Illustrata per rationem* , quia omnis ratio in naturalibus sensuum , præsupponit observationem (juxta illud: nihil est in Intellectu , quod non prius fuit in sensu) adeoque experientiam hinc omnia *specificæ*, seu *approbriata usu* observata, *experientia* confirmata, & *rationis* scrutinio dilucidata sunt.

Nota Secundò: si auxilia inveniuntur per rationem perfectus formatur syllogismus. V. G. quidquid canaliculos minimos partium à sanguine in iis stagnante liberat, Inflammationem tollit, sed camphora & antipleuritica hoc præstant, ergo camphora &c.

Nota Tertio : *Per Experientiam*, exemplorum plurium æqualium fit Inductio, hoc modo : Vel verum est carduum benedictum flor. rhead. &c. hos & illos juvisse, vel non est verum : Si verum est , ergo æquè aliuni pleuriticum curabit : Si verum non est , ergo saltè tentandum permittitur.

Nota

Nota Quartò: *Per & Analogismum* ab uno exemplo fit argumentandi forma hoc modo: *Petrus* tali morbo laboravit & sanatus est, hoc vel illo remedio; ergo etiam *Paulus*, sic curabitur, qui eodem Petri affectu laborat.

R. 3. E triplici fonte, scilicet *Dietetico*, *Chirurgico*, & *Pharmaceutico* desumitur.

TITVLVS VI.

De Remediis è fonte Dietetico.

QUÆSTIO I.

Quomodo hic consideratur fons iste & quæ ejus remedia in specie præcipua?

R. 1. Consideratur hic diæta prout in morbis convenit, ut id quod secundum naturam corpori adhuc inest, conservetur & ita instauretur ad deperditam sanitatem sensim recuperandam.

R. 2. Sunt sex res non naturales, prout ubivis conveniunt, administratæ, præcipuè verò & principaliter *cibus* & *potus* sub nomine *victûs*, quia cibus & potus, sunt vera nu-

tritionis objecta, quibus vires conservantur, reliquæ res non naturales, sunt tantum causæ adjuvantes, ut nutritio benè vel malè fiat. Undè de hoc, in hoc Libro *Therapeutices* agemus, quia proprie ad eam pertinet. Cætera enim quæ diætam concernunt in *Hygiene* dilucidè discussimus.

Q. II. Quid est victûs in morbis & quod duplex in genere?

R. 1. Est principalissima remediorum materia in morbis è fonte diætetico sumpta, quâ solâ sæpius sanitas recuperatur & vires conservantur, hæc enim materia diætetica, sicut à viribus propriè indicatur, sic à morbo & causa morbifica coindicatur, vel prohibetur.

R. 2. Est *triplex* quò ad suam *formam* seu *substantiam tenuis*, qui vires conservat, sed non nihil diminutas: *crassus*: qui non tantum conservat, sed etiam auget. *Mediocris* qui vires in eodem statu conservat. De his jam etiam egimus in *Hygiene* de rebus non naturalibus. *Victus tenuis* iterum suos habet gradus *Primo Exquisite tenuis* per ptisanam colatam, panatellam, pyra, poma &c.

Secundo: simpliciter & absolute tenuis per ptisanam non colatam.

Tertio: Exquisite tenuissimus facta olim per solam inediam.

Quar-

Quarto : Absolutè tenuissimus per solam mulsam.

Q. III. Utrum sit differentia inter victum tenuem & attenuantem?

R. Quod sic : attenuans enim qualitatem, tenuis formam victûs signat.

Q. IV. Quæ in victu morbis convenienti considerantur ?

R. Quatuor : *Primò substantia seu forma, cuius victus est vel plenus, crassus valens seu firmus*, qui alimentis euchymicis & solidis, multumque nutrientibus, ut carne vervecinâ, vitulinâ, hædinâ, agninâ, hinc avibus montanis, caponibus, phasianis, attagenibus, pullis gallinaceis, columbis &c. vel *tenuis* qui jusculis caponum &c. carniūque aliarum : vel *mediocris*, qui hordeatis, panatellis ac contusis institui potest. Hæ *victûs species in morbis omnibus*, pro diversa horum & virium constitutione conveniunt. Sic in *chronicis victus plenior : tenuior* enim nocet ; in acutis *tenuis* quadrat, & eo *tenuior*, quo magis morbus crescit, nè natura in morbo expugnando versata; à cibi copia distrahatur. Incidenter

Quæres : Vtrum gravius sit peccatum in victu nimis crasso an in nimis tenui?

R. Distinguendo hoc modo : in morbis longis & periculosis gravius est peccare in victu nimis tenui, quàm crasso; quia in tenui
 æger

eger non posset durare, sed delinqueret teste Hipp. 1. aph. 5. At in morbis acutis gravius peccatur in crasso, quam nimis tenui: Et hoc docet quotidiana experientia, nè afflicto addatur afflictio & periculum periculo.

Secundò: Quantitas ex Hippocrate & experientia, in morborum maximè acutorum principiis sit notabilis, talis tamen nè morbum vel cruditatem in ventriculo & intestinis latentem adaugeat. In augmento minor & in statu minima, ob paulò ante dictam rationem.

Tertiò: Vires altera: es seu qualitas præter alimentosas victui inexistentes: hæ sint morbo semper contrariæ, interim condonandum aliquid *temperamento, consuetudini, & ætati*: nè victus nimis contrarius, vel repente mutatus nimis noceat. Contingit enim sæpè quòd morbus victum contrarium postulet, consuetudo autem & temperamentum similem in hoc & similibus casibus securissimum est, victu medio & temperato, nisi morbi urgentia aliud suadeant, quæ præferenda est consuetudini: sic etiam si vires sint debiles, & causa morbifica valde urgeat parum & sæpè est alendum.

Quartò: Tempus seu Utendi occasio seu oportunitas &
I. *Cibandi in febribus continentibus seu*
quæ

quæ sine typis affligunt, tempore aliàs consueto: *in continuis* in remissione exacerbationis, *in intermittentibus* in intermissione vel sine paroxysmi, si hic sit longior: in aliis morbis *exacerbationes habentibus*, in fine harum, vel post has: interim si febris à materia acri, inedia, laboribus &c. oriatur & æger sit gracilis, deliquii & convulsionis periculum immineat, cibus parùm ante paroxysmum adhibeatur: *in intermittentibus subintrantibus*, hoc est quando unus paroxysmus nondum finitus, alter jam incipit, æger in fine statûs primi paroxysmi cibandus est; quia natura jam aliquo modo superior & ab imminente nondum afflicta digestionem incumbere potest.

II. *Potandi in continentibus*, quoties sitis urget. In continuis finito exacerbationis impetu, quotiesque placet: In *intermittentibus* post frigus, horrorem &c. corpore totaliter calido & maxime naribus, & pedum digitis: in aliis morbis post exacerbationis impetum sed condonandum aliquid consuetudini, & circumstantiis. His Quatuor

Quintò: Addimus modum cibos exhibendi, hoc est an paulatim, an repetitis vicibus: & hoc indicatur à viribus & morbo, ut patet ex sequenti quæstione & ipse docet Hippocrates

tes 1. aph. 17. & Galen. hoc loco in Commenta-
rio.

Q. V. Unde tota cibandi ratio, & in
primis forma & substantia morbis conve-
niens, deducitur?

R. Ex virium & morbi collatione, consi-
deratâ tamen ægri naturâ, aliisque coindi-
cantibus, vel prohibentibus: Sic qui cre-
scunt, difficulter ferunt jejuniû, sic in mor-
bis etiam acutissimis, etiam in ipsis paroxys-
mis, ob gravem virium lapsum, concedun-
tur juscula carniû, pullorum, caponum &c.
iteranda post tres vel quatuor semper horas,
seu alterata succo limonum &c. sed non: in
vires acutis panatella bis vel ter in die, item
præparata collata, cum jusculo carniû, consu-
mata & contusa cancrorum, avicularum,
gallarum, in longioribus victus plenus con-
ceditur.

Nota, vires hic dupliciter sunt consideran-
dæ: *oppressæ* vel *resolutæ* seu *dissipatæ*. *Op-*
pressa id est à sanguinis vel humorum crudo-
rum copia, & hæ plerumque non egent ciba-
tione, sed potius evacuatione. *Resolutæ*, id
est sanguinis & spirituum dissipatione & hæ
gent cibo & instauratione: Unde si vires
sunt debiles paucum postulant cibum: me-
diocres mediocrem: validæ copiosum.
Morbus si habet paucos humores copio-
sus cibum exigit: si habet multos humo-

res paucum. Si verò morbi & vires alternent, urgentioris in cibando habenda est ratio.

Q. VI. An enemata nutrientia & confortantia possint conferre aliquid?

R. Sic: portionibus scilicet spirituosioribus per intestina diffusis ægri vires saltem conservant, si non instaurant, maximè si in major copia præscribantur, sæpiùs reiterentur, diutiùs retineantur.

TITULUS VII.

De Remediis è fonte Chyrurgico.

CHyrurgia à *chiros* quod est manus & *gia* idest *actio*, est pars Medicinæ ministrata, quæ versatur & docet rectam operationem, beneficio manus & instrumentorum sanitatis præsentis vel deperditæ gratiâ, perficiendarum administrationem. *Objecta* ejus sunt Instrumenta & operationes simul. Instrumenta enim sola nil præstant sine operatione. Undè

QUÆSTIO I.

Quæ sunt Instrumenta Chyrurgica?

R. Instrumenta chyrurgica quædam sunt *naturalia*, quædam *artificialia*. *Naturalia* sunt aër, lumen, ignis, famuli, ministri &c. *Artificialia*, quamvis propè innumera sint, ea tamen hisce sequentibus nominibus comprehenduntur vel ad hæc facile reduci possunt. Sunt verò vel *magna* vel *parva*, *aspera* vel *levia*, *dura* vel *mollia*, *usitatoria* vel *rariora* &c. ut sunt: *Acus*, *filum*, *forfex*, *forseps*, *stylus*, *scalpellum*, *culter*, *novacula*, *serra*, *hamus*, *funis*, *spongia*, *cochlear*, *capsula*, *canaliculi*, *perforati*, *fasciæ*, *splenia*, *plumaceoli*, *terebra*, *trepanum*, *malleus*, *phlebotomum*, *cultellus*, *scarificatorius*, *cucurbitula*, *volsella*, *spatula*, *specillum* *oris*, *specillum* *uteri*, *specillum* *ani*, *pyxides*, *lappi*, *filamenta*, *turunda*, *ferramenta* *ad fonticulos* *inurendos*, *setaceum*, *syringotomus*, *Anulus* & *cucurbita* *ocularis*, *scalpra*, *trochlea*, *aseres*, *ferula*, *Catheter* & alii *siphones* & alia quæ hodie dum à curiosioribus excogitantur & ad operationes summè necessaria sunt. De quibus vide *Paræum*, *Aquapendentem*, *Hildanum*, *Sculdetum*, *Blancardum* &c.

Q. II. Quæ & quot sunt operationes chyrurgicæ?

R. De his jam egimus mox antè tit. 4.

Q. 3. ad finem : Nihilominus dicimus, operationes chyrurgicas ad *quinque Classes* commodè reduci posse.

Prima Synthesis, seu conjunctio separatorum.

Secunda Diarexis, seu disjunctio conjunctorum.

Tertia Exarsis, seu remotio excedentium.

Quarta Anaplerosis, seu restitutio deficientium.

Quinta Diarthrosis, correctio curvatorum distortorum, & impressorum. Ut autem hæ operationes clariùs capiantur, & quomodo commodum naturæ corpori & circuli sanguinis præstent, ad captum deducantur operæ pretium duximus cujusque exemplum afferre.

Primò: In Synthesi seu unione separatorum quando vulnus conglutinatur per fasciam vel suturam, sanguinis motus ex solutione continui impeditus, quodammodo redditus liberior ad caloris influi in parte vulneris conservationem & promptiorem coalitionem.

Secundò: In Diarexi seu in solutione conjunctorum, quando in venæ sectione, vel scarificatione, vel motus naturalis dum stagnat vel temperata qualitas dum effervesceat, refluatur: Vel (aliud exemplum) quando

accretis, id est imperforatis, vel in ano, vel genitalibus operatione ritè factâ, sanguinis & chyli à sordibus depuratio, & seminis collecti licita & debita excretio promove-
tur.

Tertio: In Exaresi, seu in extirpatione superfluum, quando pars excrescens, vel gangrenosa seu sphacclata, rescinditur, sanguis ab inquinamento & motu impedito liberatur.

Quarto: In Anaplerosi, seu in restitutione deficientium, quando caro restituitur, sanguinis quoque integritas juvatur, ut folliculus moveri & multiplicari possit.

Quinto: In Diarthosi, seu in contortorum, curvatorum & impressorum curatione, quando V. G. in cranii compressione, relaxatione, sanguinis & spirituum animalium motus antea impeditus inflammationem vel corruptionem minatus redditur liberior & spirituum elaboratio felicior. His expeditis
sequitur

Q. III. Quænam operationes chyrurgicæ ad singulas classes reducuntur?

R. I. Ad *Synthesim* pertinet *deligatio*, hæc hanc rursus spectant: *fasciatio spleniotomia*, *plagularum impositio*, *ferularum applicatio*, *laquei circumplexus*: *Deligatæ partis collocatio*, *extensio*, *repositio*, *membrorum*

Pp 3 &

& in specie *ossium repositio*, *sutura*, *glutinatio* &c.

R. 2. *Ad Diuresim*, spectat *sectio*, *ustio* & *ad sectionem* rursus pertinent: *Vena sectio*, *Arteriotomia* vasorum in fronte & temporibus *dissectio*: *Abscessuum apertio*: *Scarificatio*, *paracenthesis*: *Suffusionis* seu *cataractae punctio*: In durioribus partibus *limatio*, *Perforatio*: *terebratio*: *trepnatio*: *serratio* &c.

R. 3. *Ad Exeresim* pertinet, præter varias sanguinis missiones, *Hyrundinum*, *applicatio*: *Extractio*: *amputatio*: *abscissio*: *extusio* *evulsio*, &c.

R. 4. *Ad Anaplerosin*, pertinet potissimum *chirurgica curtorum* quando vel portiones nasi, vel auris ex alterius vel hominis vel bruti carne per insitionem, restituantur, & agglutinantur. Huc quoque spectare posset, *sanguinis transfusio*, ex uno animal in hominem, aut aliud brutum, spectat & huc *frictio*: *rubrificatio*: quatenus hic sanguis & succus nutritius ad partes allicuntur.

R. 5. *Ad Diarrthesin* spectat: *attractio*, *diductio*: *elevatio*: *compressio* &c.

Nota harum omnium vel forsitan adhuc aliarum inveniendarum notitiam, longè facilius, longò usu consequeris, quam jugi librorum lectione vel auditione. Pra

xis enim omnium optima rerum Magistra.

Q. IV. Quænam circa rectam operationem administrationem observandæ regulæ?

R. Duae: *Prima* ut cito, tuto, & jucundè fiant, quantum licet: nam neque celeritas, neque jucunditas, semper locum habet: *miser cordia chyrurgi sæpè est perditio agri.*

Secunda: Ut circumstantiæ *subjecti, causarum, operantis, loci & temporis*, probè attendantur.

Q. V. Quænam sunt hæc remedia, quæ ex fonte chyrurgico desumuntur, & ubi conveniunt?

R. 1. *Principaliora* & in praxi usitatiores sunt: *arteriotomia, venæ sectio, hirudines, cucurbitula, frictions, ligaturæ, fontanellæ, setæcum & vesicatoria.*

R. 2. *Conveniunt in morbis extremis*, cum horum magnitudo, contumacia, vehementia requirant remedia extremè exquisita.

Q. VI. Quid est arteriotomia, quis finis, & curritur nobis usus?

R. 1. Est arteriæ sectio, phlebotomo, seu scalpello facta.

R. 2. *Finis* est, ut sanguinis arteriosi de-
siderata quantitas evacuetur, maximè ubi

derivatio requiritur in affectibus capitis hinc oculorum & aurium inflammationibus, Cephalea, hemicrania, phrenitide,

R. 3. Rarò fit ob imperitiem Chyrurgorum nostrorum, hinc periculum aneurismatis: sed si debita fiat deligatio & minores ossique immediatiùs superjacentes eligantur arteriæ V. G. in temporibus, frontè, retrò aures, occipite, manibus & pedibus, cavendo majores ramos, nullum periculum subest: deligatio autem maneat, usque ad octo vel novem dies: cavendum autem nè multum de sanguine arterioso mittatur, nè repente concidant, vel syncope oriatur.

Q. VII. Quid & quotuplex est phlebotomia seu venæ sectio, quæ venæ secantur?

R. 1. Est remedium præ aliis evacuationibus celerrimum, securissimum, tolerabilissimum, & utilissimum, naturæ ipsius similes evacuationes instituentis imitatrix & est apertio venæ, phlebotomia facta, ut sanguis venosus pro libitu & necessitate extrahatur.

R. 2. Est *primo Evacuatoria*, qua simpliciter sanguis evacuatur, nulla habita ratione venarum.

Secunda Revulsoria, qua in opposita regione respectu partis affectæ.

Tertia Derivatoria, qua ex ipsa parte affecta, vel huic vicina sanguis extrahitur. Quid *revulsio* & *derivatio* Antiquis sit vide Infrà ut. 10. De evacuante medicamento. Stante autem circulatione sanguinis, à recentioribus, non nisi *evacuatoria* admittitur, ut enim *revulsoria* admitteretur, ea non in *venis*, sed arteriis fieri deberet, sed quis sanguinis fluxum indefinentem revocabit? Verum tamen ut Antiquos salvemus & Recentiores non offendamus, dicimus tamen non obstante circulatione sanguinis, *Revulsionem* & *derivationem* fieri posse venæ sectione, nimirum incisâ venâ sanguis trahitur ex arteriis & partium substantia (id est arteriolis capillaribus) cui secta vena, si propinqua sit, erit *derivatio*: Si distans *revulsio*: Et sic *revulsionem* universalem & particularem explicat *Ettmüllerus* in Instit. Med. in fol. 285. De Plethoræ diminutione. De Evacuatione omnes conveniunt, illa enim evacuat, ventilat, circulationem perficit & multa mala avertit, *Vicarius* idem tenet de *revulsoria* quod *Ettmüllerus* vid. Instit. lib. 5. cap. 3, §. 3. in fol. 252.

R. 3. *In superiori vasorum regione secantur.*

Primò: *Vena frontis;*

Secundò: *Ranina* sub lingua.

Tertiò: *Basilica* seu *epatica* in flexura cubiti brachii dextri ad intra.

Quartò : *splenica* in eodem loco ex altero brachio, sub hac & illa exstat arteria, unde ex harum mala sectione oritur *aneurisma*.

Quinto: *Cephalica* seu *humeraria* in utriusque brachii flexura ad extra : sub hac nervus latet, & hinc ex ejus mala sectione oritur punctura nervi, accidens periculosissimum.

Sexto: *Mediana* seu *communis*, in medio flexuræ utriusque brachii, quæ securissimè secatur.

Septimò : *Salvatella* utriusque manûs, inter annularem & minimum digitum.

Octavò : *Cephalica* manûs utriusque inter pollicem & indicem :

In *Inferiore vasorum regione*. Primò *saphena* utriusque pedis ad internum malleolum.

Secundò : *Ischiatica* ad externum.

Tertiò : *Vena* sub utroque genu.

Quartò : *Cephalica* pedis utriusque circa majorem digitum: his additur *salvatella* pedis ut in manu. Præmissis itaque Generalioribus: Incidenter

Quæres : Quis Auctor fuit venæ sectionis?

R. Cum Plinio Lib. 8. cap. 26. *Hippopotamus*

mus seu Equus Marinus: Hic (teste Plinio)
affidua satietate obesus exit in littus, recentes
arundinum cœsuras specularis, atque ubi ac-
cutissimum videt stipitem imprimens corpus,
venam quandam in Cute, velut alii in crure,
vulnerat, atque ita profluvio sanguinis mor-
bidum alias corpus exonerat, & plagam limo
rursus obducit. Inter Homines Podalirius,
dicitur primus exercuisse, & *Syrnam Damathi*
Carie Regis filiam ex tecto delapsam, detra-
cto ex utroque brachio sanguine salvâsse, il-
lamque deinde, Patrem hominis ingenium
admiratum, ei in Uxorem tradidisse, Cherso-
neso in dotem attributa.

Sed Chrisippus, Medius Aristogenes, Eri-
stratus, Strato inter veteres, Helmont, Car-
theus &c. (inter Recentiores) cane pejus
& angue venæ sectionem fugiunt, & è præ-
sidiorum numero tollunt, aut saltem tollere
conati sunt.

Sequentibus Annis *Galenus* iterum venæ
sectionem recepit, quem secuti omnes ferè
Medici, usque ad Paracelsi tempora. Pa-
racelsus verò rursus de Phlebotomia du-
bitare cœpit, quem secuti sunt plures; in spe-
cie *Crollius*, *Severinus*, *Hartmannus*, *Querceta-*
nas, *Faber*, *Poterius* &c. ex novissimis *Carthe-*
sus, *Helmont*, qui lib. de feb. Cap. 4.
dicit: nullum sanguinis detractatione detrimen-
tum majus inferri posse. Plura contrà &
pro

pro venæ sectione vide in Instit. *Luce* *Tor*
zii; *De Phlebotomia* fol. m. 256. & sequenti-
 bus.

Q. VIII. An in uno, eodemque
 membro venarum delectus sit observan-
 dus?

R. Non: cum omnes in eundem ra-
 mum coeant, & ex arteriis ab uno ramo seu
 flumine emergentibus sanguinem excipiant.
 Unde parum interest, cujus lateris vena sece-
 tur vel qualis secetur, sed hoc in praxi obser-
 vandum, ut semper majorem magis conspi-
 cuam & melius secabilem eligamus: In re-
 tentione menstruorum praxis docet vena
 pedis præ alia superiori secanda, ad facilitan-
 dum naturæ motum. Quandoque tamen
 Patientibus connivendum est, ne gratis of-
 fendamus.

Q. IX. Quæ sint cavenda in venæ sec-
 tione?

R. 1. Nè aliquam ex venis secando, ad-
 jacens nervus vel arteria tangatur.

R. 2. Nè si vena profundius secetur &
 pertundatur interius foramen majus fiat,
 nam ex *primo* oritur punctura Nervi & gra-
 vissima accidentia: Ex

Secundo Aneurisma: Ex

Tertio Ecchymosis seu gravissima sugillatio
 sanguinis in toto brachio vel pede.

Q. X.

Q. X. Quæ indicant, ac coindicant venæ sectionem & quæ prohibent?

R. 1. Strictè loquendo venæ sectio à nullo indicante indicatur, quia non est indicatum, sed materia remedii, pluribus indicata utilis: *Probat*ur: quia si ab aliquo indicaretur, esset à plethora, sed illa non indicat, nisi sanguinis diminutionem, quæ fieri potest venæ sectione, cucurbitulis: hirudinibus, victus parcimonia, exercitiis &c. ergo venæ sectio non est ipsum Indicatum, sed merè materia remedii, valdè generalis tamen, nam pauci sunt morbi, in quibus modo vires consent, venæ sectio, ut materia remedii, non exposcitur, præcipuè ubi sanguis peccat nimia quantitate, *vel* ubi in vasis minùs rarescit, seu stagnat, *vel* coagulatur, *vel* ubi turget & in partem aliquam violentè ruit, *vel* ubi extravasandus putatur, *vel* actu extravasatur, & hæmorrhagias symptomaticas, & lethales minatur, undè laxè & generaliter loquendo potest dici per excellentiam *Indicatum*, proindè

R. 2. Indicat hanc *morb*us *magnus* *vel* *præ*sens, *vel* *imminens*, qui dependet à vitio sanguinis *Primò in quanto* dum *vel vera* *vel* *apparens* adest *plethora*, quàm tamen *Neoterici* quidam negant, dicendo sanguinem benè constitutum exuperare & majori mole molestare non posse: quia ut laudabilis suam
cir-

circulationem ritè absolvit & superfluas partes debitè deponit. Sed *Plethoram* dari, docet ratio & experientia, & licet non semper adsit *vera Plethora*, adest sæpius apparens, ut dicit *Ettmüller*. De Plethora an detur, quid sit & alia illam concernentia vid. supra in *pathologia* de causis morborum. Undè & venæ sectio & aliæ sanguinis depletiones locum habent.

Secundò : In quali & indè resultante vitio nunc in motu maximè *intestinali*, seu hic sit *deficiens* ab oppressione seu *excedens*, ut in febribus &c. nunc in *circulari* seu *progressivo*, quando adest sanguinis extravasatio vel stagnatio in quadam parte.

Ex quo patet, quod etiam in *cacochymia*, seu vitio sanguinis ex mala *qualitate* venæ sectio convenire possit, quia dissolvit sanguinem, jam ferè coagulatum, faciendo majorem locum in venis ad motum celerrimè versus cor, præterea partem aliquam illius demendo facit, ut reliquum melius diæta, exercitiis vel medicamentis corrigatur : Item Si massam sanguinis nimis calidam & tenuem, intra debitos circulationis limites continet &c. Quamvis certum sit *cacochymiam*, promptius corrigi medicamentis alterantibus & contraria diæta, quàm venæ sectione.

R. 3. *Coindicant Primò vires vitales pri-*
ma-

mario semper attendendæ seu *illæsa*, quæ è pulsu magno æquali & respiratione tali parent: seu *læsa* per oppressionem & à pulsu vario confuso & inæquali indicantur.

Secundo: *Ætas florens, temperamentum sanguineum, anni tempus vernum, vitæ genus regio temperata, vel calida & sicca: victus plenior & liberalior.*

Tertiò: *Terror.*

Quartò: *Evacuationes non critica, vel critica, si diminutæ aut excessivæ sint, symptomata vehementia.*

R. 4. *Prohibent vires debiles per resolutionem, quæ fit vel vi morbi vehementioris, vel diurni, vel doloris fortioris, vel laboris vel inedia, vel ætatis infantilis & senilis, hyemis vigoris morbi, vel morbi frigidi &c. non tamen semper; necessitas enim non habet legem: Nam robustus senex firmus Puer, mulier prægnans benè habens, tutò ferunt venæ sectionem teste Hippocrate pervices, non unâ vice.*

Q. XI. Cur ergo *Helmontius*, & ejus affectæ nullatenus venæ sectionem admitrant.

R. *Helmontium*, uti in multis, ità in hoc fuisse singularem, sed sinè ratione & experientia, cum suo magno damno: Pleuritide enim correptus, venæ sectionem primò renuens, postea sed sero anhelans, præmature obiit;

obiit ; discant proinde *ejus affecta* cautius mercari , & rationi & experientiæ à natura ipsa institutæ, cuius Minister est Medicus, obtemperare : Natura enim sæpe hæmorrhagias & alias sanguinis depletiones per varias vias instituit , quibus à sarcina sanguinis se liberat. Nos sicut Phlebotomiæ usum veneramur, ita abusum summe detestamur.

Q. XII. Quis designat locum Venæ sectionis & quantitatem sanguinis detrahendi ?

R. 1. Locum monstrat ipse *morbus* , *symptoma* grave , exigens nunc evacuationem , nunc revulsionem , nunc derivationem.

R. 2. Quantitas notatur à morbo requirente & viribus maxime admittentibus : cæterum pro evacuatoria venæ sectione , seu sit proprie talis, seu revulsoria , seu derivatoria uncia. 5. 6. 7. vel 8. sufficiant, pro *ventilatoria* verò 3. 4. vel 5.

Q. XIII. An si sanguis copiose emittitur, nobis hoc sub climate plus damni, quam fructus afferat ?

R. *Plus damni* : Nam per copiosam venæ sectionem spiritus ei inexistentis emittitur , lymphæ debite diluens & resolvens educitur, unde sanguis ad coagulationem disponitur & secretiones succorum hinc inde instituen-

da

dae languent ; quare non juxta *Galenum* usque ad *animi deliquium* , vel juxta *Hippocratem* ad *caloris usque mutationem* vena secanda est , cum totus sæpe sanguis æqualiter affectus sit : nec plures simul & semel *aperiende* sunt *venae*, ob varia pericula : nec sufficiens sanguinis detrahendi quantitas ex fluxionis remissione & pulsûs mutatione colligenda, cum ista sæpe serò nimis contingant, sed melius est repetitis vicibus facere , sic enim non ita subitanea fiet in ægro mutatio.

Q. XIV. Quis sit primarius venæ sectionis scopus & usus ?

R. *Primarius* est imminutio sanguinis : *Secundarius* vero ejus modificatio seu ventilatio, in multis morbis urina suppressa, partu difficili, Inflammationibus, contusionibus, &c. In modificatione sanguinis circulationis, in gravibus doloribus &c. Per venæ sectionem enim , plures partes subtiliores , ob motum, calorem intendentes, proscribuntur, in quorum locum cum novo chylo sæpe longe rudiores succedunt, minùs agiles & mobiles, & sic sanguis ad meliorem statum reducitur ; in stagnatione etiam, & impedito motu multum præstat ex rationibus alibi datis, præsertim cum dempta venæ sectione portione reliqua faciliùs movetur.

Q. XV. Quando Venæ sectio est administranda

stranda seu quo tempore? quod est duplex: *necessitatis seu curationis*, vel *commoditatis*, seu *preservationis*.

R. *Citrà necessitatem*, *vernali*, hinc *autumni tempore*: die à constellationibus & quadraturis Lunæ libera: hora antemeridiana, post coctionem scilicet peractam; recte Hippocrate 7. aph. 54. *Vrgente veronecessitate semper*, nullo tempore, die aut hora, nisi exacerbationes contraindicent, observatis

neque astra, neque calendariorum signa attendenda, neque etiam dies caniculares.

Q. XVI. An piaculum sit in ægri vitam & Medici famam, *in continuis* quibuscunque febribus, corpore licet taliter qualiter plethorico, *venam non secare*, vel saltem venæ sectionem non repetere?

R. Non: Nam constat ejusmodi febris sine venæ sectione, aliis remediis feliciter tolli, & forsan securius, cum in febrium principii sæpius malignitas non cognoscatur, quæ dein à venæ sectione potius adaugetur, quæ tenus inde vires, si non ex se, saltem per accedens exhauriuntur.

Q. XVII. An Inflammationes sine venæ sectione curari possint, & unquam curari sint?

R. Affirmative: Nam sanguis stagnans qui inflammationem causat, tutò, citò & eundem remedio resolvente, & acidum co-

gulans imbibente diaphoretico resolvitur :
confirmant hoc *Helmontius* , *Bartoletus* ,
Geenerus , *VVierus* & alii. Item *Erysypelas*
vix non semper sine venæ sectione cura-
tum.

Q. XVIII. An vitium liquorum nostro-
rum in quali V.G. scabiem , scorbutum &c.
constituens venæ sectionem requirat, & nunc
in malignarum principijs , exanthematibus
potius symptomaticè erumpentibus , liceat
venam secare?

R. 1. *Non requirit*, si enim sanguinem
ad ultimam usque emiseric guttulam, hæc vi-
tiosa erit.

R. 2. Licet quidem, sed securius & fe-
licius præcipitantibus , & simul alexiphar-
macis fixis , ceu optimis peccantium hu-
morum digestivis ille fervor compesci-
tur.

Q. XIX. An omnis venæ sectio in mor-
borum acutorum statu sit nociva & prohi-
bita : & an parcior & sæpius repetita venæ
sectio non sit securior, largiore semel insti-
tuta?

R. 1. Non: Sic hirudinibus omni tem-
pore sanguinem sæpè cum fructu exhauri-
mus.

R. 2. Parcior venæ sectio est securior,
quia vires in hac non affatim subtrahuntur ,
undè certius restituntur.

Q. XX. *An pregnantī, menstruantī, vel puerperæ vena secari possit?*

R. 1. Affirmativè, & quidem semper, si morbus magnus requirat, securius autem quarto mense usque ad septimum, dantur enim quædam gravidæ, quæ, nisi vena secetur, abortiunt, obstagnantem sanguinem uterum gravantem. Imò sæpè sanguinem vomunt, & graves fluxus sanguinis patiuntur.

R. 2. Sic: Si menstrua sint diminuta in pede, si nimia in brachio.

R. 3. Pariter ut in menstruantē, si vere adsit morbus magnus, & menstrua ac lochia ritè fluant, venæ sectio omnium primò in pede, ut fluxus (utpote decenter constitutus) conservetur, instituatur.

Q. XXI. *Quæ sint requisita antè in & post venæ sectionem notanda?*

R. Ut *Primò*: Si morbus magnus vel symptoma urgeat, clyster tantùm præmissio venæ secetur.

Secundò *Aeger*, reficiatur iusculo antè venæ sectionem & omnia ea præstet dirigens *chirurgus*, vel etiam *Medicus*, quæ ubivis præstantur.

Tertiò *Imminens animi deliquium* à pulsatione, pallore faciei oscitatione, oculorum vertigine &c. facilè agnoscendum, digito subindè venam obdurante prohibetur

præfens verò aqua frigida inopinatè faciei injecta, vel odorante naribus adhibito, vel iussulo sumpto removetur.

Quartò si venæ sectio reiteranda, plagæ, gossypium oleo tinctum imponatur.

Quintò Chyrurgus, quo meliùs vena in conspectum veniat, eam liget suprà locum aperture (non infrà: ut Idiotæ faciunt) ut sanguis venosus ad cor rediens non nihil in vena sistatur: præterea etiam venam fricare debet, & manus ægri comprimi: tandem secet venam firmâ manu non tremulâ, factò foramine mediocri, non nimis magno, nè affatim effluat, non nimis parvo, nè tenuior tantum prodeat: post sectam venam, si sanguis non effluat, relaxandum non nihil vinculum, quod simul coarctat arteriam venæ vicinam, vel patiens tussiat, ad motum sanguinis excitandum, manumque sæpiùs moveat cum digitis ad eundem effectum.

Q. XXII. *An venæ sectioni arbitrariæ purgatio præmittenda, & an somnus post venæ sectionem sit nocivus?*

R. 1. Non: Nisi vulgo satisfacere volumus: prudentius enim pro varietate sanguinis emissi, si quidem hic nobis aliquid monstrat, corpus evacuandum, si enim jam à rebus suis est liberatus, cui bono quæso creditur? clyster vel leve remedium, locum inde habere potest.

Qq 3

R. 2.

R. 2. Somnum quibusdam à venæ sectione horis effluxis nocere posse, ratio dissuadet: Imò bonum censeo, quia vires recuperat, hoc tamen benè observandum, nè somno, ob motum membri, rursus vena aperiat, & inscio sanguis fluat ad usque deliquium vel interitum.

Q. XXIII. Quando & quid de sanguine emisso judicandum est?

R. Tribus à venæ sectione horis sanguis judicetur.

R. 2. *Bona vel mala sanguinis conditio*
Sic optimus est, qui benè fibrosus, multum concrescens, substantiæ instar epatis, cum splendore rubens, & moderatè supernatans serum obtinet, signum enim est roboris, bonæ chylicationis, sanguificationis, nutritionis; ab hac deflectit *Primò Tenuis* ad tactum baccilli diffiliens.

Secundò Crassus, difficulter effluens, & finibilis, fundo vasis tenaciter adhærens, citoque concrescens.

Tertio Putridus, sub pellicula tremula quamen continens, ob unionem & mixturam massæ sanguinis turbatam, fibrillis calore evanescente in superficie coeuntibus in pelliculam.

Quartò Crudus, crustâ rectus albâ, glutinosâ & densâ, cruditatem chyli nuntians.

Quintus

Quinto Graveolens, corruptionis & sulphuris impuri dominantis index.

Sexto Variiegatus, instar marmoris miscellam turbatam, hinc facilem corruptionem indicat.

Septimo Viridis veneni indicium.

Octavo Nigricans vel *macula nigra*, ob effætas sulphuris & terræ portiones, vi effervescentiæ præcipitatas.

Nono superficies saniosa & cinerea, ob cruditatem & deficientem sanguinis exaltationem, & spirituaſcentiam.

Decimo serum copiosius, sanguine instar insula innatante, ob potum liberaleni, vel renes affectos, vel transpirationem, aut urinam paucam.

Undecimò spuma & bullæ, nunc ob pulmones affectos, nunc ob sanguinis agitationem, nunc ob crudas, crassas, & viscidas portiones, quas aër subintrans, in vesiculas attollit, nunc ob magnam distantiam vasis à vena aperta.

Q. XXIV. Utrum prima venæ sectio liberet à morte ut vulgus credit.

R. 1. Si debitè & tempestivè in casu quocunque necessitatis fiat, quod sic:

R. 2. Alias ridiculum est: Sic enim omnes suspendendi per venæ sectionem possunt à morte liberari.

Q. XXV. Quid sunt hirudines seu sangu-

guisugæ , quibus partibus applicantur & in quem finem ?

R. 1. Sunt animalcula (si jejuna) teretia, cum capitibus parvis, ventre coloris hepatici, caudâ tenui : eligendæ , quæ aqua limpida inhabitant , & mediocres : antequam applicantur, locus aqua sacharata, vel sanguine columbino inungatur : sugant donec ipsæ cadant , alias aculeos in corpore relinquant : vel sale tacti, mox decidunt : nutriuntur aqua recenti, cui quandoque modicum sacchari addendum.

R. 2. *Applicantur venis*, non tam minoribus , quàm majoribus : Ordinariò vero *Primò retro aures* in acutarum augmento vel statu, ob vigilias aut deliria in plethoricis.

Secundò Hemorrhoidalibus venis tam internis, in affectibus hypochondriacis : quàm externis, pro malis : capitis, renum, uteri, dorsi coxendicum &c. dum applicantur , vel teneantur involutæ in strophio vel fistula aliqua : Si irreperant in intestina , fiat injectio aquæ falsæ, calidæ, idque sæpius. Si deciderunt , pars vel vapore calido ex sede perforata, vel fotu tali adhuc fovenda ut melius fluant ; fluxus autem continuari potest pro viribus, una, duabus, vel tribus horis : si sit nimis , aliquot adstringens applicatur V. G. Crepitus lupi &c.

Q. XXVI. Quid sunt cucurbitulae, quibus partibus applicantur, & in quem finem?

R. 1. Sunt vascula stannea, vitrea &c. à figura sic dicta, cum, vel sine scarificatione, nunc parva, nunc magna, & ventosae scilicet cucurbita dictae.

R. 2. Dorso inter *scapulas*, in brachiis humerò, in cruribus *femori*.

R. 3. Usus est *Primò* pro humoribus im-
paetis eliciendis, veneno per morsum commu-
nicato extrahendo.

Secundò Lumbis, pro *ventilatione, cruribus*,
promensibus ciendis, in oculis ophtalmicis ad
scapulas, hypochondriis vel *pedibus* in hæmor-
rhagia narium, *infra mammæ* in hæmorrha-
gia uteri, *renibus* has deorsum trahendo in
urinae suppressione, denique pro alimento in
partem trahendo &c. modus applicandi bal-
neatoribus notus est.

Q. XXVII. Estne menstruus usus cucur-
bitularum approbandus?

R. Non; Hinc ut consuetudo mala sen-
sim desuescatur, optimus enim & sæpè ipsi
parti proximè apponendus sanguis educitur
& furatur.

Q. XXVIII. Quid est fonticulus, cui-
nam parti applicatur, & cujus est usus?

R. 1. Est parvum ulcus arte factum in

Qs

par-

parte sana, ferro, vel igne, nunc actuali, nunc potentiali.

R. 2. *Locus* est.

Primò Nucha inter secundam & tertiam vertebram colli, pro capite & oculis etiam in infantibus, duorum annorum.

Secundò Brachium in interstitio muscoli *deltoidei* & *bicipitis*, quinque digitis transversis à flexura, pro malis capitis, aurium, oculorum, faucium vertigine, apoplexia & primario in defluxionibus.

Tertio Crura suprà vel infrà genu in parte interna ubi fasciæ crurales ligantur, in ischiatico, uteri, mensium & hæmorrhoidum malis.

Quartò Infrà septimam thoracis vertebram, & inter costas, pro vomica pulmonum. Quis usus sit fonticulorum? dico paucis: est certus dolor, incertus effectus. Modum applicandi docet chyrurgia.

Q. XXIX. Quid est setaceum, ubi & in quem finem adhibetur?

R. 1. Est species fonticuli, seu est *corda serica* vel filum congestum, quod per cutem, ministri digitis vel forfice, à subjacente carne subtractam, ignita vel non ignita acu trajicitur, & ut melius operetur, sæpius movetur & trahitur.

R. 2. Primariò in nucha inter primam &

& secundam vel inter hanc & tertiam vel etiam quartam vertebram.

R. 3. Plus prodest , quàm duo fonticuli ad eundem finem , sed longè est molestius.

Q. XXX. *Quid est vesicatorium , ubi , in quem finem applicatur & quando nocet ?*

R. 1. Est species remedii fortius vesicantis , quo vi cantharidum pulverisatorum, nunc sub forma emplastri usualis, nunc sub forma cataplasmatidis ex fermento , & aceto fortissimo mistarum vesicæ excitantur.

R. 2. *Locus est* , vel totum caput derasum, vel pone aures, maximè *nucha*, vel musculosa in brachiis supra carpum pars, vel in cruribus propè *inguina* , aut quatuor digitis transversis supra malleolum internum.

R. 3. Maturè in acutis & maximè malignis, in capitis affectibus , quibuscunque defluxionibus , & tandem in erysipelate retrocedente, si parti affectæ applicetur.

R. 4. Nocet in gravidis instantibus mensibus, renum vesicæ & meatûs urinarii vitiis , quia cantharides vias urinæ exulcerant, ità & nervosas partes lædunt.

Q. XXXI.

Q. XXXI. Quid sunt frictiones & earum usus ?

R. 1. Frictiones fiunt linteo calido, manu, panno, eæque ad cutis rubedinem, cum vel sinè dolore : Primæ vocantur *asperæ* hæ *leves*.

R. 2. Usus & effectus est idem cum cucurbitulis.

Q. XXXII. Quid sunt ligaturæ & earum usus ?

R. 1. Sunt constrictiones partium.

R. 2. Usus earum est revulsorius & derivatorius jam quasi olim exolevit : adhibentur tamen , quandoque in hæmorrhagiis & aliis gravibus fluxionibus ut retardent & supprimant, sed sæpe iis solutis cum major damno & impetu vel saltem periculosa humorum stagnatione.

Q. XXXIII. Quid est cauterium & quotuplex & ejus usus ?

R. 1. Cauterium est instrumentum chirurgicum ex ferro, auro vel argento confectum, quod postquam incanduerit, actuale inurendi vim obtinet, cujus magnitudine & forma variat.

R. 2. Cauterium est duplex , *Actuale* & *Potentiale* : *Illud* , ut dictum est ferum candens : quo pars exuritur. Hoc (quod & causticum dicitur) est idem quod vesicatorium.

R. 3

R. 3. *Usus actualis* est, sistere sanguinem violente ex arteriis & venis fluentem : *Usus Potentialis* est ut vesicatorii : præterea servit pro aperiendo apostemate &c.

Q. XXXIV. An per operationes chirurgicas, exceptis *arteria & vena sectionibus* contra vulgi opinionem è toto corpore fiat evacuatio, & an evacuatio sit illarum scopus unicus ?

R. 1. Affirmando, secùs contrà sanguinis circulationem statueremus.

R. 2. Negando : *Variis* est scopus sci-licet vel revellendi, & avertendi, vel derivandi, licèt evacuandi ferè semper sit *primarius scopus*.

TITULUS VIII.

*De Remediis è fonte
pharmaceutico de-
sumptis seu de medi-
camentis eorumque
facultatibus.*

P*harmacia* est pars medicinæ, proponens
verum medicamentorum, pro sanitate
conservanda & recuperanda usum & effe-
ctum. *Subiectum* pharmaciae est medica-
mentum Græcis φαρμακον dictum, à *Galenos*
manus Deorum.

QUÆSTIO I.

Quid & quotuplex est medicamen-
tum?

R. I. Est id, quod corpori ægro suppe-
ditatum, hoc à statu præternaturali ad natu-
ralem per facultates suas reducere aptum
est:

est: sive est id, quod poris nostri corporis huiusque partium fluidarum & solidarum, magis tamen vel minus contrariatur, & sic ratione figuræ suæ flexibilitatis, rigiditatis, ramositatis, acutiei, mollitiei & ætheris seu spiritus, quem per poros transmittit in succos & spiritus nostri corporis primariò agit hosque alterat, & sic aptum est corpus ægrum in statum naturalem reducere. Vel *breviter*: Medicamentum est id, quod corpus nostrum potest alterare, neque in id, quatenus tale converti: per ly *alterare* differt à veneno quod destruit, per ultima verba differt ab *alimento* quod nutrit & in corporis substantiam convertitur. Vel *brevissimè*: Medicamentum est quo homines curantur. Unde medicamentum est medium inter alimentum & venenum, vel Medicamentum est quod nostram naturam potest alterare & à statu præternaturali ad naturalem reducere.

R. 2. Est *Primò* vi suæ *naturalis compositionis* vel *revera tale*, quod tantum alterat, & *alimentosum* quod simul nutrit, vel *venenosum* quod simul destruit.

Secundò: vi *preparationis* vel *simplex* è vegetabili, vel animali vel minerali regno sumptum, seu quod sola natura nobis suggerit: vel *compositum*, quod è contra seu quod ex plurimis simplicibus simul mixtis conflatum est,

est, aut quod artis ministerio in aliam formam commutatum est: vel *crudum* vel *preparatum*.

Tertiò vi subjecti vel est externum, quod dexterius applicatur, vel internum, quod assumitur: vel mixtum.

Q. II. Daturne remedium Universale?

R. Non: Ejus enim existentia est fictio & ejus operandi potestas & nullitas quidquid garriant Alchymistæ.

Q. III. Quid requiritur ad rectum medicamentorum usum?

R. Certa quantitas: concinna qualitas seu forma: modus conveniens: tempus opportunum: De his agemus infra specificè.

Q. IV. Unde medicamenti vires desumuntur, & à quo dependent?

Notandum hic obiter *primò* quòd apud Medicos Synonima sint: *vires*, *virtus*: *natura*: *temperatura*: *proprietas*: *crasis*: *potestas*: *facultas*.

Notandum Secundo: In morborum internorum curatione præcipuas indicationes respicere, vel causas morbificas, vel morbos, vel ipsas partes affectas: *Causæ* morbi sunt: varii humores variis qualitatibus peccantes & sic varia requirunt contraria remedia V.G. calidi frigida &c. *Morbi* varii, varia & contra-

na etiam *requirunt remedia*, petant roborantia, alterantia, specifica V. G. cephalica, thoracica &c. De his in sequentibus, ad Quaestionem.

R. 1. Desumuntur *Primò à ratione*, quæ perscrutatur, *colorem, odorem, saporem, ac characterismos seu signaturas*: ex hoc fonte *vires* seu qualitates vulgò *prima, secunda & tertia* innotescunt.

Secundo ab experientia certa, genuina & universali, quæ observat ea, quæ contingunt sæpius, eodem modo & cum iisdem circumstantiis: indè eruuntur *vires* vulgò *oculta*.

R. 2. Dependunt à majori vel minori medicamento activitate ex diversa particularum id componentium miscela seu textura resultante, hinc admodum variante: In specie autem *Primo à magnitudine* particularum medicamentorum componentium.

Secundo ab harum figura: quo acuties, mollities, scabrities, flexilitas & rigiditas motus, quies, &c. referuntur.

Tertio à medicamentorum quoad poros configuratione: &

Quartò à varia pororum partium in quibus applicantur *constitutione*, hinc respectu medicamentorum *proportione*: undè patet, cur medicamenta dicantur agere, nunc per se nunc per accidens, nunc per substantiam co-

gnitam, nunc incognitam, nunc statim nunc
 lentè: *Verbo* Medicamenta operantur dupli-
 citer vel *agendo* quod fit per spicula sua: vel
 patièdo quod fit per poros. Prioris exem-
 plum habemus in *vomitivis*, quæ spicula
 suis tunicam internam ventriculi vellicant
 & ad vomitum incitant. *Posterioris* exem-
 plum dant omnia *alkalina* absorbentia, pra-
 cipitantia &c. in specie Mars in cuius poro-
 dum acidum se insinuat ejusdem obtundun-
 tur spicula. *Applicantur* ut mox antè di-
 remedia dupliciter: *Extrinsecè* vel *intrin-*
secè: *Extrinsecè* operantur sub forma minuti-
 simorum effluviolorum se in poros corporis
 hinc oscula vasorum capillarum insinuan-
 do, tandemque sanguini permiscendo: *S-*
Mercurius vivus illitus, salivationem, *canth-*
rides applicati exulcerationem in vesica ca-
 sant.

Præterea præparatio remediorum mul-
 præstat, sic pro varia præparationis ratione
 idem medicamentum diversas sortitur op-
 rationes & vires, ut patet in *Antimonio*, du-
 vomitivum, Catharticum, sudoriferum
 sanguinis depurativum, & confortativum
 efficitur. Remedia seu medicamenta si-
 plicia compositis meritò præferuntur à p-
 risque præsertim quando in compositis ta-
 ta rerum fæx est, ut potiùs nauseam, quàm
 effectum præstent: Interim composita co-

cinnè facta & sibi non opposita non impro-
bamus.

Q V. Ad quot Classes referuntur me-
dicamenta generaliter?

R. Ad *tres*: Scilicet *alterantem*, *evacuan-*
tem & *specificam*. De his modò sigilla-

TITULUS IX.

De Alterante medica- mentorum Classe.

QUÆSTIO I.

Quam dicuntur in sensu lato *alterantia*
medicamenta & quot sunt?

R. 1. Sunt ea, quæ suis particulis ele-
mentaribus succos nostri corporis hujusque
partes, seu cacochymiam seu dyscrasiam li-
quorum & partium plus minus alterant, &
variè in crasi sua immutant.

R. 2. *Tres* sunt species: *alterans* scilicet,
preparans seu digerens seu digestivum & *a-*
periens.

Q. II. Quæ medicamenta dicuntur alterantia strictè talia & quotuplicia?

R. 1. Sunt ea, quæ activis suis particulis nunc *vittiosa*, liquorum corpus in debita crassa componentium salia corrigunt, & temperant, nunc deficientia restituunt, nunc *excedentia* ad proportionem debitam reducunt.

R. 2. Sunt vel *temperata* seu *temperantia* seu *saturantia*, quæ nullam: vel intemperata, quæ aliquam inferunt mutationem suis viribus seu qualitatibus: horum quatuor sunt *gradus*:

Quorum *primus* est si medicamentum obscurè & vix sensibiliter.

Secundus si manifestè & citrà læsionem & molestiam.

Tertius si manifestè vehementer & cum molestia & noxa citrà tamen corruptionem.

Quartus tandem est, si vehementissimè & cum gravi læsione ac corruptione corpus alterat, inter hos *gradus* dantur *latitudines* vulgò *mansiones* dictæ, quatenus medicamentum in primo V.G. gradu vel est remissè vel intensè, vel medio modo tale.

Intemperatorum quatuor sunt species scilicet *alterantia*, *calida*, *frigida*, *humida*, *siccæ*.
Calida sunt, quæ sumpta vel applicata, in quæ actum deducta, plus minùs calefaciunt

particularum acrium, salino-sulphurearum
 biliosas adaugentium, & sic spiritus quasi ac-
 cendentium, sunt talia *leniter odora, amara,*
aromatica omnia, ut herba *mentha: absynthii,*
melisse, pulegii, sabina, basilica, spica, majora-
na, roris marini, &c. hinc cinnamomum, caryo-
phil. macer, nux moschata, cardamomum, pi-
per, radix zedoaria, galanga, zinziberis, &
item salia fixa & volatilia cum spiritibus vola-
tilibus: patet indè, calida in quarto gradu ad
rubefaciencia, vesicantia & caustica referri, de
 quibus infra

Frigida sunt, quæ contingentes nostrorum
 succorum in corpore resolutiones & exa-
 ctiones deprimunt, inhibent, vel omnino e-
 nervant: talia sunt: *Primò viscida, mucila-*
ginosa, & oleoso dulcia, spicula acria, bilis in vi-
scantia, quo spectant: emulsiones: amygdalo-
rum dulcium, pinearum, pistacearum, seminum
quater frigidorum majorum &c.

Secundò *Aquea & insipida, acrimoniam ca-*
lidarum particularum, diluentia, uti hordeum,
radix scorzonera, taraxici, fol. Lactuce, endi-
vie. Flores, quatuor cordiales & hinc deco-
cta, aque destillata, acidula, jusscula alterata.
Decocta Epatica, splenetica, emulsiones, serum
lactis, simplex vel tamarindatum vel destilla-
rum, Potus Thee, Caffè, conserve, re-
 center cum pauco saccharo confectæ a-

daſtlyli &c. item lac muliebre, aſininum, capril-
lum, vaccinum & ex iis in culinis preparata, nec
non priſana hordei & avena. Sicca ſunt, quæ
humidum noſtrum minuendo ſiccant, hæc
ſunt ſpiritus & ſales volat. V. G. C. C. *ci
viperarum ☐æ ☐i, item ſales fixi cum reliquis
calidioribus ſupra recensitis & antiſcorbuticis,
Naſturtio, cochlearia, armoracia: Nec non
terrea, teſtacea, lapidea, quæ inter frigida re-
cenſentur. In alterantibus hoc benè notan-
dum quod ea ſucceſſivè & pedetentim exhi-
benda ſint, nè aſſatim adhibita ab uno extre-
mo ad aliud fiat prolapsus & ab uno morbo
in alterum via paretur: ut patet in febris
intermittentibus ſi confeſtim china china ad-
hibeatur.

Secundo: Præferantur temperata.

Tertio: Non nimis diu continuentur.

Quarto: In doſi mediocri non magna, nec
parva, ſemel aut bis in die.

Quinto: Ut poſtea laxetur corpus.

Sexto: Poſtea quoque confortantia ad-
hibeantur.

Q. III. Quæ medicamenta dicuntur
preparantia & quæ horum differentia?

R. I. Sunt ea, quæ vitioſas humorum
portiones alterando, has ad educationem præ-
parant: hæc vocantur *digestiva*, quaſi coctio-
nem præſtantia: laudantur in hypochond-
riacis, hyſtericis, aliisque morbis chronicis,

in quibus nunc viæ purgationis sunt obstructæ, nunc succi purgandi sunt fixi, viscidi, acetosi, & archæo rebelles: vel precipitantia, quasi separationem præstantia, & disponentia, nunc poros liquoris ad faciliorem particularum heterogenearum exclusionem nunc has reddentia ineptas ad ulteriorem miscelam: undè illæ velut minùs toti massæ cohærentes, vel ad fundum instar capituli mortui, velut effatæ in massa fluctuante per hæc vel illa loca facile separantur.

R. 2. Sunt *Duplicia universalia* seu *polychrestæ*, quæ ad multas & varias, maximè autem infimi ventris cruditates corrigendas sunt utilia, ut *cremor* seu *Crystallus tartari tartarus vitriolatus*, *arcanum duplicatum* &c. vel *particularia*, quæ nunc huic, nunc illi visceri vulgò dicuntur *specificæ* ut in affectibus V, G. hepatis, *hepatica*, stomachi, *stomachicæ* &c. nunc certos & diversos respiciunt humores peccantes: ut, *bilem*, *pituitam*, *melancholicam* & *serum*; sic præparant *bilem* calidam & siccam ac tenuem, quæ salino sulphureas, adcoque acres, mobiles, facile effervescentes, & eius portiones refrænant, temperant, & incrassant, ut sunt *aquea*, *opiata*, *acidula*, rad. *acetosæ graminis*, *cichorii*, *buglossæ*, *fragariae*, *folia Endiviae*, *acetosæ*, *cichorii*, *agrimoniae*, *fragariae*, *Epaticæ*, *violarie semina*.

Quatuor frigida majora & minora. Fru-
ctus

Etus: poma, pruna, cerasa, berberes, pomacizri, cydonia, fraga, poma granata, mora, passula, ribes, tamarandi. Flores: Cichorii, boraginis, buglossi, violarum, papaveris rhead. rosarum. Ex compositis: aqua, Decocta, syrupi, conserva pulveres ex dictis simplicibus. Ex Chymicis: Spiritus vitrioli, $\frac{1}{2}$ ris, Niri dulcis, Penoti, sal prunelle, &c. vel crassiores attenuant, ut amariscula &c.

Pituitam frigidam, humidam, crassam, quæ hanc incidunt, attenuant, fluxilemque reddunt, & nisi simul salsa sit, calefaciunt, ut: apertientia, salsa, incidentia, acida, amara, acris, aromatica: rad. enula campana, calami aromatici, Ireos florentina, apii, cyperi, galanga, fœniculi, zedoaria, china, sarsaparilla, rubia tinctorum: Ligna Guajaci, sassafras, Cortices: Citri, ligni Gujaci, cinamomi, aurant. capparorum, ebuli. Folia: salvia, betonica, rosmarini, pulegii, mentha, chamedrios, chama pitheos, Capilli veneris, cuscute, charefolii, scordii, serpilli. Semina: Anisi, fœniculi, apii, citri carvi, seseleos, petroselini. Flores: salvia, stachados. anthos, betonica. Fructus: Piper, Zinziber, taryophili, bacca Iuniperi, Lauri, Carica, moschi, zibeti, castorei mel, succinum, ambra, composita ex simplicibus.

Melancholiam, frigidam & terrestrem, quæ vel calefaciunt, vel humectant, ut antiscorbutica, &c. vel acidum fixum resolvunt, absorbent

bent & præcipitant, *ut terrea, testacea, martialia, epatica, splenica*. &c. vel humorem atrabilem vulgò adustum diluunt, *ut aquea*. Radices: *Enula campana, buglossi, graminis, scorzonera, sarsaparilla*. Cortices: *capparorum, fraxini, tamarisci*. Folia: *fumaria*: Ceterach, *cuscut. melisse, beccabunga*. Semina: *fœniculi, anisi, citri*. Fructus: *passula, cappares, grana*. Kermes, *rubi Idæi*. Flores: *genista, calendula, crocus, anagallis, buglosse, tunica, Amoniacum*. Composita ex simplicibus.

Serum tandem tenuè salinum & acre, quæ vel incrassant, *ut glutinosa, mucilaginosæ*, vel temperant *ut oleosa, terrea, papaveracea, opiata*, &c.

Q. IV. Quæ medicamenta dicuntur aperientia, & quis horum usus & quænam in specie?

R. 1. Quæ motum succis vasa, ductus, meatus, ac poros obstruentibus restitunt, nunc salino-tartareum resolvendo coagulum, nunc crassos & viscidos motuique ineptos attenuando humores fluxilesque reddendo, nunc fixos, acidos & austeros absorbendo succos, edulcorando & saturando.

R. 2. *Usurpantur* Primò præmissis universalibus.

Secundo Topicis semper additis.

Ter.

Tertio Visceri obstructo appropriata.

Quarto Non semper volatilia.

Quinto Cum purgantibus.

Sexto Debilia fortibus præmittenda.

Septimo Cibis non miscenda.

Octavo Humidiora calidis & siccis personis & vicissim.

Nono Post sumptum aperitivum deambulatio, & post hanc jusculum aperiens.

Decimo Alvus vel clystere vel laxativo quarto vel quinto die repetito laxanda.

R. 3. *Aperientia* in specie temperatiora sunt, radices: acetosæ, graminis, cichorei, Enula campana, herba & folia, capillus veneris, tarax. cichorei, endivia, acetosæ, fructus: cerasa ac limones, citri, ribes, berberes, flores quatuor cordiales, cichorei, semina quatuor frigida majora & minora, hord. Aqua florum Cordialium. Succus limonum, citri, arantiorum, ribium, cerasorum acidorum acetum, syrupi; Limonum, acetosæ simplicis, Cichorei, seu capilli veneris, ribium, berberum, cerasorum acidorum, agreste, oxysach. seu conserva acetosæ, citri, cichorei, acetosellæ, capilli veneris, Conditæ: cerasa acetosa, ribes, berberes; species diamarg. frig. Datrion santal. spiritus sulphuris, vitrioli &c.

Aperientia calidiora sunt. Radices quinque aperientes, ari, filicis, helenii, eryngii &c.

&

& folia: absynthii, agrimonia, fumaria, ling.
 eerv. centaurii minoris, chamædrios, chama
 pyteos, chalaminz, epat nob. ceterach. &c.
 Folia: genistæ, cichorei, bellid; Lignum sa
 safras. Cortices: cinamomi, capparum, t
 marisci &c. Gummi ammoniac. pillulæ alo
 zica, tartari quercetani & Schræderi. Salia
 tamarisci, centauri minoris, absynthii, fraxi
 ni, tartari &c. Spirit. aperit. Pen. & li, sili
 tartari therebinthinati, nitri, cochl. mixtur.
 simplex. hinc martialia, Fus vitriolatus, cre
 mor tartari, lapid. S. spodium &c. Tinctura
 chalybis, elixirii proprietatis paracelsi. Sal.
 vol. oleos. sylvii. Syrupus chalybeatus de ab
 synthio, oxymel simpl vel squiliticum. Aquæ:
 fœniculi, anisi, cinamomi. berthonica, absynthii
 cardui benedicti, Species aromatica, rosarum,
 Diarrhod. Abb. Pulveres: vita. cachecticus
 quercetani. stomach. Pirkm. & Quercet. Con
 servæ. tamarisci. absynthii, fumaria. Flores:
 genistæ, capilli veneris, cochlearia. Conditæ.
 Cortices arantii, limonum, citri. Rad. Enu
 la, Zinziberis conditi. Confect: alkerm. c
 & inc. theriaca. mithridatii. trochisci de ab
 synotki, capparum. mirrha, carabe, oleum cap
 parum, de capparum corticibus, Pri faci
 dum, laurinum. Unguet. Deopillat. carminati
 vum.

Pro Coronide hujus Capitis adhortor te
Dilecte Artis Medicæ Tyro , ne te deter-
reat tanta terminorum copia , nam po-
rioribus intellectis , & reliqui facile intel-
liguntur , non enim quilibet terminus pe-
culiare & specie distinctam significat fa-
cultatem & virtutem , sed tantum gradu
ab altera differentem.

Plures forsitan reperiēs , apud alios Au-
thores , tu tuo Marte convenientem illis
pro libitu præbe locum. Idem sentire po-
teris de remediis evacuantibus &
specificis jam sequen-
tibus.

TITULUS X.

De Evacuante seu purgante seu Cathartica medicamentorum classe.

QUÆSTIO I.

QUæ medicamenta dicuntur evacuanti-
a in genere & quotuplicia?

R. 1. Ea, quæ aliquid è corpore edu-
cunt ; humorum enim peccantium præci-
puum atque usitatissimum remedium est *E-*
vacuatio, quæ est humoris vel liquoris vitio-
l è corporeeductio, estque *duplex* *in* *universali*
& *particularis*, undè etiam.

R. 2. Medicamenta evacuanti sunt
duplicia. Universalia quæ è toto corpore
ut purgantia, sudorifera, urinifera, & Univer-
saliter salivantia: Vel *particularia*, quæ sin-
gulariter, è quadam parte evacuant, ut leni-
entia per alvum, vomitoria, expectorantia,
ster-

sternutatoria, apophlegmatizantia & clysterizantia.

S X Nota Evacuationem porrò esse vel *spontaneam* vel *artificiosam*: *spontanea* est, cum citro ullius remedii opem, aliquid è corpore effunditur: *artificiosa* est jam dicta, estque ut diximus duplex Universalis & particularis. *Spontanea* etiam est *duplex*, *Naturalis* & *symptomatica*: *Naturalis* est, quando vi solius naturæ benè operantis vitiosi humores excluduntur. *Symptomatica* est, quando vel à natura irritata, vel debilitata, vel oppressa, humores in quanto, quali, motu & modo peccantes educantur sine utilitate.

Q. II. Ad quem finem instituitur evacuatio?

R. Ad duplicem præcipuè finem *Revulsio-*
nem & *derivationem*. *Revulsio* est humoris in aliquam partem fluentis vel proximè fluxuri averasio ad distantissima opposita. *Derivatio* & humoris in aliquam partem fluentis aut jam fluxi, nondum tamen impacti, in vicinum locum averasio.

Q. III. Quænam vocantur purgantia in Genere? quæ horum differentia?

R. I. Sunt ea, quæ vitiosos humores evacuant, nunc simpliciter *eluendo* & *abster-*
gendo nunc plùs minùs *irritando* acrimoniâ salino-sulphureâ, tunicam membranaceo glandulosam, ventriculi ac intestinorum, hinc
et-

etiam orificia ductuum cholidochi & pancreatici, vi cuius irritationis crebrive intestinalium motus peristalticus, horum vermiculares spasmi contractiones & contentorum excretiones causantur, nunc magis minus *resolvendo* vi fermentativâ corporis succos ac ipsum sanguinem, in quo contenta & utilia & inutilia agitantur, funduntur & in liquamen colliquantur.

R. 2. Sunt primò à *modo operandi* mitia quæ leniter è prima tantum regione evacuant & *lenientia* vocantur, in naturis debilioribus proficua; vel *mediocria*, quæ è secunda etiam regione vi mediocri evacuant, & *solutiva* seu *Cathartica* seu *purgantia* propriè dicuntur, vel *fortia*, quæ è tertia etiam regione magna sæpius vi educunt, robustioribus tantum convenientia. Incidenter.

Quæres: Utrum purgantia per vasa lactea & arterias propellantur & humores à sanguine repurgent?

R. *Aliqui negant*, & dicunt, hoc absque ingentibus anxietatibus vix fieri posse, cum *Cathartica*, & intestina & podicem sæpe excorient, quin imò etiam ipsum sanguinem simul excerni debere credendum esset. *Alii dicunt* quod à massa sanguinea etiam plurima pars eorum humorum dependeat, qui sæpe magna copia mediantibus purgantibus educuntur,

non autem hæc semper ad sanguinem
pervenire, sed solum irritationem & colli-
quationem in Intestinis sufficere credunt.
De medicamentis mercurialibus autem di-
cunt: quod illa omnino usque ad sangui-
nem penerent, cò quod sæpè talia purgan-
tia mercurialia, loco evacuationis per alvum,
urinam stimulent, vel sudorem vel salivatio-
nem promoveant. Jam ad differentiam re-
dicamus.

Secundo ab Vsu. Usitata vel inusitata.

Tertio à præparatione, simplicia vel compo-
sita, Galenica, vel chymica.

Quarto à rebus undè petuntur, *animalia,*
maximè autem vel *vegetabilia,* quæ intestina
& stomachum irritant, & liquida corporis
contenta simul liquant: vel *mineralia anti-*
curialia, quæ tantum irritando: vel *mer-*
curialia, quæ fortiter stimulando, hinc li-
quando operantur.

Quinto à via, per quam purgant, *eme-*
tica seu *vomitiva,* quæ per superiora pur-
gant & *Cathartica,* quæ per inferiora evacuât.

Sexto Ab humoribus quos educunt: *Phleg-*
magoga, ut: *Agaricus albus & trochis. Me-*
choacan. gummi ammoniacum. Turbith, Eleb.
niger, confectio Hamech. Syrupus Diasereos. E-
lectuar. cariocostinum. Pillulæ de agarico,
cachia, mastichina. Phlegmagoge quercetani.
Semina: carthami turbith, hermodactyli,

Sf

puk

pulpa, colocynthides &c. vel *melanagoga* u
 folia *sennæ*, *polypodii*, *epithymi ellebori*
niger, *lapis lazuli* & *armen.* *syrupus Diasce*
reos. *fumar:* *compos:* *pillulæ de amoniaco*
quercetani , ¶ *Schröderi*, *pulvis Diasce*
montagnanæ. *Extractum Elleborii nigri* &
 vel *Cholagoga* ut: *manna* , *pulpa, cassie* *Syr*
pus rosarum solutivus. *Syrupus florum per*
sicorum. *De cichoreo cum rhabarbaro.* *Electu*
rium de succo rosarum, *syrupus mannatus* , *r*
satus, aureus, *Pillulæ de aloë rosate.* ¶ *Schr*
deri *Extractum aurearum:* *sanguis rhabarbari*
 vel *extractum tamarindorum* vel *electuarium*
tamarindorum, rhabarbari electi & *nostrati*
myrobalani citrini , *aloë scammonium.* V
Hydragoga ut: *Cordices: radices esule* , *hui*
extractum & elaterium , *succus ireos nostr*
mechoacanna, gualappa, gummigutta, *Syrup*
de spina cervina seu Domesticus , *florum per*
corum. *Diacarthami.* *Electuarium cariocosti*
Pillulæ arthriticæ, Hydroticæ Bontii. *Ext*
ctum Elaterii Diacarthami. Vel *Mictago*
 & *panchymagoga* seu *Polychresta* seu *Catholi*
 uti: *Extractum Panchymagogi Crollii catholi*
Andernaci : *Pillulæ* ¶ *Schræderi, quercetani*
de succino Cratonis. *Syrupus Diasereos de*
choreo cum rhabarbaro & hæc remedia
pituitam vel melancholiam vel bilem vel ser
vel mixtos , vel *omnes humores* vulgò ex
 cuare putantur.

Septimo differunt purgantia *primo* vi *vi-*
rium, quas præter vim purgantem vel e-
meticam vel cathartica[m] sibi junctas ha-
bent.

Secundo vi *partium*, quibus appropriata
statuuntur, ut rhabarbarum epati, aloë sto-
macho.

Tertio vi *subjecti* nunc facilè, nunc diffi-
culter purgandi, vel ob menstruum stomachi
fortius, aut debilius, vel ob partium nervo-
sarum majorem aut minorem sensibilitatem,
nunc ob certos effectus singularia petentes
purgantia.

Quarto vi *materiae* plus minusve *fixae* vel
fluxilis, hinc ad educationem plus minusve
aptae.

Q. IV. Quomodo fiat quod idem re-
medium purgans seu catharticum hodie da-
tum, post tempus reiteratum vomitum cau-
set? Item cur catharticum in uno homi-
ne purè purget, datum alteri vomitum
causet? imo aliquando utrumque præstet?

R. Hoc fieri quod aliqui suum ventricu-
lum semper vel per intervalla habeant irri-
tabilem & spiritus ità promptos ad influxum
in nerveas ventriculi fibras, ut sumpto ca-
thartico mox illæ stimulari incipiant, & an-
tequam ad intestina descendant, sursum ex-
cutiant.

Q. V. Utrum dentur cathartica ele-
ctiva,

ctiva, seu quæ alicui humori speciali educendo, vel parti specificæ repurgandæ sint destinata?

R. Non : Quia omne catharticum omnem humorem agit, undè illa divisio *cholagoga, menalagoga* &c. magis est usu recepta, quàm ratione & experientia approbata. Sic etiam cadit illa doctrina, quæ adstruit appropriata cathartica *capitis, hepatis* &c. siquidem omne purgans indifferenter agit in hanc vel illam partem prout ad hanc vel illam rapitur. Interim non nego absolutè, quod unum purgans, ob figuram, magnitudinem, retenturam &c. suarum particularum, magis in hunc agat humorem vel partem & de eo vel ab ea plus educat, quàm de alio vel ab alia parte.

Q. VI. An purgantia per magnetismum seu similitudinem totius substantiæ, vel occultam qualitatem sibi familiares, corpori viderò noxios humores moveant, attrahant, evacuent?

R. Non: omnia purgantia operantur irritando, & fundendo, seu colliquando hinc evacuando, Primò feces primarum viarum.

Secundo per ductus cholydochum & pancreaticum irritatos *bilem* & *succum pancre-*

ti specul
ganda in
& cum his varia ex massa sangui-

e caten
ndè illa
agis et
entia ap
a, quæ
capit
purg
illam
piru
quod u
rudis
larum
um
cal
ne
Tertio è glandulis intestinorum, & forsan va-
is meseraicis pariter irritatis; undè patet, nul-
um inter purgantia *selectum* habere locum
quoad humores evacuandos.

Q. VII. *Quid est purgatio & vomitio seu
vomitum, quomodo respectu hujus corpus dividi-
tur & quoruplex est?*

R. I. *Est evacuatio humorum cacochy-
miam constituentium, per alvum & vomitum
facta, vi medicamenti purgantis, vel emetici,
& est remedium primò vulgare & observatâ dif-
ferentiâ utilissimum.*

Secundo Indicatum primariò à succorum
cacochymia, seu *dyscrasia*, quæ est *indicans* pur-
gationis, quæ est materia cocta & ex *Hippo-
crate* 1. aph. 22. medicanda, hinc *turgescen-
tia*, undè bene notandum: quod *Indicans*
purgationis debeat esse cacochymia notabi-
lis, quia parva sola Diæta, calore exercitiis &c.
potest tolli: sed debet esse humorum nutri-
tioni ineptorum seu excrementitiorum præ-
ternaturalium redundantia, in publica corpo-
ris regione consistens.

Tertio Coindicatum, si fortius, à viribus va-
lentibus, vel mediocribus, ætate media, consuetu-
dine, morbi natura, principiis morborum depen-
dum à cacochymia, à qua febris non depen-
det, remissione vel intermissione paroxismo-
rum,

rum, sine statûs, aut declinatione morbi :
 mitiùs à quacunque sani & ægri , ac morbo-
 rum conditione , observatio observandi
 hinc calidi & sicci ita & frigidi & humidi,
 ob calorem, hi ob languorem , item gracili
 & obesi , illi ob tenuitatem, hi ob resolutio-
 nem leniter sunt tractandi purgantibus : æst-
 te commodius per superiora, hyeme per in-
 feriora purgandum.

Quarto specificatum ratione loci, per quem
 instituenda purgatio , *primariò* à vergentis
 humoris & ejus natura : Sic bilis per supe-
 riora , pituita per inferiora facilè purgan-
 tur : *Secundariò ab habitu corporis, viscerum*
robore, anni tempore, natura, consuetudine, medi-
camentis.

Quinto Demonstratum ratione quantitat-
 à quantitate humoris peccantis : adde ante
 in & post purgationem corpus debitè gube-
 nari debere.

Sexto Passim Infantes magis per nutrice-
 purgandi : Mulieres menstruatae non : Gr-
 vidæ rarò & cum magna circumspectione
 idque à quarto ad septimum , neque faci-
 citius (cum foetus leuiter utero adhæreat
 nec post, ne foetui & utero grandi & exten-
 ob sit.

Septimo Videndum an locus per quem
 purgatio consuetus sit , an liber an vicinus
 loco ubi humor continetur , an communis
 nec

nem habeat & an naturaliter sit constitutus.
Breviter quinque Medico ad purgationem
rectè instituendam sunt considerata: *pri-*
um an & quibus purgare conveniat.

Secundum, quæ & qualia sint purganda.

Tertium, quantum, quousque & quo-

Quartum, quo tempore.

Quintum, per quas vias.

Sextum, per quæ loca.

Quoad Primum: Illi purgandi, qui caco-
chymia notabili laborant, nisi obstant vires,
malignitas, inflammatio interna quæcunque:
Infantes rarissimè, senes rarius. Juvenes faci-
le purgantur; mulieres actu menstruales
non sunt purgandæ: Gravidæ pariter non
temerè purgandæ, tutius tamen à mense
quarto ad septimum, ut mox infrà hoc titulo
QXVI. dicemus.

Quoad Secundum: Illa sunt purganda, quæ
sunt præparata & concocta aut turgentia seu
inordinate se moventia per corpus cum do-
loribus vagis & anxietatibus: Verum hoc sæ-
culo & simul leniendo repurgamus cocta
& cruda, quieta & turgentia, quia nostra
medicamenta officinalia plerumque utrum-
que præstant; & præparant & evacuant. In-
cideret.

Quæres: Utrum detur medicamentum

purgans & simul adstringens V. G. ut rhebarbarum?

R. Strictè loquendo quod non, quia revera proprie esse non potest, sed ad summum rhebarbarum fugatis tenuioribus & acerbis particulis levius purgat, non autem proprie adstringit nisi tostum ob partem puram terrestrem relictam & tunc parum aut nihil purgat.

Quoad Tertium: Quantum humoris, quousque & quoties purgandum, præcipue noscitur ex quantitate humoris peccantis & ægri viribus & ætate. Quod rursum noscitur ex facili tolerantia seu *Euphæria* & materia, si quæ evacuari debuit, evacuata sit. Et rursum an una vice an repetitum seu per *Epicrasim* evacuanda, sive materia multa, sive pauca, sive in remotioribus ut articulis, sive propinquioribus locis hæreat, *Epicrasis* prævalet.

Quoad Quartum. In temporibus morborum, si de universali tempore loquimur, est præcipue declinatio, sæpè etiam principium maximè in acutis: De tempore particulari est tempus intermissionis vel remissionis. Si verò materia est viscida turgens etiam in ipso paroxismo dari potest emeticum vel leve catharticum. Nec hic excludimus dies caniculares & astrorum influxus, si necessitas quædam urgeat & exigat; vel lenitiva tem-

peratiora porrigant: Tempus vernum & Autumnale optimum, reliqua medici iudicio committuntur.

Quoad Quintum: Debet fieri per eam partem per quam ratione sui loci & naturæ educi postulat. In loco per quem fit purgatio notanda sunt quatuor.

- I. An consuetus sit.
- II. An liber & patens.
- III. An vicinus loco humorem continenti, & communionem cum ipso habeat.

IV. An Naturaliter sit constitutus: Unde per partem affectam non licet evacuare alias partes vel totum corpus, ne illa magis lædatur. Sed bene potest, pars ipsa affecta per proprias vias expurgari V. G. in dysenteria, dummodo citò fiat, antequam multum exulcerentur intestina, idque lenissimo remedio. Jam ad corporis divisionem devenimus & ad Questionem. VII.

R. 2. *Corpus* dividitur in *tres regiones*, quarum *prima* continet ventriculum, intestina, cavum hepatis, pancreas lienum & mesenterium.

Secunda: Convexum hepatis, & omnia inter alas & inguina.

Tertia: Caput & artus, totamque peripheriam.

R. 3. Est *Primò spontanea* seu naturalis quo etiam refertur *critica*, quæ à natura & secundum regulas & cum *Euphoria* seu tolerantia fit & non eget medicina. *Medica* seu *artificialis*, aut enim est *universalis*, aut *particularis*, illa est quæ totum corpus, hæc quæ partem tantummodo evacuat. *Symptomatica*, quæ præternaturæ intentionem fit & malum negotium facessit & ista eget correctione medici.

Secundò Lenitiva, quæ è prima tantum regione suaviter evacuat: vel *fortis*, quæ è secunda & tertia regione magnâ sæpe vi: vel *mediocris*, quæ à prima & secunda regione mediocriter evacuat.

Tertiò Radicativa, quæ totum simul & semel evacuat, vel per *epycrasin*, quæ sensim & sinè sensu id præstat: vel *minorativa*, quæ partem materiæ peccantis in principis morborum, viurgentia educit, ut reliquum à natura certiùs superetur.

Quarto Emetica, quæ per superiora, vel *dejectoria*, quæ per inferiora evacuat, & hæc est strictissimè sumpta purgatio & in hoc à vomitione distinguitur.

Q. VIII. An sumpto cathartico liceat dormire?

R. Si lene est catharticum & *informe liquidum*, non est consultum dormire, nè operatio impediatur: Si verò sit *informe solidum*

V. G. bolus vel pillulæ, potest aliquando de-
quiescere super dormiri, ut interea solvatur. Si cathar-
ticum sit fortè, nullatenus licet super dor-
mire, ne detineatur violentia remedii, con-
vulsiones, erosiones minitantes. Sumpto
cathartico aliquam sorbitiunculam ex jure
facere licet, sed cibos miscere cathartico
non licet.

Q. IX. *Quid est succorum turgescencia, co-
ctio, cruditas?*

R. 1. *Turgenti humores*, dum particulæ
succos nostri corporis componentes inde-
center sunt sibi mixtæ, hinc motum eorum
intestinum & sic etiam circulum horum vi-
tiant, ita ut nunc in his, nunc in illis par-
tibus magis præcipuis sese præternaturaliter
vel detineant & irritent, vel tantum irri-
tent vi suâ vitiosâ, sicque hæmorrhagias,
vomitus, ac diarrhæas symptomáticas cau-
sent.

R. 2. *Coctio* est separatio hinc præcipi-
tatio materiæ heterogeneæ à reliquis portio-
nibus, quibus sociata est.

R. 3. *Cruditas*, in imperfecta particula-
rum naturalem sanguinis motum intestinum
vitiantium, adeoque heterogenearum mi-
stione & unione, hinc crasi consistit.

Q. X. An Purgatio etiam Loco venæ se-
ctionis seu Plethoræ conveniat?

R. Cum Galeno Lib. 4. *de sanitate tuenda*
C. 4.

C. 4. Quod sic: licet enim purgatio sanguinem non evacuat, massam tamen universam, variis cacochimis humoribus refertam alligit, irritat & deplet ac plenitudinem immittit, & sic vices venæ sectionis aliquantulum supplet.

Q. XI. An Pillulæ proximè ante cibum, an longe à cibo sumi debeant?

R. Omissis inutilibus pro & contrariationibus, si pillulæ leviores & minus fortes sint, mox post cænam frugalem seu ante somnum dandas esse: fortiores verò à somno seu matutino tempore, ne earum operatio vitietur.

Q. XII. An Purgans medicamentum cibo miscere liceat?

R. Quandoque, quod sic, præsertim in nauseabundis, qui omnia oblata revomunt, sic autem talibus sorbitionibus alimentarius decipiuntur, teste *Hippocrate Lib. De victus ratione in acutis sect. 4.*

Q. XIII. An liceat evacuare per partem affectam?

R. Alias partes per partem affectam, non licet evacuare, ne pars affecta magis lædatur: potest tamen pars affecta per proprias vias evacuari, sic in dysenteria cogimur per Intestina evacuare, quia vitiosi humores in intestinis contenti, alibi evacuari nequeunt,

queunt, idque citò nè magis lædant intestina.

Q. XIV. *An in principio acuta febris liceat fortius purgare?*

R. Non: Nam cruda sunt tunc omnia: Undè Hippocrates 1. aph. 20. *concocta medicari oportet, non cruda nisi materia turgeat*: hinc patet, in intermittente tempore intermissionis licere fortius purgare, cum materia tunc sit cocta, in primis viis existens, quæ utpote cacochymica verum purgationis est indicans.

Q. XV. *An apparentibus jam exanthematibus in acutis liceat alvum lenire clysteribus?*

R. Minus secure, nam natura per loca conferentia (quæ sunt pori cutis, non autem alvus) iuvanda est.

Q. XVI. *An menstruans vel puerpera vel gravida fortius purgari possit?*

R. 1. Non: Natura enim bene operans non est avocanda.

R. 2. Non: Si naturaliter fluant lochia, si verò octo, decem, vel duodecim dies præterierint à partu, possunt exhiberi, mitioribus præmissis.

R. Gravida à quarto mense usque ad septimum ex Hypp. 4. aph. 1. purgari potest: Non autem antè quod tunc foetus minus firmiter utero alligetur & facile noceatur.

Ne-

Necque post: quod tunc foetus validior & terus magis expansus, facile abortus concitetur, sed hoc sæculo usus obtinuit, omni tempore gravidas Lenitivo repurgare, non verò cathartico.

Q. XVII. *An purgantibus fortioribus prudenter præmittantur præparantia?*

R. Affirmativè maximè ubi succi purgandi sunt viscidi, crassi, acres & corrosivi vel adest in viis plus minus obstructio: ut in scorbutico, malo hypochondriaco, cachectico &c.

Q. XVIII. *Quid est materiæ præparatio?*

R. 1. Est actio medicamenti in humores, qua ipsos ad digestionem meliorem à natura afficiendam & faciliorem educationem aptos reddit.

R. 2. Per præparationem nihil aliud intelligimus, quàm viscida attenuare, acria temperare, dulcificare, salia diluere, invertere, obtundere, absorbere, concentrare & quocumque summum est præcipitare: Huc quoque referuntur *deoppillativa* seu *deobstruentia*, quæ easdem vires præstant. *Crudititas* materiæ enim, quæ præparationem & coctionem requirit, nil est aliud quàm particularum seu salium heterogeneitas; *Coctio* verò & *præparatio*, eorundem *separatio* & *præcipitatio*, *attenuatio*, *incrassatio* &c. De quibus agemus

ut, proxime sequente de specificis. De cruditate & coctione mox antè diximus *Questio-
ne IX.*

Nota: Præparatio prædicta humorum fit ab arte, digestio verò à natura. Est autem digestio seu *concoctio*: mutatio substantiæ in meliorem statum, vi particularum fermentescibilium (vel ut veteres vi caloris) factæ: Estque duplex, *Pepsis* & *Pepasmus*. *Pepsis* est vera & propria concoctio, quæ alimentum in corporis nostri substantiam commutat. *Pepasmus* est ea mutatio, quando vitiosus humor, qui in corporis nostri substantiam facescere non potest, in aliquid melius & naturæ convenientius V. G. in pus, aut aliquid puri simile deducitur. V. G. uti est hypostasis urinæ.

Q. XIX. An cuncta purgantia fortia sint maligna & num tantum vitiosum evacuent, & undè, illis sumptis tam varia & horrida feces?

R. 1. Quod sic: magis tamen vel minus: vix enim odorata vel applicata, teste experientia, purgant, uti sunt: mercurius vita, colocynthis, Scamomium, Esula, Elaterium, eleborus albus &c.

R. 2. Non: Sed etiam utile: undè non tam vires sanorum, & antè robustorum magis vel minus inde semper labefactantur, quam morbi sæpius exasperantur.

R.

R. 3. *Varietas & fætor sordium* oriuntur vel à succis nostri corporis, vi medicament colliquatis : vel à medicamento succos specialiter tingente , vel ab hoc cum variis nostri corporis succis effervescente, unde tæ horridæ & foetidæ fæces facile resultant.

Q. XX. *Quid antè, quid in, quid post purgationem datam faciendum?*

R. 1. *Ante purgationem* semper dandum aliquod digestivum vel præparans.

Secundo Patiens interrogandus in qua forma libentius sumat & toleret.

Tertio Nè nimiam farraginem præscribat Medicus , nec moschum , aut ambram immisceat, prius dolosum est, alterum ridiculum.

R. 2. *In Purgatione Primò* æger degat in loco temperato.

Secundo post binas dejectiones assumat calidum Jusculum V. G. pisorum.

Tertio si fortius purget vel ad vomitum inclinet in lecto maneat , si minus purget, deambulet vel clystere vel prunis laxativis utatur : Si verò Hypercatharsis vel nimia purgatio fiat, sistatur Theriaca recenti, opiatibus &c.

R. 3. *Post purgationem* assumat juscula consumata & alia instaurantia.

Q. XXXI. *Quanam vocantur Diaph-*

retica seu sudorifera, qua horum differentia & vi qua quis finis?

R. 1. Sunt illa quæ sudorem movent.
De sudoriferis plura vide iii. subsequenti.

R. 2. Alia sunt *interna*, quæ ad intrò dantur, alia *externa*, quæ extra adhibentur ut sunt Balnea naturalia & artificialia de quibus libi. Interna iterum sunt duplicia vel *volatilia*, quæ subtilibus suis particulis succos attenuant, agitant, vel potius acrimoniâ alcalinâ aut acidâ plus subitò, vasa vellicant, hinc motu sanguinis auctò, archæoque irritato noxium, omneque inimicum vi expellitur. Tali *alcalina* sunt: *Salia & spiritus volatiles: Cornu Cervi, mixtura simplex, urina, vipera- rum, &c. Acida* sunt: *spiritus nitri. sulphuris, vitrioli, de tribus, acetum bezoardicum, diascordii, Fracastorei, Electuarium orvietanum &c. vel fixa*, quæ terreis particulis acidum coagulans, absorbent, & sic succos quoscunque resolvunt & fundunt, vel acris fixioribus vellicant ut *salia lixiviosa V. G. cardui benedicti, absinthii &c. item radices valeriana, bezoar, ziz. herbæ: scordii, fumaria, cardui benedicti & ex his destillata aqua vel decoctum limonum* aliaque composita; illius speciei sunt *omnia terrea testacea &c. nec non lapis Bezoard. occidentalis & orientalis Lapis pretiosus de Goa, antimonium diaphoreticum. Bezoard:*

T

mi-

*minerale, joviale & solare. Antikecticum P
terii, arcanum duplicatum, unicornu verum,
fossile, cinnabaris nativa & antimonii &c. l
adduntur: aurum fulminans ritè edulcorat
& opium, vi cuius theriaca & mitridat: sud
rem potentius movent.*

R. 3. Ut *primariò* massa sanguinis re
quique succi purificentur, partes solidæ
stergantur & sordes quævis evacuentur. *S
cundariò* sanguis cum lymphæ attenuetur,
solvatur, hinc circulus succorum promove
tur. Imò vulgò dicitur: nullam omnin
febrem sinè sudore tutò curari: Tacend
quod morborum prodromos, sagax natur
critico sudore supprimat. *Adde* quod sude
sit *Universe* sanguinis & partium solidaru
nec non *particulare* peripheriæ corporis
morbis nempe cutaneis purgamentum. Hi
multicentent, tertiam morborum partem
dori & udori cedere.

Q. XXII. *An inter sudandum largior p
sus concedi possit?*

R. Quod sic: sed non actu nimis frig
dus: ratio est, sicut enim illi facilius & cu
euphoria vomunt, quibus ventriculus est
pletus, ità felicius sudant, & facilius hi, quib
vasa serò turgent & vehiculum specificu
suggerit. In declinatione febrium sude
largius fluit, si potus liberalis concedatur.

Q. XXIII. Quid est Diaphoresis seu sudatio & in quibus convenit?

R. 1. Est evacuatio materiæ serosæ per poros cutis facta vi medicamenti diaphoretici.

R. 2. Convenit in omnibus febribus, excepta hæctica & maximè malignis, morbis colluviei serosæ inflammationibus, doloribus, tumoribus, inflammationibus, catharris, coagulatione & grumescencia sanguinis vel lymphæ, chronicisque malis per alterantia & purgantia non curatis, ut epilepsia, paralyfi, arthritide, lue venerea &c. quibus non convenit sudor vide infra titulo sequenti.

Q. XXIV. *An Diaphoretica promiscuè adhibenda sint?*

R. Non: nam volatilia soporibus & ubi malignitas prædominatur calori, fixa in vigiliis, deliriis, caloreque urgente conveniunt. Modus adhibendi sudorifera & sudorem eliciendi est vel in lecto & stragulis in morbis acutis. In chronicis fit in banno vel Ergastulo.

Q. XXV. *Quanam vocantur Diuretica seu urinifera, quæ horum differentia & quis finis?*

R. 1. Sunt ea, quæ urinam plùs solita movent.

R. 2. Sunt vel precipitantia serum à sanguine V. G. oculi cancri, Crystallus præp. testa ovo.

ovorum, Lapis Iudaicus: vel acida. V.G. succi citri spiritus nitri dulcis, aperitiv: penoti. vel resolventia sanguinem & sic serum fundentia. V.G. salia alkalia, fixa & volatilia, spiritus volatiles, Juniperi, Sal armoniacum, succini theberebinthinati, cantharidum, millepedes, Scarabaei, Grylli, Tinctura ☐ &c. Vel acris fixa, & sic etiam serum magis abstersivum & renum stimulativum reddentia. Vel volatilia, frequentius stimulantia: vel roborantia tonum renum, ut in his separatio feri perfectius fiat vel eluentia & urinæ materiam suppeditantia. Sunt autem Diuretica in specie omnia superius annotata diaphoretica, eadem enim est materia sudoris & urinæ; hæc enim, si corpus non benè tegatur, non sudorem sed urinam movent: præter illa sunt herbæ & radices ononidis, petroselini, apii, fœniculi, saxifragæ, flores genistæ; Baccae alkekengi, Juniperi Semina milii &c. therebinthina & ex his confecta.

R. 3. *Finis est, ut tam tartareæ & salinæ particulæ, aliæque fœculentiæ à sanguine per renum tubulos in horum pelvim separentur, quam colluvies serosa seu Lympha ubicunque latens per vias urinarias educatur. Conveniunt præterea in nephritide, scorbuto, affectione hypochondriaca, in febris omnibus, obstructionibus, Hydrope, cachexia, apoplexia, epilepsia, arthritide: in calculo cum cautela iungenda.*

danda, cum malum bene positum, non sit movendum. Præterea neque danda diuretica propriè dicta, antè Universalia, nè dum aperire illis volumus, potius obstruamus. Nectandem danda, nisi in jejuno ventriculo, cum cibis enim data chylicationem & nutritionem impediunt. Sunt autem duplicia diuretica alia propriè alia Impropriè dicta: Propriè dicta sunt, quæ circulantes humores fundunt, & quod in eis aqueum, tenue & serosum est, secernunt, ut mox ante diximus. Impropriè dicta sunt omnia potulenta quæ copiosam materiam aquosam suppeditant. V. G. Infusum Thee, Caffè, Therma, acidula: decoctum Foresti: rob sambuci, serum lactis, Sympbizanthinus, dialthea Fernelii.

Q. XXVI. Quid est diuresis seu urinatio & quibus prodest?

R. 1. Est evacuatio materiæ imprimis serosæ per urinam facta vi medicamenti diuretici ad imitationem naturæ, quæ ex se morbos per urinas finit, imò pus suppurorum viscerum per urinas evacuat.

R. 2. Prodest in urinæ vitiis &c. sero peccante, in quanto, quali, substantia vel motu, ut in scorbuticis hypochondriacis vulgò lienosus &c. ubi urina nunc instar atramenti, nunc cum copiosis salibus instar arenularum concretis excernitur: Item in arthriside, ictero, declinatione morbi, & febrium &c.

Q. XXVII. *An Diaphoretica & diuretica possint esse nociva?*

R. Affirmativè: si nimis fortia aut diurna sint & coacta & violenta nec tonica eis mista vel interpollata.

Q. XXVIII. *Quanam dicuntur salivatoria, quæ horum differentia & quis finis?*

R. 1. Quæ salivam plus debito in os movent, & lympham in toto corpore incrassatam & acrem universaliter evacuant: Et sunt *universalia*: vel *particularia*, quæ tantum ex aliqua parte evacuant & vocantur *apophlegmatizantia*, *Errhina* seu *Nasalia*, quæ per os & nares evacuant.

R. 2. *Mercurialia* sola universaliter salivantia constituunt, quatenus vel *intus* sumuntur: vel *exterius* applicantur, nunc per *inunctionem*, nunc per *suffitum*, nunc per *cingulum sapientiæ*, seu *mercuriale* dictum.

R. 3. Finis est, ut vitiosa quæcunque & maximè gallica miasmata à succis nostri corporis separentur, & in os mediante saliva eructentur: vel etiam quandoque per sudorem & secessum eliminentur. Hæc salivantia non adhibeantur in lymphaminiustenui, falsa vel deficiente V. G. in *Phthisi*, *hectica*, *tuberculiferina*, *faucibus jam exulceratis*.

Q. XXIX. *Quid est salivatio Universalis & ubi convenit?*

R. 1. Est evacuatio materiae morbosæ per

per ptyalismum seu copiosum salivæ fluxum facta vi medicamenti salivantis vel intus sumpti vel exterius applicati.

R. 2. Convenit specialiter in luis venereæ secundo gradu, ulceribus scilicet serpiginibus, tuberculis siccis &c. appatentibus : *adequatè* verò in aliis morbis rebellibus ex graviori feri vitio ortis, & elephantiasi, scabie virulenta, ulceribus crurum, cachecticis, paralyti ex appoplexia asthmate humoroso, &c.

Q. XXX. *Quodnam est signum salivationis jam imminantis, hinc bene operantis & sufficientis?*

R. 1. Fœtor oris solito major, tumor labiorum, glandularum & gingivarum.

R. 2. Mucus viscidior & tenacior, & nonnihil fœtens, tandem prodiens.

Q. XXX. *Quis modus est exhibendi salivationem?*

R. *Primo*: Præparato & convenienter expurgato corpore exhibeantur V. G. *Mercurius dulcis ritè & rectè præp. gr. xii. vel xv. in conserva rosarum vel Borruginis &c.* & sic continuatur vel etiam augetur gradatim dosis per plures dies, quousque salivatio procedat, & signa præcedenti quæstione data adfuerint, tunc subsisti debet.

Secundo: Diæta, durante salivatione debet esse tenuis, ex puris jusculis, panatellis, cre-

more hordei, Potus sit decoctum lignorum dilutius, caveat aërem liberum.

Tertio : Adjuvatur fluxus salivalis, tenendo in ore globulum ex mercurio dulci cum tragacantho factum.

Quarto : Sistitur minus auro detentio ore, opiatis sudoriferis &c.

Quinto : Post fluxum denuo repurgetur corpus & ad sudorem disponatur.

Q. XXXII. An medicamenta vulgò particulariter evacuantia strictè talia dentur?

R. Non : Nam omnia medicamenta evacuantia ex lege circulationis ex universo corpore evacuant, licet singulariter ex illa parte, cui applicantur plus & immediatius quàm ex aliis educant.

Q. XXXIII. Quenam dicuntur lenientia seu laxantia, quotuplicia sunt & ubi utilia?

R. 1. Sunt ea, quæ ventriculum, & intestina blandè expediunt, si quid in illis, quo peccat inveniunt, in sanis autem nihil aut parum movent, & educunt.

R. 2. Sunt vel *Lubricantia*, ut aqua humectantia, emolientia pingua: vel *detergentia* ut: *salina acidula*, in specie *nitrosa* & *tartareae*, vel *stimulantia* ut sunt *mitia* & *mediocriter* in minori dosi data purgantia.

R. 3. Profunt in *colica*, *malo hypochondriaco*

hysterico & aucto, febribus acutis, & morbis
puerperarum.

Q. XXXIV. *Quenam dicuntur vomito-
ria seu emetica, quoduplicia sunt & quibus conve-
niunt vel nocent?*

R. 1. Sunt ea, quæ succos primariò in
ventriculo & primis intestinis latentes, per
superiora educunt.

R. 2. Sunt vel *gravantia* per copiam, ut
aqua tepida, copiosè hausta: vel *laxantia*
lubricitate, ut si *brodia pingua*, ipsumque
oleum commune tepidè sumantur, vel *creantia*
nauseam heterogeneitate, ut *folia & radix a-
sari*, vitriolum vomitivum. ☉ & li, radix ebu-
li, cortex medianus sambuci, aqua raphani,
syrupus emeticus, & ista mitia dicuntur, vel ir-
ritantia acrimoniâ salinô-sulphureâ & qui-
dam majori quàm dejectoria, quæ nimirum
particulis suis aculeatis movent, inordinatè
fibrillas nervorum per ventriculum copiosè
disseminatas: uti sunt: *mercurius vitæ vul-
gò algorath. tartarus emeticus Mynsichti, cro-
cus metallorum, vitrum antimonii, aliæque anti-
monialia*. Unde spiritus animales copiosius
in fibras stomachi nerveas insigniter indè irri-
tatas influunt, motum peristalticum inver-
tunt, & sic contenta motu quasi convulsivo
sursum expellunt.

R. 3. Conveniunt iis, qui ad vomen-
dum faciles, quo enim natura vergit, co du-

cere oportet, dolores habent supra septum transversum, signa sentiunt bilis peccantis in primis viis, sani sint alias nec obesi, sed natura graciles, aut malam thoracis conformationem habent; In febribus quibuscunque cepta hectica, appoplexia, hypochondriacis, in Epilepsia, venenis, nausea, cardialgia, & aliis stomachi affectibus. Unde patet in contrario statu non convenire emetica, & in specie iis, qui ventriculum ulceratum vel debilem, procidentiam uteri, vel intestinorum, imbrægnationem, capitis malum essenziale, oculos & pulmones affectos, tumores abdominis inveteratos, convulsiones, mensium defectus, nimis obesi, nimis senes & angustia pectoris, longum collum, suffocationem uteri, asthmatici, phthisici, hemoptisici, vertiginosi affectus capitis per essentialiam, oculorum &c. patiuntur.

Q. XXXV. *Quæ ante, quæ in & post vomitorium observanda?*

R. 1. Antè vomitorium perpendat medicus, an locum vel non locum habeat, an & quibus conveniat vel non, an fortius vel levius.

R. 2. Assumpto vomitorio, nil supra sumat æger, donec bis vel ter vomuerit, postea tepidam cerevisiam vel aquam sumat, durante vomitione potius se moveat & non quiescat.

R.

R. 3. Post vomitorium si fortiùs op-
bilis pectetur, compescatur Jusculo calidissimo vel
obedietheriaca, opio, vel lapide pumice pulverisato.

Q. XXXVI. *An purgantia cum vomito-
ris & diaphoreticis sint miscenda?*

R. Quod sic: Quia optatum præstant ef-
fectum, quia sic infringitur vis vomitorii,
idem dicendum de Diaphoreticis.

Q. XXXVII. *Quanam vocantur expe-
ctorantia seu Bechica, quæ differentia & ubi
profunt?*

R. 1. Sunt ea, quæ materiam superfluam
pectore tussi ejiciunt.

R. 2. Sunt vel Bechica quæ & viscidum
mollibus suis particulis molliunt, bronchia-
que lubricant, incidentibus verò attenuant
& fibras pneumonicas blandè ad contractio-
nem invitant: ut sunt oximel simplex &
squilliticum, syrup. capilli veneris, de tussilagine,
de liquiritia &c. vel incrassantia, quæ acre sal-
sum & titillans temperant & incrassant, ut
sunt mucilago seminis psillii & cydoniorum
cum syrupo papaveris rheados, Violarum
simpl. &c.

R. 3. Profunt in destillationibus ad fau-
ces, asperam arteriam ac pulmones factis, a-
liisque morbis pectoris.

Q. XXXVIII. *Quanam dicuntur sternu-
toria seu Ptarmica seu Errhina, seu nasalia,
quotuplicia sunt, quis finis, & ubi profunt & no-
cent?*

R.

R. 1. Sunt ea, quæ materiam serosam copiosè è naribus evacuant, vi medicamenti errhini vel sternutatorii internam narium membranam, hujusque papillas glandulosas minori vel majori particularum suarum armonia & acutie vellicantis.

R. 2. Sunt vel *errhina* quæ mitius, vel *ptarmica* seu *sternutatoria* quæ acrius id præstant: Illorum sunt succus *bete anagallidis majoranae, salviae, betonicae* &c. Aquæ harum *herbarum*, uti aqua *majoranae cum soluta manna parum vitrioli vel elaterii*, vel butyrum recens cum pulvere *majoranae* &c. horum sunt pulvis *radicis pirethri, Ellebori albi, Tabaci, folia betonicae, liliorum Convallium*, &c.

R. 3. Finis est, ut res irritans penitus excutiat, & lymphæ cumque hac peccantes ibi sordes copiosius evacuentur.

R. 4. Præmissis universalibus *profunt* in malis capitis diurnis, coryza, amisso odoratu obstructis naribus, & ratione motus in malis soporosis, hystericeis, partu difficili, singultu &c. *nocent* in vertiginosis, herniosis, phtysicis hæmorrhagia narium &c.

Q. XXIX. *Quanam dicuntur apophlegmatizantia seu masticatoria, quotuplicia sunt, quis finis & ubi profunt aut nocent.*

R. Sunt ea, quæ mediante salivâ, solito copiosiore evacuant, non tam per motum oris, quàm particulis suis salinis incidentibus & at-

tenuantibus, glandulas miliares, aliasque minores ubique in ore, locisque vicinis sitis, a-
perientia & irritantia ad copiosiore lymphæ separationem: Undè saliva solito plus in
arum flos deponitur.

R. 2. Sunt vel mastiganda vel gargari-
zanda vel aliter palato applicanda; talia sunt
Radices: *pyrethri, imperatoria galange, acori*
&c. Folia: *Salvia, majorana, lauri, origani,*
&c. *Amicotiane*, &c. Semina: *Sinapi, staphisagria,*
nigella, Piperis albi, & nigri. Gummata: *ma-*
stiches &c. *fumus tabaci* per fistulam haustus.
Huc spectant mercurialia ore detenta vel in-
tus sumpta quæ aliàs inter salivantia univer-
salia numerantur.

R. 3. Ut lymphæ præ primis è capite
præternaturaliter inde gravato educatur.

R. 4. Profunt in defluxionibus è capite
ad dentes, maxillas, gingivas &c. factis, verti-
gine, memoriæ debilitate, malis soporosis, &
oculorum ac aurium frigidis, foetore oris, a-
phonia &c. *Nocent* in phthyli, tussi, aliisque
pulmonum affectibus, nec non in faucibus
specialiter affectis.

Q. XL. *Quænam dicuntur clysterizantia,*
quotuplicia & cujus sunt usus? R. 1. Sunt
ea, quæ sub nomine clysmatis, seu enema-
tis, seu clysteris, fistula seu canali per anum in-
jecti materiam ex intestinis maximè crassis,
hinc

hinc tenuibus in consensum tractis educunt.

R. 2. Sunt *mitia*, seu domestica V. G. decoctum hordei cum saccharo rubro ad ʒij vitelli ovorum N. 1. salis parum vel nihil & vel fortia V. G. decoctum emolliens cum electuario solutivo, mellibus solutivis &c. vel Domestica V. G. brodium carnis cum saccharo culinari, cum vel sine butyro, oleo &c. vel pharmacopolica: & illa sunt varia, pro varia ratione finis & effectus: alia *anodyna*: alia *abstergentia*, *emollientia*, *purgantia*, *adstringentia*, *uterina*, *phritica* Angli fumum tabacæ per certam fistulam inflant.

R. Usus est, ut fæces emolliantur, flatus discutiantur, catharticum cum humoribus suppressum educatur, materia peccans revelatur, humores viscidi intestinis impacti abstergantur, via purgationi futuræ sternatur, causæ malorum antecedentes tollantur, dolor leniatur, vel læsa intestina consolidentur. Dosis variat, pro varietate personarum: ordinariè ad ℥ij. adultis, pueris ad ʒvj, Infantibus ʒij. Qui clysteres admittere nolunt, his suppositoria admoventur, quæ fiunt ex Lardo, sapone, ficu inversa, radice petroselini vel speciebus pro suppositoriis: vel applicantur ballæ moschatae vulgò die Biesen Kugl.

TITULUS XI.

De specifica medicamentorum Classe.

QUÆSTIO I.

AN ergo dentur Medicamenta quædam specifica?

R. 1. Si in rigore loquamur, talia specifica id est parti vel humori appropriata non dantur: *virtus enim ab uno eodemque principio dependens*: unde ut infra dicemus multa cephalica sunt uterina, stomachica, & vice versa, teste experientia.

R. 2. Laxè & ad libitum Veterum loquendo qui tot nomina medicamentis affigere, ea in gratiam retinemus. Alias enim nulla fundamentalis ratio dari potest, quare V. G. remedium seu aqua cephalica tendat ad caput, & splenetica ad lienem: si dicas: quia est appropriata nihil dicis, si dicas: hoc fieri ob innatum appetitum & facultatem, tunc certè ipsis medicamentis aliquam affigis cognitionem, quod est absurdum. Denique in conceptibile est, & nunquam à veteri-

teribus ostendi potuit, quomodo unum
idemque medicamentum, gradum illum
loris, quo calido innato, huius vel illius parti
magis amicum vel inimicum est, in longo
lo itinere, dum totam peragrat œcono-
miam, fartum, tectumque servare, cumque
tum demum explicare queat, ubi ad partem
illam, cui suppetias ferre debet, deventum
est. Sed

Dices : Quædam medicamenta huic parti
plùs prodesse quàm alii?

R. Ex supposito quod hoc verum & cer-
tum est, quod tamen eget evidentia; dico
forfan magis veritati consonum est, specifi-
cam seu appropriatam illam medicamento-
rum vim consistere *Primò* quod acidum vi-
tiosum per aromatica & salina, alkalina cor-
rigatur.

Secundò : Quod intemperies seu dyscra-
sia quæcunque illa sit per contraria corrigitur,
sic effœtus & stagnans humor corrigitur
per volatilia & spirituosæ; sic nimis ef-
fervescens temperatur per testacea & ac-
ida & sic de aliis : undè ubi talem obtin-
git partem, ibi operatur magis quàm in non
affecta.

Q. II. *Quenam dicuntur medicamenta
specificæ & an vi occultæ qualitatibus Antiquis sym-
patice & magneticæ dictæ sunt talia?*

R.

R. 1. Sunt ea quæ huic vel illi humori vel parti sunt specialiter amica.

R. 2. Non : Sed potius sunt specifica *Primo* vi *diverse* particularum componendum texture, respectu pororum hujus vel illius humoris vel partis.

Secundo: Vi *archæalium particularum* seu spiritus sui insiti cum hujus vel illius partis spiritu insito conspirationem & analogiam habentis.

Tertio : Vi *majoris vel minoris sue activitatis* potius in hac, quàm in illa parte effectum suum demonstrantis.

Quarto: Vi *particularum illis saporibus*, qui morbosos nostrorum succorum corrigunt, & temperant, *instructarum* : Sic *cochlearia* est antiscorbutica, *chelidonium majus* antiepilepticum, &c.

Q. III. Ad quot species referuntur medicamenta specifica respectu humorum?

R. Ad tres plerumque. *Prima Phlegmagoza & hydragoga*, quæ potissimum respiciunt serum seu lympham in quanto, quali & motu peccantem.

Secunda Cholagoga, quæ bili sunt dicata, eodem modo peccanti.

Tertia Melanagoga, quæ veteribus humorem melancholicum, recentioribus succum acidum sive nutritium sive pancreaticum aut erycum corrigunt.

Uu

Inter

Inter *Phlegmagoga* præcipua sunt attenuantia, incidentia & modicum calefacientia V. C. volatilia & fixa &c.

Inter *Cholagoga* partim diluentia, partim incrassantia V. G. aquosa emulsata &c.

Inter *Melanagoga*, acidum absorbentia præcipitantia edulcorantia &c.

Q. IV. Ad quot species referuntur medicamenta specifica respectu partium?

R. Ad viginti octo species. Dicuntur enim Primò *Cephalica* seu *Antiapoplectica*, seu *antiepileptica*. seu capiti amica uti radix doronicæ, *paonia* flores. ligna, *Xyloaloe*, viscus quercinus. Herbae & aquae *Liliorum convallium*, *floræ zilia*, *lavendula*, *melissa*, *majorana*, *betonica*, *rorismarini*, hinc *succinum*, *castoreum*, *unguentum alcis*, *cranium humanum*, *cinnabaris nativa* & *antimonii*, *agagropili*, *ambra*, *moschus*, *pus vis antiepilepticus*, *grys.* & *niger*, aqua *antiepileptica Langii*. *Balsamus ruta succini*, *apoplecticus*.

Secundò: *Ophthalmica* oculis, ut aquae: *Euphrasie*, *rosarum albarum*, *chelidonia majoris*, *fenniculi* &c. hinc *sacchari candi albi*, *vitriolum album*, *crocus metallorum subtilis*, *flores cynckii*, *unguentum nihili* &c.

Tertiò: *Ottica* auribus, ut extus: *oleum amygdalarum amararum*, *ruta*, *succini*, *nucleorum persicorum*, *species decocti emollientis*, in lacte coctæ & calidæ unà cum vase admotæ, &c.

vapor calidus intrare possit ad dolorem leniendum.

Quarto: *Odontica dentibus*, uti sunt in dolore: *oleum caryophilorum destill. essentia lignorum &c. pulvis dentifricius Augustanus* ad dealbandos dentes.

Quinto: *Cardiaca cordi* ut *radix scorzone- &c. Herba acetosa, acetosella. Flores quatuor cordiales. Aqua horum Cordial. frigid. & calid. cinamomi è toto, citri, meliss. pomum citri, granatorum, arantiorum, succi horum, grana chermes, spiritus rosarum simplex & compositus &c. ambra, essentia moschi, ambra, melissa, vinum cydoniorum, granatorum, rubi idai, ribium &c. pretiosa bezoard orientalis & occidentalis, margarita orientales & occidentales, lapides quinque pretiosi, os de corde cervi, unicornis verum, corallia, aurum & aurum potabile, tinctura ʒij , bezoard. solare, balsamus cinnamomi &c.*

Sexto: *Thoracica seu Pneumonica pulmonibus*, ut: *radix Enule campanæ, iridis florentina, Liquiritia, squilla præp. Herbae & aquæ: tussilaginis, hyssopi, veronica, scordii, cardus benedicti, & maria, chærefolii, flores papav. rhead. violarum, borraginis, crocus, Semina: anisi, fœniculi. Fructus: Iujuba, sebesten, dactyli, varice pingues, pistacia, pineæ &c. hinc flores sulphuris, benzoni, sperma ceti, pulmo vulpis præparatus, antihæcticum Poteri, saccharum can-*

dum album & rubrum & ceruleum, Pulvis
Haly, trochisci Bechici albi & nigri. Diacodi-
um, succus lyquiritia: aqua asthmatica, spiritus
anisi, balsam sulphuris, anisi, & Therebinthinus
syrupus & althæa Fernelii, & illi inter expecto-
 rantia media supra dicti unguentum pectorale
rubrum potabile, Emplastrum filii Zacharia, Di-
sulphureum Ruel:

Septimo sudorifera de quibus jam supra co-
 gimus seu *Diaphoretica* (quæ tantum gradu
 operationis differunt) quæ heterogeneam
 massæ sanguineæ, maximè feri partes, à lau-
 dabilibus resolvendo vel præcipitando ave-
 lunt & mediante circulatione à centro ad
 circumferentiam per poros cutis expellunt
 idque vel sensibiliter ut sudorifera vel in-
 insensibiliter & moderatè ut diaphoretica.
 Sub his annumerantur *alexipharmaca* mali-
 gnitati & venenis resistentia uti *radix ange-
 lica*, *contrajerva* Herbarum & aquæ scordii, *ruta
 cardui Benedicti*, *scabiosa*, *calendula*, *scorzonera*,
tormentilla, *sambuci*, *pomum citri*, hinc
diaphoretica omnia, præsertim *glia*, *arcana
 duplicatum*, *salia volatilia*, *spiritus volatiles
 camphorata*, hinc aqua prophylactica Sylvestris
è toto citri, *theriacalis*, *spiritus hujus campho-
 rat. Cornu Cervi &c.* *Theriaca electa*, deo-
Diascordium, *tinctura bezoardica*, *mixtura sim-
 plex*, *liquor Cornu Cervi succinatus*, *confectio
 hyacinthi*, *syrupus acetosus citri*, *scordii*, *Cornu
 Cervi*

*Cervinum, philosophicè præparatum, terra si-
gillata alba & rubra aliæque jam inter cordia-
lia & diaphoretica recensita. In exhibendis
sudoriferis respectus est habendus ægri &
morbi: undè locum non habent in hæcticis,
facilibus, syncopiticis, puerperis, gravidis, debi-
lis: conveniunt verò optimè in febribus
malignis, catharris, lue venerea, arthritide,
pleuritide, epilepsia, apoplexia, dysenteria
&c. sed prudenter data viribus constantibus
& natura ipsa ad habitum inclinante: Ut
autem tutius agatur imitari potest *de le Boë*
Sylvius, qui sudorifera sua cochleatim per in-
tervallâ exhibuit, usque dum cutis madere
cepit, quo viso corpus tegumentis munire
cepit & jussit.*

*Octavo stomachica, stomacho uti radices a-
romaticæ Herb: aromat: hinc aromata o-
mnia, semin: aromat: grana mastich: spiritus
pauis, & ci, essent: herbar: aromaticar: species
aromatica rosat: pro morsul: imperat: pulvis
stomach. Casareus Pirckmani, elixir vita Ma-
thioli, Propriet: Paracels: syrupus cydoniorum,
mentha, corallor: myrt ill: condita: cortices ci-
trantiorum, nucis indica, oleum nucis mo-
schata extract: cinnamomi, macis &c. Balsamus
peruvianus, Emplastrum de baccis lauri, cera-
tum stomachicum Grylingii.*

Nono Epatica, Epati, uti sunt: quæ notabantur inter aperientia temperatiora.

Decimo splenica, spleni, ut dicta sunt inter aperientia calidiora.

Undecimo Antiscorbutica, ceu scorbutica contraria, uti rad. trifolii fibrini, Herba, cochllearia, nasturtii, fumaria, trifolii fibrini, centauri minoris, absynthii, raphani rustici & exinde facti spiritus, essentia, aqua destillata, conferva &c.

Duodecimo Nephritica & Lithontriptica, renum & vesicæ affectibus proficua, sunt, quæ incidendi, & radendi vi pollent, undè attrunt, aperiunt; uti sunt præter diuretica superius dicta radix saxifragæ alba: Herba berberæ terrestris, Bacca juniperi, millepedes præparati, coccinella, therebinthina, Lapides: Nephritici, Iudaici &c. oleum juniperi: scorpium simplex & Mathioli, succini, therebinthinae, Aqua fragorum, spiritus therebinthinae salis, Syrupus fragorum, de althea ferulæ.

Decimo tertio Hysterica seu menses, Lochia & cunctinas & fœtum pellentia, utero, quæ movent sunt tenuium & volatilium particularum poros & meatus partium reserantium, quæ verò sistunt crassiorum particularum & minus spirituosarum. Radix Bryonia, aristolochia rot. Herba: artemisia, matricaria, pulegium, betanica, melissa, sabina, marrubium albi, &c. ha-
run

umaquæ destillatæ & hinc: *castoreum*, *succinum*, *myrrha*, *crocus*, *agagropili*, vulgò &c. *emmenagoga* huc spectant uti: *succinum album*, *reparatum*, *borrax veneta*, *crocus*, *myrrha*, *sal volatile succini*, &c.

Decimò Quarto *Arthritica* Articulis ut *amed: chamæpyth: &c.*

Decimò Quintò *Lac augmentia*, quæ tubulos lactiferos in mammis referant & dilatant, ad idum absorbent. ut *Seimen: fœniculi*, *anisi*, *arui*, *cumini*, *nigellæ*, *lac luna*, *crystallus præpt.* *ad minuenda* sunt *chelidonia major*, *ocymum*, *sal commune*, *crocus*, *camphora*, *extus emplastrum de spermate ranarum*.

Decimò Sextò *Aphrodisiaca* seu *semen augmentia*, idem præstant quod *lac augmentia*, ut *ira-dix: eryngii*, *satyrii*, *ambra*, *moschus*, *aqua manumitatus*, *amygdalarum dulcium*; *nucæ Pistacæ*, *pistacia*, *avellana*, *priapus Cervi*, *tauri*, *canorei*, *venter stinci marini*, *confectio alkermes*, *completa*, *essentia moschi & ambra*, &c. *a. aphrodisiaca* sunt *aqua portulac. castitatis*. *Emulsio*, *carab. sachar saturni*, *semen agni ca-*, &c.

Decimò Septimò *Anthelmintica* seu *lumbri-* *neccantia*, plerumque amara ramosis suis extremitatibus teneram vermium compagem destruunt. V. G. *Radix: carlina*, *gentiana*, *rhubarbari*, *Herbæ: Cichorei*, *nicotiana*, *gratiola*, *tanaceti*, *folia & flores Persicor.*

Semina Cyne, Citri, mercurius dulcis & vivus, theriaca extus, oleum colocynthis, tauri.

Decimò Octavò Carminativa seu flatus dissipantia, quò rarefacientia referuntur, quæ attenuant, & dissipant; ut radix: galanga, Zedoaria, folia & herbae stomachi chamomilla: simplicis & romani. summitates anethi. Semina quatuor carminativa, Bacca: Lauri, Juniperi, spiritus nitri, unguentum carminativum. Emplastrum de Bacca Lauri, vinum calidum &c.

Decimò Nonò Incidentia seu resolventia seu attenuantia, quæ acutis particulis humorum crassos attenuant, uti omnia calida seu volatilia seu aromatica seu resinosa.

Vigesimò Adstringentia, quò condensantia, emplastica & incrassantia spectant, quæ ramolis suis particulis crassiore consistentiâ in humoribus efficiunt & motum sistunt, ut radix Bistortæ, tormentillæ, consolide majoris folia: Bellid. sanicul. flores: Rosarum rubrarum Balaustie. Semen Plantaginis, malacydonia succus acaciæ, hypocystidis, omphacium, grana masticina, sanguis Draconis, Gummi tacamahaca tragacanthi, Lapis hematites, Cornu Cerviustum corallia vel sacharum saturni, bolus armena, terra sigillata, Lemnia, Catechu, &c.

Vigesimò Primò Repellentia, interceptiva & defensiva quæ vi frigida & adstrictiva fluxum & fervorem impediunt humorem & poro

& meatus excludunt uti *cataplasma* : *siccantia*,
emplastrum defensivum & ea quæ adstringen-
tibus annumerantur.

Vigesimò Secundo Traumatica seu vulneraria
& hæc vel *glutinantia* vel *epulotica* seu *cicatri-*
santia vel *porotica*, seu *callum generantia* di-
cuntur, uti: *rad. scrophul. plantaginis*, herbae
& aqua *agrimoniae*, *alchimell. flores hyperici*,
unguentum pompholigos, *emplastra contra ru-*
pturas, *sanguis Draconis*, *Balsamus peruvianus*,
huc spectant media contra ambusta, *succus*
sempervivi, *emplastrum de minio*, *cerussa*, *se-*
rum Cervi, *albumen ovi*, *lythargirium*, *fol. sem-*
pervivi.

Vigesimò Tertio Abstergentia ut *radix che-*
lidoniae majoris, *ononidis*, *decoctum hor-*
dei, *mel rosatum*, *sach. unguentum aegyptia-*
cum.

Vigesimò Quarto Emollientia quo *suppuran-*
tia & *maturantia* in ulceribus, in vulneribus
digestiva spectant, quæ humentando, solven-
do & calefaciendo partes relaxant, & rigidi-
tatem tollunt, ut *radix althea*, herbae quinque
emollientes, *flores verbasci*, *semen Lini*, *fœnu-*
graci, *fabarum*, *Lupini*, *Cepa sub cineribus coctæ*,
massa farinae cum melle mixta, *oleum liliorum al-*
borum, *unguentum digestivum*, *maturativum*,
althea, *therebinthina*.

Vigesimò Quinto Paregorica seu anodyna seu
dolorem lenientia, uti sunt: *emollientia* & *ra-*

refacientia hinc *opium*, & indè præparata, emplastra de *ranis* cum *mercurio* &c.

Vigesimò Sextò Hypnotica seu *somnum conciliantia* quo *narcotica* seu *stupefacientia* quæ frigida & humida crassitie gravant & figurant spiritûs & sæpe sopiunt: ut radix *mandragoræ*, *hyosciami*, folia horum, flores *nympha*, *papaveris rhead.* aqua *hypnotica Dornercailii*, *Etura anodina*, *laudani opiat*, *theriaca*, *mass. pilu* de *cynoglossò*, *syrupus papaveris albi* & *rhead* &c.

Vigesimò Septimò sanguinem sistentia ut *Lapis hamathites*, omniaque *adstringentia*.

Vigesimò Octavò Attrahentia & *pyrotica* seu *urentia*, eandem vim habent, ut *vesicantia* de quibus suprà, uti sunt *Rubifacient.* *vesicantia*, *catharetica* seu *exedentia*, *septica*, seu *putrefacientia*, *escharotica* seu *caustica*. *potentilla* vel *psylotra* seu *partem pilosam glabram* *recedentia* habent *aculeatas*, & *scindentes* *particulas*.

Q. V. An omnes hæ medicamentorum species usu veniant & an prudenter materia remedium contrahatur?

R. 1. Aliquas species rarò vel nunquam usu venire.

R. 2. Materia remedium quæ adeo ampla à veteribus est nobis relicta; à modernis celeberrimis Practicis compendiosè traditur, qui paucis effectus æquè felices, si non

de præparandis eliciores, ac Antiqui fecerunt, in ægris præstant: Imò plurima remedia inter se symbolizant, ità ut cephalica sint pleraque uterina & è contra, cardiaca, cephalica, quia profunt & cordi & capiti & plerumque terminum & volatilium partium.

Q. VI. An simplicia compositis sint præhabenda?

R. Affirmativè, si simplicium vires ritè nobis sint cognitæ & solitarius sit morbus. Secus, composita prærequiruntur, maximè quæ per artem vires suas non deperdunt, unde & fœculæ & Magisteria rari sunt usus, quatenus activitas medicamenti per præparationem hanc deperditur. Interim medicamentum temerè & plurimis simplicibus compositum potius videntur inefficacia & ingrata, si non etiam nociva.

Q. VII. An à pretiosis V. G. margaritis orientalibus Bezoard: orientali: sale perlato &c. assumptis, habeatur quidam effectus, qui nullomodo ab aliis medicamentis obtineri potest?

R. Non: Nam primaria dictorum V. G. pretiosorum vis est imbibens, dulcificans, & temperans omnes acredines. Et ista habetur æquè, si non efficacior à lapidibus cancro, Cornu Cervi præp. corallis, matre perlato, terra sigillata, sale coralliorum &c. Si vero vis specialiter confortans vires vitales præ-

pretiosis inesse putatur, certè *mater perlarum* vel *corallia* &c. in *duplo*. sumpta idem præstunt.

Q. VIII. Quæ symptomata egent remotione, quæ sint, & quibus mediis?

R. 1. Urgentia quæ periculum vel etiam mortem inferunt.

R. 2. Talia sunt *dolor*, *sitis*, *vigilia*, *alvi fluxus*, *vomitum*, *hemorrhagia* & *Lypothymia* &c.

R. 3. *Dolor*, cum sit tristis sensatio à solutione continui orta mitigatur *paregoricis*, *anodinis*, *Hypnoticis* internis & externis supra relatis.

Sitim, quæ est defectus humidi & obstructio ductuum salivalium, sedant humida, frigida, acida, moderata, *infusum Thee*, *decoctum citri*, *Limonada acidula* &c.

Vigilias coercent (cum sint à motu spirituum & siccitate) (*Emulsiones*, *anodyna*, *opiata*, *Balneum aquæ dulcis*, *pedilavia* &c.

Alvi fluxum, *vomitum*, cum sint motus inordinati, curant præter *stomachica*, *Anodyna opiata* intra & extra.

Hemorrhagiam cum sit motus & impetus sanguinis & spirituum sistunt *refrigerantia*, *incrassantia*, *anodyna*, *opiata*, interna & externa.

Lypothymiam curant cardiaca, de quibus supra, plura de his dabit praxis.

TITULUS XII.

*De Medicamentorum
inventione & collectione.*

QUÆSTIO I.

Quæ media requiruntur ad medicamentum
alicujus dextram inventionem?

R. Primariò duo nempè *Ratio & experientia* eaque firma, fida & sæpius probata, & semper una alteri conjuncta & nunquam ab invicem separata, duo enim sunt fulcra artis nostræ, quò unò deficiente claudicat. Adminicula inventionis sunt: qualitates sensibiles externæ seu proprietates, color, forma, figura, sonus (præsertim in mineralibus & metallicis) odor, sapor; Tandem præ omnibus prudentia Medici.

Q. II. Quæ media requiruntur ad medicamentorum collectionem ritè instituentiam?

R.

R. Ufu & præceptis , illo tamen magis
quàm his : Cavendum tamen suadeo à v
tularum, aliorumque minùs credulorum ho
minum nugis & superstitionibus atque magi
cis impressiõibus.

TITULUS XIII.

De Ponderibus ac Dosi bus medicamento rum.

QUÆSTIO I.

Quid & quæ sunt pondera medicamen
torum & quomodo in officinis scribun
tur ?

Q. 1. Sunt corpora, ad quorum quanti
tatem medicamenta ponderantur.

R. 2. Sunt varia, pro varietate medica
mentorum , & aliarum plurium circumstan
tiarum : Dosis ergo determinatur vel pon
dere vel mensura , vel numero; estque vel
maxima, media, minima, vel primaria, secun
daria, vel rarefacta, quæ idem est, vel ordina
ria,

ria, vel extraordinaria. In specie autem ponderis initium est *granum*, quod piperis albi, vel hordei granum ordinariè adæquat: hinc *scrupulus* qui *viginti grana* tenet: *Drachma* *grana sexaginta*, seu *scrupulos tres*, componit, & est pars unciae octava: *Uncia octo drachmas* tenet, estque duodecima libræ pars: *Libra* pendet *uncias duodecim* pro ponderandis, tam siccis, quàm humidis medicamentis, nisi hæc pretiosa sint utpote guttulis tunc mensuranda. Localis memoriæ adjuvandæ causa sequens ponderum Schema subjicitur.

θ	20				
ζ	60	3			
ζ	480	24	8		
lb	5760	248	96	12	
gr.	θ	ζ	ζ	lb	
grana.	Scru-	drach-	Unciæ	Libra.	
	puli.	mæ.			

Manipulus sive id, quod manus complectitur, ponderat *unciam dimidiam* & foliis, herbis & seminibus mediocribus, ac hordeo, leguminibus &c. convenit.

Pugillus seu quantum tribus aut quatuor digitis simul junctis tenetur, in pondere *drachmas duas* ædequat & floribus censendis servit.

Fasciculus seu quantum brachio complicato tenere licet, & herbis pro balneo præscribendis competit.

Numerus convenit fructibus & seminibus majoribus V. G. caricis pinguibus, nucleis, jujubis &c. Undè patet semina & fructus minores, radices, cortices, ligna aromata, gummata, resinas ponderari.

R. 3. Scribitur *granum unum* gr. 1. *Scrupulus* ℥j. *Drachma* ℥ij. *Uncia* ℥j. *Libra* ℔. *Manipulus*, M. 1. *Pugillus*, P. 1. *Fasciculus*, Fasc. 1. *Numerus*, No. 1. *Gutta*, gt. 1. Si sit pondus quoddam dimidium tunc apponitur litera germanica ℥ V. G. ℥ss. ℥ss. &c. quod *scrupulum semis*, *Drachmam semis* notat. Correspondet autem manipulus in pondere uncie dimidiæ sive ℥ss, pugillus drachmis duabus sive ℥ij, gutta grano sive gr. 1. cochleare plenum ordinarium drachmis tribus vel uncie dimidiæ. *Paria* Par. Ana aa, id est eorum quæ recensentur debet esse æqualis quantitas. *Partes æquales* Part. æqu. quantum satis. q. s. quantum vis q. v. hoc est pro arbitrio prudentis. *Quantum placet*. q. p. idem significat *secundum Artem* S. A. *Lege Artis* L. A. *signetur*. S. *Misce* M. *fiat*. f. *Recipe*

pe & plura de his vide infrà tit. 14. de fornu-
larum præscriptione. Q. 2.

Q. II. *Quanam sunt doses medicamento-
rum univèrsaliter preparantium.*

R. Cremoris tartari à ℥ß ad ℥j. tartarus
vitriolatus à gr. vi. ad ℥ij. Arcanum duplica-
tum Mynsichti à gr. vi. ad ℥ij. mixtura simplicis
à ℥ß. ad ℥j. &c.

Q. III. *Quanam sunt doses medicamen-
torum dejectoriorum, lenientium, & medio-
rium?*

R. Datur manna ab ℥ß ad ℥iij. senna in
substantia à ℥j ad ℥iv. in infuso & decocto
à ℥j ad ℥iv. Corrigitur z. z. Cinnamom. A-
niso. caryophill. Rhabarbarum à ℥ß ad ℥ij.
in substantia & infuso, corrigitur spica nardi
& cinnamomo : pulpa cassia ab ℥ß ad ℥ij.
pulpa tamarindorum ab ℥ß ad ℥iij. myrobalani
à ℥ß ad ℥iij. aloë à ℥j ad ℥i℥, corrigitur tra-
gacanto, mastiche nocet sanguinis fluxu de-
rentis. Semen caribami à ℥ij ad ℥ij. corrigi-
tur cinnamomo, aniso, Agaricus crudus &
trochiscatus à ℥ij ad ℥ij, corrigitur zinzibe-
re & Sale gemmæ. Polypodium & Epithymum
à ℥ij ad ℥vj. Helleborus niger à ℥ß ad ℥i℥,
melius in decocto vel infuso à ℥j ad ℥ß.
Mechoacanna in substantia vel liquor cum
pulvere à ℥j. ad ℥iv. Jalappa in substantia
à ℥j. ad ℥ß. in infuso à ℥j. ad ℥ij. in infanti-
bus

bus tot grana pulveris quot annos infans
bet. Composita dantur. V. G.

Syrupi Rosatus solutivus simplex &
reus.

Violarum solutivus.

De cichoreo cum rhabarbaro.

Mannatus Horstii.

De myrobolanis cum rhabarbaro.

De tribus lenitivus.

Epythimo.

Diafereos.

De pomis Regis Sapor.

Polypodio.

Fumaria compositus.

Floribus persicorum.

Acacia.

De spina Cervi aa ab $\mathfrak{z}\text{ij}$ ad $\mathfrak{z}\text{iv}$.

Aqua Laxativa Vienenensis seu Mannata
 $\mathfrak{z}\text{ij}$ ad $\mathfrak{z}\text{vj}$.

Composita ab $\mathfrak{z}\text{ij}$ ad $\mathfrak{z}\text{vii}$.

Mell. Rosati Solutivi.

Violarum Solutivi aa in clyster
ab $\mathfrak{z}\text{ij}$ ad $\mathfrak{z}\text{iv}$.

Electuaria Lenitivi Florenzol.

De tamarindis.

Diapruneum simplex.

Hieræ picræ Gal.

Hieræ cum agarico.

Diacathia.

Diacatholici,

Dia

Electuaria Diasennæ.

Tryphera Persica.

Passula Laxativæ.

Cybea Laxativæ.

Pruna Laxativa aa à ʒij ad ʒiʒ.

Confecta Contra lumbricos à ʒj ad ʒiij.

Pillula De rhabarbaro.

Mezereo.

Eupatorio.

Ammoniaco.

Aloë lota.

Aleophanginæ.

Stomachicæ.

Assaieret.

Frankofurtenſes.

Pillula De succino Cratonis.

Emanuelis.

Mastichinæ.

Lucis maj.

Hiera picra rhasis.

C. Agarico.

Angelicæ aa à ʒj ad ʒiv.

Q. IV. *Quanam sunt doses medicamen-*
torum dejecteriorum fortiorum?

R. Simplicia dantur V.G. *alappa* à ʒj ad ʒj.
hermodactyli à ʒʒ ad ʒj. *Colocyn-*
thin exhibetur correcta & præparata in *tro-*
chiscos, qui *alhandali* dicuntur à gr. ʒj ad
gr. viii. cruda ejus *pulpa* in nodulo ligata
ad clysteres revellentes acres conficiendos

à 3j ad 3iij. *Soldanella*, *gratiola* aa pulverifa-
 ta à 3j ad 3ij. *Elaterium* à gr. 111 ad xii
Corticis radicis esula à gr. vi. ad 3j. *Gumm*
gutta à gr. iv. ad x. *Scammonium* à gr. v. a
 xiii. quod corrigitur vel succo cydonio-
 rum, vel vapore sulphuris, vel succo lymo-
 num. Composita dantur. V.G.

Electuaria Diascebesten.

Caryocostinum aa à 3ij ad 3j.

Rosat. Mes.

Electuarium De Citro solutivum.

Electuarium De prunis solutivum.

Psyllio.

Diaphænicon.

Elefcophi.

Diacarthami.

Indum maj.

Diacydonites laxativi aa 3i
 ad 3vj.

Diathurbit cum rhabarba
 ro.

E succo rosarum aa à 3j ad
 3ß.

Benedict. laxat.

Elect. *Hieræ composita Nicolai*.

Pachii aa in clysteribus al
 3ß ad 3ij.

Confectio hamech à 3j ad 3ß.

Anisum solutivum à 3j ad 3iij.

Passula solutiva sicca August.

Zinziberis solutivi August. aa à ʒj ad ʒiij.

Pillula De agarico.

Fumaria.

Hermodycto.

Quinque generibus myrobalano-
rum.

Nitro Tral.

Tartaro Quercetani aa à ʒj ad ʒj.

Aggregativ:

Pillula Arthritica.

Aurea.

Cochia Rh.

Fœtida maj.

Tartari Schröderi.

Arabica.

Hydrotica.

Imperiales.

Sinè quibus.

Diathurbith aa à ʒj ad ʒj.

Cephalica Camerland:

Schlystæ aa ad ʒij.

Purgantes Nobil. Vien.

Clementina D. Benoni aa ad
ʒiij.

Pulveres Contrà vermes.

Sennæ Montagnan:

Arthritic. Paracelsi.

De tribus solutiv. aa ad ʒj.

Cornachinus à ʒiij ad ʒij.

Mülleri ad ʒj.

Cholagog. Vien. à ʒʒ ad ʒij.
Elixirium Purgans panchymagogum Aug.
 à ʒʒ ad ʒij.

Et ultrà.

Species Diaturbith cum rhabarbaro.
 Diagalappa M.
 Tartareæ Schroederi.
 Elefcophi aa ad ʒj.

Extracta: Agarici.

Cochiar.

Sinè quibus.

Sennæ aa ad ʒij.

Efulæ Ruel:

Rhabarbari aa ad ʒj.

Cnici seu Diacarthami ad ʒv.

Panchymagogum Crollii.

Catholicum Andernac.

Melanagogum Quercetani.

Elebori nigri.

Thurbith.

Hermodaetylorum aa ad ʒʒ.

Collocynthid. ad gr. v.

Elaterii ad gr. x.

Efulæ Salii.

Quercetani ana ad ʒj.

Massæ Pillularum arthriticæ.

Massæ Pillularum Foetidæ.

Aggregativæ.

Lucis majoris aa ad ʒʒ.

Magisteria Mechoacannæ ad ℥j.

Jalappæ ad gr. xviii.

Scammonii seu pulv. Syrii ad gr. xv.

Turpethi ad gr. xii.

Tartari purgans liquor ad gr. xiii.

Scammonium Sulphuratum ad ℥j.

Mercurius dulcis sublimatus in lue venerea & vermibus specificus à ℥ss ad ʒss.

NB. Cum Scammoniatis miscendus est nec continuò dandus, alias salivationem causat.

Mercurius viridis purgans ad gr. x.

NB. De hoc idem observandum.

Q. V. *Quanam sunt doses emeticorum mitiorum & fortiorum?*

R. 1. *Mitiora* dantur V. G. aqua simplex vel hordei tepida, jusculum pingue, oleum amygdalarum dulcium vel olivarum, butyrum recens, tepidum, hydromel, hydrolæum, oximel simplex, syrupus acetosus aliaque talia cum aqua tepida largiter sumpta.

R. 2. *Fortiora & quidem simplicia* dantur V. G. corticis rad. sambuci, ebuli, versus superiora derafi aa pulverisata ad ℥ij. in Infuso ad ʒij, radicis asari à ʒss ad ℥iv. fibrillarum radicis hellebori albi in infuso ad ʒij. seminis

catapucia à putaminibus deliberata à Num
I. ad IV.

Composita dantur: Aqua vomitiva Pla
teri ab $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$ ad $\mathfrak{z}\mathfrak{iiij}$. vitriolum album vomiti
vum etiam pueris conveniens à $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$ ad $\mathfrak{z}\mathfrak{iiij}$.
Sal. vitrioli à gr. viii. ad xx. *Mercurius Co*
vallinus à gr. ii. ad v. *Turpetum minerale*
gran. ii. & iv. *pulvis Emeticus* seu *mercurius*
vita vulgò *algoroth* à gr. i. ad iii. $\mathfrak{z}$ *emeti*
cus à gr. i. ad iv. *Syrupus Emeticus* Ange
Salæ à $\mathfrak{z}\mathfrak{ij}$. ad $\mathfrak{z}\mathfrak{vj}$. *Aqua Benedicta* Ruel: ab $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$
ad $\mathfrak{z}\mathfrak{iiij}$. *flores antimonii albi*, *rubri* & *fl*
vi à gr. ii ad viii. *Vitrum antimonii* à gr.
ii ad iv. *Epar antimonii* seu *crocus met* illo
rum in infuso à gr. vi ad xii. pro clysteribu
ad $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$ & ultra decoctus, *tinctura vomit*
cærulea à gr. v ad xii. pulveris radice hy
pecacoanhæ ad $\mathfrak{z}\mathfrak{j}$ NB. Dantur in dysente
ria, aliisque alvi fluxibus etiam desperatis
simis bis vel ter, alternis semper die
bus, jejune & in brodio carnis non sa
lito.

Q. VI. *Quanam sunt doses Medicamentorum reliquorum evacuantium?*

R. *Doses sudoriferorum & uriniferorum*
specificis annumerari: medicamenta verò par
ticulariter evacuantia ad libitum sumi, hinc
sola *universaliter salivantia* restant apponen
da: Sic *Mercurius dulcis* datur à gr. x ad $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$
bis, ter, vel quater sine die intercallari, hinc
quin

quintò & sequentibus diebus salivationem expectare oportet: *Mercurius precipitatus*, cum *spiritu nitri* seu *arcanum corallinum* cum *theriaca* in pillulis gr. ii vel iii . sequenti die iv . & tam diu, donec omnes doses simul gr. xv . vel xix . compleant, *turbith minerale* *Crollii* cum spiritu sulphuris paratum ad gr. iv . quotie repetendo, donec fluxus superueniat: *Extus* fit *inunctio* ad plantas pedum, talos, genua, carpos, cubitum, & in malo pertinaciori ad spinam dorsi *unguento mercuriali* ex *mercurio vivo* & pinguedine suilla, in duplo vel triplo addita, inque mortario lapideo cum pistillo ligneo parato: vel *suffitus* per trochiscos ex resina & cinnabari: vel *cingulum* lumbis applicatur, quod unguento prius dicto imbuitur.

Q. VI. *Quenam sunt doses medicamentorum specificorum?*

R. Dantur, ut in Alphabeto sequenti notantur.

A.

Aceta simplicia à ʒij ad ʒj .

Composita V. G.

Theriacale.

Bezoard.

Xx s

Pro-

Prophylacticum F. F.

Squylliticum aa $\mathfrak{z}$ j ad $\mathfrak{z}$ vj.

Acorus conditus ad $\mathfrak{z}$ ij.

Antidotus Mathioli ad $\mathfrak{z}$ i β .

Antimonium Diaphoreticum à $\mathfrak{z}$ β ad $\mathfrak{z}$ ij.

Apozema alterans ab $\mathfrak{z}$ ij ad vi.

Apozema purgans ab $\mathfrak{z}$ j ad $\mathfrak{z}$.v.

Aqua destillata simplices cum aqua fontana
ad libitum.

Per se destillatae ab $\mathfrak{z}$ j ad $\mathfrak{z}$ iiij.

Cum vino destillatae à $\mathfrak{z}$ ij ad $\mathfrak{z}$ j.

Composita V. G.

Anhaltina.

Antitodalis Math.

Bezoardica Schroederia aa $\mathfrak{z}$ β ad $\mathfrak{z}$ j.

Antimelanchol. Fisch ad $\mathfrak{z}$ i β .

Antiscorbutica Dorncrell.

Arthritica.

Apoplectica seu mirabilis Langii.

Epileptica Langii.

Asthmatica.

Carminativa cum vino aa à $\mathfrak{z}$ ij
ad $\mathfrak{z}$ vj.

Sinè vino ad $\mathfrak{z}$ j.

Cephalica aromatica Schroederi.

Cinnamomi cum vino aa ad $\mathfrak{z}$ β .

Bugglossata ad $\mathfrak{z}$ j.

Cordialis frigida Herculis Saxoniae
ab $\mathfrak{z}$ j. ad iv.

Cor.

Cordialis è succis in febribus.

Temperata aa ad $\mathfrak{z}\text{ij}$.

Cosmetica Schroëderi ad lubitum
pro facie dealbanda.

Aqua destillata composita.

Dysenterica Schroëderi.

Cephalica Caroli Quinti aa ad $\mathfrak{z}\text{vj}$.

Hysterica aurea Vienenensis ad
cochl. i.

Prophylactica Barbet.

Scorbutica singularis.

Splenetica.

Stomachica aa ad $\mathfrak{z}\text{j}$.

Diuretica Schroëderi ad cochlea-
ria i i i.

Hirundinum usualis ad $\mathfrak{z}\text{j}$.

Composita seu cum ca-
storeo ad coch. i.

Hysterica alba cum & sinè cam-
phora.

Rubra aa ad $\mathfrak{z}\text{vj}$.

Magnanimitatis Schroëderi.

Mastichina.

Nephritica.

Physagonis aa ad cochlearia ii.

Theriacalis ad $\mathfrak{z}\text{j}$.

Antibecticum Poteri ad $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$.

B. Bal-

B.

Balsama : Embryonum ad ʒʒ.
De Peru seu indicum nigrum.
Album aa
gr. vi

Copaibæ ad ʒij.
Sulphuris ad gr. viii.
Anisatus.
Therebynthinae aa
ad gr. xii.

Vitæ Schroëderi ad gr. x.

Bézoard Joviale.

Martiale.

Solare Crollii.

Compositum Schroëderi.

Minerale.

Saturninum aa ad ʒj.

Orientale ad gr. xv. & ultra.

Occidentale ad gr. xxiv. & ultra.

Butyrum Antimonii extus in gangrena.

Borrax veneta ad ʒʒ.

C.

Cinnabaris nativa.

Antimonii aa ad gr. xii. & ultra.

Confectiones: Alkermes completæ ad ʒj.
in completæ ad ʒiʒ.

De Hyacintho.

Anacardina aa ad ʒij.

Conserve in quantitate nucis majoris vel minoris.

Corallia rubra.

Alba aa à ʒʒ ad ʒj.

Cornu Cervi usti, præparati.

Philosophicè præparati.

Sinè igne à ʒj ad ʒj.

Rhinocerotis.

Cranium humanum philosophicè præparatum.

Unicornus verum aa ad ʒʒ.

Fossile.

Crocus martis aperitivus.

Adstrictivus aa à ʒʒ ad ʒij.

Cerata extenduntur super alutam vel linteam ad lubitum & mali exigentiam.

D. Den-

D.

Dentes Apri præparati à ℥ss ad 3j.

Diacodion ad 3℥.

Diacorum ad 3ij vel 3℥.

E.

Ebur præparatum seu *spodium* à ℥i ad 3j.

Electuaria : De Baccis lauri in clystere ad 3i℥.

Chalybeatum.

Contra Dysenteriam.

Diasatyrio : aa ad 3iij.

Diascordii Frac. ad 3ij.

Stomachicum Strobel. ad 3℥.

Cydoniorum densum.

Lucidum aa ad
lubitum.

De ovo ad 3i℥.

Eleosachara : Anisi.

Aurantiorum.

Carvi.

Citri.

Cinnamomi.

Foeniculi.

Macis.

Nucis moschatae aa à ℥ss ad 3ij
Eli-

Elixiria : Pestilentielle Crollii ad ℥ij.

Proprietatis Paracelsi cum & si-
acido aa ad gt. xii. & ultra.

Vitæ Mathioli ad cochlear. i.
inclystere. In colica fri-
gida ad ℥j.

Uterinum Crollii ad ℥ij.

Emplastra Extenduntur, super alutam vel
linteum ad lubitum & pro
mali exigentia.

Emulsiones Alterantes & specificæ ab ℥ij.
℥vj.

Essentie Absinthii.

Essentie Ambraë.

Essentie : Aurantii.

Citri aa à gt. vi ad xx.

Castorei ad gr. xii.

Croci ad gt. viii.

Moschi ad gr. xx.

Lignor. ad gr. xxx.

Extracta Castorei ad ℥ss.

Chelidoniæ ad ℥ss.

Cynoglossæ.

Mandragoræ aa ad ℥j.

Ligni rhodii ad ℥ss.

Salsæparillæ.

Tormentillæ.

Et reliqua *simplicia* aa ad ℥ss.

Croci ad gr. viii.

Myrrhæ ad ℥ss.

F.

Fæcula radicis ari.

Bryoniæ.

Iridis aa ad ʒß & ultra.

Flores Benzoin ad gr. xii.

Flores Salis armoniaci simplicis.

Martiatî.

Sulphuris aa ad ʒj.

Zynckii extus in affectibus somni-
orum.

Flores Vegetabilium in infuso ac decocto
à ʒij ad ʒvj.

G.

Galbanetum Paracelsi extûs,

Gelatina Cornu Cervi.

Ungulæ alcis aa ad ʒiß.

H.

Herba omnes dantur in infuso vel decocto
à ʒij. ad vi

Thée in infuso pro mensura aquæ
fortanæ fervidæ ad ʒij.

I. 16.

I.

lulepii violarum.

Rosarum ad libitum cochleatim vel
etiam ad ℥iij.

L.

Laudana: Cæsareum à gr. β ad iij.

Helmontii simplex.

Cum ambra.

Cum moscho &
ambra.

Michaëlis aa ad gr. iiii. & ul-
tra.

Looch ad Asthma.

Looch Passularum.

E scylla.

Et reliqua aa ad ℥β & ultra.

Lac Lune ad ℥β.

M.

Magisteria: Coralliorum.

Perlarum.

Aliorum lapidum pretioso-
rum.

Y y

La-

Lapides 6.

Cornu Cervi.

Ungulæ alcis.

Cranii humani aa ad 3ß.

Saturni ad gr. xii.

Martis aperitivum Mynsic
ti liq. ad 3j.

Mandibule lucii piscis præparatæ ad 3ij.

Mithridatium ad 3ij.

Myva cidoniorum simplex ad cochlear
duo.

Aromatica ad coch.

Morselli Imperiales.

Cum fructibus aa ad 3ß.

N.

Nitrum : Fixum.

Depuratum seu sal prunellæ.

Perlaturum.

Coralliatum aa ad 3ß.

Antimoniatum ad 3j.

O.

Olea : Amygdalarum Dulcium ad coc
lear. i.

In colica ad 3j. vel 5j.

Decocta, extus & in clysteribus ad
℥iij.

Nucis moschatæ expressum & de-
still. ad gr.

aliquot intus & extus.

Stomachicum flor. ad cochlear se-
mis.

Sulphuris cum liquore idoneo ad
gt. aliquot

Dulce ad gt. xx.

Succini destillati ad gt. xii.

Ceræ destillatæ.

Philosophicè destillatæ.

Colocynthis aa extus.

Reliqua destillata intus guttatim
& extus.

Oxymella: Squilliticum ad cochlear. i.

Oxymel simplex.

Oxy saccharum simplex aa ad ℥ij. vel iiii.

P.

Pillula De castoreo.

Cynoglossæ aa ad ʒj.

Pulvis Anonymus.

Cachecticus.

Ad casum cum vino adstringens

Dysentericus.

Analepticus.

Hystericus.

Contra abortum.

Marchionis.

Partum & secundinas pellens Ti-
maï.

Pleuriticus.

Ruber pannonicus.

Sabaudicus.

Stegnoticus.

Stomachicus Pirck.

Quercetani.

Contra calculum.

Antipilepticus niger Vienenſis no-
bilis.

Communis.

Ad omnes fe-
bres.

Pulvis, vitæ Cæſareus.

Stomachicus.

Viperarum Italicarum recentium.

Noſtratum aa ad ℥ij. &
ultra.

Pulverum aliorum eadem eſt doſis.

R.

Radices omnes à ℥ij ad ℥vj.

Rob dantur in magnitudine nucis juglan-
dis majoris vel minoris.

S. Sa.

S.

Sales lixiviosi, reliquique fixi alcalini ad ℥ij.
& ultra.

Acetosellæ essentialis.

Aëris fixus.

Coralliorum.

Perlarum.

Lapidum ☿ aa ad 3℔.

Saturni seu sacchari Saturni ad gr.

XII.

Cinnamomi ad ℥j & ultra.

Volatiles V. G.

C. C. simplex.

Succinatus.

Lumbricorum terrestrium.

Viperarum.

Urinæ.

Cranii humani.

Sales volatiles : Ungulæ alcis.

Succini.

Tartari aa ad ℥j.

Oleosus Sylvii.

Antifebrilis.

Cephalicus.

Uterinus.

Antivencereus aa à gt. vi.
ad xxx.

Sanguinis hirci præparatus ad $\mathfrak{z}i$.

Species omnes à $\mathfrak{z}i$ ad $\mathfrak{z}ij$ & ultra.

Spermaceti à $\mathfrak{z}i$ ad $\mathfrak{z}i\mathfrak{ss}$ cum oleo amygdalarum dulcium vel cum brodio calido vel saccharo subacto.

Specificum antifebrile Strobilii ad $\mathfrak{z}ij$ & ultra.

Semen caffè præparatum & pulverisatum ad $\mathfrak{z}ij$ in substantia in decocto pro $\mathfrak{lb}$.
i. aq. font. $\mathfrak{z}ij$.

Spiritus Gentianæ ad cochlear. i.

Radici pœoniæ.

Ligni Sancti aa ad $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$.

Nitri.

Vitrioli.

Sulphuris.

Salis dulcificatus aa ad gt. xxx.

Salis *ci & aliorum quæ salem dant volatilem ad gt. xxiv.

Spiritus fructuum ad cochlear. i.

Spuma chalibis simplex.

$\mathfrak{z}$ ata aa ad $\mathfrak{z}i\mathfrak{ss}$.

Syrupi simplices ad $\mathfrak{z}ij$ vel iv.

Compositi ad $\mathfrak{z}ij$ & ultra.

I.

Tartarus σ Mynsichti à $\mathfrak{z}i$ ad $\mathfrak{z}ij$ & ultra.

Terra sigillata alba.

rubra aa ad $\mathfrak{z}ij$ & ultra.

Theriaca Andromachi.

Schmaragdina aa ad $\mathfrak{z}i\mathfrak{ss}$.

Tinctura Anodyna Leydensis.

Traumatica Wedelii.

Antiphtyfica ejusdem aa ad gt. xxv
& ultra.

Antimonii Schroederii ad gt. x.

Contra gonorrhæam ad guttas xx.
& ultra.

Bezoardica Michaëlis ad gt. xxx.

Centaurii minoris.

Coralliorum.

Florū Bellidis aa ad gt. xxx & ultra.

aperitiva Mynsichti.

cum vino malvatico.

Vitrioli σ tis aa gt. xxx.

Tinctura Ligni Sancti.

Radiciſ Satyrionis aa ad gt. xxx.

Antiodontalgica ext⁹ in nares tracta

Succini ad gt. xx.

Trochisci omnes ad $\mathfrak{z}$ j. & ultra.

V.

Vitriolum Martis ad $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$ & ultra.

Unicornu verum ad $\mathfrak{z}$ j & ultra.

Fossile ad $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$. & ultra.

Unguenta extus ad libitum.

TITULUS XIV.

*De Formularum Com-
positione & præscri-
ptione.*

Medicamentorum compositio suâ se commendat necessitate & utilitate, demit superflua & deficientia perficit, ut sic pluribus indicationibus satisfacere & unâ fide liâ duos dealbare parietes possimus: corrigi præterea ingratum saporem & odorem, pergrinam qualitatem subjugat, & ipsum medicamentum, à corruptione præservat: Præfertur tamen, multorum experienciâ, paucitas ingredientium multitudini, quia ut dicit *Helmont*, pauca nobilitant *Medicum*: multitudo enim sæpè parit confusionem, sapientiam contrarietatem tum in effectu tum in ingredientibus; hac enim plus pharmacopæo quam ægro consulimus.

Q U Æ S T I O I.

Quid sunt formulae Medicae & in quem finem præscribuntur?

R. 1. Sunt *recepta*, ceu totidem arma quibus variè præparatis Medicus morbum ceu hostem, ruinam corpori humano minitantem profligat.

R. 2. In *salutem agri*, quæ à simplicibus *medicamentis* sæpè haberi nequit, hinc *compositis* uti necesse est, quorum proin ratione dantur *formulae*, ut sciamus illa ritè præscribere; ex regno animali, vegetabili & minerali.

Q. II. Quænam sunt signa, hinc tituli in formulis Medicis usitati?

R. 1. Signis notari sequentia:

Acc

Acerum.	+
Acetum destillatum.	✕
Aër.	Δ
Æs, cuprum, venus.	♀
Æs ustum.	♀
Alcohol vini.	♀
Alembicus.	VA
Alumen.	X
Amalgama.	O
Ana.	āāā
Antimonium seu stibium.	aa
Aqua destillata.	♂
Aqua pluvialis.	∇
Aqua Regia.	∇
Aqua vitæ.	∇
Arena.	∇
Argentum, Luna.	∇
Argentum vivum.	∇
Aries.	∇
Aqua fortis.	∇

<i>Arsenicum.</i>	⊖
<i>Auripigmentum.</i>	⊖
<i>Aurum seu Sol.</i>	☉
<i>Balneum.</i>	℞
<i>Balneum arenosum.</i>	℞
<i>Balneum Mariæ vel Maris.</i>	℞℞℞
<i>Balneū vaporosum seu roris.</i>	℞
<i>Borax.</i>	⚡
<i>Calx.</i>	℞
<i>Calx viva.</i>	♀
<i>Cancer.</i>	♋
<i>Caput mortuum.</i>	☉
<i>Chalybs vel ferrum & Mars.</i>	♂
<i>Cineres.</i>	℞
<i>Cineres clavellati.</i>	♀
<i>Cinabaris.</i>	♂
<i>Cornu Cervi.</i>	♂
<i>Cornu Cervi ustum.</i>	♂
<i>Crocus Martis.</i>	♂
<i>Crocus Veneris.</i>	♂
<i>Crucibulum seu tigillum.</i>	⚡
<i>Cucurbita.</i>	♂
<i>Cuprum, æs, vel venus.</i>	♂
	De-

Destillare.	Qor6
Dies.	o/
Dies & nox.	o/
Drachma.	3
Ferrum, chalybs, mars.	o/
Fiat.	g
Granum.	g
Gutta.	gattgt
Hora.	△
Ignis.	△
Ignis rotæ seu reverberii.	⊙
Jupiter vel stannum.	24
Libra, pondo.	℥
Libra semis.	℥β
Luna argentum.	☾
Mars, chalybs, ferrum.	o/
Martis Limatur.	o/
Mercurius, argentum vivum.	☿
Mercurius præcipitatus.	☿
Mercurius sublimatus.	☿
Mensis.	☿

Sal commune.	Θ
Sal gemmæ.	8
Sal nitri vel petræ.	0
Sal volatile.	Θv
Scrupulus.	3
Secundum artem.	S.A.
Semis.	1/2
Scorpius.	♏
Sol aurum.	☉
Spiritus.	≡ Sp.
Spiritus vini.	v
Spiritus vini rectificatus.	v ^s
Sp. vini rectificatus S. alchool.	v ^s A
Stella Reguli antimonii.	✴
Stratum super stratum.	ss.
Sublimare.	≡
Sulphur.	♁
Talcum.	♂
Tartarus.	x
Terra.	☐
Tinctura.	♀
	▽
	R
	Tutia

Tutia.

Venus, cuprum, æs.

Vinum.

Viride æris.

Vitriolum.

Vitrum.

Uncia.

Volatile.

Urina.

⊗

♀

V

⊕

⊕

♀

⚡

2

□

R. 2. Tituli quædam medicamenta comprehendentes sunt sequentes: *Herba quinque emollientes*, sunt: *malva, althæa, violaria, mercurialis, brachia ursina*, quibus adduntur: *ta, parietaria, atriplex*.

Radices quinque aperientes, sunt, *Radix: Apii, fœniculi, asparagi, petroselini, rui.*

Flores & aquæ quatuor cordiales, sunt: *Rosæ, violarum, borraginis, bugglossæ.*

Herba quinque capillares, sunt: *Capillus, phyllitis, polycrichum, ruscumuraria & ceterach.*

Lapides quinque pretiosi, sunt: *granati, hyacinthi, saphyri, carneoli, & smaragdi.*

Semina quatuor calida majora; Sunt: *Semen Anisi, carvi, fœniculi, cumini*: *Minora*; sunt: *Semen Ammeos, amomi, apii, dauci.*

Semina Quatuor frigida Majora sunt: *Cucumeris, cucurbitæ, citrulli, melonum*. *Minora* sunt: *Semen cichoret, endivia, lactucæ, portulacæ.*

Ad signaturas & titulos formularum receptorum & compositionum etiam spectat grata appellatio seu *inscriptio*: habet enim medicina suas superstitiones, & unum idemque medicamentum, alio atque alio superbiens titulo, diversos quoque, eosque exoptatos videbitur edere effectus: Hinc quosdam novi qui V. G, Pillulas ☐ Schroëderi in morbis

bis capitis vocabant *capitales*, in morbis uteri, *Pillulas uterinas*, in morbis artuum, *Pillulas arthriticas*: Imò ex iis panacæam faciebant pro manibus & pedibus ut revera pateat apud vulgus nimis credulum, in *verbu herbis & lapidibus*, magnam latere virtutem, & sic mundus vult decipi, dicunt agirtæ & Medicastrum.

Q. III. *Quæ differentia est medicamentorum compositorum?*

R. Quod hæc sint *Primò* vel *officinalia* quæ in officinis prostant, ut sunt *pulveres species, pillula &c.* vel *magistralia* seu *usualia* seu ex tēporanea, verè formulæ dicta, quæ ex tempore à simplicibus triplicis regni, *vegetabilis* scil. *animalis* vel *mineralis* præscribuntur in horū præscriptione non tam materia, quam constituunt ingredientia è triplici regnorum penu sumpta, & considerata æquè quo ad *quantitatem* sub qua *longitudinem* seu medicaminum *multitudinem* dein *latitudinem* seu *dosin* & *profunditatem* seu *consistentiam* ac *modum* intelligimus. Hinc quo ad *qualitatem* sub qua *color*, *sapor*, & *odor* ac *similitudo* & *contrarietas* mediorum inter se & respectu morborum corporisprehenduntur: quam *formam* medicamentorum exactè perscrutanda, hicque ordo ingredientium, præscribendi & miscendi modus, ac demum eorum incertam *texturam coalescentia* uti est forma *boli, syrupi* &c.

c. subintelliguntur secundò vel *intus sumen-*
vel *extus applicanda.*

Q. IV. Quid ulterius requiritur ad ex-
tam formularum confectionem seu medi-
mentorum confectionem?

R. Necessaria est *Primò* : *Prævia totius*
materie medicæ exacta notitia , vi cuius non
externa medicamentorum attributa, sed
interna scilicet operandi vires nobis
intescunt.

Secundò : *Præparatio simplicium* saltem pla-
cit nota : unde decet laboratoria chy-
micorum , medicorum , pharmacopola-
rum imò & mechanicorum quandoque vi-
tare.

Tertiò : *Compositiones officinales* sint cogni-
tæ , nè quid pro quo arripiatur , alterique
commisceatur , vel præscribatur seorsim ,
ut vi unius, alteriusque ingredientis sit re-
spectu mali curandi potiùs nocivum. visitet
igitur sæpius Medicus officinas ad mediorum
officinalium notitiam sibi familiarem magis
reddendam.

Q. V. Quot habet partes extemporanea
medicorum præscriptio seu compositio consideran-
das?

R. Quatuor. Scilicet *Primò Basin*, quam
constituit medicamentum causam morbifi-
cam respiciens , quæ tum quantitate, tum
qualitate reliquis ingredientibus præpollet.

Se-

Secundò: Adjuvans, quod effectum baseo promovet, præsertim si basis nimis remissa sit ad stimulum, qua basis eò faciliùs virtutem suam explicet & totum medicamentum eò lacrius affectus suos exerat.

Tertiò corrigens, quod vel nauseosam quam ad colorem & odorem vel crudam nimis vel medicaminis emendat.

Quartò Constituens, quod certum medicamento misto dat texturam, scilicet vel solidam vel liquidam, vel mediam. His quatuor partibus additur *dirigens* seu speciem cum partis affectæ: quod quidem meo iudicio ex dictis suprâ magis risum, quàm exemplum meretur, nusquam enim in forom dico *director* vel *directio* medicamentorum reperitur, cum medicamentis intellectus non competat.

TITULUS XV.

De Formulis medicamentorum internorum.

QUÆSTIO I.

Vid est apozema?

R. Est liquor per simplicium cum aqua, sero, vino vel hydromelle factam decoctionem paratus.

Q. II. *Quid est Aqua cordialis, quoruplex ejus usus?*

R. 1. Est potio seu liquor confortans, sumitur vel haustu ad ℥ij vel ultra, vel pleatim.

R. 2. Est vel è dulcibus composita, vel è his, uti foeminino sæpius arridet sexui: adum conficiendi & usum vide in questione potione confortanti. Variæ in officinis exstant

G. Aqua cordialis frigida: temperata: è typhorum: confortativa usitata: Apoplectica: Epileptica: Astmatica: carminativa: cinnamomi

*mi buglossata: cydoniata: Balsamus embryoni
Hysterica: Theriacalis camphorata: vitæ
licerum: Benedicta serpilli: Mastichina
Hypnotica Mynsichti: Antimelan
lica.*

Extra: Aqua Apoplectica; Anhaltina
Magnanimitatis: Arthritica: carbunculi: Er
rundinum simplex & composita: Cosmetica, Op
thalmica Mynsichti.

Q. III. Quid est Aqua destillata quotupla
& cujus usus?

R. 1. Est liquor aqueus in officinis præ
stans.

R. 2. Est *varia*, prout *Primò* fit ex variis
vel herbis vel floribus, vel succis horum
expressis, vel fructibus, vel radicibus, vel seminibus,
vel animalium partibus conquassatis
maceratis &c.

Secundò vel simplex est, vel composita ex variis
scilicet simul mistis facta.

Tertiò Per Balneum Mariæ in cucurbitula
vitrea destillatur, si herbae, flores &c.
sint *recentes*: Vel per vesicam, si sint *an
tica*.

Quartò si semel vel bis destilletur reiterata
nimirum affusione.

Quintò cum vel sine vino.

Sextò cum vel sine aqua fontana, & haec dicitur
aqua destillata per se.

*Septimò si tandem fiat præviâ destillando-
rum digestionem.*

R. 3. Est *varii usus*, præprimis autem,
ut sit liquor conveniens, variorum medica-
minum.

Q. IV. *Quid est Bochetum?*

R. Est decoctum secundarium ligno-
rum, vide plura ubi de *decocto sudorifero* age-
mus.

Q. V. *Quid est Bolus, quotuplex & cu-
jus usus?*

R. 1. Est Medicamentum *Electuario*
trallius, sub una dosi sumendum, aliis *Buccel-*
dictum, quatenus bucca excipi po-
test.

R. 2. Est vel *purgans* vel *alterans*, vel
corroborans, vel *anodynus*: fit autem sem-
per vel ex electuariis, vel conservis, vel con-
fectis, rob, pulpa, &c. cum pulveribus, vel spe-
ciebus mistis.

R. 3. Usus est varius, ut sonant diffe-
rentiæ, maximè verò datur, si nauscosa præ-
scribuntur; hac enim sub forma stomacho
minus adversantur. Antequam ad formu-
las progrediamur, occurrit

Animadversio quædam Generalis
notatu Dignissima concernens

Digestiva & Purgantia

In omni expetita forma à Tyrone
Medico ex tempore ordi-
nanda.

Dilecte Artis Medicæ Candidatæ: ut pau-
cis multum, ac paternè tibi consulam, sciam
velim, me à triginta propè annis existentem
Professorem in omnibus hætenus numerosis
habitis tentaminibus & examinibus, in Can-
didatis, liceèt aliàs optimè talentatis & Eru-
ditis, in respondendo majorem non depre-
hendisse difficultatem, confusionem & peri-
culum, quàm de *remediorum*, præcipuè vero
purgantium (quorum occasione maxima o-
riri solent, & possunt, tum Medicis, tum æ-
gris, vitæ famæque pericula) aptè, debite &
securè *formulis* concinnandis & præscriben-
dis. Fateor sincerè, Nos Professores audi-
tâ sæpè tam lepidâ & inconcinna *doses in-
gredientiumque* compositione, nolentes, vo-
lentes, quandoque in cachinnos, quandoque
charitatem præferentes, ad commiseratio-

nem;

nam; Candidatos verò ad ruborem, imò non
arò pusillanimitatem & notabilem perplexi-
tatem esse motos.

Nè proindè & tibi dilecte Candidate, nu-
lla & tristia hæc tempora accidant, teneri-
tudini & formidini tuæ paternè consulam &
am digestivorum, quàm purgantium *formu-*
læ tanquam *normam* & *ynosuram* generalem
abjungam. Dico *Generalem*, cum enim su-
perius titulo de *evacuante medicamentorum*
classè clarè deciderimus, Cathartica electiva
huic vel alteri humori aut parti præcisè re-
purgandæ non dari, undè non opus, imò fa-
tiosum foret, tantam formularum, specifi-
corum purgantium, farraginem, plus confu-
sioni quàm eruditioni inservientem adstrue-
re, cum passim in praxi à famosis viris, uno
colore, plures dealbari parietes & purgan-
ti indifferenter ab iisdem præscribi so-
cant.

Quoniam verò ut ibidem connivimus u-
num & alterum purgans, quandoque ob fi-
guram, magnitudinem, texturam &c. suarum
particularum, magis in hunc humorem vel
partem, agere, atque de eo, vel ab ea, plus,
quàm de alio vel ab alia parte educere posse :
proinde in dandis formulis eò collimabimus
fidem *Veterum* non aversemur, & *Recentio-*
rum fundatæ eruditioni non præjudicemus,
referendo semper, quasi pro *basi*, unum sal-

tem remedium, quòd hactenus autoplia creditum, huic vel alteri humori educendo deditum aut parti prospiciendæ appropriatum à *Bolis*, seu Electuariis (parùm enim hæc inter se differunt) incipiendo, & successive *morsulos, pillulas, portiones & pulveres* (horum quippè formulæ passim usitatiores sunt) tractatum faciendo : hoc tamen benè notando quod dosis in formulis expressa sit solùm pro adultis , pro debilibus , senibus , et commoderanda, pro infantibus verò non nisi securissima , levissima , & in minima dosi neque ulla purgantia sed lenientia tantum porrigenda. Sequuntur ergo.

FORMULÆ.

Bolus purgans in cacochymia biliosa.

℞. Conserv. violar. vel cassiæ. recent.
extract. ʒj.
Pulv. purg. catholici ʒj.
Cum Saccharo fiat Bolus.

Bolus purgans in cacochymia pituitosa & serosa.

℞. Conserv. fumar. ʒj.

Pul.

Pulv. laxat. vegetabilis ℥j.
 Diag. Δ ti gr. 111.
 Cum saccharo fiat Bolus.

*Bolus purgans in cacochymia acida
 seu melancholica.*

Rx. Elect. lenit. ʒij.
 Pulv. senn. montagnan ʒiʒ.
 °° cariophill. gutt. 1.
 Cum saccharo fiat Bolus.

Bolus Emeticus.

Rx. Fri emet. gr. 11. vel 111.
 Conserv. rosar. ʒj.
 °° macis gt. 1.
 M. f. Bolus.

Sign. brech Bröckl auff einmahl.

Bolus Emetico-Purgans.

Rx. Fri emet. gr. 11.
 Pulv. cornachini ʒʒ.
 Syr. de rub. id. q. s.
 M. f. Bolus.

Sign. Purgir Brech-Bissel auff einmahl.

Bolus Purgans.

℞. Scammonii præparati gr. xv.
 ʒti ʒß.
 Conservæ borag. ʒij.
 °° cinnam. gt. i.

M. fiat Bolus.

Sign. Purgier-Bröckl. auff einmahl.

Alius in bile & sero.

℞. Conserv. rosar. ʒj.
 Resin. Jalapp. gr. viii.

M. F. Bolus.

Sign. Gall außführendes Purgier
 Bröckl auff einmahl.

Bolus alternans in febre acuta.

℞. Conserv. borrag. ʒj.
 Spec. cordial. temp. ʒß.
 Δ. ros. alb. ʒj.

M. f. Bolus.

Sign. Kühl und Starck-Bröckl auff ein
 mahl.

Bo.

*Bolus adstringens in Diarrhæa
& dysenteria.*

℞. Conserv. rosar. 3j.
Theriac. opt. venet. ʒj.
Theriac. cælestis vel Laudani o-
piati gr. i. vel i i.

M. fiat Bolus.

Sign. Anziehendes Bröckl. auff ein-
mahl.

*Bolus contra Vermes pro In-
fante.*

℞. Conserv. flor. persic. 3ß.
Mercurii Dulcis rit. præp. gr. vi.
Spec. Diathurbit. C. rhabarb. gr.
i i i.

Cum syrup. flor. persic.

F. Bolus.

Sign. Würm widerstehendes Bröckl.

*Bolus in morbis renum & ve-
sicae.*

℞. Therebinth. Venet. 3j.
Trochisci alkekengi. ʒij.
Ocul. ʒ ʒß.
Cum syrup. Dialth. Fernel. q. s.
M. f. Bolus. Sign.

*Bolus sudoriferus in Erysipelate,
scabiè, arthritide.*

Rx. Rob. Sambuc. ʒj.
 ʒii diaph. recent.
 C.C. phil. præp. aa ʒj.
 M. cum saccharo f. Bolus.

Sign. Schweiß treibendes Brod auf
 einmahl.

*Bolus sudoriferus in Mali-
gnis.*

Rx. Electuar. Diascordii ʒj.
 Pulv. bezoard. Senn. ʒj.
 bezoard. mineral.
 bezoard. occid. aa gr. v.
 M. cum saccharo fiat Bolus.

Sign. Schweiß treibende Lattwer-
 ge.

*Bolus præparans bilem & aci-
dum.*

Rx. Conferv. Borrage. ʒj vel ii.
 Croci. marti. apéritiv. ʒi^ß.
 Syrupi de fumaria parum.
 M. fiat Bolus.

Bo.

Bolus preparans serum & bilem.

- Rx. Conserv. bethonic. ʒj.
 Sal absynthii.
 ℥i aa gr. vi.
 M. f. Bolus.

Bolus vomitum sistens.

- Rx. Conserv. ros. antiq. ʒj.
 Terræ Catechu ʒss.
 Diascordii Sylvii ʒj.
 Ol. destillat. caryophyll. gtt. i.
 M. f. Bolus.

Bolus in vigiliis nimis.

- Rx. Conserv. bethonic. ʒss.
 Specifici cephalici ʒss.
 Laud. opiat. gr. i. vel ii.
 M. fiat Bolus.

Bolus confortans.

- Rx. Confect. alkermes complet. ʒss.
 Conserv. acetos. citri ʒj.

Ol. destillat. cinnamom. gt. 1.

M. f. Bolus.

Sign. Herß stärckender Bissen auff einmahl.

Bolus Anodinus in dolore Capitis.

Rx. Conserv. flor. nymphae ʒj.
Specif. cephalici D. Michael. ʒj.
Laud. opiat. H. gr. 11.
Syrup. papav. albi parum.

M. fiat Bolus.

Sign. Schinerß stillender Bissen auff einmahl.

Alius.

Rx. Conserv. ros. ʒj.
Pulv. bezoard Senn. ʒß.
Laud. opiati Minf. gr. 1. vel 11.
M. f. Bolus.

Q. VI. *Quid est Brodium alteratum, quod duplex?*

R. 1. Est liquor seu Jusculum plus minus calidum.

R. 2. Fit vel per *infusionem* de quo in quaestione de *infuso alterante*, vel per *decoctionem* de hoc in Quaestione de *decocto alterante*.

Q. VII.

Q. VII. Quid sunt calx seu calces, quod-
uplices & cuius usus?

R. 1. Sunt corpora ex calcinatione reli-
ta sive producta, seu sunt pulveres terrei sub-
limissimi & fixi.

R. 2. *Alie* Calces sunt perfectè fixæ,
alie imperfectè : Tales calces sunt Cornu
Cervi ustum &c. *alie* via sicca, ut Cornu Cer-
uiustum: *alie* via humida, ut C.C. philosophi-
ce præparatum fiunt.

R. 3. Eorum effectus est acidum ab-
sorbere & sudorem movere, exsiccare.

Q. VIII. Quid est Clyster?

R. Vide suprà de evacuationibus tit. 10.
& infrà 16. Q. 7.

Q. IX. Quid est conditum, quotuplex
& cuius usus?

R. 1. Est res condienda.

R. 2. Est vel *radix*, vel *cortex* vel *caulis*,
vel *fructus* vel *nux*, vel *flos*, si scilicet talia sac-
charo clarificato & syrupsato injiciuntur ac
coquuntur, aut sale insperso vel aceto affu-
so asservantur.

R. 3. Usus est varius pro varietate con-
ditorum, præprimis verò, ut res diutius à cor-
ruptione possit præservari : huc spectant pas-
sulae, cibebæ & pruna laxativa.

Passulae vel pruna laxativa Augustano-
rum.

R. Fol. Senn. ss. ʒiv.

Cinnam. elect.

Zinzib. aa ʒiv.

Aq. Endiviæ ℥iiß.

Infunde per horas octo, deinde ebulliant
& leniter exprimantur, huic decocto add
sacchari ʒiv.

Passul. min. mundat. vel pruno
rum ℥j.

Atque post justam concoctionem dentur
ad vas pro usu.

Q. X. Quid est confectio.

R. 1. Est res aliqua, ut semina, aromata
nuclei &c. saccharo obducta.

R. 2. Modum conficiendi vide apud Phar
macopolas vel Pharmacopeam Augustanam
vel Minfichti.

Q. XI. Quid est conserva?

R. 1. Est res aliqua saccharo conser
vanda.

R. 2. Est varia, fitque dum flores, raro
herbæ, rarius radices, cortices, vel fructus
conquassantur in mortario præ primis lapi
deo cum pistillo ligneo & inter conquassa
tionem admiscetur saccharum in dupla, vel
tripla dosi, si res sit sicca.

R. 3. Usus est, ut res conservetur ma
gis efficax vel assumpta reddatur suavior pro
varia Medici intentione vide in Pharmaco
pea.

Q. XII.

Q. XII. *Quid est consumatum?*

R. Est Jusculum restaurans &c. plura vide quaestione de decocto nutriente.

Q. XIII. *Quid est crocus chymicis, quotu-*
plex vel cujus usus?

R. 1. Est Pulvis calcinatus crocei ferè coloris.

R. 2. Est vel *antimonialis* ex antimonio cum nitro calcinato factus, & *crocus metallo-*
rum dicitur vel martis ex *chalybe* vel *veneris*
ex *venere*.

R. 3. Primus purgat, reliqui ape-

Q. XIV. *Quid est decoctum, græcis a-*
zema; aliis Euporiston quotuplex & quis ejus
usus?

R. 1. Est liquor per simplicium cum a-
qua vel sero, vel vino, vel hydromel. factam
decoctionem paratus, hinc melle, syrupo vel
saccharo quodam dulcoratus & aromatiza-
tus cum vel sinè clarificatione: Sumitur
proin semel vel bis in die, ac præscribitur æ-
tate pro duobus vel tribus, hyeme verò pro
quinque vel sex diebus.

R. 2. Est nunc *purgans* in quo purgan-
tia in dupla vel tripla dosi respectu alteran-
tium solent præscribi, additâ menstrui quan-
tate quintuplâ, sextuplâ, vel octuplâ, prout
ingredientia sunt molliora vel duriora. Nunc
alterans, quod ut decoctum purgans confi-
citur,

citur, nisi purgantibus omittis : hoc autem est
 vel tantum *Alterans*, vel simul *nutriens*, verè
decoctum galli dictum, fitque, dum species al-
 terantes galli, vel caponis veteris, jugulati &
 exenterati ventri includuntur, ac coquuntur
 usque dum carnes ab ossibus separantur
 hinc exprimitur succus, qui collatus ad libi-
 tum dulcoratur & ad usum servatur: vel tan-
 dem *nutriens* & simul *purgans*, si simul pur-
 gantia ventri talis galli immittuntur : Hu-
 spectant *Primò brodia alterata*.

Secundò Iuscula restaurantia consummata
 Etta, quæ sunt purus succus alicujus V.G. galli
 &c. sine additione aquæ in vase stanneo pro-
 be clauso ad putrilaginem cocti expressus
 & à pinguedine liberatus inque vitreato va-
 se asservatus. Nunc *sudoriferum* quod è qua-
 tuor præcipuis sudoriferis scilicet : *ligno gua-
 jaco, cort. ejus*, in frigidis naturis, *radicis chro-
 na*, & *salsæ purill.* in calidioribus præprimò
 componitur, additis semper quibusdam re-
 spectu mali appropriatis: sumitur pro ℥j. spe-
 cierum aquæ fortanæ ℔b. 1. Nunc *diureticum*
 si reliqua ingredientia superantur à diureti-
 cis. Nunc *vulnerarium*.

R. 3. Usus est, prout sonant differentie,
 si decoctum ex speciebus vulnerariis constat
vulnerarium &c. Et maxime ut sensim & sine
 extrema violentia finis obtineatur. Sunt
 tamen adhuc quædam specialia circa deco-
 cta

ta observanda ; Ut *primò* quod ea ingre-
dientia, quæ sale volatili pollent , uti sunt
herba antiscorbutica, & aromata &c. non fe-
ciunt coctionem , quia coquendo virtus eo-
rum exhalat, & perit: sed melius est hæc in-
undere vel saltem sub finem decoctionis ad-
dere.

Secundò: Non nimis multa ingredientia ad
singulam quantitatem liquoris danda : non
nimis potest tam exiguum menstruum, plus
recipere, quàm suis porulis continere possit,
quibus semel repletis, nihil amplius recipit,
licet sæpius coquas : quidquid enim recipi-
tur, per modum recipientis recipitur ; talia
quippe decocta , videntur multis speciosa
& pretiosa , in se autem minus sunt fru-
tuosa.

Tertiò : Quando decoctiones fiunt in
menstruo aquoso , iis non esse addenda resi-
nosa, quia resinosa non nisi per spirituosas, vo-
latilia menstrua eliciuntur & nullatenus per
aquosa.

FORMULÆ.

Vide quoque Portiones.

*Decoctum purgans in cacochymia
melancholica seu acida.*

Rx.

℞. Rad. polipodii ℥j.
 Acetosæ,
 Graminis.
 Filicis aa ℥iij.
 Herb. fumariæ.
 Fol. trifolii fibrini aa m. i.
 Sennæ f. f. ℥ij℥.
 Rhabarb. nostr. ℥℥. ℥ij.
 Seminis anisi contus. ℥ij,
 Ois ꝑri pulverisati ꝑiv.

M. Incisis affundè aquæ font. ferv. ꝑ
 iv. post mediam horam vini albi ℥ij℥, stent
 per noctem in infusione, manè fiat decoctio
 tecto vase ad consumptionem quartæ parti
 hinc stet totum in loco frigido, frigesfactum
 decoctum leviter exprimatur, & colatura de
 nuò facta servetur usui.

Sign. Purgier Kräuter Trancck/ da vor
 alle Morgen vier Unzen laulich zu neh
 men/und da es biß Nachmittag um 4. Un
 zen nicht würcken solte/noch drey oder vier Un
 zen zu trincken.

*Decoctum simpliciter alterans in
 scabie, seu sero, aut Lympha
 peccante.*

℞. Rad. chinæ elect.
 Graminis.

Helenii seu enulæ campanæ

aa ℥j.

Herb.

Herb. fumar.

Agrimon.

Epat. nobil. aa M. i.

Flor. borrag.

Genistæ.

Sumit. cent. min. aa p. i.

Seminis anisi.

Fœniculi cont. aa ʒiʒ.

Pulv. Lapid. ʒiʒ.

M. Incisis affunde seri Lactis depuratis-
imi ʒiʒ, stent per noctem in infusione,
manè fiat decoctio vase clauso ad consum-
ptionem tertiæ partis, colatura fervetur

Sign. Gonders absüßender Tranc /
davon des Tags zwen oder drey mahl vier
Unzen laulecht oder endlich kübler zu trin-
ken.

Decoctum alterans, simulque nutriens.

R. Prædictas species omisso Pulvere
lapid. ʒiʒ. immitte, ventri veteris galli jugulati
& exenterati, is repletus consuatur, hinc in
vase terreo vitreato vel stanneo coquatur,
cum s. q. aq. font. donec carnes ab ossibus se-
parentur, hinc totum exprimatur, colatura
fervetur in vitro in loco frigido, detracta o-
nni pinguedine.

Sign.

Sign. Sonders nährendes Alterum
Tränckl von deme des Tags zwey mahl
allezeit bey vier oder fünff Unzen warm
zu trincken. NB. Saccharum potest addi
pro lubitu.

*Decoctum antidysentericum
& adstringens.*

Rx. Rad. tormentil.
Symphit. maj. aa ʒj.
Fol. Plantag.
Tormentil.
Quercus.
Hederæ terrest. aa M. i.
Rasur. priapi Cervi ʒiʒ.
Flor. rosar. rubr.
balauſtior aa P. ii.

Decoque in s. q. aq. fumarie colatura
adde Syrupi corall. de symphit. Fernelli aa q. s.
ad gratum saporem. Dosis sit ʒiij vel iv
bis vel ter de die decocta usitata sunt: De-
coctum aperitiv. majus. & minus. AA. Pecto-
rale florum & fructuum, Nephriticum Foresti.
Hystericum Schræderi. Epaticum; spleneti-
cum Minsicht. Vulnerarium citri, contra mi-
ctum sanguinis: contra hamorrhagiam uteri:
Galli antiqui: Sennæ cum vel sine rhabarba-
ro. Antiphthisicum Zuvælfperi. Anticæteri-
cum

Minsichti. Citri ejusdem C. F. Franchi-
mont.

Decoctum alterans, simulque nutri-
tivo purgans.

R. Species alterantes additis purgantibus
 mitte ventri alicujus galli, caponis, vel gal-
 læ jugulatæ, & exenteratæ illum consue &
 sicut prius de decocto simul nutriente di-
 tum est.

Sign. Conders Nahrung-gebender und
 reitender Purgier-Tranc / davon alle
 Morgen nüchtern / und Abends umb vier
 Uhr bey vier Unzen warm zu nehmen.

Decoctum Refrigerans.

R. Rad. Scorzon.

Acetos. sylvest. aa ʒß.

Raf. C. C. ʒiij.

Berber. sicc. ʒß.

Cerasor. acidorum. mß.

Pomor. citri Num. i.

Cinnamom. ʒj.

Hord. mundi mj.

Incis. coq. in lb vi aquæ, colatur : adde
 modicum sacchari vel syrupi acetos. ci-

Brodium alteratum.

℞. Rad. Chinæ el. ʒij.
 Lig. fantali citrin. ʒj.
 Flor. 4. cordial.
 Herb. epat. nobil.

Abfynthii rom. aa P. β.

M. Incis. affunde brodii carnis ʒviij
 coquantur tecto vase ad consumptionem
 medietatis & coletur.

Sign. Sonders abfüssende Leber-
 Hertz stärckend Brühe so auff einmahl
 Morgen nüchtern warm zu trincken.

*Brodium restaurans seu Consumm-
 matum.*

℞. Gallum, Caponem, vell Gallinam bene
 nutritam & concisam in frustula, mitte
 vas stanneum benè clausum, aquæ bullien-
 tissimæ immisum, coque per sex circiter horas
 in dem igne, hinc omnibus ad putrilaginem
 coctis fiat expressio fortis, succus expressus
 in vase terreo vitreato servetur usui. N.
 Potest etiam frustum carnis bubulæ & vitu-
 linæ, item aromata V. G. crocus, macis &
 pro re nata addi.

Sign. Consummatum, davon ein od
 ʒviij

wen Löffel voll in ein jede Suppen / so
 am Krancken geben wird / zu rühren.

*Decoctum sudoriferum in lue
 venerea.*

℞. Rad. falsæ paril. ℥ij.
 Chinæ el. ℥i℥.
 Rad. liquorit. ℥℥.
 Raf. ligni. s. ℥i℥.
 Cortic. ejus.
 Lig. saffrafras. aa ℥j.
 Fol. trifol. fibrin.
 Chamed.
 Chamepithis aa mj.
 Sem. anisi contus ℥ij.
 Cinnamomi acut. ℥i℥.
 ꝯnii crud. pulv. in pet. ligati ℥iv.
 M. Incisis & parum contusis contun-
 dendis affunde aq. font. ℔. ix, stent per 24.
 horas, hinc vasè probè clauso decoquantur,
 remanentiam colatur. ℔. v. quæ servantur
 pro 5. diebus.

Sign. Schweiß-Kranck / davon in der
 Ruhe nüchtern / und Abends umb merend-
 zeit fünf Unzen zu trincken laulecht / dar-
 auf auch ein zeit zu dämpffen / und nach und
 nach zu schwitzen. NB. Ex remanentiis de-
 cocti sudoriferi fit *bochetum* seu *decoctum se-*
darium cujus formula est.

R. Specierum reman. tertiam vel quartam partem addendo passul. min. $\mathfrak{z}\text{ss}$. cinna-
mom. ac. & seminis anisi, foeniculi q. v. co-
quantur omnia cum aq. font. lb. vi. ad de-
perditionem tertiae partis colatura detur pro
potu ordinario.

Sign. Ordinari Tranch in wehrend
Schwitz-Cur.

Q. XV. Quid est *Eclegma*, seu *linctum*
seu *lambile*, seu *lambitivum* Arabibus Locum
quotuplex & cuius usus?

R. 1. Est medicamentum internum Sy-
rupo crassius.

R. 2. Fit *Primò* ex syrupo pectorali, addi-
tis pulveribus consistentiam crassiorem cre-
antibus.

Secundò: Ex pulveribus & mucilaginibus
vel gummis addito syrupo.

Tertiò: Ex fructuum pulpis ad $\mathfrak{z}\text{j}$. pulv. ad
 $\mathfrak{z}\text{ss}$. syrapi q. s.

Quartò: Ex *Loch* officinalibus ad $\mathfrak{z}\text{j}$ pulv.
ad $\mathfrak{z}\text{j}$ syrapi q. s.

Quintò: Ex conservis ad $\mathfrak{z}\text{iiij}$ pulv. ad $\mathfrak{z}\text{v}$
syrapi q. s.

Sextò: Ex butyro ad $\mathfrak{z}\text{ss}$ sacchari vel mellis
ad $\mathfrak{z}\text{j}$ additis subinde pulv.

R. 3. Usus est ut asperae arteriae ac
pulmonum affectibus succurrat.

FORMULÆ.

Lambitium in hæmophysi.

℞. Lapid. hæmathit.
 Terræ sigill. rub. aa ʒij.
 Gummi tragacanthi ʒj.
 Conservæ rosar. rub. ʒiijß.
 Syrup. de plantag. q. s.
 M. f. Loch detur cum baccillo liquiri-

Sign. Schlecker/davon mit dem Süß-
 Stengl immerdar zu schlecken.

Linctus in Phrysi.

℞. Pulv. Antihect. Poteri.
 Lact. $\frac{\Delta}{\text{f}}$ aa ʒij.
 Conserv. ros. ʒj.
 Species diair. ʒj.
 Extract. enul. ʒiijß.
 Man. Xti. perlat. ʒij.
 M. Cum syrupo hederæ terrest. q. s. f.
 linctus.

Linctus in prunella.

℞. Mucilag. sem. psyllii.
 Aaa 3

Cy-

Cydonior.

Cum aqua prunellæ extractæ

aa ℥iij.

Syrup. violat. simpl. ℥i℥.

Œtri depurat. ℥j.

M. f. Eclegma detur ad fictile cum bacillo liquir.

Sign. Schlecker / davon immerdar mit dem Süßholz Stengl zu schlecken.

Looch usitata sunt ut ; Looch ad asthma de farfara, sanum & expertum. de papavere, pulmone vulpis &c.

Q. XVI. Quid est Electuarium, quot plex & cujus usus?

R. 1. Est medicamentum internum consistentiæ inter *Eclegma* & *bolum* mediæ, pluribus dosibus sumibile in magnitudine natis juglandis, vel castaneæ.

R. 2. Est vel *purgans*, quod fit ex electuariis purgantibus officinalibus, aut è manna, pulpa cassiæ, vel tamarindorum, hinc purgantibus & speciebus, purgantibus gummi &c. addito syrupo solutivo q. s. vel altera quod è converfis v. g. ad ℥i℥ conditis ad confectionem ad ℥i℥, pulveribus vel speciebus ad ℥j vel i i. syrupi idonei q. s. conficitur addendo pro re nata spiritum quendam, balsamum, oleum destillatum, essentiam &c. ad rifolia pro libitu, & maximè si confortans electuarium vel *anodinum* quod ut alterant

nisi additis, quæ dolorem tollunt, vel saltem mitigant.

Electuaria usitata sunt : *Confectio alkeres complet: & incomplet. cariocostinum, de cecis lauri: diacatholicum: lenitivum: Dianna: De Tamarindis: Electuar. Diacori: uhart. Reg. Mins. de succo rosar. Diaphæni- m. Hieræ cum agarico, hieræ picra, Indumma- v. Florenzoll. Diasatirium, Diascordii Fracast. irella parva, de ovo, de succo rosar. &c. de lectuariis animadversionem vide supra ad fi- em præfationis ante bolos.*

FORMULÆ

*Electuarium Purgans. Panchima-
gogum in dyscrasia mixta.*

℞. Elect. lenit. ℥j.

E succo rosarum.

Diacarthami aa ℥℔.

Species Diajal. Mins.

Pulv. solut. de tribus aa ℥j.

Syrupi, rosat. sol. q. s.

▽ cinnamom. buglossatæ ℥iij.

M. f. Electuarium.

Sign. *Sondere Purgier-Lattivergen/
davon des Tags zweymahl / als nemlich in
der Frühe nüchtern / so dann zu Abend zwey
Maa 4 Stund*

Stund/vor dem Nacht-Essen einer Kästen
groß zu nehmen.

*Electuarium in Dyscrasia
Biliosa.*

℞. Electuar. de succo rosar. ʒij.
Diag. ʒti gr. i i i.
Eleosacchari cit. gr. iv.
M. Cum saccharo fiat Electuarium.

In Dyscrasia Pituitosa & serosa.

℞. Rob. Ebuli.
Sambuci aa ʒj.
Vel Electuar. carioftini ʒij.
Pulv. Laxat. vegetabil. ʒj.
Eleosacchari, citri, gr. iv.
M. f. Electuarium.

*In Dyscrasia acida & melan-
cholica, purgans.*

℞. Pulv. Catholic. ʒj gr. iv.
Conserv. bugloss.
Violar. aa ʒj.
Confect. alkerm. ʒj.
M. f. Electuarium.

Electuarium Alterans in Dyscrasia Calida.

℞. Spec. Diatrion fantal. ℥iij.
 Conserv. borrag.
 Cichorii aa ℥iij.
 Carnis citri ℥. x.
 Syrup. de borrag. q. s.
 ~ Oli gr. xvi.

M. f. Electuarium detur ad fictile.

Sign. Abkühlende Latwerge / darvon
 einer grossen Nuß groß des Tags zwey
 oder drey mahl / als in der Frühe nüchtern /
 Abends und vor dem Schlaf zu nehmen.

Electuarium pectorale.

℞. Conserv. rosar. ℥ij.
 Diacod. ℥j.
 Pulv. antihect. albis. ℥ij.
 Tincturæ antiphtificæ Garmanni. ℥j.
 Syrup. flor. papav.
 Rhead. q. s.
 M. f. Electuarium.

Electuarium febrifugum ex- pertum.

℞. Conserv. flor. tunicæ ℥iij.

A a a s

Nuc.

Nuc. indic. condit.

ZZ. conditi aa $\mathfrak{z}\text{ij}$.

Pulv. stomach. Pirckmanni $\mathfrak{z}\text{ij}$.

Theriac. optim. $\mathfrak{z}\text{ss}$.

Ol. destillat. cariophyll.

Cinnamomi aa gutt viii.

Pulv. cort. China chinae $\mathfrak{z}\text{ij}$.

Cum brodio nucis Indic. conditæ. f. E

lectuarium.

Dosis instar castaneæ manè & vespere
antè & post febrem.

Electuarium Confortans.

$\mathfrak{R}$. Conserv. acetos. citri $\mathfrak{z}\text{ij}$.

Carnis citri.

Corticis ejus aa condit. $\mathfrak{z}\text{ss}$.

Confect. alkermes. incomplet. $\mathfrak{z}\text{ij}$.

Spiritus vitrioli gt. xii.

Fol. auri Num. iii.

Syrup. de rub. id. q. s.

Aq. cinnamom. bugloss. $\mathfrak{z}\text{ij}$.

M. f. Electuarium detur ad fictile.

Sign. Sonders Herßstärckende Laff-
wergen / davon des Tags nach Belieben
Messerspitz weiß zunehmen.

*Electuarium anodinum in dolore
Capitis chronico ex causa
calida.*

℞. Conserv. flor. nymph.

Papav. rhæ aa ʒiʒ.

Spec. diatrion. sant. ʒj.

Diambrae ʒʒ.

Laud. opiat. H. gr. iv.

Syrup. papav. albi q. s.

M. f. Electuarium detur ad fictile.

Sign. Sonders Schmerzen stillende

Pattwerge/ davon zu Abend umb drey Uhr

so dann vor dem Schlaff alle zeit einer Raa

ten groß zu nehmen.

Q. XVII. Quid est Eleosaccharum?

R. 1. Est saccharum V. G. ad ʒj. mistum
cum oleo destill. ad ʒj.

R. 2. Est varium.

R. 3. Usus quoque varius prout variant
olea destillata.

Q. XVIII. Quid est Elixirium quoduplex
& quis ejus usus?

R. 1. Est liquor spirituosus per infusio-
nem paratus.

R. 2. Est varium, prout vel purgantibus
vel alterantibus, vel confortantibus, vel aliis spe-
cificis affunditur quodnam menstruum spiri-
tuo-

tuosum , ut vinum vel spiritus vini &c. in
que vitro probè clauso in locum calidum po-
nitur, quod vires infusorum extrahens dici-
tur *Elyxir*.

R. 3. Usus est pariter varitis, præprimis
verò, ut paucâ medicamenti hujus quantita-
te multum præstare liceat; formulæ videan-
tur apud Authores.

Elixiria usitata sunt: *Elix. proprietat. Pa-
racelsi*, cum vel *sinè acido*: *vitrioli Min-
sicht*: *Pestilentielle Crollii*: *Vterinum*: *vita
Mathioli*.

Q. XIX. *Quid est Emulsio, quotuplex, &
quotuplex ejus usus?*

R. 1. Est liquor verè lactens vel lac artifi-
ciale.

R. 2. Vel *temperans*, vel *dolorem miti-
gans* vel *somnum concilians* vel *urinam movens*,
vel *sudorifera*, vel *confortans*, vel *epithematis
loco*, vel tandem *purgans*: fit autem omnis
emulsio ex seminibus quatuor frigidis mayo-
ribus, amygdalis dulcibus &c. contusis, cum
paulatina affusione liquoris convenientis, uti
aquæ fontis, hordei, destillatæ. C. C. coctæ
&c. addito saccharo cando vel albo, vel syru-
po albicante quodam pro edulcoratione &
pulveribus appropriatis albicantibus: datur
proin, pro una dosi antè somnum præprimis
sumenda ad $\mathfrak{z}$ iv. v. vel $\mathfrak{z}$ vi, vel pro pluribus
dosibus.

R.

R. 3. Usus est varius, ut sonant differentia, hinc in gratiam amabilitatis. Non conveniunt Emulsiones: In *cachexia flatibus, colica, diarrhoea, hydropo, & in cruditate & acritate.*

FORMULÆ.

Emulsio temperans calorem.

R. Semina. 4. frid. majora aa $\mathfrak{z}\text{ss}$. $\mathfrak{z}\text{j}$ contunde in mortario cum aqua fontis vel hordei $\mathfrak{ss}$. collaturæ fortiter expressæ adde sacchari albi $\mathfrak{z}\text{vj}$. Utri depurati $\mathfrak{z}\text{j}$. Misce f. Emulsio.

Sign. Temperir Milch für Durst zu trincken.

Emulsio dolorem mitigans. V. G. Capitis.

R. Sem. 4. frid. majora aa $\mathfrak{z}\text{ss}$.

Papaveris albi $\mathfrak{z}\text{ss}$ $\mathfrak{z}\text{ij}$.

Cum aqua flor. nymphae.

Papaveris rh. aa $\mathfrak{z}\text{ivss}$.

Hypnotica Minsicht. $\mathfrak{z}\text{j}$.

F. l. a. Emulsio, addendo expressæ collaturæ.

Aquam rosar. alb. $\mathfrak{z}\text{ss}$.

Man. Chri. simpl. $\mathfrak{z}\text{iiij}$.

M.

M. Pro duabus dosibus.

Sign. Schmerzen stillende Milch auff
zweymahl / deren ein Theil zu Abend / der
andere vor dem Schlaff zu nehmen.

Emulsio somnum Concilians.

℞. Sem. papaveris albi. ʒiij.
Lactucæ, portulacæ aa ʒi.

Amygd. dul. Num. viii.

Cum aq. nymphæ.

Papaveris rhæ. aa ʒiij.

F. L. A. Emulsio, addendo.

Syrupi papaveris albi ʒ. v.

M. detur ad vitrum.

Sign. Schlaff-Milch auff einmahl
vor dem Schlaff zu nehmen.

Emulsio Urinifera.

℞. Sem. napi. ʒi ʒ.

Cucurbitæ ʒ. v.

Cum aqua fragor.

Alkekengi aa ʒiij.

Rosar. alb. ʒj.

F. L. A. Emulsio addendo express.
Colatur.

Lapid. ʒ.

Affell. præparat. aa ʒʒ.

Sac.

Sacchari albi ℥ij.

Vel Syrupi de althea. Fer. ℥ss.

M. detur ad vitrum.

Sign. Harnntreibende Milch auff ein
mahl wohl auff gerührter : zweymahl des
Tages zu nehmen.

*Emulsio in Urinae retentione ex-
pertissima & simul la-
xans.*

℞. Semin. violar. purpur. ℥iij. vel ℥ss.
cum s. q. aq. flor. acatiæ & aq. flor. persico-
rum aa ℥ij. vel ℥iij. F. emulsio edulcoratur
Man. Chr. perlat parum & adde pulver. rad.
mechoacannæ. ℥j. Mis.

Emulsio sudorifera.

℞. Sem. Card. Mar. ℥iij.
Benedicti.
Aquil.
Napi aa ℥j.
Sem. citri ℥j.
Cum aq. Scorz.
Card. bened.
Rubi id. aa q. s.
F. L. A. Emulsio addendo forti expressio-
ni ad ℥v.

C. C.

C. C. phil. præp. ʒß.

ʒniidiaphor. gr. xv.

Manus Christi perl. ʒiß.

~ ros. ʒj.

M. Detur ad vitrum.

Sign. Schweiß Milch auff einmahl
darauff zu schwißen.

*Emulsio confortans in febre
acuta.*

Rx. Amygdal. Dulc. Num. x.

Sem. melon. excort. ʒv.

Cum aq. Scorz.

Borrag. aa ʒiiß.

Rosar. alb. ʒj.

Cinnam. bugloss. ʒij.

F. L. A. *Emulsio* addendo colaturæ expres-
sæ.

Margarit. orient. præp. ʒß.

Nitri perlat. ʒj.

Os de corde Cervi ʒß.

Lapid. pretios. de Goa gr. iv.

Manus Christi perl. ʒiß.

M. detur ad vitrum.

Sign. Hertß = stärcckende kühle Milch
auff einmahl wohl auffgerührter zu neh-
men / und diß des Tags zwey oder endlich
drenmahl.

NB. Loco margar. matrem perl. sumere
 icet, & sic etiam de aliis pretiosis loquendo.

*Emulsio epithematis loco, capiti in
 morbo calido applican-
 da.*

℞. Nucleor. persicor.

Amygdalor. amar. aa ʒj.

Sem. papaver. albi. ʒvi.

Cum aq. solani:

Nymphæ.

Verbenæ aa ʒiv.

F.L.A. Emulsio addendo.

~ Juniper. ʒj, & si placet adde.
 Camphoræ gr. iv.

M.

Sign. Schmerzen stillender Milchiger
 Überschlag/so warm über zu schlagen / und
 da die Peuschlen drucken/immerdar zu er-
 neuern.

*Emulsio purgans in Infante qua-
 tuor annorum.*

℞. Emul. cum sem. melon. factæ ʒiʒ.

Magist. gialapp.

Mechoacann. benè pinca

subact. aa gr. iv.

Bbb

Aq.

Aq. Cinnam. bugloss.

Sacchari albi aa 3ß.

M. Detur ad Cochlear. missum.

Sign. Purgier Milch/ auff einmahl
wohl auffgerührter in der Frühe nüchtern
und kübler zu nehmen.

Q. XX. Quid est Essentia?

R. Essentia ab Elixir non differt, nisi quod
Elixiria sint essentia composita, illa simpli-
ces seu extracta, seu anima seu vires simpli-
ces & liquidæ, sub his essentiis sæpe continen-
tur olea destillata. Extrahuntur essentia
ex herbis, lignis, mineralibus, metallis &c.
V. G. usitatae *essentia* sunt: Essentia *absynthii*
Ambreae: *castorei*: *Catechu*: *citri*, *auranti*: *chinae*: *croci*: *Lignorum maceis*: *martis*: *Trifolii fibrini* &c.

Q. XXI. Quid est Extractum, quotuplex
& cujus usus?

R. 1. Est rei essentia, vi menstrui pro-
portionati e corpore crasso educta & insipi-
fata.

R. 2. Est vel *purgans* vel *alterans*, vel *spe-
cificum* &c. Vide in pharmacopœis &c. *fi*
autem dum corpus inciditur vel limatur vel
grossè pulverisatur: affuso convenienti men-
struo ad supereminentiam *duorum*, *trium*, vel
quatuor digitorum, hinc reposito vase probè
clauso in locum calidum: corpore soluto, de

anterur liquor, qui lento dein igne ad consi-
lentiam debitam deduci potest.

R. 3. Usus est varius, ut differentia:
aprimis verò ut in pauca quantitate, vis
medicamenti fortior habeatur. Talia sunt
tracta omnium *pillularum; Electuorum:*
herbarum: confectionum &c. V. G. Extractum
garici, Aloës, diacarthami, castorei, catholici:
olagogum: melanagogum: Panchimagogum:
rolli phlegmagogum &c.

Q. XXII. *Quid est fœcula & cujus u-*

R. 1. Est pulveris, qui è radicibus non-
nullis viridibus lotis vel rasis, conquassatis,
quaque subinde dilutis, hinc expressis forti-
ter, conficitur: dum postea expressio liquida
in quiete posita dimittit ad fundum pulve-
ris, *fœcula* dicitur.

R. 2. Usus est, aperire &c. *rarius* autem,
imopratus affectus indè non notatur. Huc
pectant etiam *farinae*, quæ sunt pulveres ex
minibus à cortice suo conquassando & cri-
brando relictæ: *Farinae* vel sunt alimenta-
res, vel Medicæ, illarum usus notus est
vilgò: harum plerumque externus. Usi-
tæ *fœcula* sunt: *rad. aronis: bryonia; I-*
nos &c.

Q. XXIII. *Quid sunt flores?*

R. Sunt tenuiores alicujus corporis par-
tes, per sublimationem à crassioribus separa-

ta. Modum conficiendi & reliqua vide in chymicis. Usitati sunt : *flores antimonii Benzoni : Sulphuris : Salis armoniaci, &c.*

Q. XXIV. *Quid est Gelatina seu Glycerum quatuorplex, & cujus usus?*

R. 1. Est succus purus & clarus, inspissatus cum saccharo vel syrupo, confectionibus &c. dulcoratus & amabilis redditus, nunc ex fructibus coctis, ac colatura cum saccharo cocta & inspissata, nunc ex ossibus animalium teneriorum coctis, nunc ex cornibus animalium raspatis diu coctis, conficibilis.

R. 2. Est in officinis usitata vel ex ossibus vel ex *cornibus cervi* aut *Eboris* vel *alcis* aut *pricorni*, rasis parata.

R. 3. Usus est, humectare, confortare &c. de reliquo specificus, sicut illa sunt, ex quibus conficitur.

Gelatina Antiphtysica Zuverliferi.

℞. Caponem mactatum, evisceratum & in minutissimas partes concisum, ossibus mul contusis.

Hepatis, cordis, pulmonis vituli aa dimidiam partem concisam.

Limacum recentium, sale & aqua a summa immunditate saepe purgatorum Num. XX.

He

Hepatum gallinarum concisarum Num.

Cancrorum fluviatil. conquassatorum Num. XX.

Radicis recentis consolidæ majoris in ta-

culos incisæ ℥i℥.

Herbæ scabiosæ.

Veronicæ.

Plantaginis. incis. aa ℥j.

Flor. Rosar. rubrar. ℥i℥.

Epaticæ nobil.

Anthos aa ℥ij.

Succi tussilaginis recenter expressi.

Seri lactis caprini depurati aa ℥vi.

(Cinnamomi.

Nucismoschatæ aa ℥ij.

Macis.

Croci aa ℥j.) NB. hæc possunt in quibusdam omitti.

Rad. chinæ elect. incis. ℥i℥.

Omnia concisa & mixta indantur lagenæ

stanneæ benè clausæ & vesica obligatæ, co-

que in NB. per 5. 6. horas. postea modicum

stent, & omnia exprimantur fortiter per lin-

teum in vasculum terreum & fiet inde gela-

tina, Jusculis, panatellis, lacti miscenda, coch-

leatim, bis vel ter de die, est Probata.

Q. XXV. *Quid est infusum, quadruplex &*

usus?

R. i. Est liquor sola maceratione spe-

Bbb 3

cic-

cierum nunctantum alterantium, nunc simul purgantium & quidem vel vegetabilium, vel animalium, vel mineralium paratus.

R. 2. Est vel *alterans*, dum species tantum alterantes vel *purgans* dum purgantia simul infunduntur, proin ad ℥j. specierum sumitur ℔j. liquoris, qui est vel serum lactis, vel aqua fontis vel aq. destill. vel vinum: vel *emetico purgans*; ad priores duas species pertinent.

Primò *sacculi minuti*, potui ordinario immittendi.

Secundò *noduli majores*, cum vel sine vino parati, quorum illa dicuntur *vina medicata*.

Tertiò *Lixivia &c.*

R. 3. Usus est *alterandi*, quo vim aperitivam referimus, hinc *purgandi* quomodo cunque: plura vide *de decoctis*, quia non differunt, nisi coctione. Unde potiones.

FORMULÆ.

Infusum alterans.

R. Species pro libitu ut in decocto alterante incisae affunde feri v. g. Lactis ferventis & ritè cum s. q. tamarindorum depuratis ℔. iv. pone per viginti quatuor horas in MB
hinc

nunc frige factum infusum coletur & colatura
servetur usui.

Sign. Alterirender Kräuter Tranc /
von / des tags zweymahl / als in der Frü-
h und Abends bey 4. oder 5. Unzen laulecht
zu nehmen.

*Infusum polichrestum seu pan-
chimagogum purgans.*

℞. Fol. Senn. s. s. ʒß.

Rad. mechoacann. alb.

Rhabarb. el. aa ʒiß.

ʒ Oti ʒß.

Macis gr. v.

Infunde incis. & contus. in aq. fumar.
q. s. per noctem, mane facta levi ebullitione
& colatur.

℞. Hujus colatur. ʒiv.

Solve. mann. Elect. ʒiß vel ʒij.

Crem. ʒ ʒij vel ʒj.

Detur clara & calida.

Infusum purgans bilem.

℞. Rhabarb. El. ʒij.

Fol. Senn. ʒ. ʒj.

Sumit. cent. min. P. s. s.

Sem. anisi contusi, ʒij.

M. Incisis affunde aq. cichorii cum ʒ
ti ʒiß acuata ferv. ʒivß pone in locum ca-

lidum per noctem vase tecto , manè colatura cum vel sinè expressione facta detur ad usum.

Sign. Gall-Träncklein auff einmahl in der Frühe nüchtern zunehmen.

NB. Si dulcia arrideant , poterit V. G. Manna vel Syrupus aliquis solutivus ad 3i vel 1i dissolvi in dicti infusi colatura , & cum vel sinè prævia clarificatione propriari.

Infusum emetico-purgans.

℞. Vitri antimonii vel croci metallorum ʒß.

Affunde vini albi V. G. ʒij vel ʒiij stet per noctem , manè liquor filtretur probe per chartam emporeticam.

Sign. Purgier-Brech Wein auff einmahl.

Sacculus minutus potui ordinario immittendus.

℞. Herbas recentes prout verè multis usu venit, vel siccas usque ad manipulum 1. vel alias species pro re nata ad ʒvj, sacculoque immitte.

Sign.

Sign. Peuschlein in ordinari trunck
Wein oder Bier zu thun.

*Nodulus major pro pluribus dosibus
vel vinum medicatum.*

& Species vel alterantes, vel simul pur-
gantes, prout in quaestione de decoctis retu-
imus. Affunde vel aq. fontis solam fervi-
dam & sale Priacuatam, vel aq. fontanam
hinc vini portionem quandam, vel vinum
solum album aut rubrum: Stet talis nodu-
lus in loco calido in vase terreo vitreato benè
clauso.

Sign. Alterirendes Kräuter Säcklein
oder Purgier-Kräuter-Säcklein / davon
alle Morgen nüchtern / und da es vonnöthen
hat auch zu mehrern Zeit ein gutes Trinck-
Glasß voll / oder biß 6. Unzen laulecht oder
kühler zu trincken.

NB. Ejusmodi nodulos signari sæpè Al-
terir-oder Purgier-Kräuter-Wein / licet
hac signatura potius conveniat tunc, quando
species alterantes vel purgantes nullo inclu-
duntur nodulo.

*Nodulus in Hydrope exper-
tissimus.*

R. Cinerum tamarisci.
Juniperi.
Vitis salicis.
Genistæ aa M. i.

Radicis vincetoxici.

Valerianæ aa ʒij.

Urticæ ʒß.

Angelic.

Enul. aa ʒij.

Ireos ʒiß.

Liquirit. ʒj.

Baccarum Juniperi ʒß.

Rhabarb. Electi ʒij.

Semin. cit. ʒj.

M.

Sign. Species darauff Wein zu gie-
ßen.

Q. XXVI. *Quid est Iulepus & quatu-
plex?*

R. i. Est liquor, sapore, colore, & odo-
re gratus.

R. 2. Præprimis vel *confortans*, vel si-
tim & calorem *temperans*, & fit dum Saccha-
rum, vel Syrupus quidam, vel conserva &c.
aquæ fontanæ vel destillatæ vel coctæ misce-
tur,

ur, additis pro grato acore guttis ~ ~ ~ Δ ris
 Oli vel Ois &c. proin datur vel pro uno vel
 pluribus dosibus vel cochlearim, vel pro po-
 u ordinario.

FORMULÆ.

*Julepus confortans in morbo
calido.*

R. Conserv. acetositatis citri $\mathfrak{zvi}$.

Conf. alkerm. inc. $\mathfrak{ziss}$.

Syrup. rub. idæi $\mathfrak{zj}$.

Aq. borrag. $\mathfrak{zvi}$.

Rub. idæi.

Rosar. alb. aa $\mathfrak{ziss}$.

~ ~ ~ Oli parum.

M. fiat Julepus detur ad usum.

Sign. Herbststärckender Zulep / so im
 merdar Löffel weiß zu nehmen.

*Julepus pro potu ordinario in fe-
bribus ardentibus.*

R. Syrup. berberum.

Ribium aa $\mathfrak{ziss}$.

~ ~ ~ Oli pro notabili acore.

Aq. font. $\mathfrak{lbij}$.

M.

Sign.

Sign. *Julep für ordinari zu trincken.*
Vel

R. Aq. hordei cum rad. acetosa de
 coctæ ℥ iv.
 Syrupi ribium ℥ ss.
 Otri crudi ʒi ss.

M. f. Julepus.

Sign. *Julep zum Ordinari Trancf.*
Julepi ordinarii sunt : Julepus gemmatus
rosarum: violarum: ex vino Zuvælfferi.

Q. XXVII. *Quid est Lambitivum seu*
Lambile?

R. Vide Eclegma.

Q. XXVIII. *Quid est Lapis? &c.*

R. Est medicamentum ad duritiem lapi-
 deam vel terrestrem coctum.

R. 2. Plura vide in Chymicis. Lapi-
 des alii sunt artificiales, alii medicinales &
 naturales: uti sunt: *Lapis prunella. Me-*
dicamentosus Crollii: Lapis infernalis, Bezoar,
orientalis & occidentalis. Pretiosus de Goa But-
leri, &c.

Q. XXIX. *Quid est Linctus?*

R. Vide Eclegma.

Q. XXX. *Quid est Liquor?*

R. Est liquidum quoddam sive natura
 profluens, sive arte expressum, prolectum aut
 destillatum. Alii *proprie* tales, qui fiunt per
 deliquium; Alii *improprie* tales, qui mixtio-
 ne

ne vel solutione fiunt. V. G. liquor C. C. succinatus. Liquor pectoralis Minsichti.

Q. XXXI. *Quid est Lixivium?*

R. Hoc non multum distat à liquoribus, est sal fluidum & dilutum ac solutum & in specie alcalinum, ope menstrui & cinere, seu sale factum, plerumque ex vegetabilibus extrahitur.

Usus lixivii *internus & externus* est. Internus ad lympham corrigendam, acidum obtundendum. Externus notus est.

Tale est lixivium *sapientia vel benedictum Minsichti Calcis. tartari. Diureticum ejusdem.*

Q. XXXII. *Quid est Lohob seu Loch?*

R. Vide *Eclegma* usitata Looch sunt : *Looch ad asthma : de farfara : passularum : de pulmone vulpis. Sanum & expertum, de papavere; Violatum &c.*

Q. XXXIII. *Quid est Magisterium quod duplex & cujus usus?*

R. 1. Est Pulvis ordinariè candidus per præcipitationem è certis rebus V. G. C. C. per-
lis &c. paratus.

R. 2. Est varius, ut vides in Pharmacopoliis: fit autem dum corpus, è quo magisterium conficiendum, teritur, vel grossè comminuitur, hinc liquor affunditur conveniens, quo solvatur & extrahatur: liquor hic soluto jam corpore, præcipitatur alio affuso
li-

liquore, pulvis præcipitatus abluatur & lente exsiccantur, &c.

R. 3. Usus quoque ut differentia variat, *rarus* tamen hic & nunc est ob inefficaciam magisterii.

Usitata Magisteria sunt: *Magisterium aluminis: corallorum: C. C. Cranii humani: perlarum: gummi guttae, lalappæ, Mechoacannæ. Matr. perlarum. oculorum cancri. Scammonii. ungulae alcis, dentis apri, Martis aperitivum. Minsicht. Iovis. Lapidis Lazuli. Marcasite. Martis. Saturni. succini. Sulphuris, seu lac Δ is. Fri, sive, $\square$ Olitus, vitrioli, Urine &c.*

Q. XXXIV. Quid est mel & quotuplex?

R. 1. Est succus ab apibus ex melligine florum collectus.

R. 2. Est *naturale* jam dictam, & *artificiale* seu *Magistrale*, quod arte pro varia intentione conficitur. Mella usitata sunt: *Anthosatum. Mentha. Mercuriale. passulorum. rosatum. citracum solutivum. Laxativum. Violatum Laxativum &c.*

Q. XXXV. Quid est mixtura, quotuplex & cujus usus?

R. 1. Est medicamentum internum plus minus liquidum.

R. 2. Est vel *diffusa* quæ potio audit & sumitur vel *hausta*, vel *cochlearum*: vel *contra-*
sta,

Ha, quæ guttatim subinde etiam cochleatim accipitur. De mixtura diffusa vide portionem. De contracta nunc: fit ex spiritibus, ol. de-
 stillatis. essentiis. Elixiriis. Tincturis. Balsamis
 liquidis &c.

R. 3. Usus est varius, prout variant vi-
 ngredientium mixturæ hæ contractæ, præ-
 sumis verò, ut paucâ quantitate agro effica-
 citer liceat succurrere.

Mixtura antihysterica.

R. Essent. Castor.

Lignorum aa ʒß.

Croci ʒj.

Spirit. vini camphor. ʒij.

M. Detur ad vitrum benè munitum.

Sign. Mixtur, davon 12. bis 20. Tropfs

in einem Melissen Wasser des Tags
 zweymahl zu nehmen.

Mixtura Cephalica.

R. Essentia moschi.

Ambraæ aa ʒß.

Lig. aloës ʒij.

Tincturæ corall. ʒj.

Confect. alkerm. ʒij.

Anacardinae ʒj.

Aq. apoplectica. ʒj.

M.

M. detur ad vitrum.

Sign. Sonders Haupt stärckende Mixtur, davon des Tags zwen oder drey mal ein Löffel voll zu nehmen.

Mixtura stomachica in alvi fluxu.

Rx. Elyx. Proprietat. Paracels. ʒiʒ.
Balsam. ind. nigri ʒj.
Ol. destill. nucis mosch. ʒʒ.

M. Detur ad vitrum benè munitum

Sign. Magen stärckende Mixtur, davon 8. bis 10. Tropffen des Tags drey oder vierinahl zu nehmen in einem Löffel voll Suppen.

Mixtura antihysterica.

Rx. ~ salis armoniac. ʒti.

Essentia castorei. aa ʒj.

Melissæ.

Lignorum aa ʒij.

Camphor. gutt vi.

Ol. stillat. menthæ. gt. iiii.

M. Detur ad vitrellum benè munitum.

Dosis gutt xx. ad xxx.

Mix.

*Mixtura anticolica, anodyna,
diuretica & stomachi-
ca.*

R. Tinctur. anodynæ.

~ Oli Dulcis aa ʒij.

Ol. stillat. macis. gutt. i i i.

M. Detur ad vitrellum. Dosis xx. vel

xx. guttæ.

Q. XXXVI. *Quid sunt Morselli seu Mor-*
si? quotuplices & cujus usus?

R. 1. Sunt tabellæ à figura quadrata
dictæ, mordendo sumibiles.

R. 3. Sunt vel *purgantes* vel *alterantes*,
vel *confortantes*, fiunt autem ex pulveribus,
electuariis, confectionibus vel seminibus ut
amygdalis, pineis, pistachiis &c. hinc cortici-
bus vel carnibus conditis: Subinde etiam è
carnibus animalium &c. addito semper sextu-
plo vel octuplo sacchari.

R. 3. Usus variat, ut differentiæ: dan-
tur proin in gratiam amabilitatis medica-
mentis in suavibus comparandæ. Animad-
versionem in morsulos vide in præfatione
ante bolos.

FORMULÆ.

*Morsuli purgantes in vermi-
bus.*

℞. Semin. sancti. ℥ij.
 Rad. gialapp. ℥i℥.
 Scamonii præparati ℥j.
 Coriandri præparati ℥ij.

M. f. pulv. subtilis. L. A. cum saccha-
 ri ℥v℥ in aqua cichorii & rosar. albar. aa q
 f. soluti, miscendus & fiant morsuli, quorum
 quivis ponderet circiter ℥ij.

Sign. Purgier-Morsellen / deren ei-
 oder zwen in der Frühe nüchtern zu neh-
 men.

*Morsuli in caeochymia, Bi-
liosia.*

℞. Pulv. Rhabarb. Elect. ℥ij.
 Crystall. ℥ij.
 Flaved. cort. citri. ℥j.
 Succu berberum ℥j.

Sacchari in aq. cichorii soluti ℥ij.
 M. f. Morsuli. L. A. pondere ℥ij.

Mor

*Morsuli in cacochymia Pitui-
tosa & serosa.*

- ℞. Pulv. purgant. vegetabilis ℥℥.
Conserv. flor. persicor. ℥℥.
Sachari in aq. flor. cichor. soluti
℥iv.
F. Morsuli S. A. pondere ℥ij.

*Morsuli in cacochymia acida seu
Melancholica.*

- ℞. Pulv. catholic. purgant. ℥℥.
Flav. cortic. aurantior. ℥ij.
Sacchari in aq. cinnamom. bugloss.
soluti ℥v.
F. S. A. Morsuli pondere ℥ij.

*Morsuli contemperantes acri-
moniam.*

- ℞. Spec. diatragac. frig.
Diatrion. fantali aa ℥ij.
M. cum ℥iv. sacchari albi in aq. rosar.
libar. f. q. soluti F. L. A. Morsuli.
Sign. Absüssende Morsellen deren 1.
oder 3. ein oder zwen Stund vor dem Es-
sen zu nehmen.

Morsuli Cephalici & cordiales.

Rx. Spec. diamb.

Diamosch. aa ʒiʒ.

Confectio alkerm. ʒiʒ.

Specific. Cephalic.

Pulv. rad. pæon. aa ʒij.

Cardamomi.

Cubeb. aa ʒj.

Sacchari in aq. flor. tiliaæ solut. ʒiʒ.

M. F. S. A. Morsuli.

Morsuli Imperatoris videantur in Pharmacopea Augustana.

Morsuli Confortantes.

Rx. Carnis Citri. ʒj.

Cortic. ejus. ʒiʒ.

Pinearum.

Pistach. aa ʒvi.

Incis minutim adde.

Spec. Diamarg. ʒij.

Aromatic. ros. ʒj.

Pro morsulis Imperatorum

ʒiv.

M. Cum Libra i. sacchari in aq. ro
sar.

far. alb. borrag. aa. q. f. soluti, in fine ad-
dendo

Confect. alkerm. incompl.
3ß.

F. I. A. Morsuli.

Sign. Herbststärckende Morsellen / de-
nen eine/zwey oder dreyinahl des Tags zu
nehmen.

Q. XXXVII. *Quid est Nodulus? &c.*

R. Vide infusum.

Q. XXXVIII. *Quid est oleum? &c.*

R. Est liquor inflammabilis, levis & un-
guosus: oleum vitriol. & ¶ per deliquium
non est inflammabile; olea fiunt ex vegeta-
bilibus, mineralibus & animalibus, alia sunt
destillata, alia expressa, alia cocta. Vires il-
lorum ex simplicibus arguendæ. Plura vi-
de apud Chymicos & Pharmacopolas.

Q. XXXIX. *Quid est opiatum? &c.*

R. Est electuarium habens consistentiam
illam, quâ medicamenta opium continentia
a veteribus donata sunt.

Q. XL. *Quid sunt Pillule seu Catapotia,
quotuplices & cujus usus?*

R. I. Sunt medicamenta sicca, instar
globulorum minimorum spherica. Pillulæ
in affectibus capitis & ventriculi melius ope-
rantur, quia ob diuturniorem moram ope-
rationem diutius exerunt quam alia reme-
dia.

R. 2. Sunt varia, & fiunt vel è *pulveribus* cum melle, succo, aut syrupo mistis, vel è *gummis*, tantillo aceto solutis, vel ex *resinis* spir. aut spir. vini. aut essentia quadam soluta & coagmentatis : adde q̃lia plerumque sub forma pillularum, nè sub alia forma dentibus adhærentes, vacillationem causent, dant proin sunt vel *officinales*, quæ in officina prostant, vel *magistrales* seu *usuales*, quæ ex tempore præscribuntur: præcipuè verò sunt *alterantes*, *purgantes*, *salivantes*, *anodina* &c. Pillularum *magnitudo* duo vel summum *grana* non excedat, imò quo minores, eo sumptu gratiores & effectū efficaciores: præterea nè confluant, aut inaurandæ aut pulveri marchionis vel alio conspergendæ.

Usitatiores pillulæ sunt : de ammoniaco, *aloëtica*, *arthritica*, *aurea*, *cochia*, de cynoglossis, *foetida*, *hydrotica* Bontii, Emanuelis, Lucis maj. Ruffi, sinè quibus, De succino Cratonis, *Tartarea* Quercetani, Schræderi, De Edellio, *aloëphangina*, de *aloë lota*, De *aloë rosata* Angelica, *Asaireth*, De Eupatorio Francofurtensibus, *Mastichina*, *Pestilentialia*, De herbe barbaro, *Stomachica*, De agarico, aggregativa de *colocynthide*, Animadversionem vide supra in præfatione antè bolos.

FORMULÆ sunt

Pillula resolventes in Asthmate.

℞. Gummi amoniac. cum Xto squyll.
solut. ℥j.

Croci or. gr. 11.

Ol. destillat. foeniculi. gt. 111.

M. F. Pillulæ N. xx. pro dosi deargen-

Sign. Auflösende Brust-Pillen auff
einmahl/so des Tags zweymahl können ge-
nommen werden.

*Pillula purgantes bilem, seu in
Cacohymia biliosa.*

℞. Extract. rhabarb.

Magister. Scammonii aa ℥ß.

℥ Olati gr. vi.

M. f. Pillulæ. c. f. q. aq. Cinnam. Bugloss
N. xv. deaurentur.

Sign. Gall-Purgier-Pillen auff ein-
mahl zu Nacht / zwey Stund nach dem
Nachtessen / oder in der Frühe nüchtern zu
nehmen.

*Pillula in cacochymia pituitosa
seu serosa.*

℞. Pill. anethin. ℥j.
Resin. Jalap. trit. gr. 111.
M. F. S. A. Pillulæ 1x.

*Pillula in cacochymia acida seu
Melancholica.*

℞. Extract. panchymagog. Crollii. gr.
xv.
Elebor. nigri. gr. v.
Trochis. alhandal. gr. 111.
M. F. S. A. Pillulæ Num. 1x.

Pillula præservativa Calculi.

℞. Ocul. cancr. præp.
Lapid. Judaic. præp.
Milleped. præp. aa ℥j.
M. C. f. q. therebinthinæ in aq. petrole-
lini lotæ. ℥ij.
M. F. L. A. pillulæ magnitudinis pisi pro
dosi Num. 5. usque ad 8. manè.

*Pillula contra partum difficilem ,
secundinas retentas , Et fœtum
mortuum expellen-
dum.*

R̄. Confect. alkerm. incomplet.

Pulv. testiculor. æqui. aa ʒj.

Borracis venetæ.

Trochisci de myrrha aa ʒß.

M. cum s. q. Extr. artemis. f. pillulæ mi-

nores pondere unius grani. Dosis N. viii.

usque xv.

*Pillula Catholica seu Polychre-
sta purgantes.*

R̄. Extract. panchimag. Crollii ʒj.

Resin. Jalap. trit. gr. iiii.

Cum syrupo aperitivo fiant Pillulæ N.

ix. vel xviii. pro una dosi.

Pillula Emetica.

R̄. Extract. rhabarb. gr. vi.

ʒi emetici. gr. ii. vel iii.

Antimon. Diaphor. gr. v.

M. f. Pillulæ Num. vi. pro dosi.

CCCS

Pillu-

Pillula salivantes.

Rx. Zrii dulcis ritè & rectè præparat
gr. xviii.

Balsam. copaiwæ. q. s.

M. F. Pillulæ Num. xx. de argentur.

Pro dosi.

Sign. Speicht-Pillen auff einmahl
so drey Tag nach einander zu nehmen müß-
tern.

Pillula anodynæ intussiferina.

Rx. M. P. de cynogloss. ʒß.

Laud. opiat. Cæs. gr. vi.

Croci orient. gr. ii.

Ol. destill. fœnic. q. s.

M. F. Pillulæ Num. xxv. de Otur.

Sign. Husten stillende Pillen/derer
oder auch mehr zu geben/zuletzt eben vor
dem Schlaff.

Q. XLI. Quid est potio, quatuorplex
& cujus usus?

R. 1. Est medicamentum liquidum.

R. 2. Vel *purgans*, quæ fit *Primò infusio-*
ne, dum purgantia tantùm infunduntur: de
hac vide *infusum purgans*.

Secundò Decoctione, dum ea decoquantur
de qua vide *decoctum purgans*,

Tertiò

Tertiò Vtroque modo scilicet infundendo
et simul decoquendo : Colatura his tribus
modis facta , vel simpliciter vel edulcorata
per mannam aut syrupum solutivum, datur:
vel solâ medicamentorum *dissolutione*, dum
pulveres, species, extracta, Electuaria, vel sy-
rupi purgantes in aqua destillata vel laxativa
officinali dissolvuntur. Vel *alterans*, dum
simplices vel compositæ cum succis aut
syrupis miscentur, additis etiam pulveribus
vel speciebus alterantibus, aut herbæ ac ra-
dices alterantes decoquuntur, hinc *colatura*
simplex vel appropriatis edulcorata, propi-
natur. Vel *corroborans*, dum aquæ destillatæ
vel succi, vel vina officinalia miscentur cum
confectionibus syrupis pulveribus confor-
tantibus. Circa has duas ultimas species.

Sciendum Primò: ad ℥j liquoris sumi ℥ss.
vel ℥j pulverum & si non *cochleatim*, tota po-
tio, pro dosi sumitur, *haustum* dici.

Secundò Circa omnes species notandum,
in foeminabus dulcia, vel alia fastidiosa
esse omittenda, ut in viris amara & nau-
seosa.

R. 3. Usus est, ut sonant differentiæ,
hinc si sicca sunt corpora, vel lenis & paulati-
na evacuatio aut immutatio requiratur. *A-*
nimadversionem vid. suprâ antè bolos.

FORMULÆ.

*Potio purgans per infusionem & d
coctionem in Cacochymia bi-
liosa.*

℞. Rad. rhab. el. ʒj.
China. el. ʒʒ.
Fol. Sennæ. s. s. ʒiij.
Sem. anisi. contusi. ʒj.
Tamarindorum ʒʒ.

M. Incisis affunde aq. cichorii cum salis
fri ʒʒ. acuata & ferventis ʒvi. Stent per
noctem in loco calido, manè prævia ebulli-
tione, seu coctione ad consumptionem fere
medietatis factâ in colatura parum expressa
dissolve.

Mann. el. ʒiʒ.

Colat. denuò factâ, cum vel sine clarifi-
catione detur pro dosi.

Sign. Purgier = Tranc̃ auff cin-
mahl.

*Potio purgans in cacochymia pi-
tuitosa & serosa.*

℞. Folior. Senn. s. s.
Rad. Jalapp.

Mer.

Mechoacann. aa $\mathfrak{z}\text{ij}\beta$.

Macis $\mathfrak{z}\text{j}$.

Sal. $\square$ gr. viii.

M. Incisis affunde aq. cichorii q. s. in-
undepernoctem, mane factâ levi ebullitio-
ne & colatura in hac $\mathfrak{z}\text{iv}$. dissolve.

Mannæ. cl. $\mathfrak{z}\text{ij}\beta$.

$\mathfrak{z}$ $\mathfrak{O}\text{ti}$ $\mathfrak{z}\text{j}$.

clarificetur & detur calida.

*Potio in cacochymia acida seu
melancholica.*

Rx. Fol. Senn. s. s. $\mathfrak{z}\beta$.

Rad. Elebor. nig. præp. $\mathfrak{z}\text{ij}$.

Sal. $\sqcup$ gr. xii.

Macis gr. viii.

M. Incisa infunde per noctem in aq.
fumar. q. s. mane factâ levi ebullitione & co-
latura.

Rx. Hujus colaturæ $\mathfrak{z}\text{iv}$

In hac solve mann. Elect. $\mathfrak{z}\text{ij}\beta$.

Cremor. $\square$ $\mathfrak{z}\text{ij}\beta$.

D. clara & calida.

*Potionis purgantis quarta spe-
cies.*

Rx. Elect. è succo. ros. $\mathfrak{z}\text{j}$.

Ex-

Extracti cnici. s. carthami.
 Pulv. solut. de tribus aa ʒʒ.
 ▽ Laxativ. vienn. ʒiij.
 Cinnam. bugloss. ʒj.

M. fiat potio.

Sign. Purgier-Tranck / so wohl auff
 gerührter und laulecht in der Frühe nüchtern
 zu nehmen auff einmahl.

*Potio alterans & præparans me-
 lancholiam pro haustu.*

℞. ▽ fumar.
 Cichor. aa ʒij.
 Spec. diarrhod. abb. ʒij.
 Syrup. de fumar. simplex. ʒʒ.

M. Pro dosi detur ad vitrum.

Sign. Præparir-Tranck so wohl auff
 gerührter auff ein mahl in der Frühe nüch-
 tern und laulecht zu nehmen.

NB. Species in Italia omittuntur & sic
Syrupi præparantes dicuntur tales potio-
 nes.

*Potio resolvens in pleuritide coch-
 leatim danda.*

℞. ▽ Papav. rhæados.
 Card. mar.

Ro-

Rosar. alb. aa ʒj.

Xto squill. ʒv i.

Flor. sulph.

Mandibulæ lucii piscis aa ʒß.

ʒnii Diaphor. gr. xv.

Cinnabar. nat. ʒß.

Syrup. de erysimo Lobelii ʒj.

M. f. Potio detur ad vitrum.

Sign. Zertheilendes Träncklein von

dem des Tags alle zwen Stund zwen Löffel
voll wohl auffgerührter zu nehmen.

*Potio confortans pro acutè agro-
tante debili.*

R. ▽ Rub. idæi.

Flor. tiliaæ.

Rosar. albar. aa ʒj.

Cinnam. buggloff. ʒß.

Confect. alkerm. ʒiß.

Syrup. de rub. idæo. ʒj.

Matris perlar. præp. ʒj.

M. f. potio detur ad vitrum.

Sign. Herß-stärckendes Träncklein /

davon des Tags immer nach Belieben Löff-
felweiß wohl auffgerührter zu geben.

Potio in febre maligna.

℞. ▽ Card. benedict. ℥ij.
 Cord. frigid. Saxon. ℥j.
 Electuar Diascordii ℥j.
 Tinctur. bezoart. ℥j.
 ⚄ Diaphor.
 C. C. phle. præp. aa. gr. xv.
 Syrup. acetos. citri ℥β.
 M. f. Potio.

Q. XLII. *Quid est Pulpa?*

R. Est caro seu substantia fructuum succulenta inter corticem ac nucleum comprehensa, uti est pulpa pomorum, cerasorum, cassiæ, prunorum, Tamarindorum &c.

Q. XLIII. *Quid est pulvis quotuplex & cujus usus?*

R. 1. Est medicamentum aridum, in minutas partes contusum, & tam simplex quàm *compositum* in officinis prostat, si subtilissimè pulvis est tritus, vocatur Medicis *Alchool*, si grossior dicitur *Tragæa*.

R. 2. Est vel *purgans*, qui è purgantibus respectivè suavioribus, addito ritè correctivo vel saccharo in delicatis conficitur. Vel *alterans*, qui juxtà variam intentionem varius est. v. g. *resolvens*, *præparans*, *febrifugus*,
 ale-

lexipharmaeus. Vel *digestivus* vulgò *Tra-*
aa dictus, qui è seminibus, aliisque aromati-
 is saccharo mistis componitur.

R. 3. Usus, ut differentia, varius, hinc, si
 nt humidiora corpora aut potiones, aliaque
 umida nauseosa. Dantur vel definita dosi
 el indefinita V. G. una vel duæ cuspides cul-
 i. *Animadversiones vide antè bolos su-*

FORMULÆ.

Pulvis Digestivus.

R. Crem. ☐ 3ß.

☐ Oti 3ß.

M. f. Pulv. valet in corrigenda bile.

Pulvis antihysterico-melan- cholicus.

R. Arcani Duplicati gr. xv.

Fœcul. bryon. gr. vii.

M.

Pulvis antihypochondriacus.

R. Pulv. ocul. ☉ præp. gr. xii.

☿ Diaphor. recent. præp. gr. viii.

Ddd

Cro-

Croci $\oslash$ aperit. gr. viii.
 Ol. stillat. carvi gutt. i.
 M. valet in acido temperando.

Pulvis Digestivus.

Rx. Crystall. ¶ ri ¶ j.
 ¶ ¶ ti gr. vii.
 Sal absynth. gr. iv.
 M. Valet in bile.

Pulvis catharticus in bile ev- henda.

Rx. Scammonii præp. gr. xii.
 ¶ ¶ ti gr. xii.
 Eleosach. citri gr. v.
 M. F. Pulv.

Sign. Purgier-Pulver auff einma-
 in der Frühe nüchtern mit einem Löffel
 Suppen zunehmen.

Alius purgans blandissime Lym- pham & bilem.

Rx. Pulv. rad. Jalapp. gr. x. vel xv.
 Nitri purissimi ¶ j.
 Diag. ¶ ti gr. ii.
 Ol. still. anis. gutt. iii.

M.

*Pulvis Laxativus vegetabilis
Rolfincii.*

Qui nihil aliud est, quàm pulvis rad.
alap. datur à ℥ss ad ℥i ss magistraliter sic præ-
scribitur.

- ℞. Pulv. Laxativ. vegetab. ℥j.
Magister. Scammon. gr. iv.
℥ti gr. v.
℥nii Diaphor. gr. i.
M. Evahit bilem, acidum & ferum.

Pulvis Catholicus Michaëlis.

- ℞. Pulv. rad. mechoacann. albiss.
Jalapp. aa ℥ss.
Diagrid. ℥ti gr. iv.
Ol. cinnamom.
Cariophill. aa gut. i.
M. Idem præstat quod prior.

*Pulvis in bile & Melancho-
lia.*

- ℞. Pulv. Senn. Montagnanæ. ℥j.
Diagridii ℥ti gr. iv.
Ol caryophill. gut. i.
M. F. pulv.

Pulvis in bile.

℞. Pulv. rhabarb. El. ℥j.
 ☐ ℥ti ℥ß.
 Diag. ☐ti gr. iv.
 Ol. caryophill. gutt. i.
 M. f. pulv.

Pulvis Emeticus.

℞. ☐ri cmet. gr. i i. vel i i i.
 ☐is cent. minoris ℥ß.
 Macis. gr. i.
 M. f. Pulv. pro dosi detur ad char
 tam.

Alius.

℞. Pulv. rad. asari ℥ß.
 Eleofachari.
 Anisi aa gr. vi.
 M. F. Pulv. pro dosi detur ad char
 tam.

Sign. Brech-Pulver auff einmahl mit
 einer lautern Suppen Brühe in der Frühe
 nichtern zu nehmen.

Pulvis Emetico-purgans.

℞. Fri. Emet. ritè & rectè præp. gr.
i^ß.

Scammonii præp.

¶ Oti aa gr. x.

Macis gr. i.

M. f. Pulv. detur ad chartam.

Sign. Brech-Purgier-Pulver / so auff
einmahl mit einem Löffel voll Suppen in
der Frühe nüchtern zu nehmen.

Pulvis resolvens.

℞. Lapid. S. Sj.

Mandibul. Lucii pis. præp.

Spodii aa gr. vii.

M. F. Pulv. subtilis detur ad char-

am.
Sign. Zertheilendes Pulver auff ein-
mahl in einem Körbel Kraut-Wasser zu
nehmen.

Pulvis febrifugus.

℞. Dis absynthii.

Cranii humani aa gr. xv.

¶ Diaphor. gr. viii.

Ddd 3

M.

M. f. Pulv. detur ad chartam.

Sign. Fieber Pulver / so zwey Stunden
vor dem Fieber in einem tausend gülden
Kraut Wasser zu nehmen.

Pulvis Præparans.

℞. Fri Sti.
Lapid. S. aa gr. viii.
Crem. Fri S.
Macis gr. i i.

M. f. Pulv. detur ad chartam.

Sign. Digestiv-oder præparir-Pulver
auff einmahl mit einer Löffel voll Suppen
zu nehmen.

Pulvis alexipharmacus fixus.

℞. C. C. phil. præp. gr. xv.
Terræ sigill. rub. gr. viii.
Bezoard. occid. S.
Θ cardui benedic. gr. v.

M. F. Pulv. pro dosi detur ad char-
tam.

Sign. Malignität aufstreibendes Pul-
ver auff einmahl in ein Erdreich Wasser
im nüchtern Magen zu nehmen / und
darauff wo nicht zu schwitzen / doch zu
dämpffen.

Pulvis epilepticus.

- ℞. Craniū humani præp.
 Cornu alcis præp.
 Schmarag. præp. aa ʒj.
 ʒii Diaphor.
 CrySTALL. præp. aa ʒj.
 Cinnabar. ʒii.
 Magisterium succin.
 Perlar. aa ʒj.
 ʒ volatil. Craniū humani ʒß.
 Fœculæ rad. pœoniæ. ʒij.
 M. f. Pulv. dosis à ʒß ad ʒij.

Pulvis digestivus seu Tragæa.

- ℞. Semin. anisi.
 Fœniculi.
 Coriandri præp. aa ʒiß.
 Cinnamom. ac. ʒij.
 Caryophill. aromat. ʒß.
 Sacchari albi. ʒiv.
 M. F. Tragæa detur ad scatulam.
 Sign. Trisnet/so zum Wein und Brod
 zu gebrauchen und zum Beschluß des Es-
 sens zu nehmen.

Pulveres usitati sunt: Pulv. contrà abortum.

*Analepticus mindereri, Anonimus, Bezoar-
ticus Senerti, Cachecticus Quercetani, ad casum,
Cholagogus simplex seu diagridium Δ tum, Co-
mitis de VVarisck dentifricius, dysentericus
Crollii. ad Dyſtochiam. Pro Epithemate cordis. He-
patic. Haly, Hystericus, Partum provocans. Pan-
nonicus. Senna Montagnana. Solutivus de tribus
Stegnoticus. Sternutatorius. Stomachalis Birch-
mann. Contra vermes. Erysipelatodes Myn-
sichti. Contra tussim ejusdem. Pleuriticus ejus-
dem. Marchionis. Ad strumas. Arthriti-
cus, &c.*

*Species usitatae : Diambra: Dianisi. Dian-
thos, contra apoplexiam. Cordiales temperatae.
Diacumini. Diacurcuma. Diagalanga. De gem-
mis frigida. calida. de gemmis frigida Zuvalf-
feri. De hyacintho. Imperatoris. Diaireos. Dia-
lacca. Latificantes. Liberantes. Lythontriptica.
Diamargarit. frigida. calida. Diamoschi. Dia-
penidii. Diatrion piper, Contra pestem. Pleres
archontica. Diarrhod. Diatragacanthi. frigi-
da, calida. Diatrion santali. Diaxilo aloes.
Diazinziberis. plures vide apud Minsicht, fol.
m. 114. & seq. satis.*

*Q. XLIV. Quid est quinta Essen-
tia? S. Q. E.?*

*R. Est spiritus purissimus è succis fermen-
tatione exaltatis destillatus. Uti Est Q. E. ab-
synthii, melissæ &c.*

Q. XLV. Quid est Regulus?

R.

R. Est nobilior & purior mineralium pars
metallica ideo regulus dictus. V. G. *Regulus*
antimoni. Estque vel simplex vel compo-
situs, de quibus vide chymicos.

Q. XLVI. *Quid est Resina?*

R. Est substantia viscida, balsamica, ex arboribus defluens, & exsudans; alia est *nativa*. V. G. *resina pini, therebinthina, camphora*. *Artificiales*, quæ arte fiunt, ex resinoso corpore cum spiritu vini V. G. *resina lalapa, scammonii, mechoacanna, &c.*

Q. XLVII. *Quid est Rob?*

R. Est succus fructuum, nunc per se, nunc cum saccharo ad mellis consistentiam inspissatus, usitatas species vide in Pharmacopra.

Usitatiores sunt? Rob de agresta. de berbe-
ribus. Cerasis, cornis, cydoniorum. cynosbati.
Diamoron, Dianucum. Ebuli. Iuniperi. pruno-
rum sylvestrium. Ribium. Sambuci. Veronica.
de Rhamno seu de spina cervina.

Q. XLVIII. *Quid sunt Rotulae, quoru[m] plices
& cujus usus?*

R. 1. Sunt medicamentum orbiculo-
rum formam habens, ex speciebus, pulveri-
bus, confectionibus, moscho, ambra, aro-
matibus, &c. confectum, addita sacchari
triplicem, quadruplâ imò sextuplâ quanti-
tate.

R. 2. Sunt vel purgantes vel corroboran-
D d d s tes,

*tes, velexpectorantes, velcontemperantes, vel
præservantes.*

R. 3. Usus variat ut differentiae : hinc
in gratiam amabilitatis præsertim in Juniori-
bus.

FORMULÆ.

Rotula purgantes in ingluvie puerorum.

R. Pulv. rad. giallap. ʒij.

Scammonii præp. ʒj.

Semen anisi subtil. Pulv. ʒij.

M. F. Pulv. miscendus cum ʒiv sac-
chari albi in ▽ rosar. albarum soluti & F. L. A.
rotulæ.

Sign. Purgier-Zelten/deren 12. und noch
mehr vor Mittags-Essen zu nehmen.

Rotula Confortantes.

R. Spec. Diamoschi ʒiβ.

Ambrae gryseæ. gr. iv.

Confect. alkerm. compl. ʒij.

Sach. albi in aq. è toto citr. soluti
ʒij.

F. L. A. Rotulæ.

Sign. Herß- und Haupt-stärkende
Zelt-

zeltlein deren nach Belieben 1. 2. oder 3. zu
nehmen.

Rotula Expectorantes.

Sunt *rotula diaireos* : vide in pharma-
opæa.

Rotula contemperantes acrimo- niam sanguinis.

℞. Spec. Diatrion. sant.
Diarhodon Abbat.
Pulv. cachectici Quer. aa ℥ij.
Eboris sinè igne præp.
Cryftall. mont. aa ℥j.
Sacchari albi in aq. cichorii soluti
℥iiij.

F. L. A. Rotulæ, dentur ad scatu-
lam.

Sign. Temperirende Zeltlein/der 1. 2.
oder 3. nach Belieben auſſer Eiſch-Zeit zu
nehmen.

Rotula præſervantes in ma- lignis.

℞. Pulv. rad. contrajervæ ʒiʒ.
zzis ℥j.

C.C.

C.C. Phil. præp. ℥ij.

Moschi. gr. iv.

M. Cum sacchari in ▽ Card. bened.
soluti ℥ij. F. L. A. rotulæ.

Sign. Von böser Lustt præservirende
Zeltlein / deren einoder anders forderlich
nüchtern / so dann auch sonst / da man in
der Lustt gehet / ins Maul zu nehmen. Plu-
res rotularum formulas vide apud Autho-
res.

Q. XLIX. *Quid est Sal, quod duplex & cuius
usus?*

R. 1. Est corpus in aqua solubile, hinc
concrescibile seu crystallibile.

R. 2. *Sal* est vel *nativus* in culinis ex-
tans: vel *artificialis*, quod est vel *fixus*, qui
ignem sustinet, inque cineribus relinquitur:
fit autem, dum è cineribus plantarum, corti-
cum, lignorum &c. factum lixivium tam diu
coquitur, donec evaporando inspissetur,
quod dein calcinnatum & pulverisatum sol-
vitur, aquâ, & tali solutione sæpius repetitâ
tandem purificatur, liquor filtratus per char-
tam emporeticam in vase terreo vitreato re-
ponitur in locum frigidum & lateribus va-
sis postea ad hærescet. *Sal solutus*: vel *volati-
lis*, qui in destillatione colligitur, hinc ignem
& calorem non sustinet, sed a volat, ac calcina-
tione discutitur.

R. 3. Usus est varius, ut salia variant:
pro.

pro in hac plerumque *diuretica* sunt, hinc *diaphoretica* præprimis si volatilia. Salia usitata sunt, præter illa, quæ ex herbis plerisque eliminantur, quæ innumera sunt : *Sal acetosellæ*. C. volat, *succin. volat. Lumbric. volat.* ♀ *fistulosum & volatile, viperarum volatile*, ☐ *a volatile*, plura vide apud *Minsicht & alios*. *Sal corallor. perlar. Sal volat. oleosum Silvii, &c.*

Q. L. *Quid sunt species?*

R. Vid. *Pulvis*.

Q. LI. *Quid est spiritus, quotuplex & cuius usus?*

R. 1. Est liquor subtilis aërcus certo modo destillatus.

R. 2. Est vel *mineralis* è mineris petitus, & hic qualiscunque sit, peculiarem exigit destillandi modum: vel *animalis*, qui per retortam destillatur: vel *vegetabilis*, qui unâ cum aqua in destillatione prodit & ab illa dein separatur, dum lento igne per phio-lam rursus portio tantum spirituosâ destillatur.

R. 3. Usus est Varius, ut differentiæ sunt, harumque species: maximè verò, ut in pauca quantitate tota rei alicujus essentia habeatur. Spiritus usitati sunt: *Absynthii, anhaltinus, anisi, Carvi, cephalicus, cerasorum nigrorum, cochlearia, C. C. cydoniorum, diatrion. Ebuli, Euphrasie, fœniculi, formicarum, fragor. Juniperi, Lavendulæ, Liliorum convallium, Lum-*

Lumbricorum, Melissa, Mellis rosarum, salis armoniaci, Nitri dulcis, sambuci, sulphuris, Tartari simplex & compositus, Therebinthina, Theriacalis, vini, Vitrioli, cordialis, coagulatus, philosophicus, Volatilis, salis simplicis & dulcis plures vide apud Minsicht & alios.

Q. LII. *Quid est succus?*

R. Est liquor è vegetabili expressus, hinc clarificatus vel digestionem vel albumine ovium hinc lente dein inspissatur ad consistentiam mellis.

Q. LIII. *Quid est syrupus & quotuplex &c.?*

R. 1. Est liquor dulcis densiusculus.

R. 2. Est vel *simplex* : qui ex uno tantum vel *compositus*, qui è pluribus cum saccharo vel melle rite mistis, & præparatis, fit vel *purgans* vel *alterans*, vel è *decocto* vel *infuso*, vel succo alicujus medicamenti confectus.

Syrupi usitati sunt: *De absinthio, flor. acatiae, acetosae, acetosellae, acetositis citri, acetosus simplex, adiantus, Fernelii, de agresta, Dialthae Fernelii, anagallidis, aperitivus Minderi, artemisiae, aurantium, Bellidis, berberorum, beihonica, borraginis, buglossae, Bizantinus simplex, compositus, Capilli &is, Cardui benedicti, de carthamo, Cerasorum, Chamomille, de cic choreo simplex, cum rhabarbaro, de cinnamomo, corallorum, corticum citri, cydoniorum, diase-reos,*

reos, domesticus, seu spinæ cervina, Endivia, E-
 meticus, de epithimo, de Erysimo, de Eupatorio,
 fumaria simplex, compositus, de farfara, fragis,
 liquiritia, de granatis dulcis, acidus, Hederæ
 terrestris, Hyperici, hysopi, de Iujubis, Lupuli,
 Montagnana, Mentha, Mercurialis, Myrthini,
 Nymphaea, pæonia, papaveris albi, rheados, plan-
 taginis, polypodii, de pomis, de portulaca, de
 prassio, de 2. radicibus, de 5. radicibus, ribium,
 rosatus simplex, solutivus, de rosis siccis, Rubi
 idai, scabiosæ, scelotyrbic: scordii simplex compo-
 situs, de siliquis, spleneticus, de stæchade, de
 symphito, de tribus solutivus, florum tunica, ve-
 ronica, violatus simplex, solutivus &c. Plures
 vide apud Minsicht & alios.

FORMULÆ.

Syrupus de decocto vel In- fuso.

℞. Species coque vel infunde L. A.
 hinc. ℥b. i. colaturæ adde plus minusve expres-
 sæ duo V. G. ovi albumina conquassata, dein
 sacchari albi ʒix. coquantur simul & semel
 ad consistentiam mellis, de spumatione inter
 coquendum diligenter facta & sic habebitur
syrupus clarificatus.

Syrupus è succo.

R. Succum recenter expressum, riteque depuratum ad ℥i℥ adde albumina oviconquassata Num. 2. vel 3. hinc sacchari ℥i. coque ad debitam usque consistentiam & inter coquendum ritè despumetur.

Q. LIV. *Quid sunt Tabulae seu tabellae?*

R. Vide *Morsuli*.

Q. LV. *Quid est Tinctura, quotuplex est cujus usus?*

R. 1. Est liquor certum alicujus rei obtinens colorem extractum.

R. 2. Variat, prout sunt corpora, quæ dant Tincturam & menstrua, quæ eam extrahunt.

R. 3. Usus pariter variat.

Tincturæ usitatæ sunt: *Antimonii, Bezoardica, Corallorum, Antiphtisica, Proprietatis Minsichti, rosarum, succini, Castorei, Fri, Martis, Anodyna.* Plures vide apud Minsicht & alios.

Q. LVI. *Quid est Tragæa?*

R. Vide *Pulv. digestivus*.

Q. LVII. *Quid est Trochiscus, quotuplex & cujus usus?*

R. 1. Est medicamentum orbiculare, ut rotulæ, sed signatum.

R. 2. *Præprimis vel præservans*, ab aëre ma-

inaligno, vel contrà *fatorem oris*, vel contrà
ustim &c. fitque è pulveribus, mucilagine
 el gummi V. G. tragacantho exceptis.

R. 3. Usus variat ut differentia.

FORMULÆ.

Trochisci preservantes.

*Sunt Trochisci sublinguales Augustanorum
 completi & incompleti. Vel*

R. Species liberantes ℥ij.
 Rad. angelicæ pulverisatæ ℥j.
 Extract. rutæ.

Zedoariæ aa ʒß.

Ol. destill. angel.

Citri aa gr. x.

Sacchari ℥iij.

M. C. s. q. gummi tragacanthi in ▽ to-
 tius citri soluti fiant trochisci.

Sign. Condere Zeltlein / deren eines
 immerdar / oder da es nöthig / unter die Zün-
 gen zu legen.

NB. Moschus & ambra possunt pro lubi-
 tu addi.

Trochisci in fætores oris.

R. Pulv. rad. ireos flor. ℥ij.

Ecc

Me

Moschi gr. vi.

Confect. alkerm. incomplet. ʒij.

Sacchari ʒi^{ss}.

Tragacanthi in ▽ rofar. alb. solut.
q. f.

M. F. L. A. Trochisci.

Sign. Zeltlein wieder den schmecken
den Athem / deren immerdar eines im
Maul zu nehmen.

Trochisci pectorales in Tussi.

Sunt bechici albi , nigri , vel rubri
Vel

℞. Pulv. liquir.

Ireos. Flor. aa ʒj.

Moschi gr. iv.

Sach. penid.

Sacchari cand. albi aa ʒj.

°° destill. fœniculi gutt. v.

Tragacanthi in ▽ viol. soluti. q.

M. f. Trochisci.

Sign. Husten-Zeltlein/deren nach Be-
lieben ins Maul zu nehmen.

Trochisci usitati sunt, de absynthio, de aga-
rico, alyptæ moschat. alkekengi, bechici, albi, fla-
vi, nigri, de capparibus, de carabe, de Eupato-
rio. Gallia moschata, Gordonii, de myrrha, de
rhabarbaro, sublinguales, de terra sigilla-

ta, de Vipera : Plures vide apud *Minsicht.*
& alios.

Q. LVIII. *Quid est vinum medicatum?*

R. Vide de *Infuso.*

TITULUS XVI.

De formulis medica- mentorum externo- rum.

QUÆSTIO I.

Q. Uid est acetum medicabile, quotuplex & cuius usus?

R. 1. Est liquor acidus medicamento-

R. 2. Est *simplex* si unum tantum est, cui affunditur acetum, vel *compositum*, si plura infunduntur : fiunt hæ duæ species, dum aliqui rei acetum affunditur è vino optimo factum, hinc in locum calidum vel soli expositum in vitro reponitur. Vel *destillatum*, dum cucurbita vitrea post phlegma primo ascendens acquiritur.

R. 3. Usus est magis externus pro odo-

Ecc 2

ra-

ramentis, epithematibus &c. conficiendis, si pauca, ut: *acetum bezoardicum, theriacale, squillicum* &c. excipias.

Q. II. Quid est Balneum, Quotuplex & cuius usus?

R. I. Est liquor, quo externe corpus quomodocunque lavatur.

R. 2. Est *Primò* universale, cui totum corpus ad collum usque immergitur, & hoc strictè loquendo tantum est *aqueum*, quod est vel *naturale*, ut balneum aquæ Communis, thermæ naturales: vel *artificiale*, ut thermæ artificiales: huc spectat saltem improprie *stufa* seu *sudatorium*, quod est vel *humidum*, dum conopeum vi vaporis ex spiritu vini accenso vel decocto ferventi, vel hoc super lapides ignitos fuso excitati incalescit, vel *siccum*, si in hypocausto vel conopeo per si-lices candentes sudor prolicitur, sumptum prius decocto ligni.

Secundò Particulare, aliis *Lotio* dictum, dum caput, manus, vel pedes, quod specialiter *pediluvium* dicitur, lavantur:

Huc spectat I. *Embrocatio* seu *irrigatio* seu *stillicidium*, dum in caput vel aliam partem liquor, seu hic sit decoctum, seu oleum, seu oxyrrhodinum, seu aquæ thermæ, ex gutturnio defluit.

II. *Semicupium* seu *inseffus* ubi ultra lumbos

os corporis pars inferior aqua immitti-

III. *Inseſſus vinaceorum*, vel ex ſe fermentantium, vel fermentatione per inſperſam calcem ſollicitata.

IV. *Vaporarium*, dum vapor excipitur, à parte affecta per ſellam perforatam olla deſto calente plena ſuppoſita: fit autem *Bal-*
neum artificiale univerſale ex radicibus ad ℥as præſcriptis, herbis ad M. i v. ſeminibus ad ℥b. additis etiam mineralibus, quandoque ve-
ro hordeo, licet ad *ſemicupium* non tanta ſpecierum quantitas requiratur: *Particulare* ſimilem fit illis ipſiſſimis radicibus, herbis &c. appropriatis, in aqua coctis.

R. 3. Uſus eſt *balnei univerſalis* in ſcabi- ei ſpeciebus, dolore colico, obſtructionibus reſerandis &c. *ſemicupii* uſus eſt in affectibus uteri, renum, veſicæ &c. *Embrocationis*, in af-
fectibus partium particularium. *Inſeſſus vi-*
naceorum in arthritide, malo Iſchiatico & pa-
ralitico. *Vaporarii* in malis uteri & veſi-
cæ, Balneorum formulas vide apud *Minsicht* & alios.

Q. III. *Quid eſt balsamum odoriferum?*

R. i. Eſt corpus unguenti inſtar, fra-
grans, & factum communiter ex ol. *nuciſtæ*
expreſſo, hinc eſſentia ac oleo illius rei, cujus
deſideratur balsamum.

R. 2. *Differentia & usus* variant pro varietate balsamorum.

Balsama usitata sunt: *Apoplecticum, caryophyllorum, cinnamomi, macis, ruta, absynthiacum, uterinum seu hystericum.*

Q. IV. *Quid est Balsamus destillatus, quotuplex & cujus usus?*

R. 1. Est spiritus destillatus cum olei portione ex resina, aromatibus, sulphure, & similibus, nunc cum, nunc sine spiritu vini prolectus.

R. 2. *Differentia & usus* variant, propriis verò, ut ex pauca quantitate medicamento, effectus habeatur notabilis.

Q. V. *Quid est Cataplasma & quotuplex.*

R. 1. Est medicamentum pultiforme.

R. 2. Est vel *anodynum*, vel *emolliens*, vel *suppurans*, vel *discutiens*; quæ omnia fieri possunt, nunc per *decoctionem* radicum, herbarum, seminum, florum, fructuum, farinarum, in fine addendo micam panis, unguenta, olea, axungias, vel butyrum &c.

Nunc sine coctione, speciebus prædictis minutissimè incisis & cum liquore convenienti, V. G. vino, lacte, cerevisia, vel aqua &c. in pultis formam redactis. Nunc ex *fructibus* sub cinere coctis, contusis, & trajectis per scutaceum. Nunc ex residuis à quodam fomento speciebus contusis, & L. A. in pultis for.

formam converfis. Vel tandem *attrahens*
& *vesicans*, dum ex fermento & semine syna-
pismi, pro *Synapismo*, vel ex fermento ad ℥j &
antharidum pulverisatorum ℥iv loco em-
plastri vesicantis pro vesicatorio.

Cataplasmata usitata sunt: *De fermento*
Ansicht. Contra singultum, de nido hirundi-
um, *contra tumores pedum*, *scorbuticum di-*
tum ejusdem. Plura vide apud eundem.

FORMULÆ

Cataplasma in vomitu.

℞. Crustæ panis tosti pulv. & vino ru-
bro macerati ℥i℞.

Pulv. mastichis ℥ij.

Nucis moschatæ ℥ij.

Macis ℥℞.

Cinnam. ac.

Caryophill. aa ℥j.

Si placet adde fermenti acerrimi
℥iij.

M. F. Cataplasma.

Sign. Magen stärckendes Müßlein
so auff das Magen-Grüblein zu legen.

Cataplasma in angina.

R. Spec. decoct. emoll. M. 111.
 Flor. sambuci. M. 1.
 Cæpar. sub ciner. coctar. N. 111.
 Nidi hirundin. N. 11.

Coquantur in sufficienti quantitate
 Etis vaccini addendo.

Farinæ sem. lini. ℥ij.

Albi græci ℥j.

Croci. or. ℥j.

Ol. lil. alb.

Chamomill aa ℥j.

M. F. Cataplasma.

Sign. Müßl / so immerdar gewärmer
 ter auff den Hals zwischen zwey subtilen
 Tüchlein zu legen.

Q. VI. *Quid est Ceratum?*

R. *Vide Questionem de Emplastro.*

Q. VII. *Quid est Clyster quotuplex & cu-
 jus usus?*

R. 1. Est injectio liquoris cujusdam sy-
 phone facienda in intestina.

R. 2. Est vel *laxans*, vel *purgans*, in quo
 omittenda unctuosa, vel *emolliens* vel *deter-*
gens, vel *alterans*, vel *consolidans*, vel *anodynus*,
 vel *carminativus*, vel *adstrictivus*, vel *nutri-*
ens, vel *anthelmincticus*. & quidem vel *simplex*
 sci-

cilicet ex aqua, lacte, aut oleo solo factus, vel
compositus, si decoquantur radices, cortices,
 folia, flores, semina, fructus &c. Acria si ad-
 untur V. G. Pulpa colocynth. &c. hæc in
 etia ligantur & coquuntur. *Liquor ciste-*
um in nuper natis ad ℥ij vel ʒiij. in adul-
 toribus usque ad ℥xv. præscribitur cum ad-
 ditione pro libitu facta V. G. sacchari tho-
 mæ ab ℥ss. ad ℥iij. elect. à ℥ij. ad ℥i℥. mella
 ad ℥ij, olei, butyri vel unguenti ad ℥ij. olei
 destillati ad ℥j. salis gemmæ, nitri, vel com-
 munis ad ℥ij. vitella ovorum Num. I. vel II.
 R. 3. Usus est diversus pro varietate cly-
 sterum supra dictorum. Quorum descriptio-
 nes vide apud Authores præsertim verò Min-
 sicht.

FORMULÆ

*Clyster purgans & simul forti-
 ter revellens.*

R. Pulpæ colocynth. in petia lig. ℥ij.
 Coq. in brodii carnis suff. quant.
 ad remanentiam fortis ex-
 pressionis sub coctione fa-
 ctæ ℥xi. addendo,

Sacchari thomæ ℥iij.

Olis comm. P. i.

Vitel. ov. N. i℥.

M. f. enema.

E e e s

Cly-

Clyster anodynus.

R. Lactis vaccini recentis ℥xv.
Butyri recentis ℥ij.
Vitel. ov. N. i.
Sacchar.thom. ℥j.

M. f. Clyster. applicetur statim.

Q. VIII. *Quid est collyrium, qualiter fit, & cuius usus?*

R. i. Est remedium topicum oculis conveniens.

R. 2. Fit *Propriè primò per inhalationem* halitus. V. G. semine fœniculi prius masti-
cato.

Secundo per suffitum ex olla parva per tubulum in oculum bis in die missum, foven-
do dein oculum spongia illo decocto ma-
didâ :

Impropriè verò l. in forma humida, nimirum ex aquis destillatis ad ℥iij. vel iv. addendo pulveres convenientes ut *tutiam, florum cyncky, Oalum &c.* nunc verò ex succis, albumine ovorum, & aquis destillatis, tandem ex infuso croco metallorum ad ℥j. cum aqua appropriata ad ℥iv.

II. *In forma linimenti.*

III. *In forma cataplasmati.*

IV. *In forma pulveris levigati subtilis.*

R. 3.

R. 3. Usus est varius, maximè verò ut
visus acuatur, dolores mitigentur, oculus &
ejus partes in tono confortentur, hinc he-
terogenea quæcunque radiis transitum ne-
cessaria eximantur.

FORMULÆ.

*Aqua ad visum acuendum, ocu-
lumque confortandum.*

R. ∇ æ foenic. $\mathfrak{z}$ iiij.

— vini $\mathfrak{z}$ j.

M. f. Collyrium.

Sign. Augen = Wasser / davon des
Tages 2. oder 3. mahl ein wenig ins Aug zu
nehmen.

*Aqua in inflammationibus
oculorum.*

R. Aqua chelid.

Euphras.

Plantag.

Rosar. aa $\mathfrak{z}$ j.

Pulv. sacch. cand. alb.

Tut. præp. aa $\mathfrak{z}$ j.

Sieff. album. $\mathfrak{z}$ j.

Croci

Croci σ adstringentis gr. xv.
M. pro usu.

*Cataplasma contra ruborem
& dolorem,*

$\mathcal{R}$. Album. ovor. N. II.

Conquassentur frusto aluminis crudi
usque dum albumen, in albam pulvem coeat,
hæc cum tantillo croci mista intra duo subti-
lia lintamina oculo imponatur ter in die re-
centata.

*Unguentum maculas aliaque præ-
ter naturam auferens.*

$\mathcal{R}$. Ungu. nihili $\mathfrak{z}$ ij.
 $\mathfrak{z}$ ii præcipitati $\mathfrak{z}$ i $\mathfrak{B}$.

M.

Sign. Salbtlein davon ein Erbiß groß
ins Aug zu thun/ des Tags 2. mahl.

Q. IX. *Quid est cucupha & cujus u-
sus.*

R. 1. Est fatus siccus capiti in forma
pileoli applicatus, & fit, dum species cephal-
icæ interpunctim includuntur.

R. 2. Usus est capiti specificus. Vide
fomentum.

Q. X.

Q. X. *Quid est dentifricium, quotuplex & ejus usus?*

R. 1. Est remedium dentium affectibus destinatum.

R. 2. Datur sub forma vel aquae, vel pulveris, vel linimenti, vel trochiscorum.

R. 3. Usus est nigredinem dentium tollere, corruptionem arcere, hinc firmare eos, ac gingivas augere.

FORMULÆ

Aqua dentes dealbans.

R. ~ Oligt. xx.

∇. font. ℥xv. & ultra.

M. Detur ad vitrum.

Sign. Zähne: Wasser damit Zähne zu waschen.

Pulvis Dentifricius dealbans.

R. Ossium sepiæ.

Corall. rub. præp. aa 3i℥.

Oli albi.

Alumin. crud. aa 3℥.

Moschi gr. v.

M. f. Pulv. subtilis.

Sign.

Sign. Zahn-Pulver mit deme die Zähne zu reiben.

*Linimentum dentium gingivas
Confortans.*

R. Ung. Ægyptiac. ℥ij.
Sanguin. Dracon. Pulv.
Corall. rubr. præp. aa ℥j.
▽ rosar. parum.

M. f. Linimentum, quo gingivæ inunguntur.

Sign. Zahn-Fleisch stärckendes / und scharff-absüssendes Sälblein / mit deme das Zahn-Fleisch zu schmirren.

Q. XI. *Quid est Dropax?*

R. Vide Quæst. de Emplastro.

Q. XII. *Quid est Emplastrum quoduplex & cujus usus?*

R. 1. Est remedium ex oleo, quo axungia, medullæ, butyrum, mucilagines &c. pertinent, hinc è Pulv. ac tandem cera, quo gummata, pix, resina, spectant.

R. 2. Est vel *officinale*, quod in officina pro multiplici scopo multiplex est, vel *usuale*, quod ex tempore ex oleis ℥iij. pulv. ℥j. acceræ ℥i℥. conficitur.

Huc merito refertur *Primo Ceratum* consisten-

sistentia illo tenuius ex ol. $\mathfrak{z}\text{iiij}$ pulv. $\mathfrak{z}\text{ss}$. $\mathfrak{z}\text{j}$. ac
Cerae $\mathfrak{z}\text{ss}$ paratur.

Secundo dropax, quod est remedium empla-
sticum seu obstruens, cuti tenaciter adhæ-
rens, ac fit, dum pix loco baseos, hinc pulveres
sumuntur addendo oleum.

Tertiò sparadrapum, quod ad fluxiones inhi-
endas, vel exsiccandas externè usurpa-
tur, fitque dum emplastro liquefacto linteam
immergitur, ità ut in utroque latere obduca-
tur.

Quarto Unguentum, quod unguento mol-
lius ex ol. $\mathfrak{z}\text{iiij}$. Pulv. $\mathfrak{z}\text{iiij}$. & cerae q. s. & tan-
dem.

Quinto Linimentum, quod unguento mol-
lius & oleitatibus ad $\mathfrak{z}\text{iiij}$, pulv $\mathfrak{z}\text{ss}$ cerae $\mathfrak{z}\text{ij}$. vel
ex unguentis officinalibus & oleositatibus
dupla quantitate paratur.

FORMULÆ

*Emplastrorum & unguentorum
videantur in Pharma-
copæia.*

Emplastra usitata sunt: *Album coctum*, Apo-
stol. de Baccis lauri, Basilicum, de Lapide calamina-
ri, diachylon Simplex, compositum, Diachylon
cum Gummi Vigonis, de cicuta, citrinum, de cru-
sta

sta panis, Diaphoreticum, febrifugum, de fuligine, gryseum, s. de Lap. calaminari, ad Hydropem, Ischiaticum, ad fracturas, Magneticum, de Meliloto, de Minio, Nervinum, nigrum, opodeltoch, oxicrocium, Diaphanicum, de ranis, cum vel sine Mercurio, de rhabarbaro, santalinum, saturninum, de spermate ceti, de spermate ranarum, spleneticum, stipticum, Tetrapharmacum, Triapharmacum, ad tophos, Vesicatorium, filii Zachariae.

Q. XIII. *Quid est Epithema quotuplex & cujus usus?*

R. 1. Est liquor *cordi* præ primis & *pulsibus*, hinc *epati* ac *capiti*, ubi *frontale* dicitur, applicandum.

R. 2. Est vel *humidum* quod fit ex aquis destillatis, confectis, pulveribus & speciebus cardiacis, epaticis &c. si lintamina liquore hoc tepido ac bene misto imbuuntur, ac cordi & pulsibus vel epati imponantur. Quod si ex oleo rosar. vel alio oleo, hinc aceto solo, vel etiam cum aquis destillatis misto conficiatur epithema *oxyrrhodinum* dicitur. Vel *siccum* si solæ sumuntur, vel conservæ, vel confectiones, vel electuaria vel unguenta &c. huc pertinent pulli, columbæ &c. vivi per medium secti, ac cordi, epati, vel capiti applicati.

R. 3. Usus est vel *refrigerandi*, ubi spirituosæ, calidæ &c. omittuntur, vel *confortandi*.
ubi

febris ubi *vina*, aliaque calida addi possunt, vel do-
minari dolores *mitigandi* & *opium*, aliaque anodyna
Magma miscentur, aut simplex unguentum, alaba-
strinum, populeonis, &c. inungitur. Epithe-
maticum, de rationatum descriptiones vide apud Authores
arbari, & Minsicht.

FORMULÆ

Epithema epas refrigerans.

℞. Spec. pro epith. epatis ʒiʒ.

Aq. acetosæ.

Lactucæ.

Portulacæ aa ʒij.

Endiviæ.

Cichorii aa ʒij.

℞ti florum sambuci ʒiʒ.

Camphoræ gr. v.

Croci gr. iv.

M. Detur ad vitrum.

Sign. Abkühlender Leber-Uberschlag/
Nimmst ein getunckten Tüchlein warm auff
die Leber-Seiten/des Tags etlichmahl über
zu schlagen.

Epithema cor Confortans.

℞. Aq. è toto citri.

Fff

Rubi

Rubiidæi.

Rosar. alb.

Violar. per se.

Flor. sambuci.

Melissæ aa ʒiʒ.

Vini malvatici ʒij.

Confectio alkermes. incômp. ʒiij.

M. Detur ad vitrum.

Sign. Herz- und Puls-Überschlag
mit eingedunckten Tüchlein warm an zu
wenden.

*Frontale anodynum in dolore
capitis.*

℞. Sem. melon.

Papav alb.

Amygdal. amar.

Nucleor. persicor. aa ʒʒ.

cum

Aq. nymphææ.

Solani aa ʒv.

F. L. A. Emulsio addendo forti ex-
pressioni.

Camphoræ gr. v.

Croci gr. viii.

Opii dissoluti ʒʒ.

M.

Sign.

Sign. Haupt-Uberschlag so mit eingetunckten Luchlein warm zu gebrauchen.

*Epithema in hemorrhagia pro
scroto & fronte.*

R. Succi semper vivii maj.
Aceti acerrimi aa ʒij.
Nitri ʒij.
Camphoræ ʒj.

M.

Q. XIV. Quid est Errhinum, quotuplex
& cuius usus?

R. 1. Est remedium naribus attrahendum.

R. 2. Fit nunc ex succis herbarum recentium contusarum errhinarum cum vino albo extractis, nunc ex decocto tali cum succis, syrupo, vel melle ac pulveribus misto, sumitur proin, attrahendo errhinum è vola manus: huc spectat *turunda*, quæ è pulveribus adstringentibus, albumine ovi, pilis leporinis ac f. q. mellis conficitur naribus immittenda in hemorrhagiis.

R. 3. Usus est, sordes seroso-pituitosas circa narium intima prostantes liquare, & extrahere.

FORMULÆ.

Errhinum familiare.

℞. Mann. elect. ʒß.
 Dissolve cum aq. majoranæ. ʒiij.
 Adde colaturæ.
 Elaterii gr. viii. vel loco huius.
 Oli albi gr. vii.

M. Detur ad vitrum.

Sign. Schnupff-Wässerlein.

Q. XV. *Quid est fomentum seu factus, quod duplex & cuius usus?*

R. 1. Est remedium ad partem fovendam destinatum.

R. 2. Est vel *humidum*, quando quoddam decoctum vel à spongia aut linteo imbibitum calidè applicatur, vel species decocti *sacculo* includuntur, hicque madidus & calidus parti apponitur: proinde fit ex radicibus, herbis, floribus, seminibus &c. decoctis. NB. *sacculus* resolvens sæpius fit ex avena, fale communi, seminibus carminativis, baccis lauri, aliisque calidis prius in sartagine torrefactis, affuso dein vino generoso: habentur autem *duo sacculi* exinde repleti, ut unus semper post alium calidus parti possit imponi. Vel *vaporesum*, de quo ubi de balneo particulari

ari in priori quæstione. Vel *siccum*, si species decocti sacculo interpassato includuntur, irroratis prius omnibus spiritu vini, ∇ a ita, vel aceto vini; fit, dum sacculo varia simplicia interpunctim includuntur, convenientia illis partibus, quæ roborandæ sunt: interim species sacculo indendæ pro corde, ad $\mathfrak{zj}$. vel $\mathfrak{ziss}$, pro capite, ubi *cucupha* dicitur ad $\mathfrak{zij}$. pro stomacho ad $\mathfrak{ziv}$. se extendunt.

R. 3. Usus est, temperare, corroborare, vel resolvere humores stagnantes, aut imptos, crassosve.

FORMULÆ.

Fomentum in intemperie epatis calida.

$\mathfrak{R}$. Rad. graminis.
Cichorii.
Lapat. acuti. aa $\mathfrak{zj}$.
Fol. endiviæ.
Cichorii.
Portulacæ.
Lactucæ.
Malvæ aa M. i.
Flor. Chamomill.
Verbasci.

Fff 3

Ro-

Rosar. alb.

Violar.aa P. ʒiij.

Ligni santal. citrini. ʒj.

Hord. crudi parum contusi M. iij.

Incisa minutim coquantur cum a-
quæ fontanæ lbvii.

Vase clauso, ad remanentiam lb. v. huic
decocto immittuntur linteamina vel spongia,
quæ dein calide imponitur epati, frigefacta
que semper noviter liquori calido immitti-
tur.

NB. Si species sacculo includerentur, &
sic calidè & madidè imponderentur parti affe-
ctæ, idem est.

Sign. Überschlag/ so warm öffters auff
die Leber zu legen.

*Fotus siccus seu cucupha ad Ca-
put corroborandum.*

℞. Species pro cucupha. ʒiijss.

Excipiantur cotone moschiato, quod
panno serico obducatur impasseturque &
sic fiat *cucupha*, quæ noctu, alia noviter
facta, quæ pileo assui potest de die ge-
standa.

Sign. Häublein/ das Haupt zu stär-
cken.

Fotus siccus in dolore colico.

R. Avenæ q. s.

Torrefac in sartagine, sacculoque inclusam impone loco dolenti.

Sign. Haber-Säcklein/ so warm auff den Bauch zu legen.

Fotus in animi debilitate.

R. Spec. pro epithemate cordis ʒiβ.

Excipiatur cotone moschato, hinc interpassetur mediante serico panno obducto, & imponatur pectori ad regionem cordis, insperso semper prius vino malvatico vel aq. vitæ Mathioli.

Sign. Herß-stärckendes Säcklein/ so immer mit Malvasier bespritzter über zu legen.

Q. XVI. *Quid est frontale?*

R. Vide *Epithema*.

Q. XVII. *Quid est gargarisma, quotuplex & cujus usus?*

R. 1. Est liquor, quo in os sumpto, fauces totumque os gargarisando, eluuntur.

R. 2. Est vel propriè tale, quod antè descri-

scriptum est: vel *diaclyisma* seu *collutio*, qua tantum os cluitur, & fit ex aquis destillatis, vel ex decocto ad ℥b. i. in quo dissolvitur vel *syrupus*, vel *mel*, vel *roob diamoron* aut *diannum* &c. ad ℥j. vel ℥ij. addendo *Xti*, *Qri*, *alum: usti*, *spir. Oli*, *spir. Qri* &c.

R. 3. Usus est, oris, faucium, hisque vicinarum partium vel inflammationibus vel ulcerationibus &c. subvenire, Eorum formulas vide apud Authores & Minsicht,

FORMULÆ.

Gargarisma in Principio anginae.

℞. Aq. plantag.
Malvæ.
Fol. quercûs. aa ℥ij.
Roob diamoron.
Mel. rosat. simpl. aa ℥j.
— Oli gt. xv.

M. Detur ad vitrum.

Sign. *Gurgel-Wasser* / so lauscht allezeit / und zwar des Tags vier mahl zu gebrauchen.

Aliud

Aliud in Declinatione.

℞. Rad. Ireos nostr.
Liquiritiæ aa ʒiiij.
Herb. scabios.
Taraxac.
Flor. chamom.
Hysopi aa M. ʒ.
Ficuum N. x.

Cum s. q. decocti hordei coquantur in-

sa, colaturæ ʒb. i. adde mel. rosat. simpl.
Syrupi de jujubis aa ʒj.

M. Detur ad vitrum.

Sign. **Gurgel-Wasser** / so des Tags
tlich mahl laulecht zu brauchen.

Q. XVIII. Quid est injectio, quotuplex
& cujus usus?

R. 1. Est liquor in externam vel inter-
nam aliquam corporis capacitatem mitten-
dus ut plurimum syphone.

R. 2. Est præprimis vel *mundificans*, vel
consolidans, vel *temperans*, &c.

R. 3. Usus est, ut sonant differentia, &
maximè ibi, ubi non nisi syphone parti affectæ
licet succurrere.

F O R M U L Æ

*Injectio contemperans in an-
gina.*

Rx. Decocti hordei. ℥ss.
 Mel. rosat. ʒj.
 Nitri.
 Alumin. aa ʒj.

M.

Sign. Einspritz = Wasser wieder die
 Entzündung.

*Injectio mundificans ulcus sor-
didum.*

Rx. Ung. ægyptiaci ʒj.
 ▽ Farfaræ ʒß.

M.

Sign. Mundificativ-Safft / so inden
 Schaden entweder mit / oder ohne spritzen
 zu thun / wie es erforderlich.

NB. Potest etiam in hunc finem ʒius
 sublimatus, cum mellis s.q. misceri & ulceri
 immitti.

Injectio consolidans.

R². Decocti vulnerarii ℥viii.
Addendo pro lubitu.
Mellis rosacei vel
Syrup. è ros. siccis. ℥j.

M. detur ad vitrum.

Sign. Heilendes Einspritz-Wasser/so
gulecht zu brauchen.

Q. XIX. *Quid est linimentum?*

R. Vide *Emplastrum*.

Q. XX. *Quid est masticatorium, quotu-
plex & cujus usus?*

R. 1. Est remedium, quod in ore deten-
tum pituitam elicit.

R. 2. Est vel *in forma sicca* & quidem vel
simplex v. g. rad. pyrethri, granum mastich.
&c. vel *compositum*, si plura mista sub forma
globuli in ore detinentur. Vel *in forma hu-
mida*, si decocto cephalico miscentur apo-
phlegmatifantia.

R. 3. Usus est ut partes oris ac lin-
guæ à sordibus seroso - pituitosis liberen-
tur.

F O R M U L Æ

*Masticatorium in forma humida
improprie sic dictum.*

R. Rad. pyrethri ʒß.

Acori. ʒij.

Herb. salviæ M. i.

Incisa coquantur in s. q. hydromell. vel
vini colati ʒ ix. servantur usui.

Sign. Speichelziehendes Wasser / so
des Tages zu Zeiten / ausser Tisch Zeit ins
Maul zu nehmen.

Q. XLIX. *Quid est oleum & quotuplex?*

R. i. Est succus pinguis ex aliqua re cli-
citus.

R. 2. Triplex est: *Expressum* pralo V. G.
amygdalarum, olivarum, lini, nucum, ovo-
rum, &c. *Coctum*: per infusionem & coctio-
nem v. g. herbarum, animalium &c. *Destilla-
tum* v. g. vi ignis ex regno vegetabili, minerali
& animali.

Q. XXII. *Quid est oxýrrhodium?*

R. Vide Quæstionem de Epithemate.

Q. XXIII. *Quid est Pessarum seu Pessus,
quotuplex & cujus usus?*

R. i. Est remedium collo uteri intru-
dendum.

R. 2.

U L R. 2. Est instar digiti crassi & Longi, in virginibus instar globuli, & tunc *na/cale* dicitur; fit autem vel ex unguento, oleo, opiatls, &c. dum à stuppis mollibus excipiuntur, vel ex pulveribus cum mellis aut gummi tragacanthi s. q. mistis: hoc remedium syndone obvolvi solet.

3. R. 3. Usus est principalis, in fluxu nimio mensium, vel imminuto, aut passione hysterica, aut dolore; Eorum formulas vide apud Authores & Minsicht.

FORMULÆ.

Pessarium aperiens.

R. Myrrhæ el.
Pulv. herbæ sabinae aa q. s.
Croci parum.
Excipiantur cum mellis mercurialis s. q. fiat pessus, obducatur syndone.

Sign. Mutter-Zäpfflein.

Pessus adstringens.

R. Lapid. hæmathit.
Boli armenæ.
Sanguinis Draconis.

Cor-

Corticis granat. aa ʒij.
Cum s. q. gummi tragacanthi fiat pessus.

Sign. Mutter-Zäpfflein.

Pessus in Passione hysterica.

℞. Croci orient.
Castorei aa ʒʒ.
Assæ foetida ʒʒ.
Pulv. herbæ meliss. ʒvj.
Cerae q. s.
M. f. pessus obducendus syndone.
Sign. Mutter-Zäpfflein.

Pessus indolore.

℞. Sevi cervini ʒij.
Croci. ʒj.
Ol. ros. ʒij.
Minii pulv. ʒiʒ.
Cerae q. s.
M. f. Pessarium obducatur syndone.
Sign. Mutter-Zäpfflein.

Q. XXIV. *Quid est pomum ambrae?*

R. Est odoramentum è pulveribus odoratis ut styracis, benzoin, moschi, ambrae, &c. hinc balsamo indico &c. Cum s. q. gummi tragacanthi mucilagine per aquam rosarum

extracta, ac tantilla therebinthinæ in globulos formatum, &c.

Q. XXV. *Quid est Sacculus?*

R. Vide Quæstionem de fomento.

Q. XXVI. *Quid est semicupium?*

R. Vide balneum.

Q. XXVII. *Quid est sparadrapum?*

R. Vide Quæstionem de Emplastro.

Q. XXVIII. *Quid est stussa?*

R. Vide Quæstionem de balneo.

Q. XXIX. *Quid est suffitus, quotuplex & cujus usus?*

R. 1. Est vapor plus minus suaveolens.

R. 2. Est *siccus* vel *humidus*: ille *voluptatis gratiâ* fit, si pulveres, trochisci, vel candelæ accenduntur jam in officinis prostantes: hic verò ex odoriferis in aqua oderata solutis & igni cuidam impositis, unde *fumus* seu *vapor* excitatur. Ille sanitatis gratiâ, fit rursus vel è pulveribus vel è trochiscis &c. Si carbonibus candentibus injiciantur, & excipiat *fumus* à parte laborante, tectis tamen de reliquo omnibus, nè vapor alio pergere possit: hic pariter vel ex aceto, vel vino, vel aqua vitæ, vel decocto calido paratur, fumo in partem laborantem admissio.

R. 3. Usus est varius, prout mala variant, hinc remedia juxtà indicationes præscripta.

Eo.

Eorum formulas vide apud *Minsicht* & alios
Authores.

Q. XXX. *Quid est suppositorium seu glans
et quotuplex?*

R. 1. Est remedium teres, pyramidale
instar digiti majoris vel minoris ano, intru-
dendum.

R. 2. Est nunc simplex è sapone recen-
ti vel alumine crudo, vel sale *co, vel caule
brassica, vel radice petroselinii, &c. factum.
Nunc *compositum* è melle ad duritiem cocto,
hinc sale & pulveribus purgantibus: hoc de-
in est vel leniens è lardo, butyro, sevo &c. vel
mediocre, è melle, sale & stercore muris. Vel
forte è melle, sale gemmæ, speciebus hieræ
picræ, Elleboro, oleo euphorbii, scammonio
colocynthide &c. recipiens, formulæ videan-
tur apud *Minsicht* & alios Authores.

FORMULÆ

Suppositorium forte seu acre.

R. Spec. hieræ picræ.
Trochis. alhandel.
Ellebori alb. aa ʒj.
Salis gemmæ ʒss.
Mellis ritè cocti q. s.
M. f. suppositorium.

Sign.

Sign. Stuhl-Zäpfflein.

Suppositorium contra ascari-
des.

R. Aloës opt.
Myrrhæ rub. aa gr. vi.
Fellis taurini ʒj.
Mellis. q. s.

M. f. suppositorium.

Sign. Maden tödtendes Stuhl-Zäpf-
lein für einen Knaben.

Suppositorium in tenesmo.

R. Sevi hircini q. s.
Castorei gr. vi.
Opii gr. vii.

M. Loco sevi potest sumi mellis q. s. fiat
suppositorium.

Sign. Zwang stillendes Stuhl-Zäpf-
lein.

Q. XXXI. *Quid est Thymiama seu suffu-*
migium.

R. Vide *suffusus*.

Q. XXXII. *Quid est Unguentum?*

R. Vide quæstionem de emplastro.

Unguenta usitata sunt : *Ad ambusta,*

Ægyptiacum, Agrippa, Alabastrinum, Abum

Ggg

sim-

simplex & camphoratum, Althea simplex & camphoratum, Anodynum, Apostolorum, Arthriticum, Aureum, Basilicum, de Bdellio, de cerussa, ad carunculas meatus urinarii, citrinum, clysmaticum, comitissa, de cynoglossa, digestivum simplex, compositum seu magistrale, fuscum, ad hemorrhoides, refrigerans Gal. Iovis, de linaria, de liquiritia, Lythargirii, Martiati, ad membra ambusta igne, gelu, Mercuriale, de minio, nervinum, nicotiana, nihili, pectorale pediculorum, pomatum, Diapompholygos populeum, potabile, ex rhamno, resumptivum, rosatum Mesue, rubrum, ad scabiem, ad Tineam, de tutia, ad vermes, ad Verrucas, violatum viride Reginae, ad Renes. Plura vide apud sapientiatum Minsicht & Alios.

*Finis Libri Quinti Institutionum
Medicarum qui egit de Generali
medicandi ratione.*

*Mantiffa loco annectuntur Appen-
diu letres, scitu non inutiles.*

APPENDIX I.

*Operationes seu Præpa-
rationes Medicamen-
torum Pharmaceuti-
cæ secundum Alpha-
betum dispositæ.*

Alcoholifare.

Est vel spiritum vini ità dephlegmatifa-
re & meteorifare ut pulverem pyrium
accendat : vel pulverem testaceum in
subtilissimum pollinem redigere, V.G.
alcohol corallorum, id est corallia in pollinem
redacta.

Acuere vel Acuare.

Est rem fortiolem reddere, vel stimulum

addere V. G. *Pillula acuumtur* uno grano di-
gridii $\frac{1}{4}$ ti.

Amalgamare.

Est metalla V. G. solem & Lunam per mer-
curii vivi admixtionem calcinare: postea auf-
fertur mercurius, si per corium exprima-
tur, remante calce, vel quod tutius evaporet
in crucibulo beneficio ignis: id est *abrauchet*
lassen.

Calcinare.

Est in calcem redigere vel friabile redde-
re, fitque per *ignitionem* in cinerando vel re-
verberando, vel *corrosionem* amalgamando,
præcipitando, fumigando, vaporando, ce-
mentando.

Candifare.

Competit soli saccharo, quod in aqua so-
lutum, purificatum, & modicè inspissatum,
concrefcit in cryftallos, & hoc est candifare,
unde *Candir-Zucker.*

Cementare.

Est idem ac stratificare, est corpus metal-
licum

licum cemento stratificatim imposito aliquamdiu igni exponere.

Circulare.

Est liquorem in digestionem collocare, ut volatilior & spirituosior pars eleuetur, re-
sidat, & quasi circulum faciat, subtiliorque
evadat: Unde instrumenta quibus fit, dicun-
tur circulatoria.

Clarificare.

Est decocta & etiam succos depurare :
quod fit tripliciter; *primò* per albumen ovi
conquassatum instar spumæ, quod infusum
dejectis facta levi ebullitione, crassiora albu-
mini adhærent, postea despumando vel co-
lando separantur.

Secundò per digestionem.

Tertiò per filtrationem.

Coagulare.

Est fluidum corpus concentrare seu eva-
porando inspissare.

Cohabare.

Est repetitum destillare, öftters überziehen.

Ggg 3

Co-

Colare.

Est per colum trajicere , colus autem est pannus vel linteum seu manica Hippocratis, durch seigen.

Condire.

Est saccharo syrupsato vel melli calido immergere & usui servare. Einmachen.

Conficere.

Seu *Confectare* est saccharo obducere & in crustare. Liberziehen.

Conquassare.

Est (viridia maximè) pistillo tundere.

Conservare.

Seu *Conservare*, est conservas facere.

Coquere.

Id est elixare : Coquere in diplomate : id est in MB.

Cribrare.

Id est per cribrum transmittere.

CrySTALLIFARE.

Est salia prius soluta & eo usque cocta, donec pellicula appareat, ope frigoris in crystallos figurare.

Decantare.

Est liquorem per vasis inclinationem decendere. *Abgießen.*

Decupelare.

Idem est quod *decantare*.

Decrepitare.

De sale & similibus dicitur, quæ dum ad ignem sine fusione collocantur, strepitum seu crepitum edunt.

Deliquare.

Seu per *deliquium solvere*, est salem vel aliud simile solvendum in locum humidum, vel cellam collocare, ut per se in liquorem vertatur: Sic sal culinare solvitur: Sic etiam nitrum: Item sic paratur oleum *ſri* per *deliquium*.

Dephlegmare.

Est phlegma separare seu abstrahere, vel destillando, vel evaporando, ut fit in spiritu nitri &c.

Despumare.

Id est spumam demere, abschäumen.

Destillare.

Est liquorem vel rem recentem, vi caloris attenuatum in Recipiens appositum allectare. Modi destillationis usitatissimi sunt: *Primò* ratione vasorum: per alembicum, per retortam, per vesicam.

Secundo ratione graduum caloris I. per balneum roris seu vaporis (V.B.)

II. Per Balneum Maris seu Mariæ (MB.)

III. Per Cinerem.

IV. Per arenam.

V. Per ignem nudum.

Detonare.

Est cum flagratione & strepitu calcinare, ut crocus metallorum: vel fit ope nitri, quod candenti crucibulo vel retortæ injicitur. *Abpüffen.*

Digerere.

Est blando Calore fovere ad meliorem
extractionem & depurationem.

Dissolvere.

Id est accedente aliquo humore solvere,
sic solvuntur salia: hæc à liquatione differt
vi caloris & plerumque sinè humore acce-
dente fit liquatio, solutio verò accedente li-
quore, solvens universale est, quod omnia sol-
vit: V. G. liquor *Alcaest*.

Dispensare.

Dispensari compositum dicitur, quando
simplex vel simplicia quæ compositum in-
grediuntur, seliguntur & pro composito indè
parando adaptantur.

Dulcorare seu Edulcorare.

Dicitur *Primò*: quando calcinata sale im-
pregnata aqua, plerumque calida, abluuntur
sepius, quousque ab aqua omnis acredo au-
feratur.

Secundò dicuntur dulcorari potiones, pul-
veres &c. addito saccharo vel syrupo.

Electuarisare.

Idem est, quod, Electuarium facere.

Evaporare.

Est liquorem calori exponere ut humiditas exhalet.

Exaltare.

Id est rei potentiam alterando augere, idemque quasi est ac fermentari.

Exacinare.

Est idem, quod, acinos eximere.

Excorticare.

Est cortices detrahere.

Exhalare.

Idem est quod Evaporare.

Exprimere.

Est premendo vel pressura aliquid elicere, idque vel manu vel prælo.

Extrahere.

Est ipsam animam seu essentiam seu partes scopo & intentioni magis accommodatas, proportionato & debito liquore (quod menstruum dicitur) proportionaliter affuso elicere. Unde *extrahere S. A.* id est extractionem novis affusis menstruis reiterare, idque toties

ries, quoties menstruum adhuc imprægnatur. Sic extractum *lalappæ* fit spiritu vini non aqua. Extractum *foliorum Sennæ* aqua non vino &c.

Fermentare.

Id est, quando res in se evidenter movetur sine adminiculo caloris, ex se incalescit, arescit, resolvitur & maturatur, actis & ab actis particulis heterogeneis & spirituousis & volatilibus eminentibus. Germ. *ver-*
jöhren.

Figere seu fixare.

Est volatile ligare & fixum reddere nè in auram abeat vel illud cicurare, ut vim causticam deponat: idque fit iteratis destillationibus & sublimationibus, vel aliqua re figente.

Filtrare.

Fit vel beneficio chartæ bibulæ, vel panni lanei, factò quasi sacculo instar pyramidis & infuso liquore, ut in suppositum vasculum filtretur.

Fumare.

Est per fumum Mercurii vel Saturni calcinare, estque solorum metallorum, de quo Alchymistæ.

Fun-

Fundere.

Idem est quod liquare seu ad ignem liquefacere & propriè de metallis & salibus dicitur.

Granulare.

Id est in Grana redigere.

Imbibere.

Est rem humiditate per vices potare, seu humore rem humectare.

Impastare.

Est miscere, ut fiat instar pastæ seu massæ.

Imprægnare.

Idem ferè est ac imbibere.

Inaurare.

Est foliis auri obducere, præsertim pillulas, quandoque etiam panem Martium.

Incerare.

Idem est ac imbibere.

Incidere.

Id est forfice vel cultro herbas, radices, cortices, duriores concidere,

Inci-

Incinerare.

Est comburere, ac in cinerem redigere.

Infundere.

Est materiam liquori immergere.

Insolare.

Est macerare vel solis vel alio calore te-

pido.

Interpassare.

Dicitur de sacculis seu fomentis siccis seu est intersuere nè materia conclusa conglo-

meretur.

Lævigare.

Est super porphyritem in subtilissimum pulverem redigere, affusa subindè aquâ destillatâ, & talia ordinariè vocantur præparata : huc etiam referri potest : *Triturare*, *pulverisare* ; & *alchoalisare*.

Lavare.

Est liquore vel aqua abluere rem ab im-

munditie.

Limare.

Est quid *Lima*, in scobem redigere, quæ *li-*
matura dicitur.

Li-

Liquare.

Est vi caloris fluidum facere, competit metallis, salibus, pinguibus.

Macerare.

Idem est quod digerere.

Malaxare.

Dicimus de Emplastris, dum in massam subiguntur, vel manu vel spatula, &c.

Menstruum.

Est liquor solvens, estque vel universale vel particulare.

Nutriti.

Dicuntur aliqua si præparatione convenienti succo inebriantur, tale est unguentum nutritum ex Lythargirio, aceto & oleo. prius imprægnato, paratum.

Præcipitare.

Est solutum, è solventis gremio excutere, ut fundum petat: sed attendendum in hac operatione ad solvens sive menstruum, & etiam ad solutum: quæ enim solvuntur ab acidis, illa præcipitantur ab alkalinis: sic *luna* solvitur *aqua forti* & præcipitatur ei.

neribus clavellatis , quæ verò resinosa & sulphurea spiritu vini soluta sunt , præcipitantur aqua fontana , sic paratur magisterium Jalappæ.

Præparare.

Pharmacopæis est rem minutissimè levigare & aqua aliqua cordiali imbuerè: Idem dicitur de nonnullis radicibus quæ in aquis vel aceto macerantur.

Pulverisare.

Id est in pulverem redigere, sive terrendo, sive levigando id fiat.

Purificare.

Est à sordibus seu inquinamentis separare vel lavando , clarificando , filtrando , vel digerendo.

Putrefacere.

Idem est quod *digerere*.

Radere.

Fit aliquo instrumento acuto V. G. cultro, vitro, lima, &c. Germ. *Schaben*. Unde rasura dicitur V. G. rasura C. C. Eboris &c.

Re-

Rectificare.

Est denuo blando calore destillare ut res spirituosior & volatilior evadat, relicto phlegmate, seu parte aquosa in fundo V. G. aquæ & spiritus rectificati.

Refinare.

Idem est, quod depurare, competit potissimum saccharo.

Reverberare.

Est rem vi flammæ cremare, quæ infra & supra illam ambiat.

Rotulare.

Id est rotulas conficere.

Salificare.

Est sal conficere.

Secare.

Est idem quod incidere.

Separare.

Est res heterogeneas, mixtas & confusas segregare. V. G. oleum ab aqua, quod fit *Primò per tritorium* angustiorificii in fundo, quod

quod orificium aqueo liquori utpote gravi-
viori, primumque defluente aperitur, & post-
modum obturatur, oleumque restans sigilla-
im colligitur.

Secundo Per Gossipium seu lanam, nimi-
um: repletur vitrum angusti orificii aqua
& oleo confusis ad summum usque & sinitur,
ut oleum supernatet: hinc apponitur *vitrum*
humilius & *gossipium* seu lana utrique impo-
nuntur, ut uno termino oleum tangat altero
in vas appositum dependeat, sic delabitur o-
leum per gossipium in appositum vasculum
humilius.

Tertio per Chartam bibulam nimirum:
transit aqua & restat oleum.

Sigillare Hermetice.

Est vitrum fusione claudere.

Stratificare (S. S. S.)

Id est stratum super stratum facere; idem
est ac metallum laminatum & pulveres stra-
tificando, alternatim struere. Nempe: *Præ-*
mò sternendum est stratum pulveris, hinc im-
ponenda lamina metallica, iterum pulvis &
sic deinceps, donec pulv. stratum claudat.

Solvere vide dissolvere, sublimare.

Est rem volatilem siccam in sublime ele-

H h h

vare

vare ut seorsim à crassa segregata haberi possit : hæc res vocatur sublimatum , vel flores.

Tabulare.

Est tabulas vel morsulos conficere.

Terere Conterere.

Est pila contundere.

Torrere.

Est in Patella vel sartagine ferrea igni exposita medicamenta continuò agitare , ut humiditas absumatur. Sic fit *rhabarbarum tostum*.

Triturare.

Idem est quod Levigare.

Vitrificare.

Est in vitrum redigere.

Volatilifare.

Est volatile reddere.

APPENDIX II.

*Instrumenta seu Media
quibus Operationes
& Præparationes
Pharmaceuticæ fi-
unt.*

Instrumenta in Pharmacopæa vulgò occur-
rentia hæc sunt : *Ignis; furni seu fornaces:*

Ignis seu Calor.

Ignis est primarius corporum Analysta seu
operator, & solutionis seu destructionis &c.
principalis motor & Author.

Ignis seu Calor variat *Primò* vel ratione
causarum seu originis undè efficitur.

Secundò: Ratione modi adhibendi.

Tertio: Ratione intensiōis & remissionis.

Ratione Causarum. Calor est vel *solus* leu ignis solaris, seu naturalis. Vel *fimi putrescentis* seu vinaccorum, sive *intrinsecus* qui ab intra foras agit. Vel *motus*, seu ignis *frigidus*, utpote qui citra calorem externum agit, qui nempè oritur ex menstruis, V. G. Ex spiritu Nitri & argento mixtis oritur ignis vel ex trituratione seu lævigatione. Vel *ignis culinaris*, qui rursus est vel *Lampadis* vel *Carbonum*, vel *lignorum*, seu flammæus.

Ratione Modorum, quibus ignis adhibetur, calor est *Primò Balnei roris* seu vaporis (V.B.) idest, qui fit beneficio vaporum ab aqua calefcente elevatorum, ac vasculum cum materia ambientium.

Secundò Balnei Maris seu Marie (M.B.) qui fit mediante aqua calefcente, cui vasculum cum medicamento præparando impositum est, hic *mitis* communiter censetur ac *Primus gradus*.

Tertiò: Cineris, qui fit calefcentia cinerum fortiorque intelligitur, quàm præcedente estque *gradus secundus*.

Quartò: Arena, fit mediante arenâ, notatque communiter adhuc fortiores *gradus tertium*.

Quintò: Ignis nudi, fit sine interveniente medio accensis prunis & lignis fragrantibus. Huc pertinent:

Sextò: Circularis fit igne Carbonum vas ambientium.

Septimò : Reverberatorius. Quando flamma materiam undique ambit & lambit.

Octavò: Suppressionis, quando infrà ac supra ignis adhibetur.

Ratione Intensiois vel Remissionis Calor est vel

Gradus primus, mitis & blandus.

Gradus secundus, acrior & intensior.

Gradus tertius , fortior ac vehementior.

Gradus quartus, fortissimus.

Nota : Moderamen ignis fit afflatu aëris , quem moderatur attractio per ostiola , & præcipuè exspiratio per spiracula : Hinc quantò copiosior afflatus & exspiratio permittitur , tantò fortior evadit ignis ac calor &c. his itaque delibatis , adhibendus est caloris gradus præparationi conveniens. Intensiore enim calore , uti medicamentum comburendo corrumpitur , ita remissiore minùs commodè tractatur : præstat tamen in defectu caloris peccare , quàm excessu , illud enim diuturniore igne resarciri potest , hoc neutiquam.

Vasa seu Instrumenta Pharmaceutica.

Instrumenta medicamentorum præparationi inservientia varia sunt , & differunt non modo ratione *officii* sed & *Materiae* & *formae* indè dependentis diversitate.

Ratione officii , alia medicamentorum præparationi , alia asservationi inserviunt.

Ratione Materiae fiunt alia ex *Lapidibus* : alia ex terris , vitris , metallis , lignis , corio , linteo , panno &c. Undè

Nota : Instrumenta (maximè quibus immediatè res attinguntur) quatenus variant diversitate materiae , eatenus quoque faciunt diversimodè ad medicamenta aptiora & ineptiora constituenda. Ergo

Primò Vitrea : reliquis ferè omnibus soliditate , atque adeò convenientia præferuntur , quia etiam corrosioni & penetrationi resistunt : Verùm tamen , quia non nunquam minus fortia sunt , quàm ut præparationi sufficere queant , undè utimur aliis

Secundò terrea succedunt vitreis : variant hæc maximè soliditate , raritate , durabilitate &c. Eligenda ea , quæ à nostratibus magis probantur nempe quæ

Tertio Metallina: aenea, stannea, cuprea
 &c. Solida quidem sunt, ut penetratio-
 nem non admittant, attamen, qui medi-
 camentis spirituosus, acidis, & acris, qua-
 litates suas impertire apta nata sunt, in
 horum præparationibus, nisi peculiariter
 intentioni inserviant, evitantur. *Stan-*
neum tamen in hoc reliquis præstat, undè
 quoque vesicas cupreas eo obducere solent,
 quo minùs qualitate sua vitriolata, quæ
 in illis destillantur, spirituosæ inquinant:
 Sic inidonea sunt quoque instrumenta me-
 tallina præparationibus mercurii & simili-
 bus.

Forma Instrumentorum varia existit, pro-
 ut illorum officium requirit, & materia
 permittit, nos usitatoria tantùm hic addi-
 mus, uti sunt:

Agitaculum, ein rühr Pistill.
 Ahenum, Kessel.
 Alembicus, Alembic.
 Ampulla, Krug.
 Arcula, Lad / oder Lädlein.
 Capsula, bedrechtes Büßsel darinn
 man die Gläser verwahret.
 Catillus, Rost.
 Catinus, Capell.
 Circulatorium, Circulier-Glas hu-
 jus speciei sunt: Pelicanus & similia.

Cochleare , Löffel.

Colatorium , Colus , **Reich-Ruch**.

Concha , **Glaßschale**.

Cornuta retorta , Matrarium , **Retort.**

Cribrum , **Sieb.**

Crucibulum , **Schmelz-Tigel.**

Cucurbita , **Kolbe.**

Diploma , id est MB.

Excipulum , **Vorlag** / Recipient.

Fictile , **Hafen.**

Filtrum. Idem quod Colatorium **uè Colus.**

Forceps , **Zange.**

Infundibulum , **Einguß.**

Lagena , **Flasche / Krug.**

Lebes , **Tigel.**

Linna , **Seile.**

Malleus , **Hammer.**

Manica Hippocratis , **spitziger durchfallender**

Beutel.

Matrarium. Idem quod retorta.

Mortarium , **Mörser.**

Olla , Ollula , **Hafen** / **Häfen**

ein.

Phiola , **Phiol.**

Pila , pistillum , **Stößer.**

Porphyrites , **Reibstein.**

Prælum , **Pres.**

Pyramis , **Eingieß.**

Pyxis.

Pyxis , Büchse.

Receptaculum , Recipient Vorlag.

Retorta , Retort.

Rudicula , Rühr-Steckel.

Rutabulum , Rühr-Hacke.

Sacculus , Sack / Beutel.

Scatula , Schachtel.

Separatorium , Scheide Trichter.

Setaceum , haarenes Sib.

Spatula , Spattel.

Tabula , Bretel oder Tabulier-Brett.

Tegula , Müffel.

Torculare seu prælum , Pressel.

Tritorium , Trechter.

Vitrum , Glas.

Urceus , Urceolus , Krug / Krug-

Fornaces seu Furni.

Sunt Instrumenta operationibus , quæ igne (quatenus operationum Architecto) peraguntur, destinata, ut in illis calor seu motus ignis coerceri & gubernari commode possit , vel sursum in sublimationibus & destillationibus, vel deorsum in destillatione per descensum. Propter diversitatem officii & formarum, furni, diversa sortiti sunt nomina : nimirum : *Probatorius* , *reverbera-*

Hbb s

bera-

beratorius , *destillatorius* , *Anemius seu Ventosus* , &c. Præ reliquis tamen maximè famosæ sunt : *Fornax acida* sive *Piger Henricus* (*fauler Heinz*) aliæ fornaces usitatiores sunt : *Fornax* pro *vesica* cum reliquo apparatu. *Fornax* pro *Balneo Maria* , pro *Cucurbita* , pro *Retorta* : dantur & *Fornaces portatiles* , & aliæ , atque aliæ , quas apud Authores videre licet.

Materiam furnis passim præbent *Lateres* & *Cementum* , ac *trabes*.

Lutum seu *Cementum* , quo lateres sibi appositiconjunguntur & combinantur , optime fit ex luto communi (seu *Limo*) immixtis talibus , quæ & firmiorem adhæSIONem largiuntur , & fissionem prohibent , pilis scilicet *vaccinis* , *stercore equino* , *arena* &c.

Trabes , ex ferramentis fiunt , pro vasis vel carbonibus debite imponendis.

Præter hæc furnorum requisita , proportio etiam mechanica observetur circa structuram.

Divisio verò fiat in *Cineritium* , *Igniarium* , & *operatorium*. *Cineritium* furni spatium inferius est , & clauditur craticula , per quam cineres decidunt , & hic colliguntur.

Igniarium. Medium furni locum obtinet , & est focus ubi ignis struitur , ut superio-
rem

rem furni partem operatorium & hinc im-
posita vasa calefaciat.

Atque hæc cujuscunque furni sunt partes.
Cum verò aëris accessus modificatus hic
requiratur, ut ignis per gradus possit vel
augeri vel minui: Hinc domuncula talis
chymica, *poris & fumariis* etiam opus habet,
horum enim proportionem ignis intenditur,
& remittitur.

Figuram furnorum quod attinet, solet illa
vulgo esse vel *quadrata*, vel *rotunda*.

Nota: Non opus est multifariis furnis,
sed sufficere potest unicus furnus, quo o-
mnes fermè operationes chymicæ perfici
possunt, potest enim talis furnus ita fabri-
cari & construi, ut modo per *arenam*, mo-
do per *balneum*, modo ipsum *nudum ignem*
calcinare, fundere &c. possimus.

Lutum pro commissuris vasorum clau-
dendis valet tum sal commune & calx viva
cum albumine ovi subacta, accipitur
& adhibetur.

APPENDIX III.

*Nativorum nomina uti
& Præparatorum ,
quorum supra de com-
positione Medicamen-
torum nondum facta
est mentio comple-
ctens.*

Acini.

Sunt granula minutiora , sive per se
crescant V. G. *Acini* seu *Bacca Sam-
buci* : sive aliis inclusa V. G. *acini nua-
rum.*

Adeps.

Adeps.

Pinguedinem, axungiam seu sebum denotat.

Alabastri.

Sunt illa folia viridia herbacea, quæ flores sepiunt : in mineralogia denotat Lapidem alabastrum.

Alcohol.

Significat pulverem subtilissimum ac 'inpalpabilem : Interdum spiritum vini rectificatissimum.

Amalgama.

Est mixtura metalli cum mercurio vivo.

Amuletum.

Idem est quod *periama*.

Anacollema.

Glutinamentum in genere significat : in praxi

praxi medica autem proprie medicamentum dicitur quod fronti applicatur ad hæmorrhagiam sistendum, fit ordinarie in forma cataplasmatidis.

Anthera.

Id est sumitates seu cacuminula, in florum medietate capillamentis incumbentia.

Apices *idem* quod Anthera Arbor.

Est planta Lignea, frutice major.

Arcanum.

Theophrasto est quinta essentia rei: aliis dicitur rei extractum: aliis remedium secretum.

Aroma.

Est odoramentum quodvis. Germ. Gewürz/Speceren.

Arilli.

Idem quod *Acini* seu lapilli in fructibus.

Axun.

Axungia *idem quod Adeps.*

Bacca.

Vocantur omnia, quaecunque parvo-
runda.

Baccilli.

Nomen imponitur medicamentis figura
baccillorum: V. G. baccilli fumales, pecto-
rales &c.

Balanus.

Idem sonat quod suppositorium seu
glans.

Bitumen.

Est genus è mineralibus.

Cacumina.

Sunt idem quod sumitates.

Calx.

Propriè dicitur, quod in calcinando vel in
alcohol conversum V. G. Calx. Ois, Ca.

Ca-

Calix seu Calices.

Sunt oculi seu gemmae , florum prodromi V. G. oculi populi, vel est folliculus, qui flos primum , mox foetus seminis clauditur.

Capillamenta,

Sunt filamenta illa tenuia in florum medietate surgentia.

Capita,

Sunt rotunda illa seminum aut florum receptacula V. G. caput papaveris.

Caput mortuum,

Est residua illa materia crassa ac sicca , quae in destillationibus praecipue mineralium remanet V. G. caput mortuum vitrioli.

Capreoli.

Sunt ligamenta contorta , quibus plantae nonnullae dotatae sunt , ut aliis se annectant.

Caro.

Caro.

Vox nota est. In Pharmacia est substantia illa mollior fructuum succulentorum, quam alias pulpam vocamus, V.G. pulpa Cassiæ, prunorum, &c.

Caulis.

Est truncus herbæ inter ramos & radicem.

Cauterium.

A viribus sic dicitur; quod cutem & carnem subjectam adurat: sive id fiat igne actuali, V.G. ferro candente; vel potentiali V. G. medicamentis causticis.

Caudex.

Idem est in arboribus & fructibus; quod caulis in herbis.

Cementum.

Est pulvis; cujus ope calcinatio cementatoria peragitur.

Cerotum *vel* Ceratum.

Est inter Emplastrum & unguentum medium.

Cinis.

Est pulvis ille gryseus, ex combustionere-
rum crematibilium residuus, constat ex sale
(qui elixivari potest) & terra mortua.

Claretum.

Est vinum aromatum infusione impra-
gnatum & saccharo edulcoratum: dicitur vi-
num Hippocraticum.

Collyrium.

Est medicamentum oculis destinatum id-
que in forma, liquida & solida.

Colophonia.

Est pars resinarum crassior, ex harum de-
stillationibus & coctionibus residua.

Coma.

Idem est quod summitates.

Con-

Condita.

Quæ condiendo parata sunt. Germ. *einge-
gemachte Sachen.*

Confecta *seu* Confectio.

Sunt saccharo obducta & incrustata : ali-
quando etiam species denotat, sic confectio-
nes aromaticæ : Confectio alkermes: Ha-
mech. &c.

Conserva.

Sunt medicamenta ex floribus, foliis, ra-
dicibus, cum saccharo conquassata V. G.
Conserva rosarum.

Cor.

Idem quod medulla vegetabilium.

Cornu.

Est res nota : V. G. Cornu Cervi. Ebur,
alcis, &c.

Corrosivum.

Idem quod Causticum, seu Cauterium.

Cortex.

Est tegumentum seu cutis vegetabilium

Corymbi.

Id est summitates.

Crocus.

Est calx pulverea ad croceum colorem
vergens. V. G. crocus ☉ ♂ ♀.

Cucupha.

Est Caputium medicamentis cephalicis
repletum.

Cyma.

Sunt teneri cauliculi, Juli die Eprossen.

Diaclyisma.

Idem est quod collutio oris vel gargaris-
mus.

Echinus.

Est, quidquid numerosa congerie aculeo-
rum

rum stipatur, sive tegmen, sive caput, sive cacumen fuerit.

Embroycha.

Est irrigatio, instillatio, stillicidium &c. fomentationis genus est.

Fibræ, Fillamenta, sive Villi.

Sunt veluti stamina rebus nonnullis intexta V. G. arboribus, foliis; vel sunt *capillamenta* extrinsecus adnascencia V. G. radicibus
Germ. die Fäserle an den Wurzlein.

Flores.

Est nomen notum, tum inter nativa, tum etiam inter præparata.

Folia.

Est nomen notum inter nativa; inter mineralia denotat folia ☉ fol. ☽.

Folliculus.

Est theca tenuis, quæ granum vel semen continet involutum.

Fructus.

Sunt grandiores illi ac succulenti arborum foetus, seminum receptacula V.G. poma, pyra, pruna.

Frutex.

Est planta, naturæ inter herbas & arbores mediæ, ad ligneam tamen naturam proximè accedens.

Fungus.

Est excrementum arboribus & fructibus quibusdam adnascens; vel immediatè à terra prodiens.

Gemmæ.

Sunt lapides pretiosi; vel oculi fruticum. V.G. oculi populi.

Geniculum.

Est internodatio quarundam plantarum.

Granum.

In nativis semina sonat, minutiora sunt & majora V.G. grana piperis, hordei &c.

Gummi.

Liquor est concretus ex arboribus diffusus.

Herba.

Est planta frutice minor seu quod à radice foliarum sine caudice provenit.

Ho-

Holippæ.

Sunt placentulæ ex infusione medicamen-
tali & farina triticea addito modico sacchari
subactæ.

Juba.

Est arundinacea coma effusa, qualis in mi-
lio est.

Julus.

Juli sunt folia primum erumpentia, Germ.
die erste Schießling: stricte notat *Iuglandis*
arboris flores longiusculos, cum foliis priori-
bus comparentes.

Lachryma.

Est humor è plantis tum sponte effluens,
tum facta incisione erumpens.

Lanugo.

Sunt filamenta tenella, cuticulæ extimæ,
instar pilorum seu lanæ adnascentiæ V. G. in
verbasco.

Lapides.

In singulis tribus mundi regnis locum sibi
vendicant: undè dantur varii lapides ex mi-
neralibus, in homine, in nucleis &c.

Lignum.

Est notum nomen sed diversissimum.

Loculamenta.

Sunt seminum involucra, quæ velut parvæ capsulæ ea occludunt.

Locustæ.

Idem quod oculi, alias certa animalcula denotantur.

Malagma.

Idem est quod *cataplasma*.

Martius panis

Marci panis, Mazapanis, Pasta regia,
Panis Dulciarius.

Sunt Placentæ ex amygdalis dulcibus ex-
corticatis & saccharo dupla portione factæ,
& aqua rosarum subactæ.

Marmolata.

Est Gelatina cotoneorum.

Massa.

Est subacta materia, tum pastæ regię, tum
pillulis formandis destinata.

Matrix.

Idem est quod medulla & Cor.

Medulla.

In *mineralogia* partem molliusculam deno-
tat, quæ in saxis quandoque reperitur Germ.

Steln

Steinmarck. In *Phytologia* mediam cuilibet partem molliorem & præstantiorem refert : in *Zoologia* : adipem significat, in ossium medullate contentam. Vel molliorem substantiam, quæ in cranio & spina dorsi est. V. medulla cerebri, spinalis medulla.

Mel.

Est nomen notum : aliquando denotat succum ad mellis consistentiam inspissatum.

Menstruum.

Dicitur liquor, qui ad tincturas extrahendas adhibetur.

Minera.

Est terra sive materia ex qua mineralia & maximè metalla fiunt.

Muscus.

Est excrementum herbarum instar lanuginis, corticibus arborum, vel ossibus aëri expositis adnascens, dicitur & usnea.

Nucleus.

Est semen nucibus vel fructibus inclusum.

Nux.

Fructus quosdam denotat, cortice lapideo nucleum occludentes.

Oculi.

Sunt florum prodromi inque flores explicabiles.

Odoramenta.

Sunt medicamenta odoris gratia adhibenda, sive per se habeant, vel incensione.

Ossa.

Est vox nota : Sæpè etiam denotant lapideos cortices nucleos circumdantes.

Pandaleum.

Idem quod morsulus.

Pasta Regia vide Martius panis.

Pastilli.

Idem quod trochisci.

Pediculus.

Est petiolus, quo folium, fructus aut flos dependet.

Pinguedo vide adeps.

Periama, Periapton. Xnechton.

Idem est quod amuletum, seu medicamentum,

um, quod de collo suspensum morbum arce-
re creditur, maxime pestem.

Phlegma.

Liquor est destillatus aquosus, spirituo-
so liquori contra distinctus.

Phœnigmus.

Est species benignior sinapismi.

Pineatum.

Idem quod *Martius panis*, cum pineis, sac-
charo & aqua rosarum factum.

Planta.

Est vegetabile integrum, sive arborem, vel
fruticem vel herbam intelligas.

Pulpa.

Est *Caro* seu substantia fructuum succulen-
ta inter corticem ac nucleum comprehensa;
V. G. pomorum, cerasorum, cassiæ, pruno-
rum &c.

Radix.

Est infima pars plantæ terræ infixæ.

Ramus.

Est velut brachium plantæ.

Resina.

Est concreta lachryma certarum arborum, seu substantia oleaginosa : Subinde etiam denotat Extractionem chymicam V. G. Resina Jalapæ &c.

Sapa *Idem quod* Rob.**Saponea.**

Id est Linctus ex amygdalis.

Sevum *vide* Adeps.**Sief.**

Id est collyrium ficcum.

Sinapismus.

Est massa vel cataplasma ad ruborem, ardorem, & vesicas cuti inducendas.

Smeg.

Smegma seu Sapo.

Est nomen notum. Odoratum, intellige
de Veneto.

Semen.

Est minutior plantarum fructus.

Species.

Dicuntur in officinis simplicia (ingredien-
tia) pro compositis inde conficiendis ordi-
nata V. G. species decoct. species Theriac.
De Gemmis. frig. De hyacintho &c.

Spica.

Sunt summitates in longum deductæ V.
G. spica levandulæ.

Stercus.

Est excrementum animalium ex ano.

Stipes.

Est pars plantæ inter radicem & ramos,
idemque est quod *Caulis*.

Stipulæ.

Sunt folia culmum ambientia.

Sum.

Summitates.

Sunt cacuminula herbarum V. G. absynthii rutæ &c.

Stymma,

Est crassamentum rerum V. G. florum &c. quod remanet, dum in oleis macerata exprimuntur.

Surculus.

Est quod ex ramis simplex oritur seu Germen trunci.

Tartarus.

Est Sal terrestre.

Terra.

In nativis & præparatis nota est. V. G. terra sigillata, catechu &c.

Terra mortua.

Est terra ex elixiviatione sinè facultate efficaci relictæ.

Testa

Testa ovorum.

Est cortex ovorum externus.

Turiones.

Sunt teneritates summitatum, arborum, quæ singulis annis crescunt.

Venæ.

Sunt quæ in plantarum foliis apparent fibræ, in ramulos divisæ.

Villi idem quod Fibræ

Viscus.

Est frutex peculiaris, in arborum quarundam ramis enatus, semper virens. V. G. in quercu.

Umbellæ.

Sunt summitates plantarum sinuosæ, instar nidi avis formatæ.

Un-

Ungues.

Sunt extremitates corneæ digitorum.

Ungulæ.

Sunt Cornea tegumenta , quibus pedes nonnullorum animalium conteguntur.

Urina.

Est res alibi nota.

Usnea *vide* muscus.

F I N I S

SOLI DEO GLORIA.

INDEX

Rerum & Verborum

Libro Primo Institutionum Medicarum contentorum. Numerus primus notat Fol. Secundus Quaestionem.

A.

Fol. Quest.

A Bdominis viscera arterias habent ab aorta descendente venas à porta.

152 17

Acidū & alkali quid & quotuplicia.

22 13. 14.

quam habeant virtutem.

Ibid. 15

Actiones corporis temperati sunt perfectiores collectivè intemperato.

79 12

Actio sive functio quid & quituplex.

198 10

Kkk

Na-

	Fol.	Quest.
Naturalis non da- tur.	199	11
Omnis est vitalis vel animalis.	Ibid.	12
Actionum finis est corpus nu- trire & augmentare.	200	Prelim.
Adeps quid ?	120	Tertio
Æquinoctia quando obveni- ant.	78	R. 3.
Æsophagus quid ? & ejus di- visio.	142	R. 7.
Æstrum libidinis idem quod clitoris.	159	N. 4.
Ætas quid ?	77	secundo
Ætates quot.	Ibid.	
Ætatum temperamenta.	Ibid.	R. 2.
Causa caloris diversi- tas.	79	11
Alcalinorum salium virtus.	33	33
Amnion quid ?	264	6. R. 2.
Amnii liquor cui foetus inna- tat est alibilis.	265	7
Anatomia quid , quotuplex, quod objectum & quæ ejus utilitas.	103	2
Anima rationalis quid ejus functiones secundum An- tiquos.	191	2
secundum Neote- ricos.	193	3

RERUM ET VERBORUM.

	Fol.	Quest.
In homine duplex.	194	4
Materialis in brutis in quo consistat.	195	5
Anima rationalis peracta or- ganisatione fœtui infundi- tur.	260	9
Animæ potentia.	196	6
Anni tempora qualiter tem- perata.	78	10.R.3
Appetitus alimentorum quid juxta Antiquos & quotu- plex.	211	1
Neotericos.	212	2
Arteria aspera quid ? ejus u- sus, & partitio.	139	15.R.2
Arteriæ quid ? & earum usus.	107	3.R.8.
Articulatio quid ? & quotu- plex ?	115	4.R.3.
Artuum superiorum anato- mica divisio.	118	7
Inferiorum.	119	Ibid.
Aspera arteria v. arteria aspe- ra.		
Atomi an dentur & quomo- do explicari posset S.S. My- sterium Eucharisticum.	20	11
Auditus quid.	283	1
Aurium descriptio eorumq; morbi.	134	12.R.2
		Au-

Author quid sentiat de prin-
cipiis Carthesianis.

§ 2. 49

B.

B Alanus idem quod glans
penis.

138 18.R.7

Becqueti ductus idem quod
ductus chyliferus sive tho-
racicus.

149 17.R.6

Bilis quid secundū Antiquos
& quod duplex.

165.7. Q.1.

Neotericos. 170 7.&15

Bilis finis est resolutio ulte-
rior chyli in intestinis.

174 19

Biliosum temperamentum
quid ?

70 1

C.

Cæcum intestinum quid ? 148 17.R.2

Calidum innatum quid
secundum Antiquos &
Neotericos.

87.177 24.&2

Distinguitur ab
humido radicali & calore
nativo.

178 3

Non datur ut di-
stinctum à Spiritu insito.

180 5

Ca.

Calor quid, quotuplex & in quo consistat.	66	10. 11.
Calor naturalis quomodo fiat & quotuplex sit.	72	13
Maximè à spiritibus & sanguine dependet.	80	13. R 2
Infitus & influus quid & an infitus detur.	84	21
Naturalis in æstate major quam hyeme item in vigiliis quam somno.	85	23
Augetur & minuitur frequenter ab animi pathematibus.	86	23. R 4
perit suffocatione, dissipatione & restaurationis defectu.	Ibid.	23. R 5
Caloris naturalis sedes primaria cor.	85	22
Calli, tophi, verucae, excrescentiae carneae non sunt partes.	94	5. R. 3.
Cambium quid?	166	1. R. 4.
Capitis ossium descriptio.	111	4
Partes externae seu sensuales.	132	13
Capsulae atrabilarcs, quid & cujus usus.	153	17 R 13
Caro simplex cujus temperamenti.	76	8
Lkk 3		Quo-

	Fol.	Quest.
Quotuplex.	98. 105.	6. 3.
Cartesius elementa aliorum non negat absolute.	47	47
Cartesii sententia de princi- piis.	45	43
ejus materia mundi subtilissima ut 1. elementū.	46	44
hæc materia in sole, stellis, igne & lucidis cor- poribus maximè prima- rio residet.	47	Ibid.
Globuli ætherei ut 2. elementum quid?	47	45
ejus particulae terres- tres ut 3. elementum quid?	Ibid.	46
Cartesii elemēta quomodo ex eadem & sibi simili ma- teria oriantur & prodeant.	48	48
Cartilago quid & quis ejus u- sus?	106	3. R. 5.
Castrati possunt imprægnare mulierem.	247	5
impinguantur ob mi- norem deperditionem se- minis & spirituum.	248	6
Cerebrum, quid, quis usus & ulterior ejus descriptio.	122	10
Cholerici, qui, eorundemque signa.	70	1 Cho-

	Fol.	Quest.
Chorion quid.	264	6. R. 2.
Chylificatio Antiquis quid? & quæ ejus causa?	217	1
Neotericis quid? & quæ ejus causa?	218	2
Chylificationis absolutio & ejus causa.	220	6
Chylificatio quomodo fiat.	221	8
Chylificationis tempus incer- tum.	223	12
Chylificatio fit quoque in in- testinis.	224	14
Chylificationis absolutæ si- gnum ciborum appetitus.	224	13
Chyli separatio à fœcibus nō fit per effervescentiam bi- lis cum succo pancreatio.	220	7
Chyli in vasa lactea. secretio quomodo fiat.	225	20
Chylosis quid?	201	1
Chylus quid & quomodo fiat.	219	4
Chylus semel per cor transi- ens non immediate in san- guinem convertitur.	231	20
Chyli recrementa sunt fæces alvinæ, separatæ per bilem & motum peristalticum à chylo in intestinis.	232	22
Cibi in stomacho simul & se- mel non resolvuntur.	219	5

	Fol.	Quest.
Cibus non omnis æqualiter chylefcit.	223	
primo, deglutitus non ideo, digeritur primo.	Ibid.	10
Dissolutus alterius dissolutionem non expectat.	Ibid.	11
Clavatio seu gomphosis quid	115	4.R.3.
Claustum virginalc five hymen quid & an detur.	159	19.D.7
Clitoris quid?	Ibid.	n.4.
Clysteres nutrire possunt.	207	10
Colon intestinum quod?	148	17
Colorum diversitas in visceribus unde.	171	13
Combinatio temperamentorum juxta Antiq.& Neoteric.	70	1
Conceptionis requisita.	258	6
Conceptio juxta Antiquos quomodo se habeat.	225	1. & 2.
Conceptionis signum certum nullum datur.	259	7
Concoctio quid & quotuplex	201	1
Connaturatio quid?	115	4.R.3.
Cor cujus temperamenti.	76	8
Cor quid ejus descriptio anatomica & morbi.	141	R.6.
Cor spiritum vitalem dispensat non generat.	184	11
		Cor

	Fol.	Quest.
Cor non generat sanguinem neque Epar.	235	4
Cornua uteri.	160	19.R.4
Corpus humanum quid?	13	7
Corporis humani principia juxta Antiquos.	Ibid.	n.2.
juxta Neotericos.	16	4
Corporis pars temperatissi- ma est cutis in pulpellis di- gitorum & vola manus.	77	9
Cranium quid, ejusque com- positio.	III	4
Cunus idem quod puden- dum muliebri.	159	19
Cysterna Chyli quid?	149	R.5.
Cystis idem quod vesicula fellis.	151	R.9.

D.

D Artus quid?	156	18.R.2
Deglutitio quid & quo- modo fiat?	215	2
Dermis idem quod cutis. E- jus morbi.	119	8
Diaphragma seu septum transversum quid?	143	15.R.8
Differentia inter Embrionem & foetum.	259	8

	Fol.	Quest.
Digestionem noctu meliorē fieri probabile est.	224	15
in hyeme quoque melior quam æstate.	Ibid.	16
Divisio anatomica corporis humani extrinsecè.	115	5
trunci capitati.	116	6
Ductus chyli ferus five Bec- quetanus quid.	149	17.R.6
Cholidochus.	151	17.R.10
Duodenum intestinum quod	147	17.R.1
Dura mater quid & quæ.	121	9.R.4

E.

E ffectus occultarum qua- litatum unde?	67	16
Elementorum definitio Ari- stotelica.	14	2.R.2
quis eorum finis in hoc mundo.	18	7
eorum qualitates quid.	18	8
eorum mixtio jux- ta Aristotelicos.	63	1
juxta Neotericos.	Ibid.	2
Elementa Peripateticorum quot?	13	2
Neotericorum quot & quæ?	21	12.26 & 21 quo.

quomodo agant juxta Antiquos?	14	2. R. 3.
quomodo juxta Neotericos?	15	3
quibus constent particulis?	Ibid.	Ibid.
quomodo differant à principiis?	17	5
Embryo differt à foetu.	259	8
Enemata seu clysteres nu- trire possunt.	207	10
Epidermis idem quod cuticu- la. Ejus morbi.	119	8
Epiploon est pulvinar ventri- culi.	148	R. 3.
Epydidimides seu parastatae quid?	167	18. R. 3
Erytroides quid?	156	18. R. 2
Eunuchus potest inprægnare mulierem.	247	5
impinguatur ob mi- norem deperditionem se- minis & spirituum.	248	6
Excrementia carneæ, tophi, calli, verucae excluduntur è numero partium.	94	5. R. 3.

F.

F. Facultas naturalis, vitalis, a-

nima

	Fol.	Quest.
nimalis, nutrix generatrix & auctrix &c. quid.	192	2. R. 2.
Facultates sensitivæ.	192	2. R. 2.
Antiquorum reji- ciuntur.	196	
Medico non est ne- cessaria hæc scientia	197	
Famis quid & ejus causa.	212	
hyeme major quam æ- state.	213	
Fame detenti viso alimento cur salivam in ore affluere sentiant ?	213	
Fermenta à spiritu animali & vitali continuo actuantur.	160	11
Fermentatio quid? & quomo- do distinguatur ab efferve- scentia ?	23	16. 17.
Fermentationis effectus alii essentiales, alii accidenta- les, &c.	Ibid.	18
Fermentationes inchoantur & augentur per salia in se contenta.	Ibid.	19
Fermentum quid ?	Ibid.	20
Fermentatio quomodo fiat.	81	11
differt à rarefactione.	82	16
quotuplex ?	83	18
quomodo differat à digestione & putredine.	Ibid.	19
		non

	Fol.	Quest.
non est causa chyli- ficationis.	218	3
fermentationem concernē- tia, quædam notanda.	83	20
fermentum stercorificum nullum datur contra Hel- montium.	232	23
ernellii definitio partis in quantum retinenda?	92	4
libra quid & quotuplex?	105	3. R. 1.
foemina est ens intentum ad generationem.	243	1
Foemina & vir qualiter con- currant ad generationem juxta Antiquos.	243	1. R. 2. 3
qualiter juxta Neote- ricos.	244	2
Foemina ad generationem a- pta redditur plerumq; an- no decimo quarto, nisi ma- litia suppleat ætatem.	254	13)
Foeminae generare possunt li- cet nunquam menstruave- rint.	254	14
Fœtus differt ab Embrione.	259	8
Fœtui anima rationalis infun- ditur peracta organizatio- ne.	260	9
Forma quid.	27	22
		For-

Formationis & nutritionis

foetus quæ materia? 261

quod instrumentum

& quæ causa efficiens juxta

A.A.

Ibid.

juxta Neotericos,

262

Frænum penis.

158

n.4.

Frigus quid.

66

13

Frigidorum signa.

71

1

Functio vid. actio.

Funiculus Umbilicalis

162

20

G.

GAleni definitio partis reti-
netur.

92

4

Gemellatio & superfætatio
quomodo fiat.

257

4

Generatio animalis & ejus fa-
cultas juxta Antiquos.

241

1

juxta Neotericos.

242

2

Generatio quomodo differat
à nutritione & accretione.

243

3

Glandula quid quotuplex &
ejus usus.

110

n.13.

Gluten quid?

166

tertius.

Gustus quid?

283

1

H.

Harmonia quid.

115

4.R.5.

Har.

	Fol.	Quest.
emathosis et hēmaotis quid	201	I. R. I.
emathosis secundum Anti-		
quos explanatur, quis ejus,		
finis & quæ excrementa.	233	I
à Neotericis quo-		
modo explicetur.	234	2
hepar non est pars princeps.	101	12
non generat sangui-		
nem neque aliud viscus.	235	4
hepatis usus & ejus morbi.	150	R. 8
homo ex ovo generatur.	249	9
horripilatio à pastu unde?	225	17
humidum radicale quid?	86	24
Humidi qui dicantur? Et eo-		
rum signa?	71	I
Humor secundum Antiquos		
quid? Ejusque divisiones.	164	I
secundum Neoteri-		
cos explanatur.	168	2
Humores ab eadem causa ef-		
ficiente nempe calore pro-		
cedunt.	170	9
Humor alimentitius juxta		
Neotericos unicus.	Ibid.	10
Humores quatuor alimentitii		
Antiquorum tanquam en-		
tia à se invicem distincta		
non dantur.	171	11
Humor genitalis secundum		
Neotericos quotuplex?	172	14
		Hu-

	Fol.	Quest.
Humores peccant in quanto,		
quali, in motu & situ.	173	17
non vivunt.	175	23
I.		
J ecur cuius temperamenti,		
plura vide in v. hepar.	76	8
Jejunum intestinum gracile.	147	R. 2
Ileon intestinum gracile.	Ibid.	
Infantes uberiore egent nu-		
tritione adultis.	209	17
Infundibulum renum quid?	154	R. 14
Instinctus naturæ quid?	45	42
Integumenta corporis uni-		
versalia.	119	8
Integumentorum capitis de-		
scriptio anatomica.	120	9
ventris mediæ seu		
thoracis.	137	14
ventris infimi.	144	16
Intestina numero 6. tria gra-		
cilia, tria crassa.	147	R. 2
Intestinorum morbi.	148	

L.

L acertus seu musculus		
quid? ejusque usus.	110	R. 14 La.

RERUM ET VERBORUM.

	Fol.	Quæst.
Lactea vasa.	109	n. 12
Lien sive splen quid?	151	R. 11
ejus usus.	174	21
non est viscus in		
quo melancholia residet	Ibid.	20
ejus morbi.	152	R. 11
cujus tempera-		
menti.	76	8. R. 2
Ligamentum seu vinculum		
quid? ejusque usus.	106	n. 4.
Linguae descriptio anatomi-		
ca.	136	R. 4.
Liquor qui foeminis in con-		
gressu per genitalia excer-		
nitur non est semen.	248	8
Liquor amnii cui foetus inna-		
tat est alibilis.	265	7
Lymphatica vasa & eorum		
usus.	108	n. 10.

M.

Mammarum seu Uberum		
anatomica descriptio,		
usus & morbi.	138	R. 2.
Manuum descriptio & divisio		
anatomica.	118	7.
Masticatio qualiter perficia-		
tur. Omnibus summè ne-		
cessaria.	214	1
	L 11	Ma-

	Fol.	Quest.
Materia prima quid?	25	22. R. 1
ejus proprietates.	Ibid.	
Materia secunda quid.	30	25
Matrix sive uterus quid? ejus descriptio & divisio.	160	R. 3.
Mederi quid & unde.	8	14
Mediaſtinum quid?	140	R. 3.
Medici Neoterici non respu- unt Antiquorum qualita- tes Elementorum primas, secundas & tertias.	38	38
Medicina an datur?	I	I
ejus nomen à meden- do.	2	2
ejus origo divina.	Ibid.	3
prima fuit chyrgia & Diæretica &c.	Ibid.	4
objectum ejus corpus humanum ut vivens.	3	5
quis? quid? & quotu- plex ejus finis.	3. 4.	6. 7.
Sectæ ejus octo refe- runtur primariæ.	4	8
ejus descriptio.	7	11
duplex ſpeculativa & practica.		17
ejus partes quinque, quarum phyſiologia pa- thologia & Semeiotica	9	

RERUM ET VERBORUM.

Fol. Quest.

speculativæ, hygiene & therapeutica practicæ sunt ejus ministræ Pharmacia, Chyrurgia & Culina- ria.	9	13
Medulla spinalis quid & ejus usus.	10	20
Melancholici qui? eorumque signa.	130	12
Melancholia non fertur in stomachum per vas breve.	71	1
Melancholia quid secundum Antiquos.	174	20
quid juxta Neotē- ricos.	165	1. n. 4.
Membrana quid & quis ejus usus?	170	8. & 15
cujus temperamenti.	105	3. n. 3.
Membrum virile sive mentu- la quid? ejus morbi.	76	8
Memoria quid?	158	R. 7.
Menstruus sanguis quid? fluit ab anno 14. ad 48. etiā 50.	289	
Menstrui sanguinis fluxus causatur à fermentatione.	253	11
Menstrui stomachalis vis.	254	12
Meninges quid.	213	4
Oratio elementorum juxta Peripateticos.	121	n. 4.
	63	
LII 2		Mo-

	Fol.	Quest.
Modernos philo- sophos.	Ibid.	2
Mixtio qualitatibus Peripate- ticorum solis non perfici- tur.	64	3
Mixtio ut ritè fiat quæ requi- rantur.	Ibid.	4
elementorum quotu- pliciter fiat.	65	5
Modus quid & quotuplex?	28	22
Modi sive affectiones qualia efficiant corpora?	29	23
Monstrorum generatio.	258	5
Monticulus veneris.	159	19. n. 3
Morbi partium videantur pe- nes suarum partium voca- bula.		
Motus quid, & ejus species.	41	40
Somnambulorum est voluntarius.	300	5
Musculus sive lacertus quid & ejus usus.	110	n. 14.
Musculorum abdominis pa- ria quinque.	144	16

N.

N Asi descriptio & ejus mor- borum.	136	R. 3 Na.
---	-----	-------------

RERUM ET VERBORUM.

	Fol.	Quest.
Natura quid.	44	41
Naturæ instinctus quid.	45	42
Nervus quid quotuplex & quis ejus usus.	109	n. 11.
Nervorum paria quot?	16. 127	n. 13.
Nutritio & auctio quid secundum Antiquos.	201	I
ejus materia & causa efficiens.	Ib. 207	11. 13.
differt ab auctione stricte sumendo.	203	3
quid secundum Neotericos.	202	2
alia vera alia notha.	203. 206	3. & 9.
ejus subjectum.	207	12
Nutritionis excrementa.	209	18
requisita.	210	19
Nutritionis & formationis foetum quæ materia?	261	I
quod instrumentū.	262	R. 2
quæ causa efficiens juxta Antiquos.	Ibid.	
juxta Neotericos.	Ibid.	2. & 3.
Nutrimētum foetui per quas vias adferatur.	263	4

O.

Oculorum descriptio & eorum morbi.	132.	13
	L11 3	Oc-

	Fol.	Quest.
Occultæ qualitates quid? plu- ra v. qualitas.	67	18
Officium Medici.	5	10
Officina feminis.	247	4
Olfactus quid?	283	1
Omentum quid?	148	R. 1
Omnia ex ovo generantur.	249	9
Opinio Neotericorum ratio- ne qualitatum primarum secundarum & tertiarum Peripateticorum.	67	14
de qualitatibus oc- cultis.	Ibid.	15
Organa sensuum externorum quæ.	132	11
Os quid & quis ejus. usus.	106	R. 6.
Ossa cujus temperamenti?	76	8
Ossium capitis descriptio a- natomica.	111	4
trunci & eorum divi- sio.	112	n. 2.
artuum.	114	n. 11. 14. 15.
morbi.	115	in nota
Osteologia idem quod scele- ton.	111	4

P

PAncreas quid?	149	R. 7.
Parastata quid.	157	R. 3.
		Pars

Fol. Quest.

Pars solida quid.

95

1

Pars nulla in formatione est

prior altera nisi perfectio-

ne.

102. Qult.

Partes contiguæ & continuæ

distinguntur.

91

3

Partes continentes, contentæ

& impetum facientes quæ.

Ibid. n. 2.

Partes sanguinæ & spermati-

cæ cuius temperamenti.

76

8

calidæ, siccæ, frigidæ

& humidæ quæ?

Ibid.

Particulæ elementares exclu-

duntur è numero partium.

94 n. 2.

Partes corporis differunt per

formas partiales.

95

7

similares & dissimilares

quid?

96

3

spermaticæ & sangui-

næ quid?

97

5

Organicæ & non or-

ganicæ quid?

99

7

principes, præstantes

& ignobiles quæ?

Ibid.

10

primæ seu animales

mediæ seu vitales & infi-

mæ regionis. seu naturales

quæ?

101

14

solidæ vivunt non ta-

men omnes.

102 15. 16.

Lfl 4

ca-

	Fol.	Quest.
capitis externæ.	132	13
generationis in mare.	155	18
generationis in foemina.	159	19
in utero imprægnato conspicibiles.	162	20
solidæ absumuntur tantum apparenter.	203. & 204	4. & 6
Medicinæ quinque primariæ & 3. ministræ.	9	18
Pedum descriptio anatomica	119	7
Pelvis quid?	154	R. 14
Penis quid? ejus anatomica descriptio & morbi.	158	R. 7
Pericardium quid?	141	R. 5
Pericranium quid?	121	9
Peritonæum quid?	144	16. R. 2
Phantasia seu immaginatio quid?	289	1
Phlegmatici qui? eorumque signa.	71	1
Physiologia quid?	11	1
Pia mater quid?	121	9. n. 4
Pili quid & quis eorum usus?	106	n. 7
Pinguedo an calida & quid?	76. 120	8. n. 3
Pituitosi vide phlegmatici qui		
Pituita quid juxta Antiquos.	165. 168	n.
Neotericos.	170. 172	6. 15
Placenta uteri quid?	204	6
		Plem-

Plempii distinctio in temperamento ad pondus retinetur.	72	I
Pleura quid?	144	R.9.
Potentia animæ quæ?	196	6
non sunt realiter distinctæ ab anima.	197	9
Præputium quid?	158	R7.n.4
Principia corporis humani quæ & quotuplicia.	13	2
essentialia alia integralia.	Ibid.	
juxta Modernos.	16.21.24	4.12.21
quomodo differant ab elementis.	17	5
chymicorum quæ & an vere sint principia.	Ibid.	6
Pudendum muliebri quid.	159	19
pulmo quid? ejus usus, & morbi.	139	15
Pulmones cujus temperamenti.	76	8
Pulvinar ventriculi est epiploon sive omentum.	148	3

A.

Qualitas secundum Modernos philosophos quid.	35	37
LII	5	Qua-

	Fol.	Quest.
Qualitates elementorum un-		
de juxta peripateticos.	18	8
juxta Modernos.	34	36
Qualitatis proprietates.	68	7
Qualitates modales quæ	67	14
occultæ quæ.	Ibid.	15
Qualitatum occultarum effe-		
ctus unde.	Ibid.	16
Quod sapit nutrit.	225	18
Quot sectæ & quæ opiniones		
circa qualitates?	37	37
R Atiocinatio quid.	290	1
R Receptaculū chyli quod		
idem quod cisterna vel		
faccus lactens.	149	R. 8
Rectum intestinum quod.	148	17
Reminiscencia quid.	289	1
Renes quid quis usus & co-		
rum morbi?	152	R. 12
succenturiat. quid.	153	R. 13
Requisita ad conceptionem.	258	6
Res naturales quid & quot.	11	1
eorumque scientia		
Medicis summè necessaria	12	2
Resolutio sanguinis quid?	237	9
Rigor à pastu.	245	12
		Ros

Ros humorum nutritivorum
secundariorum secundus. 166 I. R. 3.

S.

Accus lacteus idem quod
cysterna chyli. 149 R. 5

Sal quid & quotuplex? 32 30

Salium alcalinorum virtus. 33 33

acidorum virtus. 34 34

Saliva quid & quis ejus usus? 215 3

Sanguis quid. 165 n. 1.

nec alii humores in he-
pate generantur sed perfi-
ciuntur. 169. 235 3. 4.

non vivit, ut nec alii
humores. 175. 237 23. 10.

Sanguis menstruus quid? fluit
ab anno 14. ad 48. etiā 50. 253 11

Sanguinis menstrui fluxus
causatur à fermentatione. 254 12

Sanguinei qui? eorumq; signa 71 1

Sanguificatio seu hemathosis
juxta Antiquos. 233 1

ejus finis & usus. 236 6

ejus excrementa. 238 14

juxta Modernos. 234 2

non fit per efferve-
scentiam aut fermentatio-
nem. 235 5

12

ratione variorum		
variat diversimode.	238	11
Sanitas secundum Antiquos		
describitur.	88	
Neotericos.	Ibid.	
ejus objectum & cau-		
sa.	90	6
Sanitatis signa.	Ibid.	8
Sanitatis partes capaces sunt		
strictè loquendo tantum		
solidæ.	94	6
Skeleton quid?	111	4
Scitu necessariæ observatio-		
nes circa caput.	124. usq; 126	11. an.
Scrotum quid?	156	1. usq; 12
Sectæ Medicinæ pleræq; nu-		R. 2
mero octo.	4	8
præstantissima est		
mixta.	5	9
Semen, adeps & pinguedo ve-		
ræ sunt partes integrantes.	94	5
juxta Antiquos.	245	1
juxta Neotericos.	246	2
incipit generari à pu-		
bertate.	247	3
ejus officina sunt testes	Ibid.	4
fæmineum quid?	248	7
non est, liquor in con-		
gressu per genitalia mulie-		
rum excretus.	Ibid.	8
		Semi.

Semina plantarum sub forma sua viatica vivunt.	253	10
Sensus communis quid. errare possunt quoad objectum.	289	14
Sentimentum Auctoris de principiis Carthesii.	288	8
Separatio chyli à foecibus non fit per effervescentiam bilis & succi pancreatici.	52	9
Serum quid.	220	7
Seri separatio in renibus qualiter fiat ?	165	1. ad fin
Sexus quid ?	153	R. 12.
Signa conceptionis incerta	77	10
Sitis quid.	259	7
per glandem rotatum in ore levatur.	212	3
Situatio foetus in utero	213	6
Sphincter quid ?	163. 265	21. & 8
Spinalis medulla quid ? & quis ejus usus ?	154	15
Spiritus Antiquis quid ? quotuplex.	130	12
secundum Antiquos vivunt.	177	2
Modernis quid & quotuplex.	Ibid.	R. 2.
dantur.	Ibid.	R. 3
	179	4
	176	1
		infi-

	Fol.	Quest.
insitus datur indi-		
stinctus à calido innato.	180	4
vivit.	181	6
influens à partibus		
datur.	Ibid.	7
vitalis & animalis.	182	R. 1.
naturalis in hepate		
generatus non datur.	Ibid.	8
vitalis causa effici-		
ens quæ.	184	12
materia ejus.	Ibid.	13
vitalis & Animalis		
distinguuntur.	186	16
animalis materia.	Ibid.	17
animales generan-		
tur in cortice cerebri, per-		
ficiuntur in substantia me-		
dullari.	123	Quæri
Spiritualisatio Antiquis quid?		solet.
ejus causa, materia & in-		
strumentum.	240	1
Neotericis quid?	Ibid.	2
Splen vid. lien.		
Status neuter non datur stri-		
ctè.	9	16
corporis naturalis tri-		
plex.	24	21. inf
compositionis quid?	Ibid.	22
constitutionis quid?	30	24
		re-

resolutionis quid ?

40

39

omachus quid? & ejus mor-
bi.

145

17

ccus nutritius, post annos

accretionis absimitur non

partes solidæ.

204

5

perfoctatio & gemellatio

quomodo fiat?

257

1

tura in calvaria quot ? ea-

rumque usus.

III

4. R. 2.

ynchondrosis quid ?

yneurosis quid ?

ylarcosis quid ?

ynimensis quid ?

Symphisis quid ?

IIS

4. R. 3.

T.

T Actus quid ?

283

t

Temperamentum in Ge-

nere quid?

69

L

substantificum &

qualificativum, simplex &

compositum quid.

70

t

Temperamentorum explica-

tio Antiquorum & Neo-

tericorum combinatio.

70

t

Tem-

Temperamentum ad Justi-
tiam & ad pondus quid? Ibid. n. 2.
ad pondus rationabi-
liter non datur. 72 quent.

actuale & potentiale
absolutum & respectivum
seu comparativum quid? 73 n. 3.

calidum &
humidum. 74

hominis dependet à
diversimode mixtis parti-
culis. Ibid.

naturale seu innatum,
adscititium seu adventi-
tium, partiale & totale
quid? 75

hominis quadruplex. Ibid. 6

ad vitam, ad studia, ad
officia, quodnam aptius. Ibid. 7

partium secundum se
est calidum & humidum. 76 8

quomodo variet. 77 10

Temperamenta Astrologo-
rum quæ. 74 2

Tendines temperamenti sic-
ci & frigidi. 76 8. R. 2.

Tentigo quid? 159 19. R. 2.

Testes temperamenti humidi
& calidi. 76 8. R. 2.
non

non sunt partes prin-
cipes.

101 13

in mare, eorum de-
scriptio, involucria & mor-
bi.

155 18.R.2

in muliere describun-
tur.

161 R.5.

Thoracis seu ventris medii
integumentorum descri-
ptio.

137 14

Thymus quid?

141 R.4

Tophi, calli, excrescentia,
verrucae & aliae excrescen-
tia non sunt partes.

94 5. n. 3.

Trachea, ejus descriptio, usus
& divisio.

139 15.R.2

Tubae uterinae seu Fallopia-
nae.

160 R.4

V.

Vagina uteri quid?

159 19.2

Valetudo quid?

8 13

Vasa spermatica, præparantia
quid?

155 18.R.1

deferentia quid?

157 R.4

lymphatica quid?

105.231 n.10.21

Mmm

Vasa

	Fol.	Quest
Vasa lactea quid, eorumque usus.	225	20
primi, secundi & tertii generis.	226	20
Ubera seu mammae quid & earum usus.	138	R. 2
Venarum descriptio & u- sus.	104	n. 9.
Ventriculus quid, ejus usus & morbi.	145	17
non est pars prin- ceps.	101	12
Ventris primi, secundi & ter- tii descriptio.	116	6
Ventris medii seu thoracis in- tegumentorum descriptio	137	14
Infimi integumento- rum descriptio.	144	16
Verucae, tophi, calli aliaque excrecentiae non sunt par- tes.	94	s. n. 3.
Vertebrae quid & quot.	112	R. 2.
Vesiculae felleae descriptio, e- jusque usus.	151	R. 9
Vesica quid, ejus usus & mor- bi.	154	R. 15
Vesiculae seminales quid.	157	R. 5
atrabilariae quid?	153	R. 13
Via per quam nutrimentum		fetus

foetui in utero existenti ad-		
fertur.	263	4
Vir & foemina qualiter juxta		
Antiquos concurrant ad	243	1
generationem animalis.		
qualiter concur-		
rant juxta Modernos.	244	3
Virga virilis vide penis.		
Muliebris vide clito-		
ris.		
Viscera capitis & eorum u-		
sus.	122	10
Viscerum medii ventris, mor-		
bi & eorum descriptio.	144	15. R. 9
Viscerum infimi ventris de-		in fin.
scriptio & morbi.	Ibid.	16
Viscus nullum sanguinem		
vel spiritus generat.	241	3
Visus quid?	283	1
Ureteres quid?	154	R. 14.
Urina quid?	239	n. 3.
Uteres sive matrix quid, ejus		
descriptio & morbi.	160	R. 3
Vulva quid.	159	19

W.

Wkleffi reprobata senten-
tia per conciliū Con-

Mmm 2

flam

stantinense, docentis: acci-
dentia panis in Eucharistia
non manere sine subiecto.

20 11.R

X.

X Yphois quid?

113

Z.

Z Irbus idem quod omen-
tum.

148

R 3.

INDEX

Libri Secundi, Tertii & Quartii Locupletissimus, in quo numerus columnæ primæ folium, numerus col. Secunda Questionem, additum nonnunquam R. Responsionem incitato folio absque Questionem stantum item: n. Significat numerum in hoc folio contentum.

A.

Fol. Quest.

A Cidulæ quid & quotuplices.

402

1

Acidularum virtus. Et cur portatorum excrementa nigrescant.

403

2

Acidulæ à loco originis alio

Mmm 3

trans-

translatæ minoris sunt ef-
ficaciæ nisi valde benefici-
lia claudantur.

403

artificiales naturali-
bus consultius substituun-
tur.

405 4. R. 3.

Acidum ventriculi in Diæta
præ omnibus attenden-
dum.

345 in fine.

Acrisia quid?

446 20

Actio morbose agens est vel
læsa, vel abolita, vel immi-
nuta vel depravata.

495 1. R. 2.

Acutus morbus quid? & ejus
species.

434 4

Acuti morbi signa.

528 1

Aër quid? ejus necessitas &
affectio.

350 1

quinam optimus.

358 5

qui conveniat tempera-

tis, quinam intemperatis.

Ibid. 6

ejus mutationes unde.

351 2

quomodo possit causa-

re morbos.

455 2

nos perennius cibus ve-

ro vehementius afficit.

357 3

Ægri cur in declinatione
morbi plerumque mori-
antur.

447 22

Æsta-

Estate minus quam hyeme comedendum.	367	5
Alimentum quid? vel proprie tale vel medicamentosum	361	1
aliud Euchimum, aliud Eupeptum, dispeptū, cacochymum, polygo- phorum aliud & aliud oly- gophorum.	362	1
Alimentorum vires unde co- gnoscentur.	Ibid.	n. 8.
Amor quid & in quantum prosit vel obsit homini?	363	2
Analeptica diæta est, qua va- letudinarii reficiuntur.	392	4
Animi pathemata quid & quomodo prosint vel ob- sint.	344	1
peccant vel ex- cessu vel defectu.	391	1. & 2.
quomodo sint causa morborum.	392	5
Anni tempora 4. ver, æstas, autumnus & hyems & qua- rum virium.	457	7
Anni climacterici die Stuf- fen Jahr nihil significant.	352	2
Antipraxia viscerum in statu naturali non datur.	357	4
	482	4
Mmm 4		Aqua

Aqua quænam optima. 379

nutrit. sed valde parum,
alias aquis nutritivis non
egeremus. 380

potus optimus. Prove-
hiculo non vero nutri-
mento. 381

Aquæ vitæ, roßolii, & spiritus
vini abusus pessimus. Ibid. 10

minerales, ut V. G. aci-
dulæ pro potu ordinario
non sunt sumendæ. 380

Audacia quid? & in quantum
profit vel oblit. 393

B.

BAlneum quid & quotu-
plex. 396

aquæ dulcis quid?
& quis ejus usus? 397

olei quid? & quis
ejus usus? Ibid. 3

lactis quid & quis
ejus usus? 398

aquæ medicatæ
quid? & quis ejus usus. Ibid. 5

Bellaria sint modica. 377 13

Benigni morbi signa. 329 3

Bxc-

Fol. Quest.

Brevis morbi signa. 527 4

Butyrum moderate adhibi-
tum bene nutrit. 376 10. R 3

C.

Achochymia quid? totu-
plex quotuplex tempe-
ries. 461. 470 II. R. 3.

biliosa sive amara

quid & quotuplex? 471 13

melancholica quid 472 14

pituitosa quid? 473 15

plethorica datur

& quomodo explicatur? 470 10

serosa quid. 474 16

Cacochymia signa. 518 5

flatulentæ signa. 520 6

Calci consilium de tuenda
valetudine. 347 3

Calculi quid? & unde produ-
cantur. 476 20

Calculi & lumbrici impro-
prie dicantur morbi. 416. 475 4. 17.
reperiuntur hinc in-
de in toto corpore. 477 21

Calor actualis thermiarum est
ab effervescentia salium. 399 7

perit deficiente
effervescentia. 400 8

M m m s

Gar

- Carnes elixæ, assis minus nutriunt. 374
- Causa morbi quid, & ejusque differentia. 450
- alia procathartica, alia continens alia antecedens. Ibid.
- Causæ morbi intemperiei, organici & communis. 479 1. & 2.
- internæ morborum sextuplices referuntur. 460. 462 1. 2.
- Cerevisia est aqua nutritiva, quænam optima. 381 11
- plus alit quam vinum quod braxatores testantur. Ejus vero ebrietas nocivior vinosa. 382 17
- Chronici morbi signa. 526 3
- Chylificatio noctu melior quam interdiu. 367 3
- Cibus vehementius aëre corpora afficit. 357 3
- quid & qui nā optimus. 365 1
- Cibi differentia variæ. 366 1
- Cibus tenuior, crasso præmittendus. 368 6
- Ciborum varietas sub eodem pastu nociva. 367 4
- Ciborum assumptio & ejus quan-

	Fol.	Quest.
quantitas non potest generaliter determinari.	369	8
Ciborum divisio ratione alimentationis.	371	2
Cibi excessus damnosior, potus.	370. 378	11. 3.
Cibi desumuntur ex vegetabili & animali regno tantum.	371	1
desumpti ex dictis regnis qui præcipui.	372	2. & 3.
ex volatilibus desumpti quinam meliores.	374	7
ex quadrupedibus &	372	3
ex piscibus.	375	8
Cibus & potus qualiter morbos excitent.	456	3
Cibis flatus non insunt ut rebatur Antiquitas.	476	19
Civitates ita exstructæ ut sol non possit penetrare aer non est ibi bonus.	356	n. 10.
Clyma quid.	354	n. 7.
Clymaæterici anni die Stufen Jahr nil significant.	357	4
Condimenta qualia dentur respectu ciborum.	375	9
Conformationis malæ causæ variæ.	486	2
		COB.

Consuetudo temere non mu- tanda.	346.368	3. & 7.
Contagium quid?	438.484	7.7.
Contenta qualiter morbida reddantur.	422	6
Convalescentes & declinan- tes qualiter conservandi fani.	409	7
Corporis fani signa.	511	1.3
agri signa.	517	1
Crisis quid & quotuplex.	443	17
perfecte salutaris con- ditiones.	445	18
quomodo differat à lysi.	446	19
fit in augmento & sta- tu.	Ibid.	21
Crisis causæ quæ?	490.493	1.5.
expectanda non est.	449	26
Critici dies quid & quot.	447	23

D.

D Declinantes & convale- scentes qualiter con- servandi fani.	409	7
Desiderium quid?	392	4
Desperatio quid?	393	4
Diæta quid.	344	2

docet

docet res non natura-		
les recte utendi.	344	3
generalis alia, alia spe-		
cialis.	348	4
gravidarum mulierum.	369	9
Dies critici quid & quot.	447	23
Differentiæ pulsuum tot, ut		
Antiqui assignârunt in u-		
tiles.	531	3
in praxi ob-		
servabiliore.	532	4

E

Ebrietas cerevisiæ magis		
nocet ebrietate ex vi-		
no.	382	17
semper mala.	Ibid.	18
Endemius morbus quid ?		
&		
Epidemius ?	437	n. 3
semper est mali-		
gnus.	438	8
Esca ex vegetabili & anima-		
li regno petitur tantum.	372	2. & 3.
Excessus omnis malus.	370	11
Excreta & retenta ut res non		
naturales quid ?	389	1
quomodo mor-		
bos causent ?	457	6

F.

	Fol.	Quest.
F acies Hippocratica.	550	3
Flatus quid & unde producantur?	475	18
Flatus cibis non insunt utrebatur Antiquitas.	476	19
Fodinæ metallicæ suis effluviis non parum aërem alterant.	356	n.12.
Fontes lignorum tres, essentia, causæ & effectus.	509	3
Hi omnes non attenduntur in affectibus omnibus.	519	4
hos bene imprimendi modus & requisita.	510	5
Fossilia & mineralia non nutriunt.	366	2
Fructus esui inservientes.	372	2. R. 4
Fuga animi quid & quomodo profit vel obsit.	392	

G.

G loria animi? quid & quomodo causetur.	394	4
Gravidarum mulierum diæta.	369	9
		H. Her.

H

Fol. Quest.

- Erba esui inservientes. 572 2. R. 2.
- Homo iratus, in furore mordens alterum cum veneno inficere potest, ut animal aliquot venenatum. 483 6. R. 2.
- Humores morbos causant quando vel excedunt in quanto vel in quali. 464 4
- Humorum vitiosorum signa. 517 3
- Hydromel & mulsa non sunt commendanda pro potu, quia raro bene parata existant. 381 13
- Hyeme plus comedi potest quam æstate. 367 5
- Hygieine quid & quotuplex. 343 1

I.

- Intaculum quibus conveneriat. 370 10
- Ieiunium quibus, & ob quas causas dispensari possit. 374 6
- Intemperati qui & qualiter horum status conservandus sanus. 408 6

In-

	Fol.	Quest.
Intemperiei morbus qualis.	417	2
substantificus		
medico quam plurimum		
considerandus.	424	
Invidia quid & quomodo in		
homine producat.	394	n. 3.
Ira quid & quomodo in ho-		
mine producat.	393	n. 5.
Iratus homo mordens alte-		
rum. inficit cum veneno.	483	6
L		
Lethales morbi stricte non		
habent declinationem.	440	11
Loca montosa planis salubri-		
ora.	360	9
Locationis vitiatae causae.	489	5
Loci salubrioris requisita.	360	8
Longi sive chronici morbi si-		
gna.	526	3
Lumbrici & calculi non sunt		
proprie morbi.	416	4
Lunae phases non multum at-		
tendendae ex Manardi sen-		
tentia.	361	10
Lysis quid & quomodo diffe-		
rat a Crisi.	446	19

M.

Fol. Quest.

Magnitudinis vitiatæ causæ.	488	3
Malignitas in qua re consistat?	437	6
Manardi consilium ne phases lunæ in medendo attendantur.	365	10
Medicamentorum intempestivus usus & frequens absque necessitate vitandus.	347	3
Medicus in morbis habet attendenda morbi tempora.	443	16
Melle non sunt cibi multum condiendi ob acidum occultum.	376	10. R. 2
Mensa quando cibo & quando potu claudenda.	378	2
Merenda quibus conveniat.	370	10
Miasma in peste bruta inficiens cur non inficiat etiam homines.	484	8
Misericordia quid & quomodo in homine producat.	394	2
Mœror quomodo producat & in quantum obsit.	392	4. n. 2.
Nnn		Mœ-

	Fol.	Quest.
Moetus quomodo produca- tur.	393	
Morbus quid & quomodo ab Antiquis consideretur.	413	
qualiter à Moder- nis.	414	
communis quid ? & hic quando unitas solvitur vel mediante vulnere, ul- cere, fractura, ruptura, contusione vel carie.	418.428	12. n. 13
Morbus similis seu Intem- periei quid ? & hic cum vel sine materia, simplex & compositus quid ?	417.421	2. 7
organicus quid ? & hic conformationis, magnitu- dinis, numeri vel locatio- nis vitiatæ.	418.425	10. n. 2
Morbifientes stricte non dan- tur.	419	
Morbi acuti signa.	528	
brevis.	527	
longi seu chronici.	526	
benigni.	529	
maligni.	528	
magni.	525	
lethales non habent declinationem.	440	11 dif.

differentiæ acciden- tales multiplices.	431	I
omnes ex urina di- gnosci non possunt.	344	10
Morborum subjectum est corpus humanum vivens.	415	3
tempora universa- lia quæ?	439	R. 2
particularia quæ?	440	n. 1.
tempora tam di- versa à qua causa.	441	12
temporum signa.	529	4
causæ internæ sex- tuplices.	460. 462	i. & 2.
organicorum spe- cies explanantur.	486	I
intemperiei.	479	I
Morborum unitatis solutæ causæ.	490	i. & 2.
Morbos qualiter causent Spi- ritus.	462	3
Morbosæ sunt etiam partes contentæ corporis non tantum continentes.	422	6
Motus ut res non naturalis quid & quis bonus.	383	I
salubritas.	384	2
nimius nocet.	385	4
N n n 2		80

& quies ut morborum
causæ.

456

Mulsa, hydromel, & sydra ra-
ro commendanda pro po-
tu.

378

N

NOctu melior quam inter-
diu fit chylicatio.

367

Numeri aucti vel imminuti
causæ.

488

O

Occultorum vulgo mor-
borum causæ quæ.

482

Odium quid & quomodo
producatur.

393 4. n. 6.

Organici morbi qui.

418. 425 10. n. 2.

Organicorum morborum
causæ.

486

Orientalis & septentrionalis
plaga, indeque venientes
venti saluberrimi.

360

P.

Pandemius morbus quid?

437

n. 3.

Panis cibus optimus.

376

11

16

repletio non est pessi-

ma.

377 12

Paroxismus quid ?

441 13

Partis affectæ signa in genere.

520 1

in specie.

522 2

per essen-

tiam vel consensum.

523 3

Pathologia quid ? & quid do-

ceat ?

411 1

Periodus quid ?

441 13

Plethora quid & ea quæ ad

vires vel vasa.

460.466 1.R 2.5

ut antiqui volunt

non datur.

466 6

neque datur ad va-

sa.

Ibid. 7

neque ad vires.

467 8

ad vires & ad vasa

plerumque est tantum ap-

parenter talis.

468 9

Plethora cacochymica datur.

470 10

Plethoræ signa.

518 4

Potus quid ? ejus differentia

& quinam optimus.

377 1

glacialis nostro sub cly-

mate & consequenter ver-

sus septentrionem habi-

tantibus nocivus.

379 5

serotinus nocivus.

Ibid.

Nnn 3

&

- & cibus qualiter mor-
bos excitent. 456
- in bibulis per quas vias
tam cito transeat ad vesi-
cam 547
- Potus excessus non est tam
damnosus ac cibi. 370. 378 11. &
- Potatorum acidularum ex-
crementa nigrescunt ob
præcipitationem salium. 403
- Prophylactica diæta est, quæ
morbos futuros avertit. 343
- Provincia paludosa insanæ. 356
- Pudor quid & quomodo pro-
ducatur. 394 n. 1.
- Pulsus Medicis Antiquis ut
signum quid? quæ ejus cau-
sæ & quis finis. 530
- Modernis quid? 531
- Pulsus temperamentorum ,
ætatum, sexus, animi pa-
thematum, &c. 534
- ut bene distinguatur,
requisita quædam. 535
- certius vitæ vel mor-
tis signum præbet quam u-
rina. 545 11.
- pulsuū differentia tot ut An-
tiqui assignarunt inutiles. 531

Fol. Quest.

in praxi ob-

servabiliore.

532

4

causæ.

535

6

Q.

Quadragesimale Jejunium
& abstinentia à carni-
bus, cum quibus, & quibus
ex causis Medicus dispen-
sare possit.

374

6

Quies quid? & quænam bo-
na.

585

3

nimia nocet ut nimius
motus.

Ibid.

4

& motus quomodo ob-
sint.

456

4

R.

Radices esui inservientes.

372

2. R. 3.

Ravismus ex cerevisia ma-
gis quam ex vino nocet.

382

17

Recidiva quid?

442

R. 4

Regio quid? & quotuplex.

354

n. 8

Requisita quædam ad pulsum
differentias bene distin-
guendas.

535

8

Res non naturales unde ita
dictæ.

549

1

N n n 4

quid

	Fol.	Quest.
quid & quot.	350	2
Res non necessariae , sunt res fortuito obvenientes.	395	1
quot.	Ibid.	
Res præternaturales quid? & quæ?	411	1
Retinenda & excernenda ut res non naturales quid? & quomodo sanitati profint vel obsint.	389	1
Ros solii , spiritus vini, & aquæ vitæ abusus, qui tamen communissimus, pessimus.	381	10

S.

S Acharo cibi non multum condiendi ob occultum acidum.	375	10. R 1
Sanitas in genere qualiter conservatur.	406	1
in foetu adhuc in ute- ro qualiter conservanda.	Ibid.	2
qualiter in infantia.	407	3
qualiter in adolescen- tia & pubertate.	Ibid.	4
qualiter in Juventu- te, virilitate & senio.	408	5
Schlafftrunc summe noci-		vas

vus quia generat crudita- tes.	379	5
lectæ variæ, circa assignatio- nem causarum universali- um morborum.	459	
Semiologia seu semeiotica quid, & quid doceat?	505	1
Semina quæ esui bona.	372	2.R. 1.
Septentrionalis & orientalis plaga, indeque venientes venti saluberrimi.	360	7
Signum medicis in genere quid?	506	1
triplex, salubre, insa- lubre & neutrum.	507	2
aliud Diagnosticum, prognosticum & anamny- sticum seu commemorati- vum.	Ibid.	
Signorum fontes tres, essen- tia, causa & effectus.	509	3
Signa coelestia duodecim, sex in septentrionali & sex in meridionali parte Zo- diaci posita.	355	in Q. incid.
Signa convenientis & suffi- cientis ciborum quantita- tis.	369	8.R. 2.
Signa corporis sani.	511	1

	Fol.	Quest.
Signa temperamentorum.	§ 12	
corporis ægri.	§ 17	
spirituum morbo-		
rum.	Ibid.	
humorum vitioso-		
rum.	Ibid.	
plethoræ.	§ 18	
cacochymia.	Ibid.	
flatulen-		
tæ.	§ 20	
Signa partis affectæ in gene-		
re.	§ 20	
in specie.	§ 22	
speciei morbi.	§ 24	
morbi magni.	§ 25	
chronici.	§ 26	
brevis.	§ 27	
acuti.	§ 28	
maligni.	Ibid.	
benigni.	§ 29	
temporum morbo-		
rum.	Ibid.	
ex pulsu desumpta.	§ 30	
ex urina desumpta.	§ 37	
salutis vel mortis.	§ 48	
futuræ Criseos.	§ 49	
faciei hippocraticæ.	§ 50	
Solutæ unitatis causæ ? videl.		
morbus solutæ &c.	490	1. & 2. So-

Somnus quid & quomodo prosit vel obfit.	386.457	I. 5.
Somnus causas quas agno- scat.	387	3
Spes ut animi pathema quid?	393	3
Spiritus vini, rossolii, & aquæ vitæ abusus pessi- mus.	381	10
qualiter morbos cau- sent.	462	3
Spirituum morbosorum si- gna.	517	2
Sporadici morbi qui?	437	n. 3.
Stuffen Jahr annus chyma- ctericus nihil significat.	357	4
Subjectum morborum est corpus humanum vivens.	416	4
Sydra non est pro potu con- cedenda.	382	14
Symptoma quid & quæ ejus causa?	495.497	I. 2.
actionis læsæ quid & quotuplex?	499	3
excernendorū & retinendorum quid? & quotuplex.	500	5
adhuc aliter quam ordinariè dividi- tur.	501	6
		qua-

qualitatis mutatae
quid & quotuplex. 502. 503 7.9
potest producere
aliud symptoma. 503
Synteretica diæta est quæ
præsentem sanitatem tue-
tur. 344

T.

Tempora morborum alia
universalia alia parti-
cularia quibus morbis 439. 440
convenient. 490. 491 10. 3. 4.
492
tam varia unde in
morbis. 253 queres.
Temperamentorum signa. 512. 529 4. 4.
Thermæ quid & quot eorum
species. 399 6
artificiales quomodo
parentur. 401 11
Thermarum calor actualis
est ab effervescentia sa-
lium. 400 7
perit : Defi-
ciente effervescentia. Ibid. 8
usu contingunt
magni errores & ab usus. Ibid. 9
usus internus raro
concedendus. 401 10
Tr

Fol. Quest.

393 2

392 4

442 R. 3

U

Varietas ciborum sub eodem pastu est nociva. 367 4

Venena dari possunt quę post longius tempus occidunt, non tamen certo tempore. 485 9

Venenum homo iratus per morsum similiter ut animal venenatum communicat. 483 6. R. 2.

Ventriculi & intestinorum maxima ratio habenda in finitate conservanda. 370 12

Ventus quid & quotuplex. 352 2. n. 4.

Vermes quid, unde & quot eorum species? 477 22

Victus ratio exacta quid requirat. 364 n. 2. 3. 4

Vigilię quid & quęnam salubres. 388 4

Vigilię & somnus quomodo obsint. 457 5

Vini crapula sive ebrietas

mi-

	Fol.	Quest.
minus nocet quam cerevi- fiæ.	382	17
Vinum quodnam optimum.	380	
ejus spiritus abusus pessimus.	381	10
alit, minus tamen ce- revisia.	382	15. 17.
Unitatis solutæ morbus quid.	418. 428	3. 12
Voluptas quomodo profit vel obsit.	312	4
Urina quid, ejus efficiens, ma- teria & finis.	537. 538	1. 2.
sanorum qualis.	539	3
præternaturalis qua- lis vi consistentiæ.	540	4
vi colo- ris.	541	5
vi odo- ris & saporis.	543	6
vi quan- titatis.	Ibid.	7
vi con- tentorum.	544	8
bruti qualiter distin- guenda ab urina hominis.	Ibid.	9
non est tam fidum si- gnum mortis vel vitæ ut pulsus.	545	11 ut

Fol. Quest.

ut bene inspicere possit
quæ requirantur.

545 12

in malignis sæpe fa-
norum similis & unde hoc.

547 13

Z.

Zodiacus quid.

353 Q. inc.

Zonæ quid & quot.

354 Q. inc.

F I N I S.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
125 WEST 47TH STREET
NEW YORK 10036

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
125 WEST 47TH STREET
NEW YORK 10036

1 2 1 N 1 2

INDEX

Titulorum Libro Primo Institutionum Medicarum con- tentorum.

	Folium.
Quæstiones Prolegomenales novem de- cim.	I
Quæstiones duæ ad principium Libri Pri- mi.	II
Tit. I. De Principiis seu Elementis corporis humani.	12
II. De mixtione Elementorum.	63
III. De Temperamentis in genere & in specie & de calore naturali, fer- mentatione, calido innato & hu- mido radicali.	69
IV. De Sanitate.	88
V. De Partibus corporis sani in genere & de earum differentiis.	91
VI. De Partibus solidis ut sanitatis vel mor-	

Tituli.	Folium.
morbi unice capacibus & de earum differentiis.	95
VII. De Partibus nostri corporis solidis in specie, seu de anatomia.	10
VIII. De Humoribus, quos Hippocrates contenta vocat, ut sanitatis causis in genere & in specie.	164
IX. De Spiritibus seu impetum facientibus, ut sanitatis causis in genere & in specie.	176
X. De facultatibus & functionibus, sive actionibus partium in corpore sano contingentibus in genere.	191
XI. De Nutritione & auctione seu accretione & excrementis.	200
XII. De Appetitu alimentorum seu de fame & siti.	211
XIII. De Masticatione & deglutitione alimentorum.	214
XIV. De Chylificatione & Excrementis, seu excrementorum separatione.	217
XV. De sanguificatione, seu Chyli in sanguinem conversione, seu Hæmorrhæsi & excrementis.	233
XVI. De spiritualisatione seu spiritualascensia.	240
XVII. De Generatione.	241
XVIII. De Generationis subjectis, horum.	rum.

TITULORUM.

Tituli.	Folium.
rumque organis.	243
XIX. De Genitura utriusque sexus ac sanguine menstruo.	245
XX. De conceptione.	255
XXI. De formatione & nutritione foetus.	261
XXII. De Partu secundinis & Lochiis.	266
XXIII. De Generatione Lactis.	274
XXIV. De Sensu.	277
XXV. De sensibus Externis.	283
XXVI. De sensibus Internis.	289
XXVII. De motu animali, tum animi, tum corporis.	296
XXVIII. De Pulsu.	303
XXIX. De Respiratione.	309
XXX. De sanguinis & Lymphæ motu, seu de Circulatione.	321

INDEX Titulorum Libro Secundo Institutionum Medicarum Contentorum.

Quæstiones aliquot ad Principium Libri.

Tit. I. De Rebus necessariis seu non naturalibus in Genere.	343
II. De Aëris, plagæ, seu Regionis Cœli, & Lociseu situs salubritate.	349
	350

INDEX

Tituli.	Foliam.
III. De Alimentis.	361
IV. De Cibo in Genere.	365
V. De Cibo in Specie.	371
VI. De Potu in Genere & in Specie.	377
VII. De Motu, quiete & exercitiis.	383
VIII. De Somno & Vigiliis.	386
IX. De Excernendis & Retinendis.	389
X. De Animi Pathematibus.	391
XI. De Rebus non necessariis in Genere.	396
XII. De Balneis.	396
XIII. De Acidulis.	403
XIV. De sanitate conservanda in genere & in specie.	406

INDEX Titulorum Libro Tertio Institutionum Medicarum Con- tentorum.

Questiones Aliquot ad Principium Libri.

Tit. I.	De Morbo in Genere.	411
II.	De differentiis essentialibus morbo- rum.	413
III.	De Accidentalibus morborum diff- erentiis.	417
IV.	De Causa morbi in Genere.	431
V.	De	450

TITULORUM.

Tituli.	Folium.
V. De Causis externis & procathartici- cis in specie.	454
VI. De Causis morborum internis in specie.	459
VII. De causis discrasiarum in specie, seu morborum essentialium, & in spe- cie morborum intemperiei seu si- milarium.	479
VIII. De Causis morborum organicorum in specie.	486
IX. De Causis morborum unitatis, tem- porum & Crisium.	490
Ultimus. De symptomatibus in genere & in specie.	495

INDEX Titulorum Libro Quar- to Institutionum Medicearum contentorum.

QUæstiones aliquot ad Principium Libri. 505

Tit. I. De signis in genere, horum differen-
tiis & fontibus. 506

II. De signis Corporis sani, ac saluberri-
mi, hinc temperamentorum. 511

III. De signis corporis ægri, & causarum
morbificarum. 517

O o o 3

IV.

INDEX

Tituli.		Folium.
IV.	De signis Partis affectæ in genere & in specie per essentiam & consensum.	§20
V.	De signis speciei morbi.	§24
VI.	De signis morbi magni & parvi, hinc brevis & Chronici.	§25
VII.	De signis morbi Acuti, Maligni & Benigni ac Temporum morborum.	§28
VIII.	De Pulsuum specie.	§30
IX.	De Urina.	§37
X.	De signis salutis & mortis, hinc Crisis.	§48

INDEX Titulorum Libro Quinto Institutionum Medicarum con- tentorum.

Introductio in Therapeuticam ubi aliquot Regulæ traduntur omni cordato Medico observandæ. §53

Quæstiones aliquot ad principium Libri. §59

Tit. I. De Methodo medendi Generali. §62

II. De Indicatione in genere & in specie. §65

III. De Indicante in genere & in specie. §73

IV. De

Tituli.	Folium.
IV. De Indicato seu Remedio, auxilio seu Praesidio in genere & specie.	577
V. De materia Remediorum.	586
VI. De Remediis è fonte Diætetico.	588
VII. De Remediis è fonte Chyurgico.	594
VIII. De Remediis è fonte Pharmaceutico desumptis seu de medicamentis eorumque facultatibus.	622
IX. De Alterante Medicamentorum classe.	627
X. De Evacuante seu purgante seu cathartica Medicamentorum classe	638
XI. De specifica Medicamentorum classe.	671
XII. De Medicamentorum Inventione & collectione.	685
XIII. De Ponderibus ac dosibus medicamentorum.	686
XIV. De formularum Compositione & præscriptione.	711
XV. De formulis Medicamentorum internorum.	721
XVI. De formulis Medicamentorum externorum.	807

Appendix I.

Ubi Operationes seu Præparationes

INDEX TITULORUM.

Medicamentorum Pharmaceuticæ secundum Alphabetum dispositæ exhibentur.

Fol. 83

Appendix II.

Ubi Instrumenta seu Media quibus operationes & præparationes Pharmaceuticæ fiunt, proponuntur.

Fol. 84

Appendix III.

Ubi Notivorum nomina, uti & præparatorum, quorum supra de compositione Medicamentorum nondum facta est mentio, enarrantur.

Fol. 86

usque ad

F I N E M.

INDEX

Rerum & Verborum

Libris Quinque Institutionum Medicarum contentorum, ubi numerus columna prima folium sive paginam, & secunda questionem R. Responsionem & n. Numerum hac pagina contentum notant.

PRæterea admonendus est Benevolus Lector, quod hoc generali Indice non ponantur nomina medicamentorum compositorum, quid sint V.G. ceratum quid &c. quia ista nomina medicamentorum aliunde cum sua materia divisa in interna & externa, sic tit. 15. lib. 5. reperiuntur omnia medicamenta interna; & tit. 16. omnia externa optimo & alphabetico ordine disposita: proinde superfluum fuisset ea denuo alphabetice repetere.

Addidimus adhuc alios duos indices speciales, Quorum *Primus* in *Librum primum secundus* in librum 2. 3. 4. Et hoc in gratiam studentium, qui si adnotationis gratiæ chartam albam interpolare curarent opusculum valde magnum evaderet, optimè autem & in commodo formatu erit quævis pars, si secundum datos indices libri divisim compingantur. Si vero cui non arrideret conceptus noster, abjicere faciat duos priores specialiores indices & retineat præsentem Generalem, ubi omnia ad amussim disposita reperiet.

A.

	Fol.	Quest.
A Bdominis viscera arterias habent ab aorta descendente venas à porta.	152	17
Abstergentia medicamenta.	681	n. 23.
Acidulæ quid & quotuplices	402	1
Acidularum virtus. Et cur potatorum excrementa nigrescant.	403	2
Acidulæ à loco originis alio translatae minoris sunt efficaciae, nisi vasa hermeticè claudantur.	403	3
artificiales naturalibus consultius substituantur.	405	4. R. 3. Aci-

	Fol.	Quest.
acidum & alkali quid & quo- tuplicia.	22	13. 14.
quam habe- ant virtutem.	Ibid.	15
acidum ventriculi in diæta præ omnibus attenden- dum.	315	in fine.
Aerisia quid.	446	20
Actio sive functio quid? & quotuplex?	198	10
naturalis non datur.	199	11
Actio omnis est vel vitalis vel animalis tantum.	Ibid.	11
morbose agens est vel læsa, vel abolita, vel immi- nuta vel depravata.	495	1. R. 2.
Actiones corporis temperati sunt perfectiores collecti- vè intemperato.	79	12
Actionum finis est corpus nu- trire & augmentare.	200	Præl.
Acutus morbus quid? ejusque species.	434	4
Acuti morbi signa.	528	1
Adeps quid.	120	tertio.
Adstringentia medicamenta.	680	n. 20
Ægri cur in declinatione morbi plerumque mori- antur.	447	22
		Æqui-

	Fol.	Quest.
Æquinoctia quando obveni- ant.	78	R. 3.
Ær quid? ejus necessitas & af- fectio.	350	
ejus mutationes unde?	351	
quinam optimus?	358	
qui conveniat tempera- tis, quinam intemperatis.	Ibid.	
quomodo possit causa- re morbos.	455	
nos perennius, cibus ve- ro vehementius afficit.	357	
Æsophagus quid? & ejus di- visio ac descriptio anato- mica.	142	R. 7
Æstate minus quam hyeme comedendum.	367	
Æstrum libidinis, idem quod clitoris, ejus descriptio.	159	n. 4.
Ætas quid?	77	
Ætates quot.	Ibid.	
Ætatum temperamenta.	Ibid.	R. 1
causa, caloris diver- sitas.	79	11
Alcalinorum salium virtus.	33	33
Alimentum quid?	361	1
vel proprie tale vel medicamento sum.	362	1
aliud euchimum,		aliud

aliud eupeptum, dispe- ptum, cacochymum, poly- gophorum & aliud olygo- phorum.	362	n. 3.
Alimentorum vires unde co- gnoscentur?	363	2
Alterantia medicamenta quid & quotuplicia?	627	1
strictè ta- lia.	628	2
frigida, ca- lida, humida, sicca.	629	
Alvi fluxum sistentia.	684	3
Amnion quid? ejus descriptio anatopica.	264	6. R. 2.
Amnii liquor cui foetus inna- tat est alibilis.	265	7
Amor quid & in quantum prosit vel obsit homini.	392	4
Analeptica diætata est: qua va- letudinarii reficiuntur.	344	1
Analógismus quid?	573	
Anaplerosis quid? & quæ ad eam referantur.	582. 596	n. 5.
Anatomia quid? quotuplex e- jus objectum & utilitas.	103	2
Anima rationalis quid? ejus functiones secundum an- tiquos.	191	2
modernos.	193	3
		in

	Fol.	Qu. ft.
in homine duplex.	194	
materialis in bru-		
tis in quo consistat.	195	
rationalis perfecta		
organizatione foetui in-		
funditur.	260	
Animæ potentia.	196	
Animi pathemata quid ? &		
quomodo profint vel ob-		
sint ?	391	1. & 2.
Animi pathemata peccant vel		
excessu vel diffectu.	392	
quomodo ex-		
istant causa morborum.	457	
Anni tempora 4. ver, æstas, au-		
tumnus & hyems, eorum		
vires & temperamenta.	78.352	10. R 3
clymaacterici, die Stuf-		
fen Jahr nihil significant.	357	
Anodynæ medicamenta.	681	n. 25
Anthelmintica medicamen-		
ta.	679	n. 17
Antiapoplectica & antiepile-		
ptica medicamenta.	624	4. n. 1.
Antipraxia viscerum in statu		
naturali repugnat dari.	482	
Antiscorbutica medicamen-		
ta.	678	n. 14
Aperientia medicamenta, eo-		
rumque usus.	634	
		Aphro-

	Fol.	Quest.
Aphrodisiaca medicamenta.	679	n. 16.
Apophlegmatizantia medica- menta, eorum differentia, & usus.	668	29
Appetitus alimentorum quid juxta Antiquos & quotu- plex.	211	1
Modernos.	212	2
Aqua quænam optima. nutrit sed valde parum, alias aquis nutritivis ut ce- revisia, non egeremus.	379	6
potus optimus. Pro vehiculo non verò nutri- mento.	380	3
dentes dealbans.	381	12
in oculorum inflamma- tionibus.	817	
visum atuens & oculos confortans.	815	
Aquæ vitæ, rossolii & spiritus vini abusus, pessimus.	Ibid.	
minerales, ut V.G aci- dulæ pro potu ordinario non sunt sumendæ.	381	10
Arteria aspera quid? ejus usus & partitio.	380	3
Arteriæ quid? earumque u- sus.	139	15.R. 2
	107	3.R. 8.
		Ar-

Arteriòtomia ejus finis, & cur ejus usus rarus.	599	6
Arthritica medicamenta.	679	n. 14.
Articulatio quid ? & quotu- plex.	115	4. R. 3.
Artuum superiorum anato- mica divisio & descriptio.	118	
inferiorum.	119	
Aspera arteria v. arteria aspe- ra.		
Atomi an dentur? & quomo- do explicari posset SS. My- sterium Eucharisticum.	20	11
Attenuans victus & tenuis differunt.	590	
Attrahentia medicamenta.	682	n. 28.
Audacia quid? & in quantum profit vel obsit.	393	1
Auditus quid.	283	1
Augentia lac medicamenta.	679	n. 15.
semen.	Ibid.	n. 16.
Aurium descriptio, eorum- que morbi.	134	13. R. 2
Auctor quid sentiat de prin- cipiis Carthesianis.	52	49

B.

B Alanus idem quod glans penis.	158	18. R. 7 Bal.
---	-----	------------------

	Fol.	Quest.
Balneum quid & quotuplex?	396	1
aquæ dulcis quid?		
& quis ejus usus?	397	2
aquæ medicata		
quid? & quis ejus usus?	398	3
Lactis quid? & quis		
ejus usus?	Ibid.	4
olei quid? & quis		
ejus usus?	397	3
Rechtica medicamenta quæ?		
eorum differentia & usus.	667	37
Secqueti ductus id quod du-		
ctus chyli ferus five thora-		
cicus.	149	17. R 6
Bellaria sint modica.	377	13
Benigni morbi signa.	529	3
Bilis quid? secundum Anti-		
quos, & quotuplex?	165. 167	1
Modernos.	170	7. & 15
finis est resolutio ulte-		
rior chyli in intestinis.	174	19
Biliosum temperamentum		
quid? ejusque signa.	70	1
Bolus adstringens in diarrhæa		
& dysenteria.	729	
alterans in febre acu-		
ta.	728	
capitis dolorem se-		
dans.	732	

INDEX

	Fol.	Quest.
confortans.	731	
emeticus.	727	
emetico-purgans.	Ibid.	
in morbis renum & vesicæ.	729	
præparans bilem & acidum.	730	
& serum.	731	
purgans cacochymi- am biliosam.	726.728	
melancho- licam.	727	
pituitosam & serosam.	726.728	
purgans aluis.	728	
sudoriferus in erysi- pelate, scabie, arthritide & malignis.	730	
vermes necans in in- fante.	729	
vigilias nimias com- pescens.	731	
vomitum sistens.	Ibid.	
Brevis morbi signa.	527	
Brodium alterans & restau- rans.	742	
Butyram moderate adhibi- tum bene nutrit.	376	10.R3

C

Fol. Quest.

C	Acochymia quid ? totu- plex , quotuplex tem- peries.	461.470	11.R 3
	biliosa sive amara quid & quotuplex ?	471	13
	melancholica sive acida quid ?	472	14
	pituitosa quid.	473	15
	plethorica datur , & quomodo explicetur.	470	10
	serosa quid.	474	16
	Cacochymiae signa.	518	5
	flatulentæ sig- na.	520	6
	Cacochymias varias medica- menta purgantia, videan- tur propriis nominibus ut: Bolus, pulvis &c.		
	Cecum intestinum quid ?	148	17.R 2
	Celsi consilium de tuenda va- letudine.	347	3
	Calculi quid ? & unde produ- cantur ?	476	20
	& Lumbrici impro- prie dicuntur morbi.	416.475	4.17
	reperiuntur hinc in- de in toto corpore.	477	21
	Ppp 2		Ca-

Calidum innatum quid secundum Antiquos & Modernos.

87. 177 24. & 2

distinguitur ab humido radicali & calore nativo.

178

non datur ut distinctum à spiritu insito.

180

Calli, tophi, verucae, & aliae excrescentiae non sunt partes.

94 S. R. 3.

Calor quid? quotuplex & in quo consistat.

66 10. 11.

actualis thermarum est ab effervescentia salium.

399

perit

deficiente effervescentia.

400

augetur & minuitur frequenter.

86 23. R. 4

insitus & influus quid? & an insitus detur.

84

21

maximè à spiritibus & sanguine dependet.

80 13. R. 2

naturalis quomodo fiat & quotuplex sit.

79

13

in aestate major quam hyeme item in vigiliis major quam somno.

85

23

Calor

Calor naturalis perit, suffoca- tione, dissipatione & re- stitutionis defectu.	86	23.R 5
Caloris naturalis sedes pri- maria cor.	85	22
Cambium quid?	166	1.R. 4.
Capitis ossium descriptio, partes externæ seu sensuales.	111	4
Capsulæ atrabiles quid? & cujus usus?	132	13
Carminativa medicamenta.	133	17.R 13
Carnes elixæ, assis minus nu- triunt.	680	n. 18
Caro simplex, cuius tempera- menti.	374	5
quotuplex.	76	8
Cartesius elementa aliorum non negat absolute.	98. 105	6.3.
Cartesii sententia de prin- cipiis Entis naturalis.	47	47
materia mundi sub- tilissima, ut 1. elementum.	45	43
hæc materia in so- le, stellis, igne & lucidis corporibus maxime & pri- mario residet.	46	44
globuli ætherei ut	47	44
2. elementum quid?	Ibid.	45
Ppp 3		par-

particulæ terrestres		
ut 3. elementum.	Ibid.	46
C arthesii elementa quomo- do ex eadem & sibi simili materia oriantur & prode- ant.	48	48
C artilago quid & quis ejus usus?	106	3. R.
C astrati possunt imprægnare mulierem.	247	
impinguantur ob mi- norem deperditionem spi- rituum & seminis.	248	
C ataplasma in vomitu ni- mio.	811	
in angina.	812	
contra ruborem & dolorem oculorum.	816	
C athartica vide purgantia. alio tempore da- ta cur vomitum cieant.	643	
electiva non dan- tur.	644	
C athartico sumpto in alia forma quam pilulari vel bolo, desuper non licet dormire.	650	
C ausa morbi quid? ejusque differentiæ.	450	

Fol. Quæst.

Causa morbi alia procathartica, alia continens alia antecedens &c.	450	3
Causæ morbi intemperiei, organici & communis.	979	1. & 2.
internæ morborum sextuplices referuntur.	460.762	1. & 2.
Cautelæ in venę sectione observandæ.	595.604.&612	1. 2. 1.
ante, in & post purgationem observandæ.	656	20
ante in & post vomitionem observandæ.	666	35
Cauterium quid? quotuplex & quis ejus usus?	620	33
Cephalica medicamenta.	674	4. n. 1.
Cerebrum quid? quis usus, & ulterior ejus descriptio.	122	10
Cerevisia est aqua nutritiva. Quænam optima?	381	11
plus alit vino, quod braxatores testantur. ejus vero ebrietas nocivior vinosa.	382	17
Cholagoga propriè talia non dantur.	644.673	5. 3
Cholerici qui, eorumque signa.	70	1
Chorion quid?	264	6. R. 2.
Ppp 4	Chro-	

	Fol.	Quest.
Chronici morbi signa.	526	3
Chylificatio Antiquis quid ?		
& quæ ejus causa ?	217	1
Modernis quid ?	218	2
quomodo fiat.	221	8
fit quoque in inte-		
stinis.	224	14
nocturnior, quã		
interdiu.	367	3
Chylificationis absolutio &		
ejus causa.	218	2
tempus incer-		
tum.	223	12
absolutæ sig-		
num ciborum appetitus.	224	13
Chyli separatio à fecibus nō		
fit per effervescentiam bi-		
lis cum succo pancreatico.	220	7
in vasa lactea secretio		
quomodo fiat ?	225	20
recrementa sunt fœ-		
ces alvinæ.	232	22
Chylosis quid ?	201	1
Chylus quid & quomodo		
fiat ?	219	4
per cor semel transi-		
ens non immediatè in san-		
guinem convertitur.	231	20
Chyrurgia quid & quod ejus		
objectum ?	594	

	Fol.	Quest.
Chirurgica instrumenta.	595	1
Chirurgicæ operationes.	Ibid.	2
Cibandi ratio in morbis unde innotescat Medico?	593	5
Cibi in stomacho simul & se- mel non resolvuntur.	219	5
differentiæ variæ.	366	1
Cibus quid? & quinam opti- mus?	365	1
tenuior crasso præmit- tendus.	368	6
non omnis æqualiter chylefcit.	223	9
primo deglutitus non ideo digeritur primo.	Ibid.	10
dissoluitur alterius disso- lutionem non expectat.	Ibid.	11
vehementius corpora afficit.	357	3
& potus qualiter mor- bos excitent.	456	3
Cibi excessus damnosior po- tus.	370. 378	11. 3.
desumuntur ex vegeta- bili & animali regno tan- tum.	371	11
desumpti ex dictis reg- nis qui præcipui.	372	3
ex volatilibus desumpti		
Ppp 5		qui-

	Fol.	Quest.
quinam meliores.	374	7
ex quadrupedibus & ex piscibus.	37.2.375	3. & 8
Ciborum assumptio & ejus quantitas generaliter de- terminari non potest.	369	8
divisio ratione ali- mentationis.	371	
varietas sub eodem pastu nociva.	367	4
Cibis flatus non insunt ut re- batur Antiquitas.	476	19
Civitates ita exstructæ, ut sol non possit penetrare pla- teas, ita ut fœces in plateis maneant, aër inde valde al- teratur.	356	n. 10.
Clavatio seu gomphosis quid?	115	4. R. 3.
Clastrum virginale sive hy- men quid? & an detur.	159	19. n. 7
Clitoris quid?	Ibid.	n. 4.
Clyma quid?	354	n. 7.
Clymaëterici anni die Stuf- fen Jahr nil significant.	357	4
Clysteres nutrire possunt.	207	10
Clyster anodynus.	814	
purgans & fortiter re- vellens.	813	Cly-

	Fol.	Quest.
Clysterizantia quæ, quotupli- cia & cuius usus ?	669	40
Coctio succorum turgescen- tium quid ?	680	8
Colon intestinum quod ?	148	17
Colorum diversitas in visce- ribus unde.		
Combinatio temperamento- rum juxta Antiquos & Mo- dernos.	70	1
Conceptionis requisita.	258	6
Conceptio juxta Antiquos quomodo se habeat.	225	1. & 2.
Conceptionis signum certum nullum datur.	259	7
Concoctio quid ? & quotu- plex ?	201	1
Condensantia medicamen- ta.	675	n. s.
Condimenta qualia dentur respectu ciborum.	375	9
Conformationis malæ causæ variæ.	486	2
Connaturalis quid ?	115	4. R. 3.
Consuetudo temere non mu- tanda.	346. 368	3. & 7.
Contagium quid.	438. 484	7. 7.
Contenta qualiter morbida reddantur ?	422	6
		Con-

	Fol.	Quest.
Contra indicans, contra co- indicans &c. quid?	575	
Contraria contrariis curantur &c. qualiter intelligen- dum.	571	
Convalescentes & declinan- tes qualiter conservandi sa- ni.	409	
Cor quid? ejus descriptio a- natomica & morbi.	141	R. 6.
cujus temperamenti.	76	
spiritum vitalem di- spensat non generat.	184	11
non generat sangui- nem, neque Epar.	235	4
Cornua uteri.	160	19. R. 4
Corporis humani definitio.	13	1
principia juxta Antiquos.	Ibid.	2
Modernos.	16	4
pars delicatissima est cutis in pulpellis digito- rum & vola manus.	77	9
sani signa.	511	1
ægri signa.	517	1
Cranium quid? ejusque com- positio & descriptio.	111	4
Crisis quid & quotuplex.	443	17
perfectè salutaris con- ditiones.	445	18 Cri-

	Fol.	Quest.
ris quomodo differat à		
Lyfi.	446	19
fit in augmento & sta-		
tu.	Ibid.	21
causæ quæ?	490.493	1.5
expectanda non est.	449	26
ritici dies quid & quot?	447	23
ruditas succorum quid? &		
quomodo medicanda.	650.654	8.18
Cucurbitulæ quid & quibus		
partibus & in quem finem		
applicentur.	617	26
Cucurbitularum usus men-		
struus reprobatur.	Ibid.	27
Cunus idem quod puden-		
dum muliebri.	159	19
Curatio alia curatoria, alia		
præservatoria &c.	371	R.2
curatoria qualiter in-		
stituenda.	372	11
Cysterna chyli quid?	149	R.5
Cystis idem quod vesicula		
fellis, quid?	151	R.9
D		
Dardos quid?	156	18.R.2
Declinantes & convale-		
scientes qualiter servandi		
fani.	409	7
		De

	Fol.	Quest.
Decoctum alterans in Scabie.	738	
& nutri-		
ens.	739	
& nutriti-		
vo-purgans.	741	
anti dysentericum.	740	
purgans in caco-		
chymia melancholicum.	737	
refrigerans.	741	
sudoriferum in lue		
venerea.	743	
Defensivamedicamenta.	680	n. 21.
Deglutitio quid? & quomodo		
fiat?	215	2
Dentes dealbans aqua	815	
Dermis idem quod cutis. Eius		
morbi.	119	8
Desiderium quid?	392	4
Desperatio quid?	393	4
Diæresis quid? & quæ ad eam		
reducuntur?	582, 596	n. 2.
Diæta quid?	344	2
res non naturales recte		
utendi.	Ibid.	3
generalis alia, alia speci-		
alis.	348	4
gravidarum mulierum.	369	9
quomodo apud ægros		
administranda.	588	1, & 2.
		Dia-

Diaphoresis quid? & quibus conveniat?	659	23
Diaphoretica medicamenta quid? horum differentia & finis?	657	21
dum exhibentur largior potus admitti po- test.	658	22
promiscuè non sunt exhibenda.	659	24
& diuretica si ni- mis fortia, sunt nociva.	662	27
vomitória, & pur- gantia possunt simul mi- sceri.	667	36
Diaphragma seu septum transversum quid?	143	15. R 8
Dies critici qui & quot?	447	23
Differentia inter embrionem & foetum.	259	8
Differentiæ pulsum tot, ut Antiqui assignârunt inu- tiles.	531	3
Differentiæ pulsum in praxi observabiliore.	532	4
Digestionem noctu melio- rem fieri probabile est.	224	15
in hyeme quæque melior quam æstate.	Ibid.	16
		Di-

Divisio anatomica corporis humani extrinsece.	115	
trunci ca- pitati.	116	
Diuresis quid? & quibus con- veniat?	661	16
Diuretica medicamenta quæ? horum differentia & fi- nis.	659.676	25.7.
Dolorem lenientia medica- menta.	681	n.25.
Dosis medicamentorum præ- parantium.	689	2
Diureticorum & Diaphore- ticorum.	696	6
lenientium.	689	3
purgantium.	691	4
diversorum aliorum secundum alphabetum.	Ibid.	
Drachma quid?	687	
Ductus chyloferus sive Bec- quetanus quid?	149	17.R.6
cholidochus & pan- creaticus.	151	17.R.10
Duodenum intestinum quod	147	17.R.2
Dura mater quid & quæ?	121	9.R.4

E.

Fol. Quest.

Brietas Cerevisiæ magis nocet ebrietate vini.	382	17
semper nocet.	Ibid.	18
fectus occultarum qualita- tum unde?	67	16
lectuarius alterans in di- scrasia calida.	749	
confortans.	750	
dolorem capitis chronicum à causa calida, compescens.	751	
in Dyscrasia bylio-	748	
sa & serosa.	Ibid.	
pituito-		
melan-	Ibid.	
cholica.		
lectuarius febrifugum ex- pertum.	749	
pectorale.	Ibid.	
purgans panchi-		
magogum.	647	
lementa Peripateticorum		
quot?	13	2
Modernorum quot		12. 26.
& quæ.	21	& 28.
Qqq		Ele.

Elementa quomodo agant juxta Antiquos.	14	2. R. 3.
Modernos?	15	
quibus consent particulis?	Ibid.	
quomodo diffe- rant à principiis.	17	
Elementorum definitio Ari- stotelica.	14	2. R. 2.
finis in hoc mundo.	18	7
eorum quali- tates quid?	Ibid.	8
eorum mixtio juxta Aristotelicos.	63	1
Modernos.	Ibid.	2
Embrio differt à foetu.	259	8
Emetica medicamenta quæ, quotuplicia & quibus con- veniant.	665	34
Emetico exhibito quid ante, in & post observandum.	666	35
Emeticorum medicamento- rum doses.	695	5
Emollientia medicamenta quæ.	681	n. 24.
Emplastica medicamenta.	680	n. 19.
Emulsio calorem temperans.	753	
capitis dolorem mi- tigans.	Ibid.	Emul-

Emulsio confortans in febre maligna.	756	
epithematis loco in morbo capitis calido.	757	
purgans in infante annorum 4.	Ibid.	
somnum concilians.	754	
fudorifera.	755	
urinifera.	754	
in Urinæ retentione experta.	755	
Endemius morbus quid.	437	n. 3.
Enemata seu clysteres nu- trire possunt.	207. 594	6
plura vid. v. Cly- ster.		
Epatica medicamenta.	678	n. 9.
Epidemius morbus quid.	437	n. 3.
semper est malignus.	438	8
Epidermis idem quod cuticu- la: ejus morbo.	119	8
Epiploon est pulvinar ventri- culi.	148	R. 3.
Epithema cor refrigerans.	825	
epar refrigerans.	Ibid.	
hæmorrhagiam si- stens.	823	
Epydidimides seu parastatae quid?	157	18. R. 3
		Er.

	Fol.	Quest.
Errhina quid? quotuplicia & eorum usus.	667	3
Errhinum familiare.	824	
Erytroides quid?	156	18. R.
Esca ex animali & vegetabili regno tantum petitur.	372	2. & 3
Evacuatio universalis, sensibilis, artificialis &c.	583	
Evacuationis finis revulsio & derivatio.	639	2
Evacuantia medicamenta quæ & cuius usus.	638	
an evacuent humores ex sanguine.	640	Incid.
Evacuare per partem affectam non licet, nisi aliter esse non possit ut in diarrhæa.	652	13
Eunuchus potest imprægnare mulierem.	247	
impinguatur ob minorem deperditionem spirituum & seminis.	248	
Exanthematibus in febribus apparentibus alvum etiam clystere lenire non licet.	653	15
Excessus omnis malus.	370	11
Excrescientiæ carneæ ut tophi &c. non sunt partes.	94	5. R. 3. Ex.

excreta & retenta ut res non naturales quid?	389	I
quomodo morbos causent.	457	6
xerofis quid? & quæ ad eam reducantur?	582.596	n.4.
xpectorantia quid? quotuplicia & quis usus.	667	37
xperientia optima magistra. Ejus condiciones.	587	in not.

F.

Acies Hippocratica.	550	3
Facultas naturalis vitalis, animalis, nutrix, generatrix & auctrix &c. quid?	192	2. R. 2.
Facultates sensitivæ.	Ibid.	2. R. 2.
Antiquorum rejiciuntur.	196	7
Medico non est necessaria hæc scientia.	197	8
Famis quid & ejus causa.	212	3
hyeme major quam æstate.	213	5
Fame detenti cur salivam, viso alimento, affluere sentiant.	Ibid.	7
Fasciculus quid?	688	

INDEX

	Fol.	Quest
Fermenta à spiritu animali & vitali continuo actuantur,	100	1
Fermentatio quid ? & quomodo distinguatur ab effervescentia ?	23	16, 17
Fermentationis effectus alii essentialiales alii accidentales &c.	Ib.	18
Fermentationes inchoantur & augentur per salia in se contenta.	Ibid.	19
Fermentum quid ?	Ibid.	20
Fermentatio quomodo fiat ?	81	15
differt à rarefactione.	82	16
quotuplex ?	83	18
quomodo differat à digestionem & putrefactione.	Ibid.	19
non est causa chylificationis.	218	3
Fermentationem concernentia quæ notanda.	83	20
Fermentum stercorificum nullum datur contra Helmontium.	232	23
Fernelii definitio partis in quantum retinenda ?	92	4
Fibra quid & quotuplex ?	105	3. R. 1.
Flatus quid & unde producantur ?	475	18 Fla.

Fol. Quest.

flatus cibis non insunt ut re- batur Antiquitas.	476	19
discutientia medica- menta.	680	n. 18.
lores 4. cordiales.	717	R. 2.
odinae metallicæ suis efflu- viis non parum aërem al- terant.	356	n. 12.
Fœmina est ens intentum ad generationem.	243	1
& vir qualiter con- currant ad generationem juxta Antiquos.	Ibid.	R. 2. 3
qualiter juxta Mo- dernos.	244	2
ad generationem a- pta redditur plerumque anno decimo quarto, nisi malitia suppleat ætatem.	254	13
Fœminæ generare possunt licet nunquam menstrua- verint.	Ibid.	14
Fœtus differt ab Embryone.	259	8
Fœtui anima rationalis in- funditur peracta organi- zatione.	260	9
Fœtum pellentia medica- menta.	678	n. 13
Fomentum in intemperie e- patis calida.	825	

- Fontanella seu fonticulus
quid, ubi applicanda & cu-
jus usus. 617
- Fontes signorum tres, essen-
tia, causæ & effectus. 509
- hi, omnes non atten-
duntur in affectibus omni-
bus. 510
- hos benè imprimendi
sibi modus & requisita. Ibid.
- Forma quid. 27
- Formationis & nutritionis
foetus quæ materia? 261
- quod instrumē-
tum & quæ causa efficiens
juxta Antiquos. Ibid.
- juxta Moder-
nos. 262
- Formulæ medicæ quid? & in
quem finem præscriban-
tur. 712
- Fossilia & mineralia non nu-
triunt. 366
- Fotus siccus seu cucupha ad
caput roborandum. 826
- in dolore coli-
co. 827
- in animi debilitate. Ibid.
- Frænum penis. 158

Fol. Quæst.

Frictiones quid & earum u- sus.	620	31
Frigus quid.	66	13
Frigidorum signa.	71	1
Frontale anodynum in dolo- re capitis.	822	
Fructus esui inservientes.	372	2. R. 4.
Fuga animi pathema quid & quomodo proffit vel ob- sit.	392	
Functio vide actio.		
Funiculus umbilicalis.	162	20

G

Galeni definitio partis re- tinetur.	92	
sententia de usu V.		
S. approbatur.	603	in fine.
Gargarismus in principio an- ginæ.	828	
in declinatione anginæ.	829	
Gelatina antiphtysica Zvvöl- feri.	760	
Gemellatio & superfoetatio quomodo fiat?	257	4
Generatio animalis & ejus fa- cultas juxta Antiquos.	241	1
Modernos.	242	2

Qqq s

Ge-

Generatio quomodo differat à nutritione & accretione.	243	3
Glandula quid? quotuplex, & cujus usus.	110	n. 13
Gloria animi pathema quid & quomodo producat.	394	4
Gluten quid?	166	3
Gravidarum mulierum diæ- ta.	369	9
Gravidæ non sunt purgan- dæ.	653	16
Gustus quid?	283	1

H.

H æmathosis & hæmaosis quid.	201	I. R. 1.
secundum An- tiquos explanatur, quis e- jus finis & quæ excremen- ta.	233	1
Hæmorrhagiam sistentia.	684	8
Harmonia quid?	115	4. R. 3.
Helmontii opinio de V. S. re- probatur.	600. 607	7. 11.
Hepar non est pars princeps. non generat sangui- nem neque aliud viscus.	101	12
ejus usus & morbi.	235	4
	150	R. 8
		Her.

	Fol.	Quest.
Herbæ esui inservientes.	372	
s. capillares.	717	R. 2
s. cinollientes.	Ibid.	
Hirudines seu sanguisugæ quale auxilium adferant.	615	25
Homo ex ovo generatur. iratus, in furore mor- dens alterum, eum veneno inficere potest ut animal a- liquod venenatum.	249	9
Horripilatio à pastu unde?	483	6. R. 2.
Humidum radicale quid.	225	17
Humidi qui dicantur? eorum- que signa.	86	24
Humor secundum Antiquos quid? Ejusque divisio- nes.	71	1
Modernos.	164	1
alimentitius juxta	168	2
Modernos unicus.	170	10
genitalis secundum		
Modernos quotuplex.	172	14
Humores ab eadem causa ef- ficiente, nempe calore pro- cedunt.	170	9
4. alimentitii Anti- quorum, tanquam entia à se invicem distincta non dantur.	171	11
		Hu-

	Fol.	Quest.
Humores peccant in quanto, quali, motu & situ.	173.464	17.4
non vivunt.	175	23
Humorum vitiosorum signa.		
Hydragoga quid? strictè non dantur.	649.673	5.3.
Hydromel & mulsæ non sunt commendanda pro potu.	381	13
Hyeme plus comedi potest, quam in æstate.	367	5
Hygieine quid & quotuplex.	343	1
Hypnotica medicamenta quid & quæ.	682	n. 26.
Hysterica & menses pellentia medicamenta.	678	n. 13.

I.

J ecur cujus temperamenti, plura vide v. hepar.	76	8
Jejunum intestinum.	147	R. 2.
Jejunium quibus & ob quas causas dispensari possit.	374	
Jentaculum quibus conve- veniat.	370	10
Ileon intestinum.	147	
Incrassantia medicamenta.	680	n. 21
Indicatio in genere quid & quotuplex.	565	2 In.

Indicans quid & quotuplex in genere.	573	1
Indicatum quid & quotuplex in genere.	577	1
Indicantia curatoria sunt remedia morbo contraria.	580	4
præservatoria sunt causis contraria	583	5
vitalia sunt remedia cordialia.	584	6
mitigatoria quæ symptomata mitigant.	585	7
& coindicantia venæ sectionis.	605	10
plura si adsint ; quod primarium est indicantis nomen habet, cætera sunt coindicantia.	574	12
Infantes uberiore egent nutritione adultis.	209	17
Inflammationes sine V.S. curari possunt.	610	17
Infundibulum renum quid.	154	R.14
Infusum alterans.	762	
emetico-purgans.	764	
polichrestum seu panchimagogum purgans.	763	
purgans bilem.	Ibid.	
Injectio contemperans, mundificans & consolidans.	830	

Fol. Quæst.

id? Alepus confortans in morbo
gica re calido.

767

is mi pro potu ordinario in
febris ardentibus.

Ibid.

L.

is de Ac augmenta medicamen-
sme ta.

679

n. 15.

1 Lacertus seu musculus quid?
eiusque usus.

110

n. 14.

lactea vasa.

109

n. 12.

lambitivum in phtysi.

745

Lapides s. pretiosi.

717

R. 2.

Lenientia sive Laxantia me-
dicamenta quid? quotupli-
cia & ubi utilia.

664

33

Lenitivorum medicamento-
rum doses.

689

3

Lethales morbi stricte non
habent declinationem.

440

11

Libra pondus medicum.

687

Lien sive splen quid?

151

R. 11.

eius usus.

174

21

non est viscus
in quo melancholia resi-
det.

Ibid.

20

eius morbi.

152

R. 11

cujus tempe-

ramenti.

76

8. R. 2.

Li.

INDEX

	Fol.	Quest.
Ligamentum seu vinculum quid? ejusque usus.	106	n. 4
Ligaturæ quid? earumque u- sus.	620	32
Linctus in phthysi.	745	
in prunella.	Ibid.	
Linimentum dentium gingi- vas confortans.	818	
Linguae descriptio anatomi- ca.	136	R. 4
Liquor qui foeminis in con- gressu per genitalia excer- nitur non est semen.	248	8
amni cui foetus inna- tat est alibilis.	265	7
Loca montosa planis salu- briora.	360	9
Locationis vitiatae causæ.	489	5
Lochia, secundinas & foetum pellentia medicam.	678	n. 13
Loci salubrioris requisita.	360	8
Locum venæ sectionis mon- strat morbus.	608	12
Longi sive chronici morbi signa.	526	3
Lumbrici & calculi non sunt proprii morbi.	416	4
Lumbricos enecantia medi- camenta.	679	n. 15 Lu-

lunæ phasces in curando non multum attendendæ ex Manardi consilio.	361	10
lymphatica vasa & eorum usus.	108	n. 10.
lypotheriniam auferentia.	685	ab ini- tio.
lysis quid? & quomodo dif- ferat à Crisi.	446	19
lythontriptica medicamen- ta.	678	n. 12

M.

Magnitudinis vitiatæ cau- sæ.	488	3
Malignitas morborum in qua re consistat?	437	6
Mammarum seu uberum a- natomica descriptio, usus & morbi.	138	R. 2
Manardi consilium nè phasces lunæ in medendo atten- dantur.	361	10
Manipulus quid?	687	7
Manuum descriptio & divisio anatomica,	118	7
Masticatio qualiter perficia- tur, omnibus summe est necessaria?	214	1

Masticatoria quæ? differentia & usus.	668	
Masticatorium humidum.	832	
Materia medica modernis compendiosior & melior quam Antiquis.	683	
prima quid?	25	22.R
& ejus proprie- tates.	Ibid.	
secunda quid?	30	25
Matrix seu uterus quid? ejus descriptio anatomica.	160	R. 3
Maturantia medicamenta.	681	n. 24.
Mediastinum quid.	140	R. 3
Mederi quid & unde?	8	14
Medicamentorum intempe- stivus usus & frequens abs- que necessitate, est vitan- dus.	347	3
Medicamentum quid? & quo- tuplex.	622	2
universale nul- lum datur.	624	2
purgans & ad- stringens non datur.	647	in fine.
cibo non est mi- scendum.	652	12
Medicamenti vires unde de- sumantur.	624	4 Mc.

RERUM ET VERBORUM.

	Fol.	Quest.
Medicamenta alterantia quid & quot?	627	I
stricte		
alia.	628	
frigida, calida, humida, sicca.		
aperientia quid & cujus usus.	634	4
evacuante quæ & quotuplicia.	638	I
purgantia quæ, eorumque differentia.	639	3
qualiter operentur.	644	6
non o- perantur per magnetis- mum.	Ibid.	6
alio tē- pore data cur magis ciant vomitus?	643	4
plura uno		
contenta titulo.	717	R.2.
composita a-		
lia officinalia alia magistra- lia.	718	3
interna		
secundum alphabetum.		
à 721. usq; 807		
externa		
Rrr 2		se-

secundum alphabetum.

à 807 usque ad finem.

Medicamenta specifica stricte non dantur.

671

eorumque operandi modus.

672

Medicamentorum diversorum doses secundum alphabetum.

697

lenientium doses.

689

præparantium doses.

Ibid.

purgantium doses.

691

sudoriferorum & uriniferorum.

696

vomitantium doses.

695

Medici Neoterici non respiciunt Antiquorum qualitates elementorum primas, secundas nec tertias &c.

38

secundum fundamenta sua qualiter differant.

4560

Medicis quæ observandæ regulæ generaliores.

554

Medicus in morbis habet at-

ten-

tendendæ regulæ genera-
liores.

554

medicus in morbis habet at-
tendenda morbi tempora.

443

16

Judiciosus melior est
eo qui memoria sine judi-
cio præditus est.

563

1

quid agendum ha-
beat in accessu ad patien-
tem.

Ibid.

3

Medicina an detur?

1

1

ejus nomen à me-
dendo.

2

2

ejus origo divina.

Ibid.

3

prima fuit chyru-
gia & diætetica.

Ibid.

4

objectum ejus cor-
pus humanum vivens.

3

5

ejus finis quis, &
quotuplex?

3. 4.

6. 7.

ejus sectæ octo re-
feruntur primariæ.

4

8

ejus descriptio.

7

11

duplex speculativa
& practica.

9

17

ejus partes quinque
quarum physiologia, pa-
thologia & semeiotica
speculativæ, hygieine ve-

ro & Therapeutica practica sunt.	9	18
Medicinæ ministræ, Pharmacia, chyrurgia & culinaria.	10	30
Medulla spinalis quid & ejus usus.	130	12
Melanagoga quid ? stricte non dantur.	644.673	55
Melancholici qui? eorumque signa.	71	1
Melancholia non fertur in stomachum per vas breve.	174	20
quid secundum		
Antiquos.	165	1.n.4
Modernos.	170	8.&15
Melle non sunt cibi multum condiendi.	376	10.R.2
Membrana quid? & quis ejus usus?	105	3.n.3.
Membrum virile sive mentula quid? ejus morbi.	158	R.7
Memoria quid?	289	
Mensa quando cibo & quando potu claudenda?	378	2
Menses moventia medicamenta.	678	n.13.
Menstruans purgari non debet.	653	16
Menstruanti vena secari potest.	612	20
		Men-

	Fol.	Quest.
Menstruus sanguis quid ? fluit ab anno 14. ad 48.	253	11
Menstrui sanguinis fluxus causatur à fermentatione.	254	12
Menstrui stomachalis vis.	213	4
Meninges quid ?	121	n.4.
Merenda quibus conveniat ?	370	10
Methodus medendi quid , in quo consistat & quid con- sideret.	562	1
alia or- dinaria alia extraordina- ria.	563	1
Miasma in peste bruta infici- ens cur non inficiat etiam homines.	484	8
Misericordia quid ? & quo- modo in homine produca- tur.	394	2
Mixtio elementorum juxta Peripateticos.	63	1
Moder- nos philosophos.	Ibid.	2
qualitatibus peripa- teticorum solis non perfici- tur.	64	3
ut rite fiat quæ requi- rantur.	Ibid.	4
elementorum quotu- pliciter fiat.	65	5

Rrr 4

Mix-

Mixtura anti hysterica.	771. 772	
anticolica, anodyna,		
& diuretica.	773	
cephalica.	771	
stomachica in alvi flu-		
xu.	772	
Modus quid? & quotuplex.	28	22
Modi sive affectiones qualia		
efficient corpora?	29	23
Mœror quomodo produca-		
tur & in quantum obsit.	392	4. n. 2.
Metus quomodo produca-		
tur.	393	2
Monstrorum generatio.	258	5
Monticulus veneris.	159	19. n. 3
Morbus quid & quomodo ab		
Antiquis consideretur?	413	1
qualiter à Modernis.	414	2
communis quid? &		
hic quando unitas solvitur		
vel mediante vulnere, ul-		
cere, fractura, ruptura,		
contusione vel carie.	418. 428	12. n. 3
Similaris seu Intem-		
periei quid? & hic cum vel		
finè materia, simplex &		
compositus.	417. 424	2. 7.
organicus quid? &		
hic conformationis, ma-		

Fol. Quest.

gnitudinis numeri vel lo- cationis vitiata.	418.425	10.n.3
Morbi fientes stricte non dan- tur.	419	4
acuti signa.	528	1
brevis signa.	527	4
Longi sive chronici signa.	526	3
benigni signa.	529	3
maligni signa.	528	2
magni signa.	525	1
lethales non habent declinationem.	440	11
differentiæ acciden- tales multiplices.	431	1
omnes ex urina di- gnosci non possunt.	544	10
Morborum subjectū est cor- pus vivens.	416	3
tempora univer- salia quæ?	439	R. 2
particu- laria quæ?	440	n. 1.
tam di- versa à qua causa.	441	12
temporum signa.	529	4
causæ internæ sex- tuplices.	460.462	1. & 2.
organicorum spe- cies explanantur.	486	1
Rrr s		Mor-

	Fol.	Quæst.
Morborum intemperiei.	479	
unitatis solutæ.	490	1. & 2.
Morbos qualiter causent spi- ritus.	462	
Morbosæ sunt etiam partes contentæ corporis non tantum continentes.	422	
Morsuli varii.	774	
Morsuli cephalici & cordia- les.	776	
confortantes.	Ibid.	
contemperantes a- crimoniam sanguinis.	775	
purgantes in cacochy- mia biliosa.	774	
pituito- sa & serosa.	775	
melan- cholica.	Ibid.	
in Vermibus.		
Motus quid & ejus species.	41	40
somniambulatorum est voluntarius.	300	3
ut res non naturalis quid? & quis bonus.	383	1
salubritas.	384	2
nimius nocet.	385	4
& quies ut morbo- rum causæ.	456	4
		Mal-

Mulsa, hydromel & sydra raro commendanda pro potu.	378	2
Musculus sive lacertus quid & ejus usus?	110	n. 14
Musculorum abdominis paria quinque.	144	16

N

Narcotica medicamenta.	682	n. 26.
Nasalia medicamenta , differentia & usus.	667	38
Nasi descriptio & ejus morborum.	136	R. 3
Natura quid ?	44	41
Naturæ instinctus quid ?	45	42
Nervus quid ? quotuplex & ejus usus.	109	n. 11.
Nervorum paria quot ?	127	n. 13.
Nephritica medicamenta.	678	n. 12.
Noctu melior quam interdiu fit, chylicatio.	367	3
Nodulus in Hydrope expertissimus.	766	
Numeri acuti vel imminuti causæ.	488	4
Nutritio & auctio quid secundum Antiquos.	201	1
Modernos.	202	2
		Nu-

Nutritio ejus materia & causa efficiens.	201.207	11.13.
differt ab auctione.	203	3
alia vera alia notha.	203.206	3. & 9.
ejus subjectum.	207	12
Nutritionis requisita.	210	19
excrementa.	209	18
& formationis foetuum materia.	261	1
quod instrumentum.	262	R.2.
causa efficiens juxta Antiquos.	262	
Modernos.	Ibid.	2. & 3.
Nutrimendum foetui per quas vias adferatur.	263	4

O

Oculorum descriptio & morbi.	132	13
[inflammationē discutiens aqua.	815	
Oculos confortans & visum acuens aqua.	Ibid.	
Occultæ qualitates quid? plura vide v. qualitas.	67	15
Occultorum vulgo morborum causæ quæ?	482	5

	Fol.	Quest.
Odium quid ? & quomodo producatur ?	393	4. n. 6.
Odontica medicamenta.	675	
Officium Medici ?	5	10
Officina seminis ?	247	4
Olfactus quid ?	283	1
Omentum quid ?	148	R. 3
Omnia ex ovo generantur.	249	9
Operatio medicamentorum specificorum.	672	2
Operationes chyrurgicæ quæ & quot ?	695	2
Ophtalmica medicamenta.	674	4. n. 2.
Opii vires & requisita ad de- bitum ejus usum.	588	8
Opinio Modernorum ratio- ne qualitatum primarum secundarum, tertiarum & occultarum.	67	14. 15.
Organa sensuum externo- rum quæ ?	134	13
Organici morbi qui.	418. 425	10. n. 2
Organicorum morborum causæ.	486	1
Orientalis & septentrionalis plaga, indeque venientes venti saluberrimi.	360	7
Os quid & quis ejus usus ?	106	n. 6.
Ossa cujus temperamenti.	76	8
		Ossium

	Fol.	Quest.
Offium capitis descriptio a-		
natomica.	111	4
trunci & eorum divi-		
sio.	112	2
artuum.	114	n. 13. 14. 15.
morbi.	115	innota
Osteologia quid?	111	4
Ottica medicamenta.	674	4. n. 3
P.		
PAncreas quid?	149	R. 7.
Pandemius morbus quid?	437	n. 2.
Panis cibus optimus.	376	11
ejus repletio non est		
pessima.	377	12
Purastatae quid?	157	R. 3.
Paregorica medicamenta.	681	25
Paroxismus quid?	441	13
Pars solida quid?	95	1
nulla in formatione est		
prior altera nisi perfectio-		
ne.	102	Q. ult.
Partes contiguae & continuae		
quid?	91	3
continentes, conten-		
tae & impetum facientes.	Ibid.	n. 2.
sanguineae & sperma-		
ticae cuius temperamenti.	76	8
		Par-

	Fol.	Quæst.
artes corporis differunt per formas particulares.	95	7
similares & dissimila- res quid.	96	3
spermaticæ & san- guineæ quid?	97	5
organicæ & non or- ganicæ quid?	99	7
Principes, præstantes & ignobiles quæ.	Ibid.	10
primæ seu animales, mediæ seu vitales & infi- mæ regionis seu natura- les.	101	14
solidæ vivunt non ta- men omnes.	102	15. 16.
capitis externæ.	132	13
generationis in ma- re.	155	18
in fœ- mina.	159	19
in utero imprægnato conspicibiles.	162	20
solidæ absumentur tantum apparenter.	203. 204	4. & 6.
medicinæ quinque primariæ & tres ministræ.	9	18
Particulæ elementares exclu- duntur è numero partium.	94	n. 2. Par-

	Fol.	Quest.
Physiologia quid?	11	I
Alia mater quid?	121	9. n. 4.
Pili quid? & quis eorum usus.	106	n. 7.
Ululae quando dandae.	782	
anodynæ in tussi feri-		
na.	Ibid.	
catholicæ seu panchi-		
magogæ purgantes.	781	
emeticae.	Ibid.	
partum difficilem, se-		
cundinas retentas & fœ-		
tum mortuum pellentes.	Ibid.	
præservantes à calcu-		
lo.	780	
purgantes bilem.	779	
pituitam &		
serum.	780	
melancho-		
liam.	Ibid.	
resolventes in asth-		
mate.	779	
salivantes.	782	
Pinguedo quid? & an calida?	76. 120	8. n. 3.
Pituitosi vide phlegmatici.		
Pituita quid juxta Anti-		
quos.	165. 168	n. 3.
Modcr-		
nos.	170. 172	6. 15.
Placenta utero quid?	204	6
	888	plena

Plempii distinctio in temperamento ad pondus.	72	
Plethora quid? & ea quæ ad vires vel vasa.	460.466	1. R. 2.
ut antiqui volunt		& 5.
non datur.	466	6
neque datur ad vasa.		
sa.	Ibid.	7
neque ad vires.	467	8
ad vires & ad vasa		
plerumque est tantum apparenter talis.	468	9
cacochymica non implicat.	470	10
Plethoræ signa.	518	4
Pleura quid?	144	R. 9.
Pneumonica medicamenta.	675	n. 6.
Pondera medicamentorum qualiter scribantur.	686	1
Potentia animæ quæ.	196	6
non sunt realiter distinctæ ab anima.	197	9
Potio alterans & præparans melancholiam.	786	
confortans pro acute ægrotante.	787	
in febre maligna.	788	
purgans bilem.	748	
melancholiam.	785	

Potio purgans pituitam & sc-		
rum.	748	
resolvens in pleuritide.	786	
Potus ut res non naturalis		
quid ? ejus differentia &		
quinam optimus ?	377	I
glacialis nostro sub		
clymate & consequenter		
versus septentrionem ha-		
bitantibus nocivus sicut &		
serotinus.	379	5
& cibus qualiter mor-		
bos excitent.	456	3
in bibulis per quas vias		
tam cito transeat ad vesi-		
cam.	547	14
Potus excessus non est tam		
nocivus ac cibi	370.378	11.&3
Pregnanti vena secari po-		
test.	612	20
Præparantia purgantibus præ-		
mittere consultum est.	654	13
Præparatio materiae quid ?	Ibid.	17
Præparantium medicamen-		
torum dosis.	689	2
Præputium quid ?	158	R7.n.4
Pretiosa medicamenta non		
præstant effectum melio-		
rem simplicioribus.	683	7

	Fol.	Quest.
Primarius V. S. scopus & u- sus.	609	14
Principia corporis humani quæ & quotuplicia.	13	
alia essentialia alia integralia.	Ibid.	
juxta modernos. 16.21.24	4.12.11	
chymicorum quæ? & an vere sint principia.	17	
quomodo differ- rant ab Elementis.	Ibid.	
Prophylactica diæta est quæ morbos futuros avertit.	343	
Provincia paludosa insana.	356	
Ptarmica quid? differentia & usus.	567	
Pudendum muliebri quid?	159	
Pudor quid & quomodo pro- ducatur?	394	n. l.
Puerperæ vena secari potest.	612	20
Puerpera non est purganda.	653	16
Pugillus quid?	688	
Pulmo quid? ejus usus & morbi.	139	15
Pulmones cujus tempera- menti.	70	
Pulsus Medicis antiquis ut si- gnum quid? quæ ejus causæ & quis finis.	530	Pul-

Pulsus Modernis quid?	531	2
temperamentorum,		
ætatum, sexus, animi pa-		
thematum, temporum		
&c.	534	5
ut bene distinguatur		
requisita quædam.	535	8
certius vitæ vel mor-		
tis signum quam urina.	545	11
pulsuum differentia tot ut		
antiqui assignârunt inuti-		
les.	531	3
in praxi ob-		
servabiliore.	532	4
causæ.	535	6
pulvinar ventriculi est omen-		
tum.	148	R. 3.
pulvis alexipharmacus fixus.	794	
antihysterico - melan-		
cholicus.	789	
antihypochondriacus.	Ibid.	
catholicus Michaëlis.	791	
dentifricius, dentes de-		
albans.	817	
digestivus.	789.790	
emeticus.	795	
emetico-purgans.	793	
epilepticus.	795	
febrifugus.	793	

pulvis laxativus vegetabilis Rolfinckii.	791	
in melancholia & bile.	Ibid.	
præparans.	794	
purgans bilem.	790.792	
lympham & bilem.	790	
resolvens.	793	
purgantia quid? eorum differ- rentia & usus.	639	3
an ex sanguine e- vacuent noxia.	640	incid.
electiva non dan- tur.	644	5
qualiter operen- tur.	Ibid.	6
non operantur per magnetismum.	Ibid.	
purgatio an arbitraria, V. S.		
ut præcedat necesse non est.	613	22
in plethora substi- tui potest V. S.	651	10
purgationis indicans & regi- men.	645	7
cautelæ, ante, in & post purgationem ob- servandæ.	656	20 pur-

purgante sumpto quod in alia forma quam pilulis vel bolo exhibetur, desuper dormire non licet. 650 8

purgans cibo miscere non licet. 652 12

purgare in principio acutorum non expedit. 653 14

purgantia fortia sunt maligna. 655 19

vomitória & diaphoretica possunt simul misceri. 667 36

purgantium medicamento- rum dosis. 691 4

pyrotica medicamenta. 682 28

Q.

Quadragesimale Jejunium & abstinencia à carnibus quibus, & quibus ex causis Medicus dispensare possit? 374 6

Qualitas secundum Modernos philosophos quid? 35 37

Qualitates elementorum unde juxta Peripateticos. 18 8

Modernos. 34 36

SSf 4

Qua-

	Fol.	Quest.
Qualitates modales quæ.	67	14
occultæ quæ.	Ibid.	15
Qualitatis proprietates.	65	7
Qualitatum occultatum ef- fectus unde.	67	16
Quantitatem detrahendi san- guinis monstrat morbus.	608	12
Quies quid? & quænam bo- na.	385	5
nimia nocet ut nimius motus.	Ibid.	4
& motus quomodo profint vel obsint.	456	4
Quod sapit nutrit.	225	18
Quot sectæ & quæ opiniones circa qualitates.	37	37

R.

R atiocinatio quid?	290	1
Radices cæci inservien- tes.	372	2. R. 3.
Radices s. aperientes.	717	R. 2
Ravium ex cerevisia noxius quam ex Vino.	382	17
Receptaculum chyli quod?	149	R. 5
Recidiva quid?	442	R. 4
Rectum intestinum quod	148	17
Regio quid? & quotuplex?	354	R. 8.
		R.

Regulæ vero Medico toto vitæ curriculo probe ob- servandæ.	554	
operationes chyru- gicas dirigentes.	599	4
Remedia chyurgica quæ, & ubi conveniant?	599	5
sine necessitate nun- quam sint fortia.	578	Incid.
universalia ad om- nes morbos curandos nul- la dantur.	624	2
Remediorum farrago merito contrahenda.	682	5
materia inveni- tur, ratione, experientia & analogismo.	586	1
debita applica- tio, quæ requirat.	578	3
Remedium & materia reme- di differunt.	577	2
Reminiscentia quid?	289	1
Renes quid? quis usus & co- rum morbi.	152	R. 12
succenturiati quid?	153	R. 13
Repellentia medicamenta.	680	n. 21.
Requisita ad conceptionem. ad pulsum differē- tias bene distinguendas.	258	6
	538	8
Scf s		Re

	Fol.	Quæ
Requisita ad formulas componendas.	719	4. &
ad debitum medicamentorum usum.	624	
ante & post V. S. observanda.	612	2
Res naturales quid & quot?	11	
eorumque scientia Medico summe necessaria.	12	
non naturales unde ita dictæ.	349	
quid? & quot?	350	
Res non necessariae sunt res fortuito obvenientes & quot.	395	1. & 3.
Res præternaturales quid & quæ?	411	2
Resolutio sanguinis quid?	237	9
Retinenda & excernenda ut res non naturales quid? & quomodo sanitati prosint vel obsint?	389	1
Rigor à pastu unde?	225	17
Ros humorum secundariorum nutritivorum secundus.	166	1. R. 3.
Ros solii, spiritus vini, & aquæ		vita

vita^e abusus , qui ta-
men communissimus, pes-
simus.

381

10

otula^e confortantes.

798

contemperantes acri-

moniam sanguinis.

799

in ingluvie puero-

rum.

798

expectorantes.

799

præservantes in ma-

lignis.

Ibid.

S.

Saccus lacteus idem quod
cysterna chyli.

149

R. 5

Sacharo cibi non multum
condiendi ob occultum
acidum.

375

10. R. 1

Schlaßtrunc^{us} summe noci-
vus.

379

5

Sal quid & quotuplex?

32

30

Salium alcalinorum virtus.

33

33

acidorum virtus.

34

34

Saliva quid & quis ejus usus.

215

3

Salivatio quid? differentia &
finis.

662

28. 29.

Salivationis instituendæ mo-
dus.

663

31

Sa-

Salivationis imminentis si-
gna. 4

663

Sanguis quid? nec hic nec alii
humores in Epate gene-
rantur.

169. 235

non vivit, uti nec alii
humores.

175. 237 23. 10

menstruus quid? fluit
ab anno 14. ad 48. etiam
50.

253

vena emissus quan-
do, & quid de ipso judican-
dum?

614

copiose emissus sub
clymate nostro & septem-
trionali valde nocet.

608

Sanguinis menstrui fluxus
causatur à fermentatione.

254

quantum mitten-
dum monstrat morbus.

608

Sanguinem sistentia medica-
menta.

682 n. 27

Sanguinei qui? eorumque si-
gna.

71

Sanguisugæ seu hirudines
quid? quibus partibus ap-
plicentur & in quem fi-
nem.

615

Sanguificatio seu hæmatho-

sis

	Fol.	Quest.
sis juxta Antiquos.	233	I
Sanguificatio ejus finis & u- sus.	236	6
ejus excremen- ta.	238	14
juxta moder- nos.	234	2
non fit per effe- vescentiam aut fermenta- tionem.	235	5
ratione vario- rum, variat diversimo- de.	238	II
Sanitas secundum Antiquos describitur.	88	I
Neotericos.	Ibid.	2
ejus objectum & cau- sa.	90	6
in genere qualiter conservanda.	406	I
in foetu adhuc in ute- ro qualiter conservanda.	Ibid.	2
qualiter in infantia.	407	3
in adolescen- tia & pubertate.	Ibid.	4
in Juventute, virilitate & senio.	408	5
Sanitatis signa.	90	8
Sanitatis capaces, sunt strictè		

tantum partes solidæ.	94	
Skeleton quid?	111	
Scitu necessariae observatio- nes circa caput.	124	
Scrotum quid?	156	R.
Scrupulus quid?	687	
Sectæ Medicinæ.	4	S.
præstantissi- ma est mixta.	5	9
variæ, circa assignatio- nem causarum universa- lium morborum.	459	
Secundinas pellentia.	678	n. 13.
Selectus venarum non est at- tendendus.	604	S.
Semen, adeps & pinguedo veræ sunt partes integran- tes.	94	S.
juxta Antiquos.	249	I.
Modernos.	246	2
incipit generari à pubertate.	247	3
ejus officina sunt testes.	247	4
foemineum quid?	248	7
non est, liquor ille, in congressu per genitalia mulierum excretus.	248	S.
augentia medica- menta.	679	n. 15 Se.

RERUM ET VERBORUM.

	Fol.	Quest.
semina plantarum sub forma sua viali vivunt.	253	10
s. frigida majora & minora item	717	R. 2
s. calida majora & minora.	717	
quæ esui bona.	372	2. R. 1.
semilogia quid ? & quid doceat ?	505	1
sensus communis quid ? errare possunt quoad objectum.	289	1
	288	8
Sentimentum Auctoris de principiis Carthesii.	52	49
Separatio chyli à fœcibus non fit per effervescentiam bi- lis & succi pancreatici.	220	7
Septentrionalis & orientalis plaga, indeque venientes venti saluberrimi.	360	7
Serum quid ?	165	1. ad f.
Seri separatio in renibus qua- liter fiat.	153	R. 12.
Setaceum quid, ubi, & in quem finem sit adhiben- dum ?	618	29
quibus nocent.		
Sexus quid ?	77	10
Signa conceptionis incerta.	259	7
		Signa

	Fol.	Quest.
Signa caelestia duodecim.	355	Incip.
convenientis & suffi-		
cientis ciborum quantita-		
tis.	369	3. R.
corporis sani.	511	
temperamentorum.	512	
corporis acri.	517	
spirituum morbofo-		
rum.	Ibid.	
humorum vitiofo-		
rum.	Ibid.	
plethoræ.	518	
cacochymia.	Ibid.	
flatulen-		
tæ.	520	
partis affectæ in ge-		
nere.	Ibid.	
in spe-		
cie.	522	
speciei morbi.	524	
morbi magni.	525	
chronici.	526	
brevis.	527	
acuti.	528	
maligni.	Ibid.	
benigni.	529	
temporum morbo-		
rum.	Ibid.	
expulsi defumpta.	530	

	Fol.	Quest.
signa ex urina desumpta.	537	1
salutis vel mortis.	548	1
futura Criseos.	549	2
faciei Hippocraticæ.	550	3
signaturæ medicæ quales.	712	2
signum medicis quid in genere,	506	1
triplex salubre, insalubre, & neutrum.	507	2
aliud diagnosticum, prægnosticum & anamnesticum seu commemorativum.	507	2
signorum fontes tres, essentia, causa & effectus.	509	3
similia similibus conservantur, contraria contrariis curantur, qualiter id sit intelligendum.	566	
Simplicia, si eorum recta cognitio habeatur præferenda compositis.	683	6
Sitis quid?	212	3
eam sublevantia.	684	8
per glandem rotatum in ore levatur.	213	6
Situatio foetus in utero.	163.265	21. & 8
Solutæ unitatis causæ. vid. morbus solutæ.	490	1. & 2.

Somnus quid? & quomodo prosit vel obfit.	386.457	
Somnus causas quas agno- scat.	387	
post venæ sectio- nem aliquot horis effluxis concedi potest.	613	22. R
Somnum conciliantia medi- camenta.	682	n. 2
Specifica medicamenta stri- cte non dantur.	671	
quæ? eorumque operandi mo- dus.	672	
Spes ut animi pathema quid?	393	
Sphincter quid?	154	1
Spinalis medulla quid? & quis ejus usus.	130	12
Spiritus Antiquis quid?	177	2
quotuplex.	Ibid.	R. 2
Secundum Antiquos vivunt.	Ibid.	R. 3
Modernis quid & quotuplex.	179	4
dantur & probatur.	176	1
insitus datur, indistin- ctus à calido innato.	180	4
vivit.	181	6
influens à partibus datur.	Ibid.	7 Spi-

	Fol.	Quest.
Spiritus vitalis & animalis quid?	182	R. 2
Naturalis in hepa- te generatus non datur.	Ibid.	3
vitalis causa effici- ens quæ?	184	12
materia ejus.	Ibid.	13
vitalis & animalis distinguuntur.	186	16
animalis materia.	Ibid.	17
animales generan- tur in cortice cerebri, per- ficiuntur in substantia me- dullari.	123	Quæri solet.
qualiter morbos causent.	462	3
vini, rossolii & a- quæ vitæ abusus pessimus.	381	10
Spirituū morbosorum signa.	317	2
Spiritualisatio Antiquis quid? ejus materia & instrumen- tum.	240	1
Modernis quid?	Ibid.	2
Splen vide lien.		
Splenetica medicamenta.	678	n. 10.
Sporadici morbi qui?	437	n. 3.
Status neuter non datur stri- cte.	9	16
corporis naturalis tri- plex.	24	21. inf.
Ttt 2		Sta-

INDEX

	Fol.	Quest.
Status compositionis quid?	24	22
constitutionis quid?	30	24
resolutionis quid?	40	39
Sternutatoria medicamenta quid? differentia & usus.	667	38
Stomachus quid? & ejus mor- bi.	145	17
Stomachica medicamenta.	677	n. 8.
Stuppen Jahr annus clyma- cticus nihil significat.	357	4
Stupefacientia medicamenta	682	n. 26.
Subjectum morborum est corpus humanum vivens.	416	4
Succus nutritius post annos accretionis absumitur, non vero partes solidæ.	204	5
Sudatio quid & quibus con- veniat?	659	23
Sudorifera quid? eorum diffe- rentia & usus.	656. 676	31. n. 7
dum exhibentur largior potus concedi potest.	658	22
promiscue nō sunt usurpanda.	659	24
eorum dosis.	696	6
Superfoetatio & gemellatio quomodo fiat.	257	4
Suppositorium forte.	836	
contra ascarides.	837	

RERUM ET VERBORUM.

	Fol.	Quest.
Suppurantia medicamenta.	681	n. 29.
Suturæ in calvaria quot earumque usus.	111	4. R. 2.
Sydra non est pro potu ord. concedenda.	382	14
Symptoma quid & quæ ejus causæ?	495. 497	1. 2.
actionis læsæ quid & quotuplex.	499	3
excernendorum & retinendorum quid & quotuplex.	500	5
qualitatis mutatæ quid & quotuplex?	502. 503	7. 9.
potest producere aliud symptoma.	503	8
Synchondrosis quid?	115	4. R. 3.
Syneurosis quid?	Ibid.	
Synimensis quid?	Ibid.	
Symphisis quid?	Ibid.	
Sy sarcasis quid?	Ibid.	
Synteretica diæta est, quæ præsentem sanitatem tuetur.	344	1.
Synthesis quid & quæ ad eam reducantur.	582. 596	n. 1.

T.

Tactus quid?

28

1

Ttt 3

Tem

INDEX

	Fol.	Quest
temperamentum in genere quid? & quotuplex.	69.70.	
ad Justitiam & ad pondus quid? &c.	70	1.1.
varie divisum usque ad folium.	77	10
signa.	§ 12. § 29	44.
Temperamenta astrologo- rum quæ?	74	2
Tempora morborum alia particularia alia universa- lia, & quibus morbis con- veniant.	439. 440. 490. 491. 492.	10. 3. & 4.
tam varia unde?	253	quæres
Tempus venæ sectionis.	609	15
Tendines temperamenti sicci & frigidi.	76	8. R. 2.
Tentigo quid?	159	19. R.
Tenuis & attenuans victus differunt.	590	1. n. 4.
Testes quid in mare & mulie- re.	155. 161	18. R. 2. & R. 5.
Therapeutica quid? Genera- lis alia, alia specialis.	559	1
Thermæ quid & quot eorum species.	399	6
Thermæ artificiales quomo- do parentur.	401	11 Ther-

Thermarum calor actualis est ab effervescentia salium.	400	7
perit deficiente ef- fervescentia.	400	8
usu, contingunt magni errores.	400	9
usus internus raro concedendus.	401	10
Thoracica medicamenta.	675	n. 6.
Thoracis integumentorum descriptio.	137	14
Thymus quid?	141	R. 4
Timor animi pathema, quid?	393	2
Tituli certi, plura medica- menta continentes.	717	R. 2
Tophi, calli aliæque excre- scentiæ non sunt partes.	94	s. n. 3.
Trachea, ejus descriptio usus & divisio.	139	15. R. 2
Traumatici seu vulneraria medicamenta.	681	n. 22.
Tristitia qualiter obsit.	392	4
Trochisci præservantes.	805	
in foetore oris.	805	
pectorales in tussi.	806	
Tubæ uterinæ seu Fallopianæ quid?	160	R. 4
Turgescentia succorum quid & qualiter medicanda.	651. 654	9. 18
Ttt 4		Va.

U

	Fol.	Quæ
Vagina uteri quid?	159	1.9.
Valetudo quid?	8	1.
Varietas ciborum sub eodem pastu est nociva.	367	4.
Vasa spermatica, præparantia quid?	155	18. R. 1.
deferentia quid?	157	R. 4.
lymphatica quid?	105. 231	n. 11. 21.
lactea quid, eorumque usus.	225	20.
primi, secundi & terti generis quid?	226	20.
Ubera seu mammae quid?	138	R. 2.
Venarum descriptio & usus.	104	n. 9.
Venæ sectio quid & quotu- plex?	600	7.
quæ secuntur.	601	R. 3.
Venæ Sectio revulsoria quid?	600	R. 2.
evacuatoria & derivatoria quid.	Ibid.	
in febribus con- tinuis necessaria non est.	610	16.
in morborum acutorum statu non est nociva, sed parcior est se- curior.	611	19. Vc.

Fol. Quæst.

U	Venæ Sectio prima ut vulgi est opinio non liberat à morte.	615	24
	Venæ Sectionis author equ ^s marinus.	602	in fine
odem	indicantia & coindicantia.	605	10
rami	scopus	604	14
	tempus.	609	15
quid	Venæ Sectioni ut præmitta- tur purgatio opus non est.	613	22
ica	in plethora		
1845	tuto substituitur purgatio.	651	9
que	Venarum delectus in uno co- demque membro minime adhibendus.	604	8
&	Venena dari possunt quæ post longius tempus inte- rimant, non tamen certo tempore.	485	9
	Venenum homo iratus per morsum similiter ut ani- mal venenatum commu- nicat.	483	6. R. 2.
	Ventriculus quid, ejus usus & morbi.	145	17. 4.
	non est pars prin- ceps.	101	12
	Ventris primi, secundi & ter- tii descriptio.	116	6

	Fol.	Quest.
Ventre medii integumentorum descriptio.	137	14
infimi.	144	16
Ventriculi & intestinorum maxima ratio habenda in sanitatem conservanda.	370	12
Ventus quid & quotuplex.	352	2. n. 4.
Vermes quid? unde, & quot eorum species.	477	22
necans bolus.	729	
Vertebre quid & quot?	112	n. 2.
Verrucæ non sunt partes.	94	5. n. 3.
Vesicatorium quid? cuius usus & finis & ubi applicandum.	619	30
Vesiculæ felle descriptio ejusque usus.	151	R. 9
Vesica quid? ejus usus & morbi.	154	R. 15
Vesiculæ seminales quid?	157	R. 5
atrabilariæ quid.	153	R. 15
Via per quam nutrimentum foetui in utero existenti adfertur.	263	4
Victus ratio exacta quid requirat.	364	n. 2. 3. 4.
qualiter considerandus	590	4
tenuis & attenuans differunt.	Ibid.	3
vel crassus quandoam adhibendus.	590	Incid. Vi.

	Fol.	Quest.
Vigiliae & somnus quomodo profint vel obsint.	388. & 457	4.5.
Vigilias compescencia medi- camenta.	684	8
Vini crapula sive ebrietas mi- nus nocet quam ex cerevi- sia.	382	17
Vinum quodnam optimum. ejus spiritus, abusus pessimus.	380	9
alit, minus tamen ce- revisia.	381	10
Vir & foemina qualiter con- currant juxta Antiquos ad generationem.	382	15. 17.
qualiter juxta Mo- dernos.	243.	1
Virga virilis vide penis. muliebris vide clitoris.	244.	2.
Viscera capitis & eorum usus?	122	10
Viscerum medii ventris de- scriptio & morbi.	144.	15. R 9.
infimi ventris.	Ibid.	16
Viscus nullum sanguinem vel spiritus generat.	241	3
Visus quid.	283	8
Visum acuens & confortans aqua.	815	
Vitium liquorum in quali		

INDEX

	Fol.	Quest.
non requirit venæ sectionem.	611	
Uncia quid?	687	
Unitatis solitæ morbi quid?	418.428	3.12
Unguentum maculas oculorum auferens.	816	
Voluptas quomodo profit vel obfit.	312	
Vomitio quid, ejus indicatio.	645	7
Vomitoria quid? quotuplicia & quibus conveniant?	665	34
diaphoretica & purgantia possunt simul misceri.	667	36
Vomitorio exhibito quid ante, in & post observandum.	666	35
Vomitoriorum dosis.	695	
Vomitum sistentia medicamenta.	684	8
Urentia medicamenta.	682	n.28.
Ureteres quid?	154	R.14
Urina quid.	239	n.3.
quid ejus efficiens, materia & finis.	537.538	1.2.
sanorum qualis.	539	3
præternaturalis qualis vi consistentiæ.	540	4
vi coloris.	541	5
		Uri.

Urina vi odoris & saporis.	543	6
vi quantitatis.	543	7
vi contentorum.	544	8
bruti qualiter distinguenda ab urina hominis.	544	9
non est tam fidum signum mortis vel vitæ ut pulsus.	545	11
ut bene inspicere possit quæ requirantur ?	Ibid.	12
in malignis sæpe sanorum similis & unde hoc.	547	13
Urinatio seu diuresis quid, & quibus prodest ?	661	26
Urinifera seu diuretica quid ? horum differentia & finis.	659	25
Uriniferorum medicamentorum dosis.	696	6
Uterus quid, sive matrix, ejus descriptio & morbi.	160	R. 3.
Vulneraria medicamenta.	681	n. 22.
Vulva sive pudendum muliebre.	159	19

W.

Wikleffii reprobata sententia per concilium

con-

Constantinense, docentis,
accidentia panis in Eucha-
ristia non manere sine sub-
jecto.

20 11. K

X

X Yphois quid ?

113

Z

Z Irbus idem quod omen-
tum.

148 R. 3.

Zodiacus quid ?

355 Incid.

Zonæ quid & quot ?

354 Incid.

F I N I S.

ERRATA.

l. i. Quest. 16. lineâ 2. cura, lege curam. f. 5. q. 5. lin. 1.
 nissum est hæc qualitates. q. 7. lin. 5. purant, l. putant. f. 6. q. 7.
 III. aqua, lege aquæ. f. 11. q. 6. lin. 6. pinguendo, l. pin-
 edo. f. 12. q. 3. lin. 1. quotuplex, lege est. f. 14. q. 6. lin. 2.
 e. l. istæ. f. 15. q. 1. lin. 9. instaturatum, leg. instauratum.
 7. q. 9. lin. 2. epare, l. epate. f. 19. q. 3. lin. 36. adnatum
 us, l. adnatam: usus. lin. 44. quatruplici, l. quadruplici.
 11. q. 4. lin. 6. laminib⁹, l. laminis. f. 23. q. 4. lin. 59. & 75 octa-
 l. octo. quarta, l. quatuor. f. 24. lin. 90. septima, l. septē.
 ninta, l. quinque. f. 25. q. 6. lin. 17. tandum, lege tandem.
 19. medias, l. media. f. 26. q. 6. lin. ult. perindum, lege
 arindum. f. 27. q. 8. l. 11. & cale, l. ut cale: q. 9. lin. 6. me-
 ingens, lege meninges. lin. 13. hujus, l. finus. lin. 17. illa,
 illa. f. 28. q. 10. lin. ult. abeundas, l. obeundas. f. 30. q. 11.
 n. 42. & l. ut. lin. 43. ortum, l. ortus. lin. 52. duorum in
 ne, l. duarum in fine. f. 32. q. 12. lin. 26. quæ, lege quàm.
 33. q. 13. lin. 23. lapæ, l. ope horum. f. 34. q. 13. lin. 54.
 dilatentibus, l. dilatantibus. f. 36. q. 15. lin. 26. provisum,
 provisam, lin. 32. trahere, l. tracheæ. f. 37. q. 15. lin. 37.
 anus: l. sang. f. 38. q. 15. lin. 68. duobus, lege duabus.
 n. 73. musculo, l. musculos. lin. 78. comunibus; l. com-
 unibusque. lin. ult. fœciumq; l. fœcumq; f. 39. q. 16. l. 18.
 umbialibus, l. lumbalibus. f. 40. q. 17. lin. 15. menstrum,
 . menstruum. lin. 31. tertia, l. tria. fol. 41. q. 17. lin. 57.
 anus: lege sang: lin: 71. five, lege primam. lin: 72. sanus,
 lege sang: fol: 42. q. 17. lin: 97. sanus, lege sang: lin: 106. co-
 piosus, lege copiosis fol: 43. q. 17. lin: 116. duobus, lege dua-
 bus fol: 45. q. 18. lin: 24 adnatam, lege adnatum fol: 46
 q. 18. lin: 45 urethram, omissum est, hiantibus f. 47. q. 19
 lin: 31 tubus, lege tubas f. 48. q. 19. lin: penult: fofere, lege
 fovere, q. 20. lin: 4. dilata, lege dilatatas, f. 53. q. 10. lin.
 14 &, lege ut, f. 54. q. 16. lin: 2 sanguinis, lege sanguis f. 56
 q. 4. lin: 9 ejusve, omissum est, motus intestinus hebescit,
 calor in peripheria f. 59. q. 12. lin: 3. inipirati, l. inspirati
 lin. 8 fruatur, lege fruantur lin: 10 five, lege finè lin: 11
 comminanda, lege communicanda f. 60. q. 17. lin: 4 2. lege
 R. 2. f. 61. q. 19. lin: 16. fit, lege fit ex lege & f. 62. q.
 20. lin: 2 observantur, lege obversantur, f. 63. q. 2. lin: 17
 cognoscitiva, l. cognoscitivæ. f. 67

f. 67. q. 10. lin: penult: Theologi, lege Theologi: f. 78. q. 4.
lin: ult: communicatis, lege communicati, eod. successiv
omissum est, facta fol. 80. q. 10. lin. 6. partim, ommissum est, ad
vesiculam fellis, partim f. 81. q. 11. lin. 1. unirofa, lege uni
nosa lin: ult: calabilis, lege colabilis f. 8. q. 1. lin: 4. 2. le
ge R. 2. f. 87. q. 3. lin: 7 contractam, lege contracta
lin. 2 genitus, lege genitalis fol. 89. q. 5. lin: 4 langues
lege langueus q. 1. lin: 6 &, lege est lin: 11 natus, lege
notas f. 91. q. 7. lin: 3. restitutionem, lege resolutionem
q. 1. lin: 8 duobus, lege duabus lin: 9. tres, lege tribus q. 2
lin: 5. existant, lege existunt lin: 7 dictis, lege dictus f. 92
q. 4. lin: 4 amnio, ommissum est, hinc urinaria f. 93. q. 6. lin: 11
permente, lege premente q. 7. lin: ult: minis, lege minus
f. 94. q. 3. lin. 9 cujusculum, lege jusculum f. 97. q. 6. lin: 7
fibra, lege fibræ f. 99. q. 3. lin: 6 retica, legeretina f. 100
q. 5. lin: 12 flexibus, lege plexibus f. 102. q. 1. lin: 11 sen
sibilis, lege sensibiles f. 107. q. 7. lin: 2 spontaneæ, lege
spontanea f. 108. q. 8. lin: 6 fibra sola, lege fibræ solæ f. 113
q. 3. lin. 3 dicuntur, lege dicunt q. 4. lin: 7 æggerimè, lege
ægerrimè f. 123. q. 9. lin: 30 spirituosam, lege spirituosum
f. 124. q. 9. lin: 67 unicas, lege uncias f. 133. q. 1. lin: 5 as
sumptam, lege absumptam f. 134. q. 2. lin: 1 ut, lege unde
f. 136. q. 5. lin: 2 ex, lege an lin: 4. consuetudinis, ommissum
est, ex Hip. 2. aph: 50. 2. delectationis lin: 7. societas,
lege facietas f. 137. q. 4. lin: 6 delicatibus, lege delicio
ribus lin: 13 gallinarum, ommissum est, pullorum f. 140.
q. 2. lin: 1 excessus, lege excessu lin: 1. excessu, lege ex
cessus f. 143. q. 1. lin: 5 assumpti, lege absumpti f. 151
q. 1. lin: 8 equæ, lege éque f. 157. q. 2. lin: 6. confirmatio,
lege conformatio in titulo essentialiter, lege essentialibus
f. 159. q. 3. lin: 19 ledentibus, lege lædentibus f. 160. q. 6
lin: 5 est iste, lege & iste f. 166. q. 8. lin: 5 temporis, lege
temporibus f. 168. q. 15. lin: ult: in aliam, ommissum est, ma
gis principem q. 16. lin. 2 solutione, lege solutiones f. 169
q. 17. lin. 6. quidem, lege idem f. 173. q. 1. lin. 16. alicui
quidem, lege alius quidam lin: 20. sola, lege vera solius
lin. 22. vel, lege sed f. 174. q. 2. lin. 2. in situ, lege insitus
q. 3. lin. 2. media, lege inedia f. 175. q. 4. lin. 20. & omni
no, lege, vel omnino non q. 5. lin. 2. massa, lege massæ
f. 176. q. 7. lin. 13. colâ, l. solâ lin. 14. sciemus, l. sciamus
f. 177.

177. q. 9. lin. 4. *terfiva, lege tensiva* f. 178. q. 11. lin. 11
falsa, lege falsa f. 179. q. 12. lin. 5. *fixorum, lege fixarum.*
17. *aeribus, lege acribus* f. 180. q. 14. lin. 3. *propor-*
tionis, lege portionis lin. 8. *nimis, lege omnino* q. 15. lin. 7
coloris, lege coloris f. 182. q. 21. lin. 10. *fillorum, lege fil-*
lorum f. 184. q. 4. lin. 5. *crassis, lege crasis* f. 189. q. 5. lin. 8
lurimis, omissum est, tum externis q. 2. lin. 2. *aucto, lege*
cuto f. 190. q. 3. lin. 20. *aductio, lege adauctio* lin. 22. *sub-*
ungere, lege subjugare f. 194. q. 3. lin. 9. *circa, lege citra*
4. lin. 13. *fit, lege sint* f. 197. q. 2. lin. 17. *indicatoria,*
lege judicatoria q. 3. lin. 4. & , *lege est* f. 199. q. 3. lin. 3.
congruè, lege congruæ q. 5. lin. 10. *regis, lege regio* f. 200
q. 7. lin. 3. *rectis, lege recti* fol. 201. q. 9. lin. 4. *tres, lege*
tria fol. 204. q. 6. lin. 4. *pondiculatis, lege pondiculatio*
fol. 205. q. 1. lin. 32. *fi, lege sic* f. 206. q. 3. lin. 3. *ad, lege ob*
lin. 7. *duobus, lege duabus* f. 208. q. 3. lin. 6. *infestans, lege*
infestant lin. 17. *variant, l. varians* f. 209. in titulo, & q. 1 lin. 1
aucti, lege acuti f. 210. q. 4. lin. 3. *principis, lege principio*
f. 213. q. 1. lin. 3. *aquorum, lege aquosum* f. 214. q. 2. lin. 7
deleatur tandem & lin. 9. *bile, omissum est, tandem &* f. 218
q. 1. lin. 2. *crassis, conformatis, lege crasis, conformatio,*
lin. 5. *auctæ, lege acutæ* f. 219. q. 3. lin. 6. *albi, lege alvi*
f. 220. q. 1. lin. 3. *quæ, lege quo* q. 2. lin. 8. *secundus, lege*
secundò lin. 11. *tertius, lege tertio* f. 222. q. 1. lin. ult.
mitigandæ, lege mitiganda f. 224. q. 3. lin. 19. *acuta, lege*
aucta lin. 20. *præter naturale, lege præternaturaliter* f. 225
q. 3. lin. 8. *lunatæ, lege luxatæ* lin. 10. *diarthresin, lege diar-*
thosin lin. 17. *ape, lege ope* lin. 18. *flexilibus, lege flexi-*
lis &c. extrahuntur. 5. f. 230. q. 3. lin. 5. *apertio, omif-*
sum est, venæ lin. 17. *hæc, lege hac* f. 231. q. 5. lin. 12. *ap-*
pressionem, lege oppressionem f. 233. q. 12. lin. 1. *aucto-*
rum, lege acutorum f. 235. q. 17. lin. 2. *quam, lege quem*
f. 237. q. 22. lin. 10. *auctis, lege acutis* f. 238. q. 1. lin. 8.
succos, omissum est, spiritus &c. q. 2. lin. 7. *contingerunt,*
lege contigerunt fol. 239. q. 2. lin. 15. *refertur, lege refe-*
runtur f. 241. q. 2. lin. 54. *ciassæ, lege classe* q. 3. lin. 9. *pro-*
stantia, lege præstantia f. 243. q. 4. lin. 22. *seu cich. seu,*
lege simp: cich: si: f. 244. q. 4. lin. 42. *zzis, omissum est,*
condit: f. 245. q. 2. lin. 34. *castiæ vel, lege castiæ reci*
f. 246.

f. 246. q. 2. lin. 49. subtilitatem, lege sensibilitatem eod.
 effectus, lege affectus lin: 50. petentis, lege petentes f. 248
 q. 5. lin: ult: crassi, lege crasi f. 249. q. 10. lin: 4. adorata, le-
 ge odorata f. 251. q. 15. lin: panult: arenulorum, lege are-
 nularum f. 252. q. 20. lin. 3. liquorum deleatur lin: ult:
 & aliis, lege ex aliis fol. 253. q. 22. lin: emetria, lege eme-
 tica f. 253. q. 23. lin: 7. feu, lege fim: & f. 255. q. 25. lin.
 13. pist. lege pip. q. 26. lin: 10. &, lege ut f. 256. q. 2. lin.
 3. 12. lege ejusque lin: 10. card. lege cand. f. 258. q. 2.
 lin. 58. enim, lege exin lin. 62. lab, lege lap: lin. 33. neptait,
 lege nephrit. lin. 40. $\oplus$, lege $\ominus$ lin. 44. cholidon, lege
 chelidon. fol. 259. q. 2. lin: 51. carab. lege canab. lin: 57.
 galanus, lege galangæ lin. 60. via, lege omnia lin. 64. sonic,
 lege sanic: lin. 66. coxal, lege coral: lin: 75. sol, lege fol.
 lin: 76. cerb. lege cerv. f. 262. q. 2. lin: 27. tho , lege No.
 lin: 31. duobus, lege duabus f. 264. q. 3. lin: 62. cagarico,
 lege de agarico f. 265. q. 4. lin. 37. Fral. lege Tral. f. 266.
 q. 4. lin: 50. semæ, lege sennæ lin: 51. arthrid. lege athrit.
 fol. 268. q. 5. lin. 12. th . lege No. f. 298. q. 17. lin: 5. invidi-
 tur, lege inciditur q. 18. lin. 3. expressi, lege expressis fol.
 299. q. 20. lin. 4. cortis, lege coctis f. 309. q. 33. lin. 57. zib
 lege zib . f. 315. q. 38. lin: 3. officinis, lege culinis f. 317.
 q. 41. lin: 17. th . 2. lege No. 2. lin. 18. coquuntur, lege
 coque lin: 19. despumetur, lege despuma f. 332. q. 17.
 lin: 9. cum, deleatur, f. 334. q. 20. lin. 8. linguit,
 lege linguæ.

f. 246. q. 2. lin. 49. subtilitatem, lege sensibilitatem eod.
 effectus, lege affectus lin: 50. petentis, lege petentes f. 248
 q. 5. lin: ult: crassi, lege crasi f. 249. q. 10. lin: 4. adorata, le-
 ge odorata f. 251. q. 15. lin: penult: arenulorum, lege are-
 nularum f. 252. q. 20. lin. 3. liquorum deleatur lin: ult:
 & aliis, lege ex aliis fol. 253. q. 22. lin: emetria, lege eme-
 tica f. 253. q. 23. lin: 7. feu, lege sim: & f. 255. q. 25. lin.
 13. pist. lege pip. q. 26. lin: 10. &, lege ut f. 256. q. 2. lin.
 3. 12. lege ejusque lin: 10. card. lege cand. f. 258. q. 2.
 lin. 58. enim, lege exin lin. 62. lab, lege lap: lin. 33. neptait,
 lege nephrit. lin. 40. $\oplus$, lege $\ominus$ lin. 44. cholidon, lege
 chelidon. fol. 259. q. 2. lin: 51. carab. lege canab. lin: 57.
 galanus, lege galangæ lin. 60. via, lege omnia lin. 64. sonic,
 lege fanic: lin. 66. coxal, lege coral: lin: 75. fol, lege fol.
 lin: 76. cerb. lege cerv. f. 262. q. 2. lin: 27. tho , lege No.
 lin: 31. duobus, lege duabus f. 264. q. 3. lin: 62. cagarico,
 lege de agarico f. 265. q. 4. lin. 37. Fral. lege Tral. f. 266.
 q. 4. lin: 50. femæ, lege sennæ lin: 51. arthrid. lege athrit.
 fol. 268. q. 5. lin. 12. th . lege No. f. 298. q. 17. lin: 5. invidi-
 tur, lege inciditur q. 18. lin. 3. expressi, lege expressis fol.
 299. q. 20. lin. 4. cortis, lege coctis f. 309. q. 33. lin. 57. ziss
 lege ziss . f. 315. q. 38. lin: 3. officinis, lege culinis f. 317.
 q. 41. lin: 17. th . 2. lege No. 2. lin. 18. coquuntur, lege
 coque lin: 19. despumetur, lege despuma f. 332. q. 17.
 lin: 9. cum, deleatur, f. 334. q. 20. lin. 8. linguat,
 lege linguæ.

Linsing, Peter

Tentamen et examen medicum

Francofurtum u.a. 1710

Med.g. 288

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10085611-5

VD18 1482275X-001